ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
1
DIMANCHE
1er MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

թիւ 114

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.434 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.434

Haratch se fait une joie de consacrer ce numéro mensuel d'Arts et Lettres aux Thierry. Même si, dans l'ensemble, il y est surtout question du Dr. Jean-Michel Thierry, nous avons préféré ce pluriel, car nous ne saurions dissocier le nom de Nicole Thierry de l'hommage que nous tenons à rendre à ce couple infatigable, dont l'apport à la connaissance de l'archéologie arménienne est inestimable.

Que cet hommage soit aussi l'expression de la gratitude arménienne.

UN COUVENT LÉGENDAIRE

le couvent des supplices de Saint-Grégoire

par

Jean-Michel THIERRY

Le terme de notre premier voyage en Turquie Orientale, il y a maintenant plus de trente ans, fut la ville d'Erzincan au-delà de laquelle on ne pouvait aller sans permission spéciale. Elle se relevait alors à peine du grand séisme de 1939, dont les traces encore vives brossaient un tableau de désolation : ce n'étaient que tas de gravats, baraques en planches, rues défoncées, poussière soulevée par le vent. Le patron du très modeste hôtel où nous étions decsendus, surpris mais enchanté d'héberger des clients étrangers était prêt à nous renseigner sur tout ce qu'il y avait d'intéressant à voir dans la région, c'est-à-dire très peu de chose à son avis. Et comme nous le questionnions sur d'éventuels monuments arméniens, il fut catégorique : il ne restait plus rien, ni couvent, ni église, les Arméniens étaient partis et avec eux les «kesis» (les moines). Il était inutile de chercher. Pendant longtemps nous nous sommes fiés à ce genre de témoignage. Et puis l'expérience nous a appris qu'il était imprudent d'en tenir compte. La lecture des récits d'anciens voyageurs arméniens, une plus grande curiosité et aussi sans doute une moindre appréhension de l'inconnu nous incitèrent, bien des années plus tard, à aller vérifier sur place l'état des couvents dont parlaient les chroniques et les colophons de manuscrits. Ce qui n'alla pas du reste sans difficultés sur lesquelles il est inutile de s'appesantir. Notre patience fut finalement récompensée et, dans cette région d'Erzincan, nous avons retrouvé une dizaine de couvents abandonnés et tous en mauvais état, bien sûr, mais certains avaient conservé des restes appréciables.

Un de ces monastères nous a laissé une profonde impression, non pas tellement pour la qualité des constructions encore en place que pour le cadre admirable qui l'entoure et les souvenirs légendaires qu'il évoque.

Il se trouve sur la rive gauche de l'Euphrate à une vingtaine de kilomètres au sud d'Erzincan, au pied des monts Munzur, énorme barrière encore enneigée au plus fort de l'été. Il n'est pas aisé de le découvrir dissimulé qu'il est dans une grande peupleraie. G. Sruanjt'eanc' vers 1880 et Siwrmenean juste avant la première guerre mondiale l'ont visité mais sans en laisser de description archéologique utilisable.

Les Kurdes nomment le couvent Mercnavank du nom du sommet qui le domine, mais les Arméniens l'appelaient Carcaranicvank (le couvent des supplices) parce que c'est le site légendaire des tortures infligées à St. Grégoire quand il a refusé de sacrifier à la déesse Anahit, comme nous allons le détailler plus loin. On l'appellait aussi Tataskivank', parce qu'on y consevait les brodequins de fer, instruments d'un des supplices.

C'est le plus grand des couvents de la région et, selon la tradition locale, le plus ancien. Il paraît très probable que c'est le même que celui dont il est fait mention au moyen âge dans des colophons sous le nom d'Ermitage de la Mère de Dieu d'Erez (ou Eriza, autrement dit Erznka, maintenant Erzincan) puisqu'il était placé «sous la protection du lieu des supplices de l'Illuminateur». Dans ces conditions il serait attesté dès le XIIIe siècle et la tradition fixant le lieu des supplices en cet endroit serait donc fort ancienne. Dans un synaxaire, on attribue même à Grégoire la fondation, sur le site du temple d'Anahit, d'une église de la Mère de Dieu qu'il faut probablement identifier à l'ermitage d'Erez.

Tel aurait donc été le théâtre où s'est joué l'événement déclenchant la conversion de l'Arménie au christianisme ainsi que nous le rapporte Agathange dans son histoire du roi Tiridate. Rappelons les faits : à la fin du IIIe siècle, l'Arménie était partagée en deux parties, l'orientale sous domination perse et l'occidentale sous protectorat romain. En 287, le roi de cette dernière, Tiridate III estivait dans la plaine d'Erez (l'actuelle Erzincan), près de la rivière nommée Gayl (le Lykos en grec, le Çardakli çay des Turcs), un assez gros affluent de l'Euphrate. Il était accompagné de toute sa cour et en particulier de Grégoire. Ce jeune noble d'origine parthe avait été élevé à Césarée de Cappadoce dans le milieu héllénisant qui dominait alors et s'était converti au christianisme. Ayant appris que son père avait assassiné celui de Tiridate, il avait décidé de se mettre au service de ce dernier dans un esprit de sacrifice et de rachat, sans avouer toutefois sa conversion. Or, à Erez, le roi avait coutume de faire ses dévotions au temple d'Anahit, la grande déesse dont, soit dit en passant, un fragment de sa statue de bronze a été découvert là, il y a quelques décénnies.

Il voulut obliger Grégoire à offrir à cette statue des couronnes et des palmes. Celui-ci refusa en dépit des menaces du souverain et dut finalement arguer de sa qualité de chrétien. Il fut alors livré aux bourreaux qui rivalisèrent d'éclectisme et de raffinement dans l'exercice de leur fonction. Ils n'utilisèrent pas moins de 14 techniques différentes qui n'ébranlèrent pas la résolution du saint. D'abord il fut suspendu en haut des murailles du palais royal avec une grosse charge de sel sur le dos et laissé ainsi pendant une semaine. Ensuite on le hissa par un pied au-dessus d'un fumier brûlant tout en le frappant de verges mouillées. Puis on lui fit subir le supplice des brodequins qui fut suivi d'un autre plus douloureux encore car on le fit courir avec des clous enfoncés dans ses plantes de pied. Après un court intermède de coups de poing sur la tête, on lui injecta dans les narines à l'aide d'un roseau un mélange de sel, de nitre et de vinaigre. Immédiatement après on lui enferma la tête dans un sac de peau de mouton bourré de cendres chaudes le laissant à la limite de l'asphyxie. Mais tout cela restait sans effet. Grégoire restait impavide et le roi commençait à s'énerver. Le plaçant la tête en bas, il fit injecter dans ses intestins, par un entonnoir anal, une énorme quantité d'eau. Il lui fit déchirer les flancs par des crocs de fer. Il le fit coucher, tel un fakir, sur des paniers hérissés de pointes métalliques. Il lui fit rompre les genoux à coup de marteau. Il le fit arroser de plomb fondu. Rien n'y faisait, Grégoire vivait toujours et refusait d'abjurer. A court d'imagination les bourreaux s'arrêtèrent. Sur ces entrefaites un des satrapes fit savoir au roi que Grégoire était le fils du meurtrier de son père. En conséquence Tiridate le fit conduire dans sa ville d'Artasat et jeter, afin qu'il y mourut de faim, dans des oubliettes qu'on nommait «le puits profond».

La légende ne précise pas exactement le site des supplices sinon qu'il était proche d'Erez et qu'un palais d'été s'y trouvait. La seule difficulté pour l'identifier à notre couvent est que celui-ci est assez distant d'Erzincan, ville qui, de l'avis général, correspond au site de l'antique Erez, mais nous tenons pour probable que cette capitale provinciale a été déplacée au cours de l'histoire. Nous n'en voulons pour preuve que la présence toute proche du couvent d'un tepe (tumulus) de cendres de dimensions imposantes, témoin d'une importante agglomération antique. On le distingue parfaitement pour peu qu'on s'élève un peu sur les pentes de la montagne de Munzur.

On sait la suite des événements, le massacre des Vierges hripsimiennes, la punition de Tiridate transformé en sanglier, la délivrance de Grégoire, miraculeusement épargné, la conversion en masse des Arméniens et l'éradication du paganisme, à laquelle n'échappa évidemment pas le temple d'Anahit qui fut rasé et remplacé par une église, sans doute le premier noyau du couvent des supplices. Mais à la vérité tout ce qui précède mêle l'authentique au merveilleux et le passé historique du couvent reste encore bien obscur.

Il n'est en effet attesté avec certitude qu'au XVIIe siècle quand il a été incendié par les Djalalis. Pillé en 1895 du temps du supérieur Levond qui y trouva la mort, le couvent resta cependant un lieu de pélerinage fréquenté pour la richesse de son trésor : dextre de St. Grégoire, reliquaire d'or et d'argent, les fameux brodequins de fer, des manuscrits, des vases sacrés, le tout enfermé dans une armoire secrète et montré seulement aux fêtes. Son diocèse comprenait les quelques villages voisins qui lui assuraient les revenus nécessaires à son entretien.

Quand on parvient aux abords du couvent on est frappé par la hauteur des murailles de pisée dont la couleur rouge contraste avec le vert des prairies et des peupliers. Le portail à claveaux est encore intact avec sa vieille porte de bois dont les ferrures sont conservées. A l'intérieur de l'enceinte, le spectacle est plutôt décevant : au nord et à l'ouest, appuyées au mur, les cellules sont partiellement écroulées. Au centre se dresse l'église Saint-Grégoire dont il ne reste plus que l'abside et le mur nord. C'était une chapelle à une nef d'assez grandes proportions et dont les quelques rares éléments constructifs conservés permettent d'affirmer l'ancienneté.

Selon les voyageurs du siècle dernier il y avait dans la cour une fontaine et un bassin dont il ne reste plus trace aujourd'hui. On voit seulement, gisant parmi les hautes herbes, une pierre tombale marquée des insignes épiscopaux qui portait une inscription presque illisible mais où cependant le nom de celui qui repose là est identifiable : il s'agit du supérieur Levond tué au cours des massacres de 1895.

Les propriétaires du couvent, une famille de Kurdes, après nous avoir offert un verre d'ayran, nous ont demandé s'il y avait des chances pour qu'on découvre un trésor sous cette dalle. «A la vérité, aucune» leur ai-je répondu. Déçus et un peu sceptiques, ils se consolèrent un peu et furent même flattés lorsque je leur appris qu'ils étaient les heureux possesseurs d'une église qui avait plus de mille ans. ■

ENTRETIEN

avec

Jean-Michel THIERRY

Je voudrais d'abord vous demander, comment en tant que docteur en médecine et plus précisément chirurgien, vous êtes venu à l'archéologie et en particulier à l'archéologie arménienne ?

Allez savoir pourquoi cela tracasse tellement les gens? C'est assez banal. Vous savez que malgré tout en matière d'archéologie il y a beaucoup de gens qui ont été à l'archéologie sans passer par les voies régulières, ainsi en a-t-il été aussi bien en égyptologie et en assyrologie. C'est le cas de R. Ghirshman. C'est une chose assez habituelle. En ce qui me concerne, je pense que cela remonte aux études secondaires où j'ai été très intéressé par l'histoire et la géographie. Je n'étais pas très orienté sur l'enseignement et j'ai un peu hésité à la fin de mes études. J'ai fait des mathématiques, j'ai préparé l'Ecole Navale. Puis finalement c'est ma sœur ainée qui étant en médecine m'a entrainé en me disant : «Viens donc en médecine». Mais je suis toujours resté très fidélement attaché à la littérature, aux langues anciennes; grecque et latine.

C'est justement par le biais du grec que je suis arrivé à l'Arménie. Quand j'ai fini mes études, mon professeur de grec m'a dit : «Profitez de ce qu'il y ait une nouvelle collection, qui s'appelle Guillaume Budé sur Byzance, cela vous changera un peu des textes habituels». Alors, cette Histoire Byzantine, m'a intéressé et j'ai acheté les livres de G. Schlumberger «L'épopée Byzantine» etc. Je me suis surtout intéressé à l'Histoire mais également à l'art. Après il y a eu la guerre .Je me suis marié et dès que cela a été possible ma femme et moi nous avons voulu voir ce qu'était l'art byzantin que je ne connaissais que par les livres. Nous avons commencé par aller en Italie, à Ravenne, puis en Yougoslavie etc. Au début des années 50 nous avons été en voiture à Constantinople, ce qui était quand même une expédition; mais toujours en amateurs. Amateurs assez éclairés pourrait-on dire, comme nous avions étudié l'art roman, l'art wisigothique en Espagne et au Portugal. Et ce qui a un peu déclenché tout, en arrivant en Turquie centrale, dans la région de Cappadoce, nous avons découvert une église peinte. Nous en avons montré les peintures au Prof. Grabar et au Prof. Lemerle qui nous ont dit «Il faut absolument publier cela. C'est exceptionnel, rarissime».

C'est donc par ce hasard que nous avons commencé à publier sur les églises de Cappadoce, une soixantaine d'églises peintes et inédites.

Nous nous sommes rendu compte que dans les études Byzantines il nous manquait de savoir ce qui se passait en dehors de Byzance, surtout parce que J. Strzygowski faisait dériver l'art byzantin de l'art arménien, il fallait donc voir l'Arménie. Nous avons entrepris des voyages dans la Turquie Orientale. Mais vous savez, dans les années 50 - 60, tout l'est de la Turquie était complétement fermé, et nous avons dû demander des autorisations par l'entremise de l'ambassade de France. Cela a mis très longtemps. Notre premier voyage en 1954 en Turquie de l'Est s'est soldé par un fiasco; arrestation, refoulement dans la région d'Erzurum. L'année d'après nous avons eu l'autorisation et nous avons été à Aght'amar, début de nos études sur l'art arménien. C'est comme cela que tout à commencé.

En ce qui concerne la publication de vos recherches, les avez-vous publiées au fur et à mesure de vos études, ou après plusieurs années?

Nous avons fait pour l'art arménien exactement ce que nous avions fait pour les églises de Cappadoce, quand nous revenions tous les ans, nous publiions ce que nous avions trouvé.

On ne pouvait pas envisager d'études de synthèse, nous étions tout à fait débutants. Ensuite nous avons publié au fur et à mesure. En 1966 pour la REA nous avons fait un exposé sur les voyages que nous avions faits en Turquie de l'est, ce qui a eu un certain retentissement. M. Berberian qui dirigait à l'époque la Revue nous a dit : «Vous devriez travailler un tout petit peu plus à fond les monuments. Prendre des photos, faire des relevés de plans etc». Alors je me suis adjoint un jeune architecte. Nous avons commencé à publier en toute modestie dans la revue les monuments que nous voyions. Mais uniquement au point de vue descriptif.

Comment préparez-vous vos voyages, vous servez-vous des articles du XIXe et du XX siècles sur le sujet, et quelle méthode utilisez-vous sur le terrain?

Ce qui m'intéressait, c'était de trouver des monuments nouveaux, et qui n'avaient pas été publiés. Je pense que j'étais plutôt fait pour cela. Faire des études d'analyse, de synthèse ou des discussions sur l'architecture, je n'en étais pas encore très capable. Mais je pouvais relever les monuments. Il fallait donc que je sache où les trouver. J'ai fait une enquête dans des revues et des journaux arméniens du siècle dernier et du début de ce siècle jusqu'à 1914.. Les articles étaient faits généralement par les moines ou des prêtres arméniens de Constantinople ou de Tiflis qui revenaient de ces régions de la Turquie de l'est très peu connues. Cela m'a obligé à recourir à l'obligeance de traducteurs qui ont toujours été très serviables. Mais j'ai senti très vite la nécessité d'apprendre au moins les rudiments de la langue arménienne. D'une part pour pouvoir lire et enfin comprendre vaguement les inscriptions, puis lire les textes qui étaient encore à l'époque presque toujours en grabar J'ai fait mes études avec M. Mahé à l'Institut Catholique. D'autre part j'ai eu la chance de pouvoir accéder aux archives de l'Institut Géographique National avec les cartes les plus modernes qu'il puisse y avoir. En particulier des cartes de l'armée allemande de la guerre puis quelques cartes russes rarissimes, dont celles de la région de Van, très détaillées et très intéressantes. Se fondant sur la toponymie, sur tous les documents possibles j'ai pu préparer mes voyages, mais toujours avec les plus grandes difficultés, parce que les moines ne s'intéressaient pas aux problèmes archéologiques, topographiques et chronologiques, seule la communauté arménienne les intéressait. Il fallait donc aller sur place. On a quelquefois de bonnes surprises et souvent de mauvaises parce que tout est démoli. Sur le terrain, le problème est de retrouver l'endroit précis. Presque toujours le nom a changé, le nom du couvent en arménien n'est plus connu. Quelquefois on peut retrouver le nom kurde par la littérature. Mais il n'est pas toujours évident. Par exemple pour le couvent d'Aparank, un couvent très célèbre à douze heures de cheval de Moks, j'ai demandé : Aparank, Aprang et aussi Eprang, Ebrang. Il m'ont dit : « Vous cherchez un couvent qui n'existe pas, mais on peut vous en montrer un autre qui s'appelle Veras («sanglier» en kurde). C'était Aparank puisqu'on a trouvé des inscriptions. Ce qui est amusant c'est que le propriétaire kurde d'Aparank nous a dit que le couvent avait été construit par un empereur «Roum». Or Constantin et Basile ont effectivement offert à ce couvent en construction un reliquaire extrêmement célèbre. Le couvent étant localisé, il faut maintenant relever le plan, voir tous les environnements et relever toutes les inscriptions, peintures, tous les détails architectoniques etc. Cela prend beaucoup de temps. Là intervient le problème des rapports avec les populations. D'une part il y a la question du trésor. En effet, à partir du moment où il y a un étranger, il est considéré comme chercheur de trésor. Les paysans sont persuadés qu'il y en a un caché, et ils se mettent à le rechercher eux-mêmes. D'autre part une personne qui s'intéresse aux monuments «arméniens» intrigue la police, qui vient à tout hasard s'informer de ce qui se passe. On dispose donc de très peu de temps. Il faut qu'un plan soit fait au maximum en deux heures. En conséquence les plans que nous faisons ne prétendent pas à l'exactitude absolue mais donnent simplement une idée de la forme du monument, et une image grossière. Il faut aussi dire qu'il y a des enfants qui viennent vous gêner, des gens, qui avec les meilleures intentions du monde, se saisissent de vous pour aller prendre du yaourt et manger. Comme vous le voyez on travaille dans une atmosphère qui n'est absolument pas vouée à la sérénité....

Comment ensuite présentez-vous les monuments et utilisez-vous les données que vous recoltez lors de vos voyages?

Du point de vue du plan il faut le refaire en s'aidant des photos. C'est le travail de présentation du monument. Il le faut présenter d'une façon aussi neutre que possible en faisant le minimum de commentaire, juste une description en essayant malgré tout de donner des références permettant une étude ultérieure. En particulier du point de vue historique j'essaie d'amasser le plus possible de documents sur l'éthnologie tels que les travaux de Lalayan, sur les légendes-mêmes qui entourent le couvent. C'est très important pour les mentalités, pour expliquer les reliques et les pélerinages; parties intégrantes du monument. Puis j'étudie aussi les colophons des manuscrits. Tout cela pour essayer d'établir l'histoire de la communauté du couvent.

Comment vous y prenez-vous pour donner la datation d'un monument?

Pour la datation je suis très prudent. Si on a une inscription il faut en tenir compte mais avec des réserves, de même pour les témoignages littéraires, sans oublier les comparaions stylistiques et iconographiques.

Il ne faut pas oublier qu'un monument vit. Quelle date choisir? La date de fondation, de reconstruction après les Arabes, après les Turcs, après une restauration importante? Il faut traiter le monument comme un être vivant. C'est-à-dire qu'il s'échelonne sur des années. Mais malgré tout il est capital d'essayer de l'insérer dans l'Histoire.

Vous avez publié de 1967 *à* 1977 *une série d'articles dans la REA sur les monastères arméniens de Vaspurakan, pouvez-vous nous dire pourquoi «La Cathédrale des Saints-Apôtres de Kars» et «le Couvent d'Horomos» ont fait l'objet de publications plus importantes?*

Pour «la Cathédrale de Kars», c'est un monument qui n'est absolument pas connu. C'est étonnant parce qu'il est en plein cœur de la ville et on peut facilement y accéder. Malheureusement avant la Première Guerre Mondiale il était entre les mains des Russes qui en avaient fait l'église de leur garnison. Il était interdit d'y pénétrer et de prendre des photos. En somme cette église qui est capitale dans l'Histoire n'avait aucun plan. Nous l'avons réalisé. C'est un monument très intéressant parce qu'il a une décoration avec des sculptures qui ressortent d'une part de l'art arabe Ommeyade, et d'autre part de l'art byzantin. C'est un monument du point de vue architectural entiérement arménien, qui a été copié sur Mastara. Il méritait qu'on en fasse une monographie.

Pour Horomos, je suis à peu près le seul à l'avoir visité. C'est une chance extraordinaire, car ce monument est juste sur la frontière. Il était intéressant de parler de ce monument sur lequel comme le précédent, il n'avait pas été fait d'études approfondies. Toramanian avait fait le plan de l'église et de son jamadoun. J'en ai fait un relevé complet. Il fallait le faire assez rapidement, car aujourd'hui il tombe en ruine.

Vous avez cité Toramanian. Je voudrais vous demander comment on peut situer aujourd'hui son œuvre qui a été publiée en 1942 *et* 1945.

Il est l'un des plus remarquables architectes qu'ait eu l'Arménie. En ce sens que ses plans sont parfaits. Il les a fait avec une très grande minutie. Il faut le reconnaitre. Malheureusement ses deux ouvrages sont pratiquement impossibles à trouver et en particulier le premier. Il faudrait en reprendre entièrement la publication. En dehors de cela il y a un autre volet qui est l'interprétation, l'étude, l'analyse de la datation. Alors là Toramanian a agi avec un peu moins de rigueur. Il attachait trop de crédit à de simples hypothèses. Par exemple pour l'église de Tegor, il a fait une étude de rétrospective de l'évolution du monument en partant d'un temple païen suivi d'une série de transformations dont il n'a absolument pas de preuves, puisqu'il n'y a jamais eu de fouilles pour le confirmer. Donc de ce point de vue, il faut être prudent.

D'autant plus qu'habituellement on ne se fonde pas sur Toramanian lui-même, mais sur l'interprétation exagérée de Strzygowski ou d'autres.

En parlant de Strzygowski, pensez-vous que son apport a été essentiel dans la connaissance de l'archéologie arménienne en occident?

Son livre mérite d'être gardé malgré quelques erreurs de localisation. Il y a une iconographie irremplaçable. Il y a des documents qui ont disparu. Mais en dehors de cela il est certain que Strzygowski n'a pas rendu service à l'art arménien en ce sens qu'il a été beaucoup plus catégorique sur certaines hypothèses qui n'ont jamais été vérifiées et qui, actuellement paraissent dépassées.

Je sais que vous préparez un livre sur l'art arménien en collaboration avec P. Donabedian. Que pensez-vous y apporter de plus par rapport aux publications nombreuses de ces dernières années?

L'ouvrage que je fais avec P. Donabedian, tentera de donner une base solide et argumentée qui s'écartera de nombreux ouvrages consacrés seulement aux images. Ce sera, nous l'espérons, un outil de travail pour ceux qui sont intéressés.

J'ai voulu donner dans un style très concis tous les éléments indispensables à la compréhension de l'art arménien. C'est-à-dire faire une étude typologique complète aussi bien du point de vue architectural qu'iconographique avec des références aux monuments. De telle façon qu'on ait un aperçu, qui soit susceptible ensuite d'entraîner un approfondissement.

Propos recueillis
par A. T.

JEAN-MICHEL THIERRY
ou
la SAUVEGARDE "MONUMENTALE"
du VASPOURAGAN et du CHIRAG

par Gérard DEDEYAN

Comme on le sait le Docteur Jean - Michel Thierry s'est spécialisé dans le domaine de l'architecture arménienne, sa femme ayant plutôt consacré son talent aux églises rupestres de Cappadoce et à la peinture byzantine et transcaucasienne.

Ces deux savants ont néanmoins effectué presque tous leurs voyages d'exploration ensemble et la spécialisation de chacun est née d'échanges continus sur les régions visitées.

Chirurgien des Hôpitaux (madame Thierry étant médecin anesthésiste), le Docteur Thierry a dû s'imposer une discipline de fer pour pouvoir mener de front ses activités médicales et ses recherches sur l'art arménien dont il est devenu,particulièrement pour les monuments de l'ancienne Arménie occidentale, un spécialiste internationalement reconnu. Jean-Michel Thierry expliquait ainsi sa vocation, à l'auteur de ces lignes, en septembre 1976 : passionné par les études classiques il avait continué à s'intéresser au grec une fois médecin et s'était plongé dans la civilisation byzantine; ceci l'avait amené, dès les années 50, à visiter avec sa femme Ravenne, les Balkans, puis Constantinople, la Syrie, l'Egypte, enfin la Géorgie et l'Arménie; c'est en Turquie que nos voyageurs selon leurs termes «dépassent le stade d'amateurs éclairés», passant systématiquement, chaque année depuis 1964, 15 jours en Cappadoce et 15 jours en Arménie occidentale. En dix ans seulement, ils auront découvert une cinquantaine d'églises byzantines à peinture dans la première région et au moins autant d'églises dans la seconde.

Le voyage de 1964 est particulièrement important. Effectué, comme la plupart des voyages de Jean-Michel Thierry en compagnie de sa femme, il a été relaté - et les conclusions scientifiques en ont été exposées - dans un article de la *Revue des Etudes arméniennes* (1) (tome 2, Paris 1965) modestement intitulé «Notes sur des monuments arméniens en Turquie (1964)». Le préambule vaut d'en être mentionné, car il souligne l'importance des vestiges arméniens malgré les bouleversements de l'histoire; qu'

« *Une partie importante du pays traditionnellement arménien est actuellement en territoire turc. Si la totalité de la population chrétienne autochtone a disparu, on trouve encore ça et là quelques monuments qui, ayant échappé aux injures du temps et des hommes, témoignent de l'importance de la civilisation arménienne au Moyen Age. Ces monuments sont tous connus et ont été décrits mais depuis la guerre de* 1914-1918 *et les événements qui la suivirent, rares sont les voyageurs qui ont visité ces contrées*».

LES RICHESSES DU CHIRAG

En 1964 (2), nos voyageurs-archéologues visitent d'abord la région de Kars (dans l'ancienne province de Chirag), dont ils évoquent au passage la modernisation. Outre que la ville recèle l'église, bien conservée, des Saints-Apôtres (Xe siècle), elle est le point de départ de toute excursion vers le Chirag. Ils reviennent ensuite à Ani, prestigieuse capitale des Bagratides déjà évoquée dans leur article «Ani, ville morte du Moyen Age arménien». (*Jardin des Arts*, Paris, 1960, n° 65) qui est désormais protégée par son statut récent de «zone touristique», les Thierry s'attardent devant les fresques de l'église Saint-Grégoire de Tigrane Honents (XIIIe siècle) et, à défaut de la citadelle ou du «mausolée des princes», en zone militaire, vont constater que la cathédrale , chef-d'œuvre de l'architecte Tiridate (fin du Xe siècle), conserve le même état depuis les fouilles russes d'il y a un demi siècle. Quittant les spectaculaires remparts d'Ani (dont ils souhaiteraient une description exhaustive), ils se rendent au monastère (bien conservé alors) de Horomos (Xe siècle) le panthéon des rois d'Ani, dont ils étudient les sculptures et décrivent les annexes.

C'est ensuite, au sud de Kars, la visite de sites d'accès difficile, comme l'église en ruines de Degor et l'ancienne ville arménienne de Mren, avec son admirable église à coupole (VIIe siècle), dont le linteau s'orne de sculptures exaltant le culte de la Croix. Au nord de Kars, par des pistes plus faciles, les Thierry vont observer le beau château bagratide de Diknis dont l'état de conservation est alarmant, les ruines, sans doute récentes, de l'église de Chiragavan (IXe siècle) et l'église d'Arkina due également au talent de Tiridate.

Dans un article intitulé «A propos de quelques monuments chrétiens du vilayet de Kars (Turquie)» publié dans REArm III, 1966, Jean-Michel Thierry approfondissait l'étude de quelques monuments, entre autres «l'église à la coupole», près de l'ancien village de Petrovka (colonie allemande installée par les tsars), de même époque et de même plan que la cathédrale de Kars, et remarquable par les sculptures des trompes de la coupole, figurant les quatre évangélistes, ainsi que l'église de Çengelli, construite par une communauté d'Arméniens chalcédoniens installée dans le domaine royal bagratide au Xe siècle, édifice qui présente des analogies avec les monuments de la province du Dayk (vers Olti).

Les Thierry donnèrent une suite à cette enquête dans REArm, t. 8, 1971. Ils y étudiaient l'église de Zibni, près de Degor, utilisée alors comme mosquée et datant sans doute du Xe siècle, ainsi que l'église parfaitement conservée de Garmir Vank (à l'est de Kars), difficilement datable. Les sculptures animalières en étaient intéressantes. Ils identifiaient à l'ancienne Artagers la ville médiévale fortifiée de Getchror à une cinquantaine de kms. au S.O. de Kars, occupant comme Ani un promontoire montagneux dont le côté accessible était barré par un puissant rempart. Outre les stèles figurées (votives) du VIIe siècle, ils en décrivent l'église funéraire du XIVe siècle, malheuresement en ruines,sans doute à deux étages,et agrémentée d'une riche décoration sculptée.

Jean-Michel Thierry décrivait encore, entre autres, «A propos de quelques monuments chrétiens du vilayet de Kars» (REArm, t.17, 1983), l'église d'Oghouzlou (le nom arménien étant inconnu) - très endommagée depuis les clichés de Ermakov (vers 1890) et de Toramanian (vers 1910) - dont l'essentiel avait été construit à la fin du IXe siècle par l'ichkan Hasan Kentouni (avec de belles sculptures de donateurs en cavaliers) et, près de Degor le couvent de Paknayr, construit par Sembat Bahlawouni au début du XIe siècle, ainsi que le mausolée-hypogée de Nakhdjavan (près de Degor également), lieu de sépulture des princes Gamsaragan depuis le IVe siècle. A la province de Chirag, (dont il a étudié aussi certains monuments se trouvant en R.S.S. d'Arménie), Jean - Michel Thierry a consacré deux belles monographies : *La cathédrale des Saints Apôtres de Kars* (930 - 943) (Louvain - Paris, 1978) et *Le couvent arménien d'Horomos* (Louvain - Paris, 1980), remontant également au Xe siècle.

L'architecture de l'ancien royaume des Bagratides trouvait ainsi un éminent historien dont le travail suivait celui de Léo (*Ani*, Erevan, 1946) et précédait l'étude générale de T. Kh. Hakobyan (*Histoire d'Ani*, 2 vol., Erevan, 1980 - 1982). Mais c'est le Vaspouragan, érigé en royaume par les Ardzrouni au Xe siècle, qui allait être le champ d'activité le plus fécond, selon nous, du Docteur Thierry.

LES SURPRISES DU VASPOURAGAN

C'est dans la deuxième étape de leur périple de 1964, que par des escarpements désertiques, les Thierry arrivent dans la région de Van, où l'état d'arrièration des populations kurdes a rendu la conservation des monuments encore plus précaire que dans le Nord.

Si la nouvelle ville de Van se développe, les vestiges de la civilisation arménienne s'effacent. Par une piste enfin praticable aux autos, ils accèdent au célèbre couvent de Varagavank, transformé en ferme et intégré à un village kurde.

Plus au sud, nos voyageurs remontent le Hayots Tzor («vallée des Arméniens») et, franchissant les monts du Kurdistan, vont examiner le couvent de Saint - Barthélemy (tombeau de l'apôtre, selon une tradition tardive) commencé au Xe siècle par les Ardzrouni.

C'est ensuite le retour vers le lac de Van et la navigation, hasardeuse, jusqu'à l'île d'Aghtamar, dont les fresques, plus que les sculptures, déjà étudiées, retiennent l'attention de nos archéologues, par leur réceptivité aux influences de l'art de Bagdad (alors à son apogée) visibles dans les costumes, le décor animalier et floral.

×

Dans le REArm, tome 4 (1967), Jean - Michel Thierry commençait à consigner les résultats de son exemplaire enquête sur les «Monastères arméniens du Vaspurakan» (1) fondée sur d'innombrables séjours en Turquie orientale et sur la recherche acharnée et souvent périlleuse des vestiges de l'architecture arménienne.

Avec la modestie des vrais savants, il annonçait ainsi son œuvre majeure : «*Nous ne pensons pas que le moment soit venu d'envigager une étude approfondie des monuments arméniens de Turquie, étude qui nécessiterait un séjour prolongé, assorti de sondages et de fouilles, dans des régions, naguère encore, sévèrement interdites aux étrangers. Par contre, eu égard à la dégradation rapide des monuments, nous croyons dès à présent utile d'en dresser un inventaire susceptible d'orienter les recherches ultérieures*».

A la suite de ses voyages de 1955, 1956, 1964 et 1967, il centrait son étude sur les monastères de Hokiats Vank et Garmerag Vank en en donnant des plans et des photos inédits.

Le couvent-forteresse de Hokiats Vank, situé au sud-ouest du lac de Van, dans l'ancien canton arménien d'Antzewatsik n'était visitable que récemment, en raison du caractère farouche des tribus kurdes locales (sans parler des talents d'alpiniste que requiert la «visite»!) ; le couvent, avec sa double ligne de remparts (efficace contre les nomades) et son église remontant peut-être au XIe siècle, était réputé pour son pèlerinage encore au XIXe siècle (icône due, selon la légende, à la munificence de Saint-Bartélemy, relique de la Croix), mais les vestiges conservés ne sont pas à la hauteur de cette renommée.

Le couvent de Garmerag Vank, situé vers la rive méridionale du lac de Van (ancienne province de Rechtounik) et facilement accessible à pied, a pu être construit par les Ardzrouni au Xe siècle, mais a dû être entièrement transformé au XIIIe siècle, comme l'atteste sa haute Eglise de la Mère de Dieu.

Le Docteur Thierry concluait de cette première phase de l'enquête que la construction, dans le Vaspouragan, était plus fruste que dans le Chirag, par exemple, en raison de la prédominance du chiste, que le plan des églises était volontiers celui de «nef à coupole» et que la rareté des inscriptions et la pauvreté des sources rendaient les datations beaucoup plus hasardeuses qu'en Arménie du Nord.

×

Après son voyage de 1968, Jean-Michel Thierry consacrait sa section III (REArm, tome 5, 1968) à trois couvents de l'immense cap de la rive sud du lac de Van, en particulier celui dédié par les Ardzrouni, au XIe siècle, à Saint Jacques de Nisibe, et dont le décor peint évoque Aghtamar et celui, bien conservé, de Gantzag, dont l'église fut édifiée sans doute au XIe siècle également, pour abriter les reliques de Saint Thomas.

×

La suite de l'enquête : («section» III, REArme tome 6, 1969) concerne deux couvents déjà connus : Varagavank visité par J.-M. Thierry en 1956, 1968 et 1969 (ainsi que par les archéologues italiens - dont Paolo Cuneo - qui commencent alors leurs travaux sur quelques édifices arméniens de la région) et Saint - Barthélemy d'Aghpag.

Remontant au XIe siècle, le couvent de Varak, fondé pour conserver une relique de la Croix, fut l'un des plus importants foyers de culture arménienne sous l'occupation turque. Les tremblements de terre, au XVIIe siècle (celui de 1648 est tristement célébre) endommagèrent ses différents composants, nécessitant des restaurations, comme celle du *jamadoun* (narthex) de l'Eglise de la Mère de Dieu, dont on peut encore discerner les fresques d'un style européanisant. C'est alors la seule partie encore en bon état d'un complexe de 7 églises et d'annexes appelé à disparaître complètement, par suite de l'incurie locale.

Le couvent de Saint - Barthélemy d'Aghpag (canton historique du Grand Aghpag) construit, selon la tradition, sur les lieux du martyr de l'apôtre, remonte au plus tôt au XIIIe siècle, et apparaît surtout remarquable par les sculptures des tympans inférieur (combat de cavaliers dans la tradition sassanide) et supérieur (la Sainte Trinité), d'époque nettement plus tardive.

Comme toutes les études de J. - M. Thierry, celle-ci est enrichie de plans (état du monument à l'époque), schémas et photographies.

×

Dans sa section IV (REArm, tome 7, 1970), le Docteur Thierry fait l'inventaire d'une dizaine d'églises de la région de Chadakh, souvent bien conservées, mais transformées en granges ou en étables; l'une d'elle, Sourp Digin, la «Sainte Dame» (VIIe ou Xe siècle?) est dédiée à Sainte Hripsimé.Il décrit encore 3 églises et 3 couvents de la région de Mogs, à dominante kurde, mais où les Arméniens islamisés semblent, selon lui, être nombreux: le couvent de Bouthgouvank (remontant aux Ardzrouni?), avec une curieuse inscription du catholicos d'Aghtamar, «le grand Ardzrouni» ,et celui de Saint-Sauveur de Mogs (s'échelonnant entre le XIe et le XIVe siècle), qu'une légende met en relation avec les Rois Mages (*Mok*, «Mage») sont les plus intéressants, encore que bien des monastères (localisés par l'auteur sur une carte-esquisse) restent à visiter.

Le Docteur Thierry passe plus rapidement sur les monuments de la région de Khizan presque tous détruits entre 1895 et 1915.

Toute la région visitée, dans ces trois secteurs, par notre archéologue, correspond en gros à l'ancienne province de Mog, dont la population farouche, sous des seigneurs pugnaces, dut conserver, après l'effondrement du royaume de Vaspouragan, une certaine autonomie. Mais, à partir du XIVe siècle, s'affirme le pouvoir politique des émirs kurdes, voire leur influence au plan religieux.

×

Dans la section V (REArm. tome 8, 1971), Jean-Michel Thierry décrit trois couvents de la vallée du Hosap Sou, à la corne sud-est du lac de Van, parmi lesquels celui d'Ankegh, remontant peut-être au IXe siècle, et dont l'huile, réputée miraculeuse, attirait même des pélerins kurdes ou turcs.

×

Dans la section VI (REArm, t. 9, 1972), les Thierry passent aux monastères du nord du lac de Van, région riche, avec des pentes douces, bien arrosée et marquée par de gros bourgs (province de Douroupéran, qui échappa en fait aux Ardzrouni et connut largement la domination arabe). Laissant le couvent de Medzop (entièrement ruiné), ils décrivent celui des Miracles d'Ardzgué (Adilcevaz), célèbre au XIVe siècle par son «Saint Emblème de la Guerre» et réédifié (en tuf volcanique) après le séisme de 1648, ainsi que celui de Saint-Jean de Teghoud (fin XVe siècle?), bien construit également, où l'on conservait la ceinture de Saint Jean-Baptiste. Ils passent aussi en revue les nombreux monastères du district de Gardj (Karçikan) (ancien canton de Yerevark), à l'extrémité occidentale de la rive sud du lac de Van, et soulignent l'intérêt du couvent Saint-Georges de Koms (on y conservait selon la tradition, la tête du Saint), construit en tuf et en schiste, au

●▶

début du Xe siècle, et agrémenté d'arcs de fenêtres admirablement sculptés; décrivant encore trois couvents du cap méridional du lac de Van, ils terminent par les couvents de la région de Gevas (l'ancienne Vosdan), dont seul est encore debout, partiellement et provisoirement, celui de la Mère de Dieu d'Ilou. Le Docteur Thierry fait d'intéressantes remarques sur la «conservation» des monuments à propos du couvent d'Ardzigué, par exemple, dont le tympan manque; il précise que les paysans arrachent volontiers les tympans, dont l'inscription leur paraît devoir signaler un trésor.

×

Dans la section VII (REArm., tome 10, 1973 - 1974), à la suite de nouvelles randonnées (1972), Jean-Michel Thierry était en mesure de préciser certaines données et surtout de compléter son enquête sur les monuments des districts de Chadakh, Mogs et Khizan.

Dans le district de Mogs (Mukus) ce sont les monuments du village d'Abarank qui retiennent son attention, malgré les difficultés d'accès (10 heures de cheval à partir de Mogs), entre autres le couvent d'Abarank, fondé au Xe siècle pour abriter des reliques de la Passion (Saint Grégoire de Nareg écrit alors son *Histoire de la Sainte Croix d'Abarank*, particulièrement riche en renseignements), qui furent placées dans l'Eglise de la Mère de Dieu (alors décorée de fresques), consacrée en 983 et légèrement remaniée au XVIIe siècle. L'ensemble, assez bien conservé, avait été transformé en ferme à la fin du XIXe siècle par un seigneur kurde dont les descendants occupent encore les lieux.

Dans la région de Khizan, Jean-Michel Thierry a surtout étudié le couvent de la Mère de Dieu de Paritzor, construit au XIe siècle, scriptorium actif aux XVe et XVIIe siècles, mais précipité dans la décadence au XIXe à cause des exactions des Kurdes.

×

Dans la section VIII (REArm, tome 11, 1975 - 1976), il étudie d'autres couvents du district de Gardj, découverts par lui à la suite de nouveaux voyages, comme Saint-Thomas de Bagh (du nom de ses reliques), accessible seulement en bateau -étant au fond d'une baie du lac de Van- et Saint-Etienne d'Aghin, identifié avec le couvent historique de Nkar, scriptorium actif aux XVe - XVIe siècles, mais ruiné vers 1900. Il étudie encore les monastères du district de Bergri(correspondant au district médiéval de Darbérouni), en particulier ceux d'Arkelan et de Saint-Etienne (un thaumaturge du XIIIe siècle spécialisé dans les cardiopathies) fondés antérieurement au XIIIe siècle, qui eurent une forte activité scripturaire au XVe siècle. L'auteur termine avec le district de Timar, l'ancien «pays d'Amioug» (du nom d'une célèbre forteresse qui assura la sécurité des populations pendant la domination seldjoukide); il a visité entre autres les restes des deux célèbres couvents de Saint-Georges de Lim (sur la plus grande île du lac de Van) et de Saint Jean de Gedouts (sur un îlot). Le premier (qui aurait abrité le «chef» de Saint Georges), entièrement remanié au XVIIe siècle, conserve des restes du XIVe siècle, mais le peu qu'il en subsiste actuellement est en voie de disparition.

Le second fut en grande partie reconstruit aux XVIIe - XVIIIe siècles et se signale par ses nombreuses inscriptions dont l'auteur donne les plus importantes. Le cimetière recélait de nombreux Khatchkars, mis en pièces par les chercheurs de trésors.

×

Le Docteur Thierry achevait sa vaste enquête sur le Vaspouragan, avec la section IX (REArm, t. 12, 1977) consacrée à des couvents des régions de Seghert ou Sôghurt (Saint-Thaddée, XV, siècle) de Khlat, l'actuelle Ahlat (Matavans, XIVe siècle) de Bor (couvent Saint Jean de Bor, église du IXe siècle), de Paghêch ou Bitlis (couvent de Koms, mentionné à partir du XVe siècle), du lac de Van (Arter, avant le VIIe siècle, sur un îlot).

Ayant laissé volontairement de côté les monastères qui avaient fait l'objet de monographies (Sainte-Croix d'Aghtamar, d'Aghbak, Saint-Thaddée d'Artaz), le Docteur Thierry, contraint à cette époque d'arrêter une enquête de presque deux décennies, concluait en ces termes :

«*Nous terminons ici l'étude des monastères arméniens du Vaspouragan. Des circonstances étrangères à notre volonté nous empêchent dorénavant de poursuivre l'exploration des régions de Turquie autrefois habitées par les Arméniens*». L'auteur poursuivait : «*Nous ne pensons pas cependant qu'il y ait encore maintenant beaucoup de monuments importants qui aient pu échapper à nos recherches ou à celles des architectes italiens qui se sont rendus dans le Vaspouragan au cours de la dernière décennie*».

L'index en appendice à la section IX permet de se repérer parmi les innombrables monuments du Vaspouragan décrits par l'infatigable voyageur. Ses publications ultérieures devaient cependant compléter son énorme travail.

×

Dans REArm, tome 14, 1980, l'on trouve une étude consacrée à l'église de Pherkhous, au nord du lac de Van (près d'Ahlat), dans un village jadis arménien, et kurde à présent; celle-ci est une reconstruction d'après le grand séisme de 1648: «*Elle témoigne de la fertile imagination créatrice des architectes arméniens dans cette période privilégiée que fut la seconde moitié du XVIIe et le début du XVIIIe siècle et apparaît maintenant qu'on la connaît mieux, comme une véritable renaissance*», comme le souligne Jean-Michel Thierry. Notons aussi que Nicole Thierry a consacré à l'art du Vaspourakan sa substantielle étude sur «le cycle de la création et de la faute d'Adam à Aghtamar» (REArm 17, 1983). Il faut se réjouir que, dans un avenir proche, cette suite d'études de Jean-Michel Thierry parues dans la *Revue des Etudes Arméniennes* puisse, pour la commodité et l'agrément du public, être réunie en un seul volume largement complétée et remaniée. Ce sera là, assurément,un ouvrage essentiel qui, après le livre de V. Vardanyan sur *Le Royaume d'Ardzrounide du Vaspouragan* (Erevan, 1969) et ceux de H. Hakobyan sur *La Miniature au Vaspouragan* et *La Miniature arménienne : Le Vaspouragan* (Erevan, 1975 et 1978) ouvrira et de façon magistrale, de nouveaux horizons sur l'ancienne principauté des Ardzrouni.

SUITE DU PERIPLE ARMENIEN

Plusieurs fois invité par Sa Sainteté Vazken 1er, Catholicos Suprême de tous les Arméniens, le Docteur Thierry, accompagné de sa femme, a pu étudier également plusieurs monuments se trouvant en Arménie Soviétique, comme la surprenante église Sourp Hovhannes de Biouragan (Xe siècle) dans l'ancienne province de Chirag, sans doute influencée par l'architecture syriaque (REArm, t. 13, 1978-1979). Avec Mourad Hastratian, de l'Institut d'Art de l'Académie des Sciences de la R. S. S. d'Arménie, dont il était l'invité, il a visité et étudié des monuments du Gharabagh (en R. S. S. d'Azerbaydjan), comme le couvent des catholicos des Aghouank, sis à Gandzasar (XIIIe siècle), ou celui de Dadivank, lieu de sépulture de Dadé, disciple légendaire de Saint Thaddée, réellement connu à partir du XIIe siècle (respectivement REArm, t. 15, 1981, et t. 16, 1982).

Le Docteur Thierry, avec un confrère de Grenoble, G. Boudoyan, a également étudié (avec relevés des plans et photographies) «Les églises de Thil (Korluca) dans le vilayet de Tunceli (Turquie)», au nord de Kharpert (Elazig) et dans l'ancienne province de Dzopk (REArm, t. 9, 1972), avant leur disparition par submersion par suite de la construction du barrage de Keban, disparition prévue dès 1966 par l'administration turque. Ces églises, construites entre le VIIe et le Xe siècles, appartinrent un certain temps à des communautés jacobites immigrées en Arménie et on peut y lire des inscriptions en grec et en syriaque.

Jean-Michel Thierry a encore visité d'autres régions historiques : celle de Daron, avec Mouch, où presque plus rien n'atteste la présence arménienne, celle de Yeguéghiats, avec Yerzenga (Erzincan), celle de Dayk, sensible à l'influence géorgienne, avec ses grandes cathédrales, et même l'Arménie Mineure (au sud du Pont et est de la Cappadoce), où il a découvert près d'Eudokia (Tokat), un couvent fondé au XIe siècle par les princes Ardzrouni en exil et étudié, dans la région de Césarée, les demeures édifiées aux XVIIIe et XIXe siècles par les notables arméniens.

CONCLUSION

Les études que Jean-Michel Thierry a tirées de ses nombreux voyages, principalement parues dans la *Revue des Etudes Arméniennes* (mais publiées aussi dans *Hantès Amsorya*, la *Revue des Etudes Byzantines*, *Les Cahiers archéologiques*) sont d'une exceptionnelle densité : outre les observations relevant de l'histoire de l'art et de l'archéologie, on y trouve de brèves et suggestives synthèses historiques, des notes géographiques (avec des indications d'itinéraires) des observations ethnographiques (particulièrement sur les Kurdes), sans compter un énorme matériel documentaire (photographies, relevés de plans, cartes, publications et traductions d'inscriptions).

Héritier des grands voyageurs du siècle passé ou du début de notre siècle - les Texier, Lynch, Bachmann, Sargissian, Lalayan, Mirakhorian - Jean-Michel Thierry à la différence de la plupart d'entre eux, a acquis patiemment la maîtrise scientifique de son domaine (y ajoutant même la connaissance de l'arménien classique). N'est-il pas d'ailleurs en mesure de nous fournir prochainement (en collaboration avec Patrick Donabedian) le bilan de trente ans de fréquentation des monuments arméniens dans son livre *L'Art arménien ?*

Ces travaux menés avec un sang froid de clinicien, dénués de tout parti pris, se cantonnent strictement à l'objet qu'ils se sont fixé : l'étude des monuments arméniens dans leur contexte.

Le Docteur Thierry fournit donc une contribution essentielle à la sauvegarde «monumentale» de provinces comme le Vaspouragan ou le Chirag et montre, de manière scientifique, le rôle civilisateur qu'y jouèrent les Arméniens.

GERARD DEDEYAN
Maître de Conférences
à l'Université Paul-Valéry
(Montpelier III)

(1) *Dorénavant REArm*
(2) *Cf. Carte de l'itinéraire de 1964.*

De la médecine à l'arménien classique

C'était il y a trois ans, à l'heure la plus chaude de la journée, durant le Congrès International d'art arménien. Précédés d'un cortège de voitures officielles et escortés par la police de la route, trois autocars de congressistes cheminaient paresseusement dans la région de Elegnajor, tout entière mobilisée pour les accueillir. De village en village, on rencontrait des groupes en costumes folkloriques qui dansaient au travers de la route, des délégations apportant le pain et le sel et des villageois égayés par la fête, qui enfournaient par les fenêtres ouvertes des voitures, de longues broches de xorovac avec d'énormes paquets de lavas. Soudain, les villages disparurent et l'aigre musique du zurna se tut; les voitures se mirent à serpenter dans les montagnes, de plus en plus sauvages et de plus en plus belles, avec leurs flancs abrupts et dénudés, qui se teintaient à l'horizon de magnifiques couleurs roses. L'autocar s'immobilisa et la porte s'ouvrit. J'entendis une voix derrière moi : «Cette fois-ci, Paolo, il faut y aller!», et je vis bondir le Docteur Thierry en tenue de campagne, chargé de tout un matériel photographique et devançant bientôt l'architecte italien, Paolo Cuneo, qui s'efforçait, comme lui, de gagner au plus vite le sommet de la montagne pour photographier Surb Stepannos de Tanativank dans un site encore vierge de touristes.

Quelques huit ans auparavant, j'avais eu la chance de rencontrer pour la première fois le Docteur Thierry à Erevan même, à quelques heures de route des monuments qu'il venait étudier. L'Arménie nous avait aidés à faire connaissance, et si je n'avais pu, alors, l'accompagner sur le terrain, j'avais été frappé de son ardeur à visiter le plus grand nombre de sites possible, en des endroits peu frayés et presque inaccessibles, avec le souci de programmer aussi précisément que possible l'horaire de ses déplacements, de façon à être sur place aux heures les plus favorables à la photographie et à disposer du temps nécessaire à la collecte des renseignements topographiques.

C'est par la suite, comme rédacteur de la Revue des Etudes Arméniennes, à laquelle le Docteur Thierry remet annuellement ses articles depuis 1965, que je commençai d'apprécier à leur juste valeur les dossiers de photos, de croquis et de plans qui accompagnent chaque publication. Je compris ce qu'il faut d'organisation, de présence d'esprit, de savoir-faire, de patience et de tenacité, pour constituer de tels dossiers, en dépit des contretemps et des imprévus du voyage, en des lieux fort peu visités et parfois presque ignorés des habitants du pays.

Je savais, en rentrant à Paris, que je retrouverais nécessairement le Docteur Thierry sur les voies de l'arménologie. Mais je ne m'attendais pas à le voir chaque semaine à mes cours d'arménien classique. Qui aurait pu prévoir qu'un chirurgien, investi de lourdes responsabilités dans un hôpital et consacrant une large part de ses loisirs à rédiger des travaux importants sur l'architecture et sur la sculpture arméniennes, trouverait encore le temps et l'énergie d'étudier une langue difficile et de persévérer, avec succès, dans la lecture de tous les textes: inscriptions, chroniques de l'âge d'or et du moyen-âge le plus tardif, colophons de manuscrits, textes religieux et traités de médecine médiévale? C'est pourtant ce qui arriva. Soucieux d'acquérir une information personnelle et complète reposant sur des sources authentiques et sur les instruments de travail propre aux arménistes, le Docteur Thierry commença d'étudier le grabar en 1977 et, depuis lors, il participe fidèlement au cours, quelque trente semaines par an. Plus encore, au Congrès d'art, à Erevan, il nous faisait part de son désir d'étudier sur place l'arménien moderne.

Au début, je me demandais ce qui avait pu attirer un médecin vers l'histoire de l'art médiéval. Serait-ce que la pérennité des vieilles pierres est plus encourageante que la caducité qui menace chacun de nous, *Տարածին մարդիկ*? Mais, dans les conditions actuelles d'abandon, beaucoup de monuments arméniens séculaires sont exposés à mourir plus vite que les personnes, et c'est précisément aux travaux du Docteur Thierry que l'on devra, sans doute, de garder un souvenir précis de certains d'entre eux.

Je crois plutôt maintenant, pour avoir entendu ses cours à l'INALCO et lu ses articles sur l'architecture médiévale, où les formes des monuments sont analysées, disséquées, expliquées avec une logique si méthodique, que cette passion s'apparente un peu à celle du naturaliste. Le Docteur Thierry sait apporter à la classification des types architecturaux la même rigueur qu'un zoologiste à la classification des espèces. Il est souvent stimulant et salubre, lorsqu'on étudie les textes arméniens, de travailler avec un médecin qui peut adopter un point de vue neuf et intéressant.

Au fil des ans, le Docteur Thierry a rassemblé une documentation considérable et accumulé des observations personnelles sur un grand nombre de monuments arméniens. Nous espérons qu'il lui sera possible de fournir comme un couronnement des savantes monographies qu'il a publiées jusqu'ici dans tant de revues spécialisées, un ample ouvrage de synthèse richement illustré et accessible au plus large public.

J. P. MAHE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
3
MARDI
3 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.435 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.435

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԺՈՐԺ ԻՊՐԱՀԻՄ ԱՊՏԱԼԼԱՀ

ՑԿԵԱՆՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՂԱՏԱԳԻՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱՁԱՒՆ ՄԸ ԵՏՔ՝

ԾԱՆՐ ՊԱՏԻԺ ՄԸ ՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼԻ ԲԵՐԱՒ ԲՈԼՈՐԸ

—×—

Ուրբաթ օր, այն ապաւորութիւնը կար որ արդարադատութիւնը կորանցուցած է իր պատուախնդրութիւնը: Արդարեւ, ոչ ոք կը համարձակէր արդարացնել դատապարտեալ՝ Պէյլէն, երբ պաղատագին, դրեթէ արցունքը աչքին, կը յորդորէր դատաւորները որ 10 տարի արդելափակումէ աւելի ծանր պատիժ չտան Իպրահիմ Ապտալլահի: Երբ կ'ըսէր.— «Չէք կրնար մարել յոյսի այս փոքրիկ բոցը: Իրաց այս կացութեան մէջ է, որ մարդը զոր կը նանչնաք իր սովորական վճռականութեան համար, խնդրոյ առարկայ ընելով իր անձը, կուգայ ձեզմէ խնդրելու, ձեզմէ պաղատելու: Զեզի կ'ըսեմ ցաւ ի սիրտ, Իպրահիմ Ապտալլահի դէմ տասը տարուան պատիժէ աւելի մի՛ տաք»:

Ընդհանուր չփոթութիւն կը տեղծէր այսքան մեղմ ամբաստանաճառ մը: Ճիշդ է, աւելի առաջ, Տէ – Էմ – Թէ–ի փոխ – տնօրէնին վկայութիւնը որոշ մթնոլորտ մը ստեղծած էր, երբ կ'ուզէր ամէն գնով երկրորդական, երրորդական խեղճուկրակ մէկուն վերածել Ապտալլահը: Այլեւս յստակ կը թուէր, որ իշխանութեան ճնշումը կար եւ հոս ու հոն, հաւանաբար սակարկութիւններ եղած էին: Այսքան թուլամորթ ամբաստանաճառ մը եթէ, մեր վէրժէսի կը մնար պարզապէս անպարտ արձակումը ուզել իր յաճախորդին համար:

Ցանկարծ, յաջորդ օրը նոր անակնկալ մը՝ դատաւորները չէին հետեւեր դատախազին եւ բոլոր ենթադրութիւններու դէմ, Իպրահիմ Ապտալլահ կը դատապարտուէր ցկեանս արդելափակման: Վէրժէս կը յայտարարէր թէ բեկանիչ ատեանի պիտի չդիմէ (ոճրային ատեանի պարագային՝ վերաքննութիւն չկայ) բայց Ապտալլահի իսկ որոշումին, որ քահքահ խնդացած էր ի լուր վճիռին:

Բայց համայնավար կուսակցութենէն, որ ամերիկեան ճնշում մը կը տեսնէր այս վճիռին մէջ, բոլոր հոսանքները, ձախ եւ աջ գոհ էին այս վճիռէն, որ փաստը կուտար քաջ եւ անկախ դատաւորներու: Ընդհանուր գոհունակութիւն կար, որ ի դին ոճրափորձերու սպառնալիքին, Ֆրանսա տեղ չէր տուած ահաբեկչութեան: Գոհ են նաեւ արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները:

Անակնկալէ անակնկալ, այսինքն՝ մեզմէն ալ անդին ամբաստանաճառ մը եղաւ, եօթը դատաւորներու վճիռը բազմաթիւ խորհրդածութեանց դուռ բացաւ անշուշտ: Անկարելի չէ նկատուիր, նոյնիսկ, թէ ամբողջը բեմադրութիւն մը ըլլայ, բայց եւ այնպէս զանազան մտահոգութիւններ ալ չեն պակսիր, ըլլայ ահաբեկչական արարքներու առընչութեամբ Ֆրանսայի մէջ, ըլլայ պատանդներու կեանքին վերաբերեալ: Կրնայ ըլլալ նաեւ թէ բոլոր սակարկութիւնները վերջացած չըլլան:

Բանավէճեր ալ ծայր տուին, առաջին համերաշխ յայտարարութիւններէ ետք: Ընկերվարականները կը ձագկեն կառավարութեան «երկու լեզու» գործածելը:

Կը յիշուի նաեւ որ Ապտալլահի բարեկամները երկու նախապայման դրած էին՝ դատավարութիւնը վերջացնել Մարտ 1–էն առաջ եւ մեզմ պատիժ մը տալ: Երկրորդ նախապայմանը «յարգուած» չըլլալով, փոխ – վրէժի արարքներու վախը կը մնայ եւ հարկ է ըսել քիչ մըն ալ չատ կը խօսուի այդ մասին մեքենաներու կողմէ: Շատ Վիլլընէօվն ալ, որ մասնագէտ է Միջին – Արեւելեան ահաբեկչութեան վերլուծական յօդուած մը ստորագրած էր Երկուշաբթի օր «Ֆիկարօ»ի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՌ

ԲԱՐՁՐ ՓԻՐԻՆՆԵԱՆՆԵՐՈՒ դահուկի կայանի մը մէջ Լիւց – Արտիէն հեռաթոռի (թելեսիէժ) չատ ծանր արկած մը պատահած է, կիրակի, կէսօրէ ետք, ադէպալի հետեւանքներով: Հաւանական չէ նկատուիր որ Փիլոնին տեղի տալը մաշումի արդիւնք ըլլայ, քանի որ լա ֆափէրէք մկրտուած այս հեռաթոռին բացումը երեք չաբաթ առաջ կատարուած էր: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 5 մեռեալ կայ, 39 ծանր վիրաւոր եւ աւելի քան 70՝ թեթեւ:

ՊԼՅՐՈՒԹի մէջ, նախագահ Ճեմայէլ յայտարարեց թէ ձերբակալուած է Ֆըրանսայի զինուորական կցորդին՝ դնդ. ԿուԹիէդի մարդասպանը, որ Հէդպոլլահի մօտ լերանանցի զինուոր մըն է, չիլի: Ծանօթ է որ սկիզբը ԱՄԱԱ–ի տարբերու մասին խօսք եղած էր եւ ըսուած Թէ հայ մըն էր պատասխանատուն:

ՊԱՄԹԻԱՑի տուրքերու չէնքը քարու – քանդ եղած է, Շաբաթ իրիկուն, ռմբահորձի հետեւանքով, որու ատր եղած է նախկին Էֆ – Էլ. – Էն – Սկն: Եօթը հոգինոց խմբակ մը նախ պատանդ առած է եւ տեղափոխած է պահակ – զննապանն ու ընտանիքը: Նիւթական վնասները 50 մլիոն Ֆրանքէն աւելի կը նկատուին:

ՖՐԱՆՍԱՑի Արտաքին Առեւտուրի Նախարարին – Միշէլ Նուար – կարգ մը կարծիքները խորհրդային քաղաքականութեան նոր դիմադիծին չուրջ դէպ ապաւորութիւն գործեցին: «Մաչ»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին է, որ Նուար կ'ըսէ Թէ Կորբաչովի նախաձեռնութիւնները «ծանուցումի եւ խաղի բերելու ամէնէն մեծ գործողութիւնն է, ցարդ կատարուած»: Ասիկա կը պատահի հազիւ քանի մը չաբաթ առաջ Մոսկուա կատարելիք իր այցելութենէն: Ռուսերը անմիջապէս հակազդեցին եւ ԹԱՍՍ իր զարմանքը կը յայտնէ ի տես նման նախարարի մը պաշտօնի գլուխ մնալուն, երբ իր պաշտօնն իսկ է զարգացնել անտեսական գործակցութիւնը միւս երկիրներուն հետ:

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ընդհ. քարտուղարը՝ Տոնալտ Ռեկըն իր հրաժարականը տուաւ, իբրեւ գոհ՝ Իրանկէյթի: Իր տեղը անցաւ Հաուրրա Պէյքըը:

ԻՏԱԼԻՈՑ 35 հազար Հրեաները, քանի մը օրէ, նոր կանոնագիր մը կը վայելեն, որ կը տնօրինէ իրենց համայնքին յարաբերութիւնները Պետութեան հետ:Ստորագրուած համաձայնագիրը Քրաքսիի եւ Տիկին Ծեվիի միջեւ կը փոխարինէ նախորդները: Պետութիւնը կ'ընդունի չարաթի հանդիսաւոր պարտականներու եւ վարչական հաստատութեանց մէջ: Կը ճանչնայ հրէական բոլոր տօները, կ'արտօնէ որ դատարաններու մէջ, Հրեաները երդում բնեն գլուխը գոց: Կը նախատեսէ որ յարդուին իրենց աննղական կանոնները դորանոցներու, հիւանդանոցներու եւ բանտերու մէջ (կենդանիներու վերաբերեալ): Հրեաներու վճարած տարեկան տուրքերը իրենց համայնքին, տուրքէ զերծ են մինչեւ 35·000 Ֆր.: Ոչ մէկ երկրի մէջ, կ'ընդունի Տիկին Ծեվի, Հրեաները նման առանձնաշնորհումներ կը վայելեն»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՓՈՒԼԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ԱԺԱՆ ԱԶԱՏԵՑԱՆՔ ԿԸ ԳՐԷ ԱԼԻ ՊԻՐԱՆՏ

Փետրուար 27–ի «*Միլլիյէթ*»ի մէջ է որ Ալի Պիրանտ ստորագրած է հետեւեալ յատկանշական տողերը.–

×

ՀԱՅԵՐԸ ՉԿՐՑԱՆ ՁԵՌՔ ՁԳԵԼ ԻՐԵՆՑ ԱՄԲՈՂՋ ՓԱՓԱՔԱՆԸ

Եւրոպայի Խորհրդարանի քաղաքական յանձնախումբին կողմէ երէկ ընդունուած բանաձեւը չեզաւ այնպէս, ինչպէս Հայերը կ'ուզէին:

Նախ եւ առաջ, «ցեղասպանութեան» մասին խօսք չըլլալու պարագան պակ ջրցանի մը տպաւորութիւնը գործեց հայկական շրջանակներու վրայ: Որքան ալ Արտաքին նախարարութիւնը ըսաւ թէ «մերժուած են ցեղասպանութեան պընդումները», իրականութեան մէջ մերժում մըն ալ գոյութիւն չունէր: Խորհրդարանը այս ձեւով քուէարկած եղաւ «համաձայնութեան» դժուարին տարազ մը:

Բանաձեւին դրական կէտերը հետեւեալներն են. – Հոն առաջին անգամ տեղ կը տրուի Թրքական տեսակէտին ու բացէ ի բաց «հայկական ահաբեկչութեան» մասին կը խօսուի ու կը դատապարտուի, եւ վերջապէս ոչ մէկ նախադատութիւն կայ «Թուրքիան դատապարտող կամ այպանող»:

Միւս կողմէ, Հայերը կրցան Եւրոպայի Խորհրդարանին առաջին անգամ – հոգ չէ Թէ յապաւումներով – բանաձեւ մը քուէարկել տալ: Իրենց տեսանկիւնէն առաջին քայլ մը առին. զայն աւելի ընդարձակելու կարելիութիւնները պիտի փնտռեն յառաջիկային:

Այս բանաձեւը մօտ ատենէն քուէարկութեան պիտի դրուի նաեւ Խորհրդարանի լիակատար նիստին: Հակառակ քաղաքական յանձնախումբին վերջին ընտրութիւններէն ետքի փոփոխութիւններու մեղի աննպաստ դիրք ունեցողներու եւ Ձոյներու Թիւին յաւելումին, ու հակառքարոզչութեան մեր կարգ մը անտեղի ջանքերուն, որոնք հակառակ արդիւնք տուին, Թուրքիոյ համար կարելի ամէնէն լաւ արդիւնքն էր այս, տուեալ պայմաններու մէջ: Այս բանաձեւը վաւերացնելով վճռական հանգամանք առանալէ ետք չի կրնար չատ չհամագործուիլ հայկական խմբակցութիւններու կողմէ: Կըրնայ մեզի յուշել Թէ «ընդունուած է, թէ Հայերը դժբախտութիւն մը կրած են» այդքան:

Կատարուած փոփոխութիւնները, մեզմացումներ ու միայն երկու քուէներու առաւելութիւն մը ցոյց կուտայ, Թէ Եւրոպայի Խորհրդարանը հակառակ հայկական մեծ ճնշումին, ուշադիր է հարցի մը, որու հանդէպ զգայուն է Թուրքիա, եւ կոյր զկուրացն չէ քուէարկած: Ուշադիր ակնարկ մը պիտի նկատէ Թէ բանաձեւին Թեր քուէարկող չատ մը ընկերվարականներ բոլորովին մարդկային իրաւանց տեսանկիւնէն մօտեցած են հարցին, ու Թեր քուէարկած նաեւ «ցեղասպանութիւն» բառին վերնալուն:

×

Բանաձեւին բուն կարեւորութիւնը հոն էր, որ ան ազդեցութիւն պիտի գործէր ԱՄՆ ու Քոնկրէսին մէջ հայկական բանաձեւին քուէարկումին վրայ: Եթէ ընդունուած ըլլար նախկին ձեւով, Հայերը պիտի կրնային զայն ցոյց տալ Քոնկրէսի «անորոշ» դիրքաւորումով ներկայացուցիչներուն ու ըսել. – «տեսէք, Եւրոպացիներն իսկ այսպէս քուէարկեցին»: Կատարեալ մղիչ ուժ մը պիտի հանդիսանար:

Մինչդեռ, այս ձեւով այլեւս կարելի չէ ամերիկեան Քոնկրէսին մէջ գործածել զայն: Որովհետեւ Ամերիկահայերու համար ամէնէն կարեւոր բառը «ցեղասպանութիւն»ն է: Ամէն բանէ զիջում կը կատարեն, բայց ոչ այս բացատրութենէն: Արդարեւ իրենց առաջին հակազդեցութիւնն ալ գատապարտում մըն էր Եւրոպացիներու հասցէին, Թէ անոնք «կը մեղմեն իրականութիւնները»:

Եթէ նոյնիսկ Եւրոպայի Հայերուն համար «առաջին քայլ» մը նկատուի այս, Ամերիկահայերու համար ձախողութիւն է:

Կարճ խօսքով, Թուրքիա չատ աժան ազատած է այս իրարանցումէն. սակայն սխալ է նաեւ կարծել, Թէ Ջանքերը վերջ պիտի գտնեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՁԱՓ ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌ

—×—

Ամէն տեսակ ազատութիւններու բեմ Ֆրանսայի հողին վրայ գիներ արարքներէ մինչեւ միջազգային ատեաններ սիրաշահելու փորձ, ամէն բան ըրած ենք յանուն մեր դատին. բոլոր միջոցները ի գործ դրած ենք անիրաւուած ժողովուրդի արհամարհուած մեր դատը աշխարհին լսելի դարձնելու, եւ համաշխարհային հանրային կարծիքը ի նպաստ մեզի գրաւելու համար:

Ու դարձեալ հո՛ս, մենք ենք ըսողը, Թէ ինչ որ ալ ըլլայ, «*Մեր հողեր*»ու առասպելը, երա՛զը կը սիրենք միայն:

Ու անդին, ուր Հայեր կ'ըսեն այն որ կը սպասուի որ ըսեն, կ'ըսեն այնպէս, ինչպէս կ'ուզուի որ ըսեն, հայկ. վարիչ գիտէն բնակիչի մը հետ հարցազրոյցի կ'երթայ լրագրող մը: Զրոյցի միջոցին Հայը կ'ըսէ. «*Սխալ է այն խօսքը, որ կ'ըսէ՝ «ուր հայ հոն կայ». պէտք է խորհիլ նաեւ այն հողերուն մասին, ուր մարդուս պապերը թաղուած են*»:

Մեր հակասութիւնները եթէ հող ըլլային, ովկեանէ ովկեան հայրենիքը մերը կ'ըլլար, ուր բոլորս բաւարար տեղ կ'ունենայինք մեր գոյնզգոյն օրօրոցներուն համար:

Թ. ԱՐՓԻ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԳԼԱՁՈՐ»

Անթիլիասի Զարեհեան Դպրեվանքի 1986 – 87–ի տարեգիրքը, որուն 287 էջերուն մէջ հաւաքուած են սաներու զանազան գրութիւնները, տրուած է Դպրեվանքի հունձը, ու բռնկիկի բաժին մը:

Հատորը կը բացուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի օրհնութեան խօսքով, ուր ան իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ վերակենդանացած տեսնելով նախկին աւանդութիւն մը, ուր ընդհատուած էր բանի մը տարիէ ի վեր:

«Գլաձոր»ը, ինչպէս կ'ըսէ իր նախաբանին մէջ Գարեգին Բ., «դպրոցէն անդին –բայց դպրոցին *մէջէն*– անցնող եւ *ուսումնասիրական* հորիզոններուն նայող գրական գործունէութիւն մըն է, որ իր թեւերը հաւասարապէս կը սարածէ *կրօնքի* եւ *Հայութեան*, *հաւատքի* եւ *ազգութեան* սահմաններուն մէջ, *կրօնագիտութիւն* եւ *հայագիտութիւն* կալուածներուն մէջէն»:

Հատորին մէջ թարգմանութիւններ ու ուսումնասիրական, գրական բնոյթով էջեր ստորագրած են ժառանգաւորացի եւ ընծայարանական ուսանողները: Գաղափար մը տալու համար նշենք մէկ երկու խորագիր. «Հաղբատի վանքը», «Ա. Նարեկացի», «Կոմիտասն ու հայ գեղջուկ երաժշտութիւնը», «Վահագնը հայ դիցաբանութեան մէջ» եւն.:

Նշեմնուած, մաքուր տպագրութեան հետ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է «Գլաձոր»ի գունաւոր կողքը որ հայկական նկարներու օրինակով պատրաստուած է ընծայարանի սան Գրիգոր սրկ. Դաւիթեանի կողմէ:

Ստորեւ էջ մը այս տարեգիրքէն:

×

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ

Ս. Թարգմանչաց Տօնը, տօն մըն է որ մեր ժողովուրդին փոքր մէկ հատուածին համար ունի յատուկ իմաստ, բայց դժբախտաբար մեր ժողովուրդին մեծամասնութեան համար դարձած է ինքնագոհացադրութեան առիթ:

1985, Հոկ. 12, Շաբաթ. Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ Տօնը: Ժամը 16.45. եկեղեցւոյ կոչնակները կը հնչեն, եւ քանի մը վայրկեան առաջ Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին չորսփակին մէջ կը տեսնուին «հաւատացեալներ». իրար կը բարեւեն, բարձրաձայն կը խնդան, կը խօսին եւ այլ նիւթերով կը զբաղին: Այս մարդոց մէկ մասը կը մնայ Մայր Տաճար. սակայն, մարդ այդ վայրկեանին պէտք է կոչը ըլլայ որպէսզի չտեսնէ այն ճեւաւորութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան:

Իդեալ տեսի պատկանողները սկիզբը դրան առջեւ կանգ կ'առնեն, մազերնին եւ հագուստնին կը չափեն եւ չատ նրբօրէն կը հագան, բանկալին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար եւ այդպա պայուսակնին աղմուկով մը կը բանան, թղթադրամ մը ճգելով մոմ մը կ'առնեն եւ կը վառեն, անշուշտ խաչակնքելով եւ աղօթք մը բսելով կ'ուղղուին նաւարան մը. քալած առնելին իրենց հագած կօշիկներուն կը բունկները դեռին կը զարնեն եւ այնպիսի ազմուկ կը հանեն, որ կրօնաւորները կը կարծեն թէ Սաղայչն է որ ներս կը մտնէ իսկ նաւաղներուն պլուխները մատնուած՝ կը զառնան դէպի ետ (եւ անշուշտ մտնողին նպատակն ալ այդ է), կը նատին բարեւելէ ետք նաւարանակիցները եւ կը սկսին ցուցադրել իրենց չքնորհները:

Գալով այրերուն, անոնք կանգ կ'առնեն դրան առջեւ, իրենց մազոտ կամ ոչ, կուրծքերը կը բանան, կը քալեն հպարտ առիւծի մը նման, խուզարկու նայուածք մը կը նետեն չորս կողմ եւ նստարանի մը վրայ կը նստին եւ անշուշտ չատերը մրթմնջորեալ նեղացուցիչ պանելով դուրս կ'ելլեն:

Եկեղեցւոյ մէջ կրօնաւորները կ'ազօթեն, կիները կը չատախօսեն, իսկ տղամարդիկը կը փիլիսոփայեն:

Եկեղեցւոյ արարողութիւնը կը վերջանայ եւ ներսը գտնուղները դուրս կը յորդին եւ կը միանան դուրսը գտնուղներուն եւ կը բոլորուին խորոտիկի նման ընթերցանութեան ախորժակ բացող գիրքերու սեղաններու չուրջ:

Դպրեվանքի սաները չարականներ կ'երգեն եւ անոնք կը ծափահարեն... Կաթողիկոսը իր ճառը կը խօսի եւ անոնք պատրաստ են ծափահարելու ամէն մէկ նախադասութեան համար:

Ճառը կը վերջանայ եւ անոնք կը հրապուրին գիրքերը գիտնալու եւ գնելու եւ անշուշտ պիտի գնեն եւ այդ գիրքերը պիտի կարդան...

Այժմ չորսփակին մէջ պտըտինք եւ տեսնենք թէ անոնք ի՞նչ զգացումներով եւ մտածումներով պիտի գնեն այդ գիրքերը:

Դիմացը քանի մը երիտասարդներ կան. քիչ մը մօտենանք եւ լսենք անոնց խօսակցութիւնը:

Ա. երիտասարդ.– Այդ դիմացի սեղանը դիրք ծախող օրիորդը համակրելի է երեքանք եւ հետը քիչ մը դատակենք:

Երիտասարդները կը մօտենան սեղանին:

Ա. երիտասարդ.–Օրիորդ, այդ կապոյտ կողքով գիրքը որ քեզ նման դեղեցիկ է որքա՞ն կ'արժէ:

Օրիորդ.– (Շիկնելով) 75 լ. ո.:

Բ. երիտասարդ.– Ես այդ դրամով ինքնաշարժիս պէնզին կ'առնեմ: Քալեցէք երեքանք, ասոնք ալ դրամ կլլելէն զատ ուրիշ չնորհք չունին...

Երիտասարդները խնդալով կը հեռանան զայրոյթի մէջ թողլով օրիորդը...

Եկեղեցւոյ դրան դիմաց չորս տիկիններ կան: Երեքանք եւ զանոնք մտիկ ընենք, տարիքով մեծ են, են վստահ որ աւելի խոհեմ կ'ըլլան:

Ա. տիկին.– Այս գիրքը չէի առներ բայց այդ վայրկեանին ամէնասուղ գիրքը գատեցի:

Բ. տիկին.– Հիմա այդ գիրքի պատմութենէն հրաժարեցէք եւ լնձի ըսէ՛ք թէ որ խանութէն առիք այս դեղեցիկ զգեստը:

Գ. տիկին.– Իրաւ ըսէ, չա՛տ դեղեցիկ է:

Ա. տիկին.– Իրա՞ւ, դեղեցի՞կ է, նոյնիսկ չուզելով հագուեցայ, ուրեմն չատ հաւնեցաք: (Բ.Գ.Դ. տիկիններ միաբերան).– Անշո՛ւշտ:

Ա՛ղճ տիկին, թէեւ նեղուած էր սուղ գիրք մը չուզելով առնելուն համար, սակայն իր հագուստին դեղեցկութեան հրապոյրին չակումը գինք մխիթարեց...

Եկեղեցւոյ աղբիւրին մօտ երկու տղամարդիք կան, որոնք չա՛տ լուրջ կ'երեւին, վստահ որ այս անգամ յուսախաբ պիտի չըլլանք եւ անոնցմէ պիտի հաւնանք այս տօնին իմաստը: Երթանք եւ մտիկ ընենք...

Ա. տղամարդ.– Այս կիներն ալ... գրժատրաւ մեզի ցուցահանդէսի բերին... Այս գիրքը հետաքրքրական է, այս գիրքը իմաստալից է ըսելով 300 լ. ո. պարապի տարին:

Բ. տղամարդ.– Դուն տակաւին հրաշքով ազատեր ես... Ես գալէս առաջ, արդէն 250 լ. ո. տիկնոջս վարսայարդարման տուի եւ հոս ալ 200 լ. ո — ահաւասիկ չարաթականիս հաչեցաւ...

Այլեւս հարի չիայ երիտասարդուհիներուն մօտ երթալու, որովհետեւ եթէ անոնց հոգերը եւ պատմութիւնները մտիկ ընելու ըլլանք պիտի ստիպուինք անճնասպան ըլլալ...:

Ահաւասիկ մեր ժողովուրդին «չատ դեղեցիկ» ըմբռնումը Թարգմանչաց տօնին մասին եւ վստահ եղէք, որ եթէ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց ներկայ ըլլար այս հանդիսութեան Մովսէս մարգարէին նման պատուիրաններու տախտակին փոխարէն Հայ Գիրերը մեր գլուխներուն վրայ պիտի փշրէր...:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Սրկ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՄՈՌՅՈՒԱԾ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ի. դարու երկրորդ ցեղասպանութիւնը, հայկականին ու հրէականին միջեւ, տեղի ունեցած է 1932 – 33–ին Ուկրանիոյ մէջ: Սթալինի ծրագրած սովը, որու հետեւանքով միայն վերոյիշեալ երկրին մէջ հինգ միլիոն մարդ կը մեռնի, երկար աեն կարելի եղած է ծածուկ պահել: Ուկրանացիները պատմական ժողովուրդ մըն են, որոնք Պետութիւն չեն ունեցած: 1921 – 22–ին քաղաքացիական պատերազմըն ու երաչտը փճացուցած են բերքը, որուն մեծ մասը դրաւուած է խորհրդային իշխանութեան կողմէ, գրեթէ անոնելու ոչինչ ձգելով դիւղացիներու: Այդ չրջանին արդէն ութ հարիւր հազար հոգի կը մեռնի. փորձանքին ահաւորութեան դիմաց կոչ կ'ուղղուի արտասահմանեան օժանդակութեան:

Ուկրանիոյ պարագան նոր վարչաձեւին միակ հարցը չէ. Լենին կը մշակէ տնտեսական նոր քաղաքականութիւն մը, որ իրաւունք կու տայ սեփականութեան ու դիւղացիներ կրնան մշակել յեղափոխութեան չրջանին գրաւուած հողերը: Հետզհետէ երկրագործութիւնը կ'արդիանայ, ու կ'աւելնայ արդիւնաբերութիւնը:

Սակայն 1929–ին երբ Սթալին ամրապընդած է իր իշխանութիւնը, ինքզինքը կարող կը զգայ տակաւին կասկածելի մըներգած ուժերու դէմ պայքարելու. այդ ուժերը, ազգայնական զգացումն ու սեփական երկրագործութեան արդիւնաբերութիւնն են: Եւ Ուկրանիա ոչ միայն ըշտեմարանն է Խորհ. Միութեան, այլ նաեւ այն երկիրը, ուր ազգայնական զգացումը զօրաւոր է: Ուրեմն այդ չրջանը կ'ըլլայ Սթալինի առաջին զոհը:

Ուկրանացի ժողովուրդին դէմ պայքարը կը սկսի գուլաղներու դէմ կատարուած յարձակումով: Մարքսական զգալարականին համաձայն գուլագ մը վաչխառուն մըն է, որ կը շահագործէ երկրագործ դասակարգը: Իրականութեան մէջ որպէս ընկերային դասակարգ անոնք գոյութիւն չունին այլեւս:

Այս կացութեան առջեւ 1930, Յունուար 30–ին, Պոլիտբիւրօն երեք դասակարգ գուլագ կը ստեղծէ, որոնք հետզհետէ պիտի զնդակահարուին, աքսորուին կամ աշխատանքի ճամբարներ ղրկուին: Այս միջոցառումները ուղղուած են մէկ միլիոն ընտանիքի, այսինքն մօտաւորապէս վեց միլիոն հոգիի: Գուլագներու դէմ ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ ծայր առած պայքարը բուռն կ'ըլլայ յատկապէս Ուկրանիա: Հոն գիւղացին կապած է իր հողին, կրօնքին, բարքերուն, լեզուին ու մարքսականութիւնը իւրացնելու չափ հասուն չէ: Ցարձակումը կը կազմակերպուի բազմաթիւ ճակատներու վրայ: Ժողովուրդին լեզուին ու ֆոլքլորին հետ զրազողներ կը բանտարկուին. եկեղեցիները կը քանդուին, կրօնաւորներ կը զնդակահարուին: Գոպզարները՝ կոյր այդ քնարերգակները, որոնք գիւղ գիւղ անցնելով կենդանի կը պահեն ժողովուրդին յիշողութիւնը, համաժողովի մը կը հրաւիրուին իրրեւ թէ, ու բոլորն ալ կը ձերբակալուին, կը զնդակահարուին:

Նպատակ ունենալով յատկապէս ուկրանական ազգային ժառանգութիւնը ոչընչացնելու, Սթալին կը ճնշէ գեղջուկ դասակարգին վրայ: Կը հաւաքականացնեն հողերը: Սկզբունքով հաւաքականացումը կամաւոր է, սակայն դէմ գնողները գուլագ կը նկատուին ու կը մաքրագործուին: Անշուշտ դիմադրութիւն կը կազմակերպուի. յաճախ կինեռու առաջնորդութեամբ, գայրացած ամբոխը կը հրկիզէ կուսակցութեան չէնքերը, չարքայիններ կը սպաննէ, կ'արգիլէ տաճարներու քանդումը: Այս դիմադրութիւնը արհնալի հետեւանքներ կ'ունենայ. ամբոխին վրայ գնդացիրով կրակ կը բացուի, ողջ մնացողներն ալ կը բանտարկուին, կամ կ'աքսորուին: Ուկրանացիներու մշակոյթը անհետացնելու, եկեղեցիները քանդելու կոչուած ուժերը կը չարժին գրաւոզ բանակի մը նման. իսկ այն կուսակցական պարագլուխները, որոնք պէտք եղած խստութեամբ չեն գործեր, իրենք ենթակայ կ'ըլլան անխնայ հալածանքներու: Դէմ դնելու ամէն փորձ կը ծանրացնէ ճնշումը:

Հաւաքականացումը թէ՛ ընկերային թէ՛ տնտեսական մարզին մէջ մեծ յուսամբ նպատակ կ'ըլլայ, յատկապէս չրջանի երկրագործութեան համար: Ինչքը գրաւուած, հալածուած, ահաբեկուած գիւղացին, որ կը նախընտրէ ապաննել իր անասունները, քան թէ նուիրել կուսակցութեան, արտադրող տարը մը չի: Ամէն զատ լատգոյն ներկայացուցիչները մեռած են, կամ աքսորուած: Կոլխոզները ցարական չրջանի կոմմակերպութիւններու արդիականացած ձեւերն են, այն տարբերութեամբ, որ ամնուականներու տեղը բռնած են կուսակցութեան վարիչները, վայելելով նախկիններու առանձնաչնորհները: Գիւղացին խորհրդային վարչակարգի ընթացքին մէջ կը տեսնէ գերութեան վերադարձ մը: Անոնք կը գոչեն համամտնաւար չարքայիններու «գուք կ'ուզէք մեք համոզել որ մաս կազմենք կոլխոզներու, որպէսզի ձեր գինները բլլանք»:

Նոր տեսակի այս գերեվարութիւնը, որ միլիոնաւոր մարդկային կեանքեր կ'արժէ, գողգոթայի մը սկիզբն է միայն: Սթալին ուկրանական երկրագործութիւնը վիճացնելու համար ամէն բան ընելէետք նոյն ժողովուրդէն կը պահանջէ արդիւնաբերութեան աննախադէպ չանք մը: 1930 – 32ի միջեւ ամբողջ Խորհրդային Միութեան արդիւնաբերութիւնը 23 միլիոն թոնէն իջած է 14,7 միլիոնի. սակայն Սթալին միշտ նոյն մասնակցութիւնը կը պահանջէ Ուկրանիայէ:

Անկարելի պահանջք մըն է այս, զոր անդադար կը ներկայացնեն ուկրանական կուսակցութեան վարիչները, քալ գիտնալով որ ձախողութեան պարագային առաջին մաքրագործուողները իրենք պիտի ըլլան:

Սթալին կը զգուշանայ բոլոր Ուկրանացիներէն, եթէ նոյնիսկ համամտնաւար են անոնք: 1932 Հոկտեմբերին երկու թուսակիւ կը զրկուին, ձեռք առնելու ուկրանական կուսակցութիւնը, զոր չատ մեղմ կը նկատէ Կրեմլին: Արդէն բերքը, անասունները, երկրագործական գործիքները զարձած են «Խորհ. Պետութեան նպատական եւ անձեռնմխելի սեփականութիւնը»: Գիւղերու կը մերժուի կենսամթերք ու անհրաժեշտ ապրանքներու զարկումը, մինչեւ որ բերքի իրենց անկարելի բաժինը լրացնեն: Արհեստները արդիլուած են, նոյնիսկ որսն ու ձկնորսութիւնը: Հարցը գիւղացին բոլորովին Պետութենէն առկախ վիճակի մը մատնելու մէջէ, որ գիրենք սովահար պիտի զարձնէ:

Պետական սեփականութեան օրէնքը տասը տարուան բանտարկութենէն մինչեւ մահապատիժ կը սահմանէ ամէն պղծութեան համար: Ու օրէնքը կը գործադրուի ամենայն խստութեամբ. գիւղացի մը հրացանազարկ եղած է, որովհետեւ իր տասը տարեկան աղջնակը տասը քկ. ցորեն գաղած է: Այրի կին մըն ալ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, որովհետեւ հարիւր տուի գաղած է իր սեփական պարտէզին, եւ տակաւին ան օգտուած է մեղմացուցիչ պարագաներէ, քանի որ տասնըհինգ օր առաջ ամուսինը մեռած էր անօթութենէ: Գիւղացիները, որոնք ձիու մը դիակը կը հանէին հողէն, որպէսզի միսը ուտեն, դնդակահարուած են: Համայնական ընդյայնները կանոնաւոր հետապնդումի ձեւնարկած են գիւղերու մէջ: Ամէն բան պղծուած է. գրամն ու անդեղէնը, նաեւ գորգեր, խոհանոցի առարկաներ ու նոյնիսկ հագուստեղէն: Հետզհետէ անօթութիւնը կը տիրէ բոլներու մէջ. այն բոլոր գիւղացիները որոնք անբաւարար սրճեղ նպաստութեան ախատանչաններ ցոյց տար, կասկածելիները կը նկատուին:

Սակայն, անդեղէնն կայ. կուսակցութեան գեկավարներուն յատկացուած մասնաշարներու մէջ առատ է ամէն բան: Իշխանութեան անփորձութեան հետեւանք ցորենի ու գետնախնձորի մթերքը կը փըսի գիւղերու մթերանոցներուն մէջ, ինչ որ կը գրգռէ սովահար բնակչութիւնը:

1932 – 33 ձմեռուան եղանակին ուկրանական գիւղերը ապառաժ են: Մնացողի պակասէն գիւղացիներ վնասակար խոտեր կ'ուտեն, չատեր իրենց կօշիկները, դուստները կ'եռացնեն: Անձնասպան եղողներ կ'ըլլան ծնողքներ իրենց զաւակները կը սպաննեն, որպէսզի ուտեն: Այսպէս կուսակցութիւնը կը փութայ մարդակերութեան դէմ օրէնք մը հրապարակելու: Տուներն ու կայարանները լե-

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ՝ «R A F T»

— o —

Հրապարակ ելած Ռաֆք (Լաստ) անգլերէն տարեգիրքը բացառապէս նուիրուած հայ բանաստեղծութեան եւ բանաստեղծութեան մասին վերլուծական ու քննադատական ուսումնասիրութիւններու է: Եթէ մը՝ ուր իրար կը հանդիպին հայապէս բայց թարգմանուած բանաստեղծութիւնը, ամերիկածին Հայերու անգլերէն բանաստեղծութիւնները եւ հայ ու օտար քննադատներու եւ բանասէրներու գործերը՝ ուր կ'ուսումնասիրուի մեր գրականութիւնը՝ Սայաթ – Նովայէն եա մինչեւ Շնորհալի եւ Նարեկացի եւ առաջ՝ դէպի Վարուժան, Սարաֆեան, Իշխանեան ու Տէր Յովհաննէսեան մինչեւ 2000 թուականի նորերը: Փարիզէն Երեւան ու Պոսթըն, Պէյրութէն Սան Ֆրանսիսքօ ու Պոլիս: Ձեռնարկ մը որ նախընթաց չունի մեր գրական պատմութեան մէջ ու խորութիւն չի պակսիր լեզուներու, տարիքի, համբաւի ու երկիրներու միջեւ: Պարզ է սկզբունքը –հայ գրականութեան կը պատկանի գործը այն անձին որ ինքզինքը հայ կը համարի եւ գործ մը՝ որ արուեստի անհրաժեշտ մակարդակին կը հնչէ:

Տարեգիրքին նպատակը կը բացատրուի նախաբանին մէջ: Նախ՝ հետաքրքրութիւն ստեղծել հայ բանաստեղծութեան հանդէպ անգլիախօս երկիրներու գրողներուն, բանասէրներուն եւ առհասարակ մշակուած հանրութեան մէջ: Ցետոյ՝ քաջալերել բանաստեղծները, քննադատները ու թարգմանիչները որ մատուցման բարձրագոյն աստիճանի ձգտին իրենց ստեղծագործութիւններուն մէջ:

1986–ի Թիւը կը բացուի բանաստեղծներով – Պոսթընէն՝ Տայանա Տէր Յովհաննէսեան, Փարիզէն՝ Կարիկ Պատմաճեան, Երեւանէն՝ Արեւշատ Աւագեան: Ցետոյ՝ Նարեկացիի մասին դրուագներ Գրիգոր Պլըտեանէ, Սայաթ – Նովայի մասին՝ անգլիացի բանասէր Զարլզ Տաուսէթէն: Ապէ եաք նորէն բանաստեղծութիւններ, բոլորն ալ թարգմանուած (Րաֆֆի Սէթեան, Թալին Ոսկերիչեան – Սալիպեան, Խաչիկ Թէօլէօլեան, Կայ Տէյվընփորթ), Խրախունիէ (Պոլիս), Զուլալ Գազանճեանէ (Փարիզ), Հայկ Խաչատուրեանէ (Մելբուռ), Վահէ Օշականէ (Սան Ֆրանսիսքօ), Սայաթ – Նովայէ: Եւ վերջապէս՝ դրախօսականներ: Ռաֆք–ի այս վերջին Թիւը այլազան եւ արդիական հունձք մը կը բերէ հայ մտքի ցիր ու ցան դաշտերէն ու գայն կը հրամցնէ հայ եւ օտար հասարակութեան ջնահատումին:

Բաժանորդագրութիւնը երկու տարեան համար կ'ըլլայ ու կ'արժէ 15 տոլար՝ անհատներու, եւ 25 տոլար՝ հաստատութիւններու: Կարելի է դիմել հետեւեալ հասցէներուն.–

Editor - in - chief :
Vahe Oshagan
2419 Lake str.
San Fransisco CA 94121

Managing Editor :
John A. C. Greppin
Program in Linguistics
Cleveland State University
Cleveland OH 44115.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Արտասահմանէն վերադարձող Հայերու ընդունման եւ տեղաւորման կոմիտէի բաժնի վարիչ Սուրէն Մակարեան «Հայաստանի դիւզատնտեսութիւն» հանդէսին մէջ կը գրէ. «Արեւմտեան Հայաստանի մէջ Սուլթան Ապտիւլ Համիտ կը կապակերպէր հայ բնակչութեան զանգուածային կոտորածներ ու ջարդեր, իր իսկ հինաւուրց հայրենիքէն արմատական ժողովուրդի արտաքսումի քաղաքականութիւն: Յետամնացութեան ու խաւարի տիրապետութեան տակ հեծող յառաջդէմ Հայերը կը ձգտէին ազատութեան ու անկախութեան, կը պայքարէին իրենց մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ ազգային ապահովութեան համար: Թուրքիոյ իշխանութեան գլուխ անցած երիտթրքական կառավարական խումբը, օգտուելով Ա. Աշխարհամարտի թոհ ու բոհէն եւ վիլհելմեան Գերմանիոյ անմարդկային խորհուրդներէն, դուռ «հայկական հարց»ի լուծման հրէշաւոր ոճրագործ միջոցը: Մանրամասն մշակուեցաւ ամբողջ ժողովուրդի մը ֆիզիքական բնաջնջման նողկալի ծրագիր մը եւ ի գործ դրուեցաւ անյողդողդ հետեւողականութեամբ եւ անմարդկայնութեամբ:

«Թուրք նահանգապետներուն գրկուեցաւ էնվէր Փաշայի, Թալէաթ Փաշայի, Ճեմալ Փաշայի եւ Խալիլ պէյի գաղտնի հրամանը, որով սկսաւ Մեծ Եղեռնը՝ հայկական ցեղասպանութիւնը: Արեւմտեան Հայաստան բնակող երկու միլիոն աւելի Հայեր կը բնաջնջուէին եւ կ'աքսորուէին արաբական անապատները, անմարդկայնօրէն կ'ոչնչացուէին: Քանի մը ամիս տեւած Եղեռնի ընթացքին միայն քիչեր յաջողեցան մազապուրծ ըլլալ օրհասական մղձաւանջէն, իսկ մէկուկէս միլիոն հոգի զարձաւ ցեղասպանութեան անմեղ զոհ: Հայերը կը փորձէին անցնիլ Անդրկովկաս ու հաստատուիլ Հայաստան»:

Ապա, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ 1921 Յուլիսին ստեղծուած ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդին առընթեր ղաղթականական գործերու գլխաւոր վարչութեան գործունէութեան: Հայաստան եւ Վրաստան հաւաքուած ղաղթականներու հոգերը թեթեւցնելու նպատակով յատկացուած է 30 միլիոն ռուբլի: 1921ին ամառը Միջագետքի ղաղթականութեան ներկայացուցիչները իրենց պատուիրակներուն միջոցով խնդրած են Հայաստանի ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդի նախագահ Ալեքսանդր Միասնիկեանէն՝ Հայերը փոխադրել Հայաստան: Դեկ. 20ին Պաթում հասած է անգլիական չոգենաւը՝ Միջագետքէն 3000 հայ ճամբորդներով: Ասիկա, վաստօրէն, ներգաղթի առաջին քարաւանն էր: Սյնուհետեւ Սուրէն Մակարեան կը խօսի կազմակերպուած ներգաղթներու, ներգաղթողներու տեղաւորման եւ անոնց գործունէութեան, զաւակներու ուսման եւ կեանքի ասպարէզի մէջ յաջողութիւններու մասին:

Նաիրա Սթալինի անձնասպանութիւնը

Եթէ հաւատա ընծայուի Սթալինի անձնական քարտուղար Ա. Պաժանովի պատմածներուն, Ուկրանիոյ սովը, որ պատճառ դարձած է հինգ միլիոն հոգիի մահուան, բոլորովին անկապ բան մը չէր Սթալինի կնոջ՝ Նաիրա Ալիլուեւայի անձնասպանութեան:

Ան աղջիկն էր Ս. Պեղերպուրկէն բանուորի մը, որու քով թաքնուած էր Լենինն, 1917ին պոլշեւիկեան ապստամբութենէն անմիջապէս առաջ: Նաիրա Սթալինի տուած է մանչ զաւակ մը՝ Վասիլի, ու աղջիկ մը Սւէթլանա որ համբաւի տիրացաւ արեւելքի ու արեւմուտքի միջեւ իր երթուդարձներով: 1932–ին, Նաիրա իր ամուսնին դիրքով իրեն պարտադրուած մէկուսացումէն դուրս գալու փորձով մը, կը սկսի Մոսկուայի ճարտարարուեստական ակադեմիայի դասընթացքներուն հետեւիլ: Անոնք կազմակերպուած էին տեղւոյն համապատասխան դեկավարները պատրաստելու համար: Սթալին այդ օրերուն նոր կիրարկած էր հողերու պարտադիր հաւաքականացումը ու սովի մատնած միլիոնաւոր Ուկրանացիներ, նուազեցնելու համար անոնց թիւը: Ակադեմիայի աշակերտութիւնը, որ զաւառէն կու գար ու իր սեփական աչքերով տեսած էր այս քաղաքականութեան ահռելի պարագաները, սկիզբի չըլլանին լուռ մնաց ըստ Սթալինի կնոջ ներկայութեան: Սակայն միջոց մը վերջ տեսան թէ ան դիմում մէկին էր, ու իրեն սկսան պատմել ինչ որ տեսեր ու ապրեր էին: Նաիրա չդիմած իր լսածներէն, ամէն բան կը փոխանցէ ամուսնին, որ կը զայրանայ: Կը բացատրէ կնոջը, որ կեղծ ու պատիր պատմութիւններ են բոլորը, զորս կը չինեն ու հրապարակ կը գչեն հակայեղափոխականները: Նաիրա կը պնդէ սակայն, թէ իր խօսակիցները բոլորն ալ նոյն բաները կ'ըսեն, բացի մէկ հոգիէ, որ Ակադեմիայի բջիջին քարտուղարն է, եւ կը կոչուի Ն. Խրուշչեւ: Սթալին անակնկալի եկած կը ձեւացընէ, որպէսզի ստուգէ ըսուածները կընոջը կը հարցնէ իր խօսակիցներուն լինքնութիւնը: Ու բոլոր անոնք, որոնք վրատհութիւն ունեցած էին Նաիրայի անձին հանդէպ, կը ձերբակալուին, ու կը դնդակահարուին: Այս վերջինս չի կըրնար տակաւ պատահածին, եւ անձնասպան կ'ըլլայ:

— 22 —

Այս հրաւէրին նախորդող երկու օրերուն ի զուր կը ճդնէի բացատրութիւն մը գտնել այս առեղծուածին:

Ձիշդ է որ ան ըսած էր. «... ոգուս քանի մը ընկերները կը հրաւիրեմ», սակայն իր Ալեքսանդրը իմ ընկերս չէր, ոչ ալ ես իրեն: Մնաց, որ հարցը աւելի եւս պարզ էր. ես ոչ ոքի ընկերն էի: Ուրեմն, ի՞նչ կը նշանակէր հանդիսաւոր այս հրաւէրը, մասնակցելու իշխանին նախընթրիքին: Որ անկիւնէն ալ դիտէի այս իրողութիւնը, լինձի այնպէս կ'երեւէր, որ անմնաս դուրս պիտի չգայի այս խեղկատակութենէն:

(Շար. 52)

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մեր հասարակաց ժամանակին մնացեալ մասը կը զրաւէին դասերը, զորս պարտ էինք մտիկ ընել, եւ մատուռը՝ ուր արդիլուած էր խօսիլ:

– Մայրիկ, կը վատահեցնեմ քեզ, մի՛ մտահոգուիր, իրենց բան մըն ալ չեմ ըսած:

Բացարձակ իրականութիւն էր այս, այնքան որ մայրս չէր կասկածեր:

Եւ արծաթեայ աղուէսով տիկինը եկաւ: Ծածկուելու համար փոխած էր կենդանին: Նոյնիսկ քանի մը հատ հարկ եղած էր գայն վերէն վար հագուեցնելու համար:

Շուտով լուր տուի մօրս, ականջին փսփսալով.

Անմիջապէս մի՛ նայիր. ա՛ն է... ան որ հիմա եկաւ:

Երկուքս ալ հոն կեցեր էինք առանց պատճառի մեր վախերով համակուած. վախեր՝ մարդ նեղելու, անհանդիստ ընելու «վախով»...վախեր՝ անհաճոյ թուելու կամ ծիծաղելի ըլլալու վախով... վերջապէս բոլոր այն անձկութիւնները, որոնք կ'արագացնեն բազկերակը ու կը սառեցնեն սիրտը:

Տիկինը զգլխ ու թափանցող բուրումի մը վէտվէտումին մէջ դէպի մեզի կը յառաջանար, պլլուած՝ անասունի մուշտակներուն մէջ՝ որոնց մեռաքանման, խարտեաշ ստեւներուն հպիլ շատ հաճելի պէտք էր ըլլար: Միշտ բոլորաձեւ իր բերնէն վերջապէս ինկան մեզի անձկութիւն պատճառած առաջին բառերը.

– Տիկին Մալաքեա՞ն:

– ... Այո, Տիկին:

Ինչո՞ւ մայրս կը ծռէր պատասխանելու համար: Ոչինչ կը պարտէինք այս տիկինին, իր ծառայութեան մէջ չէինք, ու լինձի թուեցաւ որ ան գինքը կրնար քաղաքավարութեամբ բարեւել առանց յարգանքի այդ յաւելեալ ցոյցին:

Ան դիտակից ընկերային իր դասակարգին, միշտ երկրորդ կարգի տոմսակով մը առաջին կարգի բաժանեակին մէջ մոլորած ճամբորդ մը ըլլալու վախը ունէր:

– Ես Ալեքսանարին մայրն եմ: Տղուս քանի մը ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյեան նախընթրիքի կը հրաւիրեմ...

Ձեռքը դրաւ ուսիս: Բուրումի ալիք մը (յետագային սովրեցայ թէ տիկիններ զայն իրենց ձեռքին վրայ կը քսէին) լեցուց կոկորդս:

– ...Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք եթէ ձեր զաւակն ալ...

Այս վերջին բառերը մօրս ականջին մէջ կ'արձագանդէին որպէս ընկալումի յաղթերգ մը. իր փառքի օրը հասած էր. ահաւասիկ ես ալ ընդունուած էր որպէս որդի Ֆրանսայի հայրենիքին:

Շատ կարճ պահ մը, աչքերը բացխփեց, կարծես լոյսի զօրաւոր ալիք մը զարկած ըլլար անոնց, եւ մեզմ «ր»երով, ինչպէս էին անոնք «Մայրիկ»ին մէջ, երկարօրէն յայտնեց իր երախտիքը:

Տասը տարեկանիս խեղճ մայրը, որ իր օրերը կ'անցընէր չնորհակալութիւն յայտնելով, չափազանցելով ընդունուած ամէնէն զոյդն ծառայութիւնն իսկ, որպէսզի պատճառ ունենար աւելի ու աւելի չըննորհակալ ըլլալու:

– Ուրեմն ժամը երեքին, Տրակոն փողոց...:

Ու շատ չնորհալի այս վսեմութիւնը մեզմէ հրաժեշտ առնելէ առաջ աւելցուց տունին թիւն ալ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Աբշամ Պապայեան,
Տիկին Անի Պապայեան – Տքվոս
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Պապայեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Շառլ Պապայեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սմբենակ Ենոքեան,
եւ համայն ընտանեկան պարագանները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, ա–ներհօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կիրակի, Մարտ 8–ին, Մարսէյլի Սբ–Բոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Դանիէլ Թաթարեան կը փնտռէ իր հօր–եղբայրը Եղիշէ Թաթարեան, ծնած 1913–ին, բնիկ Կեսարացի, որ Ամերիկա հաստատուած է շուրջ 20 տարի է եւ իր հասցէն էր՝

2007 Palissade Ave
Union City
NJ 07087

Լուր ունեցողներէն, տեղեկացնել։–

Mr. D. Tatarian
18, rue Marius Allard
13200 Arles — FRANCE

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միջոցաւ, Շահան քհնյ. Տէտէեանի ձեռնադրութեան 25ամեակի հանդիսութեան առիթով «Յառաջ»ի բարգաւաճման եղած են հետեւեալ նուէրները։– Յարութիւն Տէրոյեան, Վահրամ Ճառայեան, Ժօժօ Տէրոյեան 200ական Ֆ., Համազասպ Մուրատեան 400 Ֆ.։

ԱՃՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Ազնաւիի հանդստեան տունը, Կիրակի, Մարտ 8, ժամը 14·30–ին, վարձքաղները կրնան միանալ։

Conférence - Débat

LE CLUB DES JEUNES du Centre Culturel Saint Mesrob organise une Rencontre, suivie d'un échange de vues, avec le jeune chroniqueur

GUILLAUME HAMALIAN

qui présentera son livre
«*J'AIME LA POLITIQUE*»

le Jeudi, 5 Mars à 20h30, dans les locaux du Centre Saint Mesrob, 10bis,rue Thouin Paris 5e.

Un buffet froid sera servi pour ceux qui le désirent, à partir de 19h.

Prière de s'inscrire en téléphonant au : 43 - 2 6- 50 - 43 (les après-midi).

Ն կ ա ր ն ե ր կ ը փ ն տ ռ ու ի ն

Վերարտադրելու համար հատորի մը մէջ, կը փնտռուին հին նկարներ կիլիկիոյ վերաբերեալ (Սիս, Հաճըն, Զէյթուն, դղեակները)։ Դիմել՝

CLAUDE MUTAFIAN
61, rue Monge — 75005 Paris
Tél. : 47 - 07 - 76 - 43
43 - 25 - 78 - 60

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Մարտ 7, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ
Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
Արուեստի Աչխարհը

Նկարչական Ցուցահանդէս

Ալէք Մանուկեան Մշակ· կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Մարտ 5–էն մինչեւ Մարտ 14
(ժամը 17էն 21)

Բացում՝ Հինգշաբթի, Մարտ 5
ժամը 18·30–ին

Լուսարձակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը։

– Մուտքը ազատ է –

ԱՍՏՂԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ

Կիրակի օր, Մարտ 8–ին, ժամը 15–ին եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան մշակութային սրահին մէջ
6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

կը դասախօսէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

–երգ, երաժշտութիւն, արտասանութիւն–

Օրուան խորհուրդին պատշաճ։
Կարկանդակներ եւ զովացուցիչներ։

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները, կը փութան յայտնել իրենց ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Խնկիկ Կէնճեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Սիւզան Աբրահամեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝ վարդանոյշ Աբրահեանի մահուան առթիւ։

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՂ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկունները ժամը ճիշդ 6–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.–

Զորեքշաբթի, Մարտ 4՝
Քարոզիչ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՎԱՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 11՝
Քարոզիչ՝ ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 18՝
Քարոզիչ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱՔԼԳ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջինբիճ՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԳ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆԳ. ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԳ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

կազմակերպութեամբ՝

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՊԱՏԾԱՌՈՒԹԵԱՆ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ

Կիրակի օր, Մարտ 8–ին, ժամը 15–ին եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան մշակութային սրահին մէջ
6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

կը դասախօսէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

–երգ, երաժշտութիւն, արտասանութիւն–

Օրուան խորհուրդին պատշաճ։
Կարկանդակներ եւ զովացուցիչներ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը պատանիներու եւ չափահասներու համար դիմակահանդէս մը կազմակերպած է Շաբաթ, Մայիս 23, ժամը 20–էն սկսեալ
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES
— Մպասուած եկէք —

COMMUNIQUÉ DE PRESSE
DE L'ASSOCIATION NATIONALE
DES VOLONTAIRES,
ANCIENS COMBATTANTS ET
RESISTANTS ARMENIENS
ET DE
L'INSTITUT ARMENIEN DE FRANCE

Madame Mélinée Manouchian, épouse du héros de la Résistance Missak Manouchian, sur proposition du Ministre des Affaires Etrangères, Monsieur Jean-Bernard Raimond et avec l'accord du Président de la République a été promue au grade de Chevalier de l'Ordre National de la Légion d'Honneur, sur la réserve personnelle de Monsieur François Mitterrand — Décret du 31 Décembre 1986. Journal Officiel du 1er Janvier 1987.

Nous vous informerons de la Cérémonie de remise de cette distinction dès que le Chef de l'Etat la décernera.

Cela s'inscrit dans les efforts que déploie notre Association pour une meilleure connaissance de la glorieuse et héroïque participation des Arméniens à côté de leurs Compagnons d'Armes Français pour la défense des Libertés lors des heure sombres de la France.

Volontaires dans la fameuse Légion d'Orient et sur le Front pendant la 1ère Guerre Mondiale, Combattants ou Résistants pendant la 2ème Guerre Mondiale, les Arméniens ont fait plus que leur devoir et ont écrit de leur sang des pages de gloire dans l'Armée Française et dans la Résistance.

Lors de la 1ère Journée Nationale des Arméniens tombés pour la France et la présentation de l'Institut Arménien de France le 9 Mars 1986 à Paris nous recevions l'hommage des autorités françaises de tous les bords politiques et la participation en tant que Membre d'Honneur d'éminentes personnalités.

Sous l'égide de notre Association créée en 1917 et dont nous commémorerons cette année le 70ème anniversaire, nous fêterons le même jour l'avènement de l'Institut Arménien de France qui, animé par notre jeunesse, révèlera et rappellera à jamais la mémoire de nos victimes et les liens puissants qui nous unissent à la France.

Il s'agit d'un combat pour la dignité et l'honneur de notre peuple, à un moment où l'actualité ne nous épargne guère et où les média se montrent aussi douloureusement hermétiques.

Ceux qui se sentent concernés par notre action peuvent contacter :

L'ASSOCIATION DES ANCIENS
COMBATTANTS ARMENIENS
5, rue Villedo — 75001 PARIS

L'INSTITUT ARMENIEN DE FRANCE
83, Quai d'Orsay — 75007 PARIS

ՇՈՒՐՋԱԿԱՒԱՒԻՃ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը ընորհակալութեամբ առացած է Տիկին Պուրմահեանի 500 Ֆ. իր ամուսնոյն Պ. Պուրմահեանի յիշատակին։

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐ ՀԻՄՆԱԻՈՐՄԱՆ 70–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

կը կազմակերպէ ԱՊՐԻԼ 24–ին

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ — ՀԱՑԱՍՏԱՆ —

— Բացառիկ Գին — *— Առաջնակարգ պայմաններ —*

Արձանագրութիւններու եւ տեղեկութիւններու համար դիմել՝
OPTIMA TOURS : 12, rue Vignon — 75009 PARIS
Mr. RAFFI : Tél. 47 - 42 - 10 - 35
Mr. BAKERDJIAN : Tél. 47 - 70 - 07 - 25
Mr. TCHAKARIAN : Tél. 46 - 81 - 44 - 54
Mr. VOSGUERITCHIAN : Tél. 45 - 54 - 84 - 65
Mr. AGOPOF : Tél. 47 - 03 - 43 - 44

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
4
MERCREDI
4 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.436 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.436

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պերթրան Տը Ժուվընել, վրապետ, անհետացած մեռած 83 տարեկանին վտրիզեան իր բնակարանը: Երեսունական թուականներուն կը հանդիպի նոր – ազատական անհետացած՝ Ճոն Քէյմզի, ինչ որ պատճառ կը դառնայ իր ամբողջական անդամակցութեան անոր գաղափարներուն, որ նրբեն կուտայ հիմը տեսակ մը ընկերային – ժողովրդավարութեան: Ապագայական թուականները ներմուծած է արմատական եւ ընկերաբանական տրամաբանութեան մէջ: Յիշենք թէ ութ տարեկան էր, երբ հայրը կ'ամուսնանար Քոլէթի հետ, որ իր դաստիարակութիւնն ալ ձեռք պիտի առնէր աւելի ուշ: 47 տարեկանին, վրապետութեան սերտելն կապ կ'ունենայ նաեւ իրեն հետ: Կենակցութիւնը 6 տարի կը տեւէ, ապա Քոլէթ վինքը կը նետէ երիտասարդ կիներու գիրկը: «Շէոի», «Լը պլէ ան էսպ» բաներ մը կը պարտին այդ յարաբերութեան:

Կորբիզովի նոր առաջարկները (Ժընեւ) եւրօհրթիռներու վերացման մասին մինչեւ հինգ տարի, վերապահութեամբ կ'ընդունուին Փարիզ, ուր ծագած մտահոգութիւնը հետեւանք է այն մտավախութեան որ Եւրոպա կը զրկուի հիւլէական ամերիկեան պաշտպանութենէն:

Պաւոլ Աշաբեկզոխեան մկ զեկավարին՝ Զոմինի արկածալի մահը, Ալժերիա, ուր կ'ապրէր իր աքսորը նոր բարդութիւններ կը ստեղծէ Սպանիոյ համար: Երկար տաեն, Տոմինկօ Իթուռալէ Ապզիօ աւելի ծանօթ՝ Զոմին ծածկանունով, կ – թ – Ա–ի թիւ մէկը նկատուած էր Մատրիտի ոստիկանութեան կողմէ, այսինքն «պատմական» պատասխանատու մը:

Գիշերոխթի մէջ, որոշ հանդարտութիւն մը կը տիրէ այլեւս, չնորհիւ սուրիական բանակին, որ ութ օր է տեղաւորուած է արեւմտեան կողմը, վերջ դնելու համար միջմահմետական կռիւներուն: Քաղաքական դեռնի վրայ յոյս կայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ ձեմայէլի եւ Ասատի միջեւ: Այս վերջինը առջի օր ընդունած էր Լիբանանի նախագահին բանագնացը: «Ան – Նահար» թերթին համաձայն ըստ նախածրագրին, գործադիր եւ օրէնսդիր լիչխանութեանց նոր կազմակերպութիւն մը նախատեսուած է: Նախագահը (մարոնի) այլեւս չի կրնար քուէարկել Նախարարաց Խորհուրդին մէջ, որ որոշում կուտայ մեծամասնութեամբ: Սիւննի նախարարապետը կ'ընտրուի Խորհրդարանին կողմէ, այսինքն այլեւս չի նշանակուիր նախագահին կողմէ, հուսկ՝ Խորհրդարանին նախագահը կ'ընտրուի ոչ թէ մէկ այլ՝ չորս տարուան համար: Ըստ Ռոյթըրի ձեմայէլ ընդունած կ'ըլլայ այս 3 հիմնական կէտերը:

Թիւրք ցամաքային ու օդային զօրաբաժիններ հետապնդումի ձեռնարկած են քիւրտ անջատողական ուժերու դէմ, որոնք Իրաքէն թափանցելով Թուրքիա, մահափորձեր կը գործեն: Իրենց վերջին յարձակումը պատճառ եղած էր 14 թուրք պիւպպիլի մահուան: Իրաքի քրտական առաիւօկայանը կը պնդէ, թէ թուրք զօրաբաժիններ անցած են սահմանը ու իրաքի հողերուն վրայ եւս կը գործադրեն հետապնդումի գործողութիւնները. Թուրքիա խառիւ կը հերքէ:

ՍԻՏԱ–ի վարակուածներու թիւը մասնագիտական համեմատութիւններ առած է Քրանոայի մէջ: Ներկայ վիճակագրութեանց համաձայն, 1500 պարագաներու (3%–ը՝ 15 տարեկանէն վար) դոյութիւնը ցոյց կուտայ չարաթական 13·2%–ի յաւելում մը: Այր մարդոց թիւը եօթն անգամ աւելի բարձր է կիներու բազդատմամբ, թէեւ այս համեմատութիւնն ալ սկսած է նուազիլ 20–էն 30 տարեկան անձերու մօտ: Այլ քննութիւններ ցոյց տրուած են որ մխաեռականներ սկսած են փոխել իրենց սովորութիւնները, սիտայի վախէն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռոպէր Էմմիեան՝ միշտ գերազանց

Լանճենականոցի Ռոպէր Էմմիեան չատ կը գործածէ աթլէթիզմի մասնագէտները: Առանց ունենալու աչքառու եւ արդիւնաւէտ նկատուած ոճ մը, կը յաջողի յաճախ հետաւորութիւն ցատկելու նոր մրցանիշներ հաստատել:

Կը յիշուի որ, անցեալ ամրան, Մոսկուայի մէջ, կարելով 8·61 մէթրի հեռաւորութիւն մը, սեփականացուց Եւրոպայի բացօթեայ ոստումի մրցանիշը:

Նոր մրցանիշ նաեւ՝ Շաբաթ, Փետրուար 21–ին, Լիւվէնի մէջ (Ֆրանսա)՝ ուր տեղի կ'ունենային Եւրոպայի աթլէթիզմի ախոյեանութիւնները, զոց սրահի մէջ: Հայ մարզիկը, 8·49 մէթրով, անգամ մը եւս ապացոյցը տուաւ թէ ինքն է ներկայիս Եւրոպայի ամէնէն կարող մարզիկը այդ մասնագիտութեան մէջ:

Եւ թերեւս ալ՝ աշխարհինն ալ: Այդ պիտի դիտնանք այս չարաթուան ընթացքին, երբ, եթէ վերջին պահուն արդելք մը չըլլայ – վնասուածք մանաւանդ – Ռոպէր Էմմիեան պիտի մասնակցի երկրագունդի առաջնութեան (Մարտ 6 – 8) Ինտիանափոլիսի մէջ, Ամերիկա: Բայց հոն, անկասկած, մրցակցութիւնը չատ աւելի խիստ պիտի ըլլայ: Կլիմայի տարբերութիւնը կրնայ ազդել: Կարծեմ, առաջին անգամն է որ Էմմիեան պիտի ցատկէ ամերիկեան հողին վրայ: Կան ամերիկացի կարող մարզիկներ: Դժուարութիւններ պիտի չպակսին հայ երիտասարդին համար՝ որ, Փետրուար 16–ին, ոտնեց իր 22–րդ տարեդարձը: Մաղթենք որ յաղթահարէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԱՔՃԵԱՆ

×

ՓՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Սոչիի մէջ «Արարատ» քննական երկու հանդիպումներ ունեցած է, ուսումնական մարզական իր աշխատանքներուն առընթեր: Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Մորհ. Միութեան ախոյեան Կիեւի «Տինամօ»ի հետ. յարուցած պայքարի մէջ անցած խաղը վերջ գտած է 0 – 0 արդիւնքով: Երկրորդ հանդիպումը «Արարատ» ունեցած է Լենինգրադի «Տինամօ»ի հետ: Երեւանցիները յաջողած են չորս անգամ գրաւել մրցակիցներուն բերդը. 2 կոլ նշանակած է Մարկոսեան, մէկական կոլ՝ Մխիթարեան եւ Յովսէփեան:

×

«ԿՈՏԱՅՔ»Ի ՄԱՍԻՆ

Խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի խաղերը կը սկսին Ապրիլ 4–ին: Մինչ այդ, այդ դասակարգէն հանդէս եկող Արովեանի «Կոտայք»ը կը շարունակէ իր մարզումները Սեւ Ծովու ափին: Այս առթիւ խումբին մարզիչը՝ Ֆելիքս Վերանեան, նշած է թէ նախապատրաստական շրջանը կը թեւակոխէ վճռական հանդրուանը: «Կոտայք»ի տղաքը սիրով կը մասնակցին փորձերու, աշխատանքներու: Օրական երկու անգամ մարզանք կ'ընեն՝ վազք, ֆիզիքական վարժութիւններ, դնդակով «աշխատանք» եւայլն: Առայժմ տակաւին յայտնի չէ թէ որոնք պիտի պաշտպանեն խումբին պատիւը անդրանիկ խաղին, բայց հետզհետէ կ'ուրուագծուի խումբին հիմնական կազմի կորիզը:

«Կոտայք» Փետրուար 16–ին, Գագրայի մէջ, քննական հանդիպում մը ունեցած է Լվովի ԲՄԱ «Կարպատներ» խումբին հետ եւ յաղթած 1 – 0 արդիւնքով: Կոլը նշանակած է Գ. Յովհաննիսեան:

Արովեանցիները իրենց մարզումներու վերջին շրջանը կ'անցընեն Ադլէր, Մարտ 11 – 25 :

ՄՈՍԿՈՒԻ.
«ՍՈՎԵՏՍԿԱՅԱ ՌՈՍԻԱ»

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18, – 1987 Թ.

ԵԿԱՄՈՒՏ՝ ՍՏԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԻՆՉԻ ՄԱՍԻՆ Է ԲԱՐԲԱՌՈՒՄ «ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՁԱՅՆԸ»

ՄՄԲ. – Մոսկուայի «Սովետսկայա Ռոսիա» օրաթերթի այս գրութիւնը այլապէս շահեկան եւ յատկանշական է, իրրեւ երեւոյթ:

×

Արեւմուտքի եւ ՆԱՏՕ–ի ռազմական բլոկի գծով նրա դաշնակիցների երկրներում ստեղծուած եւ քայքայիչ պրոպագանդայի համար՝ ակտիւօրէն օգտագործուող «ձայն – ռադիոկայաններ», «խըմբերգում» իր տեղն է զբաղեցնում նաեւ «Թուրքիայի ձայնը», որը ռուսերէն հաղորդումներ է հեռարձակում դէպի Սովետական Միութիւն: Նրա «երգացանկը» բաւական բազմաբնոյթ է, դրանք թէ ժամանակակից իրազարձութիւններ են, թէ պատմութեան էջեր, թուրք պետական գործիչների կենսագրութիւններ, թուրքական ուղեւորութիւնների տարփողում:

Գլխաւոր թեմաներից մէկը Օսմանեան կայսրութեան պատմութիւնն է, դրա «վերաիմաստաւորումը», «նոր» մեկնաբանութիւնը: «Թուրքիայի ձայնը» ունկնդիրներին ներշնչում է, թէ Օսմանեան կայսրութիւնում, իբր, հաշտութիւն է տիրել, բարգաւաճել են բոլոր ժողովուրդները, եւ եթէ նրանցից չատերը գոյութիւն ունեն ու չարունակում են իրենց պատմութիւնը, ապա լոկ թուրք կառավարիչների հոգատարութեան չնորհիւ: Հրճուանքով յայտնւում են թուրք սուլթանների «նուաճողական արչաւանքների» յորելենական տարեթիւերը, դովերգւում են նրանց «իմաստութիւնն» ու «արիութիւնը»...

Իսկ ի՞նչ ասել Արաբների, Հայերի, Բուլղարների, Յոյների, Վրացիների, Քրդերի, Հարաւսլաւցիների եւ Օսմանեան կայսրութեան միւս կախեալ ժողովուրդների անընդմէջ յուզումների, ապստամբութիւնների, ազգային – ազատագրական չարժումների մասին: «Թուրքիայի ձայնը» այդ պրոցեսները բացատրում է ... արտաքին սադրանքով, օտարերկրեայ տէրութիւնների եւ մասնաւորապէս Ռուսաստանի գործողութիւններով:

Մենք մտադիր չենք ոչ ժխտել, ոչ էլ արդարացնել արեւմտեան երկրների եւ յարակից Ռուսաստանի զանթազական նկրտումները: Անցեալի պատմութեան մէջ տիրում էին դիւանագիտների բարքեր: Բայց դա առաջին հերթին վերաբերում է Օսմանեան կայսրութեան կառավարողներին, կայսրութիւն, ուր իշխում էր տզրային եւ սոցիալական ճնշումը ամենադաժան ձեւերով:

Թուրք սուլթանները փորձում էին հերոսի ու սրով ճնշել իրենց կողմից սարկացած ժողովուրդների ազատագրական չարժումները, բայց ապարդիւն: Բռնի ուժով ստեղծուած ռազմաֆեոդալական կայսրութիւնը պէտք է փլուզուէր եւ փլուզուեց: Առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքում կրելով պարտութիւն պարտութեան յետեւից, Թուրքիայի կառավարիչները փորձեցին դրա մեղքը բարդել քրիստոնեայ բնակչութեան եւ առաջին հերթին Հայերի վրայ, նրանց բոլորին յայտարարելով «ռուսական գործակալներ», «կայսրութեան թշնամիներ»: Ոչնչացուեցին մէկուկէս միլիոն խաղաղ բնակիչներ, իսկ ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանը վերածուեց այրուած անապատի:

Մերկապարանոց կերպով ժխտելով հանրայայտ փաստերը, «Թուրքիայի ձայնը» յայտարարում է, թէ ոչ մի ցեղասպանութիւն էլ չի եղել, այլ եղել է պատերազմ, կորուստներ են եղել երկու կողմերից էլ եւ թէ, իբր, Թուրքերը նոյնիսկ աւելի չատ են կորցրել: Այս ամէնը այսօրուայ թուրքական պրոպագանդայի թեզիսներն են:

Մենք չենք վկայաբերի այդ չարագործութեան՝ 20–րդ դարի առաջին ցեղասպանութեան, ականատեսների բազմաթիւ սահմռկեցուցիչ ցուցմունքները հայ բնակչութեան ոչնչացման կարգի վերաբերեալ թուրքական պաշտօնական փաստաթուղթ – հրամաններն ու հրահանգները: Վկայակոչենք միայն Ստամբուլի ռազմական տրիբունալի (1919 Թուականի Փետրուար – Յուլիս) մեղադրական եզրակացութիւնը Օսմանեան կայսրութեան նախկին կառավարողների գործով. «Տարբեր ժամանակներում եւ տարբեր վայրեր Հայերին աքսորելու պահից ի վեր կատարուած յանցագործութիւնները մեկուսի կամ տեղային գործողութիւններ չեն: Դրանք վաղօրօք մտածուել եւ իրականացուել են կենտրոնական մարմնի կարգադրութեամբ...»:

Զախտղում կրելով հայկական ցեղասպանութեան հարցում համաչխարհային հանրութեանը խաբելու գործում, Ստամբուլը եւ նրա պրոպագանդիստական ապարատը վերջին ժամանակներս փորձում են աչխարհը ցնցել սենսացիոն «մերկացումներով»: Իբր Հայերը այդ նոյն տարիներին կատարել են խաղաղ թուրք բնակչութեան մասսայական սպանութիւններ: Այսպէս, «Թուրքիայի ձայնը» հաղորդում է տալիս այն մասին, թէ իբրեւ պատերազմի չրջանում, իբր, կատարուել են 1918 Թուականին Հայերի կողմից «կոտորուած» Թուրքերի զանգուածային թաղումների պեղումներ: Կեղծիքը ակնյայտ է, նչուած Թուականին այնտեղ պարզապէս Հայեր չկային եւ չէին կարող լինել:

Անցեալի դասերի մոռացումը վտանգաւոր է:

Ե. ԿՐԱՆԴ

(Արտատպուած «Կոմունիստ» օրաթերթում, Երեւան, Փետր. 21, 1987–ին):

LA CEE DOIT RECONNAITRE LE GENOCIDE ARMENIEN

«De 1915 à 1922, un pays tout entier, l'Arménie, a été vidé de sa population d'origine par l'élimination physique et la dispersion des survivants aux quatre coins du monde. Ce crime contre l'humanité porte un nom : génocide. Pourtant, la commission politique de l'Assemblée européenne vient d'adopter un rapport sur la question arménienne où le terme même de génocide ne figure pas. Le Comité français pour le reconnaissance du génocide arménien exprime, dans un communiqué, son «regret», tout en notant que des députés (ce fut notamment le cas des élus communistes) ont «pris en charge» la reconnaissance du génocide. Le Comité «souhaite que le débat qui s'ouvrira en séance plénière au Parlement européen en avril prochain, permette aux députés, attachés au droit des peuples et à la justice, de dépasser leurs différences et faire leur ce que l'opinion mondiale qualifie de génocide depuis longtemps. Dans ce débat, un rôle important reviendra aux élus français».

l'«Humanité», 3 Mars

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍՓԱՆ ՇԱՏ «ԻՆՉՈՒ»ՆԵՐ

Այս խորագրով յօդուածը, թերեւս, լաւ է սկսել այն հարցից, թէ ինչու մարդիկ սիրում են կարդալ դատական ակնարկները, լսել ու պատմել անեկդոտները, հետաքրքիր նորութիւնները յայտնել ուրիշներին եւլն.: Արդեօք նման հակումները պատահակա՞ն են, թէ՞ պայմանաւորուած են որոշակի հոգեբանական պատճառներով:

Մարդիկ միշտ ուրախանում են, երբ յաղթանակում է ընկերային արդարութիւնը, մերկացւում եւ պատժւում է չարիքը: Սակայն, արդարացի համարելով ուրիշների այդ մերկացումն ու պատժումը, նրանք երբեմն չեն գիտակցում, որ համակեցութեան նոյն կանոնները ու օրէնքները պարտադիր են նաեւ իրենց համար: Ամէն ոք հակուածութիւն ունի ներելու իր սխալներն ու մոռնալու դրանք, սակայն երկար յիշում է ուրիշների բացթողումները, դրանք պահում յիշողութեան մէջ: Օրինակ, աշխատանքից յետոյ դուրս գալով փողոց, մարդ յաճախ զայրանում է, թէ ինչու վատ է աշխատում արանսպորտը, ինչու խանութներում թերակշռում են ու չեն վերադարձնում մանրը, ինչու չկան պահանջուող ապրանքները...

Այս «ինչու»ներին վերջ չկայ: Եւ, ինչպէս «Սովետական Հայաստան» թերթում վերջերս արդարացիօրէն գրել էր սոցիալիստական աշխատանքի հերոս, «Նաիրիտ» միաւորման խմբավար Սուրէն Պետրոսեանը, աւելի լաւ է, որ մարդն այդ հարցն ուղղի ինքն իրեն. ինչո՞ւ ես բարեխիղճ չեմ իմ աշխատանքի, անուշադիր եւ անբարեացակամ եմ ուրիշների նկատմամբ, ինչո՞ւ չեմ յարգում ուրիշի աշխատանքը, ինչո՞ւ ոչ մի կերպ չեմ կարողանում հրաժարուել «ձախ» եկամուտներից եւլն.: «Ինչո՞ւ»ները կարելի է չարունակել: Բայց ամբողջ դժբախտութիւնն այն է, որ այնպիսի «ինչու»ները, որոնցում իրացուէին, անձնապիտակցումը, ինքնաքննադատութիւնը, ինքնավերահսկողութիւնը, ինքնակարգաւորումը եւլն., մինչեւ վերջին ժամանակներս յարգի չէին, եւ ուրախալի է, որ ներկայումս լուրջ նախադրեալներ են ստեղծւում բարձր ինքնագիտակցութեամբ անհատի սոցիալական պատուէրի համար:

Հրապարակայնութեան վերաբերեալ կուսակցութեան ներկայ կուրսը հնարաւորութիւն է տալիս առարկայօրէն եւ աւելի ճշգրիտ ախտորոշելու ինչպէս ժողովրդական անտեսութեան, այնպէս էլ հասարակական կեանքի բոլոր ոլորտներում թոյլ արուող սխալները, թերութիւնները, բացթողումները: Լայն հեռանկարներ են բացւում արմատական վերափոխումների համար: Սակայն հրապարակայնութիւնը յաճախ հասկացւում է միակողմանիօրէն, այսինքն, դրա մէջ տեսնում են միայն քննադատութիւն, եւ մի տեսակ ստեղծւում է վատը որոնելու եւ նկատելու, վատի մասին խօսելու, մարդկանց մասին վատ արտայայտուելու դիրքորոշում: Դա այնքան է արմատաւորուել, որ դարձել է չրջապատի նկատմամբ վերաբերմունքի ոճ, նորմա: Նոյնիսկ որեւէ մէկին գովելու դէպքում յաճախ աւելցնում են մի ամբողջ չարք թերութիւններ: Իսկ լաւն ու արժէքաւորը, ոչ քիչ դէպքերում, յաւօք, մնում են ստուերում:

Վերջին չրջանում մարդիկ սկսել էին աւելի քիչ հաւատալ միմիանց: Եւ դա դուրէ այն պատճառով, որ նրանց յաճախ խաբում էին, չէին ունկնդրում, չէին վստահում, ներառնում էին թղթային քաչքչուքի մէջ, հիմնարկից հիմնարկ էին ուղարկում եւլն.: Հարցրէք ցանկացած աշխատողի. «Դու բիւրոկրա՞տ ես»: Նա աներկրայ կը պատասխանի՝ ո՛չ: Ուրեմն ի՞նչ է ստացւում՝ մեզ մօտ բիւրոկրատներ չկան, մինչդեռ բոլորին էլ յայտնի է, որ բիւրոկրատիզմը ոչ միայն արմատախիլ չի արուել, այլեւ որոշ հիմնարկներում նոյնիսկ չափից աւելի է ծաղկել: Որովհետեւ հեշտ է հին ձեւով ապրելը: Գրութիւնն ստացան, պատասխանեցին՝ բարի ճանապարհ, թող այն չարունակի իր երթը: Իսկ կենդանի մարդուն լսել չեն ուզում: Աչխատանքի նման ոճի պայմաններում հարկ չի զգացւում ինքնուրոյն որեւէ հարց լուծել, հետեւաբար եւ պատասխանատուութեան սպառնալիքը չկայ: Արդարացի է այն կարծիքը, որ բիւրոկրատի արմատական չահերը հակահասարակական են: Մինչդեռ, պաշտպանելով իր չահերը, նա հէնց վրկայակոչում է հասարակական, պետական չահերը, եւ դա է, որ երբեմն մտավախութիւն է առաջացնում, տեղիք տալիս զանազան թիւրիմացութիւնների: Մի չարք դէպքերում թուերի, հաչուետուութիւնների եւ այլ զրազրութիւնների ըստ ուերում է մնում վերջնական նպատակը. զպրոցում՝ աչակերտը, զաչտում՝ արնտեսութեան ոչխ եկամուտը, արտադրութեան մէջ՝ արդիւնքը: Առանձին դեկավարներ աւելի շատ հոգ են տանում, որ փաստաթղթերը կարգին լինեն, այդպէս ստուգումների ժամանակ անյարմար վիճակի մէջ չես ընկնի: Ե՛ւ նրանք, որ լրացնում են այդ փաստաթղթերը, ե՛ւ նրանք, ովքեր կարդում եւ, զրա վրայ բաւականին ժամանակ են ծախսում: Իսկ ե՞րբ պէտք է մտածել, աչխատել, զործել:

Ժողովրդական անտեսութեան մէջ հասմախառն զուցանիշների յաղթահարումը, ըստ երեւոյթին, ոչ միայն անտեսական, այլեւ սոցիալական նչանակութիւն ունի: Ցաւօք, պէտք է խոստովանել, որ այդ զործարաններից, հանքերից ու զաչտերից փոխադրուել է նաեւ այլ ոլորտներ՝ նոյնիսկ միջնակարգ եւ բարձրագոյն կրթութեան ոլորտ, կուլտուրայի եւ զիտութեան բնագաւառ, որտեղ զրա կործանարար ազդեցութիւնը աւելի մեծ է, քանզի զործ ունենք մարդկանց հոգեւոր աչխարհի հետ:

Երանի թէ հաւաքէինք բիւրոկրատական զրազրութիւնների համար ծախսուող ամբողջ թուղթը եւ ամէն տարի հրատարակէինք նոր զասագրքեր, որպէսզի աչակերտները, Սեպտեմբերի 1-ին զպրոց զալով, իրենց համար ոճնական այդ օրը առանչին ոչ թէ օգտագործուածը, խմզուածը, կեղտոտուածը, այլ նորը. «Ես ինքս տհաճութեամբ եմ զասագիրքը ձեռքս առնում՝ այնքան կեղտոտ է: Ինչո՞ւ այդ մասին չենք զրում», մեզ է դիմել տնտեսագէտ Վալենտինա Գէորգեանը՝ զպրոցական հասակի երկու թոռնիկների տատիկը: Եւ իրապէս, ինչո՞ւ զասագրքերի հարցն այդքան հակամասկավարժական, հակաէսթետիկական, եթէ կ'ուզէք իմանալ՝ հակահիժիէնի ձեւով է լուծւում: Արդեօք իրեն արդարացնո՞ւմ է փոնդաւորման սիստեմը: Արդեօք այստեղ եւս չի՞ զործում համախառնի զաղափարը: Չէ՞ որ զասագիրքը առանձնայատուկ ձեռնարկ է, եւ զրա նկատմամբ երեխայի վերաբերմունքը միչտ հոգեկան երանգ ունի: Երեխայի մէջ պէտք է ցանկութիւն առաջանայ բացելու դիրքը, կարդալու նոյնիսկ այն, ինչը դեռ չի յանձնարարուած: Պատառոտուածմաչուած զասագիրքը իր հետ բերում է նաեւ լրացուցիչ ինֆորմացիա, որ նախկին տէրը չի հետաքրքրուել զրա նկատմամբ: Այստեղ մեզ կարող են առարկել, որ փոնդաւորման նպատակը թղթի խնայողութիւնն է: Ցաւալի է, որ հէնց այնպէս քամուն տրուած թուղթը մենք յետոյ խնայում ենք... երեխաների հաչուին:

Այժմ բոլորի համար պարզ է, որ անհատի եւ հասարակութեան չահերը պէտք է համընկնեն: Բայց, օրինակ, համընկնո՞ւմ են վաճառողի եւ գնորդի չահերը: Չէ՞ որ զրանք, աւելի շուտ, հակամարտ կողմեր են:

Պէտք չէ խոչոր անտեսագէտ լինել՝ հաչուելու համար խանութների եկամուտները գնորդների հաչուին: Պարզապէս պահանջւում է զումարել պետական պնի եւ գնորդից կորզուող զումարների տարբերութիւնները: Եթէ ընդունենք, որ երեւանի թէկուզ իւրաքանչիւր հինդերորդ, վեցերորդ բնակիչը օրական աւելի է վճարում 50 կոպէկ, հաչուած նաեւ թերակըչռումը, ապա կը ստացուի 100 հազար ռուբլի, իսկ հինգ օրում՝ կէս միլիոն: Ո՞ւր է հասնում այդ զումարը: Այդպիսով, սիստեմատիկաբար կողոպտուող չարքային քաղաքացին իրենից անկախ փոխում է իր հոգեբանութիւնը եւ ոմանք իրենք էլ, իրենց հերթին, որոնում են լրացուցիչ եկամուտ ձեռք բերելու զրիւրներ: Եւ արդեօք այդ եւ նման ժրիտական միւս երեւոյթների ուղղակի հետեւանքը չէ՞ տոնող-թոցնողների ստկայութիւնը: Մեզ համար զարմանալի չէ, երբ վաճառողներն ու մատուցողները չեն էլ թաքցնում, որ աւելի են վերցնում: Դա մի տեսակ, կարծէք, օրինականացած է: Եւ գնորդներ մեծ մասամբ լռում են: Առեւտրի ցանցի ոոճանձին աչխատողների նկատմամբ կիրառուող պատժի տեսակները պահանջուող հետեւանքն ու ներգործութիւնը չեն ունենում, եւ կարծէք, զրանց կրողներն արդէն յարմարուել են: Էլ չենք ասում փորձառու «ձկնեղի» մասին, որոնք զիտեն ինչպէս խուսափել ցանցից... Ի դէպ, նչենք, որ վերահսկողութիւնն այնտեղ պէտք է սկսել բազաների եւ արտադրողների հետ ունեցած խաթարուած յարաբերութիւնները վարդաւորելուց: Դա չատ էական է: Այդ դէպքում կը բացառուին ոչ միայն ենթակայական պատճառները, այլեւ, այսպէս ասած, առարկայականը: Նաեւ կը վերցուին ժխտական երեւոյթներին նպաստող հանգամանքներն ու պայմանները: Մի խօսքով, անհրաժեչտ են համակողմանի, համալիր միջոցառումները:

«Ինչո՞ւ» հարցադրումը ներկայ փուլում առաւել տարողունակ է, քան ոմանց թուում է: Մանաւանդ նրանց, ում սրտով չեն վերահսկողութիւնն ու նորովի մտածողութիւնը: Եւ միայն որոչումներով, հրահանգներով ու հրամաններով մեր կեանքի ստուերները վերանալ չեն կարող: Չարկաւոր է այնպէս անել, որ, օրինակ, վաճառողին ձեռնտու լինի ազնուաբար աչխատիլը, բժիչկին՝ պատասխանատուութեան բարձր զգացում, տաքսու վարորդին՝ կիրթ վարուեցողութիւն ու ուղեւորի չահը:

Ընդ որում, դա երկուստեք պահանջ է: Եթէ կոզմերից մէկն ազնիւ է աչխատում, նա նոյնն էլ կը պահանջի միւս կոզմից: Եւ մենք դա կարող ենք անել: Իւրաքանչիւր անհատ իր մէջ ունի մտածելու եւ զործելու անսահմանափակ ուժ ու հնարաւորութիւններ, որոնք է զօրու են յաղթահարելու կեանքում եղած վատը եւ կրճատելու տհաճ «ինչո՞ւ»ների թիւը:

Է. ԳՐԻՆ
Ի. ԳԷՕՒԱԿԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷԼ (Յառաջ). – Կիրակի, Փետրուար 22-ին, Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին ապրեցաւ յիչատակելի օր մը: Բացառիկ հանդիսութիւնով մօնսէնիորեց իր հոգեւոր հովիւին՝ Շահան խչկը. քհնյ. Տէտէեանին ձեռնադրութեան եւ եկեղեցին ներս պաչտօնավարութեան 25ամեակը, հովանաւորութեամբ՝ Յակոբ եպիսկ. Վարդանեանի եւ նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Փէտօ Ղազարեանի:

Այս առթիւ, թաղական խորհուրդը, աւելի մեծ տարողութիւն տալու համար ձեռնարկին, կեանքի կոչեց, իր կողքին, կազմակերպիչ մարմին մը բաղկացած քառակից կարգ մը անձնաւորութիւններէ՝ Տիկին Ագնիս Զուքուրեան, Օր. Սիրուհի Թիւրքեան, Բժ. Մարի Տօրումեան, Գուրգէն Փիրանեան, Տիգրան Ղազարեան եւ բժ. Զաւէն Գարրիէլեան:

Հոծ բազմութիւն մը, եկեղեցին մինչեւ Հայ Մչակոյթի Տան սրահները, իր ներկայութեամբը բերաւ վկայութիւնը իր յարգանքին: Մասնաւորապէս հրաւիրուած, Նորվան եպիսկ. Զաքարեան, Լիոնէն Մարսէյլ իր մասնակցութեամբը յատուկ փայլ մը տուաւ մեծարանքի այս օրուան, որուն ներկայ եղան զանազան եկեղեցիներու վարչութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ, հոգեւոր հովիւներ, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի ժողովրդապետ՝ Սարգիս Վրդ. Դաւթեան, Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ նախագահը՝ վեր. ժ. Տանիէլ Սահակեան:

Օրուան պատարագը մատոյց Շահան քահանան, խորանին վրայ սպասարկեցին Մակար խչկը. քհնյ. Նաճարեան, եւ Ա. սարկաւագ Վահան Յակոբեան: Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Փիլիպէ Երզմազեանի մեկնաբանեց Մ. Եկմալեանի եռաձայն պատարագը, զըւած երկու իզական եւ մէկ արական ձայներու համար:

Յակոբ եպիսկ. Վարդանեան իր քարոզը սկսաւ ընթերցումովը երկու նամակներու: Առաջինը, էջմիածնի պրեսնէն, որ հաստատագիր մըն է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ եկեղեցւոյ նուիրուած խաչքարի մը: Երկրորդը, Անթիլիասէն, օրհնութեան գիր մը Գարեգին Բ. Կաթողիկոսէն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, «... Մենք անձամբ կը յիշենք թէ, ինչպէս 25 տարիներ առաջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի մէջ հոգեւորական ձեր ծառայութեան համար պատրաստուեցաք ստանալով ի. գրական, աստուածաբանական, ծիսապատական հարկ եղած ուսումները՝ արդիւնաւոր ծառայութեան մը հեռանկարով: Որքան ուրախ ենք որ ահա 25 տարիէ ի վեր Ս. Էջմիածնայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան իրաւասութեան ներքեւ Մարսէյլի շրջանին մէջ հաւատարիմ եւ անձնուիր ոգւով կ'արժեւորէք ձեր ստացած հոգեւոր կրթութիւնը եւ բահանայական կարգը»: Յետոյ, Յակոբ եպիսկ. Վարդանեան, համառօտ կերպով, ուսումնասիրեց Շահան քհնյ. Տէտէեանի կենսագրական դիծերը, իր ձեռնադրութիւնը 1961 Մայիսին ձեռամբ Լիբանանի օրուան Առաջնորդ՝ Խորէն Արք. Բարոյեանի: Յայտնեց իր չնորհաւորութիւնները, տուաւ իր օրհնութիւնը յանուն Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին եւ աւելցուց՝ «Շահան բահանայ եղած զոհարանական խօսքերը կ'երթան՝ «իմ եկեղեցիս, իմ ազգիս որուն համար 25 տարի առաջ կատարեցի ուխտը հաւատարմօրէն ծառայելու»: Իր սրտագին չնորհակալութիւնները յայտնեց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի որ իր հայրական խնամքին առարկայ կ'ընէ Ս. Գէորգ Եկեղեցին եւ անոր խնամքին տակ, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին որուն անմիջական հովանաւորութեան եւ խնամքին տակ, Դպրեվանքի զարբնոցին մէջ, զօրացած է իր հոգին եւ զինուած է միտքը Հայ Եկեղեցւոյ ծառայութեան համար: Նչդպէս, Յակոբ եպիսկ. Վարդանեանին, Նորվան եպիսկ. Զաքարեանին, Տէր եւ Տիկին Փէտօ Ղազարեանին, ներկայ հոգեւորականներուն, թաղականութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներուն, Գուսան երգչախումբին, Մեծարանքի կազմակերպիչ Մարմնին, Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղականութեան եւ չրջանի բոլոր անդամներուն:

Ապա, չարունակուեցաւ պատարագը եւ մասնաւորապէս, բոլոր ներկայ եկեղեցիներու մասնակցութեամբ կատարուեցաւ հանդիսաւոր օծումը խաչքարին, նուէր՝ Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին:

Ժամը 13-ին, ժողովուրդը համախմբե-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, փետ. 7-ին, իր մահկանացուն կնքած է աղգային հերոս Արամ Երկանեանի այրին՝ Զապէլ Բարակեան – Երկանեան: Ծնած էր 1911-ին՝ Պուքրէշ: Երկրորդական ուսումը ըստացած է իր ծննդավայրի Նոթր-Տամ վարժարանին մէջ: 1928-ին ընտանեօք գաղթած է Արժանթին. նոյն չորեքնաւով Պուէնոս Այրէս կ'երթար նաեւ Արամ Երկանեան: Տիկին Զապէլ Երկանեան հիմնադիրներէն էր Պուէնոս Այրէսի Հայուհեաց Միութեան:

×

ԳԱՀԻՐԷի ամերիկեան համալսարանի «Օրիէնթըլ» սրահին մէջ, փետ. 15-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած հայկական ճարտարապետութեան: Բացումը կատարելով Լեւոն Իշխանեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ տոքթ. Լիւսի Տէր-Մանուէլեան: Աւելի քան 150 լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ դասախօսը չեչտած է հայկական ճարտարապետութեան յատկանիշները, անոր պատմական ու գեղարուեստական արժէքն ու դիրքը ընդհանրապէս միջազգային արուեստի, մասնաւորաբար ճարտարապետութեան աշխարհին ներս:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Մշակութային «Արարատ» Կազմակերպութեան «Կոմիտաս» սրահին մէջ, փետ. 12-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը. նուիրուած Թումանեանի «Անոյշ»ի: Կիտուչ Արզուեան եւ Վարդգէս Բաչեան ներկայացուցած են «Անոյշ» պոէմի դրական արժէքը, իսկ Արտեմիս Փանոսեան անդրադարձած է նոյնանուն օփերայի երաժշտական արժէքին: Ցայտուղրի վերջին բաժնին Սիլվա Յարութիւնեան եւ Տիգրան Սարգիսեան մեկնաբանած են քանի մը երգեր «Անոյշ» օփերայէն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Լիլի Սարգսեանի:

×

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՕՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, փետ. 7-ին, տեղի ունեցած է Հ. Ե. Դաշնակցութեան տարեկան հանդէսը: Բացումը կատարած է Սերոբ Սրապեան: Խօսք առած են «Ռոստոմ» Ուխտի Կրտսերներու առենապետուհի Սեւան Պաղտասարեան եւ Հ. Ե. Դ-ի անդամներէն Մուշեղ Անտոնեան: Տեղի ունեցած է երդման արարողութիւնը ութ պարման – պարմանուհիներու, որոնք միացած են Հ. Ե. Դաշնակցութեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ, Գառնիկ Սարգիսեանի ազգային, յեղափոխական երգերով:

×

ՊԼՈՎԴԻԻի «Երեւան» կազմակերպութեան Մշակոյթի Տունը, փետ. 12-ին, հանդէս եկած է Երեւանի էլեկտրական սարքաւորումներու գործատան «Զարթօնք» երգի ու պարի համոյթը: Ցայտագրերին մաս կազմած են «Շալախօ», «Ուզունդարա», «Ղարաբաղի եղնիկ», «Տօնական» եւ այլ պարեր, որոնք մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են սրահին մէջ: Խումբին դեղարուեստական դեկավարն է Հենդել Մանուէլեան:

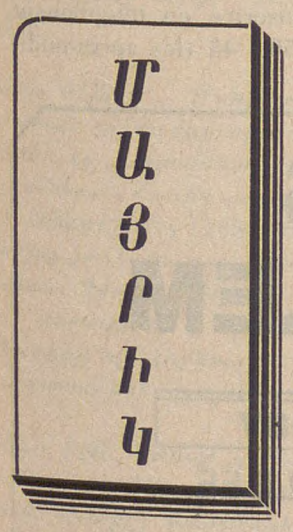
կեդեցւոյ հոգեւոր հովիւը, Նուպար Փափազեան՝ Մուրատ Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց Միութեան նախագահը Մարսէյլի, Ս. խչկր. քհնյ. Եղիշէ Փանոսեան՝ հոգեւոր հովիւը Սէն Փեռոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ: Կարգացուեցան օրհնութեան, շնորհաւորական նամակներ եւ հեռագիրներ, ի մէջ այլոց, Յունաստանի Հայոց Առաջնորդ՝ Սահակ Արք. Այվազեան, Ամերիկահայ Աբեւել – եան չրջանի եւ Գանատայի թեմի առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Կիպրոսի թեմի Առաջնորդ՝ Եղիշէ Ծ. վրդ. Մանճիքեան, Կապոյտ Ծովի Սէն Փեռոմի մասնաճիւղ, Մարսէյլի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրեր:

Մէջ ընդ մէջ, եղան երգ եւ արտասանութիւն: Երգեցին՝ երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեան, Վարդան Առաքելեան, Սիմոն Աւտոյեան, Կարօ Տէրտէրեան: Արտասանեց՝ Մատըլէն Յովհաննէսեան: Իր մասնակցութիւնը բերաւ Գուսան Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

Հուսկ, խօսք առաւ Շահան խչկր. քհնյ. Տէտէեան, վերյիչեց իր ժամանակը Մարսէյլ, երախտագիտութեամբ յիչեց բոլոր անոնք որոնք ծառայեցին եկեղեցիին եւ այսօր մեկնած են, իր շնորհակալութիւնները յայտնեց եկեղեցւոյ թաղականութեան, կազմակերպիչ մարմնին եւ բոլոր ներկայ հոգեւորականներուն եւ ժողովուրդին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Քանի՛ անգամ փափաքեցայ մանկական իմ բառերովս, մօրս ըսել.

– Ձեմ ուզեր երթալ այդ անպիտան նախընթրիքին:

Այս երկու օրերու ընթացքին Ալեքսանտրի կողմէ ոչ մէկ ակնարկութիւն եղաւ հինգշաբթի յետմիջօրէին. մենք բազմաթիւ անդամներ հանդիպեցանք իրարու, առանց բառ մը փոխանակելու:

Դպրոցէն դարձիս, Զորեքշաբթի երեկոյ, մեծ օրուան նախօրեակին, պիտի կանդնէի երեք մայրերուս առջեւ, պայուսակս կռնակէս վար չառած իրենց յայտնելու համար վճռակամ.

«Պիտի չերթամ այդ նախընթրիքին»:

Նայեցայ իրենց, հակած էին իրենց կարին վրայ, ինքնամոռաց՝ իրենց սպանական ղեակներուն մէջ. այդպէս ոտքի մնացի ուրախութիւն պատճառող սուտերուս խրած, առանց նախադասութիւնս կազմելու:

×

Այդ մեծ օրուան առաւօտուն երբ արթնցայ առաջին բանը որ տեսայ պողպատէ հակայ կաթսան էր, որ ջուր եռացնելու կը դործածուէր: Շոգին կէս բաց կափարիչէն դուրս կը յորդէր: Մեր միակ սենեակին մէջտեղը դրուած էր կլայուած պղինձէ մե ծ տաշտը: Լոդանքի ձեռնոցին վրայ խոշոր քառակուսի օճառ մը դրած, երեք մայրերս իրենց թեւերը սոթտած կը ծանուցանէին թէ հասած էր շաբաթական լոդանքիս օրը: Շաբթուան օրերուն զիս յարկ յարկ կը լուային. ղլուխ, ղէմք, վիզ, թեւեր, եւ այսպէս մաս առ մաս կը հասնէինք ոտքերուս: Աբրոզեական լոդանքիս օրը կիրակին էր, սակայն այս կարեւոր դէպքը պարտադրած էր որ հիմնական մաքրութիւնս երկու օր առաջ առնուած ըլլայ:

Տաշտին մէջտեղը զետեղուած աթոռակին վրայ կծկտած, կրնակս կորացուցած, ակռաներս կը սեղմէի, պատրաստ՝ ենթարկուելու չարաթական այս չարչարանքին, որուն բոլոր նրբութիւններուն ծանօթ էի:

Անոնք մօրաքոյրս հատու եղերքներով օճառը երկու ձեռքով բռնած կոպտօրէն կ'օճառէր մարմինս: Մայրիկս ձեռքի մազէ ձեռնոցով մորթս կը քերթէր, իսկ Գայեանէ անդթօրէն ղլուխս վար կը լեցնէր ջուր մը, որ անհանդուրժելի ըլլալու չափ եռացած կը թուէր ինծի: Աղաղակներս, կենդանավայել գոռումներս, ցաւի ճիչերս ոչինչով կը ջլատէին երեք չարչարողներս, որոնք քրտնաթաթախ դուրս կու գային այս գործողութենէն: Իսկ ես, խեղդեփնի դոյնով, սակայն մաստաքուր. օճառ կը բուրէի ու ձերմակեղէններէս կ'արտածորէր ուրձի հոտը, զոր Փրովանսի ճամբաներուն վրայէն հաւաքած էինք ու Աննա մօրաքոյրս տոպրակներու մէջ լեցուցած էր:

Մայրս իր ծածկոցէն հանեց կարճ տափատով զգեստս, որ յատուկ էր կարեւոր օրերու:

Գայեանէ արդուկով մէկ երկու կէտ հարթեց մեռաքսէ զեղեցիկ չափիկիս վրայ, զոր յատկապէս այսօրուան համար կարած էր: Կերպասը 2,5 մեթրնոց աւելցած կտոր մը, որ չէր բաւեր չափահասի մը, որպէս Մնունդի նուէր, տրուած էր իրենց գործատիրոջ կողմէ.

– Ձեր տղուն չապիկ մը կը կարէք:

Ան կերպասին հետ իտալական հիանալի մեռաքսէ փողկապ մըն ալ նուիրած էր: Ամէն բան պատրաստ էր զիս փոքրիկ պճնամոլի մը վերածելու համար:

Աննա մօրաքոյրս Քասթէլմխըրոյի վերածուած (քաղաքին մեծադոյն ծաղարանը) խոհանոցի իր անկիւնին մէջ չեզանկիւններու ձեւով կը կտրէր սառած սերը, ծածկելու համար թերթուչի կտորները, որոնք պատրաստուած էին յատկապէս այսօրուան համար: Անոյշ Աննոյշ կը բուրէին ընկոյզը, կինամոնը եւ խմորին թերթերուն մէջ անցած սառած չաքարը:

(Շար. 53)

Լիոն. –
Պր. Շաւարշ Հաբէլեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Փիլա,
Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաբէլեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Հաբէլեան եւ զաւակները (Թառաս),
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հաբէլեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Զինարլը եւ զաւակները (Փարիզ),
Այրի Տիկին Մարի Թորոսեան եւ զաւակները (Հայաստան),
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր, հօրեղբօր որդւոյն եւ ազգականին՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՀԱԲԷԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 2–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 10·45–ին Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կիւթիէնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Յովհ· Հաբէլեանի։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 6–ին, Հոկտմի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին։

Իսկ Մարտ 8–էն սկսեալ Պատարագէն առաջ ժամը 9·45–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Աստուր Քէօսէեանին, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէօսէեանի եւ զաւկին, Օր· Սեդա Քէօսէեանին, Տիկին Սիրվարդ Ճամուճեանին եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝ Վարսենիկ Քէօսէեանի մահուան առիթով։

×

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեանի եւ զաւակներուն, իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝ Գալուստ Մինասեանի մահուան առիթով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Մարտ 7, ժամը՝ 16–ին սովորական հաւաքատեղին։

Տէր եւ Տիկին Տարօն–Ֆարժ Մոստիչեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ պապականին՝

ԳԱՐՆՕ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 26–ին, Սիւրէն։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 5, ժամը 10–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրներ կարելի է ընել՝

«Amis de la Fondation Marie-Nubar»
57, bd. Jourdan — 75014 PARIS

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոներ ժամը ճիշդ 7–ին, Հոկտմի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին· –

Ուրբաթ, Մարտ 6–ին,
Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։
Ուրբաթ, Մարտ 13–ին,
Առնուվիլ Լէ Կոնէսի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցին։
Ուրբաթ, Մարտ 20–ին,
Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։
Ուրբաթ, Մարտ 27–ին,
Իսի Լէ Մուլինոյի Ս· Մարիամ – Աստուածածին եկեղեցին։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի· –

– Կիրակի, Մարտ 8–ին՝
Աբրահամեան Կիրակիին
– Կիրակի, Մարտ 15–ին՝
Անառակի Կիրակիին
– Կիրակի, Մարտ 22–ին՝
Տնտեսի Կիրակիին
– Կիրակի, Մարտ 29–ին՝
Դատաւորի Կիրակիին
– Կիրակի, Ապրիլ 5–ին՝
Գալստեան Կիրակիին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Ֆելի Ֆասիօ եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին, քրոջ, տալոջ եւ հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ· Բ· Ը· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ
Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
Արուեստի Աշխարհը

Նկարչական Ցուցահանդէս

Ալէք Մանուկեան Մշակ· Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Մարտ 5–էն մինչեւ Մարտ 14
(ժամը 17էն 21)

Բացում՝ Հինգշաբթի, Մարտ 5
ժամը 18·30–ին

Լուսարձակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը։

– Մուտքը ազատ է –

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

կազմակերպութեամբ՝

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՊԱՏՇԱՌՈՒԹԵԱՆ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ

Կիրակի օր, Մարտ 8–ին, ժամը 15–ին
Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան
մշակութային սրահին մէջ
6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

Կը դասախօսէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
–երգ, երաժշտութիւն, արտասանութիւն–

Օրուան խորհուրդին պատշաճ։
Կարկանդակներ եւ զովացուցիչներ։

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— MARS
SAMEDI 7 MARS A 11H15
SAMEDI 21 MARS A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ARNOUVILLE

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՉՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

– o –

Նուիրատուներու ե· ցանկ
Նախորդ դումար·– 15·770 Ֆր·։

Պ· Պ· –
Մինաս Մելքոնեան 500 Ֆ·, Երուանդ Գասպարեան 300 Ֆ·, Կարապետ Յակոբեան 250 Ֆ·, Փիրայր Կիւրճեան, Տոքթ· Ժան Մեսրոպեան, Արտաշէս Տէվիմճեան, Ճարտարապետ Յովակիմեան, Պետիք Ալեմեանեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Ալեմեանեան, Տիկին Ասդղիկ Մուրատեան 200–ական Ֆ·, Բժշկ· Ալպէր Մոսկոֆեան, Սարգիս Քէշիշեանեան, Ազատեանեան, Կարապետ Քամարեան, Սարգիս Թափալեան, Ժօզէֆ Մելքոնեան, Ժապ – Քումի, Մանուկ Շահինեան, Ժապ – Երանդ, Նեբսէհ Ծ· Վրդ· Բապուճեան, Ժօրժ Պատալեան, Աբրամ Կիւրեղեան, Արուէն Զաղրեան, Տիրան Ոսկերիչեան, Նշան Գայան, Արթիւր Աչքոյեան, Դաւիթեան, Յարութիւն Կիւլեան, Ժապ Անդրէասեան, Ստեփան Ճորթայեան, Միշէլ Քէչեան, Տիկին Ժանին Գազազեան, Տիկին Քէշիշեան (յաւելուած), Մի Ոմն 100–ական Ֆ·, Շապուհ Օրագեան, Մկրտիչ Երամեան, Ամէնեան, Տէր եւ Տիկին Ալթունեան, Տիկին Մելինէ Գոնազեանթէչն, Մի Ոմն 50–ական Ֆ·, Մի Ոմն 30 Ֆ·, Մի Ոմն 30 Ֆ·։
Ընդհ· Գումար· – 20·980 Ֆ·։

Նուիրատուները կրնան իրենց զրամադիրները չէքերը) հետեւեալ հասցէով ղրկել· –

A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09

կամ՝

U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

Conférence - Débat

LE CLUB DES JEUNES du Centre Culturel Saint Mesrob organise une Rencontre, suivie d'un échange de vues, avec le jeune chroniqueur

GUILLAUME HAMALIAN

qui présentera son livre
«*J'AIME LA POLITIQUE*»

le Jeudi, 5 Mars à 20h30, dans les locaux du Centre Saint Mesrob, 10bis,rue Thouin Paris 5e.

Un buffet froid sera servi pour ceux qui le désirent, à partir de 19h.

Prière de s'inscrire en téléphonant au : 43 - 2 6- 50 - 43 (les après-midi).

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Հ. Մ. Ը. Մ. Ի
ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ

Մինի Իտալիայի Մեծ Սրահին մէջ
ՔԱՓՐԻՈԼԻ – ՊԵՐԿԱՄՕ

Շաբաթ, Մարտ 7, ժամը 21–էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ Փարիզէն՝ «ՅԱՂԹԱՆԱԿ» ճոպարտխումբին

PÂQUES A JERUSALEM

DU 16 AU 23 AVRIL 1987
JERUSALEM ET CIRCUIT GALILÉE

DU 16 AU 21 AVRIL 1987
SÉJOUR A JERUSALEM

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
BAGHDASSARIAN-SABERATOURS : 31, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS - Tél. 42.61.51.13
SARKISSIAN-SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté - 69003 LYON - Tél. 78.60.13.66
CHELELEKIAN-ST ANTOINE VOYAGES : 214, rte Nle St Antoine - 13015 MARSEILLE - Tél. 91.96.01.06

ԱՃՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Կապոյտ Խաչի Անիէտ Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Անթիլիի հանդրստեան տունը, Կիրակի, Մարտ 8, ժամը 14·30–ին, վաւաքզողները կրնան միանալ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէտ Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը պատանիներու եւ չափահասներու համար դիմակահանդէս մը կազմակերպած է Շաբաթ, Մայիս 23, ժամը 20–էն սկսեալ
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES
— Ծպտուած եկէք —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
5
JEUDI
5 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.437
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.437

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՊԵԹԹԻՆՕ ՔՐԱՔՕՍԻ հրաժարեցայ ինչպէս կը նախատեսէր փոխն ի փոխ կառավարելու դրութիւնը, որ հաստատուած էր վերջին ընտրութիւններէն ետք: Իր տակաւին գրական կը նկատէ, եթէ նայինք զեռ շատ բան կայ ընելիք: Ծերակոյտին առջեւ է որ ընկերվարական նախարարապետը 42 ամաւան իր մատակարարութիւնը ներկայացուց: Հարկ է ըսել որ երկարակեցութեան մրցանիշ մը կոտրեց յետ – պատերազմեան Իտալիոյ 44–րդ վարչապետը, քանի որ այդ թուականէն ի վեր, նախարարապետի մը ժամանակաշրջանին միջինը ութ ամիս եղած է: «Պեթթինօ արքան» ինչպէս ծանօթ է, ժողովրդականութեան ալ բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ, մանաւանդ Պերլինկուէրի մահէն եւ Սանտրօ Փերթինիի քաշուելէն ետք, երբ Իտալիա փայլուն պարագլուխներու կարօտն ունի:

ԱՊՏԱԼԼԱՀԻ հարցը կրնայ փակուած նկատուիլ այս վճիռով, որովհետեւ նոր պատմութիւն մը մէջտեղ եկած է, զոր վերժէս կ'ուզէ օգտագործել չեղեալ համարիլ տալու համար դատավարութիւնը: Նոր լոյս տեսնալիք հատորի մը մէջ, Ժան - Փօլ Մազիւրիէ որ Ապտալլահի առաջին փաստաբանը եղած է, կը յայտնէ թէ չորս մը աշխատած է Ֆրանսական դաշտնի սպասարկութեանց (Տէ – էՍ – Թէ եւ Տէ – Ժէ – էՍ – Ը–) հաշուոյն, ինչ որ բաւական ծանրակշիռ բան մըն է փաստաբանի մը համար: Փաստաբանական Մորհուրդը հարցը պիտի քննէր, բայց ուժով կոմիտէ մասնոյ չէ, որովհետեւ կ'ըսէ՝ մէջը Մազիւրիէ Ապտալլահի խորհրդատուն չէր ոճրային հարցերու մէջ: Ձորեքշաբթի օր, Գանաւ Անշէնէ կը յայտնէր թէ դատախազը ոչ թէ հրաժանդ ստացած է վարչապետարանէն, այլ՝ գացած առած է, փետրուար 26–ին, ինչ որ Մաթիւնեան կը հերքէ: Ըստ չարաթաթերթին, որուշուած էր որ 10 տարիէն պակաս ըլլայ պատիժը, բայց եօթը դատաւորներու անանկնկալ վճիռը ամէն ինչ տակնուվրայ կ'ընէր:

ԱԼԷՆ ՔԼԱՎՕ, Մոնլիւսոնի Տընլոփ գործատան բանուորը որ գործէն ճամբու դրուած էր, որովհետեւ աշխատանքի պայմաններու մասին յօդուած մը գրած էր Իւմանիթէի մէջ (1986, Յունուար 15), ի վերջոյ չահեցաւ դատը եւ աշխատանքը վերսկսաւ Ձորեքշաբթի օր: Վերաքննութեան դատարանն է որ վճռեց տիպել գործատէրը որ գործադրէ Փրիւտհոմմեներու դատարանին որոշումը:

ՏԱՆԻ ՔԷՔ, ծանօթ դերասանը մեռաւ Լոս Անճըլըս, 74 տարեկանին: Բուն անունով՝ Դանիէլ Քամինսքի, ծագումով հրեայ, Տանի Քէյ միամիտ կատակերգակի տիպարը մարմնաւորած է մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Շատ օգնած է պժրախտ մանուկներուն, իր գործակցութիւնը բերելով ԻՒՆԻՍԷՖ–ի:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ոսկիին անկումը անդամ մը եւս մրցանիշ կոտրեց երեքշաբթի օր, 23,5% կորսնցնելով իր արժէքէն եւ 106 Լիբանանեանի հասցնելով տոլարը (նախորդ օրը՝ 85,85 էր): Շատեր, անշուշտ, մեծ չահեր ունին այս կացութեան մէջ եւ իրենց օրականն իսկ կ'ապահովեն: Դրամատուներու համաձայն ալ, ժողովուրդը ինքզինքը «պաշտպանելու» համար, 30 միլիառ տոլարի չափ դարձած է:

ԹԵՀՐԱՆԻ Շուէյտի դեսպանատունը չահարեր գործի մը ձեռնարկած է, թէեւ Արտաքին նախարարութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ: Ըստ Ուիսթալայի ներդաղթի պաշտօնատարի մը, Թեհրանի դեսպանատունը 250 հազար Ֆրանքի մուտքի վիզա կը ծախէ այն Պարսիկներուն, որոնք զաղթել կ'ուզեն:

ՇԻՐԱՔ վերջացուց ընկերային իր լսատկութիւնները ընդունելով Սէ – Ժէ – Թէ–ի պատուիրակութիւն մը, պլխաւորութեամբ Անրի Քրազիւքիի: Այս վերջինը ըսաւ որ նման տեսակցութիւններ օրտակար են, թէեւ Շիրաք ոչ մէկ խոստում ըրած է:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24 – 25)

ՌՈՍԻՆԻԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Երեւանի կոմիտաս երաժշտանոցի ուրնթեր օփերային արուեստանոցին մէջ տեղի ունեցած է Ռոսինիի «Ամուսնական մուրհակ» օփերայի անդրանիկ ներկայացումը: Երեւանցի արուեստագէտները առաջին անգամ է որ կը դիմեն Ռոսինիի այդ քիչ ծանօթ գործին: Աւելի քան չորս տարի առաջ հիմնուած այդ արուեստանոցին մէջ բեմադրուած են Մոցարթի, Ռոսինիի, Մասքանիի, Ռախմանինովի եւ երաժշտութեան վրայ յօրինուած ներկայացումները:

×

ԷԴԳԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ ՀՆՉԱՁ Է ՊԵՌԼինի ՄԷՋ

Պեռլինի «Շաուչպիլհաուզ» սրահին մէջ հնչած է Էդգար Յովհաննիսեանի լարաւոր նուագախումբի առաջին քոնչերթօն, Պեռլինի 11–րդ միջազգային երաժշտական փառատօնի չրջագիծին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ
ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Փետրուար 24–ի թիւէն կ'իմանանք մահը Առեւտուրի նախկին նախարար Ստեփան Սաֆարեանի: Ծնած էր 1922–ին՝ Երեւան: 1949–ին աւարտած է առեւտուրի համալսարանական հիմնարկը: Բ. Աչխարհամարտի աւարտին սկսած է պաշտօններ վարել պետական վարչական մեքենային մէջ: Եղած է Հայաստանի առեւտուրի նախարարութեան տեսուչ, Նախարարաց Մորհուրդի գործերու կառավարիչի օգնական: 1952–էն սկսեալ Ստեփան Սաֆարեան կոչուած է զեկավար պաշտօններու. եղած է Նախարարաց Մորհուրդի առեւտուրի բաժնի պետ, կուսակցութեան Ա. քարտուղարի օգնական, առեւտուրի փոխ – նախարար, Մորհ· Մինութեան պետական դրամատան Հայաստանի գրասենեակի կառավարիչ: 1968–ին նշանակուած է առեւտուրեան նախարար· քանի մը տարի եղած է նախագահ առեւտուրի – արդիւնարերութեան պալատին: 1975–1986 Ստեփան Սաֆարեան Հայաստանի Առեւտուրի նախարարն էր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Քաչաղերական արդիւնքներ

×

Մարտի առաջին կիրակին եղած է, ընդհանուր առմամբ, նպաստաւոր հայանուն ակումբներուն համար:

Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին մէջ, Սէն – Թ'Անթուանի Հայ Մարզականը անակնկալ յաղթանակ մը տարած է Նիսի դէմ, անակնկալ իր հռխութեամբ՝ 4 – 0· Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ ալ վերջին պահուն միայն փախցուցած է կարեւոր յաջողութեան մը առիթը: Ղազարեանի նշանակած մէկ կոլին դէմ՝ Տինեըի խումբը, խաղին վերջաւորութենէն վեց վայրկեան առաջ միայն, յաջողած է հաւասարեցնել արդիւնքը: Մեր երկու խումբերն ալ կը խաղային իրենց համակիրներուն առջեւ:

Կիրակի, Մարտ 8–ին, պիտի մրցին հակառակորդ զաչտի վրայ, Արծիւ Նիսի մէջ, Սէն – Թ'անթուան Քարխանթայի մէջ:

Մարտ 1–ի արդիւնքները կը բարելաւեն երկու ակումբներուն դիրքերը դասաւորումի տախտակին վրայ, բայց անհրաժեչտ են տակաւին 3 – 4 յաղթանակներ, զերծ մնալու համար անկումի վտանգէն:

Երկու ակումբներուն միւս կազմերն ալ լաւ խաղարկութիւն ցոյց տուած են անցեալ կիրակի իրենց ախոյեանութիւններուն մէջ: Արծիւի պահեստին յաղթած է Պոմոնի (3 – 1), Սէն – Թ'Անթուանինը յաղթուած է նուազագոյն տարբերութեամբ: Լիլկի առաջնութեան մէջ, նոյն ակումբին միհիմները յաղթած են Միչլիսի, 2 – 1· Քատէները հաւասար մնացած են Վիվոյի հետ, 1 – 1· կ'արժէ չեչտել որ Ֆրանսահայ Քոլթպոլի ակումբներէն Սէն – Թ'Անթուան միակն է, որ պատանեկան դասակարգերու մէջ, կը պայքարի լիկի բարձր մակարդակին վրայ:

Ռուն – Ալփ չրջանին մէջ, բաժակախաղերու օր էր: Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին յաղթականօրէն անցուցած է այս հանդիպումը Լիմոնէի դէմ (2 – 1)· Վալանսի պահեստին ալ նոր յաջողութիւն մը ձանապրած է իր դասակարգէն բարձր դասակարգի պատկանող խումբի մը, Ռոմանի դէմ՝ 2 – 0· այս խաղերը՝ ի հաչիւ լիկի բաժակին:

Մարտ 8–ին, ախոյենական մրցումներ: Հ· Մ· Ը· Մ· կը խաղայ Վիլֆրանչի մէջ, Վալանսի պահեստին կ'ընդդիմանի Ռիւմսի կազմը: Իսկ Վալանսի առաջին խումբը, Ֆրանսայի ախոյենութեան ի հաչիւ, չատ կարեւոր մրցում մը ունի Կրընոպլի մէջ «Ժօժո»յի դէմ: Երկու խումբերն ալ լուրջ յաւակնորդներ են վերելքի:

Նահանգային առաջնութիւններու մէջ անցեալ կիրակի, Ալֆորվիլ հաւասար արդիւնք արձանագրած է Փորթուգալցիներու դէմ (1 – 1)· կը մնայ առաջատար աստիճաններու վրայ:

Նիս՝ քաջալերական հաւասարութիւն մը (1 – 1) Վիլֆրանչի մէջ· այս վերջինը իմբակին առաջատարներէն է:

Վիէն պարտուած է Ֆրոնթոնատ (1 – 0), բայց կը պահէ վերելքի իր կարելիութիւնները:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՃԱՀԸ

Շատեր զոհ են, կամ այդպէս կը ձեւացընեն, *ով գիտէ ինչ հաչիւներ ընելով: Աւելի շատ է թիւը էրթմնջողներու: Ճիշդ է· Եւրոպայի խորհրդարանին հոգ չէ թէ մէկ յանձնախումբը – միջազգային ատեան մըն է վերջապէս – աչք էքթելու պէս ըրաւ մեզի: Անշուշտ դեռ շատ ճամբայ կայ կտրելիք «անարդարութիւն»էն մինչեւ «ցեղասպանութիւն»· Էհ, միջազգային ատեաններ չհատան· ամերիկեան Քոնկրէսը կայ, Ծերակոյտը կայ, կայ Եւրոպայի խորհրդարանի լիագումար նիստը ... շուտ յուսահատող մարդիկ չենք մենք: Չէ՞ որ ուրիշներ իսկ երբ կը խօսին մեր մասին չեն մոռնար յիչելու յամառ ժողովուրդի մեր յատկանիչը ...:*

Այս բոլորը մէկդի· թէ ինչ չափով մեզի ի նպաստ բան էր երէկ հռէարկուած բանաձեւը, մեր մասնագէտ բաղաքագէտները թող որոշեն· ես այսօր մեզի համար ամէն բանէ աւելի մեծ շահ կը նկատեմ ուրիչ պարագայ մը· «ցեղասպանութեան» բռէարկումին, ճանաչումին չափ անո՛ր ես պէտք ունինք· միասնականութեան, համերաչխութեան օրինակներու:

Ու այս հռէարկումով գոնէ ունեցանք այդ մէկը «Ֆրանսահայկական համակամութեան միութեան» եւ «Հայ դատի պաշտպան յանձնախումբ»ի օրինակելի ու սերտ գործակցութեամբ:

Մաղթենք որ վարակիչ ըլլայ օրինակը:

Թ· ԱՐՓԻ

CARZOU
LE VISIONNAIRE :
«JE SUIS UN REVEUR IMPENITENT»

Այս խորագրին ներքեւ, Ֆիկառօ – մակագինի մէջ (Փետրուար 28) վերոնիչ Փրա գնահատական տողեր կը նուիրէր Գառզուի, «Փարի սիւր Սէն» վիմագրութիւններու ալպոմին առթիւ:

14 վիմադրութիւններուն կ'ընկերանան բանաստեղծներու բնագրեր (Առական, Հիւկօ, Պրըթըն, Միւսէ, Հայլէն, Հայլէն): Իր գնահատումէն զատ, Վերոնիչ Փրա խօսեցնել կուտայ նաեւ արուեստագէտը, որ սակայն կը մեկնարանէ իր աչխատելակերպը· –

«Երբ կ'աչխատիմ նիւթի մը առջեւ կամ տունս, կը թողում երեակայութիւններու աչխարհը տեսակ մը կրօնական թափառութիւն մը փոխադրուելու համար, ուր ձեռքս, կարծես կը հնազանդի անտեսանելի ուժի մը մղումին»:

Յօդուածին հետ հրատարակուած են նաեւ Փարիզը ներկայացնող երկու վերարտադրութիւններ:

ՀԱՅ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ԿԱՄԱՒՈՐ ԾՈՄԻ ԴԻՄԱԾ Է

Փետրուար 25–ի մեր թիւով, անդրադարձած էինք Հէնրիկ Ալթունեանի պարագային: Սախարովի տան մէջ է որ կարդ մը լուրեր տրուած էին իր մասին, որուն՝ Ալեքսանդրի ներկայութեան: Երկուչաբթի օր, կամաւոր ծոմի դիմած է, յայտարարած է Սախարով, անսահման ժամանակով, ազատագրումը ձեռք ձգելու համար: Սախարով ուրիչ անուններ տուած է անձերու, որոնք մերժած ըլլալով յանձնառութեան թուղթը ստորագրելու, բանտը կը մնան: Անոնք են՝ Մեթրր Կոստալա, Լէոնիդ Բորոդին, Վիկտորա Պիտակուա, Էն Տարաօ, Իվան Կանդիբա եւ Ազատ Արչակեան:

ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանում ղեկեցիկ աւանդոյթ է դարձել ղրկահայ երեկոների կազմակերպումը, որոնց իր խրախուսիչ ներկայութիւնն է բերում Աղդիս Վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Վազգէն Առաջինը:

Սոյն թուականի Փետրուարի 21-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, լեփ – լեցուն էր Հոգեւոր Ճեմարանի հանդիսութիւնների դահլիճը: Այստեղ էին հաւաքուել Մայր Աթոռի միաբանութիւնը, Հոգեւոր Ճեմարանի դասախօսական կազմը, ուսանողութիւնն ու հրաւիրեալները՝ հաղորդուելու արեւմտահայ բանաստեղծութեան կախարդիչ գոյներին:

Շուտով, ներկաների ուրախ ծափահարութիւնների ներքոյ, դահլիճ է մտնում Վեհափառ Հայրապետը՝ ուղեկցութեամբ ուխտաւորաբար Մայր Աթոռում գտնուղ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գերաչնորհ Տ. Գիւտ Եպիսկ. Նազդալեանի եւ Գանատայի Հայոց Առաջնորդ Գերաչնորհ Տ. Վազգէն Եպիսկ. Քէչիչեանի:

Գրական երեկոյի բացման ողեւորիչ խօսքով հանդէս է գալիս Մայր Աթոռի մէջ – եկեղեցական բաժնի վարիչ, Հոգեւոր Ճեմարանի երկարամեայ դասախօս Պր. Պարգեւ Շահրազեանը.

«Այսօրուայ երեկոն այս ուսումնական տարում Հոգեւոր Ճեմարանի յարկի տակ կազմակերպուած 3-րդ համոյնքի երեկոն է: Այն նուիրուած է արեւմտահայ բանաստեղծութեանը: Արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը ընդգրկում է աւելի քան 100 տարուայ մի ժամանակաշրջան: Սկզբնաւորուել է անցեալ դարի 50 – 60-ական թուականներին: Սկզբնաւորողները եւ առաջին ներկայացուցիչները եղել են Հայր Ղեւոնդ Ալիշանը, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանը եւ Պետրոս Դուրեանը: Այս երեքը նոր թափ չունէր հաղորդելին արեւմտահայ բանաստեղծութեանը եւ դարձան մեր մէջ հիմնադիրները գրական մի նոր ուղղութեան, որ ծնաօթ է ռոմանթիզմ անունով: Մինչ այդ մեր բանաստեղծութեան մէջ իշխում էր դասական – կլասցիստական ուղղութիւնը, որի ներկայացուցիչներն էին Մխիթարեան Հայրերից՝ Հիւրմիւզը, Արսէն Բագրատունին, ինչպէս նաեւ Թովմաս Թերզեանը եւ ուրիշներ, որոնք յօրինում էին դասական պարտադիր կաղապարների վրայ ձեւուած չոր, անյոյզ, անկենդան քերթուածներ գրաբար լեզուով, ուր գերիշխում էր մեծ մասամբ միտքը, բանականութիւնը: Մեր ռոմանթիկ բանաստեղծները՝ եկան հաստատելու անձնական զգացումների եւ յոյզերի գերակշռութիւնը բանականութեան վրայ, ազատ արտայայտութիւն տուեցին իրենց ներքին ապրումներին: Նրանք բանականութեան միահեծան գերիշխանութեանը հակադրեցին երեւակայութեան եւ երազանքի քմայքները, սրտի թռիչքները, բնութեան զգացողութիւնը եւայլն: Այս բոլոր առօրդելիները ներկայ են Ալիշանի, Պէշիկթաշլեանի եւ Դուրեանի ստեղծագործութիւններում: Այս երեք հեղինակների մէջ իր բանաստեղծական բացառիկ տաղանդով ընտրանաբար առանձնանում է Պետրոս Դուրեանը, որը մեր գրականութեան մէջ յայտնի է «Սկիւտարի սոխակ» մականունով: Ունեցել է չատ դժբախտ ճակատագիր: Եղել է ազգատ ծնողների զաւակ: Նիւթական ծանր եւ անապահով կեանքը, բնականային աննպաստ պայմանները, այս բոլորի վրայ նաեւ բնականից թուլակազմ եւ զերզգայուն լինելը կանխահասօրէն քայքայում են նրա առողջութիւնը եւ ընդամէնը 20 – 21 տարեկան հասակում նրան առաջնորդում զերեզման: Այսպիսով չատ կարճ է լինում նրա ստեղծագործական կեանքը՝ հազիւ 4 – 5 տարի: Ճիշդ է, նրա գրական վաստակը չատ համեստ է իր քանակով, չուրջ 35 – 40 բանաստեղծութիւն, մի քանի թատերական գործեր ազգային – պատմական թեմաններով եւ մի չարք ախուր, յուսահատութեամբ լի սքանչելի նամակներ՝ ուղղուած իր բարեկամներին եւ մտերիմներին: Սակայն, ինչպէս ասում են, արժէքը քանակի մէջ չէ: Նրա քերթուածներից չատերը մինչեւ այսօր էլ մնում են որպէս մեր գրականութեան մեծարժէք հազուագիւտ նմոյշներ եւ չարունակում են ներշնչել մեզ: Այդ քերթուածներով ներշնչուել են արեւմտահայ բանաստեղծների մի քանի սերունդներ, որոնց մէջ իրենց բանաստեղծական հզօր տաղանդով փայլում են մանաւորապէս չորս դէմքեր՝ Մեծարենցը, Վարուժանը, Սիամանթօն եւ Թէքէեանը, որոնք սերնդակիցներ են եւ ժամանակով էլ Դուրեանից երկու սերունդ կրասեր: Սրանք հաւասարազօր մեծութիւններ են եւ Դուրեանի հետ կազմում են, ինչպէս ընդունուած է ասել, արեւմտահայ բանաստեղծութեան հինգ գագաթները: Արեւմտահայ յայտնի գրաքննադատ Յակոբ Օշականը այս սերնդի ներկայացուցիչներին իրաւամբ տուել է «արուեստագէտ սերունդ» որակումը, որովհետեւ բոլորի ստեղծագործութիւնների մէջ էլ, արդարեւ, զգալի է բանաստեղծական արուեստի, ձեւի, մտահղացութիւնը: Սրանց բոլորի կեանքն էլ, բացի Վահան Թէքէեանից, ժամանակաւոր կարճատեւ: Սփիւռքահայ ղրոյց Անդրանիկ Ծառուկեանը «Եղերաբախտ քերթողներ» խորագիրը կրող իր գրքում մի տեղ ասում է, որ հայ բանաստեղծները ունեցել են երկու ահաւոր թշնամի. առաջինը թոքախտն է, երկրորդը՝ Թուրքը: Եւ իսկապէս մեր լաւագոյն բանաստեղծներից չատերը՝ Դուրեան, Պէշիկթաշլեան, Մեծարենց, Վահան Տէրեան, Դանիէլ Պէշիկճեան, Մատթէոս Զարիֆեան եւ ուրիշներ, երիտասարդ հասակում զոհ գարձան թոքախտին, իսկ չատերին էլ Թուրքի եաթաղանը հնձեց իրենց ստեղծագործական կեանքի վաղ տարիներին՝ Վարուժան, Սիամանթօ, Ռուբէն Սեւակ եւ այլն: Եթէ սրանց կեանքը ընթանար խաղաղ հունով եւ յանկէր իր բնական ուղուին, անտարակոյս որ մեր գրականութիւնը կը հարստանար թէ՛ որակով եւ թէ՛ քանակով գերազանց ստեղծագործութիւններով:

Արեւմտահայ բանաստեղծութեան այս հինգ գագաթները թէեւ հաւասարազօր մեծութիւններ են, սակայն նրանցից իւրաքանչիւրն ունի իր ինքնուրոյն աշխարհը, իր անհատականութիւնը, սեփական ձայնը, զգալու եւ արտայայտելու իր առանձին եղանակը, լեզուի ու ոճի առանձնայատուկ դեղեցկութիւնը, որոնցով էլ մէկը միւսից զատորոշւում է: Բայց նրանց մէջ կայ նաեւ մի ընդհանրութիւն, ներքին ընդգծուած մի նմանութիւն, որ նրանց միացնում է իրար: Դա տարաճեւ եւ տարարնոյթ նրանց քերթուածների մէջ արտայայտուղ ոգու ընդհանրութիւնն է, որ նրանց ստեղծագործութիւնները գարձնում է դերազանցապէս հայաչունչ, հայագրոշմ, տոհմիկ: Դա, ըստ իս, պէտք է բացատրել նրանով, որ նրանք բոլորն էլ անուել են նոյն ակունքից, ներթափանցուել մեր հնադոյն բանաստեղծութեան աւանդներով: Թոյլ տալէք բերել այստեղ մէկ – երկու օրինակ այս միտքը հաստատող: Ահա Դուրեանի բանաստեղծութիւններից մէկից վերցուած մի քառեակ. –

«Շապի, շողի ժամմ էին,
Վարդից հրդեհ կար յերկին.
Փոխան ամպոց հուր հիւսքի,
Տեղայր մարգրիտ եւ ոսկի»:

Կամ Վարուժանի հետեւեալ տողերը.–

«Եղեգնեայ գրչով երգեցի փառքեր,
Քեզի ընծայ, իմ հայրենիք,
Սօսեաց անտառէն էի գայն կտրեր,
Քեզի ընծայ, հին հայրենիք.
Եղեգնեայ գրչով երգեցի ճուրմեր.
Ընդ եղեգան փող ծուխ ելաներ»:

Այս տողերը մեզ չե՞ն յիշեցնում արդեօք մեր Գողթան երգերի պատառիկներ – ինչ – ինչ հատուածներ: Կամ՝ Մեծարենցի հետեւեալ տողերը. –

«Յուշիկ փախչող իրիկուան ծիրանի
լոյսն է գաւարթ.
Ոսկի թելեր պլլուած խունկի
թաւիշ մշուշին.
Կապոյտ ծոպեր, ծիածան, ծփուն
ձայներ, միստիկ վարդ.
Լոյսէ արցունք մոմերու, որոնք
հանդարտ կը մաշին»:

Սա հետաւոր արձագանգը չէ՞ միթէ կիլրակամատ ժամերգութեան ժամանակ երգուղ «Լոյս – գուարթ» շարականի՝ բանաստեղծի հոգու տաճարում երկարաձգուած: Եւ դեռ ի՞նչ հոգեհարազատութիւն նրա «Աստուածամօր» քերթուածի եւ Նարեկացու՝ Աստուածամօրը նուիրուած աննման տաղի միջեւ: Ահա մի քանի տող Մեծարենցի այդ քերթուածից.–

«Դուն աստուածեան գեղեցկութեան
արփաւոր հարս,
Սրբութեան կոյսը ծիւնածիր
ու հրավարս.
Գիշերին մէջ կ'իջնէ դեռ ուղխը
լուսեղէն,
Կաթի՞լ մը կաթ ծաւացած
Քու սրբութենէն»:

Նարեկացունը՝

«Ահա կաթիլ մի կաթին Քումդ
կուսութեան
Յանձն իմ անձրեւեալ՝ կենաց
ինձ զօրէ»:

Այս օրինակները կարելի է դեռ երկարել, բայց, կարծում եմ, այսքանն էլ բաւական է՝ ցոյց տալու համար, թէ ինչպէս մեր անցեալի բանաստեղծութեան ոգեկան մթնոլորտը դարեր յետոյ արտայայտութիւն է գտել վերոյիշեալ բանաստեղծների ստեղծագործութիւնների մէջ դրսեւորման նոր, ինքնատիպ ձեւերով:

Դուրեանի նման Մեծարենցը եւս ունեցաւ դժբախտ ճակատագիր: Ապրեց ընդամէնը 22 տարի: Մեր գրականութիւնը տուեց «Միածան» եւ «Նոր տաղեր» վերնագրերով քերթուածների երկու վոլում հատորներ: Ունի նաեւ արձակ էջեր, գրական ուսումնասիրութիւններ եւ տարբեր բնոյթի արժէքաւոր յօդուածներ՝ բոլորն էլ իր կանխահաս տաղանդի կնիքը կրող: Սակայն նա մեր գրականութեան մէջ առաւելապէս յայտնի է որպէս զարմուհի գաւառացի բանաստեղծ: Բնիկ ակնցի (ծնուել է Ակնայ չրջանի Բինկեան գիւղում) նրա մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը անց է կացել իր հայրենի գիւղի հարուստ բնութեան ծոցում, եւ մասամբ հասակում նրա երեւակայութիւնը օրօրուել է Ակնայ «Անտունի»ների եւ ժողովրդական միւս երգերի հմայքի ներքոյ: Մոռանալով իր անձնական ցաւերը, իր զաժան հիւանդութիւնը, ինչպէս նաեւ իր ժողովրդի դժբախտ վիճակն ու կրած տառապանքները, նա ոգեկան անապատ ուժով եւ մեծ ճաչակով երգել է բնութիւնը իր չռայլ գեղեցկութիւններով, թովիչ ձայներով ու լոյսերով, իր խորհրդաւոր ուժերով եւ մեծ նմանատութեամբ՝ նոր էջ բանալով արեւմտահայ բանաստեղծութեան մէջ:

Ահա թէ ինչպէս է բնորոշել Եղիշէ Չարենցը Մեծարենցի բանաստեղծական աշխարհը.

«Արիւն է եղել աշխարհում: – եղել է
եղեռն ու կոիւ:
Լեռնացել են ուժեր վիթխարի՝
ամեհի ելած իրար դէմ:
Աշխարհից հեռու մի գիւղում,
եղեգնեայ մի սրինգ կտրած,
Արեւ է երգել ու գարուն այս
հիւանդ, հանճարեղ պատանին»:

Մարզասիրական լայն ընդգրկում ունեցող, մարդկային սիրոյ վեհագոյն լոյսերացոլմներ արտայայտող աքանչելի մի գրուածք է նրա «Տո՛ւր ինծի, Տէր» վերնագրերը կրող բանաստեղծութիւնը, որ հեղինակը, որպէս արդի մարզու Հայր մեր–ը, խանարհարար ձօնել է Պետրոս Դուրեանի կրասեր եղբօր՝ Երուսաղէմի Հայոց նախկին պատրիարք Եղիշէ արք. Դուրեանին, եւ որը հատանաբար այս երեկոյ կ'արտասանուի այստեղ: Այս քերթուածը համամարդկային հնչեղութիւն ունի եւ իրաւամբ համարւում է նրա լաւագոյն բանաստեղծութիւններից մէկը: Իր սեփական ուրախութիւնը իր նմանների ուրախութեան մէջ որոնող, ուրիշների ուրախութիւնը իր համար գերագոյն երջանկութեան ապրիլը համարող բանաստեղծը անսահման կարօտով ցանկանում է ամէն օր, ամէն ժամ, ամէն տեղ, բոլոր մարդկանց աչքերի մէջ տեսնել ուրախութեան ճառագայթներ եւ այդ ճառագայթներով լուսաւորել ու ջերմացնել իր հոգին: Յանուն այդ անանձնական ուրախութեան, նա ծնկի եկած՝ ջերմեռանդութեամբ աղօթում է Աստծուն եւ հայցում. «Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն անանձնական»:

Արեւմտահայ բանաստեղծութեան միւս գագաթը Դանիէլ Վարուժանն է: Սա ժամանակակից մեր բանաստեղծութեան բնդանն է՝ կուտական բարձունքների վրայ ճախրող թեւաւոր ձին: Սա նոյնպէս պատառացի է, բայց ուրիշ որակի: Հայրենի պատառը իր հոգեւորական զգեցկութեամբ, հայ պիւզացուն, նրա արդար աշխատանքն ու վաստակը նա պատկերել է յեմաման հրատարակուած աքանչելի բանաստեղծութիւնների մի ժողովածուի մէջ, որ կրում է «Հայոց Երգը» խօսուն վերնագիրը: Ստեղծագործական իր կարճատեւ կեանքի ընթացքում նա հրատարակել է բանաստեղծութիւնների մի քանի հատորներ՝ «Սարսուռներ», «Ցեղին Սիրտը», «Հեթանոս երգեր»:

Վարուժանի քնարը բազմալար է. նա հատասար ուժով եւ յաջողութեամբ երգել է հայրենիքը, բնութիւնը, սէրը, գեղեցկութիւնը, աղնիւը, արդարը, ուժը, իր ցեղի պայքարը, իրաւազրկուած աշխատաւոր գանգուածների կեանքն ու պայքարը իր անմերձաւոր համակրանքն ու կարեկցանքն արտայայտելով այս աշխարհի զրկուածների ու մեբժուածների նկատմամբ: Եւ վերջապէս մեծ ներշնչանքով ոգեկոչել է հին հեթանոսական դարերը, այդ դարերի աստուածային ոգին, հոգու նախնական մաքրութիւնը՝ գրան հակադրելով ներկայ ժամանակները, ուր իշխում է միայն ոսկու անասնական կրքոտ, բարոյական կեղտը, հոգու ամայութիւնը: Այս բոլորը, որպէս ընդհանուր մտում, զեղեցիկ կերպով բանաձեւուած ենք տեսնում նրա «Հեթանոս Երգեր» հատորի սկզբում իրրեւ բնաբան գետեղուած հետեւեալ տողերի մէջ.

«Ես կ'երգեմ գինին,
Բագիններուն ծիծաղը եւ խորանները արիւնոտ.
Դարերու կեանքը կ'երգեմ ես՝
Յանուն ուժի եւ տառապանքի
գեղեցկութեան»:

Ինչպէս նշուեց, Վարուժանի կեանքի թելը վաղահասօրէն կտրուեց: Նրա անժամանակ մահով բազում հիանալի մտայղացումներ մնացին չիրականացած: Նա ծրագրել էր գրական մշակման ենթարկել «Սասմանց տուն» հայ ժողովրդական էպոսն ամբողջութեամբ, գրել «Գինիի Երգեր» խորագրով բանաստեղծութիւնների մի նոր չարք եւ ամենագլխաւորը՝ ստեղծել «Հայկական համերգ» ընդհանուր անունով մի ժողովածու, որն իր մէջ ամփոփելու էր հայ ժողովրդի պատմական անցեալի հերոսական դրուագների հիման վրայ հիւսուած վարուժանեան դիւցազնաշունչ պոեմներ: Այս բոլորը, եթէ Վարուժանը կենդանի մնար եւ հնարաւորութիւն ունենար լրակատացնելու, անտարակոյս կատարած կը լինէր նրա փայփայած մեծ իղձը, որ նա այնքան յուզիչ կերպով արտայայտել է իր հետեւեալ խօսքի մէջ. «Հայ գրականութեան պիտի պարգեւեմ այնպիսի հզօր գործեր, որ հայ ազգը ինձի պէս զաւակ մը ծնած լլլալուն չդղջայ»:

Վարուժանի անունից անբաժան է Սիամանթոյի անունը որպէս բանաստեղծի: Սա հայ ժողովրդի առեղծուած վրէժի բացչունչ երգիչն է՝ տպաւորուած հայրենասիրական խոր զգացումներով: Ի տարբերութիւն Վարուժանի, Սիամանթոյի քնարը մխալար է. նա գլխաւորապէս երգել է արիւն ու կոտորած: Ապրելով Հայոց մխեան բռնակալութեան արիւնոտ չրջանում՝ նա գործում արիւնաներկ գրականութեան ամենամեծ ներկայացուցիչը հայ իրականութեան մէջ, մխիթարանքի, սակայն, չարի ու բռնութեան դէմ բողոքող ազատութեան խրոխտ երգիչը: Նրա քերթուածները ամփոփուած են մի քանի ատուար հատորների մէջ: Սիամանթոյի

թոյլ ստեղծագործութիւնը իր արատ–յայտչական ձեւերով եւ խորհրդանշական պատկերներով նորութիւն էր արեւմտահայ բանաստեղծութեան մէջ: Հետեւելով պելճիացի բանաստեղծ՝ Էմիլ Վերհառնին՝ նա հայ բանաստեղծութեան մէջ մտցրեց տաղաչափական կաշկանդումներից զերծ անյանգ եւ ազատ ոտանաւորի ձեւը: Այդ տեսակէտից նա շատ կոմիտասի յիշեցնում է Նարեկացու բանաստեղծական արձակը, ուր առկայ են ներքին կշռոյթն ու երաժշտականութիւնը: Հայ բանաստեղծութեան մէջ եւ պակի գործ է Սիամանթոյի «Սուրբ Մեռ–րոպ» երկարաշունչ ներբողը, ուր հեղինակը բացառիկ հզօր տաղանդով եւ մեծ ներշնչումով մեծարել է Ս. Մեսրոպ Մաշտոցին՝ վեր հանելով նրա կատարած մեծ գործի դերն ու նշանակութիւնը:

Արեւմտահայ բանաստեղծութեան մեծ հնգեակի միւս ներկայացուցիչը Վահան Թէքէեանն է: Նա հայ պրահանութեան մէջ ծանօթ է որպէս խոհական, իմաստախոհ բանաստեղծ: Գրական ասպարէզ իջնելով Սիամանթոյի եւ իր միւս սերնդակիցների հետ՝ նա աւելի բախտաւոր եղաւ նրանցից՝ այն իմաստով, որ նրա կեանքը անժամանակ չընդհատուեց: Երիտասարդական պատահականութիւնը նրան փրկեց մեծ եղեռնից, եւ նա ապրեց եւս 30 տարի՝ նորանոր գործերով հարստացնելով հայ բանաստեղծութեան գանձարանը:

Թէքէեանը հրատարակել է բանաստեղծութիւնների հինգ ուշագրաւ հատորներ: Երգել է մարդկային տառապանքը, վիշտը, հայ պատմական անցեալը, սէրը՝ իր ամենալայն եւ համապարփակ իմաստով, սիւքսահայութեան դոյակիճակը՝ իր բազմազան յոյզերով ու ապրումներով, ինչպէս նաեւ վերածնուած հայրենիքը՝ Սովետական Հայաստանը: Թէքէեանը ներքին տառապանք ապրած եւ իր տառապանքով կեանքի լայն ճանաչման հասած եւ մեծ կենսափորձ ձեռք բերած բանաստեղծ է: Իր քերթուածներում, որոնք մեծ մասամբ հնչեակներ (սոնետներ) են, նա ընթերցողի առաջ բաց է անում իր ներաշխարհի բոլոր զաղտնի ծալքերը՝ խոստովանելով անխոստովանելին: Լինելով խոհական բանաստեղծ՝ նա իր յոյզերն ու ապրումները աշխատել է ձուլել իմացական սեղմ կազապարների մէջ՝ իր սրտի ձայները էնթարկելով մտքի հակակշռին: Եթէ Դուրեանը, Սիամանթոն կամ Վարուժանը իրենց հոգեկան բարդ տպնապներն ու ամենասուր յուզերը, լինեն դրանք զուտ անհատական, ազգային կամ համամարդկային յուզեր, ազատ–կամ ու ճնշում են հրաբխային խօսքի անսանձ փոթորկումներով, ապա Թէքէեանը այդ բոլորը սեղմում, մի տեսակ սանձում ու կաշկանդում է իր մէջ՝ այլ–պիսով յոյզը վերածելով խոհի եւ իր սեփական զգացումներից քաղելով իմացական, ուղեզային վայելքներ: Սա թերեւս ամենաբնորոշ յատկանիշն է կազմում նրա ստեղծագործութեան: Մտքն ու զգացումը զուգահեռ են ընթանում նրա մօտ, իրար ձուլուած՝ կազմելով մի միասնական ամբողջութիւն:

Այն երկու կարեւորագոյն եւ հիմնական տարրերը, որոնցով յատկանշւում է ամէն իրաւ բանաստեղծութիւն՝ պատկերաւորութիւնը եւ յուզականութիւնը, որոնց մասին այնքան դեղեցիկ եւ սպառիչ կերպով արտայայտուեց այստեղ Վեհափառ Հայրապետը ամմունքի մեր նախորդ երեկոներին, յայտուն կերպով դրսեւորւում են արեւմտահայ այս հինգ բանաստեղծների ստեղծագործութիւնների մէջ: Գեղարուեստական խօսքի պատկերաւորութիւնը, պատկերաւոր մտածողութիւնը անխզելիօրէն կապուած է բանաստեղծի ստեղծագործ երեւակայութեան հետ, իսկ յուզականութիւնը պայմանաւորուած է նրա ապրումների անկեղծութեամբ, անմիջականութեամբ, ուժգնութեամբ, բայց ամէնից առաջ՝ անկեղծութեամբ: Ահա այս յատկանիշների չնորհիւ է, որ յիշեալ հեղինակների ստեղծագործութիւնները խոր արձագանգ են գտնում մեր մէջ՝ մեզ փոխադրելով բանաստեղծական խօսքի կախարդական աշխարհը: Բայց աւելի լաւ է առիթ տանք մեր ամմունքողներին, որ իրենց արուեստով իրենք առաջնորդեն մեզ այսօր այդ կախարդական աշխարհից ներս»:

Ապա բեմահարթակ են հրաւիրւում օրուայ ամմունքողները՝ մանուկ–պատանեակ բժիշկ Պ. Կամօ Տէր–Պետրոսեանը եւ Փիլիկոս՝ Տիկին Մարի Պահուտեանը: Շնորհալի ամմունքողները մեծ յուզումով, բարձր վարպետութեամբ ու իւրովի մեկնարանմամբ են արտասանում Պետրոս Դուրեանի, Միսաք Մեծարենցի, Դանիէլ Վարուժանի, Սիամանթոյի ու Վահան Թէքէեանի ստեղծագործութիւններից ընտրուած գոհարները: Ներկաները յուզուած են ինքնուս ամմունքողների վարպետութեամբ, իսկ արեւմտահայ մեծատաղանդ բանաստեղծների ստեղծագործութիւնները նրանց տեղափոխում են կախարդական մի աշխարհ: Իւրաքանչիւր արտասանութիւն ընդունւում է բուռն ծափահարութիւններով:

Յաւարտ ամմունքի Վեհափառ Հայրապետը յայտնում է իր բարձր գոհունակութիւնը եւ ցանկութիւն արտայայտում նորից հանդիպելու, «որպէսզի վայելենք ձեր տաք չունչը, ձեր պրոմները եւ ձեր այնքան հարազատ մեկնարանութիւնը արեւմտահայ բանաստեղծութեան»: Նորին Սրբութիւնը ի մասնաւորի բարձր է գնահատում Պ. Պարգեւ Շահրազեանի համառօտ, բայց համապարփակ խօսքը, որտեղ զեկուցողը «հարազատ, պայծառ եւ իրական ներկայացրեց արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը»:

Ապա Վեհափառ Հայրապետը իր օրհնութիւնն է բաշխում զեկուցողին, ամմունքողներին եւ ներկաներին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԵԾ ՍՊԱՍՈՒՄԸ

—×—

Անմիջապէս որ անձրեւը դադրեցաւ դուրս նետուեցայ: Քիչ մը մաքուր օդ առնել, ճանճրոյթս փարատել կ'ուզէի: Դուրսը պզտիկ օդը ապաակի մը նման իջաւ դէմքիս վրայ, զգացի որ ցուրտը կը յարձակէր վրաս եւ կը թափանցէր մինչեւ ծուծս: Բայց չատ ախորժեցայ այդ պաղէն: Իջայ ծովափ եւ սկսայ քալել ծովեզերքէն: Կպրուդին թափթփած էր, ծառերուն վրայէն կը կաթէին քիչ առաջ տեղացած անձրեւի վերջին կաթիլները: Հովը տապալած էր ճամբուն եզերքը դըրուած քանի մը աղրամաններ, ծովը խենթի պէս կը ծեծէր ծովեզերքը եւ իր ջուրերը կը ֆայթաքցնէր եզերքի քարերուն զարնելով: Ցիշեցի մեր աննման բանաստեղծին տողերը. «Համբոյրներ կուգան հովէն ու ծովէն»: Ոչ, համբոյրներ չէին դար այս անգամ: Հովն ու ծովը միացած՝ կ'ապտակէին երեսներս:

Քալեցի մինչեւ պրօսանաւերը, որոնք խարսխուած էին ծովուն եզերքը: Տասը, տասնըհինգ պրօսանաւեր, քով քովի, հատ հատ պարաններով ծովափի երկաթեայ կեռերուն կապուած, ջուրին վրայ կը տատանէին նոյն կշռոյթէն բռնուած: Պերճ, փարթամ, զեղեցիկ պրօսանաւեր, որոնց մեսաղեայ կազմածները կը փայլէին մութին մէջ, թրջուած ըլլալով քիչ առաջուան անձրեւէն: Անոնցմէ մէկ քանին ամբողջովին ծածկուած էին հատ կտաւով, պաշտպանուելով խոնաւութենէն եւ անձրեւէն: Բայց միւսները անպաշտպան էին եւ թրջուած: Իրենց խցիկներուն դռները լաւ մը փակուած էին, բայց ներսը լոյս կը վառէր: Ուրեմն մէկմէկ նաւավար կամ մէկմէկ նաւատուն պահակ կը սպասէր անոնց մէջ: Խցիկներուն չոգիացած ապակիներէն կը հասկնայի որ տաք էր ներսը: Բայց տխուր էր տեսարանը: Այս ըզբօսանաւերը ստեղծուած չէին ձմեռնային քունի համար: Անոնք ամառուան ծպտիկներ էին ծովուն վրայ: Եւ հիմա այսպէս տխրօրէն եզերք քաշուած, կապուած, կըտուով ծածկուած, կ'ապրէին սպասումի անխուսափելի չրջան մը: Կը սպասէին, որ գարունը գար եւ կրկին արթնցնային իրենց ամբողջ չքեղութեամբ:

Ամառը քանի քանի անպամներ տեսած եմ անոնց զուարթ մեկնիլը, առաւօտ կանուխ, գոյնզգոյն տարազներ հագած իրենց տէրերով: Առաւօտուն կը մեկնէին, իրիկունը կը վերադառնային: Երբ չէին մեկներ, անոնց կամրջակներուն վրայ կը տեսնէի զուարթ մարդիկ, որոնք երաժշտութիւն մոիկ կ'ընէին, կը ճաշէին, կը խմէին...: Մարդը ճաթեցնող զեղեցկութիւն մը ունէին անոնք, մարդուս սրտին մէջ կարօտներ արթնցնող հմայք մը, հըպարտութիւն մը:

Մինչեւ հիմա կորնցուցած էին իրենց ամբողջ այդ հմայքը: Տխուր էին: Ձէին քնանար, միայն կը սպասէին: Կարծես իրենց օրերը կը համրէին մինչեւ գարուն: Ու անոնց այդ սեասրանին մէջ ես յանկարծ տեսայ այն Մեծ Սպասումը, որ բնութեան անյեղլի լինելութիւնն է: Այն Մեծ Սպասումը, որ ամէն ինչի ծնդեան մասրն է, այն Մեծ Սպասումը, որ բնութեան բոլոր բեմմնաւորուած արարածները հասունցնող եւ ստեղծագործութեան բացող ոյժն է, որ բնութեան ամէնէն անողոք եւ բռնակալ պահանջատէրն է մարդոց ծագումը մը եւ զարթնում մը պարզելէ առաջ: Սպասում: Պիտի համակերպիս անոր, պիտի նոյնանաս այդ ըմպասումին հետ եթէ կ'ուզես աշխարհ գալ, եթէ կ'ուզես հասուննալ, եթէ կ'ուզես ծագկիլ, եթէ կ'ուզես յարութիւն առնել: Պիտի սպասես չարաչար համակերպումով, անհուն համբերութեամբ, անարդասունջ, ակնարկներդ յառած օրացոյցին, ժամացոյցին եւ հորիզոնին: Սա ըզբօսանաւերուն մեծահարուստ տէրերը մէլիոնատեր իսկ եթէ ծախսեն, չեն կրնար մէկ օր աւելի կանուխ բերել գարունը: Եւ ծագիկին հունար համբերութեամբ հոգին տակ պիտի սպասէ իր վերազարթնումի անշեղ ժամկէտին: Երախան իր ետրախայութեան տարիները պիտի սպրի, առանց օր մը իսկ կարենալ ցատկելու անոնց դանդաղ գնացքին վրայէն: Ամէն ինչ, ամէն ինչ դատապարտութեան մը նման կնքուած է իրեն սահմանուած ըսպասումի մը կնիքովը: Աշխարհի բոլոր սէրերը մարմին կ'առնեն ու կը հասունան այդ մեծ սպասումին մէջէն: Սպասելով է որ կը սորվինք, իմաստուն կը դառնանք: Բժշկական ամէն դեղապիրի վրայ սխալուած ենք աւելցնել սպասում մը, եթէ կ'ուզենք ապաքինիլ: Այդ է որ բնութիւնը կը պահանջէ մեզմէ: Մենք մեզի տրուած թանկագին ժամանակին ամէնէն կարեւոր մէկ մասը պիտի յատկացնենք այն մեծ Սպասումին, որ հոգին պիտի ժայթքեցնէ եւ հասունցնէ կեանքի երեւակայելի եւ աներեւակայելի բոլոր պտուղները...:

×

Զբօսանաւերու քով երբ հասայ, արդէն մսած էի: Եղարձ ըրի, տուն վերադառնալու համար: Հովը կ'ապտակէր երեսներս: Բայց մտածեցի որ այս սառնաշունչ եւ փոթորկոտ գիշերուան մէջ գարունը բեմմնաւորուած էր արդէն եւ կը սպասէր իր պոթկումի թռուականին:

Ռ. Հ.

—×—

Երկու օրէ ի վեր այլեւս չէր ձիւներ Մարսէյլի վրայ:

Սակայն երկու օր առաջ կը ձիւնէր:

Թերեւս պիտի ձիւնէ՞ր կրկին:

Մնաց որ, երբ օդը կը մեղմանայ, կը նշանակէ թէ պիտի ձիւնէ:

Այս կարգի գիտական լուրջ օդերեւութաբանական պատճառաբանութեամբ մը դուրս հանուեցաւ այդ օրը ենթադրեալ ցուրտի մը դէմ պայքարի ծանր հրեաններին:

Երբ մայրս աթոռակին վրայ ելաւ պահարանին վերջին յարկին կարենալ հասնելու համար, զարհուրեցայ ու արիւնս սառեցաւ երակներուս մէջ, առանց ձմեռնային օդին ազդեցութեան: Աչքերս սարսափով հետեւեցան «Լա Պէլ Ժարտինիէր»ի թուղթէ տոպրակին, որ վար կ'իջնէր իր մոռցուած բարձունքէն: Գիտէի թէ ինչ կը պարունակէր ան. սրճաղոյն, բուրդէ զոյգ մը գուլպայ, զոր գնած էինք վաճառատան «պատանուհի»ներու բաժնէն:

Յաւերժական՝ կամ անցեալ տարուանը, ձիւնը, քերթողներու ներշնչած էր քնարական թռիչքներ, ան կը խորհրդանշէր երբեմն անմեղութեան անբծութիւնը, կամ կ'ըլլար անարատութեան խորհրդանիշ. յաճախ ձմեռնային մարզանքներու եղանակը կ'ոգեկոչէր ու անոնց ձիւնափոշիով ծածկուած զառիթափները, կը յիշեցնէր Ծնունդն ու անոր զարդարուն եղեւիններով կամ խորհիլ կու տար Մոն Պլանի կամ Քլիմանճարոյի վեհափառ գագաթներուն մասին:

Մեր տունը, այդ օրը ձիւն բառը երեք մայրերուս յիշողութեան մէջ արթնցուց սրճաղոյն, բուրդէ զոյգ մը գուլպայի պաղափարը, որոնք սրունքներս կը ծածկէին բարձրանալով մինչեւ կարճ տափատս ու առաձգական երկու լայն, սեւ երիզով կը բռնուէին հոն, սրունքիս վրայ:

(Շար. 54)

Մեծ պնակին մէջէն ան կեդրոնի կտորները կ'ընտրէր, որոնք ամէնէն աւելի ծծած էին չաքարաջուրը, ու աւելի կարմրած էին փուռին մէջ... վերջապէս այն կտորները, որոնք հայկական բարքերու համաձայն հիւրերու կը վերապահուէին: Միայն եզերքները մնացած կէս չեղանկիւնները մեզի կը պահէր ան: Կրկնեփի մեսաղէ մեծ տուփ մը, որպէս ծրար ծառայեց այս ազնուական խմորեղէնին, զոր պէտք էր հոն հասնելուս, տանտիրուհիին նուիրէի:

Շնորհակալութիւններու պիտի պատասխանէի պարզապէս.

– Ոհ, ոչինչ տիկին... մեր անուշեղէններէն փոքր օրինակ մը:

Բուն նախադասութիւնը կ'աւարտէր այն մաղթանքներէն մէկով, որով այնքան հարուստ են արեւելեան լեզուները, բայց զայն ֆրանսերէնի թարգմանելով բաւական ծանր գտայ ու որոշեցի հոդ կարել նախադասութիւնը, աւելի զուսպ ըլլալու համար:

Մինչեւ բերանը լեցուած տուփին առջեւ, ուր չեղանկիւնները կղմինտրներու նման խնամքով չարուած էին, Աննա մօրաքոյրս կեցած, կտորները կը հաշուէր.

– Տասնըեօթը հատ կ'առնէ միայն... կը կարծէ՞ք թէ կը բաւէ:

Հաւանական հրաւիրեալներու մօտաւոր թիւ մը որ մօտ էր իր տուածին, պինքը հանդարտեցուց:

Ամէն բան կը պահէր, մեծ խնամքով... վերջապէս գրեթէ ամէն բան «ինչ որ կ'արժէ պահել», ինչպէս կ'ըսէր պատասխանելով մեր հեղնական նկատմարներուն: Սակայն վրէժը կը լուծէր սպասելով յարմար վայրկեանի մը, երբ պէտք կ'ունենայինք պարապ տուփի, կտոր մը առատանի, ծրարի մաքուր թուղթի, պատուհակի, կամ դամի մը: Այն աեն առանց բառ մը արտասանելու, իր չարժումները ծայր աստիճան զանդազեցնելով կ'երթար հարկաւոր առարկան փնտռելու, որ կը վրկէր կացութիւնը:

Այս ձեւով ալ, գիրքերուս կողքէն աւելցած թուղթերով նուէրս ներկայանալի ծրարի մը վերածուեցաւ:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի Վէրնէօթ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՈՒԼՈՆԵԸ. – Պր. Ռաուլ Գազանճեան 300 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Մ. Արզումանեան 100 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արճանագրած Տարիա Կամսարականի *մահուան տարելիցին ի յիշատակ,* Շառլըվիլ – Մէզիէռէն *Տէր եւ Տիկին* Նուպար Անդրանիկեան 150 Ֆ. *կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

×

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սարոյեան կ'ողբան Բալու Շնագ դիւղի նահապետ կոչեցեալ՝ 100–*ամեայ պատկին* (Ծնած 1887 *Սեպտեմբեր* 16) *Խաչիկ Պալթազար – Պաղտասարեանի մահը, որ պատահեցաւ Մոնմոռանսիի հայկական հանդուստեան տունը, Յունուար* 13–*ին, այս առթիւ կը նուիրեն* 250 Ֆ. *Դպրոցասէրին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ* 100 Ֆ. *«Յառաջ»ին:*

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Մարտ 8, *Կիրակի, առաւօտեան ժամը* 10–*ին, Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Կը յիշեցուի Վիէնի եւ շրջանի հայութեան, թէ ամէն ամսուան երկրորդ Կիրակիները նոյն մատրան մէջ պատարագ կը մատուցուի:

U.G.A.B. - PARIS

présente

Gérard GASPARIAN

RECITAL DE PIANO

Dimanche 8 Mars, à 16h30 précises

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

au programme :

Bach — Mozart — Chopin
Babadjanian — Gasparian

entrée libre

ԿՈՉ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ
ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

Կը փափաքինք հաղորդակցութեան մէջ մտնել աշխարհով մէկ ցրուած Դպրոցասէրի նախկին սան – սանուհիներուն հետ՝ կազմելու անոնց ամբողջական ցանկը ու զանոնք տեղեակ պահելու վարժարանի կեանքին մասին:

Արդ պիտի խնդրէինք Դպրոցասէրի նախկին սան – սանուհիներէն որ մեզի ուղարկէին իրենց ներկայ հասցէները՝ ինքնակենսագրական քանի մը տողի ընկերակցութեամբ:

Նամակները յղել հետեւեալ հասցէին.–

ECOLE PRIVEE TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy
FRANCE

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻԻՆ

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Մշակոյթի Տան Ցանճնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 *Ֆրանք Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեանէ, Տիկին Արշալոյս Թադէոսեանի մահուան առթիւ:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Ֆասիօ եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը յանուցանեն թէ հոգեհանդիսական պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 8, *Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին, քրոջ, տալոջ եւ հարսին՝*

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԲՈՒՀԻ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի. –

– Կիրակի, Մարտ 8–ին՝
Արտաքսման Կիրակիին
– Կիրակի, Մարտ 15–ին՝
Անառակի Կիրակիին
– Կիրակի, Մարտ 22–ին՝
Տնտեսի Կիրակիին
– Կիրակի, Մարտ 29–ին՝
Դատաւորի Կիրակիին
– Կիրակի, Ապրիլ 5–ին՝
Գալառեան Կիրակիին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

sera à

EXPOLANGUES

5ème Salon des Langues et
de la Communication internationale
Bâtiment 3.1 — Porte de Versailles
Paris Stand A 25

du 27 au 31 mars

M.C.A. — 9, rue de Madrid,
94140 Alfortville - Tél. 43 - 76 - 55 - 89

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պելֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ անօրէններ:

Վկայեալ անօրէն Շրջուն կայանի համար:

Վարիչներ:

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սրբուհի Նշանեանէ 100 Ֆ.: *Ինչպէս նաեւ Տանի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի. – Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Նէթիլեանէ* 500, *Տէր եւ Տիկին Ժան Պէրպէրեանէ* 200, *Տէր եւ Տիկին Կապի Արսլանեանէ (Նիս)* 200 Ֆ., *Տէր եւ Տիկին Անարէ Զօրեան (Էքս – Ան – Փրովանս)* 200, *Տէր եւ Տիկին Անարէ Ազօլանեանէ (Նիս)* 200 Ֆ., *Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գանճանակեան (Նիս)* 200 Ֆ., *իսկ Կրիգոր Մխիթէրէտեանի մահուան առթիւ Տիկին Էլիզ Գուլումճեանէ* 500 Ֆ.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արշամ Պապայեան,
Տիկին Անի Պապայեան – Տրվոս
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Պապայեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Շառլ Պապայեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենոքեան,

եւ համայն ընտանեկան պարագաները հոգեհանդիսական պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կիրակի, Մարտ 8–*ին, Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցին:*

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

կազմակերպութեամբ՝

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՊԱՑԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ

Կիրակի օր, Մարտ 8–*ին, ժամը* 15–*ին եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան մշակութային սրահին մէջ*

6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

Կը պատասխանէ՝

ՄԻԻՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

–երգ, երաժշտութիւն, արտասանութիւն–

Օրուան խորհուրդին պատշաճ:

Կարկանդակներ եւ զովացուցիչներ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Մարտ 7, *ժամը՝* 16–*ին սովորական հաւաքատեղին:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Շորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 6–*ին, Հոգեհանգստեան եւ Հանդստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:*

Իսկ Մարտ 8–*էն սկսեալ Պատարագին առաջ ժամը* 9·45–*ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:*

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ
Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
Արուեստի Աչխարհը

Նկարչական Յուցահանդէս

Ալէք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Մարտ 5–*էն մինչեւ Մարտ* 14
(ժամը 17էն 21)

Բացում՝ Հինգշաբթի, Մարտ 5
ժամը 18·30–ին

Լուսարձակով պիտի յուշագրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը:

– Մուտքը ազատ է –

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— MARS
SAMEDI 7 MARS A 11H15
SAMEDI 21 MARS A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ARNOUVILLE

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԱՒԵԼՈՒԹԻԻՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Կապոյտ Խաչի Անթէռ Պուա – Քոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Անտիլիի հանդստեան տունը, Կիրակի, Մարտ 8, *ժամը* 14·30–*ին, փափաքողները կրնան միանալ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուքեանէ 1000 Ֆ. *եւ անուշեղէններ, Տէր եւ Տիկին Զէքեանէ* 400 Ֆ., *Տէր եւ Տիկին Կոբսպեա Յովակիմեանէ* 200 Ֆ., *Տէր եւ Տիկին Յ. Տէր – Պետրոսեանէ* 200 Ֆ., *Տիկին Խաչնէճեանէ* 200 Ֆ.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
6
VENDREDI
6 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.438 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.438

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈՊԻՆ ԿԱՄ ՄԷԹԻՆ ԹՈՓՋԻԻ ՈՒՇԱԳՐԱԻ ՑՕԴՈՒԱԾԸ

———×———

Թուրք մամուլը բաւական արձագանգ տուաւ Եւրոպայի Խորհրդարանի ֆաղաքական յանձնախումբի ֆուէարկութեան: Եթէ Արտաքին նախարարութիւնը դժգոհ երեւաց, մանաւանդ փոքրամասնութեանց եղած ակնարկներու պատճառաւ, լրագրողները այլ մօտեցումներ ցոյց տուին: Առջի օր, թարգմանաբար հրատարակած էինք Ալի Պիրաւնտի յօդուածը («Ճառաջ» Մարտ 3»), արձագանգած նաև «Ճումհուրիյէթ»ի՝ «Նուազագոյն չարիք» որակումին· այլապէս ուշագրաւ է Մէթին Թոփեռի ստորագրած յօդուածը «Միլլիյէթ»ի մէջ (Մարտ 2), որ կրնայ մեզ ալ կարգ մը խորհրդածութեանց մղել· –

×

ԻՆՉ ԲԱՆԻ «ՇԱՏ ՄԵԼԻՔ» Է ԵԼԵՐ···

Եթէ հայ չարքային մը ըլլայի, այսինքն մէկը անոնցմէ, որոնց մէկ մասը զէնքով մէկ մասը անզէն մեզմով կը զբաղին, Եւրոպայի Խորհրդարանին Քաղաքական յանձնախումբին վճիռը «Հայկական դատ»ին մասին, չատ կը յուզէր զիս: Գետնին տակը կ'անցնէի:

Պատահարին արժէքը որպէս լուր, թերթերու ներքին էջերուն մէջ մէկ սիւնակնոց խորագիր մըն է· «Եւրոպայի Խորհրդարանին Քաղաքական յանձնախումբը չհրապուց Հայերու ցեղասպանութեան պնդումները»:

Մնացածը աւելորդաբանութիւն է· յանձնախումբը «նկատի առած իրենց ապրած ողբերգութիւնը, կը ձայնակցի եղեր Հայերու ինքնութիւնը զարդացնելու, փոքրամասնութեան իրաւունքները երաշխաւորելու եւ առանց Թուրք Սահմանադրութեան մէկ արդելքին անոնցմէ օգտուելու փափաքին» ··· «Թուրքիոյ հրաւէր կ'ուղղէ եղեր Լօզանի դաշնագրին համաձայն ոչ – մահմետական փոքրամասնութիւններու իրաւունքները յարգելու» ··· կամ «Եւրոպայի Հասարակապետութեան կը դիմէ եղեր որպէսզի Թուրքիոյ հետ իր փոխյարաբերութիւններու շրջանակը մշակութային մարդն ալ ներառնէ, ու քրիստոնէութեան եւ այլ կոթողներ պահպանուին···:

Ատոնք խօսքեր են: Մէկ մասը «Խօսքի կաշառք» կը կոչուի, զոր Նման պարտաններու կողմերը կուտան իրարու: Բուն հարցը հետեւեալն է· Քաղաքական յանձնախումբը ճշդած է, որ ցեղասպանութեան ամբաստանութիւնը հայկական պնդում մըն է միայն, ու 1915–ի դէպքերը «մեծ ցաւ պատճառած են օսմանեան ժողովուրդին», շլալով ողբերգութիւն մը, ու միաձայնութեամբ հաստատած է, թէ «այսօր, ցեղասպանութիւն նկատել այս բոլորը, իրաւական ոչ մէկ հետեւանք կ'ունենայ»: Այս պատճառաւ ալ, յայտարարուած է, թէ «Հայկական հարցը» չի կրնար արդարացնել հայկական խմբակներու «անհեթեթ ահաբեկչութիւն»ը:

Թէ այսօր ցեղասպանութիւն նկատել այս դէպքերը, իրաւական ոչ մէկ արդիւնքի կը յանդի ··· ահա, ա՛յս որոշումն է, որ վիշտ կը պատճառէ դինեալ կամ անզէն հայ չարքայիններու, որոնք իրենց անձը նուիրած են «Հայկական Հարց»ին: Տարիներէ ի վեր մեզի հետ զրազողներ իրրեւ թէ «բարոյական զոհացում կ'ուզեն եղեր, անգամ մը, որ Թուրքերը՝ ինչպէս ըրին Գերմանացիները Հրէական Հարցին, ընդունին եղեր ցեղասպանութեան իրողութիւնը, ամէն բան պիտի վերջանայ, ու երիտասարդ Հայեր գոնեղով իրենց ինքնութիւնը վար պիտի դնեն եղեր զէնքերը···:

Պարապ խօսքեր: Տարիներէ ի վեր լրենց փափաքն է ցեղասպանութիւնը օրինաւոր փաստաթուղթերու վերածել ու յետոյ անցնիլ երկրորդ հանդրուանին, որ է այս քայլին, «իրաւական արդիւնքներու ձեռքբերումը: Նախ՝ հաստուցում, ապա մինչեւ «հողերու եւ տրուիլը»···:

Ա՛յս դուն է, զոր փակեց Հայերու դէմ, Եւրոպայի Խորհրդարանին քաղաքական յանձնախումբը: Ժողովին մասնակցողներու բարձր թիւը ցոյց կուտայ, թէ յանձնախումբը մեծ լրջութեամբ մօտեցած է հարցին: Ես առաջին անգամ կը տեսնեմ, որ 51 հոգինոց յանձնախումբ մը դումարուի 50 անդամներով:

Հայերը պիտի հրաժարի՞ն իրենց հետապնդած նպատակէն: Անշուշտ, ոչ: Պիտի փորձեն այլուր, ուրիշ դուռներ բանալ: Գիտեն՞ք թէ ԱՄՆ–ու Քոնկրէսին մէջ իրենք զիրենք զօրաւոր կը զգան: Հոն իրենց կողքին է նաեւ յունական լոպին: Սակայն կայ անոնցմէ աւելի ազդեցիկը՝ հրէական լոպին· ան պէտք է դէմ կենայ այն չանքերուն, որոնք կը միտին պատմական «հրէական ցեղասպանութեան» քով տեղ տալու պնդումի մը, որ «անհիմն» որակուած է նոյնիսկ Եւրոպայի Խորհրդարանին կողմէ: «Ցեղասպանութիւն» բառը այդքան դիւրաւ զործածուելիք բան մը պէտք չէ ըլլայ:

Մանաւանդ, փաստաթուղթերու մէջ տեղ տրուելիք ··· Ոչինչ: Ասիկա միայն կը նսեմացնէ «Հրէական ցեղասպանութիւն»ը:

Ո՛չ բաւարար դրամ ունինք ամերիկեան Քոնկրէսին մէջ լոպի մը կազմակերպելու համար, ոչ ալ հոն «Թրքական ծագումով Ամերիկացիներ»: Մեռայլին մէկ կողմն է միայն զօրավար Էվրէնի այն արտայայտութիւնը, թէ այս կացութիւնը հետեւանք է ամերիկեան իշխանութիւններու նախորդ տարիներու զպլթի արգելքին: «Նախորդ տարիներուն» Թուրքերը զպլթելու տրամադիր ժողովուրդ մը չէին որ···: Շատ մը Թուրքեր Ամերիկա գացած, ու չկարենալով հայրենադարձութեան տոկալ, վերադարձած են: Հակառակն ըլլալով Ցոյներու: Իսկ, զպլթելու փափաքը ունեցող մեր այսօրուան հայրենակիցն ալ չատ չի յարմարիր «ամերիկեան տիպար»ին:

Սակայն հոն կայ լոպի մը, որու չահն ալ կը պահանջէ չատ մը մարգերու մէջ թիկունք կանգնիլ մեզի, հրէական լոպին է այդ:

Դիւանագիտական արդիւնաւոր ու յաջտակատես կիրարկում մըն է, առանց որեւէ բարդոյթի, ջանալ այս մարզին մէջ ապահովել այդ թիկունքը: Ինչպէս՝ ամերիկեան Քոնկրէսին մէջ «Հայերու ցեղասպանութեան օրինագիծ»ին··· : Յունական լոպին հայկական լոպիին կողքին է, ոչ թէ որովհետեւ չահու ակնկալութիւն մը ունի, այլ, որպէսզի մեզի վնաս պատճառէ:

Հրէական լոպին չունի նման հարց մը: Հակառակն ըլլալով, զաղափարական պատճառաբանութեամբ ոմանց մեզ հաւատացնելու ջանքերուն, Իսրայէլ, յատկապէս այս հանդրուանին, այնքան միամիտ չէ, որ չնկատէ «զօրաւոր Թուրքիոյ» իրեն ունենալիք օգուտը:

*Եւ որովհետեւ Եւրոպայի Խորհրդարանին կողմէ տրուած այս կարգի վճիռ մը պիտի դիւրացնէ նման զործակցութիւն մը, ու մեզի առիթ պիտի տայ «նոյնիսկ Եւրոպայի Խորհրդարանը···» ի նման բանաձեւ մը զործածելու,

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Dr. Johannes LEPSIUS

Deutschland und Armenien 1914 - 1918*

Գրեց՝ Ա. ՊԼԵՃԼԻՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

Տոքթ. Լեփսիուսի «Գերմանիա եւ Հայաստան» խորագիրը կրող Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարութեան դիւանները քաղուած ժողովածուն, վերջերս կրկին գերմաներէն լեզուով, վերահրատարակուեցաւ Օր. Թէսա Հօֆմանի յառաջաբանով:

Ինչպէս ծանօթ է այս գրքին Ա. տպարակութիւնը Փոցտամի մէջ 1919–ին լոյս տեսած էր եւ չատոնց անդամնելի եղած էր: Լեփսիուս այս ժողովածուն պատրաստած էր երբ Արեւմտահայաստանը հայ բնակիչներէն պարպուած, ցեղասպանութիւնը իրականացած, եւ վերապրողներն ալ Միջին – Արեւելքի զանազան երկիրներու մէջ յետին թշուառութեան մատնուած մահ ու կենաց պայքար կը մղէին:

Մեծ ակրութիւնները զեռ իրենց խոստումներուն մեկնելը չէորցած արդէն ցեղասպանութեան պատասխանատուները պատժելէ հրաժարած էին: Մեծ ոճրագործ Թալէաթ եւ իր մօտիկ արբանեակները Պերլին ապաստանած, թէեւ թաքնուած, իրենց թաքստոցները օրուան գերման իշխանութիւններուն յայտնի էին: Ձիշդն ըսելու համար ոչ մէկ դաշնակից կառավարութիւն ջերմեռանդութիւն մատնեց ձերբակալութեան մասին մտածել իսկ պարտեալ գերման կառավարութիւնէն զանոնք պահանջել: Ահա այսպիսի ծանր պայմաններու մէջ է որ Լեփսիուս յաղեցաւ պատկան իշխանութիւններուն արձանագրելու հայկական ցեղասպանութեան վերաբերող փաստաթուղթերու այս հատորը որ ճիշդ 444 փաստաթուղթեր կը պարունակէ, ոմանք իրենց յաւելուածներով, բաւականաչափ ծանօթ է արդէն ընթերցողին: Բայց կ'արժէ անդրադառնալ թէ ան որքա՞ն կրնայ արժեցնել իր առաքելութիւնը այսօրուան քաղաքական պայմաններուն մէջ: Բոլորիս ծանօթ է այսօր թէ Թուրքիան Արեւմուտքի ո՞ր կառավարութիւններուն նեղ թական օժանդակութիւնն ու բարոյական աջակցութիւնը կը վայելէ: Հետեւաբար, առաջին հերթին, հայ դատը հետապնդելու պատասխանատուութիւնը առանձնած մեր կազմակերպութիւններուն կ'ըլլայ այս խիստ արժէքաւոր հատորէն օրինակներ ուղարկել. –

Ա.) Գերմանիոյ մէջ կարեւոր դիրք գրաւող պետական դէմքերու, երեսփոխաններու, լրագրողներու, պատմագիտական կեդրոններու եւ համալսարանական գրադարաններու.

Բ.) Անհրաժեշտ է անշուշտ եւրոպական Մորհուրդի երեսփոխաններուն մէկական օրինակ զրկել, ինչպէս նաեւ այս երկիրներու դիւանագիտական մարմիններուն.

Գ.) ՄԱԿ–ի «Մարդկային Իրաւունքներու» ենթայանձնախումբերու պատասխանատուները եւս պէտք է որ այս հատորէն օրինակ մը ունենան:

Պէտք չէ մոռնալ որ այսօրուան Թուրքիան չատ աւելի յետադիմական եւ ազդայնամոլ գաղափարներէ տոգորուած է քան Ա. Համաշխարհային պատերազմին: Իրօք ի՞նչպէս չյիշել հոս թէ 70 – 80 տարիներ առաջ քիչ չէին Թուրք պետական մարդոց, հանրային գործիչներու եւ լրագրողներու թիւը, որոնք ուժգնօրէն պախարակեցին ու դատապարտեցին երիտասարդ պարագլուխներու քամհներլի ոճիրները: Այսօր, մենք դեռ չիմացանք Թուրք պատասխանատու կամ յայտնի անձի մը անուշադ, ուղղամիտ եւ կորովի կեցուածքը հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ: Եւ Թուրքիա եկող զացող կառավարութիւններն ալ քաջալերուած արեւմտեան իրենց «բարեկամ» կամ պաշտպան պետութիւններու վարիչներէն, դիւանագէտներէն ու իրենց ժողովուրդին յետադիմական ու մոլեռանդ տարրերու կեցուածքէն, ամէն օր կը յօրինեն ու կը վերաչինեն անցեալի դէպքերը: Այս պայմաններու տակ է որ մերթ ընդ մերթ կ'իմանանք Թրքական մամուլէն թէ Արեւմտահայաստանի նահանգներու դիւահար քաղաքներուն մէջ յուշարձաններ կանգնելու արշաւ մը սկսած է, «ի յիշատակ» հայկական բարբարոսութիւններու ... զոհ գացող անմեղ Թուրքերու: Նոյնիսկ, այսօրուան Թուրքիոյ պետական դէմքերուն կամ հանրապետութեան նախագահին տակ կը կատարուին այդ երեւակայական ցեղասպանութեան յուշարձաններու բացումը: Անոնք չէն իսկ անդրադառնար, եւ անշուշտ կամաւորաբար, թէ տակաւին քիչ չէ հայկական չէնքերու եւ եկեղեցիներու թիւը որոնք այսօր Թուրքերու կոմէկ կը ընակուին կամ կը զործածուին, որոնցմէ մին է նաեւ

ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԱԹՈՂԱՆՆԵՐԸ

Քաթողանը՝ հնութիւններու եւ բարձր մշակոյթի երկիրը: Հայբենիքը Ռամոն Լիւլլի, բայց նաեւ Կաուտիլ, Փիքասոյի, Տալիի, Միրոյի: Պարչելոնայի ծուխով յագեցած կապելաններէն մէկուն մէջ ծնաւ Ի. զարու նկարչական յեղափոխութիւնը: Մոնսէրրատ երաժշտական կարեւոր վայր մըն է ու Ալպէնից քաթոլան էր: Քաթոլաններէնը՝ Արագոնի թագաւորութեան պաշտօնական լեզուն, մինչեւ ԺԶ. դար եղած է եւրոպական կարեւոր լեզուներէն մէկը: Երեք զարերու անկումէ մը ետք քաթոլան մշակոյթը արձագանգած է փայլուն վերածնունդ մը, զոր Ֆրանքոյականութիւնը չէ կրցած անյայտացնել:

Այսօր ճնշումը զգրած է. Սպանիոյ Քաթոլանները տիրացած են լայն ինքնավարութեան մը եւ Ֆրանսայի Քաթոլաններ «տոքթրամանութեան» մեր սահմանումին մէջ տեղ չեն գրաւեր:

Քաթոլաներ Միջին զարու սպանեւքրիստոնեայ թագաւորութիւններէն մէկն է որ գրաւուած է Արաբներու կողմէ (Ը. դար), մինչեւ ԺԱ. դար: Այսօր, Սպանիոյ ինքնավար մէկ չրջանն է ան որ կը բազկանայ չորս նահանգներէ. Պարչելոնա, Ժէրոն, Լէրիտա եւ Թարագոն: Ունի 600 հազարի չուրջ բնակչութիւն մը, որու կէսը կ'ապրի Պարչելոնայի մէջ: Լեզուն քաթոլաններէնն է:

×

Ներկայի Քաթոլոնեը Ժ. դարուն անկախութեան ձեռք ձգած է Ֆրանքներու կայսրութենէն. ապա խառն ամուսնութիւններով, ԺԲ. – ԺԵ. զարերուն, կը միանան Քաթոլոնեը եւ Արագոն: Քաթոլան ազգայնականութիւնը վերսին կը յայտնուի ԺԹ. զարուն, սակայն կը զարգանայ ԺԹ. զարուն, երբ Քաթոլոնեը կեդրոնական իշխանութեան տարացուցմէն օգտուելով կը փորձէ ինքնիշխան դառնալ:

Այս վերածնունդը կը զրսեւորուի զբաղաւորաբար զրական ընդարձակ չարժումով մը: 1931–ին հանրապետականները կը չահին Քաթոլոնեի մէջ ու ինքնավարութեան բանակցութիւններ կը վարեն Մատրիտի հետ, սակայն Ֆրանքոյականութիւնը արմատախիլ կ'ընէ ամէն ձգտում:

Շատ հին է Քաթոլոնեի ինքնավարութեան ատանդութիւնը: Մինչ երկրին ճարտարարուեստը կը դանուէր որոշ ընտիկ պատկանէր ամբողջ ընկերութեան, որ բանիի մը ձեռքը, Քաթոլոնեի մէջ ան եւրոպայի ճարտարարուեստի այլ բնակերութիւններու կառոյցն ունէր: Ֆրանքոյական չրջանին, անտեսական, լեզուական եւ մշակութային խորականութեան ամէնէն աւելի զգալի զարձած չրջանն էր Քաթոլոնեը:

Այս վարչաձեւի առաջին տարիներուն Քաթոլան ընդդիմութիւնը աւելի խոր. – հրդրանչական բան մը եղաւ. քաղաքական մեծ առաջնորդներ, նաեւ արհեստակ-

Կարեւ հայ եկեղեցին, որ այսօր մխրճի վերածուած է, կամ կեսարիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցին որ եղած է մարզպանին տեղւոյն Թուրքերուն:

Վերոյիշեալ ազգային պարտականութեան դերադոյնը կը վստահինք մեր կազմակերպութիւններուն, բայց պէտք չէ նսեմացնենք այն դերը որ կրնայ ունենալ նաեւ Սփիւռքի զանգուածը: Այս կարգի հրատարակութիւնները անհրաժեշտ է որ փութով սպառին, որպէսզի հրատարակչատուները քաջալերուած, նմանօրինակ, ուրիչ հատորներու լոյս ընծայումին եւս դիմեն որոնք յաւպտյն կերպով կրնան ծանօթացնել մեր արդար դատը օտարներուն:

Կը յուսանք որ Սփիւռքի մեր կազմակերպութիւններն ու դպրոցները պիտի պիտակեն իրենց վրայ ինկած ազգային պարտականութեան եւ արժեցնեն իրենց քաղաքացիական հատուներ ի նպատակ ազգային երազներու իրականացման:

* Bremen, *Donat und Temmen Verlag*, 1986, DM 39.80 (135 Francs).

(1) Archives du Génocide des Arméniens, *Paris*, Librairie Fayard, 1986.

ՀՈՂՎԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԷՕՍԷԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չրջանը կորնգուց իր երէց, արժանաւոր անդամներէն՝ Վարսենիկ Փէօսէեան:

Բարի եւ ազնիւ սիրտ մը, կամեցող եւ ծառայասէր, հայրենասէր եւ չրջահայեաց, պարկեչտ, պատուական ու պիտանի հայուհի մը որ իր կարողութիւններն ու կորովը ի սպաս դրաւ իր հայրենակիցներուն:

Ծնած էր Սեբաստիա, 1911–ին: Հայրը ըլլալով բարձր պաշտօնեայ մը երկաթուղիի բնկերութեան մէջ, չատ փոքր տարիքէն համերդած եւ տեղափոխուած է քաղաք – քաղաք: Այսպէս՝ Գոնիա, Պոլիս, դարձեալ Գոնիա, Էսքիչէհիր, դարձեալ Պոլիս, եւ հօրը վաղահաս մահէն յետոյ Ատանա: Հոն, բնատնիքով կը մնայ ֆրանսական որբանոցը, մինչեւ ֆրանսական իշխանութեանց քաշուիլը, 1920–ին, եւ ապա կը փոխադրուի Պէյրութի ֆրանսական որբանոցը: Տարի մը ետք, մայրը դինքը կը զրկէ Հալէպ, Հայկազեան վարժարանը, որուն լրիւ ընթացքը կ'ամբողջ փայլուն կերպով 1927–ին: Ապա, կը վերադառնայ Պէյրութ, ուր կը մնայ մինչեւ 1929: Այդ թուականին կը մեկնի Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանը եւ ջրիզոր Կիրակոսեանի տնօրէնութեան ներքեւ, Յակոբ Օշականի եւ այլ յայտնի մտաւորականներու չունչին տակ կը ստանայ բարձր ուսում, հայկականութեամբ կը թրծուի ու կը զօրանայ իր հոգին: 1931–ին, վարժարանին կոմէկ կը զրկուի նոյն քաղաքին, ամերիկեան դպրոցը անդլերէնի ուսում ստանալու համար: 1932–ին, իրրեւ աշակերտ կը մտնէ Մերսինեանի վարժապետանոցը Վահան Թէքէեանի տնօրէնութեան տակ: Կը հետեւի վարժապետանոցի դասընթացքները մինչեւ 1935, ապա կը վերադառնայ Պէյրութ, հուսկ, 1937–ին, կը հաստատուի վերջնապէս Մարսէյլ, ուր ընտանիք կը կազմէ Ասատուր Փէօսէեանի հետ, 1940–ին:

Վարսենիկ Փէօսէեան, կանուխէն կը

գործակցութիւնները ընդհատուած էին: Ներկայ ժամանակներուն, Ֆրանսայի մէջ, Ֆրանսացի եւ Հայ մտաւորականներ կը ջանան վերականգնել այդ կապերը, ի նպաստ ազգային եւ ընդհանուր շահերու:

Ֆրանսայի մահէն ետք ազատորէն արտայայտուելու ինքնավարութեան ձգտումները: Անհանգստացնելի գործադրելու եւ ցոյցերու ամբողջ չարք մը, որոնց թիկունք էին եկեղեցին ու երկրին կարեւոր հեղինակութիւնները, յանգեցան ի վերջոյ ինքնավարութեան իրավիճակին (1979): Ամէն բան վերջացաւ սասին: Ու Քաթոլաններու պահքերու նման քաղաքական յանդուգն ձգտումները չունէին. իրենց ուղածը սպանական պետութեան մէջ Քաթոլոնեի ինքնավարութիւնն էր, որու տիրացան:

Կ'արժէ խորհրդածել այս օրինակին վրայ, ազգային փոքրամասնութիւն մը որ կը հակադրուէր սպանական պետութեան եւ անոր նկատմամբ կեդրոնախոյս ձգտումներ կ'արտայայտէր: Իր տարբերութիւնը, պատմութիւնը, ժողովուրդը իրականացուցին ինքնավարութիւնը: Այնպէս որ Սպանիոյ Քաթոլաններուն մասին այլեւս կարելի չէ «փոքրամասնութիւն» որակումը գործածել:

×

Ասոնու համար Ֆրանսայի Քաթոլոնեներուն մասին, պէտք է զուգահեռ մը գծել կրկին, Պասքերու հետ: 200 հազարի չափ է անոնց թիւը. թէ՛ քաղաքական, թէ՛ բնակերային մարզերու մէջ Ֆրանսական համայնքին կատարելապէս համարժէք զանգուած մը կը ներկայացնեն: Ձիշդ ինքնավարութեան կամ անջատողական հակումներ չկան միայն մշակութային ձգտումներ, ինչպէս մեր դարուն քիչ մը ամէն տեղ, եւ որովհետեւ Ֆրանսական պետութիւնը կը գոհացնէ իրենց այս կարգի պահանջները, ասոնց մասին եւս կարելի չէ խօսիլ որպէս «փոքրամասնութիւն»:

Ա. Թ. Թ.

մանկ Մարսէյլի կապոյտ Ծովի չարքերուն մէջ եւ չատ շուտ կը դառնայ իր շրջանի տիրական դէմքերէն մին: Նախաճեռնող եւ կազմակերպող, կը վարէ վարչական պատասխանատուութիւններ, երկար տարիներ ըլլալով առեղծուածէն իր մասնաճիւղին: Կը մասնակցի Կապոյտ Ծովի պատգամաւորական ժողովներուն, ըլլալով չատ յաճախ զիւանի անդամ, որպէս քարտուղարուհի կամ նախագահուհի, եւ արժանանալով Շաւարշ Միսաքեանի, Սահակ Տէր – Թովմասեանի գնահատանքներուն:

Ուշիլ նկարագրի տէր, առանց ոխակալ ըլլալու, աններող էր չահագործող – ներուն եւ կեղծարարներուն նկատմամբ: Բծախնդիր կատարուած աշխատանքներու սրակին, չէր հանդուրժեր միջակութիւնները: Վարսենիկ Քէօսէեան տեսլապաչտպան մըն էր որ կը բաժնէր իր ժամուն – նոյն՝ ընկեր Աստուր Քէօսէեանի հոգեկան եւ գաղափարական աշխարհը, ապրումներն ու յոյզերը, ինչպէս նաեւ յուսախարութիւնները: Միչտ թիկունք եղած է անոր:

Վարսենիկ Քէօսէեան գրասէր էր: Հայ դիրին, գպրութեան ու հայ մշակութային արժէքներուն հանդէպ ունէր մասնաւոր պաչտամունք: Աչխատակցած է «Յառաջ»ին թղթակցութիւններ գրկելով հանգէսներու կամ յուչարձաններու առթիւ:

Ի գին կրկնութեան պիտի ըսենք թէ Վարսենիկ Քէօսէեաններու մահով հետզհետէ կը հեռանանք մեր հոգիէն, ակունքներէն, բարքերէն, ընտանեկան սրբութիւններէն, ազգային անփոխարինելի արժէքներէն:

Վարսենիկ Քէօսէեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Փետրուար 26–ին Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցին: Իր ընկերուհիները կապոյտ Ծովի գրօչակով ծածկեցին իր դագաղը: Մակար Ծկր. Քհնյ. Նաճարեան իր խօսքին մէջ, տալէ յետոյ կենսագրական ամփոփ պիծեր, ծանրացաւ հանրային ծառայութեան գաղափարին վրայ: Ցանուն Կապոյտ Ծովի Շրջանային Վարչութեան՝ Ալիս Պիւրկիւրեան արտասանեց կուռ դամբանական մը վեր առնելով հանդուցեալին արժանիքներն ու վաստակը եւ ընդգծելով երէց սերունդին բերած նպաստը եւ ձգած կտակը Կապոյտ Ծովի չարժումին: Քլեմանս Թիւթիւնեան, Ֆրանսերէնով, Մարսէյլ – քաղաքի մասնաճիւղի կողմէ յարգանքի եւ երախտագիտութեան խօսքեր յայտնեց եւ գծեց Վարսենիկ Քէօսէեանի կեանքի կարեւոր հանգրուանները:

Հուսկ, Վարսենիկ Քէօսէեանի տառապած մարմինը փոխադրուեցաւ Լէ գ'Օլիվի վերամանատունը ու ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանը:

Յարգա՛նք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

———×———

ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ինչպէս ուրիչ տարիներ, այս անգամ եւս ոգեկոչուեցաւ Միսաք Մանուչեանի եւ իր զինակիցներուն յիչատակը: Լիոնի կիզ, Վօ–ան–Վըլէնի մէջ, Տէսինի մօտիկ ճամբուն եզրին, 1979–էն ի վեր կայ յուչարձան մը՝ ուր արձանագրուած են Գերմանացիներու կողմէ հրացանադարկ եղած (1944, Փետ. 21) հայ դիմադրականին եւ իր 22 ընկերներուն օտար անունները: Հոն է, որ ճիշդ տարեդարձին օրը տեղի ունեցաւ արարողութիւնը՝ որ կազմակերպուած էր «Մանուչեան յանձնախումբ»ին կողմէ: Այս յանձնախումբը ծնունդ առած է Վօ–ան–Վըլէնի քաղաքապետութեան եւ տեղւոյն հայ բնակիչներուն նախաձեռնութեամբ:

Օրուան երեք բանախօսներուն մէջն էր Փօլ Աբըլեան՝ որ յիչեց նաեւ չրջանին ուրիչ հայ դիմադրականներէն քանի մը անուններ, ինչպէս վիէննցի Ժան Պէրպաթեան, Շաւէն՝ Մանուկ Գուզուպաչեան:

Արարողութիւնը լուռ չմնաց հայկական դատին մասին: Խօսողները լայնօրէն ակնարկեցին անոր: Վօ–ան–Վըլէնի քաղաքապետը Մօրիս Շարիէ (Համայնավար) ըսաւ, կ'ամփոփենք՝ «կը մերժենք ողջակիզումը (holnfnup) հասարակ բանի մը տեղ դնելու միտումը եւ կոչ կ'ընենք Ֆրանսական կառավարութեան վերջ տալ այն հովանաւորութեանը՝ զոր Թուրք Պետութիւնը կը վայելէ, երբ կը մերժէ ճանչնալ Հայերու դէմ եղած ցեղասպանութիւնը»:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փետ. 26–ին, Հինգչարթի, տօնն էր «Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին»:

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, ի բացակայութեան Նորվան Եպիսկ.ի –կը դտնուի Ամերիկա– Իսահակ Խչկ. քհնյ. Հեքիմեան պատարագեց: Ներկայ էին 17 հոգի, ի մէջ առեալ զպիրք··· ու այդ բազմութեան մէջ՝ ամբողջ ընտանիք մը: Վիէննէն:

Թէ զործի մարդիկ չկրցան ձգել իրենց զբաղումը, ժամ մը իսկ, հասկնալի է թերեւս, բայց Լիոնի չրջանին մէջ կ'ապրին քանի մը հազար հայ–քրիստոնեայ հանգստեան կոչեալներ··· Անկասկած անտեղեակ էին թէ Վարդանանց տօնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ամէնէն մեծ մէկ տօնն է··· Անտեղեակ: Թերեւս առոր համար է որ եկեղեցւոյ հոգեպարծութիւնը ունի ծրագիր հրատարակելու մօտերս լրատու մը, պարբերաբար, լուսաւորելու եւ թարմացնելու համար միտքերը Որոն – Ալփ չրջանի առաւել կամ նուազ հաւատացեալ մեր ազգակիցներուն:

Աւարայրի հերոսներուն յիչատակը պիտի ոգեկոչուի, բարեբախտաբար, վերըսկսին, Լիոնի մէջ, Մարտ 15–ին, չնորհիւ Հայկազեան միութեայ վարժարանին աչակերտներուն եւ ուսուցիչներուն: Այդ օրը տեղի կ'ունենայ Վարդանանց Հանդէսը, Հայ Տան սրահին մէջ: Նոյն օրը, առաւօտուն, պատարագի ժամերգութեան պիտի մասնակցի Իսահակ Քհնյ.ի մարզած մանկական երգչախումբը: Յետոյ՝ միաս տեղ ճաչ, որուն կրնան մասնակից ըլլալ ծնողքներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՑԻ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 1–ին, ոգեկոչուած են Մարաչի ազէտին զոհերը: Սմբատ Արք. Լափաճեան իր քարոզին մէջ չեչտած է նահատակներու կտակը իրագործելու եւ կենսունակ ու աչխոյժ երիտասարդութեամբ հայ դատը չարունակելու իրաւութիւնը: Հայրենակցական Միութեան ատենապետը՝ տոքթ. Օննիկ Քէչիչեան, խօսած է 1920–ի Մարաչի ջարդերուն մասին: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է «Բաղրամեան» սրահին մէջ:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԷՍԻ «Լմմանուէլ Փրեսպիթէրեն» Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 15–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Կոմիտաս» երգչախումբին համերգը: Ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի: Երգչախումբը բաղկացած է 67 հոգիէ, որոնց 39–ը՝ օտար արհեստավարժ երգիչներ: Խմբավարն է Վաչէ Պարսումեան:

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՑԻ «Բաղրամեան» սրահին մէջ ներկայացուած է Ռեզանովի «Բաղնիքդ անոյշ» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Կարէն Մալումեանի: Կազմակերպիչ Միութեան՝ Համազգայինի՝ անունով խօսք առնելով Ցակոբ Պաչմաքչեան ներկայացուցած է բեմադրիչը եւ «Երաժչտական Կոմեդիայի Թատրոն»ի գործունէութիւնը:

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵ՞Ր, ԹԷ...

ԿԱԴՐԵՐԻ ԲԱԺԻՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉ. – (Ձեռքին ցուցակ) – Փիլիպոսեան Մաշտոց: Դուք նչանակուած էք Մարտունու չրջանի Ադիաման պիւղում: Վերցրէք ուղեգիրը:

ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆ ՄԱՇՏՈՑ. – (Բարձրաձայն) – Մեծադոյն հաճոյքով (մօտենալով եւ փափաղով ականջին): Հայրս ձեզ պանդ չի՞ տուել:

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉ. – (Ուչադիր նայելով) – Հա···Լա՛, ալ կանգնիր: Ինչքա՞ն ես մեծացել: Նիկողոսեան Բուրաստան, դուք նչանակուած էք Ղափանի չրջանի Սեւ պիւղում:

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ. – Ներեցէք, ես ··· ամուսնացած եմ: Ահա տեղեկանքը:

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉ. – (Աչքի տակով նայելով) – Պարզ է, ալ անցէք. Համատիւռ Ղարարաղցեան եւ Գլորուս Զերքինեան: Ձեր բախտը բերել է, նչանակուած էք Նայիրիի չրջանի Բուժական պիւղում:

ՀԱՄԱՍՓԻՒՌ ԵՒ ԳԼՈՒՒՍ. – Արդէն երեւանում նչանակում ունենք···:

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉ. – Մնաց Ադնիւ Անտէրեանը: Ֆիզկուլտուրայի ուսուցիչ, թէեւ հաչմանդամ է···:

ԱԶՆԻՒ ԱՆՏԷՐԵԱՆ. – Ոչինչ, ուղարկեցէք որտեղ կ'ուզէք: Ի'նչ տակը կը դառաւանդեմ՝ քիմիա, ֆիզիկա, օտար լեզուներ, Հայոց լեզու, էսթետիկա, նայնիսկ պիզկուլտուրա··· Գիւղ տեղ է՝ հոյա կը տանեմ··· (Ծափահարութիւններ):

ՍԵՐԳԷՅ ՂԱԼՈՒՄԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՁԱՑՆԱՍՓԻՒՌԻ

Օժանդակելու համար «Հայաստան» ձայնասփիւռի պիւտճէին, Վարդան Քէչիչեան եւ իր ընկերները, կայանին երբորդ տարեդարձին առթիւ, պատրաստած են մչակութային յայտագիր մը՝ որ պիտի կատարուի Մարտ 8–ին, ժամը 15·30–էն սկսեալ, Սալ Մոլիէրի մէջ, Քէտը Պոնտի, Լիոն:

Պարեր Փարիզի խումբին կողմէ, դաչնակ՝ Ալեքս Սիրանոսեանէ, երգ՝ Անժէլ Կարապետեանէ, ելոյթներ ալ ուրիչ տասնեակ մը ծանօթ եւ նուագ ծանօթ արուեստագէտներէ: Կ'ակնկալուի որակաւոր ցերեկոյթ մը: Կը մնայ հանրութեան քաջալերել ձեռնարկը իր ներկայութեամբ: Մանաւանդ անոնց՝ որոնք օրն ի բուն կ'ունկնդրեն Ռատիօ Արմէնիի (103·8 մեկահերց) սփռումները:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի վէրնէօճ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Փափկակազմ ու ցուրտին դէմ չատ զգայուն մանկութեանս (կրկնուած քանի մը փոզատապ ունեցած էի) հեռեւանք կը նկատէի անոնց ծայրայեղ զգուչութիւնը, ու բարեկենդանային այս զգեստաւորումին դէմ ամէն ընդդիմութիւն անօգուտ թուեցաւ ինծի: Ուրեմն կէս մանչ – կէս աղջիկ այս կերպարանքովս, մայրս ինծի ընկերացաւ մինչեւ մեծ ժամադրութեան դուռը: Մինչեւ ծունկերէս վար երկարող վերարկուս կը պարակէր վիճակիս տարօրինակութիւնը, սակայն որքա՞ն ժամանակ պիտի կրնայի վրաս պահել այս այնքան չարմար «ծածկոյթ»ը:

Ճիշդ ժամուն սպասելու համար երկու, երեք չրջան ըրինք տուներուն չուրջ: Ու ժամը երեքին մայրս ինծի յանձնեց անուչեղէնի տուփը իր վերջին յանձնարարութիւններուն հետ: Այն ժամը հինդէն սկսեալ փողոցին անկիւնը նոյն մայթին վրայ ինծի պիտի սպասէր:

— 23 —

Կ'երեւի չատ մեղմօրէն հնչեցուցի զրան զանգակը:

Սպասեցի որ բաւարար ժամանակ անցնի, որպէսզի երկրորդ զարկս անհամբերութեան նչան մը, կամ ղռչային չարժում մը չնկատուի:

Համրեցի մինչեւ քսան···

Յետոյ քսան մը եւս···

Հարիւրին բթամատս կոխեց կոճակին, այս անգամ զանգը հնչեցընելով տան ներսը:

Դուռը բացուեցաւ: Ճերմակ չապիկ ու բահկոնով, սեւ տափատ ու փողկապով մարդ մը դիս չնարակուած կաղնեփայտէ տախտակամածով ընդարձակ մուտք մը առաջնորդեց, ուր քանի մը զորզեր փռուած էին այն երկրէն՝ ուրկէ կու գայի: Կահ–կարասին չատ հին թուեցաւ ինծի, հաւանաբար այն պատճառով, որ հին ժամանակաչրջանի կարասիներ էին, կամ չրջանի մը ընդօրինակութիւնը՝ իրենց մաչած անկիւններով: Տանձի ձեւով, կայծկլտուն բիւրեղներով չատ պեղեցիկ չահ մը կախուած էր առաստաղէն, մոմերու երեք չարկանի լուսապսակով մը, ուր բոցէ լեզուակներու տեղ էլեքտրական մանրիկ լամբեր կային: Մութ կարմիր թաւիչէ ծածկոցով կլոր սեղան մը ծանրաբեռնուած էր զանազան փոքր առարկաներով: Կային ժայռի կտորուանքներ, որոնք երկրագունտի մէկ անկիւնի փլուզումէն հոն եկած ըլլալ կը թուէին. կային գոյնզգոյն քարերով զարդարած կափարիչներով տուփեր, համայիլներ, առարկաներու թեկորներ, որոնք աներեւակայելի ձեւեր ունեցած պէտք է ըլլային. բոլոր այս պեղօրները, սնոտիքը, նուէրի ծրարս դնելու ամենափոքր տեղ մը իսկ չէին ձգեր:

Ճերմակ բահկոնով մարդը օդնութեանս հասաւ: Առաւ անուչեղէնի տուփս ու խնդրեց որ իրեն յանձնեմ հանած վերարկուս: Նըրբանցքին երկայնքին, հետեւեցայ սեւ–ճերմակ առաջնորդիս:

Անծանօթ աչխարհ մը խուզարկող աչքերս ամէն բան ամենայն մանրամասնութեամբ կ'արձանագրէին այն ելոյթին համար, զոր պիտի ունենայի այդ երեկոյ Փարատի փողոցը, ուր ուչագիր ունկնդիրներս իրենց սեփական թղթակիցին վերադարձին կը սպասէին: Ելոյթս պիտի սկսէր հաստատումով մը. «լա՛ւ. երեւակայեցէք, որ յարկաբաժնին միայն մուտքը մեր սենեակին չափ է, ներառեալ փարաւանին եռեւի խոհանոցի անկիւնը»:

Մնացեալին համար պատումս պիտի յարմարցնէի, այնպէս, ինչպէս պարագաները բերէին:

Զոյգ զռները բացուեցան չատ ընդարձակ սենեակի մը վրայ, որ միացած էր աւելի փոքր ուրիչ սենեակի մը. անոնք ամենայն տրամաբանութեամբ կը կոչուէին մեծ ու փոքր հիւրասենեակներ:

Փոթորիկը պայթելէ առաջ հազիւ քանի մը երկվայրկեան տեւն ունեցայ ընդհանուր տեսարանը արձանագրելու. խառն ի խուռն կահ–կարասիներ, թիկնաթոռներ, մարմարէ ցած սեղաններ, պոչաւոր դաչնակ մը, մէկը ծաղիկներով ծաղկամաններ, պրոնզէ կիսանդրիներ, տաճարներու չահեր, ոսկեճամուկ իրեր, կրկնակի վարագոյրներ, եւ սենեակին մէկ ծայրը չատ սիրելի ընկերներս, հանկած՝ ճամբորդատար մանրանկար կառախումբի մը վրայ: Էլեկտրական առաջին կառախումբերը սկսած էին երեւիլ խաղալիկներու վաճառատուներուն մէջ: (Շար. 55)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԿԻ

Իրենց եղբօր՝ Գալուստ Միհրաեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նուպար Մանուկեան փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.— 1000 Ֆ. *Դըպրոցական Տիկնանց Վարժարանին,* 500 Ֆ. *Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին,* 250 Ֆ. «Կամք» *օրաթերթին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ* 250 Ֆ. «Յառաջ»*ին։*

×

Լ. եւ Ա. Տէր – Պարսամեան, իրենց հայրենակից Մշեցի Աւետիս Մարգարեանի մահուան առթիւ 200 Ֆ. *կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ կրթարանին,* 200 Ֆ. *Ալֆորվիլի կապոյտ Խաչին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ* 100 Ֆ. «Յառաջ»*ին։*

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

GRANDES LARGEURS
n° 12 — 1987
Paulhan — Lubin
(correspondance)

*Գրական այս պարբերականին վերջին թիւը կը պարունակէ երեք նամակներ Արմէն Լիւպէնէ (Շահան Շահնուր) ուղղուած՝ Ժան Փօլհանի, (*1946 *եւ* 1951։

Grandes Largeurs :
6, impasse Sainte Léonie, 75014 Paris
80 Francs

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Խելի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի Մարիամ Պօղոսեանի մահուան առթիւ ի յիշատակ ջերմեռանդ հայուհւոյ հետեւեալ գումարները. – *Տէր եւ Տիկին Ժոժօ Պօղոսեան* 1.000 Ֆ., *Տիկին Էլիզ Շահինեան* 500 Ֆ., *Օր. Շաքէ Պէնկեան* 100 Ֆ., *Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայրին, Տէր եւ Տիկին Նապարէթ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Թէճիրեան, Տէր եւ Տիկին Մարգար Թէճիրեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Թէճիրեան, Օր. Ժանին Թէճիրեան, Պ. Մեսրոպ Մարթայեան* 200–*ական ֆրանք, Պ. Մխիթար Էմմայեան* 100 Ֆ., *Տէր եւ Տիկին Նշան Մօսիք* 200, *Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէրտէրեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Արման Խանթամուրեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Քօչիւնի* 300 Ֆ.։

Միեւնոյն առիթով Խելի Ս. Մարիամ – Աստուածածին եկեղեցւոյ նուիրած են.– Տիկին Էլիզ Շահինեան 100 Ֆ., *Պ. Սուրէն Ղուկասեան* 100 Ֆ., *Պ. Ժերար Կիւլեան* 200 Ֆ.։

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի՝ Մարտիրոս Օհանեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մկրտիչեան եւ զաւակները 500 Ֆ. *եւ Պր. Պարգեւ Տէր – Գալուստեան* 100 Ֆ. *(Կ. Խաչին)։*

×

Կղեմէս Մկրտիչեանի մահուան առթիւ Տիկին Ազատի Պարոնեան 150 Ֆ.։

Եկեղեցւոյ պայծառութեան՝ Տիկին Ազատի Պարոնեան 350 Ֆ., *Տիկին Գոսքիւ* 200 Ֆ.։

×

Սէն – Ժեռմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Բարունակ Քիւրտիճեանի մահուան առթիւ. – Քիւրտիճեանի զաւակները 200, *Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւ* 500, *Տէր եւ Տիկին Բարգէն Լիժատարեան* 200 *եւ* 200 *դպրոցին, Թումիկեան ընտանիք* 150, *Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ենովքեան, Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Նազարեան, Հայկ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Գլօտ Տէր-Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Պակլօեան* 100–*ական Ֆ.։*

Մեմբարիս Սարայտարեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ժակ Բաստըր – մահճեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 200–*ական, Թիւֆէնքճեան ընտանիք* 150, *Սիմոն Սէֆէրեան* 100, *Այրի Տիկին Մալեան, Արա Մնացականեան* 50–*ական Ֆ.։*

ԼՀԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԵՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒԼԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

Յատկացումները սառնալու համար, խնդրագիրները պէտք է հասնին հիմնարկին կեդրոնը Ապրիլ 15–*էն առաջ։*

Հասցէ. –

Fondation Léa et Napoléon Bullukian
LA MALMAISON
18, rue Louis Tourte
69410 Champagne-au-Mont d'Or

ԱՋՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Ֆոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Անթիլիէ հանգըստեան տունը, Կիրակի, Մարտ 8, *ժամը* 14·30–*ին, փափաքողները կրնան միանալ։*

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–*ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի. –*

– *Կիրակի, Մարտ* 8–*ին՝*
Արտաքսման Կիրակիին
– *Կիրակի, Մարտ* 15–*ին՝*
Անառակի Կիրակիին
– *Կիրակի, Մարտ* 22–*ին՝*
Տնտեսի Կիրակիին
– *Կիրակի, Մարտ* 29–*ին՝*
Դատաւորի Կիրակիին
– *Կիրակի, Ապրիլ* 5–*ին՝*
Գալստեան Կիրակիին։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պելֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ տնօրէններ։

Վկայեալ տնօրէն Շրջուն կայանի համար։

Վարիչներ։

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել առաքեւ յիշուած հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹՈՍԼԱՔԵԱՆ

ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-*ի կողքին*

183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY

84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

— CUISINE SOIGNEE —

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

- ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ -

կազմակերպութեամբ՝
ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵՒԵՂԵՑԻՈՑ
ՊԱՏՇԱՌՈՒԹԵԱՆ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ

Կիրակի օր, Մարտ 8–*ին, ժամը* 15–*ին*
Եկեղեցւոյ Նուրհան Փրկչեան մշակութային սրահին մէջ
6, avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux
Կը պատրաստէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
–երգ, երաժշտութիւն, արտասանութիւն–
Օրուան խորհուրդին պատշաճ։
Կարկանդակներ եւ զովացուցիչներ։

U.G.A.B. - PARIS

présente

Gérard GASPARIAN

RECITAL DE PIANO

Dimanche 8 Mars, à 16h30 précises

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

au programme :

Bach — Mozart — Chopin
Babadjanian — Gasparian

entrée libre

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Մարտ 7, *ժամը՝* 16–*ին սովորական հաւաքատեղին։*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Ջորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 6–*ին, Հակումի Խաղաղական եւ Հանդստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին։*

Իսկ Մարտ 8–*էն սկսեալ Պատարագին առաջ ժամը* 9·45–*ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։*

ՎԻԵՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Մարտ 8, *Կիրակի, առաւօտեան ժամը* 10–*ին, Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կը յիշեցուի Վիէնի եւ շրջանի հայութեան, թէ ամէն ամսուան երկրորդ Կիրակիները նոյն մատրան մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ
Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
Արուեստի Աչխարհը

Նկարչական Յուցահանդէս

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Մարտ 5–*էն մինչեւ Մարտ* 14
(*ժամը* 17*էն* 21)

Լուսարձակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը։

– *Մուտքը ազատ է։*

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC

DE

LIZ SARIAN

A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Ֆոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը պատանիներու եւ չափահասներու համար դիմակահանդէս մը կազմակերպած է Շաբաթ, Մայիս 23, *ժամը* 20–*էն սկսեալ*
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES
— Ծպտուած եկէք —

×

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարեկան պարահանդէսը՝
ՄԱՐՏ 28–*ԻՆ*
Փարիզի Նիքօ պանդոկի սրահները։

×

Վասպուրականի Բաղթական Հերոսամարտի 72–*րդ տարեդարձի ոճնակատարութիւնը Ապրիլ* 12–*ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան* 80–*ամեակին։*

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
7-8
SAMEDI-DIMANCHE
7-8 MARS
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.439
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.439

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԿՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ արտօնութիւն ստացած են հեռանալու Հայաստանէն «վերադառնալու համար իրենց երկիրը» ինչպէս կը գրէ «Մոնտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը, այսինքն՝ Ֆրանսա վերադառնալ... : Ժան Տէր – Սարգիսեանի պարագան ծանօթ է, ծնած Վալանս, ներգաղթած յետապային (46) տարիներէ ի վեր դիմում կատարած է, բայց արտօնութիւն չէ ստացած, ինչ որ լսել կուտայ նոյն թղթակցին որ երէկի դիմում կատարողներու ախոյեանն է : Ա յս առթիւ, կրկին կը յիշուի 1956–ի Երեւանի ցոյցերը Ստալինի նախարար՝ Ռ. Փինոյի այցելութեան առթիւ, երբ կը գրէ «Լը Մոնտ» «Հարիւրաւոր Ֆրանսացի Հայեր ցոյց կ'ընէին Եռագոյնն ի ձեռին, մաքէզ երգելով պահանջելու համար իրենց տունը վերադառնալու» : Միւս ընտանիքն է Շահպազեան, որ նաեւ ապահովութիւն ստացեր է որ 1979–ին կատարած իր դիմումը դրական արդիւնք պիտի տայ, ի մտադ : Կը կարծուի որ այս թոյլտուութիւնները կապ ունին Շիրաքի այցելութեան հետ, Մոսկուա, նախատեսուած այս գարնան :

«ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ» ո– րակով Շիրաք, կառավարութեան ձեղած ընկերային ինը միջոցները, որոնք առնուեցան նախարարապետին գանգատներէն եաք, սենսիքաններէն մինչեւ գործատիրութիւն : Ասոնց կարգին ամէնէն կարեւորը կը նկատուի գործազուրկերու վերաբերողը, այն գործազուրկերուն որոնց իրաւունքի ժամանակը նակաշրջանը վերջացած է : Նոր կանոնակիր մը պիտի պատրաստուի ընտանիքի մայրերուն համար, արհեստի կազմութեան համար ալ «կլոր սեղան» մը տեղի կ'ունենայ Մարտ 27–ին, ժողովներ նաեւ ընկերային ապահովութեան համար, ամսուն առաջ :

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ չատ դոհ են Ռեկէնի «մէա քուլպա»էն եւ Նախագահին վարկը անմիջապէս կրկին բարձրացաւ հարցախոյզերու մէջ :

ԵՐԵՔ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐ ձերբակալուեցան եւ վար դրուեցան, մինչ 4 ուրիշներ հարցաքննուելէ եաք, ազատ կը ձգուէին, Հինգշաբթի օր Փարիզի ոստիկանութեան կողմէ : Ասոնցմէ մէկուն մօտ ,լիբանանուհի մը, 16 քիլօ պայթուցիկ, երկու զնդացիր – ատրճանակ եւ մէկ ատրճանակ գտնուած են, 16–րդ թաղամասին յարկաբաժնին նկուղին մէջ :

ՄԻԹԵՐԱՆ, ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՊԱՌ ժողովըրդականութեան նուազում կ'արձանագրեն հարցախոյզերուն մէջ, թէեւ Պառ միշտ գլուխը կը մնայ մեծամասնութեան անձնաւորութեանց մէջ : Ձախին համար ալ միշտ Ռոքարն է գլուխը մնացողը, առանց ժողովրդականութեան նուազումի վերջին օրերս :

ՔԻՒՐԴԵՐՈՒ հալածանքը Թուրքերու կողմէ աւելի քան երբեք աստակացած է : «Մոնտ» առաջին էջի իր քրոնիկը նուիրած էր անոնց՝ «Քիւրտերը, յաւերժական կոտնցնող» խորագրին տակ : Գրութիւնը կը սկսի յիշատակումով սա առածին. – «Բացի լեռնէն, Քիւրտերը բարեկամ չունին» : Ապա, կը վերլուծուի Քիւրտերու ներկայ վիճակը, 9 միլիոն Թուրքիոյ մէջ «զրկուած իրենց մշակոյթէն, իրենց լեզուն խօսելու եւ գրելու իրաւունքէն» : Ամէն պարագայի մէջ, Թեհրան մտահոգ է, որովհետեւ Թուրքիա պաշտօնապէս չէզոք է Ծոցի պատերազմի մէջ : Միւս կողմէ Քիւրտերը կասկած ունին որ Թուրքիա աչք ունի Քէրքիւքի հոդերուն : Թրքական ներկայ ներխուժումը չի նմանիր նախորդներուն, իր ծաւալով եւ տեւողութեամբ :

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1

Ինչպէս անցեալ ամառ, յառաջիկայ Օգոստոսին եւս, 1987 Օգոստոս 3 – 26, Վենետիկի Համալսարանի հայերէն լեզուի եւ գրականութեան ամպիոնին նախաձեռնութեամբ տեղի պիտի ունենայ հայ լեզուի եւ մշակոյթի խտացեալ դասընթացք մը, չորս մակարդակներու վրայ, ջանալով ընդառաջել՝ լեզուն բնաւ չգիտցողներէն մինչեւ լեզուի եւ գրականութեան յաւտեղեակ անձերու կատարելագործումի պահանջներուն :

Դասերը տեղի պիտի ունենան Վենետիկի համալսարանին չէնքերուն մէջ, տեսալսողական միջոցներու օգտագործումով, երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրական հինգ պարապմունքով, ժամը 8·30–էն 12·45 : Նախատեսուած է ընդամէնը տասնհինգ ժամերու բացակայութեան հնարաւորութիւն մը : Ամէն պարապմունք, արձանագրութեան սակը չի փոխուիր նոյնիսկ օրինաւոր բացակայութեան պատճառով :

Որպէսզի հնարաւոր ըլլայ մասնակցողներուն համար առաւելագոյն չափերով օգտուիլ դասընթացքէն, իւրաքանչիւր խումբի համար նախատեսուած է ոչ աւելի քան տասը ունկնդիրներու բազմութիւն մը :

Փոխադրութիւնները տեղի պիտի ունենան Օգոստոս 25 – 26–ին. անոնց որ կը յայտնեն պիտի արուի համալսարանի վկայագիր մը, միւսներուն՝ սոսկ յաճախութեան :

Կէսօրէ վերջերը տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, որոնց ծրագիրը պիտի յայտարարուի յարմարագոյն – սեմինար – նախընտրութիւն տալով յատկապէս մասնակցողներու կողմէ առաջարկուած նիւթերուն :

Արձանագրութեան սակն է խտացեալ երկու հարիւր ութսուն հազար լիրէթ : Բնակութեան համար մէկ ամսուան սակն է յիսուն հինգ հազար լիրէթ երկու կամ երեք հոգինոց սենեակի մէջ, չորս հարիւր յիսուն հազար լիրէթ առանձին սենեակի մէջ : Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք պիտի արժէ երեք հազար լիրէթ :

Նկատի առած որ սկսած են արդէն դիմումներ հասնիլ եւ տեղերը սահմանափակ են, փափաքողներէն կամ հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի իրենց դիմումը, քան կարելւոյն, չուտով կատարել :

Որեւէ անդրադարձ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել, ներփակելով կենսագրական մը եւ ճշդելով հայերէնի ծանօթութեան եւ հայկական ուսումներու մակարդակը հետեւեալ հասցէին. –

Corso intensivo di lingua e letteratura armena
Dipartimente di Studi Eurasiatici — Università di Venezia
S. Polo 2035 — 30125 Venezia

եւ կամ հեռաձայնել, իտալական ժամով չուրջ առաւօտեան 8–ին :

(41) 988 · 706

Անգամ մը կատարուած վճարումը սրիէ պատճառով եւ չի դարձուիր :

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱԻԱՏՔ, ԿՈՂՈՒՄ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Երբ ցեղասպանութենէ մը ողողուած ծնողի մը զաւակն ես, պատանութենէդ իսկ տարբեր ձեւով կը նայիս կեանքին ու միշտ ալ տարբեր հարցումներ կ'ուղղես կեանքին՝ այսինքն իմիզինիդ :

Երբ կը սկսիս հետեւիլ պատմութեան եւ կրօնքի դասերուն, արդարութեան եւ անարդարութեան հարցը շուտով կը դառնայ յաճախանք ու փոքր ուղեղիդ մէջ չես կրնար գետեղել այն իրողութիւնը, թէ բարիները միշտ չէ որ կը վարձատրուին ու մանաւանդ չարերը միշտ չէ որ կը պատժուին :

Տակաւին պատանի, երբ կը կարդաս Ճ. Սուիֆթի *Կիւլիվերի ճամբորդութիւնները* ու կը հանդիպիս անգլիացի գրողին այն մտածումին, թէ *մարդկութիւնը գրեւելի մակաբոյծներու ամէնէն ապականած ցեղն է, որու սողոսկումը բնութիւնը երբեւիցէ պարտաւորուած ըլլայ տանելու*, կը խանգարուիս պահ մը, շուրջի մարդոց մէջ չես հանդիպիր այդքան ժխտական անհատներու, սակայն, սակայն տարիքին հետ, երբ փորձառութիւններդ կը զարգանան ու կը հետաքրքրուիս աշխարհի բաներով, կը սկսիս իրաւունք տալու անոր :

Ու ըսել, որ Սուիֆթ իր այս սահմանումը կատարած է շուրջ երկու հարիւր յիսուն տարի առաջ :

Կը նայիս աշխարհին ու կը տեսնես որ ոչինչ կայ փոխուած՝ բացի զգեստաւորումէն, խօսելաձեւէն ու կեղծ քաղաքավարութենէն : Մարդը կը մնայ նոյնը, չարը չարութեան նոր գիւտեր կը կատարէ ամէն օր, իսկ բարին, ճաշուած իր խեցիին մէջ, կը կծկուի աւելի :

Ու արդէն աչքերդ կը դարձնես դէպի այն մարդիկը, որոնք կոչումն ունին աշխատելու մարդոց փրկութեան համար, անոնց սորվեցնելու ուղիղ ճամբան, մարգարէներու կամ Միածին Որդիի մը դասերը քարոզելու : Կը սպասես ու միայն յուսախաբութիւնդ է որ կը խտանայ :

– Ո՛չ ոք կրնայ պակսեցնել հաւատս, միայն կարելի է աւելցնել զայն, երբ օր մը ըսի կղերականի մը, ան այնպէս նայեցաւ ինծի որ կարծես նոր Մեսիայի մը առջեւ կը գտնուէր :

Արագ ակնարկ մը կը բաւէ Սուիֆթի խօսքերուն այժմէականութիւնը հաստատելու : Նոյնիսկ այս օրերուն, ջարդեր կը կազմակերպուին, սովէ մարդիկ կը մահանան, հազարաւոր մանուկներ եւ կիներ զոհ կ'երթան անանուն գնդակներու, դարձեալ մեր աչքերը կը կեդրոնանան այն անձերուն վրայ, որոնք յանձն առած են կրթելու մարդիկը, պարտութեան մատնելու չարը ու աշխարհը վերածելու աւելի մարդկային վայրի մը : Երբ կը նայիմ, թէ ինչ կ'ընեն անոնք իրենց անձին օրինակովը, կը նկատեմ որ անոնք րզբաղած են աշխարհիկ արարքներով, անոնցմէ շատեր ինկած են դրամական գայթակղութիւններու մէջ, անոնցմէ ոմանք արդէն գողութեամբ կամ մախսանենգութեամբ ամբաստանուած են :

Հաշտուիմ այլեւս որ կրօնքի մարդոց պաշտօնն է միայն արարողութիւն կատարել ու մնացեալը յանձնենք աւելի նըւիրեալ եւ ատակ անձերու :

Չեմ հասկնար, որ երբ աշխարհի վրայ չէ մնացած ոչ մէկ անկրօն ժողովուրդ, ի՞նչպէս կը պատահի որ չարը շարունակէ յաղթանակել ու անարդարութիւնները չունենան ոչ մէկ լուծում :

Վերջերս շատ կը խօսուի եկեղեցւոյ տագնապին մասին ու գոհունակութեամբ կը հաստատեմ որ հաւատի տագնապ չկայ, այլ եկեղեցականի ու կոչումի : Կ'ըսուի, թէ կրօնական ծառայութեան թեկնածուներուն թիւը հետզհետէ կը նուազի : Խրախուսիչ չէ՞ այս պարագան : Յանկալի չէ՞, որ անոնց թիւը շարունակէ պակսիլ, մինչեւ որ չմնայ ոչ իսկ մէկ թեկնածու ու երկնաւորը ա'լ ժամանակը հասած նկատէ իր Միածին Որդին դարձեալ աշխարհ դրկելու, բայց այս անգամ ոչ թէ կարկտան լուծումներ բերելու, այլ աշխարհի դիմագիծը գեղեցկացնելու եւ մանաւանդ բարձրացնելու արդարութեան մակարդակը :

Գիտեմ որ պատերազմը այնքան լուրջ հարց մըն է որ վտանգաւոր է Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յանձնել գինուորականի մը : Մեկնելով այս իմաստութենէն, չե՞մ կրնար ըսել, որ հաւատի հարցն ալ, այնքան կարեւոր է որ կարելի չէ զայն յանձնել կրօնաւորներու :

Մինչ այդ, ընդունելով հանդերձ Սուիֆթի սահմանումին ճշմարտացիութիւնը, կան ուրիշ պարագաներ, որոնք չեն թողուր որ հաւատս վերջնականապէս կորսնցնեմ մարդ արարածին հանդէպ :

Մ. ՊԶՈՒՌՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ 60»

Եւրոպայի էն հին մշտակայ Հայ օրաթերթն է «ՅԱՌԱՋ»ը, հիմնուած 1925–ին՝ Փարիզ, Շաւարշ Միսաքեանի կողմէ, սփիւռքահայ բեկորներուն մէջ վառ պահելու նպատակաւ ազգային գիտակցութիւնն ու ոգին :

Ան՝ իր եռին ունի այսօր վեց տասնամեակներու ծառայութիւն մը, իր գոյութեան առաջին երեք տասնամեակներուն՝ հիմնադիրի իսկ ղեկավարութեան եւ չունչին տակ. իսկ անոր մահուընէ եաքն ալ՝ աղջկան՝ Արփիկ Միսաքեանի տնօրինութեամբ, որ կը շարունակէ թերթի հրատարակութիւնը՝ կիրարկելով միշտ հօրը սկզբունքները՝ ազգանուէր բծախնդրութեամբ, ապահովելով աջակցութիւնը որակաւոր մտաւորականներու եւ յօդուածագիրներու, ու դիմագրաւելով սփիւռքեան թերթի մը դէմ ցցուած դժուարութիւնները :

Օրաթերթի 50–ամեակին առթիւ՝ 1976ին հրատարակուած 420 էջնոց ծաղկաքաղ հատորէն եաք, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը լոյս կ'ընծայէ ներկայիս 1975 – 1985 տասը տարիներուն ծաղկաքաղը, 520 էջնոց գեղատիպ հատորով մը՝ ձօնուած Շաւարշ Միսաքեանի մահուան երեսնամեակին, որ կը բովանդակէ չուրջ 90 հատորնոց դրութիւններ, երեք տասնեակ հեղինակներու կամ աշխատակիցներու կողմէ :

Ընտրուած դրութիւնները, «որոնք – ինչպէս կը կարդանք հատորի ներածականին մէջ – իրենց բնոյթով, որակով թէ յօդուածագիրներու զանազանութեամբ, կը ձգտին ընդհանուր զաղափար մը տալ թերթի վերջին տասնամեակի բովանդակութեան», հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին կրկին, նոյնիսկ անոնցմէ, որ թերթին տօրեայ ընթացիկ հետեւողները եղած են յիշեալ տասնամեակին, քան մը որ իսկապէս կ'արժեւորէ ծաղկաքաղ հատորը :

Այս առթիւ, մեր պաշտօնակից «Յառաջ»ին կը մաղթենք յաջողութիւն եւ նորանոր տասնամեակներ :

Պ.Ա.Կ.

«Յաղթանակ»,
Յունուար – Փետրուար 1987

ՊՈՑՔԵՆ

ՔԱՂՔԵՆԻՈՒԹԵԱՆ ԹԱՔՈՒՆ ՀՐԱՊՈՑՐԸ

Հեռաձայնին կցուած բարձրախօսը իր սովորական խռպոտ ազմուկով խանգարեց Երուանդի հանդարտ ու հեշտալի կուրթիւնը երբ ան յետ – մինչօրէի իր առաջին սուրճի գաւաթը կը վայելէր ղէպի ետ ծռած բազկաթոռին մէջ՝ ոտքը ղրասեղանի բաց դարակին վրայ:

– Պր. Ռոլանն է, Ֆրանսական պանքային անօրէնը կ'ուզէ ձեզի հետ խօսիլ, – յայտարարեց քարտուղարը՝ վախով ու չփոթով համեմուած ձայնով մը:

– Ինձի՞ կ'ուզէ, – զարմացաւ Երուանդ հեռաձայնին ուղղութեամբ, յետոյ մրթմրթալով, – ինծի ինչ, ես հաշուապահ մարդ եմ, թող երթան հաշիւը ընկերութեան ակրերէն պահանջեն:

– Պր. Ռոլան կ'ըսէ թէ դիտէ ձեր հոս ըլլալը ու անպայման կ'ուզէ ձեզի հետ խօսիլ:

– Պր. Ռոլան կը ցաւիմ բայց ընկերութեան հաշուին մասին բանի մը չեմ նեմ. չէքի տետրակները ակրերուն գրպանները են՝ զացէք իրենցմէ հաշիւ պահանջեցէք, – ըսաւ Երուանդ ընկալուչը առնելով՝ հազիւ զսպուած բարկութեամբ մը:

– Շնորհակալ եմ որ բարեհաճեցաք հեռաձայնը առնել Պր. Երուանդ. մի՛ մտահոգուիք, ընկերութեան հաշուին մասին վերջը կը խօսինք, բայց ձեզ չահագրգռող հարց մը կայ որ զուտ անձնական բնոյթ ունի:

– Ոակին հինդ հարի՞ւր ցաւքեց, – բացագանչեց Երուանդ գրասեղանին փարելով:

– Ո՛չ, ո՛չ:

– «Տաու Ճոնզ»ը երկու հազար հինդ – հարի՞ւրը կարեց:

– Ո՛չ եղբայր ո՛չ, եղածը չատ աւելի կարեւոր բան է բայց հիմա հեռաձայնով չխօսինք. պէտք է անպայման հոս գրասենեակիդ. չէքի տետրակն ալ չմոռնաք բերելու:

– Հարցը տագ ըլլալու է:

– Տագ ըսելը սոսրպնահաւատում մըն է, չուտ եկէք՝ կը ապասեմ: Ապօթքի ժամուն կը զուգադիպի, մայր մուտքը գոցած կ'ըլլայ. եաեւի դուռը պիտէք:

– Այո, այո, քառորդ ժամէն ձեր քովն եմ, ցտեսութիւն, – եզրակացուց Երուանդ ու ինքզինք նետեց գրասենեակէն դուրս:

×

Խոշոր, ճերմակ կտաւէ թաշկինակով իր քրանած գլուխն ու վիզը սրբելէ ետք, Երուանդ ակնոցները կրկին տեղաւորեց ու հեռուով մտաւ Պր. Ռոլանի արդիական կահաւորումով ու խորհրդաւոր լուսաւորութեամբ գրասենեակը:

– Պր. Ռոլան, յարգանքներս, տեսաք արագ ըրի. եթէ մարմնիս վրայ այս աւելորդ քիլոները չըլլային դեռ չատ աւելի արագ կ'ըլլար. այս եաեւի աստիճանները հոգիս բերանս բերին, ու հազիւ կրցաւ խօսիլ Երուանդ՝ մարմինը նետելով թաւշեայ փառաւոր բազկաթոռին վրայ՝ գլուխն ու վիզը վերջին անգամ մըն ալ սրբելով՝ խոշոր թաշկինակը ծալելէ առաջ:

– Հրամեցէ՛ք հանգիստ ըրէք, հիմա սուրճ մը կ'ապսպրենք կը հանդստանաք, – վստահեցուց Պր. Ռոլան ոտքի վրայ գիմաւորելէ ետք իր հիւրը եւ յետոյ անցաւ իր լայն ու ապահովիչ գրասեղանին եաեւ՝ դուրս ելած փողկապը կրկին բաճկոնին մէջ հրելով:

– Ճամբան վայրկեան մը տագնապեցայ ենթադրելով որ թերեւս «Ֆրանս Պլու Զիփս»ը լինկա ու ինծի պիտի առաջարկէք որ առիթին օգտուիմ ու քիչ մը եւս գնեմ. խօսքին բացը ես կը նախընտրեմ որ ան բարձրանայ որ բաժնեթուղթերս ծախեմ:

– «Ֆրանս Պլու Զիփս»ը հիմա ծախելիք բան չէ. ձեզի ըսինք, մէկ – երկու տարի պէտք է հասունցայ բայց մեր նախագահական ընտրութիւններէն առաջ պէտք է ծախել. մինչ այդ Ֆրանքը բաւական բարձրացած կ'ըլլայ, «Կ.Ա.Ն.»ը, «Համաս»ը, «Սէ – Ժէ – Է»ն, «Սիւէզ»ը բոլոր չուկայ լիցած կ'ըլլան ... Ֆ.Գ.Զ.ն չատ խոստմնալից բան է:

– Դուք ինծի ըսիք որ մօտ ինը ամիսէն դրամագլուխս կը յաւտաք կրկնապատկել, յաւտամ լաւ ճամբու վրայ ենք...:

– Այո՛, այո՛, ձեր հարիւրի դնածը այսօր արդէն հարիւր հինդ – հարիւրմէկ կ'արժէ. քանի մը օր առաջ կառավարութիւնը երկրորդ մեծ ընկերութիւնը՝ «Փաբիսպա»ն չուկան լլեցուց. «Սէն Կոպէն»ի բաժնեթուղթերուն նման «Փարիսպա»ի թուղթերն ալ չամիչով հացի նման խլուեցան ժողովուրդին կողմէ:

– Յաւտամ դնեցիք փիչ մը մեզի համար:

– Անշուշտ, անշուշտ «Ֆրանս Պլու Զիփս»ի նպատակը արդէն այս է. հիմա դուք ձեզ հպարտ ակրերէն մէկը կրնաք սեպել «Սէն Կոպէն»ի եւ «Փարիսպա»ի. դեռ վաթսուն ուրիշ ընկերութիւններ ունք նախկին ընկերվարական կառավարութեան կողմէ պետականացած էին. կարգով պիտի ապաղդայնացուին. կրնաք երեւակայել, մօտերս մեր դրամատան բաժնեհաէր սրիտի գաղնաք երբ «Կրուսի Սիւէդ»ը չուկայ իջնէ:

– Շերեաք սոցիալիզմին վրայ լիման քաշելու վրայ է չըսէ՞ք. խեղճ ընկերվարականները օրքան աշխատեցան ընկերային արդարութիւն կերտելու համար. հիմա՝ մէկ անգամէն ... փա՛ֆ ... քարիթիւտները մեծ պազար բացեր ընկերութիւնները կը ծախեն:

– Բայց ո՛չ Պր. Երուանդ, ընկերային արդարութիւնը հիմա՛ կը սկսի ... ինչ որ է հիմա չատ ընկերային փիլիսոփայութիւն չընենք ... մեր բուն նիւթէն հեռացանք արդէն: Այսօր ձեզի կ'առաջարկեմ նոր բաժնեթուղթ մը, որ սովորա – կանէն չատ աւելի խոստմնալից է եւ եթէ կ'ուզէք հաւատալ, միայն ու միայն Հայերու մեհնաչնորհ: Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ի բաժնեթուղթերն են որոնց ընդհանուր թիւին քառնինդ առ հարիւրը ի նպատակ Սիւիւզի հայութեան չուկայ կը դրուի:

– Լաւ չեմ հասկնար. հապա մնացեալը, – ըսաւ Երուանդ առանց որեւէ հետաքրքրութիւն ցուցաբերելու:

– Մնացեալը բացարձակապէս առնմանուած կը մնայ Ծապլվարի փնակչութեան ... հա՛, մոռցայ ըսելու թէ կը խօսինք «Ծապլվարի Ազգային Ծրագիրներու Կատարակերպութեան» մասին որուն բաժնեթուղթերը մնացեալ հայութեան կը հրամցուին այսօր:

– Այս ընկերութիւնը ի՞նչ կը չինէ ... ի՞նչ կը ծախէ ...

– Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ը Ծապլվարի գաղութին ազգային հաստատութիւնները՝ դպրոց, եկեղեցի, թերթ, հոգ, ակումբ եւայլն ամրողջութեամբ Ծապլվարի ժողովուրդին ծախեց օրինական բաժնեթուղթերու միջոցաւ:

– Պր. Ռոլան, այսօր Ապրիլ Մէկ ըլլար կը հասկնայի, բայց կարծեմ ելլեմ գործիս երթամ աւելի լաւ է, – ըսաւ Երուանդ թեթեւ բարկութեամբ մը ու դիրք բռնեց իր կլոր մարմինը բազկաթոռէն դուրս հանելու նպատակաւ:

– Պր. Երուանդ, խնդրեմ նստեցէք եւ ուրիթ տուէք որ լուսաբանեմ. մեր դրամատունը չարաքնէրէ ի վեր այս առաջարկը կը սերտէ եւ վստահ եղէք, որ մենք մեզ համոզելէն ե՛տք է միայն որ ձեզ համոզել կ'աշխատինք, – հանդարտեցուց Ռոլան՝ դրամատան անօրէնի չատ արհեստավարժ ոճով:

– Եղբայր որո՞ւն ապրանքը որո՞ւն ծախելու ելեր են այս Ծ.Ա.Կ.–ի մարդիկը...

– Ծ.Ա.Ծ.Կ., Ծ.Ա.Ծ.Կ. ...

– Ծ.Ա.Կ., Ծ.Ա.Ծ.Կ. – ի՛նչ որ է: Եկեղեցի, դպրոց, ակումբ արդէն մեր ազգային կազմակերպութիւնն են, բոլոր հայութեան սեփականութիւնն են. այս առաջ – վաճառները ո՞ւրկէ ծագեցան Ծապլվարի եւ մեր գլխուն:

– Պր. Երուանդ դուն պանքայի անօրէններուն եւ փաստաբաններուն հարցուր թէ «բոլոր հայութեան» պատկանող այդ սեփականութիւններուն օրքանը «բոլոր Հայերուն» կը պատկանի:

– Դուք Ֆրանսացիներդ ի՛նչ լուր ունիք եղբա՛յր մեր այս հարցերէն. մեր պատմութիւններուն մէջ ամէն բան ամէն Հայու կը պատկանի. վերջացաւ. մեծ հօրմէս ու հօրմէս ի վեր կացութիւնը այս է. աւելորդ պահս հարցում չենք հարցներ. դպրոցը մեր երկրորդ տունն է՝ եկեղեցին երրորդը, ակումբը չորրորդը եւայլն...

– Պր. Երուանդ, մեր կեդրոնական ընդհանուր մարմինը չարաքնէրէ ի վեր Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ի թղթածրարին մէջ է եւ այնքան խոստում ու բարեաւաճութիւն կը տեսնէ անոր մէջ, որ մեր համաշխարհային ցանցին միջոցաւ բաժնեթուղթերու «մարքեթինկ»ը յանձն առինք: Ծապլվարի ժողովուրդը իրաւ եւ օրինական ատրն է հիմա մի՛ակամութեան որպէս նշան, գոնբան հայութեան ալ կ'առաջարկէ այդ հարցաւորութեանց քանհլինգ առ հարիւրը:

– Ծուռ բան մը կայ ճանը՛մ այս գործին մէջ. եկեղեցի, դպրոց, մատենադարան այսպէս չեն ծախուիր. սրբութեան հարց մը կայ, բարոյական հիմք...

– Պր. Երուանդ պիտի զարմանաք եթէ ձեզի ըսեմ, այդ քու պատկանելիութիւնդ կարծած սրբութիւններուն քանի քանիներ աչքը ծակ կառավարութիւններու, իրը աչքը ծակ իտալական Մաֆիային, Քրեմլի՛ն–ին ու Սոթըպիզ–ին ծոցը իյնալու դատապարտուած են եթէ անոնց «թափու»ները օրինաւոր կերպով իրենց ափերուն՝ այսինքն ձեզի պէս պատասխա՛ն ու պարկեչտ Հայերուն դրպանները չմտնեն մօտիկ ատենէն: Օրինակներուն մասին չէ՞ք կարդար, Սինկափուրէն մինչեւ Գրըրզ – Ման միլիոններ արժող եկեղեցի, կառուած, պանձեր, դրամ կը դրաւուին օրինաւոր սեփականատէրի չգոյութեան պատճառաւ, երբ անհրաժեշտ վերջին տատներկու հաստատագիները կարելի չէ գտնել տարին անգամ մը պատարագ մատուցանելու համար:

– Այդ Գրըրզ – Ման երբեք մի՛ յիշեցընէք, – զոչեց Երուանդ ձեռքը ճակտին պարնելով, – այս օ՞րն ալ պիտի տեսնէինք, Թուրքերը հիմա օրինաւո՛ր կերպով եկեղեցի դրաւել սկսան...

–Եւ դեռ ցանկը չատ երկար է վատնուած ձեր ազգային հաստատութիւններ – բուն ... ուրեմն կը տեսնէք, խղճի խայթի պատճառ չկայ. Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ը ձեզի նիւթապաշտ լուծում մը կ'առաջարկէ չատ բարոյապաշտ նպատակի մը համար:

– Պր. Ռոլան, այս Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ը խելքի պատկելիք բան չէ, մենք մեր ժամանակը չկորսնցնենք: Սուրճը յաջորդ անգամ կ'առնեմ, – ըսաւ Երուանդ ու բազկաթոռը ձգելու ժեստը կրկին ձեւացուց:

– Խնդրեմ, խնդրեմ Պր. Երուանդ, – ճապարեց միջամտեց Պր. Ռոլան եւ հեռաձայնով երկու սուրճ ապսպրեց, – նայեցէք քիչ առաջ «Ֆրանս Պլու Զիփս»ի մասին կը խօսէինք, մեծ ընկերութիւններու պետականացման, ապազդայնացման մասին եւայլն: Ես Ֆրանսացի եմ ու կեանքիս մէջ չեմ լսած Ֆրանսացի մը որ, ըը՛հ, օրինակի համար «Ռընօ»ի մասին խօսի «իմ ընկերութիւնս», «մեր դործարանը» եւայլն արտայայտութեամբ. «Ռընօ» ազգային ընկերութիւն մըն է, կառավարական է, հետեւաբար բոլոր Ֆրանսացիներուն կը պատկանի, բայց եւ կուբ դուն Ֆրանսացիին հարցուր՝ «Ռընօ»ն միշտ երրորդ դէմքով այն ճիւաղն է որ խեղճ ալժերիացի ու մարոքցի բանուորներու արիւնը կը քամէ ինքնաչարժ արտադրելու համար, կեղտոտ գրամատիրական կոթող՝ ուր գործ ու մութ սըրահներու ապմուկին մէջ, գինեալ հակադրութեան տակ՝ խեղճ մարդիկ կը հիւծին իրենց ապրուստը հոգալու համար: Ասոր փոխարէն հիմա այտեղի իմ հայրենակիցներս պէտք է լսես երբ իրենց գնած «Սէն Կոպէն»ի ու «Փարիսպա»ի բաժնեթուղթերուն մասին խօսք ըլլայ – «մեր ընկերութիւնը ի՞նչ վիճակի մէջ է», «իմ Փարիզիքս լաւ կաշխատի՞», յաւտամ վերչին գործադուլէն չատ չվնասուեցաւ» եւայլն. մարդիկը՝ բաժնեհաէր գառնալէն ետք, «իր»ն ու «իրենց»ը «իմ» եւ «մեր»ի փոխեցին...

– Մեր քով ալ քիչ մը այդ երեւոյթը կայ. խօսքին բացը. չատ կը լսես Հայեր որոնք – «Հայերուն եկեղեցին գացինք», «Հայերը ցոյցեր ըրեր են», «Հայերը ռումբ դրեր են» կ'ըսեն փոխանակ «մեր եկեղեցին», «մեր ցոյցը», «մեր ռումբը» ըսելու...

– Ա՛հ Պր. Երուանդ, եթէ ձեր ռումբը չէ, մի՛ ալ ատիպէք որ «մեր ռումբը» ըսեն ... ի՛նչ որ է պիտի ըսէի, որ ձեր մատնանշած այդ երեւոյթը բոլորովին չգոյացաւ Ծապլվարի մէջ: Ամէնէն պզտիկ Ծապլվարցին հիմա «իմ դպրոցս», «իմ ակումբս», «իմ դաշտս» կ'ըսէ, Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ի բաժնեթուղթը գրպանը դնելէ ետք:

– «Անտարբերութիւն» կոչուած հրէշը նորէն ձերբակալուեցա՞ւ չըսե՞ս...

– Ծապլվա՞րի մէջ ... անտարբերու – թիւնը այլեւս ձերբակալուեցաւ եւ եթէ ո՛չ մահուան՝ այլ գոնէ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Եկեղեցւոյ մոմի ապառումը քառասնամեայ Տիկնոջ Յանձնախումբի թէյասեղան – ներուն չարաքնէ՛ր առաջ տեղ պէտք է ապահովել, այնպէս որ հիմա կը ծրագրեն ճաշ ու ընթրիք ալ կազմակերպել՝ «ամէնօրեայ պնակ»ով: Երիտասարդները դպրոցի չրջափակէն դուրս չեն ելլեր, «ակրօպիքս»ի ու պարի երեկոյթները հոն կը կազմակերպուին, լուրջ երգահանդէսներ եկեղեցւոյ մէջ կ'ըլլան դուրսէն արտէզմարձելու համար, իրենց զատակը օտար վարժարան դրկող քանի՛ ծնողներ հրապարակին վրայ քարկոծուեցան որպէս դաւաճան ... դեռ լինչ անհաւատալի բաներ: Ա՛հ, Ապոօ՛, աստենին բերիր այս սուրճը, բերանս չորնալ սկսած էր, ըսաւ Պր. Ռոլան դոհունակութեամբ ու նախ կուլ տուաւ պազ ջուրի գաւաթին կէս պարունակութիւնը:

– Լաւ Պր. Ռոլան, գիս այնքան խանդավառեցուս սկսաք, որ պահ մը սկսայ մոռնալ Կամանը. այս Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ի բաժնեթուղթը չահու ի՞նչ ակնկալութիւններ կրնայ ունենալ:

– Նախ ըսեմ որ խոպտէս մատնակից սուկանատակը կ'ըլլաք Ծապլվարի ազգային հաստատութիւններուն, իրենց զոյութեան եւ բարոյական արժէքներով. ուրեմն հարցին մէջ հոգ, չինք, ձեռագիրներ, ոսկի, արծաթ, արուեստի գործեր կան որոնք միայն կրնան արժեւորուիլ. հասոյթներ կան արդէն, որոնց մատնակից կ'ըլլաք եւ յետոյ, ինչպէս յիշեցի կը յաւտան որ մօտ աստենէն ամէն ձեռնարկ չահ ձգէ՝ վտանգի բաց ձգելու. Ծապլվարցիները դուրսը դրամ ծախած չունին այլեւս. աստէն անդին ծախուած դրամը մեծ մասամբ միայն Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ի հովանաւորութեան տակ գտնուող հաստատութիւններուն կ'երթայ. ուսելու կ'երթան «եկեղեցի, դպրոց, ակումբ» երգահանդէս կ'երթան «եկեղեցի, դպրոց, ակումբ», նոյնիսկ փիչ մը «զվզվկի» երգահանդէսները ակումբին մատանը կ'ըրնեն դուրսի տխաքծները երթալու տեղ, պտտիկէն մեծ կը հաշուեն թէ իրենց ծախուածին որքանը ե՛ւ պիտի դրպանին տարեվերջին՝ Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ի չահաբաժխումին...

– Երազի պէս բան մըն է ... քիչ մը չատ ուրախալի է իրական ըլլալու համար:

– Պր. Երուանդ դուք դիտէք թէ մեր «Հնտոսուէզ»ը որքան մեծ ու լուրջ պանքայ է. ձեզի կ'ըսեմ եթէ բացառիկ տնտեսական պարնելներ չըլլային մենք այս գործին ձեռք չէինք նետեր: Հաշիւները չատ քննչականան են: Նախ Ծապլվարի բնակչութեան ծախուած եօթանասունհինգ առ հարիւրով հակայ դումար մը գոյացաւ բոլոր ազգային հաստատութիւնները զօրաւոր հիմերու վրայ դնելու համար. եկեղեցւոյ կաթիկոս գժբէթը նորոգուեցաւ, ուսուցիչներու վերչին երեք ամսականները վճարուեցան ու նոր յաւելում մը ճչդուեցաւ, քանի անոնք հիմա չատ ծանրաբեռնուած են. ինչպէս ըսի, օտար վարժարաններուն մէջ հայ աշակերտ չմնաց, դպրոցին բացերը գոցուեցան ու կը յաւտան դալ տարի չահ նոյնիսկ գոյացընել: Հա՛, մոռցայ յիշելու որ «Ծապլվարի Զայն» օրաթերթը որ հիմա «Ծապլվարի Որոտում» մկրտուեցաւ, Ծ.Ա.Ծ.Կ.–ի հովանաւորութեան տակ անցնելէ ետք քառասնամեայ իր եկամուտը: Անցեալները, տիկին մը, հանրակառքին մէջ «Որոտում» կարդացած ատեն, իր հետը նստած երկու մարդոց տագ չտնչը կը դդայ իր ծոծրակին վրայ ու էջը գոցելէ առաջ իրենցմէ արտօնութիւն կը խնդրէ՝ ջգային ժպիտով մը. էջը գոցելէն ետք, երբ երկու դլուխները կրկին կը մօտենան ընթերցանութեան մատնակցելու համար, տիկինը այլեւս կը ըրնկի ու ձեռքի պայուսակը երկու ուսերու կը փակցընէ՝ «մակարոյծներ, գացէք բաժանորդագրուեցէք» գոռալով: Մէկուն քթին ոսկրը բաւական վնասուած է:

– Է՛հ, ամէն յեղափոխութիւն իր զոհերը կը պահանջէ, – ըսաւ Երուանդ փիլիսոփայի հաւերով:

– Պէտք է խոստովանիլ ոսկայն, որ այս ձեռնարկին յաջողութիւնը առաւելապար Թեւ Ակոյի եւ իր ռահվիրայ ընկերակիցներուն կը պարտինք:

– Ըսել է Թեւին մէկը յղացաւ այս մեքենան ու մեզի պէս խելացիները մոռա՞կը ձգեց:

– Չէ՛ Պր. Երուանդ, տեսակն բաժինը Թեւ Ակոյին չէ վերագրուիր այլ ելոյթ հրատարակուող հայկական թերթի մը որուն աշխատակիցներէն մէկը՝ Արապետան չեմ պիտեր ո՛ր անկիւնէն, առպետական ոճով մը «Ծօտա»էն տարուելով այս դաղափարը մէջտեղ կը նետէ. ան չուտ առաջին հերթին ականջ կախող չըլլար. յօդուածին պարունակութիւնը առանց չատ կչռելու, «Ծապլվարի Զայն»ը անչուշտ կ'արտատպէ յօդուածը, բայց նոյն օրն իսկ խորհրդաւոր ձեռքեր բոլոր դրամատուներէն կը քաշեն թերթը՝ երբեմն նոյնիսկ բռնութիւն բանեցնելով:

– Անշո՛ւշտ հապա, այդ գիւղը ատե-

դական պարբերատ հող եղած է միշտ, յեղափոխական պայքարներու մշակման։

– Ներողութիւն Պր. Երուանդ, միջանկեալ ըսեմ որ Մասլլվար «վիւդ» կոչուելիք տեղ չէ այլեւս. Խուզարկի քանի մը հաշուող պաղութը չէ, այլ կէս միլիոն բնակիչով չրջանային մայրաքաղաք մը ... ո՞ւր էինք ... հա՛, ուրեմն թերթերը բան կ'ուշնչանան չուկայէն եւ հարցը այսպէս կը մոռցուի մինչեւ որ օր մը Ազգային Տունը հանդանակութեան մը կը ձեռնարկէ պարտքին տարեկան բաշը գոցելու համար։ Յանձնախումբը ի մէջի այլոց կ'այցելէ Խեւ Ակոյին բնակարանը, որ պղտոր գետի կամուրջին տակ խուտքարաչ պատերով ու թիթեղէ գուռով կառուցածք մըն է։ Խեւ Ակօ նուէր տալու փոխարէն պայման կը դնէ, որ իրեն սեփականութիւն տրուի պարտքի ինչքերուն մէջ եւ յետոյ «Զայն»ի արտլուած թիւը բարձին տակէն հանելով կը բարձրանայ կամուրջին վրայ ու հրապարակաւ կը կարդայ արդելեալ յօդուածը՝ անցորդներուն մեծ զուարճութիւն ու խանդավառութիւն պատճառելով։

– Տե՛ս տե՛ս արիւնը ինչպէս կը քաշէ. կրնամ ենթադրել թէ այդ ողին որմէ ժառանգած է երիտասարդը։

– Դեռ ազբերդական բաժինը չհատանք Պր. Երուանդ։

Այդ երեկոյ, Խեւ Ակոյի ձուկ որսացած սովորական ժամուն, Փեհլիւան Վարդանը իր ընկերակիցներով կը յարձակի խեղճին վրայ, տունը քարուքանդ կ'ընէ ու իրեն ալ չատ անմարդկային ու բիրտ ոտից մը քաշելէ ետք կը կորսուի մթութեան մէջ։

– Հոն պատաթը յօրդեցաւ անպայման։

– Ձիշդ այդպէս, յաջորդ առաւօտ անցորդները Խեւ Ակոյի վերատակ տունը, կապուցած աչքն ու արիւնոտ քիթը տեսնելէ ետք համազգային ցոյցի կոչ կ'ուղղեն ու կարմիր վերարկու մը զատազանին ծայրը անցուցած կը քալեն դէպի Ազգային Տուն. մեքանիսիէններու ու կօշկարներու չուկայէն հազիւ դուրս եկած՝ ամբոխը սառցած էր արդէն պատկառելի երեսոյթ. Ազգային Տան արձեւին ու տեսեր անմիջապէս յանձնուելան առանց դիմադրութեան. ըսուեցաւ որ քարտուղարն ու կարդ մը ժողովականներ եռելի ցանկապատը մագլցելով առենին խոյս տուին. ամէն պարագայի, ցուցարարներ – ըս ամբոխը մէկ քանի օր Տան մէջ դիւեց մինչեւ որ Ազգային Վարչութիւնը հրաժարի ու համամիտ ըլլայ Ծ. Ա. Ծ. Կ.–ի հիմնադրութեան եւ սեփականութեանց անվերապահ փոխանցումին։

– Անկէ ետք բաւական ճամբայ կտրած ըլլալու են մինչեւ հարցը ձեզի եւ մեզի հասնի։

– Անկասկա՛ծ, անկասկա՛ծ, հսկայական աշխատանք տարուեցաւ բոլոր քայլերը օրինական եւ սերտուած ձեւով առնելու, բարեբախտաբար Ծ.Ազ.Ժ.Կ.–ի մէջ ալ տակաւին չի պակսիր. իրաւաբան, տնտեսագէտ, երկրաչափ, ընկերային փիլիսոփայ չատ համերաշխօրէն աշխատեցան Ազգային իշխանութիւններուն հետ, որոնք ձեւով մըն ալ «օ՛խ» քաշեցին իրենց ուսերէն մեծ ու ապերախտ բեռ մը նետած ըլլալով։

– Ամէն բան չատ տրամաբանական եւ հմայիչ կը թուի բայց, Պր. Ռոլան, իսկապէս կը կարծէ՞ք որ մեծ սխալ մը չի պատահիր, ամէն բան լաւ կ'ընթանայ։

– Պր. Երուանդ ձեզի չատ պահպանողական ձեւով կը խօսիմ. դեռ չըսի թէ Ծ. Ա. Ծ. Կ.–ը հաւանաբար իր փորձառութիւնը «Ֆրանչիզ»ի դրութեամբ ծանօթ ուրիշ գաղութներու. ահաւասիկ յաւելեալ եկամուտի դուռ որ չեմ ուզեր նոյնիսկ յիշել ձեզի։ Անկէ անդին որոշ արկածներ միշտ կրնան պատահիլ. պիտէք յեղափոխութեան համազօր բան է այս եղածը։ Անցեալ օր «կալուածոց Յանձնախումբի» ժողովին առենադրութիւնը որոշուած ժամուն չէ գտնուած Ազգային Տան յուշատախտակին վրայ, ինչպէս կը պարտադրէ Ծ. Ա. Ծ. Կ.–ի կանոնագիրքը։

– Երբուընէ՞ ի վեր առենադրութիւնները յուշատախտակի վրայ կը դրուին։

– Օ՜օ՛, Մասլվարի մէջ հիմա ծածուկ, գաղտագողի, դռնիակ ժողով կամ որեւէ դոյութիւն չունի այլեւս. ամէն մարդ աչքը տասը բացած կը հետեւի իր բաժնեթուղթերուն ճակատագիրը որոշող ամէն քայլի։ Ազգային Տան առջեւի մայթին վրայ միշտ խռնուած ժողովուրդը դիտես, Շանկհայի պատերուն փակցուած թերթերը կարդացող Զինագիները կը կարծես։ Այս ալ անչուշտ իր վտանգները ունի։ Ինչպէս ըսի, օր մը կալուածոց առենադրութիւնը չէ՛ գտնուած պատին վրայ ըստ սովորականին։ Ցաջորդ ժողովի ընթացքին յանկարծ Փեհլիւան Վարդան եւ իր ընկերները կը յարձակին ժողովականներուն վրայ, որոնք հազար դժուարութեամբ՝ արիւնլուայ վիճակով նորէն եռելի ցանկապատին ճամբով խոյս կուտան հազար երդում ընելէ ետք թէ իրենք առենադրութիւնը գաղտնի պահած չեն։

– Այդ Վարդանն ալ սկզբունք չունեցող ոճրագործին մէկն է եղեր ճանը՛մ։

– Պր. Երուանդ, մինչեւ հիմա հարցերը սկզբունքին դեմի վրայ կը դնէր ամէն մարդ. բաժնեթուղթը գրպան մըտցընելէ ետք չհէր ի՛նչ կը պահանջէ այդ կը հետապնդեն։

– Էհ այդ առենադրութեան հարցը լուսաբանուեցա՞ւ։

– Այո՛, այո՛, պղէտը աւելի ծանր չառած բանկից դուրս եկաւ, որ այդ օրյը քարտուղարին խիժը պակաս է ու այն – տեսը տունէն փիչ մը խմոր բերելով առենադրութիւնը փակցուցած է դուրսի տախտակին վրայ. կէսօրին՝ Մասլվարի մայթերուն վրայ արածող այծերէն մէկը չատ կը հրապուրուի խմորով ու պատին կոթնելով կը ճաշակէ զայն՝ անչուշտ առանց խնայելու պատենադրութիւնը։

– Բաժնեթուղթերու արժէքը վնաս կրեց անչուշտ այս դէպքին վրայ։

– Փոքր ելեւէջ մը տեղի ունեցաւ անշուշտ բայց այլեւս այդպիսի բաներու առաջքը առնուած է։ «Որոտում»ի տպարանը նախաձեռնութիւնը առաւ առենադրութիւնները «առէպիւ» պիտակներու վրայ տպելու. հիմա այդ տեսակի թուղթի վրայ տպուող յայտարարութիւնները, թռուցիկները, ծանուցումները, մահազդները մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն ու տպարանը, «Որոտում»ի բարգաւաճման առընթեր նոր Ոսկեդար մը կ'ապրի կարծես։ Ահաւասի՛կ, Պր. Երուանդ ձեզի ըսելիքս Ծ.Ա.Ծ.Կ.ի մասին. ի՞նչ կը մտածէք։

– Ըը՛հ, չեմ դիտեր չիտակը չատ հրապուրիչ բաներ կան առաջարկին մէջ, բայց... Թերեւս Մարգրիտին կարծիքն ալ առնեմ աւելի լաւ կ'ըլլայ. վաղը ձեզի պատասխան կու տամ, – ըսաւ Երուանդ ներքին գոհունակութեամբ մը՝ փախուստի ճամբան դատ ըլլալով։

– Պր. Երուանդ, այս հարցը չի՛ կրնար սպասել, – ոտքի ելաւ Ռոլան սենեակին մէջ երթեւեկելու համար, – վեց, եօթը ժամէն Թոքիոյի սակարանը կը բացուի ու կը սպասենք որ Ծ.Ա.Ծ.Կ.ի բաժնեթուղթեր մինչեւ առաւտուղ հասնին. վաղը չատ ուշ պիտի ըլլայ եթէ այս «օքտիոն»ը ձեռքէ փախցնէք։

– Լաւ, լաւ սպասողեցէք լինդի երկոտասնեակ մը բաժնեթուղթ, հրահանգեց Երուանդ՝ խանդավառուած Թոքիոյի հեռանկարներով։

– Ա՛հ, կը ցաւիմ այդ չեմ կրնար ընել. կը ծախենք միայն ընտանիքի անդամներուն թիւով. Ծ.Ա.Ծ.Կ.ը կ'արգիլէ սեփականութեան օրէէ խիտ կեդրոնացում ու կը ջանայ սպահովել ամէնէն լայն ժողովրդական խարիսխը, – հաստատեց Ռոլան, պաշտօնական հով մը տալով իր արտայայտութեան։

– Լաւ ուրեմն չորս բաժնեթուղթ ընենք. չէքը «ինտոսիւէզ»ի անունով գրեմ չէ՞։

– Ո՛չ, ո՛չ, ինչպէս ըսի մենք համեստ միջնորդութիւն մը կ'ընենք մեր համաշխարհային ցանցին չնորհիւ. չէքը կը գրէք ի նպաստ Ծ. Ա. Խ.ին։

– Ծ.Ա.Խ.ի՞ն, – բացագանչեց Երուանդ – այս մէ՞կը ուրկէ բուսաւ։

– «Մասլվարի Ազգային Խնայողութիւն»ները ամբողջութեամբ Ծ. Ա. Ծ. Կ.ին պատկանող դրամատունն է, որ հիմնուեցաւ ձեռնարկին դրամական փոխանցումները կատարելու համար։ Երբ Ծ.Ա.Ծ.Կ.ը ծնունդ առաւ, հարեւան քաղաքի քրտական պանքան՝ «Շինականներուն Ու Ռամիկներուն Դրամատունը» անմիջապէս առաջարկեց դրամական գործառութիւնները յանձն առնել. անչուշտ Ծ.Ա.Ծ.Կ.ի վարչական մարմնին չատ տրամաբանական թուեցաւ Ծ.Ա.Խ.ի ստեղծումը, որ հիմա սովորական պանքայի բոլոր ծառայութիւններն ալ կը մատուցանէ ու Ծ.Ա.Ծ.Կ.ի ամէնէն չահաբեր հաստատութիւններէն մէկն է։

– Ըսել է Ծ.Ա.Ծ.Կ. դնելով փիչ մըն ալ Ծ.Ա.Խ. գնած կ'ըլլամ։

– Ահաւասի՛կ, կը տեսնէք թէ մէկ քարով քանի թռչուն պիտի որսաք, – ըսաւ Ռոլան ձեռքերը չիելով։

– Ահա չէքս, դուք բաժնեթուղթերը պատրաստեցէք. փիչ մը դործիս պէտք է դառնամ այլեւս, – ըսաւ Երուանդ, ձեռնուեցաւ Ռոլանի հետ եւ ուղղուեցաւ դէպի դուռ։

– Ա՛հ, Պր. Երուանդ, ազօթքի ժամն է նորէն, կարծեմ եռելի դուռը պիտի դռծածէք կրկին։

×

Երուանդ անկողնին մէջ օրուան թերթը աչքէ կ'անցընէր երբ Մարգրիտ պիչերանոցը հազած ընկերացաւ իրեն։

– Երուանդ, այս լոյսը ե՞րբ պիտի մարես այլեւս։

– Վայրկեան մը, հոգի՛ս, այս սակրանի լուրերը առնեմ... հինդ վայրկեան միայն, – ըսաւ Երուանդ ու ձայնասփիւռին ձայնը աւելի յստակացուց, սլաքը այ ու ձախ տեղափոխելով։

= «Պ. Պ. Սի. Համաշխարհային ըմպասարկութիւն. եւ հիմա «Սակարանի Տեղեկագիրը Այսօր». ընդհանրապէս հանգարտ օր մըն էր տախտակամածին վրայ։ Ոսկին ժժգոյն էր, կապարը կակուղցաւ, թիթեղը սահեցաւ. բամպակը փափուկ էր, չաքարը գառնացաւ, երեք ամսուան սուրճը պղտեցաւ, մէկ ամսուան քաքաօն դեռ տաք է. Սոյայի լուրիաները հասունցան, խողի որովայնները ծփացին, քարիւղը ընկղմեցաւ։ Բաժնեթուղթերու չուկային վրայ լռութիւն կը տիրէր. Տաու Ճոնզն ու «Էֆ. Թի»ն գրեթէ անփոփոխ մնացին։ Օրուան ասպղը անկասկած Ծ.Ա.Ծ.Կ.ի բաժնեթուղն էր, դորս դնելու հրահանգներ եկան աշխարհի չորս ծագերէն՝ Արժանթինէն մինչեւ Սիպերիա, Աւստրալիայէն մինչեւ Ալասքա, մէկ քանի ժամուան մէջ դինի մեծ յաւելումներ պատճառելով։ Դուք պիտի լսէք «Սակարանի Տեղեկագիրը Այսօր»՝ վաղը նոյն ժամուն», – վերջացուց խօսնակը, Պիկ Պէնի դղրդոցէն ճիշդ առաջ։

– Մարգրիտ հոգիս, դիտես այսօր չատ աղուոր դործ մը տեսայ, – յայտարարեց Երուանդ ժպիտ մը դէմքին՝ պաղած ու երազկոտ աչքերով։

– Հիմա լոյսը մարէ վաղը կը պատմես։

– Դիտես մենք մեր Գոնիայի ու Մարաչի տուները երբեք չենք ճանչցած, Հալէպի տունը ծախուած է չատոնց, Պէյրութի տունը քարուքանդ եղաւ, ա՛յս տունը մեզի չի կրնար պատկանիլ, բայց մեր զաւակներուն պիտի կարենամ ձգել այս դեղնած ու ալեկոծ էջերով Աւետարանը, իմ դրութիւններս պարունակող «Ցառաջ»ի թիւերը եւ հայ դպրոցի ու եկեղեցիի սեփականութեան բաժնեթուղթ...

– Ինծի ի՞նչ պիտի ձգես, – հարցուց Մարգրիտ կարմիր ու կլոր ժպիտով մը։

– Բեզի՞... «մի քիչ փոդ»... եթէ ողջ մնանք, – կատակել ձեւացուց Երուանդ։

– Միայն այդքան, – փսփսաց Մարգրիտ։

– Եկուր այս հարցին չուրջ քիչ մը խորհրդակցինք, – առաջարկեց Երուանդ ու լոյսը մարեց։

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ՝ ԱՆՈՅՇ ԽՕՍՔԵՐ

- Vous savez ce que j'ai, Arpik?

= Non.

— J'ai un cancer du poumon, inopérable.

= !

— Mais, parfaitement guérissable.

Գրեթէ տարի մը առաջ էր։ Գարնան առաւօտ մը։ Կասթոն Տլֆէտ նոր մեռած էր։ Կարծեմ Երկուշաբթի օր մըն էր։ Կարեւոր ալ չէ։ Առաւն, հեռաձայնած էր եւ փափաք յայտնած, որ ցերեկին մեասին ճաչենք։ Ու երբ կ'երթայինք ղէպի ճաչարան, պահ մը կեցած էր, Սէն–Վենսան տը Փօլ եկեղեցւոյ դիմաց, ու հարց տուած, այդպէս՝

— Vous savez ce que j'ai?

Գիտէի ու ո՛չ պատասխանած էի, որովհետեւ դեռ չէի գիտեր, թէ օր մը առաջ, դիպուածով, տեղեկացած էր, «անողոք» մկրտուած իր հիւանդութեան։ Երբ, խօսակցութեան ընթացքին պատմեց մանրամասնութիւնները, Ռոսարոպովիչի միջամտութիւնը որպէսզի վրոճ. Եվարցընպէրկ զինքը քննէ, այլեւս խոստովանեցայ թէ գիտէի։ Այդ վայրկեանէն, ամէն ինչ կրնար աւելի դիւրին ըլլալ եւ սակայն՝ աւելի դժուար էր, աւելի վտիտ։

«Parfaitement guérissable»ը դիս չմեծցուցած էր։ Այսինքն՝ իր լաւատեսութիւնը։ Եւ մինչեւ վերջ, այդ լաւատեսութիւնը հանելուկ մը մնաց։ Հաւատա՞ց ապաքինման։ Չեմ կարծեր, բայց այդպէս ձեւացուց, մեծ կորովով, անապատելի եռանդով։ Թերեւս մեզ խաբելու համար, թերեւս պարզապէս՝ ինքզինքը խաբելու համար։

×

Արշամ Պապայեանի հետ մեր ծանօթութիւնը դէչ սկսած էր։ Մօտ 16 տարի առաջ էր։ 70ական թուականներուն, երբ միտքը դրած էր «Անոյշ»ը ներկայացնել տալ Մարսէյլէն եռք՝ Փարիզ, Թէաթր ատ Շան զ'Էլիզէ։ Մեծածախ ձեռնարկ մը, որու համար օժանդակ միացեալ յանձնախումբ մը կ'ուղէր Փարիզի մէջ ու նաեւ մամուլի օժանդակութիւնը։ Տաք չէի ու կը բացատրէի իրեն թէ այնքան աւելի կարեւոր եւ արտօնահերթ հարցերու համար նիւթական օժանդակութիւններու կը կարօտինք, որ «Անոյշ»ի յատկացուելիք դրամարները լիւքս մը կը նկատէի։ Չէր համոզուեր։ Անփորձ էր, նոր կը մտնէր հայկ. չրջանակներու մէջ եւ այն առեն –ինչպէս վերջն ալ– չէր հասկնար որ ուրիշներ իր մօտեցումը չունենան, նոյն հարցերու չուրջ։ Կարծիք կ'առնէր, աղուոր աղուոր մտիկ կ'ընէր, բայց իր գիտցածը կ'ընէր։

Ներկայացումէն եռք, «Անոյշ – անոյշ խօսքեր» խորագրուած գրութիւն մը տպագրած էի «Ցառաջ»ի մէջ. չատ սրտնեղած էր. անկէ եռք սակայն, լաւ ու անկեղծ բարեկամներ դարձանք։

×

Գարնան այդ օրը, վերջին անգամ է որ ճաչեցինք միասին, գլուխ գլխի։ Ժամ մը առաջ ձգած էր Շեվարցընպէրկը ու յայտնի էր՝ խօսելու, պարպուելու պէտքը կը զգար։ Յանկարծ ուզեց որ եռակի խօսինք այլեւս իրարու հետ։ Փորձեցինք, բայց «չատացուեց»։ Այդպէս է, երբեմն մանաւանդ Ֆրանսերէնի մէջ։ Կապ չունի բարեկամութեան կամ որեւէ մտերմութեան հետ։

Հիւանդութիւնը մէկ կողմ դրած, սկսաւ խօսիլ ծրագիրներու մասին, որու գլխաւորն էր «Գայեանէ» բեմադարձին իրագործումը Մարսէյլի օփերան։ Կ'ուզէր անպայման որ բեմադարձումն ու ըզգեստներու ստեղծագործութիւնը ստանձնէ Գառզու։ Համոզելու համար յամառեցաւ, մինչեւ վերջը, քանի որ մահէն հազիւ 3 – 4 օր առաջ է, որ մինչեւ Վանս կ'երթար «այո» մը պոկելու համար արեւստադէտէն։

×

Ուշ եկած էր հայ կեանքին ու տեսակ մը բարդոյթ ունէր, այն մտավախութեամբ թէ խորագէս ծանօթ չըլլալով ազգային հարցերու բոլոր ծալքերուն, կրնային գինքը խաղի բերել։ Մանաւանդ եկեղեցական մարզին մէջ։ Անկասկած, մեծ աշխատանք տարաւ կոչկոռ կապած մտայնութիւնները փոխելու, կամ սին համամարտութեանց վերջ դնելու համար, Մարսէյլի մէջ։

Շատ յիշուեցաւ իր վատակը գեղարուեստական թէ երաժշտական մարզին մէջ։ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբէն Արամ Պաչատուրեան Հիմնարկը, անցնելով մշակութային բազմազան ու բազմատեսակ նախաձեռնութիւններէ, Արշամ Պապայեան եղաւ նուիրեալ բարեկամ մը Արուեստին։ Եւ հոդ ալ իր բացակայութիւնը գգալի պիտի ըլլայ։

Վերջին ամիսներուն սովորականէն չատ աւելի վատնեց իր վերջին ուժերը, որպէսզի ոչ ոք համարձակի վատառողջ վիճակին վերագրել նոյնիսկ բնական յոգնութիւն մը։ Հաւանաբար, ներքնապէս չատ տառապեցաւ այդ խաղը խաղալու համար, թէկուզ քաջութեամբ։ Ուզեց ապարդիւ կարդալ մահուան, չարունակելով ծրագրել, վաղը պատրաստել։ Չհամակերպիլ ճակատագրին։

Յետոյ, յանկարծ՝ վերջակէտ։ Լաւ որ պահը չզգաց։

×

Օրէ օր չրջապատը քիչ մը աւելի ամայի կը դառնայ։ Քաղաքներու մէջ, երբ բարեկամներ կը պակսին, քաղաքներն ալ, կարծես, փոխուած բան մը կ'ունենան։ Երբ, վաղը, կրկին Մարսէյլ երթամ, այլեւս պիտի չգտնեմ Արշամը, որու հետ այնքան հաճելի էր խօսիլ, անոյշ–անոյշ խօսքեր փոխանակել։

Ա. Մ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Արմենուհի Մարգարեան զաւակներն ու թոռները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱԻԵՏԻՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Յարութիւն Արթինեան զաւակներն ու թոռները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԿԻՒՆԷՇ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS

— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia **COUMRYANTZ**
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon **BAGHDASSARIAN**
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan **SARKISSIAN**
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques **CHELELEKIAN**
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկունները ժամը հինգ 6–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.–

Զորեքշաբթի, Մարտ 11՝
Քարոզիչ՝ ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 18՝
Քարոզիչ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԳԻՑ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջնին՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆԾ. ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆԾ. ՊԱԼԼԳԵԱՆ

Ն կ ա ր ն ե ր
կ ը փ ո տ ռ ո ւ ի ն

Վերարտադրելու համար հատորի մը մէջ, կը փնտռուին հին նկարներ կիլիկիոյ վերաբերեալ (Սիս, Հաճըն, Զէյթուն, դղեակներ)։ Դիմել՝

CLAUDE MUTAFIAN
61, rue Monge — 75005 Paris
Tél. : 47 - 07 - 76 - 43
43 - 25 - 78 - 60

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՄՇԱԿ. ԿԵԴՐՈՆ

Վարդանանցի առիթով, հովանաւորութեամբ՝ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ մշակութային կեդրոնին, կիրակի, Մարտ 8, երեկոյեան ժամը 15·30–ին եւ 18·30–ին, Մարսէյլի ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ մշակութային կեդրոնին մէջ, 26 rue Sibié – 13001 Marseille, տեղի կ'ունենայ երաժշտահանդիսաւոր պատմա – արամախօսական թատերդութիւնը՝

ՎԱՐԴԱՆ

Տեղերը ապահովելու համար դիմել.–
Հայ Կաթ. Եկեղեցի՝
91 – 48 – 19 – 60
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի, Բրասս
91 – 77 – 84 – 70

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. 1987
11–րդ Նաւասարդեան
Համաշխարհային
Փառատօն

Թրնեւի մէջ – Ապրիլ 17–էն 19

Մասնակցութեամբ՝ Միջին – Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու։

Պասքէթ – պոլ, Վոլէյպոլ, Մինի – Ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ արտասանութեան մրցում։

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Մ.ի 11, Սքուար Ալպոնի Փարիզ, 16–րդ։

Հեռ. – 45 – 20 – 03 – 18

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՐ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Նուիրատուները Զ. Ցանկ

Նախորդ գումար՝ 20·980 Ֆր.

Բժշկուհի Սեդա Թիւրեաքեան 2·000 Ֆ., Օր. Ավրօրալեան 1·000 Ֆ., Պր. Սեդրակ Սարհատեան, Պր. Կարպիս Փափազեան (Վիէննա), Փրոֆ. Պր. Փիլիպպոս Փիլիպպոսեան, Պր. Ժ. Սերվալ Քէհեայեան, Տիկին Հռիփսիմէ Պետրոսեան, Տիկին Նոյեմի Տէրտէրեան 500–ական Ֆ., Բժիշկ Պր. Մոմճեան, Պր. Յարութիւն Տիգրանեան 300–ական Ֆ., Պր. Շնոր – հակեան եղբարք, Պր. Հրաչեայ Պօղոսեան 250–ական Ֆ., Պր. Աբրահամ Պաստալ, Պր. Ժօզէֆ Պօղոսեան, Պր. Ռօժէ Գազեան, Պր. Մխիթար Սիքարճեան, Պր. Նուրհան Իփէքճի, Տիկին Անի Պետրոսեան 200–ական Ֆ., Պր. Գասպարեան, Պր. Աբժան, Տէր եւ Տիկին Ասեփս Քէշիշեան 100–ական Ֆ.։

Ընդհ. գումար՝ 29·580 Ֆ.։

Նուիրատուները կրնան իրենց դրամադիւռները (չէքերը) հետեւեալ հասցէով ղրկել.–

A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09
կամ՝
U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

– Կ Ո Չ –

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – *Վասպուրականի*, – *Յաղթականի*, – *հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 12, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ։*

Հերոսամարտի տօնակատարութիւնը նուիրուած է մեծ հոդեւորական Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին։

կեդրոնական վարչութիւնս որոշած է «Խրիմեան Հայրիկի յիշատակը յաւերժացնելու համար հիմնել «Խրիմեան հիմնադրամ Փոնտ» որուն միջոցաւ պիտի պահուին հայկական դպրոցներու մէջ սաները, եւ միեւնոյն ժամանակ օգնութիւն պիտի կատարուի կրթական եւ գրական ձեռնարկներու։

Ուստի, կոչ կ'ընենք Ֆրանսահայ զաղութի բոլոր մեր հայրենակիցներուն, զօրավիգ կենալու այս պատուաբեր եւ օգտակար ձեռնարկին իրենց նիւթական սրտաբուխ նուէրներով։ Նուիրատուներու ցանկը կը յայտարարուի «ցառաջ»ով։

Դրամական առաքումները պէտք է ըլլան հետեւեալ հասցէին.–

UNION DE VAN
Mr Gracian
40, ave. de la Petite Suisse
13012 *Marseille, France*

Կանխայց շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(Կնիք)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԼՐԱՏՈՒ

ANTENNE 2

Զորեքշաբթի իրիկուն, ժամը Ճանկի յայտարերին կը մասնակցի Լիոնի կա Սիկալ մանկանց երգչախումբը, ուր կը մեներգէ 12 տարեկան Նաաին Գասպարեան (Թէյէ Վոտա Թէյէ, չեխերէն)

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

EXPOSITION
DE PEINTURES ET SCULPTURES

Le Centre Culturel Saint Mesrob
organise
une Exposition de Peintures et Sculptures d'Artistes Arméniens de France, avec la participation de :

- BARKEV DJIBOGHLIAN
- GUV
- CHAHE KAZAN
- KHATCHIG KAZANDJIAN
- DIKRAN KOUBESSERIAN
- SUZANNE MAKAROFF
- PATRICK SAMUELIAN
- SIR—L
- HAROUTIOUN TOROSSIAN
- PATRICK TOUCAS-TERZIAN
- ARCHAVIR YEGHIAZARIAN

L'exposition aura lieu dans les salles du Centre, 10bis, rue Thouin, Paris 5e, du 11 au 18 Mars.
Horaire de visite : de 14h. à 20h30.
Vernissage: Mercredi 11 Mars, à 19h.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ամէն – Լաւի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը առացած է հետեւեալ նուէրը Շահան Խչէր. Քհնյ.ի ձեռնադրութեան 25–ամեակի հանդիսութեան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Մխրաքեան 5000–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Քէչիշեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեան 1000–ական Ֆ., Հ.Բ.Ը.Մ., Տիկին Արշալոյս Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելթովանեան, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, Անդրանիկ Համպուքեան, Նուպար Փափազեան 500–ական Ֆրանք, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Բժ. Զաւէն Գաբրիէլեան 300–ական Ֆրանք, Հ.Յ.Դ. 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փերանեան, Դաւիթ Պանոփեան, Տէր եւ Տիկին Գալփաքեան, կարմ Տէրտէրեան, Ֆր. Համբարձումեան, Վահէ Տուրսունեան, Ամէն – Թ'Անթիասի Ս. Թադէոս Եկեղեցի, Շալճեան ընտանիք 200–ական Ֆ., Թոմմաս Թոմմասեան, Զարուհի Պօղոսքեան, Վ. Ճառապեան, Թիրէքեան ընտանիք, Կարապետ Տէրտէրեան, Սօնիա Փիլիկեան, Գառնիկ Տէրտէրեան, Գազազեան Լեւոն, Հրայր Փիլիկեան, Ժիրայր Մարգարեան 100–ական Ֆրանք, Օր. Լիւսէր Փամպուքճեան 50 Ֆ.։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պելֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ ախոյրներ։
Վկայեալ ախոյրն Շրջանն կայանի համար։
Վարիչներ։

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել առարեւ յիշուած հասցէին.–

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
10
MARDI
10 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.440 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.440

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՖԷՐԻ – ՊՈՒՐ ՄԸ – Հեռըլտ օֆ Ֆռի Ինթըրփրայզ – ընկերութեան հազիւ մեկնելէն եւրոպական Զէպրիւժ նաւահանգիստէն: Ասոր չատ արդիական զբօսանաւը Պրիւժէն Տուվր գիծը կ'ապահովէր եւ այս անդամ 543 ճամբորդ ունէր: Ինչպէս միշտ, ապէտէն եւրոպական նաւահանգիստներու մէջ հարցումները կը տեղան, այսինքն՝ «ինչ»ները: Կը թուի որ բաց դուռ մը պատճառ եղած ըլլայ որ ջուրը խուժէ ներսը եւ հաւասարակշռութիւնը կորսընդունել տայ նաւուն: Երկուշաբթի առաւոտ առաջին հաչուեկշիռի մը համաձայն մեռելներու թիւը 135 էր աւելի քան 400 հոգի փրկուած էին: Զոհերու մեծ մասը Անգլիացի են, բայց հաւանական կը նկատուի որ Ֆրանսացիներ ալ ըլլան, ոըովհետեւ ընկղմած կառքերուն մէջ, Ֆրանսական արձանագրութիւն ունեցող կառքեր դտնուած են: Ուրբաթ իրիկուն է, որ գեր – արդիական այս նաւը ճամբայ կ'ելլէր պելժիական նաւահանգիստէն, ճամբորդներէն զատ 65 կառք եւ 35 բեռնակառք ալ կը կրէր: Տիկին Թաչըր չվարանեցաւ «ազգային ազէտ» որակել պատահածը:

ԱԶՐՔԵՕԼի մէջ, Մարտինի զաւառ (Սուրիոյ սահմանակից) ուր թուրք գիւղացի սպաննուած են (վեցը՝ երախայ) Շարաթ գիշեր Քիւրտերու քոմանտոյի մը կողմէ: Զոհերուն մէջ են գիւղապետը՝ ձմմհուր Թունչ եւ ընտանիքէն չորս անդամներ: Այս առթիւ, Ներքին նախարարը՝ Եըլտըրըմ Աքպուլութ սպառնացած է քիւրտերուն:

ՄԷՔՐ ՎԵՐԺԻՆ, Ապտալլահի փաստաբանը նամակով մը Արդարութեան նախարար՝ Շալանտոնի, կ'ուզէ որ նախարարը բեկանել տայ Ապտալլահի դատավարութիւնն ու վճիռը, ըստ օրինագրքին 620–րդ յօդուածին, որ այդ կը պարտադրէ, երբ դատավարութիւնը օրէնքի դէմ եղած է: Վերժէս կ'ուզէ օգտագործել Մազիւրիէի պարագան, որ Ապտալլահի առաջին փաստաբանն էր եւ խոստովանած է թէ ֆրանսական դաղտնի սպառարկութեանց համար աշխատած է: Վերժէսի դիմումը, չատ հաւանաբար ոչ մէկ հետեւանք ունենայ, քանի որ Մազիւրիէ, փաստաբանն էր Լիբանանցիին, նախքան անոր ոճրային յանցապարտութիւնը:

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ նախարարը՝ Սըկէն ըսաւ որ ընկերային ապահովութեան բացը հիւանդները պիտի առանձնեն եւ ոչ գործաւէրները: Նախարարը կը գտնէ որ Ֆրանսացիք չատ դեղահատ կը գործածեն. պէտք է սահմանափակեն եւ փոխանակ դեղ կլլելու ծով երթան եւ արեւ վայելեն:

ՏԻՒՐՋԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ՝ վայիս ձումպլաթ յստակեցաւ թէ անգլիացի բանագնացը՝ Թէրի Ուէյթ Հեզպոլահի ձեռքն է մկկուկէս ամիսէ:

ՊԱՊԸ, Ալի Աղճայի ներումը խնդրեր է Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահէն, բան Աղճայի մօր յայտարարութեան «Օձձի» շաբաթաթերթին: Ծանօթ է որ Պապին դէմ մահափորձ կատարող Թուրքը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է:

«ԼԸ ՄՈՆԴ», Մարտ 7–ի իր թիւին մէջ է միայն, որ արձապանգ կանգնած Եւրոպայի Խորհրդարանին քաղաքական յանձնախումբին Փետրուար 25–ի քուէարկութեան, հայկական հարցին վերաբերող: Թերթը կը յիշէ որ յանձնախումբին մեծամասնութիւնը մերժած է հետեւիլ տեղեկարերին (Վանտըմբլպրուք) որ «ցեղասպանութիւն» կը նկատէր 1915–ի դէպքերը: Ապա, մէջբերումներ կ'ընէ հայ դատի յանձնախումբին եւ «Սոլիտարիթէ Ֆրանքօամերիքէն»ի մխացեալ զեկոյցին, այս առընչութեամբ:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ պատուիրակ նախարար՝ Փանտոյի կարդ մը խօսքերը Մալիք Ուսէքինի հասցէին կը չարունակեն աղմուկ հանել, մինչեւ իսկ պատճառ են բողոքի ցոյցի մը, որ տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի օր: Նախարարը ըսած էր, ի մէջ այլոց· – «Մալիք երբեք պաշօն չէ անցուցած: Քաղքենիութեան բոլոր ճախողածներուն գլուխը չաճախած է: Եզբայրը միջազգային կասկածելի դէմքեր մը կը նկատուի: Ֆրանսացի ուսանողներուն ըսուած հերոսը չէ···: Ընտանիքի հայր եմ եւ եթէ տիալիզի ենթակայ զաւակ մը ունենայի, արդեօք կ'ըլլայի որ գիշերով տխմարութիւններ ընէ փողոցները»: Հակազդեցութիւնները բազմաթիւ են եւ բազմազան: Մարդկային իրաւանց ենթանախարարն ալ համաձայն չէ, բայց չուզեր տարակարծութիւններու դուռ բանալ կառավարութեան ծոցը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Շարժարուեստի մրցանակները – Սեզար – բաշխուեցան Շարաթ օր: Լաւագոյն ֆիլմի մրցանակը ստացաւ՝ Թէրէզ, լաւագոյն դերասանուհի՝ Սապին Ազէմա, լաւագոյն դերասան՝ Տանիէլ Օթէօյ, լաւագոյն բեմադիրի՝ Ալէն Քավալիէ (Թէրէզ) եւայլն, եւայլն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԻՆՏԻՖՆԱՊՈԼԻՍ

ՌՈՊԷՐ ԷՄՄԻԵԱՆ 4–ՐԴ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱԻ

Ինախանապոլիս տեղի ունեցած աթլեթիզմի աշխարհի ախոյենութեան մրցումներուն, ոստումի մարզին մասնակցող Ռոպէր Էմմիեան 4–րդ հանդիսացաւ, 8 մեթր ցատքելով: Առաջին տեղը գրաւեց ամերիկացի Միրիքս՝ 8·23 մ· ցատքելով:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան չրջանի ախոյենութեան մասնակցող հայկական խումբերու խաղերու արդիւնքներն են. –
Վիթրի – Ալֆորվիլի Հայ Մարզական 0–2
Սէն Պրիւիյէր - Իսիի Հայ Մարզական 1-1

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՒՄԲԵՐ

Սեւ ծովու ափին «Կոտայք» քննական հանդիպում մը ունեցած է Նիկոպոլի «Կոլոս»ի հետ եւ յաղթած 1 – 0 արդիւնքով: Կոլը 25–րդ վայրկեանին նչանակած է Ազասեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24 – 25)

ԹԱՍ–Ի ՓԱՐԻԶԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՈՒՀԻՆ ԵՒ «ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ի ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

*Երեք օրով Հայաստան այցելած են ԹԱՍ–ի Փարիզի դրասենեակի աշխատակից Մոնիք Ռոքի եւ իր ամուսինը՝ «Իւմանիթէ»ի լրագրող Ժան Ռոքի: Այս առթիւ, Մոնիք Ռոքի հանդիպում մը ունեցած է «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ, հետեւեալը ըսած է· – «Մենք Երեւանի մէջ հաղորդուեցանք մշակութային դարմանալի պանձերու հետ, որոնք վկայեցին հայ մշակոյթին բերած մեծ նպաստին մասին՝ համամարդկային զարդացման գանձարանը: Մեզի համար այդպիսի վկայութիւններ դարձան Մարտիրոս Սարեան թանգարանը եւ Մինաս Աւետիսեանի տուն – թանգարանը, նկարիչներ՝ որոնց–մով հայկական կերպարուեստը ազատօրէն մուտք գործած է աշխարհի պատկերասրահներն ու թանգարանները: Երեւանի Կամերային երաժշտութեան Տունը, որուն տրուած է նաեւ Կոմիտասի անունը, մենք ունկնդրեցինք Կոմիտասի գործերու մշակումներ՝ համանուն քառեակի մեկնաբանութեամբ: Անոնք մարգրիտներ էին բառին իսկական իմաստով, իսկ եթէ աշխարհի մէջ կան քանի մը լաւագոյն քառեակներ, անոնցմէ մէկը, անպայման, Երեւանեան այդ չորս երաժիշտներու խումբն է, որ ունի արհեստավարժ բարձրը մակարդակ»: Ապա խօսելով Հայաստանի ժողովուրդէն իր ստացած տպաւորութեան մասին, Տիկին Ռոքի նչած է· – «Հայաստանի մարդիկ կենսասէր են, կեանքին սիրահարած: Ես ու ամուսինս նկատեցինք, որ անոնք կրնան աշխատանքն ու հանդիստը այնպէս կազմակերպել, որ մէկը միւսին ոչ թէ խանգարէ, այլ՝ օգնէ, ամբողջացնէ: Անոնք սրբութեամբ կը պահպանեն իրենց անցեալի յիչատակները, կը խոնարհին յիչատակին առջեւ անոնց՝ որոնք իրենց կեանքը զոհաբերած են հայրենիքի ազատութեան համար: Այդ մասին վկայող յուչարձաններէն է 1915–ի Եղեռնի նահատակաց յուչարձանը Երեւանի մէջ, որ, ինչպէս ըսուեցաւ մեզի, նաեւ հայ ժողովուրդի վերածնունդի յուչարձան կը կոչուի: Այո, վերածնունդի, որովհետեւ զայն դիտելով մենք եկանք այն եզրակացութեան, որ հակառակ անհաւասար պայքարին, դարուս սկիզբը Թուրքերու սանձազերծած ցեղասպանութիւնը ոչ թէ յուսահատեցուցած է Հայերը, այլ անոնց հաւաքական ուժ տուած»:

×

ՀԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՕՆ ՀԱՅԱԻԱՆԻ ՄԷՋ

Արովեան չրջանի Հայաւան գիւղին մէջ նչուած է հայի տօնը: Ամբողջ գիւղը չընչած է անբացատրելի բոյրով: Վարպետ հացթուխները թոնիրէն պոկած եւ ներկաներուն հրամցուցած են հայկական սպիտակափրփուր լաւաչը: Արտասանողներ բարձրախօսներու միջոցով աւանդութիւններ, հինաւուրց զրոյցներ պատմած են հացի մասին, ներկայացուցած են գիւղին անուանի հացագործները, ինչպէս նաեւ արտասանած են բանաստեղծութիւններ՝ հացին եւ զայն պատրաստող մարդուն նուիրուած: Մեկնաբանուած են ժողովրդական պարեր, տեղի ունեցած են մրցումներ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵՑՈՒԻՆ ՍՐԱՀԻՆ ՀԱՅԵՐԸ

Հայ արուեստագիտուհի մը իտալական, ֆոլսիֆական, սպանական, հրէական եւ բաժշտութեան գործերով պատրաստուած յաջորդական շարք մը յայտագիրներ կը ներկայացնէ· սրահը ամէն անգամուն բերնէ բերան լեցուած կ'ըլլայ կարգով իտալացի, ֆոլսիֆացի, սպանացի, հրեայ ունկնդիրներով:

Յայտագիրներու նոյն շարքին մէջ տեղ տրուած է նաեւ հայկական երաժշտութեան· այդ իրիկուն եւս սրահը լեփ լեցուն է Ֆրանսացիներով, Իտալացիներով, Սպանացիներով, Հրեաներով եւայլն, ու կան բանի մը Հայեր ալ···

Թ· ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱ ԴԺԳՈՀ Է ՄՈՍԿՈՒԱՑԷՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐԷ...

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը մեծ գայրոյթով կ'արտայայտուի քիւրտ անջատողական խմբակներու փոխադարձ ապրքներուն ու նաեւ Խորհ· Միութեան հակաթուրք կեցուածքին մասին: Որպէս հակազդեցութիւն իրաքեան հողերու վրայ Թուրք զօրաբաժիններու քիւրտ անձնխանականներ հետապնդելուն արարքին, Քիւրտեր Հոլանտայի եւ Գերմանիոյ դանազան քաղաքներու մէջ, Ուրբաթ առաւօտ գրաւած են Թուրք օդային դիծերու գրասենեակները:

Անոնք հակաթուրք ցոյցեր կազմակերպած են նաեւ Ֆրանֆուրթի, Էսէնի, Գէօլնի, Նիւրընպէրկի եւ Միւնհէնի Թրքական հիւպատոսարաններուն առջեւ:

Քրտական այս հակազդեցութենէն զատ Թուրք մամուլը գայրացնող այլ կէտ մըն է Խորհրդային Միութեան կարեւոր թերթերէն մէկուն՝ Մոսկուայի «Սովետսկայա Ռոսիա»ի հայանպաստ յօդուածը («Յառաջ», Մարտ 4) ուր կ'ըսուի թէ Թուրքեր մէկուկէս միլիոն հայ բնաջնջած ու անապատի վերածած են Արեւմտահայաստանը: Այս մասին արտայայտուած է «Թէրճիւման» օրաթերթը Մարտ 9–ի իր թիւով, ու յօդուածը խորագրած՝ «Ճշմարիտ ձայն մը Խորհրդային Միութենէն»:

Վերջին պարագայ մը, որ գայրացուցած է Թուրք մամուլը, պելժ խորհրդարանական Ժ· Վանտըմբլպրուքի Թուրքիոյ աննպաստ երկրորդ տեղեկագիրն է Հայկական բանաձեւէն ետք, զոր պատրաստած է Քոյլիփէրտի հետ եւ յղած Եւրոպայի Խորհրդարանի քաղաքական յանձնախումբին: Ան, ներկայ տեղեկագրով կը պնդէ, թէ Թուրքիա տարուած է «Քէրքիւքն ու Մուսուլը պրաւելու» երազով եւ թէ Թուրքիոյ Քիւրտերը մեծ ճնշումի ենթարկուած են: Վանտըմբլպրուքի բանաձեւը կ'ըսէ, թէ Թուրքիա քրտական հողերու վրայ ահաբեկչական քաղաքականութիւն մը կը կիրարկէ:

ՄԵՐ ՈՍԿԻՆ ՈՒ ՈՃԻՆ ՀԱՐԱՋԱՏ

Երգը՝ որպէս լաւագոյն բալասան...

Բանաստեղծական ա՞ղ է արդեօք այս, թէ մաքիս մէջ յանպատրաստից ձեւակերպուեցաւ, երբ ծանօթացայ Հայաստանի Գուսանական եւ Ժողովրդական երգի պետական Համոյքի յայտարարին, որ իր մէջ կ'ընդգրկէ տարբեր ժամանակաշրջաններու հայկական ժողովրդական եւ գուսանական երգերու այլազան նմոյշներ:

Երգը՝ լաւագոյն բալասան ... Որպէս խորունկ ու թաղաղ հրճուանքի ճիչ, որպէս մաքառումի կամք, կորուսեալ վիշտ ու ափսոսանք, որպէս սիրոյ ու հաւատքի լոյս ...

Զախորդ օրերը ձմրան նման կուգան
ու կ'երթան,
վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան,
կուգան ու կ'երթան,
Դառն ցաւերը մարդու վերայ չեն
մնայ երկար,
Որպէս յաճախորդ, շարուէ – շարան
կուգան ու կ'երթան:

Գուսանական արուեստը մեր մշակոյթի ամէնէն կենսունակ ճիւղերէն է, որ ժողովուրդին հետ եղած է հնագոյն ժամանակներէն: Տարիներու ընթացքին, բնականաբար, փոփոխութեան ենթարկուած են նաեւ գուսանական երգարուեստի յօրինուածքի յատկանիշները, բարոյագիտական ու գեղագիտական ըմբռնումները՝ ձեռք ձգելով տուեալ ժամանակաշրջանին համապատասխան չեշտադրումներ, ընդհանրացնելով ու ընդգծելով ժողովուրդին ձգտումներն ու երազները:

Գուսանական երգարուեստի անբնդհատ նորանալու, արդիական ըլլալու ունակութիւնը չատ կոմկերով կախուած է մեկնաբանութենէն, մատուցման ձեւէն, մեկնաբանողի եւ ունկնդրի հոգեկան կապէն:

Ու թէեւ այս առումով մենք ունեցած ենք բաւական ուսանելի աւանդներ ու հարուստ փորձառութիւն, այնուամենայնիւ վերջին տասնամեակին, հակառակ առանձին երգիչ – երգչուհիներու մեկնաբանութիւններուն, գուսանական երգարուեստը զգալի նահանջ արձանագրեց, մանաւանդ երբ զգերեցաւ գործելէ Վաղարշակ Սահակեանի գեկավարած գուսանական Համոյքը: Ահա այս նահանջը կասեցնելու կոչուած է Հայաստանի նոր կազմուած խումբերէն մին՝ գուսանական եւ ժողովրդական երգի Համոյքը:

Աւանդութեան, հոգեկան մտումներու պիտակից պարագի զգացումներու թելադրանքով նման Համոյք մը առնձնելու գժուար պարտականութիւնը իր վրայ առաւ մեր երգարուեստի անուանի ներկայացուցիչներէն մէկուն՝ Թամուլ Ալթունեանի որդին՝ Ռուբէն Ալթունեան: Դժուար, որովհետեւ թէքնիքի բուռն զրոհի մեր ժամանակներուն, երբ կեանքի զրեթէ բոլոր մարզերը լեցուն են նաեւ զանազան ազդեցութիւններով, կշռոյթներու, չափերու, երաժշտական հոսանքներու անեբեւակայելի այլազանութեամբ, գուսանական երգ ներկայացնելը տեսակ մը պարզունակ ու հին ոճ կրնար թուիլ:

Սակայն երիտասարդ երաժիշտը չվարանեցաւ իր գործի անհրաժեշտութեան մէջ ու սկսաւ մէկ առ մէկ համախմբել հայկական ժողովրդական նուագարաններու որակեալ մասնագէտներ ու երգիչները: Բոլոր անոնք որոնք ունկնդրած են Համոյքին մեկնաբանութիւնները, նոյնպէս չեն տարակուսիր, որովհետեւ յամառ, աքնաջան աշխատանքը ցանկալի արդիւնք տուած է, որովհետեւ առեղծուած է Համոյք մը, որուն մեկնաբանութիւնը հարազատ է մեր ժողովուրդի ոգիին ու ոճին:

Ներքութեամբ օգտուելով գուսանական, ինչպէս նաեւ ժողովրդական երգարուեստի նոթագրութիւններէն, պահպանելով անոնց բնագրային էութիւնն ու հմայքը, Համոյքը որակական ու գեղագիտական նոր, թարմ հեչտադրումներ կ'առելչուի այդ երգերուն, երաժշտական ու երգչախմբային նոր մեկնաբանութիւններ կատարէ: Մեկնաբանութիւնները սիրելի կը դառնան մարքութեան ու յատակութեան շնորհիւ. ոչ մէկ աւելորդ ծաքծեքում ու ճամարտում. թէեւ տարբեր արտայայտութեան երգերը կը հնչեն տիրանոյշ փափկութեամբ մը, հզօր հատատակամութեամբ մը, հպարտ արժանապատուութեամբ մը:

Մեկնաբանուող երգերը կը ցոլացնեն մեր գուսանական երգարուեստի տարբեր շերտերը. Ք. դարու կիլն գուսան Յոսրովիդիա, ԺԸ. դարու գուսան Պապասար Դպիր, Սայաթ Նովա, Զիւանի, Շերամ, Հաւասի, Աչոտ, Շահէն...

Համոյքը իր յայտարերին մէջ առած է նաեւ ժողովրդական կարգ մը գործերու մեկնաբանութիւններ՝ զանոնք համախմբելով «Թռչուորագովք» ծէս – հանդէսի մէջ: «Թռչուրի մեր, վեր էլի», «Գացեր եմ չուկէն», «Առաւօտեան դէմ», «Տարան – տարան», «Հարսնիս իմ գացեր», «Մորու կաքաւուկ» եւ այլ երգեր կը ներկայացնեն ժողովրդական ամէնէն սիրելի ու նուիրական արարողութիւններէն մէկուն՝ հարսանեկան ծէսի այլազան դրուագներ. հարսի ու փեսայի գովքը ընդունելութեան երգեր, հրաժեշտի երգեր ու կատակերգեր, ազատ, անկաշկանդ չուրջպարերը, որոնք կը մեկնաբանուին մեր ժողովուրդի բնաւորութեան, անոր բարոյական օրէնքներու խոր իմացութեամբ եւ գուն վկայ կ'ըլլան գունեղ ու դրամատիկ, դեղեցիկ ու կենսալի երաժշտական – պարային ներկայացման մը, որ կարծես ժպիտով բացուած պարզ ու տաք հայեացք մըն է աշխարհի, սիրոյ, մարդկային կախի մեծ խորհուրդի վրայ: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը աւարտուն նորավէպ մըն է՝ պղպջումի ու ապրումի ամբողջական վերլուծումով, ուր կը յառնուն ապրելու հրճուանքը, գոյութեան իմաստը, չարուճարուելու տարերքը:

Կարճ ժամանակուան մէջ Համոյքը ներկանակալի յաջողութիւններ արձանագրած է. ակներեւ է թէ՛ դեղարուեստական դեկավար Ռուբէն Ալթունեանի, թէ՛ խմբավար Գրիգոր Սանդալճեանի, խորհրդական Արուսեակ Սահակեանի, պարերգահարիմաստիր Ֆելիքս Ցարուքեանեանի, դրդեամներու նկարիչ Ազատ Համբարձումեանի, երիտասարդ տալիսաներ Լ. Բեզարեանի, Մ. Շահինեանի, Ա. Ղազարեանի, Ս. Աւագեանի, Վ. Արամեանի, Վ. Փուղեանի, Ռ. Պօղոսեանի, քամանչահար Գ. Մուրադեանի, դուդուկահար Գ. Մինասեանի, շիլհահար Մ. Զալիկեանի եւ – այլոց ինքնամոռաց նուիրումով լեցուն աշխատանքը:

Հայկական գուսանական երգարուեստը կը շարունակէ զարգանալ ու ամրապնդուիլ, կը շարունակէ մնալ կենսահաստատ եւ այդ մարդին այսօր իր նպատակը կը բերէ նաեւ Հայաստանի գուսանական ու ժողովրդական երգի պետական Համոյքը:

Այս օրերուն Համոյքը կ'աշխատի ոգի ի բուն. կը պատրաստուի Մայիսին կատարելու արտասահմանեան իր առաջին ուղեւորութիւնը՝ Միացեալ – Նահանգներ ու Քանատա, կը պատրաստուի իր ժողովուրդի ոգիին ու ոճին հարազատ, պարզ, անպաճոյճ, յատակ ու զեղեցիկ երգը տանելու Սփիւռքի հազարաւոր հայ (եւ օտար) ունկնդիրներուն...

Երգը՝ որպէս խորունկ ու թաղաղ հրճուանքի ճիչ, որպէս կորուսեալ վիշտ ու ափսոսանք, մաքառումի կամք, որպէս սիրոյ ու հաւատքի լոյս...

Երգը՝ լաւագոյն բալասան...

ՍԷՔՐԱՆՈՒՀԻ ԳԵՂԱՄԵԱՆ

«ՑԿԱՐՆԵՐՈՒ ՁՕՐՈՒԹԻՒՆԸ»

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խորհրդային վարչաձեւը փոխանցումի վարչաձեւ մըն է, որ կը ձգտի պատրաստել Համաշխարհային Համայնավարութիւնը: Այս անցքի շրջանին առժամապէս կը պահպանուին տակաւին կարգ մը նախկին արժէքներ (ազգայնականութիւն, կրօնք), սակայն բուն նպատակը գանոնք ի սպառ անյայտացնելու մէջ կը կայանայ: Այսպէսով կրօնքը՝ – ժողովուրդներու օփիումը – պէտք չէ տեղ ունենայ խորհրդային ընկերութեան մէջ, սակայն Խորհ. Միութեան կառավարութիւնները տեսած են, թէ նման քայլ մը կարելի չէ իրականացնել մզգական ցնցիկով մը: Եկեղեցիները փակել, կրօնաւորները բանտարկել, հաւատացեալներու թիւը չի պակսեցներ, այլ ընդհակառակն, կ'ուելցնէ պետութեան դէմ իրենց ընդվզումութեան ուժը, եւ զարկ կուտայ կրօնական ծածուկ գործունէութեան, արդիլեալ հրատարակութիւններու շրջանառութեան եւայլն: Ասկէ երեւան կուգայ կրեմլինի իրատեսը ու հակասական քաղաքականութիւնը: Հոն լայնախոհութիւն կայ կրօնական հաւատալիքներու հանդէպ, եկեղեցի ու պետութիւն անջատուած են իրարմէ, կրօնական քարոզչութիւնը սահմանափակուած է եւ անաստուածութիւնը պաշտօնական նեցուկ կը վայելէ: Ասկէ լուի, կարգ մը կրօնական փոքրամասնութիւններ, որոնք արտասահմանեան հակախորհրդային երկիրներ ունին, ենթակայ կ'ըլլան յատկապէս կասկածամիտ վերաբերումի մը, (ինչպէս Հրեաները, եհովայի վկաները եւայլն):

Ընդհանրապէս ազատախոհ երեւոյթ մը կը տրուի կրօնական փոքրամասնութիւններու գոյութեան. պետութիւն եւ եկեղեցի անջատուած են իրարմէ, հաւատալիքներն ու կրօնական արտայայտութիւնները ազատութիւն կը վայելեն ու կրօնական պատկանելիութիւն մը չի կրնար խորութեան պատճառ հանդիսանալ: Պետութիւն ունի կրօնական հարցերու Խորհուրդ մը, որ կը վարչ կրօնական փոքրամասնութիւններու եւ խորհրդային ժողովուրդին յարաբերութիւնները: Հակառակ որ հակակրօնական օրէնքներ կամ կանոններ չկան, վարչական հսկողութիւն ունին որոնք կը միտին կասեցնել զանազան եկեղեցիներու յառաջդիմութիւնը:

Հետեւեալները յատկանշական քանի մը օրինակներ են:

– Ոչ մէկ օրէնք կ'երաշխաւորէ կեդրոնական ներկայացուցչական կազմակերպութիւններու գոյութիւնը:

– Պաշտամունքի վայրերը կը պատկանին պետութեան, որ կրնայ փակել յարմար պատճառ:

– Աղօթավայրերը կրնան զործածուիլ միայն այս նպատակով. այլ գործունէութիւններ (կրօնական դաստիարակութիւն, կիրակնօրեայ վարժարան) կը կատարուին յատուկ արտօնութեան:

– Կրօնական ընկերակցութիւնները օրինական հանդամանք չունին. ինչ որ կը սահմանափակէ անոնց պաշտպանութեան միջոցները (օրինակ, պերճանք վարկարեկողներու դէմ անուանարկումի դատ չեն կրնար բանալ):

×

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆՆԵՐԸ

Ամէնէն յաւ պայմաններու մէջ գտնուղները Օրթոտոքսներն են, հակառակ անոր որ Խրուչչեւի շրջանին (1960 – 64) մեծ թիւով եկեղեցիներ փակուած են: Այս համայնքը կը զեկավարուի Մոսկուայի Պատրիարքութեան կողմէ. ան կը վարչ եկեղեցիները, ճեմարանները եւ ունի հրատարակչատուն մը, որ եկեղեցիի մասին պիրքեր եւ ժամացոյցներ կը պատրաստէ: Ունի նաեւ ամսաթերթ մը, ուկրաներէն թերթ մը, տարեցոյց մը եւ կրօնական պիրքեր: Հրատարակչական գործը պետական յատկացումով կ'ըլլայ, սակայն պիրքերն ու թերթերը միայն եկեղեցիներուն մէջ կարելի է վաճառել:

Համակական կաթողիկէները իշխանութեան կողմէ յաճախ կը չփոթուին ուկրաներէնի, բելոռուս կամ լիտուանացի «անջատողական»ներու հետ, ու ձգտում մը կայ պիրներ հալածելու: Անոնք չունին կեդրոնական իշխանութիւն մը, եկեղեցիները յաճախ փակ են, հաւատքոյիները պետուած եւ հրատարակութիւնները միայն պաշտօնէն կ'ըլլան:

Իսկ արեւելեան ծէսի կաթողիկէները Սթալինեան շրջանին պարտ էին ձուլուիլ Օրթոտոքսներուն հետ, (3000 կրօնաւորներ մերժելով հպատակիլ, բանտարկուած էին այդ շրջանին): Բազմաթիւ հետեւորդներ կը շարունակեն պաշտօնապէս կիրարկել իրենց ծէսը, սակայն հալածանքի ենթակայ են: Ուկրաինոյ մէջ 1982–ին հաւատացեալներու պաշտպան խմբակ մը կազմուած էր, սակայն վերջերը աշխատանքի համբար մը վրիժուած:

Բողոքական եկեղեցիներուն դէմ ալ հալածանք կայ. արդիլուած է պաշտամունքը, կրօնաւորներ ու հաւատացեալներ ձերբակալուած են, եւալն:

×

ՀՐԵԱՆԵՐԸ

Աւանդ ալ մաս կը կազմեն հալածանքի ենթարկուածներու. այս հալածանքը «հակասեմական» դիրքորոշումի մը չափանիշ չէ, ինչպէս յաճախ կ'ըսուի Արեւմուտքի մէջ, այլ՝ այն պատճառով, որ խորհրդային կառավարութիւնը հայաչքով չի դիտեր կրօնական փոքրամասնութիւնները, որոնք իրենց կրօնական օրէնքները խորհրդային օրէնքներէ դերվեր կը դասեն: Հրեաները եւս կեդրոնական կազմակերպութիւն մը ունենալու իրաւունք չունին. իրենց սինագոգները փակուած են, կամ չատ խիստ հակակրօնական ենթարկուած, իսկ իրենց կրօնական աւանդութիւնները (ծոներ, բազարի պատրաստութիւն) դրեթէ արդիլուած են: Այսուհանդերձ Մոսկուայի մէջ գոյութիւն ունի պաշտօնական ճեմարան մը եւ 69 սինագոգներ:

Խորհրդային Միութեան Հրեաները միատարը համամասնք մը չեն ներկայացներ. 70–ական թուականներու սկիզբին իսկ պաշտօնէն հրատարակուած երկնգ մէկ թերթը կը զրէր, թէ իրենց թիւին չատ մեծ թիւ մը ինքզինքը միայն ռուս կը զգայ ու կը պահէ իր անունը, որպէս նախկին ազգութեան մէկ նշանը: 1950-ի մարդահամարին 2·268·000 հոգի ինքզինքին որպէս հրեայ ներկայացուցած են պաշտօնեաներուն, իսկ 1970-ին 2·750·000 հոգի: Եւ նոյն շրջանին միայն 17·7% Հրեաներ բաած են, թէ պիտուորարար իրենց մայրենի լեզուն կը դրծածեն: Հոս ուրեմն կարելի է խօսիլ ձուլումի զօրաւոր հակումի մը մասին: Սակայն կան նաեւ Հրեաներ որոնք կը մերժեն ձուլումը, եւ որոնք ենթակայ են կրկնակի հալածանքի:

Կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններու մէջ տասը տարիէ ի վեր նպատակը այն է, որ իւրաքանչիւր ազգութենէ հաստած ուսանողներու թիւը համամասնական ըլլայ այդ ազգին Խորհրդային Միութեան մէջ ներկայացուցած համամասնութեան: Մինչեւ 1974–ին, մինչ հրեայ բնակչութիւնը խորհրդային բնակչութեան 0·9%–ը կը ներկայացնէր, հրեայ ուսանողութեան համեմատութիւնը 1·4% էր: Ուրեմն թիւը նուազեցնելու նախատեսումները ուղղուած էին նաեւ իրենց:

Հոս եւս կայ զգուշութեան պէտք չկայ խօսիլ խարականութեան մասին: Խորհրդային Միութիւն հազուագիպօրէն եղած վիրաւորական Հրեաներու եւ ոչ – Հրեաներու: Սակայն եղած վիրաւորանքներու ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն Հրեաները:

×

ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՆԵՐԸ

*Երեսուն տարուան մէջ, որ ներառնող մը կազմուելու ժամանակն է, խորհրդային բնակչութեան ընդհանուր թիւը աճած է 13% համեմատութեամբ, իսկ երկրին մահմետական բնակչութիւնը՝ 45%: Նահմետական բնակչութիւնը՝ 2000 խառնուածութիւններու համաձայն 20 միլիոնի Խորհրդային Միութեան մէջ 150 հազար Ռուսի փոխարէն 100 հազար մահմետական պիտի գտնուի, ինչ որ թիւ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ· ԿՈՄԻՏԷՆ ԿՂ ՔՆՆԱՐԿԷ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի բիւրօն յատուկ նիստի մը ընթացքին քննարկած է բնակչութեան առողջապահութեան բարելաւման ուղղութեամբ Առողջապահութեան նախարարութեան տարած աշխատանքը: Նշելէ ետք կուսակցական եւ կառավարական կարգ մը որոշումներու իրագործութեամբ ձեռք առնուելիք պարապայ մը չէ:

Հոն, մահմեդականները հաւաքուած են կեդր· Ասիոյ պաշնակցային հանրապետութիւններուն մէջ, ու թրքական լեզուախումբէն լեզուներ կը խօսին: Մեծ մասով չիլի են· ունին ատաւածաբանական երկու վարժարաններ որոնք տարին 20–ի չափ մոլլաներ կը պատրաստեն եւ ցարերու շրջանին կառուցուած 25 հազար մզկիթներէ միայն 450 – 500 հատը բաց մնացած են: Մահմեդական միակ պարբերաթերթ մը կայ, որ պետաւորապար քարոզչութեան կը ծառայէ:

Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ամրապանուի մահմեդականութիւնը անհետացնելու միտումով· սակայն կեդրոնական Ասիոյ բնակչութիւնը որ Իրանի ու Աֆղանիստանի հետ սերտ կապեր ունի եւ մեծ թիւ մը կը ներկայացնէ, դիւրաւ կը հրահրի, եթէ ենթարկուի Հրեաներու կամ կաթողիկներու կիրարկուած հալածանքին: Ամէն պարագայի, խորհրդային վարիչները նախամեծար կը նկատեն Ույկուր, Ուզպէք կամ Թիւրքմէն ազգայնականութիւնը վեր բանել, քան թոյլ տալ պանիսլամական ծաւալումին:

Մահմեդական համայնքին մօտ հաղորդակցութեան դէմ խոչընդոտի չատուած սրբազան պատերազմը արձագանգ չէ գտած, ինչ որ Միութեան կազմին կազմը խախտելու սպառնալիք մը չըլլար· իսլամական յեղափոխութիւն մը որ պիտի ծաւալի դէպի խորհրդային կեդրոնական Ասիա, ոչ միայն պիտի սպառնայ երկրին ամրողջականութեան ու գոյութեան, այլ նաեւ աշխարհի խաղաղութեան:

Ա. Թ. Թ.

Այս փոքր հրաշալիքներուն տէր դառնալու համար, պէտք էր դնել Ա· կարգի ուղեւոր ըլլալ անոնց իրականներուն մէջ, որոնք կը կոչուէին Օռիանթ – Էքսփրէս կամ Լ'Էթուալ տ'Օր:

Ութ հոգի էին, իրենց փորին վրայ պառկած դորգին վրայ, երկաթուղիի երկայնքին, համայուած այն թեւով, որ դնացքը կը դեկավարէր եւ որու արագութիւնը որոշել կայարանապետին՝ Ալեքսանդրի մենաշնորհն էր· ան հրամաններ կ'արձակէր փոքր հիւրասենեակին խորը գետեղուած վերջին կայարանէն:

Արագ հաշիւով մը այն եղրակացութեան յանգեցայ, որ բերած տուփէս իւրաքանչիւրին երկուական պալպլավա բաժին պիտի իյնար: Ես պիտի խուսափէի առնելէ, այն պատրուակով որ ծանօթ էի այդ անուշեղէնին, եւ թէ տունը տակաւին չատ ունէինք անկէ:

Մուտքս բոլորովին աննշմար մնացած էր, սակայն դրան փակուելու աղմուկը պատճառ եղաւ որ գլուխները երկու անգամ ինծի դառնան: Առաջինը լեցուն էր անտարբերութեամբ· երկրորդով քըրքիջներու փոթորիկ մը պայթեցաւ· կէս–մանչ կէս–աղջիկ դպրոցուորուհի իր աղդեցութիւնը գործած էր:

Իմ անձկութեանս անտարբեր, անոնք ձգեցին իրենց կառախումբը, որ կը չարունակէր դառնալ: Դիմաւորուեցայ գուարթ «բարեւ մա՛դէլ»ներով, որոնց հետեւեցան այս խօսքէն ներշնչուած խեղկատակութիւնները:

Անոնք իրենց ծունկերը ծալելով կը խոնարհէին եւ լայն չարժուձեւով մը, որ կը բոլորուէր կուրծքին վրայ, կը կապկէին ասպետական այն ողջոյնը, որ կը տրուէր տիկիններու, ընկերացած՝ «եթէ օրիորդը կը հաճի ներս մտնելու ձանձրոյթը չանձն առնել»ներու: Ջուարթութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ, երբ Ալեքսանդր նշմարեց զուլպաներուս ձգախչէզ երիզները: Կարգով, կը քաշէին ապա չանկարծ կը ձգէին, որունքիս վրայ չաշող երիզին չոր ձայնը լսելու համար: Բոլորտիքս կը գառնային յեղաստեղծ եղանակներու կշռոյթով լցնուած խելայեղ չուրջպարով մը, արտասանելով մարքիզուհի, զքսուհի, տիկին կամ միլէյտի բառերը:

Հոգեկան այս խռովքին մէջ, կը զգայի որ գլխուս մէջ խռովչ մը ընդլայնում առդջապահական հիմնարկներու ցանցի, արդիական սարքաւորումներով օժտում եւայլն, չեշտուած են կարգ մը թերութիւններ:

Ապագան, դիտել արուած է թէ Առողջապահութեան նախարարութիւնը (նախապար՝ էմիլ Գարբիչեան), որոչ վայրերու մէջ անոր մարմինները դանդազութիւն կը ցուցաբերեն կառավարման ոճի ու մեթոտներու արմատական բարելաւման ուղղութեամբ· եւ այս՝ հակառակ կուսակցութեան 28–րդ համագումարին իրենց հասցէին եղած քննադատութեանց: Կազմակերպչական աչխոյժ եւ արդիւնաւէտ աչխատանքի փոխարէն մարմինները մարլութեան զատապարտած են վարչական մեքենան՝ հրամաններով, որոչումներով, զանազան տեղեկագիրներով, հաչուետուութիւններով, պիւրոքրատիք եղանակներով: Նախարարութիւնը անհրաժեչտ միջոցներու չէ դիմած բնակչութեան բուժման կանխարգելիչ օգնութեան որակը արմատապէս բարելաւելու, փոքր տարիքի երախաներու առողջութեան պահպանութեան եւ մանուկներու մահացութեան նուազեցման համար: Հիւանդանոցներու մէջ դպալի են աչխատանքի անկարգապահութիւն, հիւանդներու նկատմամբ անուչադիր, անհոգի վերաբերումը, բժիչկներու կողմէ պաչտօնի չարաչահումները, դեղօրայքի չահադործումները, կաչառակերութիւնը, դրամաչորթութիւններ եւայլն:

Այս բոլոր երեւոյթներուն անդրադառնալով Բիւրօն խիստ ուչադրութեան հրաւիրած է նախարար էմիլ Գարբիչեանը, նկատողութիւն ըրած է փոխ – նախարարներ՝ Գ· Յարութիւնեանի եւ Լ· Մուրադեանի: Բիւրօն խստիւ յանձնարարած է Առողջապահութեան նախարարութեան, կուսակցութեան քաղաքային եւ չրջանային կոմիտէներուն, բարելաւել վարիչներու ընտրութիւնը, դաստիարակութիւնը եւ տեղաբաչխումը, պատժել յանցաւորները՝ բժիչկական օգնութեան կազմակերպման գործին մէջ թոյլ արուած լուրջ թերութիւններու համար, վճռական եւ անդիջող պայքար մղել կաչառակերութեան, դրամաչորթութեան եւ բացասական այլ երեւոյթներու դէմ:

Բիւրօն միջոցառումներ նախատեսած է երախաներու առողջութեան պահպանման եւ մանուկներու մահացութեան նուազեցման նպատակով տարուող աչխատանքներու մէջ եղած լուրջ թերութիւնները արմատախիլ ընելու համար: Այսպէս, կեդրոնական կոմիտէն որոչած է վճռական քայլերու դիմել չրի կանանց եւ երախաներու բժչկական օգնութեան արմատական բարելաւման, նորածիններու՝ ատն մէջ բուժումի կազմակերպման գործին մէջ նկատուած թերութիւններու վերացման, հիւանդացած երախաներու վազ չատնարերման ու հիւանդանոց փոխադրութեան համար:

Չ· Ա·

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՐՑԵՐ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻՆ

«Յառաչ» Յունուար 28–ի մեր թիւով արձագանգած էինք Շնորհք Պատրիարքի տեսակցութեան վարչապետ Թուրկութ Էօզալի հետ, այս վերջնոյն Պոլիս այցելութեան առթիւ (Յունուար 11): Ծանօթ է, որ Շնորհք Պատրիարք համայնական հարցերու վերաբերեալ երկար ցանկ մը յանձնած էր Վարչապետին, անոնց լուծման ակնկալութեամբ:

«Մարմարա» Փետ· 27–ի իր թիւով հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ այդ մասին.–

«Տօքթ· Կարապետ Արմանէ երէկ տեղեկացանք թէ Վարչապետը Ամերիկա մեկնելէ առաջ հրահանգներ տուած է որպէսզի բոլոր հարցերը պատճան իշխանութեանց կողմէ քննութեան մի առ մի եւ հնարաւոր չափով լուծումներ գտնուին անոնց: Արդարեւ իշխանութիւնները բծախնդրութեամբ կանգ առած են անոնց վրայ և արդէն իսկ հասնիլ սկսած են բարի լուրեր:

Ա.– Յունուար 28–ին քաւէարկուած օրէնքով մը, արմատական լուծում մը կը բերուի իսլամ կրօնքի դասերուն մասնակցելու պարտաւորութեան: Այսուհետեւ, քրիստոնեայ ոեւէ աչակերտ ստիպուած չէ մասնակցելու իսլամ կրօնքի դասերուն, որքան ատեն որ ինք չի փափաքիր: Այս մասին յստակ հրահանգ արուած է բոլոր վարժարաններուն:

Բ.– Հարթուած է նաեւ համայնական կալուածներու նորոգութեան կապակցութեամբ գոյութիւն ունեցող դժուարութիւնը: Այժմու օրէնքով, հաստատուած թիւնները նորոգութեան համար 250 ոսկիէ աւելի բարձր գումար մը չէին կրնար ծախսել առանց արտօնութեան: Այսուհետեւ այս գումարը կը բարձրանայ 300 հազար լիրայի: Մինչեւ 300 հազար լիրա, որեւէ հաստատութիւն իրաւունք ունի ծախսելու, առանց արտօնութիւն խնդրելու:

Գ.– Պատկան իշխանութիւնները լրջօրէն հակած են նաեւ համայնական կալուածներու համար 1936–ին արուած պէյաննամէ–ներուն խնդրին վրայ: Այս վիճոտ հարցին համար ալ պատկան իշխանութիւնները խոստացած են չուտով գործնական լուծում մը գտնել եւ մի անդամ ընդմիչտ լուծել տարիներէ ի վեր քաչքչուող դժուարութիւնները»:

Պատրիարքին խորհրդականը՝ տօքթ· Կարապետ Արման, աւելցուցած է նաեւ որ իշխանութիւնները կը քննեն ներկայացուած միւս հարցերն ալ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՊՕՄՈՆԻ ՆՈՐՔՆՏԻՐ ՀՈՎԻՒԻՆ ՈՒԽՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Փետրուար 22, կիրակի օր, Պոմոնի խնդրակատար Մ· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր ուխտի պատարագը մատոյց Նորընտիր Հովիւ Մոլսէս աւագ Աչիկ· Քհնյ· Գալչնտէրեան, առնթեր – բահայութեամբ Կարապիս Սարկաւագ Էդկիւլեանի:

Որոչեալ կանուխ ժամերէն իսկ, Պոմոնի եւ չրջակայից թաղերէն բազմաթիւ հաւատացեալներ փութացած էին լեցնելու՝ վերջերս ակնառու նորոգութիւն կրած այս գեղեցիկ եկեղեցին, որ արդարեւ ուօնական օրուան մը երեւոյթը կը ներկայացնէր:

Պատարագը ներդաչնակութեամբ երգեցեցւ Վերնատունէն, տեղւոյն զարգացդասին կողմէ, դեկավարութեամբ Պր· Կ· Գասապարեանի եւ ընկերակցութեամբ երգչախի:

Նախքան «Հայր Մեր»ը, թաղային խորհրդոյ ատենապետը՝ Պր· Ալիքսան Պապաեան, խօսք առաւ եւ ներկայացուց եկեղեցւոյ Նորընտիր Հովիւը, եւ ի մասնաւորի ծանրացաւ անոր ամբասիր եկեղեցականութեան բեղուն գործունէութեան վրայ, այն խոր համոզումով, թէ ան պիտի կարողանար ստեղծել այնքան ատենէ ի վեր ակնկալուած հոգեւոր կեանքի խանդն ու եռանդը թաղին եկեղեցական չրջանակին մէջ:

Ապա քահանան չնորհակալութիւն յայտնեց թաղային խորհրդոյ յարգարժան ատենապետին եւ իր ազնիւ ընկերներուն, որոնց հետ սերտ գործակցութեամբ պիտի կարենար Պոմոնի կաթեւոր ծուխին հոգեւոր անունը մատակարարել Աստուածաչնչական ոգիով եւ ընդմիչտ հայկականութեամբ, ուստի իր քարոզին մէջ թելադրեց ժողովուրդին, նախ գօրացնել իր հաւատքը եւ ապա տարածել Հայ· Առաքելական Մ· Եկեղեցին, որ ապաւէնն է միայն իր հարազատներուն եւ բարութեան չեմարանը՝ լոյսի եւ յոյսի:

Պաչտամունքի աւարտին՝ Մոլսէս Ա· Քհնյ· Գալչնտէրեան չրջապատուեցաւ ժողովուրդէն, եւ ընդունեցաւ չնորհաւորական բարեմաղթութիւններ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա· Թ·

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԻՐԻՊԷԼ. – *Տիկին Ծ. Ղամպերեան* 200 *Ֆ.*:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօրեղբօր տղան՝ Գարեգին Չաքէեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Զքնաւորը 200 *Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

×

Վաւա Խաչատուրեանի (Նիւ – Եորք) եւ Նուարդ Ասլանիեանի (Սէն – Շամոն) մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ, Տէր եւ Տիկին կարօ Սարեան 400 *ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Վարսենիկ Քէօսէեանի մահուան առթիւ, Լա Թուռ տ'Իվկէն Տէր եւ Տիկին Սրթիւր Հայրապետեան 500 *ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (առանձալ «Յառաջ»էն) եւ* 100 *Ֆ. «Յառաջ»ին:*

ՆՈՒԷՐ

Տէսինէն զերասան Թրապօչ իր ծննդեան 90*–ամեակի եւ թատերական գործունէութեան* 70*–ամեակի առթիւ կը նուիրէ* 100 *ֆրանք «Յառաջ»ին:*

×

Նոյն բարեպատեհ առթիւ Գուրգէն Պօյաճեան նոյնպէս կը նուիրէ 100 *ֆրանք «Յառաջ»ին–*

ՄԱՐՍԷՅԼ. ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Հովուական այցելութեան առիթով, Կիրակի, Մարտ 15*, առաւօտեան ժամը* 10·30*–ին, Եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, 26, ռիւ Սիպիէ – 13001 Մարսէյլ:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Յատուկ պատարագին ընդունելութիւն եւ հացկերոյթ. Հացկերոյթի համար տեղերը ապահովել՝

Հեռ. – 91 – 48 – 19 – 60

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ առացած է Գազանճեան ընտանիքէն 2·000 *Ֆ. պէրոցին բարգաւաճման համար:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը Պէլֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ տնօրէններ:

Վկայեալ տնօրէն Շրջուն կայանի համար:

Վարիչներ:

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել առաջիկայ հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 15*, «Անառակի կիրակի»ն ժամերգութիւն* 8·45*–ին, Աբեւագալ* 9·45*–ին, Պատարագ՝ ժամը* 10·15*–ին այս առթիւ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ «Հայկազեան Միութեայ Վարժարանի Աշակերտութիւնը», ղեկավարութեամբ՝*

ԻՍԱՀԱԿ ՅԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Կէսօրէ յետոյ ժամը 3*ին, Ազգային Տան սրահին մէջ՝ Վարդանանց Տօնակատարութիւնը:*

Հանդէսին զեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէ Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը, այս առթիւ օրուան նիւթին չուրջ կը խօսի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Խահակ Քհնյ. Հէքիմեան:

ՀԱԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

Ս. ԳՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկուններըժամը ճիշդ 6–ին, Հակումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.–

Զորեքշաբթի, Մարտ 11՝
Քարոզիչ՝ ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԸԳԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Մարտ 18՝
Քարոզիչ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԳՑ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջինճիին՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՑ. ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

- ՀԱՐՑԱԶՐՈՑՑ -

Կազմակերպուած՝

«ԿԱՅՃ» – Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան կողմէ

Նիւթ՝

«Հայ կազմակերպութիւններու դերը՝ նոր սերունդի ապագայի պատրաստման համար»:

Մասնակցութեամբ՝

ՀԱՅՃ Վ. ՔԻՇԻՇԵԱՆԻ

ՊՐ. Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ

«ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի, «ԱՇԽԱՐՀ» շաբաթաթերթի, «ՅԱՂԹԱՆԱԿ» ամսաթերթի ներկայացուցիչներուն, ուրբաթ, Մարտ 13*–ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան՝ Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ:*

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro : Courcelles

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. 1987

11*–րդ Նաւասարդեան Համաշխարհային*

Փառատօն

Ժընեւի մէջ – Ապրիլ 17*–էն* 19

մասնակցութեամբ՝ Միջին – Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու:

Պաշտպան – պոլ, վոլէյպոլ, Մինի – ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ արտասահմանեան մրցում:

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Մ.ի 11*, Սքուար Ալպոնի Փարիզ,* 16*–րդ:*

Հեռ. – 45 – 20 – 03 – 18

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱՐՎԻԷՕ

Մարտ 15*, Կիրակի, առաւօտեան ժամը* 10·30*–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

EXPOSITION
DE PEINTURES ET SCULPTURES

Le Centre Culturel Saint Mesrob
organise
une Exposition de Peintures et Sculptures d'Artistes Arméniens de France, avec la participation de :

- BARKEV DJIBOGHLIAN
- GUV
- CHAHE KAZAN
- KHATCHIG KAZANDJIAN
- DIKRAN KOUBESSERIAN
- SUZANNE MAKAROFF
- PATRICK SAMUELIAN
- SIR—L
- HAROUTIOUN TOROSSIAN
- PATRICK TOUCAS-TERZIAN
- ARCHAVIR YEGHIAZARIAN

L'exposition aura lieu dans les salles du Centre, 10bis, rue Thouin, Paris 5e, du 11 au 18 Mars.
Horaire de visite : de 14h. à 20h30.
Vernissage: Mercredi 11 Mars, à 19h.

ՆԱՀԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Մշակոյթի Տան
ՏՕՆԱՀԱՆԴԻՍԸ
Կիրակի, Մայիս 24*, կէսօրէ վերջ:*

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. ԻՒՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ
Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
Արուեստի Աշխարհը

Նկարչական Ցուցահանդէս

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Մարտ 5–էն մինչեւ Մարտ 14
(*ժամը* 17*էն* 21)

Լուսարձակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը:

– Մուտքը ազատ է –

PÂQUES
A JERUSALEM

DU 16 AU 23 AVRIL 1987
JERUSALEM ET CIRCUIT GALILÉE

DU 16 AU 21 AVRIL 1987
SÉJOUR A JERUSALEM

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
BAGHDASSARIAN-SABERATOURS : 31, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS - Tél. 42.61.51.13
SARKISSIAN-SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté - 69003 LYON - Tél. 78.60.13.66
CHELELEKIAN-ST ANTOINE VOYAGES : 214, rte Nle St Antoine - 13015 MARSEILLE - Tél. 91.96.01.06

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոներ ժամը ճիշդ 7–ին, Հակումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին. –

Ուրբաթ, Մարտ 13–ին,

Առնուվիլ Լէ Կոնէօի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին:

Ուրբաթ, Մարտ 20–ին,

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Ուրբաթ, Մարտ 27–ին,

Իսի Լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՅԱՒԻՏԵԱՆ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԻՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 էջ

Ներդիրով մը (ամփոփ)՝ ՇԵՐԹ էն
ճուիքրուած «Յառաջ»ի վաթսունամեակին

Գինն՝ 130 Ֆր. – Թղթատարի ծախքով՝ 150 Ֆր.:
Դիմել՝ «Յառաջ»ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
11
MERCREDI
11 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.441 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.441

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ՁԱՅՆ ՎԵՐԱԾԵԼ ՈՒԺԻ

Ցաճախ կը խօսինք անցեալի եւ ներկայի միջեւ յարաբերութիւններ ստեղծելու մասին: Մեր կարծիքներուն, դատումներուն եւ ապրումներուն մէջ, ո՛չ ներկան պէտք է անտեսէ անցեալի ժառանգութիւնը, եւ ո՛չ ալ անցեալը կզգեցած մըտայ ու անհատարդ ներկային հետ:

Անցեալի ժառանգութիւնը պատմականօրէն կազմաւորուած, ամբարտաւնդուած, խարխուած այն պատուանդանն է որուն վրայ կը յենու ժողովուրդ մը, եւ որուն արմատներէն ան տեւականօրէն ուժ ու անուն կը առնայ: Անցեալի ժառանգութիւնը այն ոգեկան ուժականութիւնն է որ ներկայի վրայէն կը բանայ ապագայի դռները:

Անցեալը անդիտացող, մոռացութեան տուող ժողովուրդ մը կը նմանի յիշողութիւնը կորսնցուցած մարդու մը:

Սակայն, ճիշդ է որ երբ ժողովուրդ մը կանգնած կը մնայ անցեալի ժառանգութեան վրայ առանց իր ներկան ամբողջութեամբ ու ստեղծագործօրէն ապրելու եւ մթնոլորտելու, առանց նոր խօսք մը ասելուն, առանց իր սեփական բերքը բերելու, առանց նոր արժէքներ յայտնաբերելու նոր ժամանակներու տարազով այդ ժողովուրդին առջեւ կը փակուին դէպի ապագայ առաջնորդող ուղիները: Որքան ալ հարուստ ըլլայ ժողովուրդի մը անցեալի ժառանգութիւնը, եթէ ան խոսուն եւ ներշնչող չէ, կը դառնայ թանգարանի ապրանք:

Անցեալը հզօր ուժ մըն է այն ատեն մի այն երբ կարելի կ'ըլլայ անոր տիրապետել, բայց կը դառնայ ծանր բեռ, երբ ան կը տիրապետէ: Տիրապետել անցեալին կը նշանակէ նախ լաւ ճանչնալ այդ անցեալը, երթալ դէպի ակունքները, ուսումնասիրել եւ յստակ ու ուղիղ դնահատել դէպքերը առանց աղճատութիւններ կրելու, տուրք վճարելու դաղափարական հակումներու որոնք առարկայութենէն են թակայութիւն կը խաթարեն պատմական ճշմարտութիւնները, կը զոհեն նպատակը միջոցին: Սակայն, չի բաւեր միայն ճանչնալ ու դնահատել, այլ պէտք է զայն այժմէականացնել ու վերարժեւորել մեր օրերու պայմաններուն, հրամայականներուն: Այսպէս է որ անցեալը կը դառնայ հզօր ուժ ներկային համար: Եւ ներկան, որպէս կամուրջ, անցեալը կը կապէ ապագային, գալիք օրերուն:

Մեր ներկան, հետեւանք քաղաքականօրէն պարտադրուած դէպքերու, երկուութիւն մըն է՝ հայրենիքով եւ Սփիւռքով, որ անհրաժեշտ է վարել դիւանագիտութեամբ, հաւատարմակցութեամբ, ապագայի հեռանկարներով: Մեր պատմութեան մէջ, այս կացութիւնը նոր երեւոյթ մը չէ: Կան բազմաթիւ օրինակներ, անցեալէն եկող, որոնք ցոյց կուտան թէ Հայուն վերջնական եւ յաւիտենական օճախը սեփական հայրենիքն է, ուր ան կարողացած է ինքզինքը իրագործել, ստեղծագործել եւ իր քարը բերել տիեզերական քաղաքակրթութեան: Այդ չրջանները, առաւելաբար, կը համապատասխանեն խաղաղութեան, ներքին ինքնավարութեան, անկախութեան չրջաններու:

Եթէ չենք ուզեր, այսօր, անցեալը վերածել ծանր բեռի մը, անհրաժեշտ է որ մեր գոյապայքարը, մշակութային եւ քաղաքական, իմաստաւորուի, ունենայ հեռանկարներ: Եւ այդ հեռանկարներու իրագործման ճամբուն վրայ, անցեալին եկող օրինակները կը հրահանգեն մեզի զօրացնել կամքերը, համադրել ճիգերը եւ միշտ գործել յանուն մէկ ազգի եւ ի սէր մէկ ապագայի:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԻԻՐՏԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Անգարա կը սպասուի Սուրիոյ, Թեհրան մտահոգ է, մինչ կռիւները կը չարունակուին սահմանամերձ չրջանները:

Ընդհ. սպասողութիւնն այն է, որ Թուրքիա կ'ուզէ կարգի բերել քրտական իր դատաները, ի դին «դէշ մարդ» ըլլալու Սուրիոյ հետ: Սուրիոյ դեսպանը կանչուած է Արտաքին նախարարութիւն եւ լրեն եզած ազդարարութիւնը չատ յստակ է· – Դամասկոս պէտք է ձեռք առնէ այն միջոցները որոնք արդելք կը հանդիսանան սահմանին անցնելու: Այլապէս...: «Այլապէս»էն անդին Ներքին նախարարն է որ հաւանականութիւնը կը տեսնէ «հարուածելու ապստամբներու ձեռքն եզած չրջանները, եթէ երկիրները ուր կը գտնուին չհակակչռեն անոնց գործունէութիւնը»: Հարցը փափուկ է, որովհետեւ Անգարա Դամասկոսի հետ չունի այն համաձայնութիւնը զոր ունի Պաղտատի հետ: Աւելին՝ Սուրիոյ հետ այլ կնճռոտ հարցեր կան, ինչպէս Եփրատի ամբարտակին չինութիւնը, որովհետեւ տակիս այնպիսի կացութիւն մը կը ստեղծէ, որ Սուրիա այլեւս պարտի կանում ունենալ Թուրքիայէն իր ոռոգումին համար, Հաթայի պահանջն ալ յիսուն տարուան ուրիչ հարց մըն է: Քիւրտերու մէկ պարագլուխն ալ՝ Ջօճալան Դամասկոս կը բնակի, ըստ կարգ մը աղբիւրներու:

Այս առթիւ, Ֆրանսական մամուլը կ'ոգեկոչէ Սեւրի դաշնագիրը, որ անկախ Քիւրտիստան մը կը նախատեսէր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ Հանրապետութեան Նախագահը Ճուլիօ Անտրէոթթիի յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը: Տեմօ – Քրիսթիանիի «պառոն»ը անգամ մը փորձած էր կառավարութիւն կազմել, անցեալ Ցուլիսին, բայց 24 օրուան սակարկութիւններէ եւոք, ստիպուած էր հրաժարիլ եւ տեղը ձգել ընկերվարական Քրաքսիի: 68 տարեկան, Անտրէոթթիի արդէն հինգ անգամ նախարարապետ եղած է: Այս անգամ ալ գործը դժուար է կարենալ համախմբման դահլիճ մը մէջ – տեղ բերելու համար :

ՊԱՊԸ ո՛չ կ'ըսէ արուեստական ծննդաբերութեան եւ չրջաբերականով մը կաթոլիկներուն, զոր Վատիկան հրատարակեց, Յովհ. Պօղոս Բ. կ'արդիլէ ծնունդներու ին վիթրօ դրութիւն, յանուն Աստուածաչունչի դասաւանդութեան:

ՓԱՐԻԶի քաղաքապետին առաջին կարգորդին՝ Թիպերիի բնակարանին առջեւ տեղի ունեցած հրացանաձգութիւնը երեք անձերու եւ պահակ – ոստիկաններուն միջեւ ահաբեկչութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի, ինչպէս կը կարծուէր սկիզբը, քանի որ յարձակողներէն մէկը յայտնած էր թէ Աբսիան Տիոէթթի կը պատկանի: Երեւան եկաւ որ «ընտանիքի զաւակներ են», այսինքն՝ վերի խաւին կը պատկանին, տոհմային կրթութիւն ստացած են եւ պարզապէս քիչ մը խմելէ եւոք, ուզած են զբօսաճանալ: Այս «պապայի տղաքը» իրենց պատարճութիւնները բանտը կը չարունակեն առ այժմ: Ան որ կրակ բացած է Ֆրանսայի ամէնէն յայտնի ընտանիքներէն մէկուն կը պատկանի, գաւակն է իշխան Լուի տը Ֆոսինեսի – Լիւսէնժի:

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ 20·9 միլիառի բաց մը ունեցած է 1986–ին: Մէկ տարուան ընթացքին, հիւանդութեան վերաբերեալ ծախքերը 10·2% յաւելում ցոյց տուած են:

ՌԸՆՕ չկրցաւ այլեւս դէմ դնել ամերիկեան իր մասնաճիւղին դժուարութեանց եւ զայն ծախեց Քրայսլէրի: Այս պայմանագրութիւնը պէտք է նուազեցնէ Ռեժիին բացը: Ամերիկեան «արկածախնդրութիւնը» 1980–էն ի վեր 830 միլիոն տոլար արժած էր Ռընոյի: Սէ–ժի–թի–ն զոհ կը թուի այս կարզազրութենէն, թէեւ Քրաքիւթի նախ աչքովը տեսնել կ'ուզէ, բայց այլ սենարիքներ մտահոգ են:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՁԻԻՆ մը տակնուվրայ բրած է Պոլսոյ կեանքն ու երթեւեկը: Նահանգապետն իսկ կը հրահանգէ բնակիչներուն՝ «գործի մի երթաք, տունը նըստեցէք»: Տեղ – տեղ ձիւնը մէկ մեթրը կ'անցնի, պարեհաւորումն ալ դժուարացած է: Աթէնքի մէջ ջերմաչափը 0–էն վար 2 է եւ կը ձիւնէ Հառդոսի վրայ:

ԱՅԺ մը ժամանած է Կիրակի օր, բրիտանական հողամասին վրայ, բաւական իրարանցում առեղծելով, 5 ժամ: Ռօյըլ – Ձորտանիէն Էդինպրկի օգնաւ մը, որ Ֆոլքսթաուն – Փարիզ – Ամման պիծը կ'ապահովէ Լոնտոնի օդակայանը էջք կը կատարէ, երբ մաքսային չչմած պաշտօնեաներ կը տեսնեն Սիէռա – Լէոնցի (դիւրաւ ճանաչելի) այծ մը, որ անմիջական խուճապ մը կը ստեղծէ: կենդանին նախ բզիկ – բզիկ ըրած էր իր վանդակը եւ կը սպառնար ոեւէ մէկուն, որ փորձէր իրեն մօտենալ: «Տաղնապի» ժողով մը կը գումարուի, որ կ'որոշէ տեղեկացնել անասնաբուժական իշխանութեանց: Բայց կիրակի է (եւ ան ալ՝ անգլիական կիրակի) ուրեմն ժամերը կը տեւէ: Ի վերջոյ կենդանին քառանիթնայի տակ կ'առնուէր եւ չորս ժամ եւոք, օգնաւը կրնար մեկնիլ:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԷՆՐԻԿ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ԱԶԱՏ

Հէնրիկ Ալթունեան, որ ներումի չէր արժանացած որովհետեւ մեծած էր ըստորագրել այն դիմումը, ուր յանձն պէտք է առներ այլեւս հակախորհրդային գործունէութիւն չունենալ, ազատ արձակուած է Երկուշաբթի օր, յայտնեց Անդրէյ Սախարով: 53 տարեկան, Ալթունեան հիմնադիրներէն էր Մարդկային իրաւանց Պաչտպանութեան խումբին, ստեղծուած 1969–ին եւ որուն անդամները, ընդհանրապէս, ձերբակալուած եւ բանտարկուած էին: Առաջին պատիժ մը կրած էր (3 տարի), ապա կրկին դատապարտուած էր 1980–ին, ձաղկած ըլլալով մարդկային իրաւանց բռնաբարումը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԷՕՋԱԼ ԵՒ ՀԱՑԿ. ՀԱՐՑԸ

Էօզալ, որ դեռ հիւանդանոցն է, Միացեալ – Նահանգներու մէջ, խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած է իր անմիջական գործակիցներուն հետ: Ըստ երեւոյթին Էօզալ միշտ մտահոգ է հայկական հարցով եւ հիւանդանոցն իսկ, դեռ կը խօսի Թրքական այնքա՛ն ծանօթ «ւյնահոհութեան եւ ազատամտութեան» մասին:

×

Ակնարկելով հայկական բանաձեւին մօտ թուականի մը Ա.Մ.Ն–ու Քոնկրէսի օրակարգի նիւթ դառնալու պարագային, ան ըսած է թէ արեւմուտքցի դաշնակիցները զինքը յուսախաբ ըրած են այս հարցին մէջ: «Այլեւս այսպէս չի կրնար շարունակուիլ· անգոյ հարց մը կը ստեղծեն: Ժամանակը հասած է որպէս կառավարութիւն վճռակամ կեցուածք մը ցոյց տալու: Հաւանօրէն Զորեքշաբթի օր այս ուղղութեամբ մեր կառավարութեան տեսակէտը պիտի պարզեմ մամուլին»:

Աւելի եւոք Էօզալ կրկնած է այն լայնախոհութիւնը եւ ազատամտութիւնը, զոր Թուրք ժողովուրդը իր պատմութեան ընթացքին ցոյց տուած է այլակրօն ազգերու:

Կը սպասուի որ Արտաքին նախարար Վ· Հալէֆօղլու եւս Ամերիկա երթայ չաբաթավերջին, հայկական հարցին մասին տեսակցութիւն մը ունենայ Էօզալի հետ, ապա Ռեկընի կառավարութեան յայտնէ, թէ հակաթուրք որոշում մը տրուելու պարագային լրջօրէն պիտի վտանգուին Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները:

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

Մխիթարեան երկու նախկին աշակերտ 102·000

Կապ· Խաչ	20·000
Լ· Փափազեանի որդիները	10·000
Փիէռ Սոքայեան	1·000
Ե· Ա.Ճէմճեան	1·000
Տիկին Քոլէթ Ա.Ճէմճեան	1·000
Ժաք Կօշկարեան	1·000
Շիրինեան – Տակաոեան	500
Տիկին Մարի Քարոլ Քափրոն	500
Քրիսթոֆ Ձէլվէեան	500
Ձէտ / Վիլֆրանշ	300
Տէր եւ Տիկին Գր· Գազանճեան	100

Կը խնդրուի ղրամական բոլոր առաքումները ընել չէքով, միայն ու միայն հետեւեալ անունին ու հասցէին. –

CICAM
c/o Crédit Suisse
92, Ave. des Champs-Elysées
75008 PARIS

ՄԱՆՈՒԷԼ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

Ս. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

Տաղանդաւոր դարու Ա. կէսին Վասպուրականի մէջ ստեղծուած գեղարուեստական դպրոցի ամէնէն ուշագրաւ ներկայացուցիչն է Մանուէլ Ճարտարապետ: Կենսագրութիւնը ծանօթ չէ մեզի: Մանուէլ հեղինակն է Ագթամարի հոյակերտ տաճարի եւ այլ կոթողներու, որոնք բացառիկ արժէք ունին հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ:

Ագթամարի տաճարը նոր էջ մը բացաւ հայ ճարտարապետութեան ու քանդակագործութեան մէջ, թէեւ այն որ հասած է մեզի ժամանակին այստեղ վեր խոյացող կառոյցներու մէկ բեկորն է միայն, անիծօս վկան այն ընդարձակ համակառոյցին, զոր այնպէս վառ եւ պատկերաւոր կը նկարագրէ ականատես պատմիչ Անանուն Արծրունի:

Անկրկնելի այդ կոթողը կը բարձրանայ Վանայ լիճի համանուն կղզիի արեւմտեան ափին, կղզի մը, որ հիմա թէեւ լքուած ու անմարդաբնակ, սակայն ունեցած է իր պատմութեան փայլուն էջերը, երբ Թ. – Ժ. դարերուն հոն կը գտնուէր Վասպուրականի Արծրունեաց թագաւորութեան մայրաքաղաքը, եւ, չբջապատուած բարձրարերձ պարիսպներով, վեր կը խոյանային թագաւորական պալատներն ու տաճարները, պինանոցներն ու խնջոյքի նկարազարդ դահլիճները:

Ագթամարի, որպէս արուեստի ամբողջական գործի մը, ստեղծումի նախադրեալները ճիշդ հասկնալու համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ քաղաքական այն իրադրութիւնը, որ ստեղծուած էր Թ. – Ժ. դարերու սահմաններուն: Հզօրութեամբ զրեթէ չզիջելով Շիրակի Բագրատունիներուն, Արծրունեաց իշխանները ոչ մէկ միջոցի առջեւ կանգ առին Վասպուրականը Բագրատունեաց թագաւորութենէն անջատելու եւ իրենց ինքնուրոյն թագաւորութիւնը ստեղծելու համար: Անոնք նոյնիսկ Աբբասեաններու հետ համագործակցեցան եւ անոնցմէ թագ առանալու գնով պայքարի ելան Սմբատ Երկրորդ Բագրատունիի դէմ: Պաշտպանական նկատառումներով Գագիկ Արծրունին կ'որոշէ Վասպուրականի թագաւորութեան մայրաքաղաքը հիմնադրել Ագթամար կղզին: Տեղական ու շրջապատի աւատական իշխանութիւններու աչքին նորաստեղծ թագաւորութեան հեղինակութիւնն ու վարկը բարձրացնելու անոր փայլ ու շուք տալու նպատակով Գագիկ թագաւոր այնտեղ կը կառուցանէ հոյակերտ պալատական համակառոյց, հրաշակերտ տաճար, նաւահանգիստ, հանրային շէնքեր, փոզոցներ եւայլն:

Հոն իրենց ապարանքները կը կառուցանեն նաեւ երկրի միւս իշխանները: Սակայն ժամանակն ու բարբարոս ձեռքեր կործանած, անհետացուցած են այդ հոյակերտ շէնքերն ու պալատները, եւ Գագիկ թագաւորի նշանաւոր պալատին տեղն անգամ յայտնի չէ այսօր, պալատ՝ զոր այնպիսի հիացումով կը նկարագրէ Թովմա Արծրունիի պատմութեան շարունակողը:

Ան մանրամասն կը նկարագրէ տաճարը, սակայն այլեւս ոչ մէկ խօսք կը ղըրնենք հանճարեղ ճարտարապետին եւ քանդակագործին մասին: Հայ պատմիչները առհասարակ խիստ զուսպ են երբ ճարտարապետական յուշարձաններ կը յիշատակեն, եւ Արծրունի պատմիչը երջանիկ բացառութիւն մըն է, որովհետեւ երբ մեզի չէ հասած ոչ մէկ պալատական կառուցածք, ականատեսի նկարագրութիւնը, առանձնայատուկ նշանակութիւն կը ստանայ:

Ինքնին հասկնալի է, որ այդ տաճարը չէր կրնար մեծ վարպետին միակ գործը ըլլալ: Վասպուրականի մէջ չինարարութիւնը հիմնականին մէջ կ'ընթանար Արծրունեաց իշխանական տան հովանաւորութեամբ, եւ բազմաթիւ տեղեկութիւններ պահպանուած են տարբեր քաղաքներու մէջ կառուցուած պալատներու եւ տաճարներու մասին: Մանուէլ իսկապէս գեղարուեստ եւ իրականացուցած է Արծրունեաց տան ամէնէն նշանակալից չէնքերու չինարարութիւնը: Այդ կը հաստատէ Ոստանի եւ Ագթամարի պալատական համալիրներու համադրութիւնը: Ոստանի մասին Արծրունի պատմիչը կը գրէ, թէ «ամրոցի պատմիչը ծովահայեաց է եւ չատ վայելուչ, երբ հովերէ յուզուած կ'ալեկոծի ծովը, անոր ծայրագաւեւ ալիքները հառնելի եւ վայելուչ կը դառնան, իսկ երբ օդը մաքուր կ'ըլլայ, կը գրաւէ բոլորին աչքերը՝ իր ծաւալումը տեսնելու համար: Որու պատճառով ալ արքան կը ձեռնարկէ անոր մէջ կառուցանելու տաճարներ, սենեակներ եւ փոզոցներ հրաշալի, պատկերաւոր եւ տեսակ – տեսակ յօրինուածքով, զոր չեմ կրնար նկարագրել: Պարիսպին մէջ է նաեւ ծովակողմը մեծ քարերով, հիմերը դնելով անհնարին խորութեան մէջ, իսկ պարիսպին վերեւ, ծովի առջեւ կը չինէ ճեմադահլիճ մը, զարդարուած ոսկեզարդ եւ պէսպէս ներկերով արեգակնահրաշ, ուրախութեան համար, իսկ դռները կը կազմեն կամարաձեւ, օդարբեր, զովացնող, միաժամանակ նաեւ չոգարձակ լուսանցոյցները, որոնք արեւակի ծագման ու մայրամուտի պահերուն փայլատակելով ծովու վրայ, տաճարին պատին մէջ կը ձգեն իրենց չոգերը»:

Արծրունիներու չինարարական աչխատանքներու պսակը դարձաւ Ագթամարը՝ Գագիկ արքայի նորաստեղծ մայրաքաղաքը, որ իր ճոխութեամբ պէտք է արժանի ըլլար քաղաքամայր կոչուելու: Այդ է պատճառը, որ Գագիկ արքան ոչինչ կը խնայէր իր ամրոց – քաղաքի չինարարութեան համար: Միակ յուշարձանը, որ հասած է մեզի՝ Ագթամարի տաճարը, բաւական է պատկերացնելու, թէ ինչպիսի ճոխութիւն ունեցած է քաղաքը ընդհանրապէս, եւ որ Արծրունի պատմիչի նկարագրութիւնները բնաւ ալ չափազանցութիւններ չեն:

Պատմիչը որոշակի չի նշեր, թէ ով կառուցանած է Ագթամարի պալատը: Մանուէլը ան կը յիշատակէ միայն տաճարի չինարարութեան կապակցութեամբ, սակայն անոր հաղորդումին ուշադիր քննութիւնը կասկած չի թողուր, որ պալատը եւս կառուցանած է ինքը՝ Մանուէլ:

Այսպէս, նկարագրելով պալատի չինարարութիւնը, պատմիչը կը գրէ, որ արքունիք հրաւիրուած վարպետներէն մէկուն ալ («...Ումեմն ի նոցանէ ճարտարապետի առն իմաստնոյ եւ հանճարեղի») Գագիկ արքան կը յանձնարարէ տաճարի կառուցումը: Պատմութեան յաջորդ զբաղումն մէջ արդէն, որ նուիրուած է պալատական եկեղեցիի կառուցումին, ան կը նշէ ճարտարապետը. «...ճարտարապետ արուեստին էր Մանուէլն, զոր ի վեր անդր ցուցաք, այր լի իմաստութեամբ եւ զօրաւոր ի գործս իւր՝ հրաշակերտէ զեկեղեցին զարմանադործ արուեստին»: Կարելի չէ կասկածիլ, որ «ի վեր անդր ցուցաք» արտայայտութիւնը կը վերաբերի այն ճարտարապետին, որու Գագիկ արքան յանձնարարած էր պալատի չինարարութիւնը:

Դժբախտաբար մեզի չէ հասած այդ պալատը, ինչպէս չէ հասած նաեւ այն մեծ պարիսպը՝ «հրաշակերտ, ահեղակերտ, զարդարուած բարձրարերձ լայնանիստ բուրգերով եւ վերամբարձ աշտարակներով, որ ունէր հինգ ձիարշաւասփ երկարութիւն եւ իր հաստատեղոյս աշտարակներու» ներսը՝ «զօսանքի խոտրանանման պահոյքներ»: Լիճին ծփացող ալիքները զարերու ընթացքին խորտակած են արհեստական նաւահանգիստի ամբարտակները, որոնք ժամանակին երկու թեւերու նման պարփակած էին զգալի տարածութիւն մը, ապաստան ստեղծած հոն հաւաքուած նաւերու համար:

Վասպուրականի թագաւորական պալատի գահլիճը, անոր պատերը զարդարող գունագեղ որմնանկարները: Պալատը չրջապատուած եղած է համեմատարար փոքր, սակայն զարձեալ զմրէ – թածածկ բաժանմունքներով, որոնք ուներ «կամարակից խորաններ, դեզապատճոյճ անկիւններ, լուսաճաճանչ, ոսկեզարդ եւ երկնայարկ զմրէթներ», որոնց վրայ կ'երեւի ճոխութեամբ բազմած արքան, իր շուրջն ունենալով լուսատեսակ պատանիներ, անոնց հետ զուսաններու խումբեր, նազելի աղջիկներու խաղ, անոնց այն կողմը՝ սուսերամարտիկներու խումբ եւ ըմբշամարտիկներու մենամարտ, ապա առիւծներու եւ այլ գազաններու խումբեր, պէս – պէս պաճուճանքով զարդարուած թռչուններու երամներ եւայլն:

Պալատի փայտէ գռներն ալ ծածկուած էին զարդաքանդակներով: Անոնք երկփեղկ էին եւ փակ վիճակի մէջ կը կազմէին ամբողջական պատկեր մը:

(Մնացեալը յաջորդիվ)

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Տխուր ևամակ ուրախ Ոզևուն

«ՄԵՆՔ ԵՆՔ, ՄԵՐ ՇԷՆՔԸ՝
ԱՀԱ ՄԵՐ ԴԷՄՔԸ...»

Սիրելի՛ Ոզնի, դիտե՞ս, որ Երեւանում կայ մի չէնք, որի բնակիչներից չատերին կարելի է ճանաչել՝ անձնապէս ծանօթ չլինելով նրանց:

Նախապէս ասենք, որ ինը յարկանի այդ չէնքում է բնակւում նաեւ «Մենք ենք, մեր սարերը» նշանաւոր վիպակի, նշանաւոր կինոնկարի, նոյնքան նշանաւոր հեղինակը: Այդ չէնքում ապրում են անուանի ու ոչ անուանի ուրիչ բնակիչներ էլ, որոնք նոյնպէս չահագրգռուած ու ղրգռուած են այս նամակով:

Դա մայրաքաղաքի Պուշկինի փողոցի թիւ 3 չէնքն է, որի առաջին եւ երկրորդ յարկերը (ներքնայարկի հետ միասին) զբաղեցնում են Հայաստանի ժուռնալիստների միութիւնն ու ժուռնալիստի տունը՝ առջեւում ունենալով երեւան առայժմ միակ կոնաձեւ զմբէթով դահլիճը:

Ա՛խ, այդ գմբէթը, ախ այդ գմբէթը – ինչե՛ր չի տեսել այդ խեղճ գմբէթը:

Ինը տարուայ ընթացքում այն հերոսաբար, անմռունչ տանում է վերնայարկերի չատ բնակիչների «թուքն ու մուր»ը: Խեղճը վաղուց կորցրել է իր նախնական տեսքը: Դէ, ինչպէ՞ս չկորցնի, երբ վերեւից նրա վրայ թափւում են ջրալի, եւ ոչ ջրալի ճաշեր (այո՛, այո՛, մի՛ զարմացէք), վառուած – սեւացած իւղ, ծծմբաթթու, ձմերուկի ու սեխի կլեպներ, չոբացած հացի կտորներ, դատարկ ծխախոտատուփեր եւ բազմաթիւ այլ թափօններ:

Ծեծկուած, չարչարուած այդ գմբէթին մի հայեացք գցելով հանդիսատ կարելի է դուշակել, թէ որ տանտիկինն ինչ ճաշ է եփել, եւ ամուսինն էլ, չհատանելով, պատրաստից զայրացած թափել է ցած, թէ այս կամ այն ընտանիքի ժառանգն ինչ է ճաշակել այդ օրը, թէ ընտանեկան ինչպիսի՞ բուռն վէճեր են բռնկուել այս կամ այն յարկի ներքոյ: այդ մասին էլ անիծօս «պատմում են» զոյնզոյն մասիների զզզուած փնջերը, որ մեզմ ծածանւում են ամառնային թոյլ քամու ծոյլ շնչից...

Յայտնի է, որ անյաջող երգիչների վրայ որոշ երկիրներում նետում են նեխած ձուեր կամ լիկած լոլիկներ: Բայց ինչո՞վ են մեղաւոր ժուռնալիստի տան բացօթեայ սրճարանի յաճախորդները, որոնց վրայ ամէն օր այդպիսի ձուեր ու լոլիկներ են թափւում: Օրերս էլ մի ժուռնալիստուհու պաղպաղակի մէջ հանդարտ օրօրուելով կեղտոտ մի մազ – փունջ ընկաւ. խեղճը քիչ մնաց սրտի նոպայ ունենար...:

Արդէն չատերը, նայելով գմբէթին, պրեթէ անսխալ որոշում են ոսկէ աշնան մրգատեղիները.

– Օ՛, ձմերուկն արդէն հասել է, տեսնո՞ւմ էք գմբէթին կճեպներ են չորզրում...:

– Ա՛հ, խանութներն արդէն նարինջ են ստացել...:

Իսկ բոլորովին վերջերս էլ, որոշ բնակիչների համերաշխ ջանքերով, մի երիտասարդի գլխին ընկաւ բաւական ամուր մի... ապիւս: Երեւի, ինչ որ մէկն անիծել էր նրան, թէ գլխիդ քար ընկնի, եւ անէծքը տեղնուտեղը կատարուեց: Երիտասարդն այժմ ծանր վիճակում պառկած է հիւանդանոցում:

Սա՝ դրսում, իսկ ներսո՞ւմ...:

Այնտեղ իր աւերիչ հետեւանքներով մեր առջեւ ծառանում է ջրի սոսկալի պրոբլէմը: Ախ՛որ խօսք, մարդու լաց է գալիս, երբ նայում է ժուռնալիստի տան առաստաղին ու պատերին. դրանց վրայ իրենց գոհհկութեան, իրենց անփութութեան, անպատասխանատուութեան ու հասարակական համակեցութեան տարբրական մտածողութիւնից զուրկ լինելու հակաէթեիկական առորագրութիւնն են թողել չատ յարգելի բնակիչները: Ջրի նորզում է տեղի ունենում, մէկ էլ տեղի է ունենում ջրհեղեղի սէզոնի հանդիսաւոր բացումը: Վառնպատար մոռացկոտութեամբ ու վառնպատար անհոգութեամբ տառապող տանտէրները, թողնելով ջրի ծորակները, հանգիստ լոգով գնում են աշխատանքի կամ պիզնըս գնում են հանգիստ լոգով տեսնելով չքնաղ ու խաղաղ երազներ: Մի քանի անգամ նրանք արդէն զատարանով սպանդուել են չէնքին հասցրած վնասների համար, բայց էլի չարունակում են, մտածելով, որ քանի որ վճար են տալու, կարող են ջուրն անարգել թափել ուրիշների գլխին...:

Օ՛, մարդկային համբերութիւն, ինչքա՞ն կարող ես դիմանալ...:

Եւ ահա, ժուռնալիստների տան պրեկառների տեղակալը, համբերութիւնը հատած, հնչեցնում է բնակարանների մի մէկի տան զանգը:

– Ի՞նչ էք անհանգստացնում մեզ, – դռների մէջ գծագրւում է տանտիրուհու փարթամ Փիգուրը:

– Ջուրը չորզրալով թափւում է մեր գլխին...:

– Մեր մօտից չէ... մեզ ի՞րր են ջուր տալիս, որ... իսկ երբ ջուր էլ տալիս են, չանկարծ կարում են...:

– Բայց ձեր միջանցքն ու սենեակը լիքն են ջրով...:

Տանտիրուհին զարմանում է, բայց չի զարմանում, որ իր տղայի հետ դասընկերուհի է պարապում ջրի միալար խշշոցի տակ. երեւի, հաճելի է այդպէս պարապմունքը նուագելը:

Այս տանտիկիններն ու նրանց սիրասուն մանուկները յաճախ են իրենց պանդրամագ շնիկներին զբօսանքի դուրս բերում ժուռնալիստի տան առջեւի ծաղկանոցում: Շնիկներն ու սիրասուն մանուկները ծաղիկներն են տրորում, իսկ մայրիկներն էլ իրենց նուրբ ձեռիկներով քաղում են նուրբ ծաղիկները եւ բարբարացնում տուն. Թո՛ղ ծաղիկներն իրենց տանը բուրեն...:

Դէ, ե՛ւ, ու գիմացիր...:

Օրերս ժուռնալիստներից մէկի ըմբոխն պահածոյի պատարկ մի տուփ ընկնելուց յետոյ, նա զարմացած հարցրեց.

– Միտկ՞ այս չէնքում ապրատարիք չկան...:

Կան եւ այն էլ՝ հիանալի ապրատարիքներ: Պարզապէս զրանցից օգտուելու ձեւերի չգիտեն բնակիչներից ոմանք:

Այս տհաճ երեւոյթները գալիս են հաստատելու, որ նրանք, հասարակական ի՛նչ գիրք էլ որ զրաղեցնելիս լինեն, չունեն քաղաքում (եւ այն էլ՝ մայրաքաղաքում) բնակուող քաղաքացուն անհրաժեշտ կենցաղային մակարդակ: Անկիզային տուեալներով նրանք կուլտուրական մարդիկ են, իսկ իրականում անտհասման հեռու են բարեկրթութիւնից եւ արժանի չեն կրելու երեւանցու բարձր կոչումը:

Սիրելի՛ Ոզնի, այժմ մեր չէնքը կանոնաւոր է հիմնական վերանորոգման: Պետութիւնը հարիւր հազարներ է տրամադրել դրա համար. չէ՞ որ Հայաստանի ժուռնալիստների միութիւնը հազարաւոր հիւրեր է ընդունում աշխարհի տարբեր ծայրերից, եւ այժմ մենք սարսափելի յուզմունքի մէջ ենք: Մտէք մեր զրուքեան մէջ. ի՞նչ կը լինի վազը, եթէ բնակիչները նորից մոռանան փակել ջրի ծորակները կամ ձմերուկի կլեպն ընկնի արտասահմանեան հիւրի գլխին...:

Ըստ երեւոյթին, Սպանդարեանի չրջանի թիւ 4 ԲՇՏ–ն անբաւարար է պատրաստում չէնքի բնակիչների քաղաքական ու կենցաղային դաստիարակութեան տեսակէտով: Երեւի, պէտք է ամանց գրեթէ ամէն օր բացատրել, թէ հեռաւոր գիւղից մայրաքաղաքում բնակեցուելուց յետոյ ինչպէս պէտք է պահել իրեն, որ չի կոբելի, վերջապէս անյարմար է արամուեան հիւթեղ պազարի կէսր ճաշակելուց յետոյ միւս կէսը պատշգամբից նետելը...:

Ինչ մնում է Սպանդարեանի չրջանային սովետին, ապա արդարութիւնը պահանջում է ասել, որ չրջսովետի գլխավորութիւնը մշտապէս օգնում է Հայաստանի ժուռնալիստների միութեանը՝ նուազագոյնի հասցնելու չէնքի բնակիչների անթոյլատրելի, հակա – հասարակական արարքները, բայց, դէ, երեւի, գժուար է մարդկանց միանգամից վերակառուցելը: Գուցէ այստեղ Ոզնու սուր փշերն իրենց բարերար ազդեցութի՞ւնն ունենան:

Իրօք, վերակառուցումը գժուար պրոցես է «վ հարկէ, խօսքը բոլոր բնակիչների չի վերաբերում: Ինչպէս ամէն տեղ այստեղ էլ կան կիրթ, իրենց պարտա-

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 56ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

◆

Հակառակ խիտ եւ աննպաստ ձմեռւան եղանակին, հակառակ զպրոցական արձակուրդին, ուր շատ մը տղաք եւ աղջիկներ բացակայ էին հանդէսի պատրաստութեան հաւաքոյթներուն, եւ հակառակ ներկայ դժուարին կացութեան, Հայ Արիներու Միութիւնը ինչպէս նախորդ տարիները՝ լաւատես ու աշխոյժ, Մարտ 1–ի Կիրակի օրը պատրաստ էր հանրութեան ներկայացնելու իր 56–րդ տարեկան ցերեկոյթը:

Սպասուածէն աւելի էին թիւով հանդիսատեսները, մեր բարեկամները եւ ծնողքները, հաւաքուած Սալ տը լա Շիմիի դեղեցիկ եւ բարեձաւուած սրահին մէջ:

Ներկաներուն մէջ էին Ֆրանսական ընկերատական ներկայացուցիչները եւ անձնաւորութիւններ. եկած էին նաեւ նախկին հայ արիներ եւ արենոյշներ: Ներկայ էր նաեւ Լիոնի չրջանի հայ արիներու չրջանային պետը՝ Անայիս Տէր Մարտիրոսեան:

Հանդէսը սկսաւ Հայ Արիներու Միութեան քայլերգով՝ «Դէպի ազատ դաշտերը», եւ միութեան չրջաններու դրօշակներու տողանցքով:

Թեւիկ մը արտասանեց «սկաուտին խոստումը» հայերէն չատ դեղեցիկ առոդանութեամբ մը:

Փարիզի չրջանի գայլիկները եւ թեւիկները ներկայացուցին իրենց պատրաստած փոքրիկ դաւէշը՝ «Հետախոյզները»: Շատ դուարթ եւ յաջող էր:

Ալֆորվիլի չրջանը ներկայացուց «Ծուանիէ Ռուսօ» երգախառն խաղը, որու յաջորդեց Միշէլ Աւագեանի մանակցութեամբ «Մարզանք եւ չարժումներ»ը, որ մեծ յաջողութեամբ արժանացաւ երկար ծափերու: Գայլիկները եւ թեւիկները ներկայացուցին «Պարիկը եւ փոքրիկ տղան», «2001 տարին», երգ փիէռ Պաչըլէի, որուն յաջորդեց «Վալս մը պարենք»ը. մեր թեւիկները եւ գայլիկները չատ յաջող էին: Օրուան խօսնակներն էին Սուրէն Փանոսեան (հայերէն) եւ Միշէլ Աւագեան (ֆրանսերէն):

Գայլիկներն ու թեւիկները մէջ ընդ մէջ երին նաեւ հայերէն արտասանութիւնները, բոլորն ալ ինքնավստահ եւ վճիտ առոգանութեամբ, որոնք նաեւ դասական վալս մը պարեցին մեծ յաջողութեամբ:

***

Հանդէսին չնորհաւորական եւ յաջողութեան մաղթանքներ ղրկած էին Իսէ լէ Մուլինոյի քաղաքապետ եւ նախարար Պ. Սանթինի, եւ Ալֆորվիլի քաղաքապետին օգնականը Պր. Քոթ:

***

Օրուան պատուոյ հիւրն էր Լիխթէնչթայնի իչխան Էմմանուէլ, որ իր ողջոյնի խօսքերէն առաջ յիչեց նաեւ Գաթիա Մեծատուրեանը, որ այնքան անձնուիրութեամբ ծառայած էր Հայ Արիներու Միութեան եւ միջազգային սկաուտական չարժումին:

Իչխան Էմմանուէլ որ քանիցս հրաւիրած եւ հիւրասիրած էր հայ արիներու խումբը, բնակելու Լիխթէնչթայն, անդամ մը եւս ծանրացաւ հայ արիներու արժանիքներուն եւ անոնց գործունէութեան վրայ: «Պիտի ջանամ յառաջիկայ տարի ալ գալ...եթէ կարենամ...» ըսաւ ան, որու սրտագին խօսքերը մեծապէս դնահատուեցան եւ ծափահարուեցան ունկընդիրներէն:

Ցետոյ խօսք առաւ Հայ Արիներու Միութեան ընդհ. պետ Գուրգէն Մեծատուրեան, որ կարճ պատմականէ մը եւք Միութեան կեանքին, իր ջերմագին շնորհակալութիւնները յայտնեց հանդիսականներուն, որոնք այս տարի եւս մեծ թիւով եկած էին քաջալերելու Հայ Արիներու Միութիւնը:

Ան անդամ մը եւս չեչտեց Հայ Արիներու Միութեան կարեւոր մասնակցութիւնը համաչխարհային սկաուտական չարժումին, ինչպէս նաեւ լայն մասնակցութիւնը ճէմփորիներու եւ համաժողովներու: Անդամ մը եւս շնորհաւորեց պաչտօնավարող խմբապետները եւ խմբապետուհիները, որոնք մեծ նուիրումով եւ չատ մը զոհողութիւններով կը ջանան ունենալ տիպար խումբեր: Խարճ է նաեւ իրենց պատասխանատուութեան զգացումը եւ ըմբռնումը: Շնորհիւ իրենց աչխատանքին այսօր, ունինք փոքրիկներու եւ պատանիներու լաւ կազմակերպուած խումբեր, թէ՛ Փարիզ, թէ Լիոն:

***

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ «կատուի եւ յոյսի երգեր»ով, ընկերակցութեամբ հայ արիներու նուագին: Մեծ յաջողութիւն գտան հայկական հին կամ նոր երգեր ու եղանակներ: Կը մասնակցէր նաեւ նախկին խմբապետուհի Ռոզին Թաշճեան որու երգերը մեծապէս գնահատուեցան բոլորէն:

Հանդէսին ներկայ էր նաեւ Փարիզի Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետ Մանուէլ վրդ. Պաթաղեան, միչտ համակիր բոլոր կատուական չարժումին. երախտապարտ ենք եւ ուրախ իր ներկայութեան համար:

Հանդէսին երկրորդ մասին ներկայեցաւ նաեւ Փարիզի առաջնորդ Գիւտ եպիսկ., ինչ որ մեծապէս քաջալերական էր:

Հանդէսը վերջացաւ սկաուտական «ԵՐԳ»ով մը: «Հայ արիները Հայաստան» ճամբորդութեամբ:

Հաւաքոյթը աւարտեցաւ բանակումի կրակով, հայկ. երգերով ու պարերով: Ինչպէս միչտ, բոլոր արիները, արենոյշները, գայլիկները, թեւիկները եւ բոլոր պետերը բեմ բարձրացան. ընդհ. պետը իր ջերմագին շնորհակալութիւնները յայտնեց բոլոր հանդիսականներուն եւ հիւրերուն, յատկապէս Գիւտ Եպիսկ.ին իր քաջալերող ներկայութեան համար:

Ան չնորհաւորեց Միութիւնը օգտակար եւ յարատեւ գործունէութեան համար, մանաւանդ խմբապետերն ու խմբապետուհիները, ընդհ. պետը եւ իր օգնականները, որոնք տարիներէ ի վեր նուիրուած են հայ մանուկներու եւ պատանիներու ֆիզիքական, բարոյական եւ ընկերային կրթութեան:

Աւարտին երդուեցաւ հայ արիներու քայլերգը եւ տէրունական աղօթքը:

Գ. Մ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼ իր այցելութեան առթիւ «Օփէրասիոն Նէմէսիս» դիրքի հեղինակ ժաք Տէրոժի հրապարակային ելոյթներ ունեցած է քաղաքին չորս համալսարաններուն մէջ: Յունուար 24 – 31 տեւած այցելութեան ընթացքին հեղինակը հանդիպումներ ունեցած է Ֆրանսական կարգ մը թերթերու հետ եւ խօսած ձայնասփիւռէն:

×

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒՒ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Փետ. 22–ին, պատարագով մը նչուած է Կեղրոնական վարժարանի հարիւրամեակի հանդիսութեանց փակումը: Պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ եպիսկ. Մուրադեան: Յաւարտ արարողութեանց, Յարութիւն Ամիրա Պէգճեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ – հանդիսութիւնը, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքին: Յայտագիրը վարած են Նազարէթ Պալ եւ Արման Մարաշլեան: Խնամակալութեան առենապետ տոքթ. Արման Զաքըր կարդացած է տեղեկագիրը մը կեդրոնականի մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Փակման իր խօսքին մէջ Շնորհք Պատրիարք գնահատելով համազգային հետաքրքրութիւնը եւ հաստատելով կեդրոնականի տեղը Պոլսոյ հայ հաւաքականութեան մէջ, փափաք յայտնած է որ «անկէ հասնին նաեւ ուսուցիչներ, մտաւորականներ, որոնք տեւականացումը պիտի ապահովեն մեր մշակոյթին ու բարքերուն: Նիւթականը հարց չի կրնար ըլլալ վարժարանին համար համայնքի մը, որ միչտ գիտցած է ու գիտէ տալ լիաբուռն, դիմակալելու համար բոլոր կարիքները, բայց հարկ է գիտնալ նաեւ ակընկալութիւնները, որոնք ղրուած են այս վարժարանին վրայ, Դպրեվանքի կողքին: Աւիկա տոհմիկ կրթութիւնն ու պատխարակներու պատրաստութիւնն է, որոնք արդէն պէտք է տարբերեն կեդրոնականը պետական այլ բարձրագոյն վարժարաններէն»:

ՏՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ – ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Հեղինակ՝ Ռ. Վ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
Հայկական ՍՍՀ – ԳԱ. հրատարակութիւն
Երեւան, 1986

կանութիւնների պիտակող բնակիչներ):

Ցուսանք, որ այս ելոյթը ահազանգ կը հանդիսանայ Պուշկինի թիւ 3 չէնքի բնակիչներից չատերի համար, եւ իրենց չէնքը կը դառնայ մայրաքաղաքի օրինակելի չէնքերից մէկը:

Ժուռնալիստների մլուէթեան հազարաւոր անդամներ (գեռ մի քան էլ աւելի)

ՈՋՆԻ. – Եկէք ազնիւ լինենք եւ ազնուօրէն խօսենք մայրաքաղաքի ու հանրապետութեան տարբեր խաղաճների բնակելի չէնքերում ապրող անազնիւ բնակիչների մասին, որոնք փչացնում են շէնքերի շքեղամուտքերը, բակերը, աղբատար եւ ջրբաստար խողովակները, պատշգամբները, վերելակները, նկուղներն ու տանիքները...:

Իւրաքանչիւր բնակելի շէնքից երեւում է, թէ ինչ բնակիչներ են ապրում այնտեղ: Չգառնանք «հին կուլտուրայի տէր անկուլտուրական մարդիկ»: Միշտ յիշենք, «Մենք ենք մեր շէնքը – ահա մեր դէմքը»:

Եւ գրէք այդ մասին ձեր խօսքը:

Թող առատ լինի նամակների հոսքը...:

Ալեքսանտր ապշած աչքերով, բախտէն խանդարուած իր վայրաչարժը կը դարձնէր ու կը դարձնէր ամէն ուղղութեամբ, սակայն ամուր փակուած պահպանակները կը ծածկէին մեքենային ուղեղը՝ խաղալիկին ոդին. մնացեալ մասը միայն թիթեղ էր ու ներկ: Փոքրիկ ճարտարագէտներէն մէկը երկչոտութեամբ ըսաւ. «Եթէ քակենք...», ու խօսքը անմիջապէս ընդհատուեցաւ Ալեքսանտրի ոռնոցով.

– Գոցէ՛ բերանդ:

Ու աւելցուց.

- Merde, merde, merde !

Կը գոեհկանար հիմա:

Կը ցաւէր իր վայրաչարժին համար:

Ընկճումին մէջ պահ մը ակնարկը խիճին հանդիպեցաւ: Ծերուկի մը նման ղլուխը կը ճօճէր. խազալիկը կոտրած էին: Կորսնցուցեր էր իր վայրագութիւնը, ամբարտաւանութիւնը, վերադառնալու համար մանկութեան մը, որ այնքան պէտք ունէր ուրիշներու: Ուրեմն... այն երկու–երեք բառերը, զորս երկու տարիէ ի վեր կ'ուզէի ըսել իրեն, կրնային քանի մը տարի եւս սպասել: Սակայն զուլպաներուս ճգախէժէ երիզներուն փոքր այրուցքէն ծնած չարութիւն մը փախաւ բերնէս ու ըսի տիրող լռութեան մէջ:

– Շատ դեղեցիկ է կառախումբդ... մանաւանդ երբ կը քալէ:

Ու տեսնելով լալու պատրաստ իր աչքերը, աւելցուցի անմիջապէս.

– Բան մըն ալ չունի, մէկը փոքր թել մը փրթած պէտք է ըլլայ:

Մխիթարական այս խօսքը, որ աղէտը կ'իջեցնէր պարզ նորոգութեան մը մակարդակին, իր աչքերուն մէջ արեւներ վառեց ու ան վերագտաւ իր զուարթութիւնը:

Յանկարծ, հիւրանոցին լման մէկ պատը սկսաւ անհետանալ: Կրկնակի զուռ մըն էր, որ ճիշդ միւս պատերուն երեւոյթը ունէր եւ երկուքի կը բաժնուէր, սահելով անտեսանելի երկաթագծերու վրայ: Ուրիշ սենեակ մը մէջտեղ ելաւ, պայղուն նոր ջահերով, եւ աթոռներով չրջապատուած մեծ սեղանով մը: Այս մէկը ճաշասենեակն էր:

Սպիտակ բաճկոնով մարդը ծանուցանեց, թէ Պր. Ալեքսանտրի նախընթրիքը պատրաստ էր:

Սեղանին վրայի զաւաթները պղտահիւթով լեցուած էին եւ արդէն ճերմակ պանիրով հացի չերտեր ունէինք մեր պնակներուն մէջ. կային նաեւ կարկանդակի պնակներ:

Տարօրինակ էր ութ կզակներու հանած աղմուկը, որոնք կը խածնէին միաժամանակ, կը մանրէին, կը ծամէին փխրուն կրկնեփները: Ես իրենց չէի մասնակցեր, յարգելով երկրիս մէկ սովորութիւնը, որ կը թելադրէր տանտիրուհիին սպասել: Փոքր ումպերով կը խմէի պղտուղի հիւթս, որուն ջուրի քանակութիւնը կը մոռցնէր պտուղին համը: Գողունի ցնծութեամբ մը կը սպասէի համբաւաւոր պախլավաներուս յաղթանակին: Կ'երեւակայէի այս որկրամոլները, երբ իրենց ակռաները պիտի խրէին փխրուն խմորին մէջ, ընկոյզի խառը կարաելով, մինչ սառած սերին խառնուած չաքարի նուրբ խաւ մը իրենց քիմքը պիտի օծէր:

Եւ ներս մտաւ մայր թագուհին: Աւելի ճիշդ, ան ներս նետուեցաւ պարարտ, կչկչան հաւու մը պէս: «Հովու պէս կ'անցնէր» հարցընելով.

«Ամէն բան կարգի՞ն է տղաք», ու կ'ըսէր թէ տակաւին «հազարամէկ գնում» ունի ընելիք:

Արդէն պատրաստ էր դուրս ելլելու. այս անդամ ծածկուած էր երրորդ կենդանիով մը, որ յովազ մըն էր. բազիրքին դունաւոր նկարներուն մէջ տեսած ըլլալով, անմիջապէս ճանչցայ զայն:

Բոլորին հետ եզակի կը խօսէր, իրենց անունները տալով ու ծնողներուն փոխանցուելիք մէկ երկու բառ արտասանելով: Նշաններ, խօսքեր կային, որոնք նոյն բանին ծիծաղիլ կուտային բոլորը:

(Շար. 57)

DISQUES REÇUS

Concert en direct
d'Arménie
LIZ SARIAN
Arrangements : NAREK DOURIAN

Disques DOM, Vincennes

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի Վէրնէօթ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

ՀԱՄԵՐԳ

կիրակի, Մարտ 15, ժամը 15–ին Սանթրը Ֆիւլթիւրէլ էսփաս Ժիւլիէն՝
33, cours Julien, 13006 Marseille

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ԳԱՐՈՒՆ
Մանկանց Երգչախումբը
Ղեկավար՝ ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ

Յայտագիրը՝ Կոմիտաս – Խաչատրեան – Կանաչեան – Լ. Յովհաննիսեան – Ա. Յարութիւնեան – Մաղմանեան – Ալան Յովհաննէս – Պարթեւեան – Ալէմշահ։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱՐՎԻԷՕ

Մարտ 15, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՔԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՐ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Նուիրատուներու է Ցանկ
Նախորդ գումար՝ 29·580 Ֆր.։
Պ. Վ. Կէօքճեան 1·000 Ֆ., Պ. Սանճեան, Պ. Խըտըրեան, Պ. Կարապետ Ծառուկեան, Պ. Կարպիս Զրբաչեան, Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան 500–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Նուրեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լապեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թոմմասեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սըմբատ Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Նարսիս (Օրիոլ), Տիկին Քամի, Տիկին Արմենուհի Հրանդ Բալուեան, Պ. Արթօ Համբարձումեան (Հ.Բ.Ը.Մ. քարտուղար), Պ. Աւետեան, Պ. Երուանդ Փափազեան 200–ական Ֆ., Պ. Քարապուլութ, Պ. Էսկիճեան, Պ. Մանուկեան, Տիկին Մէյնան Ժագլին, Մի Ոմն, Տիկին Ժամեան 100–ական Ֆ., Մի Ոմն՝ 20 Ֆ.։
Ընդհ. գումար՝ 36·100 Ֆ.։

Նուիրատուները կրնան իրենց դրամադիրները (չէքերը) հետեւեալ հասցէով ղրկել.–

A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09
կամ՝
U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը պելֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ մնօրէններ։
Վկայեալ մնօրէն Շրջուն կայանի համար։
Վարիչներ։
Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին.–

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

- ՃԱՇ -

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժեռոմի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը, Մարտ 14–ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 21–ին թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայկական ջերմ մթնոլորտ։ Ճոխ եւ համեղ ճաշեր պատրաստուած վարչութեան կողմէ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 15, «Անառակի կիրակի»ն ժամերգութիւն 8·45–ին, Աբեւակալ 9·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·15–ին այս առթիւ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ «Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի Աչակերտութիւնը», ղեկավարութեամբ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Կէսօրէ յետոյ ժամը 3–ին, Ազգային Տան սրահին մէջ՝ Վարդանանց Տօնակատարութիւնը։

Հանդէսին դեղարուեստական բաժինն իրենց մասնակցութիւնը կը բերէ Հայկազեան վարժարանի աչակերտութիւնը, այս առթիւ օրուան նիւթին չուրջ կը խօսի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Խահակ Քհնյ. Հէքիմեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԱԾ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ի յիշատակ իր հանգուցեալ ընկերուհիներուն, Կիրակի, Մարտ 29, եւ արարողութենէն ետք՝ ճաշ ժամը 13–ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

- ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑՈՒՄ -

Կազմակերպուած՝
«ԿԱՅՔ» – Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան կողմէ

Նիւթ՝
«Հայ կազմակերպութիւններու դերը՝ նոր սերունդի ապագայի պատրաստման համար»։

Մասնակցութեամբ՝
ՀԱՅՐ Վ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ
ՊՐ. Մ. ՊԶՈՒՔՃԵԱՆԻ
ՊՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱԳԻՍԵԱՆԻ

«ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի, «ԱՇԽԱՐՀ» շաբաթաթերթի, «ՅԱՂԹԱՆԱԿ» ամսաթերթի ներկայացուցիչներուն, Ուրբաթ, Մարտ 13–ին, ժամը 20·30–ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան՝ Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ։

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro : Courcelles

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

L'association «LE TRIANGLE IMAGINAIRE» propose

« 9 SEANCES SUR LA LITTERATURE ARMENIENNE »

4ème séance : Vendredi 13 mars, de 20h à 23h.

— L'Erection littéraire. Sur la revue *Mehyan*, par M. Nichanian (en français)

— *Menk*, la revue des désunis (1), par K. Beledian (en arménien)

5ème séance : Vendredi 27 mars, de 20h à 23h.

— Varoujan et le paganisme poétique par M. Nichanian (en français)

— *Menk* (II) par K. Beledian (en arménien)

Les séances se déroulent : 46, rue de Vaugirard, 75006 Paris
Participation aux frais : 30 F par séance
Chômeurs, étudiants, moins de 18 ans : 20 F

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. 1987
11–րդ Նաւասարդեան
Համաշխարհային
Փառատօն
Ժընեւի մէջ – Ապրիլ 17–էն 19

մանակցութեամբ՝ Միջին – Արեւելքի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու։

Պասքէթ – պոլ, վոլէյպոլ, Մինի – ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ արտասանութեան մրցում։

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Մ.ի 11, Սքուար Ալպոնի Փարիզ, 16–րդ։
Հեռ. – 45 – 20 – 03 – 18

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոներ ժամը ճիշդ 7–ին, Հոկտեմբ Խաղաղական եւ Հանդստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին.–

Ուրբաթ, Մարտ 13–ին,
Առնուվիլ Լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին։
Ուրբաթ, Մարտ 20–ին,
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։
Ուրբաթ, Մարտ 27–ին,
Իսի Լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ – Աստուածածին եկեղեցին։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. ԻՒՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ
Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ
ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ
Արուեստի Աչխարհը

Նկարչական Ցուցահանդէս

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Մարտ 5–էն մինչեւ Մարտ 14
(ժամը 17էն 21)

Լուսարձակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը։

– Մուտքը ազատ է –

ՄԱՐՍԷՅԼ. ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Հովուական այցելութեան առթիւ, կիրակի, Մարտ 15, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, 26, rue Սիպիէ – 13001 Մարսէյլ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՒՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Յատուկ պատարագին ընդունելութիւն եւ հացկերոյթ. Հացկերոյթի համար տեղերը ապահովել՝
Հեռ. – 91 – 48 – 19 – 60

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

EXPOSITION
DE PEINTURES ET SCULPTURES

Le Centre Culturel Saint Mesrob
organise
une Exposition de Peintures et Sculptures d'Artistes Arméniens de France, avec la participation de :

- BARKEV DJIBOGHLIAN
- GUV
- CHAHE KAZAN
- KHATCHIG KAZANDJIAN
- DIKRAN KOUBESSERIAN
- SUZANNE MAKAROFF
- PATRICK SAMUELIAN
- SIR—L
- HAROUTIOUN TOROSSIAN
- PATRICK TOUCAS-TERZIAN
- ARCHAVIR YEGHIAZARIAN

L'exposition aura lieu dans les salles du Centre, 10bis, rue Thouin, Paris 5e, du 11 au 18 Mars.
Horaire de visite : de 14h. à 20h30.
Vernissage: Mercredi 11 Mars, à 19h.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
12
JEUDI
12 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.442
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.442

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ

Վրաստանի հինգ մեծ պատասխանատուներ պաշտօնազրկուած են եւ տասը ուրիշներ յանդիմանութիւն ստացած, կեդր· կոմիտէի հատատած մեծ եւ ծանր չափազրծումներէն ետք, չինարարական մարզին մէջ: Լուրերը կը հաղորդէ տեղւոյն օրաթերթը՝ Զարայի Վոստակա (Աջարեւելքի Ա.յզը): Պաշտօնազրկուած անձերու մէջ են փոխ – վարչապետը՝ Եուրի Քեհիվիլի, կեդր· կոմիտէի չինարարական մարզի պետը՝ Անդրոնիքիչվիլի, փոխ – նախարար մը եւ երկու փոխ – նախարար չինարարութեան:

կեդր· կոմիտէն կը պահանջէ նաեւ Թիֆլիսի քաղաքապետին հեռացումը, ինչպէս նաեւ իր կցորդին: Յանդիմանութիւն կրողներուն մէջ կան Պոթումի, Սոխումի, Գադրայի եւ Ռուսթաւիի քաղաքապետները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԲԻԹՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆԻ միջեւ ծանր բանավէճ մը ծայր առած է Պապին արգելքի առթիւ արուեստական ծննդա – զործութեան դէմ: Վատիկանի քնապրին հեղինակն է հաւատոյ տարածման ժողովի նախագահը՝ (բարձր պաշտօն զոր տարիներ վարած է կարդինալ Ազաճանեան) կարդինալ Ռացինժէր եւ զատապարտումը ին վիքթօր ծնունդներու վերջնական բնոյթ կը թուի ունենալ: Եկեղեցւոյ մտահոգութիւնն է պաշտպան կանգնիլ ամուսնութեան եւ վերջ տալ «սպմերու չարդին»: Ընդհանրական եկեղեցին այս զրութիւնը կ'արդիլէ նոյնիսկ ամուսիններու միջեւ: Բժշկական շրջանակներու համար չատ յուսամնայ մասնութիւն մըն է: Մեծ զարմանք ցոյց կուտան նաեւ Լիլի կաթողիկէ համալսարանի պատասխանատուները, որոնք նման առաջին ծնունդը արտօնած են Սեպտեմբերին, կաթողիկէ հիւանդանոցի մը մէջ:

ՇԱՐԼՈՒ ԿԻՆԶՈՒՐԸ առեւանգելու ծրագիր ունին եղեր այն երեք «ընտանիքի պատկները», որոնք ձերբակալուած էին առջի օր, Թիլերիի բնակարանին առջեւ: Իշխանին տղան, քաղաքական պատութեանց ուսանող է, բայց ընկերներուն հետ, ամիսներէ ի վեր քանի մը զողութիւններ զործելէ ետք, ծրագրեր են մեծ բանի մը ձեռնարկել եւ այդ նպատակով հետապնդեր են Սերժ Կենզպուրի տղին, քանի են ժամանակացոյցը, որպէսզի առեւանգեն եւ փոխարէն 5 միլիոն փրգպին պահանջեն հօրմէն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ուժերը ձերբակալած են 12 քիւրտ ապստամբներ իրաքի սահմանամերձ շրջանին մէջ, հոն ուր 14 թուրքեր սպաննուած էին անցեալ ամիս:

«ՄԱՖԻՆ» օրաթերթը տպագրէն չի յաջողիր զուրս ելլել, տնօրէններու եւ խմբագրապետներու յաջորդական փոփոխութիւններէ ետք: Նոր տնօրէնին՝ Փօլ Քիլէսի ժամանումը պատճառ եղաւ, որ քաշուին Ժ· Ֆ· Քերթիս եւ Քրիսթիան Ֆօվէ: Հինգուած տարի առաջ, «Մաթէն» այսօր կրկին ծանր կացութեան մէջ է, նաեւ նիւթական զեռնի վրայ, թէեւ ընկերվարական նախկին նախարարը տեսը 100 հազար Ֆրանք կը բերէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 3 – 9)

ԼԱՏՎԻԱՑԻ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սերտ փոխյարաբերութիւններով կապուած են Հայաստանի եւ Լատվիոյ մշակոյթն ու արուեստը: Լատիշներու յիշողութեան մէջ տակաւին թարմ է Նարինէ Յարութիւնեանի եւ Զարուհի Միքայէլեանի յօրինած երկերը «Եուրմալա – 86» երգի փառատօնին: Երեւան տեղի ունեցած հայբենասիրական երգի փառատօնին հանդիսականներու համակրանքը նուաճեց լատիշ երգչուհի Օլգա Պիրագս: Լատվիացի հիւրերը Երեւանի ճազի համալսարանի մնայուն մասնակիցներն են: Եա չեն մնար նաեւ դասական երաժշտութեան վարպետները: Ռիգայի Դոմեան տաճարի սրահին մէջ քանի մը անգամ հանդէս եկած է երգեհոնահար Վահագն Ստամբոլցեան: Այս անգամ, Երեւանի երաժշտասէրները վայելած են Լատվիոյ ժողովրդական արուեստագէտ, երաժշտանոցի դասախօս Վլադիս Զարինի նուագահանդէսը: Ջութակահարին նուագացանկին մաս կազմած է Արամ Խաչատրեանի «Սոնատ մենախօսութիւն»ը: Վլադիս Զարինշ Խորհրդային Միութեան մէջ առաջիններէն մէկն է, որ մեկնաբանած է գործը: Արամ Խաչատրեան ներկայ եղած է անդրանիկ մեկնաբանութեան եւ դնահատած Ջութակահարին արուեստը:

*
**

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁ Յ· ԱՇՈՒՂԱԹՈՑԵԱՆ
ԱԽՈՑԵԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Սպիտակի շրջանէն ծանրաբարձ Յովհան Աչուղաթոյեան անցեալ տարի՝ Խորհ· Միութեան ժողովուրդներու 9–րդ սպարտակիադին, 22·5 քիլոյով պերազանցեց իր սեփական մրցանիշը եւ 52 քիլօ ծանրութեան դասակարգին հասնելով 232·5 քիլօ ցուցանիշի, արժանացաւ արծաթէ մետալի: Ան, մարզիչներ՝ Մհեր Ղազարեանի եւ Մոխարրի Կիրժինովի դեկավարութեամբ, անընդհատ կը կատարելագործէ իր վարպետութիւնը: Ասոր վկայութիւնն է Պրեստ տեղի ունեցած ծանրարձութեան Խորհ· Միութեան երիտասարդական ախոյենութիւնը, ուր հայ մարզիկը նոր նուաճում մըն ալ արձանագրեց: Ընդհանուր արդիւնքով 242·5 քիլօ բարձրացնելով Յովհան Աչուղաթոյեան առաջին հանդիսացած է:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԿԸ ՍԿՍԻ
ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՎ

Ֆութպոլի խորհ· 50–րդ ախոյենութեան երթի մրցումները սկսան: Մարտ 9–ի եւ 10–ի խաղերու արդիւնքներն են· .

ԲԿՄԱ – Դինամօ Մինսկ	1 – 0
Գուրիա – Դինամօ Կ·	Յետաձգուած
Նեֆթչի – Տորպեդօ Մ·	0 – 0
Դնեպր – Կայրաք	0 – 0
Շախտեոր – Զենիթ	1 – 1
Դինամօ Թ· Սպարտակ	1 – 3
Արարատ – Մետալիստ	1 – 0

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Վերջերս մանաւանդ նոր թափ առած է բրտական հարցը, իբրեւ հետեւանք սահմանամերձ (իրաք եւ Սուրիա) ծանր բախումներուն եւ թրքական հալածանքներուն:

Մարտ 10–ի «Միլլիյէթ»ը հետեւեալ վերլուծումը կ'ընէ· –

×

Թուրք զինեալ ուժերու վերջին արարքները ուղղուած Քիւրտերու, կրկին արծարծած են քրտական հարցը: Աւրդւօք դեր – պետութիւնները իւնչ նկատումով կը մօտենան այս խնդրին: Իրենց քաղաքական հեռապատկերին մէջ կա՞յ արդեօք «Քրտական Պետութեան» մը հիմնումի պարագան:

Ներկայ տուեալներով «ոչ» կարելի է պատասխանել այս հարցումին: Ու այս, չատ մը պատճառներով: Գլխաւորը, չըբջանի կացութիւնն է: Միջին – Արեւելք այսօր կռուախնճոյր է, թէ՛ չըջանի պետութիւններուն, եւ թէ դեր – պետութիւններու միջեւ: Շատ փափուկ է այդ զօտիին հաւասարակշռութիւնը· ո՛չ ԱՄՆ եւ ոչ ալ Խորհրդային Միութիւն այդ հաւասարակշռութիւնը խախտելիք ուժն ու կարելիութիւնները ունին:

Նոյն պատճառով է նաեւ, որ տասը տարիէ ի վեր կարելի չէ եղած լուծում մը գտնել Լիբանանի պատերազմին· իսկ աւելի թարմ օրինակ մըն է Իրան – Իրաք պատերազմը: Գեր – պետութիւններու «Թող ոչ ոք յաղթէ» մաղթանքը կը ծագի մէկ կամ կամ միւս կողմին յաղթանակով հաւասարակշռութեան խախտումի վախէն:

Գեր – պետութիւնները նոյն մերձեցումը ունին նաեւ «քրտական հարց»ին: Այսօրուընէ կարելի չէ ըսել թէ ապագայ անկախ Պետութիւն մը չըբջանին մէջ որ թեւին պիտի փարի: Կարելի չէ նաեւ նախատեսել, թէ ուժերու հաւասարակշռութեան խախտում մը ի՛նչ զարգացումներու դուռ կրնայ բանալ:

Բիւրտ պարագլուխ Պարզանի, Բ· Աչխարհամարտէն ետք երբ իր հիմնած անկախ Պետութիւնը քայքայուեցաւ, Խորհրդային Հովանաւորութեան ապաստանեցաւ· իսկ 1958–էն ետք դարձաւ Իրաք: Երկար ժամանակ Իրանի չահին մէջնորդութեամբ վայելոց Ամերիկայի նեցուկը: 1975–ին դնաց Ամերիկա ու հոն մեռաւ: Այսօր Մէհաուա Պարզանիի եւ Թալապանիի զօրավիզ են Սուրիա եւ Իրան: Սակայն ոչ ոք կրնայ դուշակել, թէ վաղը որու հետ կրնան դաշնակցիլ, քանի որ այդ չըբջանը բեմ է յաճախակի փոփոխութիւններու:

Այս բոլորին քով կայ նաեւ այն պարագան, որ Իրաք, Թուրքիա եւ Իրան անտեսուելիք երկիրներ չեն դեր – պետութիւններու համար: Այս երկու մեծ Պետութիւնները որոնք յօժար չեն նոյնիսկ Իրաքի պարտութեան, չեն փափաքիր Իրանն ու Թուրքիան բաժան – բաժան տեսնել: Շրջանի երկիրները ափրիկեան երկիրներ չեն, որոնց սահմանները կարելի ըլլայ գծել սեղանի մը գլուխը նստած, քանակ մը զործածելով: Այս երկիրները տէր են քարիւղի նման ռազմավարական հարստութեան մը ու Պասրայի, Նեղուցներու նման կարեւոր անցքեր: Ունին պետութեան արմատական աւանդութիւններ: Ամերիկա եւ Խորհ· Միութիւն չեն կրնար բացայայտ կերպով հրաժարիլ անոնցմէ, կամ ճակատ յարդարել անոնց դէմ: Իրենց համար խելացի գործ չըլլար տալիկա:

Սակայն երկու մեծ Պետութիւնները, ինչպէս նաեւ Եւրոպա, կ'ուզեն «քրտական հարց»ը միշտ ձեռքի տակ ունենալ, որպէսզի ի հարկին զործածեն չըբջանի երկիրներուն դէմ:

Ահա այս պատճառով է, որ թէ՛ Պարզանի, թէ Թալապանի մինչեւ այսօր անկախ պետութեան մը պահանջը չներկայացուցին: Պահանջեցին «մխիթարին ինքնավարութիւն»: Որովհետեւ իրենք եւս գիտակից են, թէ նման փափաք մը բնաթացք պիտի չգտնէ: Միայն քիւրտ համայնավար կուսակցութիւնն է որ «անկախ» պետութեան մը պահանջը կը ներկայացնէ:

Թուրքիոյ թէ՛ ալ, թէ ձախ հոսանքները մինչեւ այս կէտը կը բաժնեն նոյն տեսակէտները· միայն կրօնամոլ տարրն է որ խորհրդային միջամտութիւն մը կը տեսնէ Թուրքիոյ ուղղուած յարձակումներուն մէջ: Ակռկ գոտ բոլորը համաձայն են, թէ Եւրոպա, Ամերիկա եւ Խորհրդային Միութիւն անկախ պետութեան մը դաղափարը չվաւերացնելով հանդերձ, ծածուկ կերպով կ'օժանդակեն քրտական խմբակներու:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՊԱՏՍՊԱՐԱՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻՆ

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ· ՍՐՏԻ ՏԱԳՆԱՊ ԱՆՑՈՒՑԱԾ

Իրանի կառավարութեան մշակած ընդհանուր ծրագրի զուգահեռ, երկրի հայկական բոլոր վարժարաններուն մէջ եւս միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի օդային հաւանական յարձակումներու ժամանակ աշակերտները պատսպարուելու տպահով տեղ ունենան: Ուսումնա – դաստիարակչական նախարարութեան կողմէ մասնադէտներ զացած են հայկական դպրոցներ եւ քննելով չէնքերու վիճակն, խորհուրդներ տուած: Դպրոցներու տեսչութեանց, ծնողական խորհուրդներու, հոդարարձութեանց եւ աշակերտութեան համագործակցութեամբ արդէն իսկ զուսպատուհաններու ապակիները օժտուած են սոսնձապատ երիզներով, իսկ դպրոցներու ցանկապատերու կամ մուտքերու մօտ աւազով լեցուն տոպրակներ զրուած են:

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք», Մարտ 5–ի իր թիւով տալով լուրը, կը նչէ թէ բարեբախտաբար հայկական վարժարաններու մէկ մասը մեծ տարածութեամբ զետնափոր ունի, յարմար ապաստանարաններով, իսկ միւս դպրոցներու բակերուն կամ կից յարմար վայրերու մէջ եւս մեծ պատսպարաններ կը կառուցուին:

Առ այդ, բոլոր քաղաքապետարաններուն յանձնարարուած է, որ նպաստաւոր դիներով հող, կրաղիւս, երկաթ եւ այլ չինանիւթեր տրամադրեն ամէնուն, որպէսզի ապաստարաններու չինարարական աշխատանքները աւելի արագ ընթանան, իսկ դպրոցներու ծախքերը, ըստ մըշակուած ծրագրի, տարբեր նախարարութիւններ յանձն պիտի առնեն:

Մինչ դպրոցներու մէջ կը չարունակուին դասաւանդութիւնները, պատասխանատուներ՝ դպրոցի բակին եւ չէնքին կից յարմար վայրերու մէջ, պատսպարաններ կը կառուցանեն:

×

«Ալիք»ի Մարտ 4–ի թիւէն կ'իմանանք թէ Մարտ 3–ի դիշերը, Թեհրանի Հայոց Առաջնորդ Արտակ Սրբ· Մանուկեան, սրտի անհանդստութեան պատճառով փոխադրուած է «Թեհրան քլինիք» հիւանդանոցի ազդու խնամքի բաժանմունքը: Երկօրեայ խնամքէ ետք Առաջնորդը Մարտ 5–ին փոխադրուած է սովորական բաժանմունք եւ առողջական վիճակը բարելաւուած է:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

Ս. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Ազթամարի ճարտարապետական համալիրի զարդն էր 915 – 921–ին կառուցուած պալատական եկեղեցին, որ իր յատակագծային յօրինուածքով կը մօտենայ Հռիփսիմէի տիպի տաճարներուն, թէեւ հոն էական վոփոխութիւններու ենթարկուած են անկիւնային մասերը, իսկ արտաքին ծաւալները խիստ մասնատուած են: Այս հանդամանքը անշուշտ անմիջական կապ ունի քանդակապործական այն հոյակերտ համակարգի հետ, որ երեք գօտիներով կը շրջանցի կառուցուածքը, արտակարգ հմայք ու չքեղութիւն տալով տաճարին: Ցեղաւորուած տաճարի տարրեր նիստերու վրայ, այս բարձրաքանդակները արեւի շարժումին հետ, օրուան տարբեր ժամերուն տարբեր ձեւով կը լուսաւորուէին, երբ անոնց մէկ մասը տուէրի մէջ էր արդէն, իսկ միւսը հազիւ լուսաւորուած թեք ճառագայթներով, ապա այլ խումբ մը, տեղաւորուած այն նիստերու վրայ, որոնք անմիջականօրէն կը լուսաւորուէին արեւի ճառագայթներով, արտակարգ տպաւորութիւն կը գործէր: Սակայն երկար չէր տեւեր այդ, կը փոխուէր արեւին դիրքը, կը չեզուէին ճառագայթները, նոյն այդ լուսաւորուած քանդակները տուէրի մէջ կ'անցնէին եւ արեւի ճառագայթները կարծես նորեր կը յայտնաբերէին, նոր խումբ մը կարծես կը բոցավառէր: Եւ այսպէս շարունակ, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ տաճարի ճակատներն ու զանոնք զարդարող քանդակները կարծես անընդհատ շարժման մէջ էին, կենդանի եւ խօսուն, արտայայտիչ ու անկրկնելի:

Համահնման մշակուած չեն տաճարը բոլորող քանդակազարդ գօտիները: Առաջին, հիմնական գօտին մօտ երկու մեթր բարձրութիւն ունեցող հարթաքանդակներու շարք մըն է, որ սկսելով արեւմտեան ճակատէն, կը շրջապատէ ամբողջ յուշարձանը: Յաջորդը հնաւանդ, կենդանակերպ խորհրդանշաններու գօտին է, ուր շատ պատկերաքանդակներ կը մօտենան կլոր քանդակին:

Աւելի վեր տեղաւորուած է որթազարային գօտին, ուր խաղողի գալարներու շարժուն ձեւերուն մէջ պատկերուած են ժողովրդական կեանքի ամենատարբեր տեսարաններ, այդպիսի մշակումէն մինչեւ գինիի պատրաստութիւն ու բերքի պահպանում:

Ճակտոնազատներու եւ խաչաթեւերու քիւերու վրայի գօտին անհամեմատ աւելի բարդ յօրինուածք ունի: Այստեղ կը տեսնենք նոյն Վասպուրականի իշխանական տուներու ատենին երկու տասընեակէ աւելի ներկայացուցիչներու դիմաքանդակները, անոնց տոհմանշաններն ու գինանշանները եւ իշխանական կենցաղը արտայայտող որսի տեսարաններ: Այս վերջին թեման կը կրկնուի նաեւ տաճարին թմբուկի քիւին վրայ:

Տաճարը բոլորող գօտիներէն ամէնէն արտայայտիչն է առաջին, հիմնական գօտին: Անոր պատկերագրական համակարգի նպատակն է հիմնականին մէջ հին կտակարանի կերպարներու այլաբանական պատկերումի միջոցով փառաբանել Աբծրունեաց տոհմը:

Առանձնակի տեղ տրուած է Գագիկ արքային: Ան պատկերուած է թէ' արեւմտեան ճակատին վրայ, թէ' արեւելեան ճակատին, վերջինին մէջ արդէն իննօրեայ տեսարանով: Արեւմտեան ճակատը ամբողջութեամբ կը գրաւէ Գագիկ արքայի ներկայացումը, ուր ճաթ կողմը պատկերուած է իրը՝ Գագիկ արքան, իր իսկ կառուցեցուած տաճարին մանրաքանդակը կը մեկնէ ալ կողմը նոյնպէս ամբողջ հասակով կանգնած Քրիստոսին:

Տաճարին պատկերագրական համակարգին մէջ առանձնակի տեղ կը գրաւեն Աբծրունեաց տան անդամները: Հոս, հարուստին ճակատ ամէնէն աչքի զարնող տեղերէն մէկը կը տեսնենք Համազասպ եւ Սահակ Աբծրունիները՝ պահած տապանը Լ. զարուն Արաբներու դէմ մղուած պայքարին, եւայլն...:

ԵՔէ վոր մէյմըն քանդակագործութեան մէջ հիմնականը քրիստոնէական թեան վառաբանումն էր, քրիստոնէական վարդապետութիւններու հաստատումն ու տարածումը, եւ աշխարհիկ կեանքը համեմատաբար քիչ կ'արտայայտուէր, ապա մեկնէն այլ պատկեր կը տեսնենք Ժ. – ԺԴ. դարերուն: Այդ շրջանին արդէն աշխարհիկ կեանքն ու աշխարհիկ մտածողութիւնն էին առաջատարը, եւ այդ հանգամանքը իր չատ որոշակի արտայայտութիւնը կը գտնէր մշակոյթի ու արուեստի բոլոր բնագաւառներուն մէջ:

Այսուեղէն ալ ոլոգքով, կիրքով ու պայքարով տոգորուած այն պատկերները, որ կը տեսնենք Ագթամարի մէջ, ուր այնքան ուշագրաւ ձեւերով միահիւսուած են հինը, աւանդականը եւ նորը: Հինէն կուգան կտակարանային տեսարանները, Քրիստոսն ու Աստուածամայրը, պահպանիչ խորհրդանշանները, սակայն նոր են պայքարի թեմաները, եւ նոյնիսկ հին պատկերագրական նիւթերը (Դանիէլ, Սամսոն, Դաւիթ եւ Գողիաթ) օգտագործուած են նորի արտայայտութեան համար: Եւ եթէ առաջին հիմնական գօտին կը խորհրդանշէր Աբծրունիներու մեծ հաւատքն ու մեծ պայքարը, ապա անոնց վեր տեղաւորուած որթապալարի գօտին՝ ժողովուրդի աշխատանքի եւ ուրախութեան բազմաթիւ տեսարաններով, կը խորհրդանշէր արդէն մեծ պայքարի յաղթանակը: Սակայն հոս ալ մոռցուած չեն Աբծրունեաց իշխանները եւ մեզ հետաքրքրող գօտին, որ կը սկսի արեւմտեան ճակատէն եւ երկու թեւերով կը գրկէ ամբողջ յուշարձանը, արեւելեան ճակատին վրայ կը պատկերի Դաւիթի եւ իր որդիներու ինջոյքի տեսարաններով, խորհրդանշական պատկեր մը, որ պէտք է չեշտէր ժողովուրդի եւ անոր իշխաններու միասնութեան գաղափարը:

Ջերմ յոյզերով յագեցուած են որթազարային մէջ տեղ գտած պատկերները: Հոն կը տեսնենք թէ' այգեգործը, թէ' խաղողի մշակումը, թէ' բերքահաւաքը, թէ գեղատի կնոջ այդի ճաշ տանիլը, եւայլն:

Մանուէլ իսկական բանաստեղծ է, որ կը կերտէ քարի վրայ, կը խօսի քարի լեզուով: Համակարգի մէջ կարծես միահիւսուած են տարբեր աւանդութիւններ, տարբեր ոճեր: Տեղ մը այդ իշխանական կեանքի գովերգն է, այլ տեղ մը գեղջուկ կեանքի քնարական պատկերումը:

Որթապալարի այս գօտիին մէջ Մանուէլ պատկերեց աշխարհիկ կեանքը իր բոլոր կողմերով: Ան առաջին քանդակագործն էր, ուր մէկ կողմ թողուած են վաղ քրիստոնէական եղերերգական պատկերագրական յօրինուածքները, եւ առեղծուած է համակարգ մը, որ լիարժէք կերպով կ'արտայայտէ իրական կեանքը եւ աշխատաւոր դիւղացին: Այնքան կարեւոր տեղաշարժ էր այդ, որ անշուշտ չէր կրնար նոյնիսկ միայն հանճարեղ քանդակագործի մը առեղծագործ երեւակայութեան արդասիք ըլլալ: Ան հետեւանքն էր հանրային կեանքի եւ մշակոյթի բոլոր բնագաւառներն ընդգրկած մեծ խմորումներու, աշխարհիկ կեանքի ներթափանցման այնպիսի բնագաւառներ, որոնք մինչ այդ կը կարծուէր, թէ անմատչելի էին աստուածային թեմաներու համար: Այս տեսակէտէն Մանուէլի գործը իր արձագանգը կը գտնէ Գրիգոր Նարեկացիի առեղծագործութեան մէջ, եւ տաճարի որմերուն վրայ պատկերուած իրական կեանքի տեսարաններուն հետ լիովին համաձնշուին են Նարեկացիի քնարական տողերը՝ նուիրուած մարդուն եւ զայն չրջապատող բնութեան:

Միւս կողմէն՝ որթապալարի այս գօտին թեմատիկով եւ կատարման ձեւերով տեղաւորէն կ'առընչուի ժողովրդական արուեստին հետ, պատկերուած ձեւերը լիովին համաձնշուին են ժողովուրդի գարաւոր պատկերացումներուն հետ: Այս եւս, անշուշտ, պատահական եւ անպատկառ չէր: Այս առումով ալ հետաքրքրական է առաջին եւ որթապալարի գօտիներուն միջեւ տեղաւորուած գօտին, որ կը ներկայացնէ կենդանիներու (հիմնականին մէջ անանց պլուխներուն) խիստ ցցուն քանդակաշար: Այդ բարձրաքանդակները թէեւ կը պահուին իրարմէ գլխի հեռաւորութեան վրայ, սակայն ուշագրաւ պահանջով իրենց իւրայատուկ ձեւերով, կը ստեղծեն որոշակի գօտի մը պատրանք, որ կը չրջապատէ տաճարը ամբողջութեամբ եւ ներկայացուած է բոլոր ճակատներուն վրայ:

Ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ մենք գործ ունինք հայկական քանդակագործութեան պատմութեան մէջ իրենց այնքան իւրայատուկ տեղը ունեցող պահպանիչ խորհրդանշաններու հետ, որոնք տուեալ իրավիճակներու եւ պատկերացումներու հետ, եւ որոնք չկրցաւ ոչնչացնել քրիստոնէութիւնը ամբողջ միջնադարու ընթացքին: Աւելին, ինքը՝ քրիստոնէութիւնը որոշ դարձեց անոնց մէկ մասը եւ տեղաւորեց իր տաճարներու պատերուն վրայ:

Պահպանիչ խորհրդանշանները ամէնէն աւելի ցայտուն կերպով կ'արտայայտուին տաճարը չրջապատող գօտիի քանդակաշարին մէջ, ուր ամէնէն առիւծներն ու, յովազներն ու արջերը, քարայծերն ու երջերանները չրջապատելով տաճարը, կարծես կը պահպանեն զայն ամէն մէկ չար ուժէն, ամէն մէկ թշնամիէն:

Այս գօտին իր ձեւերով եզակի երեւոյթ է հայ քանդակագործութեան պատմութեան մէջ, եւ թէպէտ խիստ վնասուած է ու հոգմահար դարձած, կերպարները չեն կորսնցուցած իրենց արտայայտչականութիւնը:

Տաճարի պատերը չրջանցող յովազներու, առիւծներու, արջերու, արծիւներու եւ այլ կենդանիներու բարձրաքանդակները ակնառու կերպով պէտք է ցոյց տային, թէ ինչ հզօր ուժեր կանգնած էին Աբծրունեաց իշխանական տան թիկունքին: Գաղափարանշաններու այս գօտին օրկանական միասնութեան մէջ է տաճարի ամբողջ քանդակազարդական համակարգին հետ, եւ որպէս այդ որոշակի տեղ ունի կառուցուածքի ընդհանուր գեղարուեստական մշակումին մէջ:

Հնաւանդ ձեւերու հետ կը կապուի նաեւ տաճարը բոլորող զարդագօտիներու համակարգը, որու մէջ ակնյայտ է Զուարթնոցի մէջ մշակուած ձեւերու ապրեցութիւնը:

Տաճարը ուշագրաւ է հարուստ որմնանկարներով: Յածի մասերուն մէջ որմնանկարները երեք գօտիներով կը բոլորեն տաճարի պատերը: Ոճական տեսակէտ անոնք մէկ կողմէն կ'առընչուին վաղ միջնադարեան հայկական որմնանկարչութեան հետ, կը կապուին Արուճի, Լմբատի որմնանկարներուն, միւս կողմէ՝ ընդհանրութիւններ կը ցուցաբերեն Ք. – Ժ. դարերու արուեստի բոլոր ճիւղերը ընդգրկած ոճական նոր ուղղութեան հետ: Մեզի յայտնի չէ թէ ով է որմնանկարներու հեղինակը, սակայն ակնյայտ է ոճական որոշակի առընչութիւն տաճարի պատկերաքանդակներու եւ որմնանկարներու միջեւ:

Ճոխ մշակում ունեցած է թագաւորական վերնայարկը, որու պատերը նոյնպէս ծածկուած են որմնանկարներով, իսկ առաջնային մասը անջատող պատը՝ կենդանակերպ բարձրաքանդակներով:

Հազարամեայ տաճարը մեզի հասած է գրեթէ առանց էական վերաձեւումներու: ԺԹ. դարուն վերակառուցուած են արեւելեան աւանդատուներու ծածկերը եւ գմբէթի վեղարը:

«ՏԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ»

ՀԱՏՈՐԷՆ

ՔԱՆԱՔՆԵՐԸ

Ագաղակաւանի կղզիներու բնակչութիւնը կազմած է Ք. Ա. Գ. – Ա. հազարամեակներէն, սակայն մինչեւ ժամանակակից չրջանները կղզիներու մեծ մասը անմարդաբնակ մնացած է ու Ագաղականը եղած է Ռոպէնտոններու արքայութիւն մը: Ընդհանրապէս լաստերով կղզիէ կղզի անցնող երկրախոյզեր եկած են Ասիոյ հարաւ – արեւելքէն: Իրենց ձգած հետքերէն կը հետեւցնենք, թէ անոնք ծանօթ էին հոգմահակութեան, անասնարուծութեան ու բրուտի արուեստին:

Քանաքները կը սերին Մելանէզիներէ, որոնք առաջին բնակիչները եղած են Նուվէլ – Քալէտոնիի եւ չրջակայքի փոքր կղզիներուն: Ամբողջ կղզեպարը ունի 19 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն. Նուվէլ – Քալէտոնի ամենամեծն է այս կղզիներուն (16·750 քառակուսի քիլոմեթր) եւ կոչուած է նաեւ Մեծ երկիր: Կղզիներու բնակչութեան թիւը 150 հազարի չափ է:

Քանաք բառը Փոլինէզերէն «մարդ» կը նշանակէ, սակայն անոնք Փոլինէզիներ չեն, այլ՝ Մելանէզիներ: Կը խօսին մելանէզերէնի բարբառներէն մէկը. ու փոլինէզիներէ կը գանազանուին նաեւ իրենց արհեստներով. ասոնք աւելի հոգմաբոյծ են, մինչ Փոլինէզիներու մօտ ուելի չէշտուած է ձուկային ու կղզիի աշխատանքներու հակումը:

Երբ Եւրոպացիները կը հասնին այս կղզիները, «Քանաք» բառը արհամարհանքի, նուաստացումի իմաստ մը կը ստանայ: Այնուհետեւ անոնք կը սկսին իրենք դիրենք «Մելանէզի» կոչել. իսկ ներկայիս ինքնաւարութեան կոմիտեներու կոմիէ զարձեալ սկսած է գործածուիլ «Քանաք» անուանումը:

Ֆրանսական գաղթատիրութիւնը թէեւ հետզհետէ կ'անհետացնէ մելանէզի ընկերութեան նախնական հանգամանքը, սակայն կը մնան աւանդութիւններ ու բարքեր, որոնք կ'անցնին սերունդէ – սերունդ: Հոգին կապուած ու բնաւանական ամուր աւանդութեան ակը այս ժողովուրդին ապստամբութիւնները խիստ ճնշուած են Ժ. զարուն: Ցետոյ 1958–ին ու 1980–ին զարձեալ խռովութիւններ ծագած են:

Քանաք մը, որ հաստատուած է Մեծ երկրի հովիտներէն մէկուն մէջ, կամ չրջակայքի կղզիներէն մէկուն վրայ, իր կնոջ կամ կիներուն ու զաւակներուն հետ կը կազմէ բնաւանիք մը, որ բազմանալով պերդաստանի մը կը վերածուի. ամէնէն տարեց կը զեկավարէ պերդաստանը ու կը կատարէ հոգեր. բաշխումը:

Եւրոպացիներու ժամանումի չրջանին (ԺԸ. զար) ցեզախումբեր խմրուած էին թորեմի մը չուրջ:

Նուվէլ – Քալէտոնի Ֆրանսայի կցուած է 1853–ին, եւ 1860–էն ի վեր ինքնավար իրավիճակ մը ունի: 1884–էն հաց ոչ – գինետուրական կառավարիչներու ամէնէն զործօնը՝ Փօլ Ժէյէ քաջալերած է զալ: Առաջին զաղթողները եղած են բանտախնդիր Աւստրալիացիներ, որոնց չատ բուն կերպով հակազդած են բնիկները: 1863–էն սկսեալ հոն զրկուած են ապստամբ Քանաքներ, որոնց մէկ մասը աւարտելէ ետք իրենց պատիժը հոն մնացած են:

Ժէյէ կ'ապահովէ արպելարանները փակումը ու զարկ կուտայ ապատ զաղթականութեան: Եկուորներու վախ կը պատճառէ սակայն տեղացի Քանաքներու դժրոյթը, որոնք չեն անդրադառնար ֆրանսական քաղաքակրթութեան գեղեցկութեան: Այսուհանդերձ 500 բնակիչ ներ կը հաստատուին Նուվէլ – Քալէտոնէ, կը զրաղին յատկապէս սուրճի մշակութեամբ, սակայն մինչեւ 1903 կը տեսնէ ասիկա, յետոյ հետզհետէ կանգ կ'առնէ զաղթողներու յորձանքը: Ցանցապատներու մեկնումէն ետք անոնց տեղը կը բռնեն Ասիացիներ, Հնդիկներ, Զինացիներ, Ճափոնցիներ, Ինտոնէզիացիներ եւայլն: Ասոնք են որ կը հանդիսանան ներկայի էքսլոատացիներու նախնիները: Անոնց զաւակները երբ կը վերադառնան Ա. Աշխարհամարտէն, բոլորին հոգ տարելու հարց կը ծագի:

1940 Հոկտեմբերին Նուվէլ – Քալէտոնի կը զաւնակցի Ֆրանսայի հետ, 1945–ին երեսփոխանական աթոռ մը կը տրամադ-

ըլլի անոնց ու 1500–ի չափ Քանաքները քաւարկելու իրաւունք կը տառանան:

Ինչ որ նորութիւն է, 1864–ին պանուած ևիֆէլի հանքերն են, որոնք աշխարհի պահանջին 30%–ը կը կազմեն: Այդ թուա – կանէն ետք մեառդն է որ ուշադրութիւնները կը հրաւիրէ այս երկրին վրայ. ա – նոր չնորհիւ երկիրը կ'ապրի բարօրութեան, առաուտեան չրջան մը. զպիտ – կանութիւնը վերադին կ'աչխատցնայ, չատեր կուզան գործ փնտռելու, ուրիչ – ներ՝ բախտ:

Այսպէս է որ կը կազմուի ներկայի բնակչութիւնը. ամէնէն կարեւոր երկու զպուրիներն են Քանաքները եւ Եւրոպացիները:

***

ՔԱՆԱՔՆԵՐՈՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Քանաքները ամէն առիթով ապատամբած են եկուոր հոտանքներու դէմ որոնք պատճառ եղած են իրենց պատկանող մաս մը հոզերու կորուստին: Այս կորուստը անոնց համար նշանակած է նաեւ ոարնաձրութիւն մը, իրենց կրօնական ու մշակութային ինքնութեան: Իրենց համար հոդը անքակտելի կերպով կապուած է ցեղային ինքնութեան:

Այս դառնացումը անոնք ապրած են մինչեւ ժամանակակից չրջանները: Ու 1970–ական թուականներու մշակութային ինքնութեան որոնումի թափը, քաղաքական ու անտեսական պատրանաթափութիւնը, բազմատարր ընկերութեան մը հակասութիւններն ու Ֆրանսական քաղաքականութեան յարմարատէս պայմանները ծնունդ տուին ինքնավարութեան եւ անկախութեան պահանջներու:

1956–էն ի վեր Նուվէլ – Քալէտոնի «անդրծովեան հոզամասեր»ու իրավիճակ ունէր: Իշխանութիւնը բաժնուած էր տեղական ժողովի մը եւ կառավարական խորհուրդի մը միջեւ: Անկախութեան ձգտումները ծնունդ տուին տեղական նոր կուսակցութիւններու: Եւ քանաք ապագային կուսակցութիւններ համախմբուեցան «Քանաք եւ ժողովրդավար ազատագրութեան ազգային ճակատ»ին մէջ, որու զեկավարն է Ճիպաու:

Անկախութեան առաջին ձայները բարձրացան 1969–ին ուսանողներու կողմէ: Ցետոյ 1982 – 84–ին տեղի ունեցան բռնութեան արարքներ ու արիւնալի մի – ջադէպեր:

***

Այսօր Ֆրանսա իր հակակշռին տակ կը պահէ աւելի քան վեց միլիոն քառակուսի քիլոմեթր ովկիանոս. այս առումով աշխարհի մէջ երկրորդն է Միացեալ – Նահանգներէ ետք: Այս դիրքը կը խանգարէ Աղգազականի մէջ Աւստրալիոյ քաղաքականութիւնը, եւ յատկապէս Վանգուվըր – Սիտնէյ գծի մը հաստատումը, որ Բ. Աչխարհամարտէն ի վեր երազն է Աւստրալիոյ բոլոր կառավարութիւններուն:

ՊՈԼԱՀԱՅ ԱՄՄՈՒՆՔՈՂԸ՝ ՍԻԼՎԱ ԿՈՄԻԿԵԱՆ

ԽՄԲ.–«Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթին խղելով ստորեւ կուտանք Շաֆէ Վարսեանի յօդուածը, նուիրուած՝ Պոլսոյ հայ գաղութի ծանօթ արուեստագիտուհի, արտասանող Տիկին Սիլվա Կոմիկեանի:

×

Ե՞րբ սկսաւ գրականութեան նկատմամբ նրա մեծ սէրը: Այս հարցին Սիլվա Կոմիկեանը դժուարանում է պատասխանել: Թերեւս մանկուց, երբ մայրը նրա համար երգում էր օրօրոցայիններ, ապա արտասանում հայ բանաստեղծներին՝ Սիամանթօ, Դանիէլ Վարուժան, Մեծարենց ... Երեւի մայրը ինքն իր համար էր արտասանում, բայց փոքրիկ Սիլվան կլանուած ականջ էր դնում, յետոյ անակնկալի բերում մօրը՝ իր մանկական

Իսկ աւտարալական չրջանակները զօրավիգ են անկախութիւն պահանջողներու:

Կայ նաեւ օրինակ աւելու պարագան. 1970– – 1980 Աղգազականի բրիտանական ու աւտարալական կղզեխումբերը տիրացած են իրենց անկախութեան, ինչ որ օրինակ ծառայած է Քանաքներու: Կայ տակաւին երիտասարդ համալարանականներու ազդեցութիւնը:

1978–ին Ֆրանսական կառավարութիւնը իրաւունք կուտայ Մելանէզիներու, պահանջելու իրենց նախնիներուն հոզերը: Սակայն այս քայլը ահագին չփոթութեան դուռ կը բանայ, քանի որ կարելի չէ ճշդել, թէ ով, ի՛նչ ունէր գաղթաարերութեան չրջանէն առաջ, եւայլն: Հարցեր, որոնք վէճեր կը յարուցանեն, ու անկախութեան կոմնակիցներ դէպքերու դանդաղ ընթացքը կը վերագրեն ներկայ կացութիւնը չարունակելու թաքուն փափաքի մը:

Երկրին մէջ Քանաքներու ընկերային դիրքը խնդրոյ առարկայ է. ճիշդ է որ վարչական երկրորդական դիրքեր ունին, սակայն կարեւոր պաչտօններու վրայ չատ աննչան է անոնց համեմատութիւնը:

Նուվէլ – Քալէտոնիի մասին 1985–ին հրապարակուած բոլոր օրէնքներն ու հրամանագրերը հիմնուած են տեղեկագրերի մը վրայ որ կը ցոլացնէ ներկայ վիճակը: Ֆրանսախօս այս կղզին կը գտնուի անգլիախօս ընդարձակ չրջանակի մը մէջ, որով չի կրնար չհետաքրքրուիլ Ֆրանսա, արուած ըլլալով, որ նման քայլ մը կրնայ իշխանութիւններու բախտի մը պատճառ ըլլալ:

Ա. Թ. Թ.

չուքերով կրկնելով մօր ամուսնական – քածը...

Բայց գրականութեան, հայ բանաստեղծութեան սէրը նրանում հասունացաւ էապէս վարժարանում, որտեղ ունէր հիանալի մի ուսուցիչ, որը պոլսահայ արձակի երեւելի դէմքերից է միաժամանակ՝ Վարդան Կոմիկեան: Այս ուսուցիչը, որ դիտէր ոգեշնչել իր աշակերտներին հայ բանաստեղծութեամբ, յետագայում պիտի դառնար Սիլվայի ամուսինը:

Եւ Սիլվան սկսեց ինքնավստահ քայլել հայ պոէզիայի անդաստանով՝ այնտեղից հաւաքելով իր նախընտրած ծաղիկները՝ կազմելու համար ամուսնքի իր ծաղկեփունջը...

Եւ արդէն անցած տասնամեակների ընթացքում Սիլվա Կոմիկեանը դարձաւ պոլսահայութեան սիրելի ամուսնքուղը: Նա միչտ փնտռուած անձնաւորութիւն է Պոլսում տեղի ունեցող գրական – մչակութային բոլոր միջոցառումներում, լինի դա Կոմիտասի, Տէրեանի, Դանիէլ Վարուժանի, Մեծարենցի 100–ամեակ, թէ յորելենական այլ տարեթուերի հանդիսաւոր նչում: Բացի այդ նա հանդէս է գալիս առանձին յայտագրերով՝ ոչ միայն հայկական սրահներում, այլեւ Պոլսի հռչակաւոր «Շան»ում, որն ունի հազար հոգուց աւելի տարողութիւն, եւ որտէղ ժամանակին իր առաջին համերգն է տուել Կոմիտասի հռչակաւոր «Գուսան» երգչախումբը: (*)

Շատ հարուստ ծրագիր ունի Սիլվա Կոմիկեանը: Մի դեղեցիկ հաւաքածու, աւելի ճիշդ հաւարնաիր արեւմտահայ եւ արեւելահայ բանաստեղծութիւնից, որն ընդգրկում է նաեւ ժամանակակից սովետահայ բանաստեղծութիւնը: Բաւական է ասել միայն, որ նրա ամուսնքի հաւատարիրում են Դանիէլ Վարուժանի «Հարսը», «Հացին երգը» չարքը, Մեծարենցը դրելեթէ ամբողջութեամբ, Դուբեան, Զարիֆեան եւ ուրիչներ:

Երբ նա արտասանում է, համակ թըրթիռ է ու վերացում, եւ կարողանում է իր հետ վերացնել, տանել նաեւ ունկնդրին: Պոլսի «Մարմարա» թերթը գրում է, որ երբ նա մի երեկոյի ընթացքում արտասանել է «Հարսը», Պոլսահայութիւնը չնչակաւոր հետեւել է ամուսնքին: Սիլվան կարողացել է այն հասանելի դարձրնել ոչ միայն պոլսահայ մտաւորականութիւնը, այլեւ պատառներից Պոլսում հաստատուած այն Հայերին, որոնք լաւ չեն տիրապետում հայերէնին: Դա է Սիլվայի ամուսնքի ուժը, մեկնարանման յստակութիւնը, պարզութիւնը, բնականութիւնը: Նա բացում է իւրաքանչիւր բառի կեղեւը եւ մատուցում նրա խորհուրդ խորհուրդը, հասատատելով, որ այո՛, ամէն մէկ բառ մի աչխարհ է:

Սիլվա Կոմիկեանի լաւագոյն արժանիքներից մէկն էլ այն է, որ նա սերտօրէն կապուած է պոլսահայ ժամանակակից բանաստեղծների հետ, նրանց գործերի առաջին մեկնարանողն է, գրանք ժողովրդականացնողը պոլսահայ հա –

ԳՏՆՂՈՒԹԻՒՆ ԳՏՆՂՈՒԹԻՒՆ

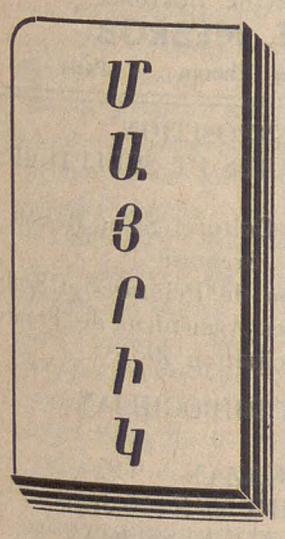
Նիւ ձըրզիի «Տը քաթիլէրն» ճաչարանին մէջ, Փետրուար 1–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Արմենակ Մարտիրոսեանի՝ ազգային, եկեղեցական եւ բարեսիրական կեանքի մէջ իր վաստակին համար: Ներկայ եղած են 500 հոգի, որոնց մէջ նաեւ ներկայացուցիչներ համայնական մարմիններու: Ցայտագիրը վարած է ձէրրի Տօնապետեան: Առաջին բանախօսը՝ Մխիթճան Գիւրեան, անդրադարձած է (անգլերէն) Արմենակ Մարտիրոսեանի դերին՝ Հայ Ծերանոցի յարատեւման մէջ: Երկրորդ բանախօսը՝ Արմէն Տօնոյեան (Լոս Անճըլըսէն), տուած է «նկարագիրը այն մարդուն՝ որ Հայու իր աչխատասիրութեամբ, ծառայասիրութեամբ եւ հայրենասիրութեամբ, ոչ միայն յաջողած է որբութենէն հասնիլ անտեսական լաւագոյն պայմաններու, այլեւ անհատական իր նախաձեռնութիւնը ի գործ դրած է ծառայելով, աչխատելով ուրախացնել իրեն զիմող Հայերը»: Ցարգանքի խօսքեր արտասանած են Մայք Մկրտիչեան, Փըճէյքի քաղաքապետը, դատաւոր Զարըզ Ճոյլսըն, Զարեհ Գաբիկեան, տոքթ. Հայկազ Գրիգորեան: Առաջնորդը՝ Մեսրոպ Աբգ. Աչճեան, յանուն Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի, մեծարեալը պարգեւատրած է Կիլիկեան Ասպետի չքանչանով: Հուսկ, չնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

մանքում: Զահրատ, Ռրաիսանի, Անդան Խոզէր, Արմենուհի Թէրզեան, Իրմա Ա–ճէմեան ... նրանք բոլորն էլ չատ բանով են պարտական Սիլվային՝ իրենց գործերի առաջին կատարման համար: Նա դիտէ ընտրել այն գործերը, որոնք ժամանակից հասարակական հնչեղութիւն ունեն, չբացառելով նաեւ արձակը: Այս տեսակէտից ցցուն օրինակ է պոլսահայ տաղանդաւոր արձակագիր Ռոպէր Հատտէճեանի արձակ գործերից վերցրած մի հատուած, որտեղ խօսւում է Հայոց լեզուի դեղեցկութեան ու այն պահպանելու անհրաժեչտութեան մասին: Արձակ այս հատուածը, որ ունի իր կչռոյթն ու ներքին դրամատիկ զարգացումը, Սիլվա Կոմիկեանի չուրթերին դառնում է մայրենի լեզուին նուիրուած ձօներգութիւն: Իր ամուսնքով նա կարողանում է մատուցել Հայոց լեզուի չքեղութիւնն ու համայքը...

ՇԱՖԷ Վ.ԱՐՍԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. «Յառաջ»ի.– Յօդուածագիրը հոս կը շփոթէ ներկայի «Շան»ը եւ պատմական «Փըթի Շան» թատրոնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

Ետիս անցաւ, ծռեցաւ ու մրմնջեց կէս – յանդիմանական կէս ծիծաղկոտ չեշտով մը.

– Ձեր ականջները պէտք է քաչէի ... պէտք չկար:

Հասկցայ որ ակնարկութիւնը անուչեղէնի տուփիս համար էր, սակայն չկրցայ զոց սորված պատասխանս տալ, որովհետեւ արդէն դէպի դուռը կը չտապէր, մինչ ներս մտաւ սպիտակ բաճկոնով մարդը, էֆլէրներով լեցուն արծաթազօծ մեծ ափսէ մը բռնած: Տանտիրուհին պահ մը տատամսեցաւ, ջղայնոտ ակնարկ մը նետեց ժամացոյցին, խեղդուկ «ո՛հ, երբեք պիտի չկրնամ» մը մռլտաց, սակայն տանտիրուհի պաչտօնին սիրոյն դերազոյն զոհողութիւնով մը որոչեց ափսէն առնել:

Ախորժելի էին մէկ առ մէկ քովէ քով չարուած այս էքլէրները, սուրճով կամ չոքոլայով պատրաստուած:

Ես հանդարտ կը մնայի տեղս, միչտ համաձայն մեր բարքերուն, որոնք մայրս կրկին յիչեցուցած էր իր վերջին յանձնարարութիւններուն հետ. առաջին անգամուն պէտք էր քաղաքավարօրէն մերժել, յետոյ, երկրորդ անգամուն կրկին մերժել, առնել միայն երրորդ պնդումին եւ ձգել, որ տանտիրուհին ինք հրամցնէ իր ընտրելիք կտորը:

Երբ Տիկին մայր Ալեքսանար ինծի ներկայացուց ափսէն, առաջին մերժումս մրմնջեցի լայն ժպիտով մը.

– Ո՛հ, ոչ. չատ չնորհակալ եմ տիկին:

Էքլէրները անցան քովինիս, որ չարքէն հատ մը քաչեց ու անյապաղօրէն կուլ տուաւ:

Ինծի համար ոչ երկրորդ, ոչ ալ երրորդ առաջարկ մը եղաւ: Կ'երեւի կարծեցին թէ աւիկա չէի սիրեր: Ալեքսանար, որ վերագրատած էր իր ամարդի չարութիւնը, նկատած ըլլալով վերապահ մերժումս, այդ վայրկեանին զոռաց, թէ հաւանօրէն «լօքում», «քուսքուս» ու «ծիծեռնակի բոյն» միայն կը սիրէի: Արեւելք, Ափրիկէ ու Զինաստան այսպէս իրարու խառնուած, ծիծաղի նոր ալիք մը փըրցոյցին: Սիրելի մայրիկը փափաքը ունէր հեռեւելու ընդհանուրին, սակայն իր քրքիջը զսպեց ու մեզմէ բաժնուելէ առաջ, իր խօսքը յատկապէս ինծի ուղղելով ըսաւ, թէ «իր անպիտան որդին չատ կատակասէր էր»:

Այսպէս աւարտեցաւ իշխանին նախընթրիքը:

Նշանաւոր պախլավաներս տեղան չեկան բնաւ:

Ես իմ ձեռքովս իրենց յանձնած էի զանոնք, սակայն չէ՞ որ մայր Թագուհին իր ձեւով չնորհակալութիւն յայտնած էր ինծի...: Ուրեմն տեղեակ էին անոնց գոյութեան: Միայն թէ ... արդեօք տակաւին ծրարը բացած չէի՞ն: Այս մեկնարանութիւնը չզոհացուց զիս: Կամ ... թերեւս երեկոյեան պահած էին որպէսզի ընտանեօք ճաչակեն:

Ալեքսանար իր հետեւորդներու խմբակով կրկին դէպի հիւրանոց կ'ուղղուէր ուրիչ խաղեր խաղալու: Տակաւին քիչ մը կանուխ էր Մայրիկիս հետ ժամադրութեանս համար, սակայն լաւ տաքցուած այս տան մէջ այնքան պաղութիւն կը զգայի, որ վճռեցի մեկնիլ:

Անոնք արդէն հակած էին խոչոր տուփի մը վրայ, որուն մէջի կտորներով կարելի էր զանազան առարկաներ չինել:

– Ցտեսութիւն Ալեքսանար ... չնորհակալ եմ նախընթրիքիդ համար:

Պատուհաններով զբաղած, ու անտարբեր մեկնումիս, պատասխանեց.

– Կը մեկնի՞ս արդէն:

Այն պահուն երբ հիւրանոցին դուռը պիտի բանայի, աւելցուց.

– Ցտեսութիւն ... դիտես ... խնդալու համար էր:

Ատոր բոլորովին վստահ էի:

(Շար. 58)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. – *Կարապետ Պալեան* 200 *Ֆրանք:*

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մանուչակ Զօտեան 200 *Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Պօղոս Նալպանտեանի մահուան տարին (Պուռ – լէ – Վալանս):*

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1987 – 1988 *ուսումնական տարեշրջանին Հայաստանի բարձրագոյն ուսմանց նախարարութիւնը երկու տեղ յատկացուցած է Ֆրանսահայ ուսանողներու համար:*

Թեկնածուներէն կը խնդրուի իրենց դիմումնագիրը, կարճ ինքնակենսագրական նով մը ուղարկել հետեւեալ հասցէին.–

UCFAF
6, cité Wauxhall, 75010 Paris

մինչեւ 1987, *Ապրիլ* 15 :

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ – Քաշանի մասնաճիւղը ի յիշատակ իր հիմնադիր ընկերուհիներէն՝ Տիկին Ազնիւ Տիրօեան մահուան քառասունքին 500 *Ֆրանք կը նուիրէ Պանեէոյի հայկական վարժարանին:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Մելինէ Օսմանճեանէ 150 *Ֆ. ընկ. Փոլ Պահէճեանի յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Մինասեանէ* 1000 *Ֆ. Գալուստ Միհրասեանի մահուան տարին, փոխան ծաղկեպսակի (Լիբանանահայ մանուկներու Ֆոնտին):*

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 15, «*Անտառակի կիրակի*»*ն ժամերգութիւն* 8·45–*ին, Աբեղայ* 9·45–*ին, Պատարագ՝ ժամը* 10·15–*ին այս առթիւ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ «Հայկազեան Միութեայ Վարժարանի Աշակերտութիւնը», ղեկավարութեամբ՝*

ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՓՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Կէսօրէ յետոյ ժամը 3*ին, Ազգային Տան սրահին մէջ՝ Վարդանանց Տօնակատարութիւնը:*

Հանդէսին դեղարուեստական բաժինն իրենց մասնակցութիւնը կը բերէ Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը, այս առթիւ օրուան նիւթին շուրջ կը խօսի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Տեղեւոր Հովիւ Խահակ Փհնյ. Հէքիմեան:

Հ. Ռ. Ը. Մ.

Հ. Ռ. Ը. Մ. 1987

11–րդ Նաւասարդեան Համաշխարհային

Փառատօն

Ժընեւի մէջ – Ապրիլ 17–*էն* 19

մասնակցութեամբ՝ Մ.Նահանգներու, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ մարզիկներու եւ անդամներու:

Պասքէթ – պոլ, վոլէյպոլ, Մինի – Ֆութպոլ, փինկ – փոնկ եւ արտասահմանեան մրցում:

Ընկերակցողներու համար պանդոկի եւ կեցութեան կարգադրութիւն նպաստաւոր պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Հ. Ռ. Ը. Մ.ի 11, *Սքուար Ալպոնի Փարիզ,* 16–*րդ:*

Հեռ. – 45 – 20 – 03 – 18

RECHERCHE

Cherche personne d'âge moyen, nourrie, logée, pouvant s'occuper d'une hémiplégique à Cannes (06400).
Tél : (16) 93. 39. 44. 34
ou (16) 93. 38. 35. 05

Raffi - Traiteur

60, rue La Fayette
Paris 9e

INFORME
SON AIMABLE
CLIENTELE
QU'IL EST TRANSFERE
60, AVENUE PAUL - DOUMER
PARIS 16e

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
d'Issy-les-Moulineaux vous présente

DÉCALAGE HORAIRE

Un spectacle musical mis en scène par SERGE AVEDIKIAN

avec :
Gérard CARCIAN (kamantcha)
Mick SARKISSIAN (doudouk)
Vasken SOLAKIAN (tar/saz)

et

PHENIX 1915

Le groupe de danses contemporaines arméniennes

à L'AUDITORIUM
d'Issy-les-Moulineaux
MERCREDI 18 MARS à 20 h 30

Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
Mail Raymond Menand
Métro : Mairie d'Issy
Participation : 50 F

- ՁԱՇ -

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժեւռմի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը, Մարտ 14–*ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը* 21–*ին Թատրոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայկական ջերմ մթնոլորտ: Ձոխ եւ համեղ ճաշեր պատրաստուած վարչութեան կողմէ:*

ՀԱՄԵՐԳ

Կիրակի, Մարտ 15, *ժամը* 15–*ին Սանթրը Քիւլթիւրէլ Էվեռա Ժիւլիէն՝*
33, cours Julien, 13006 Marseille

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ԳԱԲՐԻՒՆ
Մանկանց երգչախումբը
Ղեկավար՝ ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

Յայտագիր՝ Կոմիտաս – Խաչատրեան – Կանաչեան – Լ. Յովհաննիսեան – Ա. Յարութիւնեան – Մազմանեան – Ալան Յովհաննէս – Պարթեւեան – Ալէմշահ:

U. G. A. B. - MARSEILLE

CONFÉRENCE

du
Professeur Lévon MEKERTCHIAN
Membre de
l'Académie des Sciences d'Arménie

«LA POESIE ARMENIENNE MEDIEVALE»
(en arménien
avec traduction simultanée)

le Vendredi 20 Mars à 21 h
au siège de l'UGAB
33, cours Pierre Puget, Marseille

Cette Conférence est donnée à l'occasion du séjour en France du Professeur Mekertchian, dans le cadre de l'accord entre les Universités d'Erévan et de Montpellier III.

LE DIMANCHE 29 MARS A 18 h 30 PRÉCISES

L'ECOLE

TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*

KATCH NAZAR

COMÉDIE MUSICALE D'APRÉS UN CONTE ARMÉNIEN

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES : CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43 810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼ. ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Հովուական այցելութեան առիթով, կիրակի, Մարտ 15, *առաւօտեան ժամը* 10·30–*ին, Եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ,* 26, *rue Sibyle* – 13001 *Մարսէյլ:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Յաւարտ պատարագին ընդունելութիւն եւ հացկերոյթ. Հացկերոյթի համար տեղերը ապահովել՝

Հեռ. – 91 – 48 – 19 – 60

- ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑՈՒՄ -

Կազմակերպուած՝
«ԿԱՅԾ» – Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան կողմէ

Նիւթ՝
«Հայ կազմակերպութիւններու դերը՝ նոր սերունդի ապագայի պատրաստման համար»:

Մասնակցութեամբ՝
ՀԱՅՐ Վ. ՔԼՇԻՇԵԱՆի
ՊՐ. Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆի
ՊՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱԳԼԻՍԵԱՆի

«ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի, «ԱՇԽԱՐՀ» շաբաթաթերթի, «ՅԱՂԹԱՆԱԿ» ամսաթերթի ներկայացուցիչներուն, Ուրբաթ, Մարտ 13–*ին, ժամը* 20·30–*ին, Հ. Ռ. Ը. Միութեան՝ Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ:*

118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Métro : Courcelles

Հ. Ռ. Ը. Մ.

Հ. Ռ. Ը. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆՈՒՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆի Աբուեսաի Աչխարհը

Նկարչական Յուցահանդէս

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Մարտ 5–*էն մինչեւ Մարտ* 14
(*ժամը* 17*էն* 21)

Լուսաբճակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը:

– *Մուտքը ազատ է* –

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

EXPOSITION
DE PEINTURES ET SCULPTURES

Le Centre Culturel Saint Mesrob organise
une Exposition de Peintures et Sculptures d'Artistes Arméniens de France, avec la participation de :

- BARKEV DJIBOGHLIAN
- GUV
- CHAHE KAZAN
- KHATCHIG KAZANDJIAN
- DIKRAN KOUBESSERIAN
- SUZANNE MAKAROFF
- PATRICK SAMUELIAN
- SIR—L
- HAROUTIOUN TOROSSIAN
- PATRICK TOUCAS-TERZIAN
- ARCHAVIR YEGHIAZARIAN

L'exposition aura lieu dans les salles du Centre, 10bis, rue Thouin, Paris 5e, du 11 au 18 Mars.
Horaire de visite : de 14h. à 20h30.
Vernissage: Mercredi 11 Mars, à 19h.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
13
VENDREDI
13 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.443

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.443

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ուսանող (քանի մը հարիւր միայն աշ մամուլին համար) փողոց իջած էին, Զորեքշաբթի օր, բողոքելու համար ապահովութեան պատուիրակ – նախարարին՝ Փանտրոյի ձախուձեր արտայայտութիւններուն դէմ Մալիք Ուսեքլնի հասցէին: Մեռած երիտասարդը, երիկամունքի հիւանդութիւն ունէր եւ տիալիզի տակ էր, ինչ որ ըսել տուած էր, առջի օր, Փանտրոյի որ ան Ֆրանսացի ուսանողներու կարծած հերոսը չէր, եւ ինք որ ընտանիքի հայր է, կ'ըսէ թէ եթէ տիալիզի տակ զաւակ մը ունենար չէր ձգեր որ դիւերը տիմարութիւններ ընէր փողոցները: Ամէն պարագայի մէջ, «Լիպերասիոն» ալ կը հաստատէ թէ կէս – ձախողութիւն մըն էր: Ընկերվարական – ները կ'ուզեն անպայման չհատագործել եղածը եւ Լօրան Ֆապիուս յանկարծ մէջտեղ կ'ելլէ: Լոզունգները չատ լինքնատիպ չեն. – Փասքուան կ'ուզեն Չիլի ղրկել Փանտրոյի հետ, Փանտրոյի կը վերագրուի «մտային սիտա» եւայլն, եւայլն: կիրակի օր ալ, ուրիշ ցոյց մը նախատեսուած է քաղաքացիութեան նոր օրինագիծին դէմ:

ՖՈԼՔՍՎԱԿԸՆ կառքի դերմանական ծանօթ ընկերութիւնը մեծ խաբեբայութեան մը զոհ գացած է, որ նոյնիսկ «դասուս առաւ – փախաւութիւնը» կը նկատի: Բաւական դժուար եղած է մէկէտէկ հանել պատահածը: Ելմտական սպասարկութեանց պատասխանատուները 1986–ի թելէքսները քննելէ ետք է, որ յայտնաբերած են խաբեբայութիւնը: Դուրսէն անձեր, բայց ներքին մեղսակցութիւններով մեծաքանակ չհատագործումներ ըրած են տոլարի վրայ, յանուն Ֆոլքսվակընի, փաստաթուղթեր կեղծելով եւ տոլարի սակի բարձրացում նախատեսելով: Տոլարը ինկած է եւ ընկերութեան գանձէն 480 միլիոն դերմանական մառք կը պակսի: Լուրը ռումբի պէս պայթած է եւ արժեթուղթը զրալի անկում մը կրած Ֆրանքֆուրթի սակարանը:

ԳԻՆՈՎ վիճակի մէջ կառք վարողներու դէմ պատիժները խստացան, Նախարարաց Խորհուրդի վաւերացուցած նոր օրինագիծով: Մինչեւ 2 տարի բանտարկութեան եւ 30 հազար ֆրանք տուգանքի կրնայ դատապարտուիլ յանցապարտը: Նախագահ Միթերան չատ զոհ մնացած է նոր կարգադրութիւններէն:

«ՓԻՐԵՆԵԱՆՆԵՐԸ չկան այլեւս, գոնէ երկու օրէ, քանի որ Ֆրանքֆուրտեան մեղրալուսին մը սկսած է: Նախ Միթերան, ապա՝ Շիրաք, եօթը նախարարներով Մաարիա ժամանեցին Զորեքշաբթի օր եւ սիբալիր յարաբերութիւնները բացայայտ են: Ջանք կը թափուի Ֆրանսայի կողմէ (46 եղաւ արտաքսուած պատգերաւորը) որ ամէն ինչ մոռցուի Նափոլէոնեան օրերէն Հասարակաց Շուկայի անդամակցութիւնը: Այս բարելաւման մէջ Միթերան ալ դեր ունեցած է, քանի որ անարեկիչներու Սպանիոյ յանձնումը սկսած էր Շիրաքի ժամանումէն առաջ:

ՅՈՐՉ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հակաստալինեան ֆիլմ մը պիտի ներկայացնէ չարժանկարի Քաննի փառատօնին (Մայիս 7–էն 19): «Ջղջում» ժապաւէնը ներկայիս կը ներկայացուի Մոսկուա: Համագործն է՝ վրացի մը, Թենկիզ Աբուլատէ. Ֆիլմը պատրաստուած է Ստալինի հայրենիքին մէջ, այսինքն՝ Վրաստան եւ դերասանները ալ վրացի են: Մենատիրոջ անունը՝ Վաղամ է եւ ֆիզիքապէս խառնուրդ մըն է Հիթլէրի, Մուսոլինիի եւ Բերիայի: Ստալինի անունը երբեք չի տրուիր:

ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ բլրուլ դարձած են, մինչ սկզբունքով արհեստի պատճառաբանութեան ենթակայ պէտք է ըլլան: Արդարեւ, Մարիւրիէն հաք, Ապոտալիսի մէկ ուրիշ նախկին փաստաբանն է՝ Ռոպէր Պուայէ, որ Լիոն – Ֆիկառօ–ի յայտարարած է թէ Ապոտալիս չատ լաւ դիտէր թէ Մարիւրիէ Ֆրանսական պատանի բռնապետութեանց կը պատկանի, քանի որ Լիբանանցին ինք ըսած էր 1984 Դեկտեմբերին, երբ Պուայէ պաշտպան փաստաբաններէն մէկն էր Ապոտալիսի: Այդ խօսքի պատճառով չատ «դուարճացեր է» երբ Մարիւրիէի խոստովանութիւնները կարդացեր է: Ուրեմն, հաւանական է, կ'ըսէ Պուայէ, որ Ապոտալիս օգտագործած բլլայ Մարիւրիէն թունաւորման գործողութեան մը համար:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ
ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ԵՒ
ՎԻԷՆԻ ՀԱՄԱՐ

Կարեւոր էր, Կիրակի օր, Վալանսի Հայ Մարզականին մրցումը Կրընոպլի մէջ տեղւոյն «Փօժօ» ակումբին դէմ: Այս վերջինը, ինչպէս Վալանս, լուրջ յաւակնորդ է վերելքի, այսինքն մտնելու Ֆրանսայի ախոյեանութեան երրորդ դասակարգին մէջ: Արդիւնք՝ հաւասարութիւն 0 – 0· երթ մրցման ալ արդիւնքը նոյնը եղած էր: Դասաւորումը կը գլխաւորէ Քլիւզի ակումբը: Վալանս, 16 խաղերէ վերջ, մէկ կէտով միայն եա կը մնայ: Յառաջիկայ Կիրակի, Հայ Մարզականը կ'ընդունի Անթիմառի խումբը՝ որուն հետ հաւասար մնացած էր Հօթ – Սաւուայի պաշտին վրայ: Այս անգամ, պարտութիւն մը կրնայ լրջօրէն խախտել վերելքի յոյսերը:

Ռոն – Ալփ լիկի առաջնութեան մէջ ալ, հաւասարութիւն մը: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին, Վիլֆրանչի մէջ, չէ յաջողած կոլ նշանակել, իր մրցակիցն ալ՝ նմա – նապէս: Հ. Մ. Ը. Մ. կը մնայ ապիւսակին 7–րդ աստիճանին վրայ: Յաջորդ մրցում՝ Մարտ 15–ին, Տէսինի մէջ, Մոնթելիմարի դէմ: Երթ մրցման արդիւնք՝ 1 – 0 ի նպաստ Տրոմի ակումբին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի կը սպասուի յաջող փոխ – վրէժ մը:

Տրոմի մէջ, Վալանսի պահեստին կը չարունակէ իր յաղթական երթը եւ կը դրաւէ միչա, փրոմոսիոն տ'Օճնէօրի իր խմբակին մէջ, դասաւորումին գլուխը: Մարտ 15–ին, պիտի խաղայ Թէրնուարի մէջ, Սէն – Թ'Էթիէնի մէկ արուարձանը: Դժուար թէ կարենայ կրկնել իր անցեալ Կիրակիի լայն յաղթութիւնը 4 – 1 Ռիւօմի դէմ, բայց կրնայ յաղթել, ինչպէս յաղթած էր Վալանսի մէջ (2 – 0):

Երջանին նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, ընդգծենք Սէն – Շամոնի Արարատ–ին դիւրին յաջողութիւնը Սէն – Մարթէնի դէմ (10 – 0): Արարատ կը մնայ յաւակնորդ վերելքի, ինչպէս Վիէնի մեր ակումբն ալ՝ որ յաղթած է Սէն – Ռոմէնի 1 – 0–ով: Իսկ Լիոն – Տէսինի երկրորդ կազմը պարտուած է Շամպիաների մէջ (2 – 1):

Փարիզեան չրջանին մէջ, Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը, յաղթելով Վիթրէի ,այս վերջնոյն դաշտին վրայ, կ'արդարացնէ վերելքի իր յոյսերը: Վալ – որ – Մարնի առաջին կարգի այս ախոյեանութեան մէջ, զօրաւորագոյնները կը թուին ըլլալ Ալֆորվիլ եւ Շամփինիի փորթուկալեան ակումբը:

Հօ – որ – Սէնի առաջնութեան ի հաչիւ, Իսի Հաւասար արդիւնք (1 – 1) ձեռք բերած է Սէվրի մէջ: Այս վերջինը դասակարգին լաւագոյններէն է, բայց ոչ առաջինը: Իսի կը չարունակէ բոլորել միջակ մրցաշրջան մը:

Միջերկրականի չրջանին մէջ պարտութիւններ: Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ զացած էր Նիս: Տեղւոյն արհեստավարժ ակումբին երրորդ կազմին դէմ, հայկական խումբը վերջին կէս ժամուան ընթացքին միայն յաղթած է տիրապետել իր մրցակիցին. Զազարեան յաջողած է նչանակել կոլ մը, բայց յաղթանակը մնացած է Նիսի (2 – 1):

Սէն – Թ'Անթուան, Քարփանթրայի մէջ տակտ երեւցած. արդիւնք՝ 4 – 0· դժուար է փայլիլ հակառակորդ դաշտի վրայ:

Աւելի համեստ դասակարգերու մէջ, Նիսի Հայ Մարզականը՝ 1 – 1 Քարրոսի դէմ, Սէն – Թ'Անթուանի պահեստին յաղթական Սէն – Մարսէլի դէմ (6 – 2) եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ինը հաւասար 2 – 2 Էուրի հետ:

Մարտ 15–ին, Կիրակի, կարեւոր մրցումներ պատուոյ դասակարգին մէջ: Արծիւ – Փրոմիք Քանթոն, Սէն – Թ'Անթուան – Կարաման: Մարսիլահայ մարզասէրները կը մնայ երթալ քաջալերել մարզասէրներուն խումբերը· կը խաղան Մարսէյլի մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՐԻԺԻԹ ՊԱՐՏՕ ԵՒ ԻՋՄԻՐԻ ԿԱՏՂԱԾ ՇՈՒՆԵՐԸ

———×———

Իզմիրի բաղաքապետութիւնը առաջին առնելու համար կատաղութեան դէպքերու բազմացումին, կ'որոշէ ցատուկ մասնագէտներու խմբակի մը միջոցով սատկեցընել բոլոր անտէր ու թափառական շուներն ու կատուները: Որոշումը կը շահագրգռէ երբեմնի գեղանի աստղը՝ Պրիժիթ Պարտօ, որ անմիջապէս կը պահանջէ դադրեցնել այս սպանդը· ան կը շեշտէ, թէ կատաղութեան դէմ պայքարելու այլ միջոցներ կան – աւելի շնավարի – քան այս մէկը: Կը յիշէ նոյնիսկ Փերուի նըմանի երկրի մը պարագան, ուր կէս միլիոն շուներ պատուաստուած էին բնակիչներու ալ օժանդակութեամբ:

Երանի՛ Իզմիրի կատղած շուներուն, որոնց այս անարդար սպանդը կը զայրացընէ Պարտօն, որ յանուն անոնց կը բողոքէ, պահանջներ կը ներկայացնէ· իրենց ո՞ր առաքինութեան կը պարտին արդեօք այս թանկագին հովանաւորութիւնը, որ անտեսելով նոյնիսկ մարդկային ահաւոր անարդարութիւններ, այլեւս սովորական դարձած սպանդներ, կը զբաղի իրենց եակատագրով:

Շատ ատեն չէ անցած այն օրէն ի վեր երբ Պուրժ Պարաժնեի գաղթականացուին Պաղեստինցիները սովամահ չըլլալու համար պարտաւորուեցան իրենց մեռած ազգակիցներուն դիակները ուտելու: Իրենց կացութիւնը շնավայել հետաքրքրութի՞ւն մըն ալ չէր արժեր: Սակայն կ'երեւի Պարտօ այդ օրերուն մխրճուած էր կատղած շուներու պարագաները ուսումնասիրելու գործին մէջ, անտեսելով իր ցեղակիցներուն ոչ իսկ շնավարի պայմանները:

Հաւատարմութեան ի՛նչ նախանձելի օրինակ···:

Թ. ԱՐՓԻ

MONTPELLIER-EREVAN

SOIREE FRANCO-ARMENIENNE A CHATEAU-LEENHARDT

———×———

Le samedi 6 mars, l'Amicale arménienne de Montpellier et sa Région organisait au Centre d'accueil du Château - Leenhardt (Le Grau du Roi) une soirée de rencontre, avec le concours de Madame Arlette Hérimian (petite-nièce de Khimian Hayrig), sa dynamique directrice, et de Monsieur Pierre Deglon, administrateur. Venus de Montpellier, de Nîmes, du Grau du roi, les représentants de la Communauté arménienne accueillaient dans les élégants salons de Château-Leenhardt et pour un dîner organisé de main de maître, deux savants venus d'Erevan dans le cadre de l'accord récemment conclu entre l'Université Paul-Valéry (Montpellier III) et l'Université d'Etat d'Erévan ; l'un, le Doyen Levon Mekertchian est un historien des littératures arménienne (poésie lyrique médiévale, Avedik Issahakian) et russe (Tolstoï, Dostoïevski), en même temps un écrivain célèbre, l'autre, le Professeur Hovsep Tutundjian, est un spécialiste de la psychologie française (disciple d'Henri Wallon), et internationalement connu. Ce dernier, dans un discours en excellent français, répondant à celui du Professeur Gérard Dédéyan, Président de l'Amicale de Montpellier, souligna les similitudes psychologiques entre le peuple arménien et le peuple français, et rappela la longue tradition de coopération culturelle entre la France et son pays. Monsieur Antranik Kéchichian, Délégué culturel et social de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance pour l'Europe, venu de Valence avec son épouse, sut prononcer également d'émouvantes paroles. La soirée, qui se déroula dans une ambiance particulièrement chaleureuse, fut ponctuée de chants et de poèmes arméniens ou français, et les deux savants arméniens eurent la joie de recevoir deux toiles offertes par Pierre Deglon, artiste peintre.

Cette soirée fut la preuve vivante que le meilleur support pour la rencontre entre deux cultures c'est l'esprit d'accueil et de convivialité, comme en témoigna M. Dupleix, journaliste au «Midi Libre».

Le Professeur Tutundjian donnera des cours et conférences à l'Université Paul - Valéry où il est accueilli par le Professeur André Guillain et parlera de la psychologie de l'enfant et de la psychologie du sport.

Le Doyen Mekertchian, accueilli par Madame Irène Cahuet, professeur de russe, abordera l'histoire et la civilisation de l'Arménie jusqu'à la période contemporaine inclue, les grands poètes arméniens, les romanciers russes classiques.

×

Séjournant en France pour un mois, les deux éminents savants donneront des conférences publiques à Marseille (UGAB, 20 mars) et à Paris (UGAB, 3 avril). Leurs activités dans la capitale sont organisées par le Centre de Recherche sur la Diaspora arménienne, en collaboration avec l'Université Paul-Valéry.

(Correspondance «Haratch»)

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՓՈԼՔԼՈՐԻ ՀԱՐՑԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դարերը, տարիները կ'անցնին կամ կը թուին անցնիլ ու մեր ժողովուրդի վիճակից մասը, վաստահ իր ոտքին լոյսին, իր հաւատքի ուժին՝ կը քալէ դէպի ուր որ կը տանի ժամանակին կոյր հոսանքը: Պէտք կա՞յ անգամ մըն ալ կրկնելու թէ մեզ մը պացած չունինք, որքան որ պիտենք եւ թէ որքան չուտ համակերպինք այս ապտիւրա սիեզերքին՝ այնքան չուտ կը լքնանայ մեր իմացական կեանքը, պէտ անոնց՝ որոնք միամիտ լաւատեսութիւնը ունին հաւատալու թէ բարեացակամ նախանամութիւն մը կը զրագի մարդկութեամբ: Ինչ որ է – կարեւորը մեզի համար հիմա այն է որ մեր Հայերուս մրքէն չանցնիր երբեք թէ այս մոլորակը կրնայ իր գոյութիւնը չարունակել՝ առանց հայ ազգին, թէ քաղաքակրթութեան մեր բերածը անփոխարինելի առարկելի մըն է, իմաստութիւն մը՝ առանց որու աշխարհի որակէն չատ բան պիտի պակսէր: Հայ ըլլալը առանձին, բացառիկ հատուածը մըն է, աւելի վեր քան մեր մշակոյթը, գիրն ու գրականութիւնը – ու այս գաղափարին բոլորս կը համաձայնինք:

Այսպէս կը հռչակենք, կամ գոնէ կը խորհինք, ու մեր ատքին հետքերը մեր եռեւէն հաւաքելով կը քալենք Աստուած գիտէ ուր: Յարդ ոչ մէկ երկրի մէջ մենայուն յիշատակարան մը յաջողած ենք կառուցանել որպէս խորհրդանշանը մեր ներկայութեան, մեր կարողութեանց եւ մեր մշակոյթին, ի բաց առեալ Պիւֆֆայլի Նահատակներու Յուշարձանէն՝ որուն կմախքը միայն մնացած է այսօր: Ամէն տեղ փուշի վրայ նստած ենք, ամէն տեղ հիւր ենք, ինչ որ կը նշանակէ թէ մէկ չարաթէն աւելի պէտք չէ մնանք: Այսպէ՞ս կը սկսի արդեօք Սփիւռքեան գոյութիւնը...: Ամէն պարագայի, կէս դարէ ի վեր է որ դուրսերն ենք, ոչ ճարատարապետական, ոչ քանդակագործական ոչ ալ երաժշտական արուեստին մէջ նշանակալից, ինքնատիպ, հայատիպ յաջողուածք ունեցած ենք: Միշտ հինն է որ փորձած ենք կրկնել, կապկել, յաւերժացնել: Նկարչութիւնը միակ բացառութիւնը կը թուի ըլլալ եւ ուր մեր տապանդը ճեղքած է միջակութեան պատը ու հասած ճանապարհի: Այս է մօտաւոր պատկերը մեր ներկայ կացութեան՝ որու դիմաց սակայն ոչ մէկ յուսալքում կամ կամքի տարտամութիւն պէտք է ունենանք: Այլ՝ բաց աչքով նայինք հայելիին մէջ, բաց աչքով քննենք մեր չուրջի իրականութիւնը ու բաց աչքով քնանանք:

Մեր տապնդը գլխաւորաբար ժամանակի տապնդ է, պատմութեան ընթացքին, կշռոյթին, իմաստին հետ հաշուելու հարց է: Այսպէս է որ անցեալը անվթար պահելու, այնքան ժամանակի ընթացքը կեցնելու, պատմութիւնը անչարժացնելու մեր խելայեղ ճիգին մէջ մենք ստիպուած ենք, առանց ուզելու եւ առանց գիտնալու՝ յաւերժացնել նաեւ գուպահեստարար մեր արժանիքներուն եւ առաքինութեանց՝ մեր թերութիւնները որոնք անքակտելի մասը կը կազմեն մեր ազգային խառնուածքին: Այսինքն՝ մեր չարժանումները, ոխերն ու քէները, մեր կռիւները, առելութիւնները ու վախերը ինչպէս եւ մեր նշանաւոր անմխիթարութիւնը՝ որ Պատարագին մէջ անգամ մըտած է, հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր: Այս է պատճառներէն մին որ մեր եկեղեցական բաժանումը, կուսակցական պայքարները, զանազանականն անհանդուրժողութիւնը եւ նման վէճերը կը քաշկռտուին մեզ հետ տարիներով ու տասնամեակներով: Ու ծայրը չենք տեսներ:

Լեզուն կեդրոնական դեր ունի այս կացութեան մէջ: Մենք ճառերու, քարոզներու, հոգեւորական մտածումի ու ամբարձակ երեւակայութեան ապրեցութեան տակ արթնցած ու հասունցած ժողովուրդ եղած ենք: Կը բաւէ աչքէ անցկնել քաղաքական ու կրօնական մեր կեանքը ինչպէս եւ զարգացական հանդէսներու եւ մշակութային կոչուած բանախօսութիւններու նկարագիրը, թերթերու յօդուածները, ռատնակատարութիւններու ընթացքին հիւսուած բառային զրահները եւայլն՝ համոզուելու համար թէ հայերէն լեզուին սուկ ներկայութիւնը մեր բերնին, ականջներուն ու մտքին մէջ ինչքան կարեւոր է հայ հաւատքական կեանքի գնացքին համար: Մեզ այնքան մօտ է ան, մեզ այնքան կը միացնէ ու նոյն ատեն այնքան կ'անջատէ բոլորս մեր չուրջի աշխարհէն՝ որ գրեթէ գազանագիտական բարբառ մը եղած է...: Մեր մէջ գաստակարգային բաժանումն իսկ կը թուի լեզուի ճառաչողութեան, զործածութեան վրայ հիմնուիլ: Մեր լեզուն մեր մշակոյթի արիւնն ու չնչառութիւնն է, այսինքն մեզ իրարմէ կախեալ կը պահէ եւ, տարօրինակ կերպով, մեզ թէ՛ կը բաժնէ աշխարհագրական ու գասակարգային իմաստով եւ թէ ալ մեր միութեան գլխաւոր ուժն է: Իր այս անօրինակ վարկին հետեւա՞նք է արդեօք որ այնքան քիչ հայհոյանք ունինք եւ այնքան անկազմակերպ ենթաբարբառ, գէթ քաղաքային բնակութեան պարագային:

Լեզուի բնոյթին սերտօրէն կապուած է մեր Փոլքլորի առեղծուածը, զարգացումն ու պահպանումը: Այս իմաստով, առաջին օրինակը «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպն է եւ տեսութիւն մը կայ ըստ որու անոր հազարամեակ մը ամբողջ բերնէ – բերան, յիշողութենէ – յիշողութիւն փոխանցուիլը, լքուած անհատ արուեստագէտներու քմայքին ու երեւակայութեան՝ արդիւնք է ընկերութեան բարձր խաւի, մանաւանդաբար եկեղեցականներու զգուշաւորութեան՝ մեր սրբակրօն լեզուն պարծածելու հասարակ ժողովուրդի կոչտ ստեղծագործութիւնները արձանագրելու համար: Անշուշտ կարելի է մտածել թէ աւանդավէպին անգիր մնալը պատճառներէն մին է անոր կենսունակութեան, այլազանութեան ու զեղեցկութեան: Բայց այդ՝ ուրիշ հարց է արդէն:

Սակայն այնքան հեռու պէտք չկայ երթալու մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու համար հայկական Փոլքլորի վրայ: 19–րդ դարէն անթիւ օրինակներ ունինք ուր մեր մտաւորականութիւնը մօտեցած է փողոցին, անպաչոն կեանքին ինքնարուխ զեղեցկութիւններուն, վորձած է անոնցմով ներշնչուիլ եւ ակայն հասած է միայն ազգագրութեան, բանասիրութեան կամ չատ – չատ երգիծանքին: Մարգիկ չեն կրցած առկէ անդին զգալ չքնաղ, գունագեղ ինքնատպութիւնը որ կը լուսաւորէ ընկերութեան ցած խաւերու զպտնի ապրումները: Արեւելահայերու պարագային կ'ակնարկուի ազգագրական տարածուն աշխատանքին որ ե: Լալայեանի նման բանահաւաքներ տարին (Հայկական Սովետական Հանրագիտարանը 10 ուրիշ ազգագիրներու անունները կուտայ) մեր ժողովրդային Փոլքլորը փրկելու համար ժամանակի խարտոցէն: Ուրիշ օրինակ մըն է Շերվանզտզէն որ յաջողած է Թիֆլիսի բարբառէն ու կենցաղէն նեւթեր քաղել իր վէպերուն համար: Աբովեանը քիչ մը կը մօտենայ նոյն կեցուածքին, բայց ան ժողովուրդին բնական կենցաղը օպտագործեց գլխաւորապէս անկէ, ժողովուրդէն հասկցուելու համար եւ ոչ այնքան մեր Փոլքլորը փրկելու կամ մշակելու նպատակով:

Արեւմտահայերու պարագան տարբեր է: Ժողովուրդի կեանքին տարաշխարհիկ առանձնայատկութիւնները չատ աւելի զուարճութիւն պատճառած են մեր գրողներուն քան լուրջ հետաքրքրութիւն եւ զրական երկերու ներշնչում, ի բաց առեալ Ալիշանէն որ գրեթէ պաշտամունքի աստիճան հասցուցած էր ազգագրութիւնը: 1850–ական թուականներուն Յարութիւն Սվաճեանի Մեղուին էջերը, մանաւանդ սկիզբի տարիներուն՝ կը վիճան հետարակ ու երբեմն ալ զեհիկ ժողովուրդի վարք ու բարքի, խօսակցական սովորութիւններու հետ, անմիջական ու բնական նկարագրութիւններով որոնց մղիչ ուժն ու հետաքրքրութիւնը երկիւածանքէն անդին չի թուիր անցնիլ: Համով, հոյակապ ու իրաւութեամբ բարեխոսն էջեր են Պոլսոյ բժիշկներու, կիներու, երիտասարդներու, Ջլթիկ ազջկներու կեանքի մասին յաճախ հայտառաթրքախառն պրուածները սակայն անոնց կը պակսի զրագէտի լուրջ մերձեցումը: Պարոնեանի պարագան քիչ մը տարբեր է – Խաիրնեցի զրոպին հեգնանքին կը խառնուի բարոյախօսութեան միտում մը եւ նաեւ հեգինակին անձնական արամարտութիւնը եւ ոճի խազերը՝ որոնք զրութիւնը կը հեռացնեն իր զուտ Փոլքլորային նկարագրէն: Սակայն Սվաճեանին չատ մօտիկը դնելու է ուրիշ հրապարակագիր մը, Գէորգ Այվազեան որու Մանուկը, 1869–էն սկսեալ փառաւոր պատկերացումն է Պոլսական առօրնախառն ենթաբարբառին: Եղած են նաեւ ուրիշներ – Պոլսեցիներ Յակոբ Հաճեան, որու Մադիկ թերթը 1886–էն մինչեւ 1908 եւ՝ Վ. Փափազեան (որ Լիլա կը առորագրէր) եւ իր խմբագրած Լոյսը՝ 1900–էն անդին: Այս երկուքն ալ իրական հանքեր են ապագային համար տեղեկութիւններու, առօրեայ նկարագրութիւններու, չնաչխարհիկ ուիպարներու խօսակցական ու այլ յատկանիշերու: Այս բոլորին համար իրենց նիւթը ծագրի ու զարճանքի պատրուակ է եւ անոր կը մօտենան միջին գասակարգի ու Պոլսեցիի յառուկ վերակացութեան մը դիրքէն: Հեղնական այս կեցուածքի ծայրագոյն օրինակը Պոլսեցի Ե. Օտեանի Ընկեր Փանջունին է ուր արեւելահայ – արեւմտահայ անհանդուրժողութիւնը ենթագիտակցական կը ծառայէ՝ նորէն գասակարգային, «անոպ» երգիծանքի: Իսկ ինչ կը վերաբերի գաւառներու կենցաղին, կատակ գուրս է որ Մրմեան Հայրիկի, Գարեգին Սրուանձտեանցի, Մշոյ Գէզամի եւ այլ գաւառացի զրողներու եւ բանահաւաքներու բերած վկայութիւնը հոյակապ հում նիւթ է ապագայ զրագէտին՝ եթէ փորձէ վերահեղանատացնել գաւառի հայութեան ինքնատիպ ապրելակերպը իր Փոլքլորիք բոլոր կողմերով: Ուրիշ չեմարան մը՝ Հայրենակցական Միութիւններու հրատարակութիւնները, նուիրուած իրենց ջրջանի պատմութեան ու կենցաղին:

Պէյրութը մեր երկրորդ Պոլիսը հանդիսացաւ եւ Պուրճ Համուտը՝ այն անբախտ քաղաքը որուն ինքնատիպ, անզուգական նկարագրին արհամարհանքով, մեծամտութեամբ եւ հեղնանքով միայն մօտեցանք մենք, Պէյրութի մայրաքաղաքի մարզիկս: Անբախտ՝ որովհետեւ, ի տարբերութիւն Այնճարին՝ որուն գունագեղ նկարագրին մէկ կողմը գոնէ եղուարդ Պօյաճեան մը ունեցաւ որպէս պատմաբան ու մեկնաբան՝ Պուրճ Համուտը ինքնիր մէջէն չկրցաւ ստեղծել, հաստատել մաքի մարզիկ որոնք ապրէին ու վերստեղծէին զայն, բոլոր անպատանելի ճոխութեամբը իր կօշկակարներու, սըրճեղէններու, քէպապճիներու, ոսկերիչներու, մարտականներու, մէքանիսիններու, բոզանոցի ու գիշերային կեանքի ապտեաներու, ատիկաններու, պինովներու, լուսանկարիչներու եւ հերոսատիպ երիտասարդներու բազմութեան այլապան, նկարչագել ենթամշակոյթով: Ո՞ւր են, ո՞ւր են այն քաջարի, նուիրուած ու բացառիկ երեւակայութեամբ օժտեալ զբոսղները՝ որոնք գեռ կը յիշեն, կը սիրեն ու կ'ուզեն յաւերժացնել այդ կեանքը իր ամբողջ ճշմարտութեամբ: Անշուշտ թէ՛ Պուրճ Համուտը եւ թէ՛ ալ Այնճարը միշտ իրենց տէրն են ու պիտի մնան՝ եթէ հայութեան ձեռքէն գայ, եւ ուրեմն իրենց կեանքի այդ ոճը գեռ չէ անհետացած, միայն քիչ մը ժդունած կամ հանդարտ կերպարանափոխուած՝ քաղաքային պատերազմի հետեւանքով: Սակայն 50–ական ու 60–ական թուականներու իրականութիւնը ալ ետ չի գար, մինչ նոր սերունդները ուրիշ ենթամշակոյթ կը ստեղծեն: Նոյն Փոլքլորը չէ այլեւս: Անկասկած որ Լոս – Անճըլըս կամ Ամերիկայի այլ մեծ քաղաքներու մէջ պտնուելու են մաքի ու սրտի մարզիկ (մեզի ծանօթ են, օրինակի համար՝ Յովհաննէս Սալիպեան, Յովհաննէս Հանէսեան, Խոսրով Ասոյեան եւ ուրիշներ) որոնք կրնան առնուազն գրի առնել ու պահպանել «Նահրձիներուն» (այսպէս կը կոչուին Պուրճ Համուտի բնակիչները Պէյրութի քաղաքի անապներուն կողմէ...) ենթաբարբառը, աւանդութիւնները, արհեստակցական սովորութիւնները, հայհոյանքները, առորին ու ազնուական տարբերները: Կը լսենք թէ Լոս – Անճըլըսի Հոլիվուտ թաղին մէջ նոսի – նոր փոլքլոր մը կազմուելու վրայ է, հետեւանք՝ Հայաստանցի, Պէյրութցի ու Պարսկահայ գաղթականութեան միախառնումին: Ուռղջ երեւոյթ է այս որովհետեւ ժողովրդային Փոլքլորները մեր պաշտպանութեան առաջին գիծը կը կազմեն ընդդէմ աշխարհ մը վտանգներու՝ որոնք կը ըսպառնան Սփիւռքի կամքը ջլատել, վտանգ՝ թէ՛ արեւմտեան բարձր մշակոյթներէն եւ թէ ալ մեր Խորհրդային – Հայաստանի մշակոյթէն:

Հաւանարար Հայաստանի պարագային «վտանգ» բառը չափազանցուած է: Սակայն անտեղի չէ հարց տալ թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի չարունակենք կապկել Հայաստանի Փոլքլորը, հալած լուլի պէս կլլել ինչ որ կ'արտածուի Հայաստանէն մշակոյթի ձեւին տակ՝ երբ մեր քիթին տակ ունինք նոյնքան վաւերական, նոյնքան հայօրէն հարազատ ու չահեկան ու հաւանաբար աւելի ինքնատիպ ենթամշակոյթ մը: Եւատ մը կերպերով Հայաստանէն եկածը կը սահմանափակէ մեր գարուեւատական առողջ արտայայտութիւնը ու մեզ կը վարժեցնէ հայ արուեստը նոյնացնելու, յատկապէս երաժշտութեան ու պարի մէջ՝ ժողովրդային մշակոյթին, այսինքն Փոլքլորին: Մեզի համար կենսական խնդիր է մեր Սփիւռքեան նկարագրի յատուկ եւ մեր ունեցածով պայմանաւոր Փոլքլորի մը սոկոծումը, առանց մոռնալու անչուշտ որ եթէ գեղեցիկ բան մը ունինք լսելիք՝ Հայաստանը ոչ միայն վտանգ չէ այլ կրնայ օգուտ ալ բերել մեզի: Ոչ ոքի մըտքէն կ'անցնի զայն մեզմէ գրել, սակայն իրականութիւնը այն է որ Հայաստան այնպիսի հսկայ ու խորունկ վարկ կը վայելէ ամէն Հայու սրտի մէջ որ անգիտակցաբար մարզիկ առորակայութեան բարդոյթէ կը վարակուին եւ անճնառուր կ'ըլլան Հայաստանի համբերին: Շատ չատ դժուար է դիմագրել ու հաւասարիլ մնալ Սփիւռքեան լինելութեան – սակայն անկարելի չէ Հարազատութեան հրամայական մը կայ մեր վրայ կախուած Դամոկլեան սուրի նման: Մարտահրաւէրի ուժ ունի այդ հրամայականը, նեւսւած առաւելապէս այն մտաւորականութեան՝ որ նախանձախնդիրը է հայութեան եւ մասնաւորաբար Սփիւռքի լինելութեամբ:

«Ասպարէզ», Փետրուար 21

ՀԱՅԿ ՊԱԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸՆ ՈՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի մէջ, Փետրուար 20–ին, իր մահկանացուն կնքած է «Ազդակ» օրաթերթի հիմնադիր եւ 38 տարիներու տնօրէնն Հայկ Պալեան, 90 տարեկանին: Փետրուար 23–ին կատարուած է յուղարկաւորութիւնը, որուն նկարագրութիւնը կուտանք ստորեւ, առնելով «Ազդակի» Փետրուար 24–ի թիւէն:

***

Լիբանանահայութիւնը հոգին յանձնեց «Ազդակ»ի հիմնադիր, սեփականատէր եւ նախկին տնօրէն, ազգային ու կուսակցական կեանքի մէջ տիրական դէմք դարձած, Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեթերան անդամներէն՝ ընկեր Հայկ Պալեանը:

Ողբացեալ ընկերոջ յուզարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Անթիլիասի Մայրավանքի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ Փետր. 23–ին, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին: Արարողութեան նախագահեց Լիբանանի Հայոց Թեմի առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան: Եկեղեցական արարողութեան ներկայ գտնուեցան պետական հայ երեսփոխաններ, կուսակցական եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութեան մասնակցելու գիտցած բազմութիւն մը:

Արարողութեան աւարտին, խօսք առաւ Առաջնորդը եւ իր խօսքին մէջ, ընդգծեց իր անձը ընդհանրական չափերու չափագրած եւ կեանքի պատերազմը ինքնավստահօրէն մղած ու չահած վաստակաշատ մարդուն՝ Հայկ Պալեանի մարզկային ու ազգօգուտ արժանիքները: Անդրադառնալէ ետք ընկեր Հայկ Պալեանի կենսագրական մանրամասնութիւններուն, որոնք

իրենց մէջ կը խտացնեն կէս դարու նուիրում եւ պայքար, Առաջնորդը կոչ ուղղեց չարունակելու հայ կեանքի պատերազմը Լիբանանի մէջ թէ այլուր: Իր խօսքին ատարին, յանուն Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին, իր եւ Ազգային Իշխանութեանց, Առաջնորդը ցաւակցութիւն յայտնեց ողբացեալ ընկերոջ ընտանեկան պարագաներուն եւ դաշտիարի ընկերներուն:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, ողբացեալ ընկերոջ հարազատները, դաշտիարի ընկերները եւ ներկայ բազմութիւնը խմբուեցան մայրավանքի չրջափակին մէջ, ուր զամբանական խօսքեր արտասանեցին ընկերներ Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան եւ Անդրանիկ Ուրֆալեան:

Յանուն «Ազդակ»ի խմբագրութեան ու անձնակազմին եւ յանուն Հ. Յ. Դ. Ռոսոմ Կոմիտէին խօսեցաւ, ընկեր Ա. Տէր – Խաչատուրեան բաւ. –

«Այսօր հաւաքուած ենք դագաղին շուրջը 90-ամեայ Հայկ Պալեանի, որուն կեանքը եղաւ անսակարկ եւ գիտակից նուիրում ու նուիրաբերութիւն լիբանանահայ եւ հայ մամուլին, նաեւ լիբանանահայ մեր ազգային կեանքին: Իր արդար հանգիստին մէջ կը մտնէ ան, ազգային եւ կուսակցական պարտաւորութիւնները ամբողջականօրէն կատարած ըլլալու հոգեկան բաւարարութեամբ»:

Ապա ընկեր Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան մանրամասնօրէն անդրադարձաւ ողբացեալ ընկերոջ կենսագրական պիծեռուն՝ Զորք Մարզպանէն մինչեւ Ճիպէյլ եւ Պէյրութ, ուր ան իր կեանքը լիացուց իբրեւ ուսուցիչ, դաստիարակ եւ մանաւանդ՝ իբրեւ հայ մամուլի սպասարկու:

Ընկեր Հայկ Պալեանի նկարագրի դիծերուն մասին խօսելով, ընկեր Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան յատկապէս ընդգծեց ողբացեալ ընկերոջ կազմակերպչական բարձր կարողութիւնը, չափաւորութիւնն ու ողջմտութիւնը, որոնց չնորհիւ ան ոչ միայն «Ազդակ»ը վերածեց ափիւոքահայ մամուլի առաջատար ներկայացուցիչներէն մէկուն, այլ նաեւ՝ իր չուրջ խմբեց գաղութին թէ արտասահմանի բազմաթիւ մտաւորականները:

Ընկեր Անդրանիկ Ուրֆալեան, նախ անդրադառնալէ ետք ողբացեալ ընկերոջ կեանքի զանազան հանգրուաններուն, յատկապէս կանգ առաւ դաստիարակին եւ մամուլի սպասարկուին վրայ, եւ ընդգծեց. –

Տարագրութենէն ու ջարդերէն ազատած սակաւաթիւ մտաւորական երիտասարդներէն մէկն էր, որ իննզինիւ սիրայօժար տրամադրեց հայ որբերու խնամատարութեան սրբազան աշխատանքին, տարիներով ձիպէյլի հայկական որբանոցին մէջ ստանձնելով դաստիարակչական պաշտօն, զոր տարաւ խղճմտութեամբ ու պատասխանատուութեան բարձր զգացումով, ալ տրաստելով կորուստի դատապարտուած այդ որբերէն փիզիքապէս, հոգեպէս ու մտքով առոյգ սերունդներ: Ան եղաւ նաեւ որբանոցի հազուագիւտ այն սերմերնացաններէն որ կարողացաւ իր շուրչին տակ հայրենասէր ու ազատատենչ որբեր կազապարել ի սպաս մեր ժողովուրդի ազատագրութեան եւ ի պաշտպանութիւն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Դրօշին ու գաղափարներուն: Ճիպէյլի որբանոցէն կեանքի ասպարէզ նետուած, ոգորած, յաջողած ու լաւագոյն դիրքերու հասած շատ մը անտէր, անտիրական որբեր, իրեն կը պարտին իրենց յաջողութիւններէն շատ մը յատկութիւններ, որոնց անխոնջ սերմնացանը եղաւ ընկեր Հայկ Պալեան, տարիներ շարունակ:

«Դաշնակցութեան գաղափարներով ու աշխարհահայեացքով պատրաստուած այդ որբերը եղան կորիզը, Լիբանանի ապագայ ամրակուռ դաշնակցական կազմակերպութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մեր փառաւոր փաղանգին:

«Ընկեր Հայկ Պալեանի կեանքի այս առաջին դափնեպսակը աւելի եւս պիտի ուռճանար, իբրեւ բնական շարունակութիւնը իր ներաշխարհին, երբ ան պիտի ստանձնէր Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Լիբանանի օրկանը, «Ազդակ»ը, անոր միջով ծառայելու համար իր պաշտելի ժողովուրդին, հայրենիքին, կազմակերպութեան ու երկրորդ հայրենիք Լիբանանին, աւելի քան երեսուն տարիներ վարելով անոր սեփականատէր – տնօրէնի շատ պատասխանատու պաշտօնը»:

Ապա ընկեր Անդրանիկ Ուրֆալեան խօսեցաւ լիբանանահայ գաղութի կազմակերպման առաջին օրերուն մեր ազգային կեանքի դիմագրաւած դժուարութիւններուն մասին, որոնց հարթումին համար եւ գաղութը հաստատ հիմերու վրայ դնելու գծով տարուող աշխատանքներուն մէջ անդնահատելի եւ անփոխարինելի եղած է ընկեր Հայկ Պալեանի աշխատակցութիւնը: Դամբանախօս ընկերը բացատրեց նաեւ ընկեր Հայկ Պալեանի կեանքին մէկ այլ երեսը, որ չատ քիչերու ծանօթ է միայն. –

«Հազուադէպ չէր «Ազդակ»ի խմբագրատան սեմէն ներս մուտքը՝ մեծաքանակ քաղաքական դեկավարներու, սկսած հայ երեսփոխաններէն, մինչեւ Լիբանանի հոչակաւոր քաղաքագէտները՝ Ռիատ Սոլհ, Սամի Սոլհ, Ֆարառոն, Ապի Շահլա եւ ուրիշներ: Ընկեր Հայկ Պալեան, իբրեւ «Ազդակ»ի սեփականատէր ու տնօրէն, աւելի ուշ նաեւ կեդրոնական կոմիտէի դեկավար ընկեր, սերտ եւ սիրալիր յարաբերութիւններ ունէր նման քաղաքագէտներու հետ, եւ ինչպիսի՛ անլուծելի կարծուած ու մեզ տագնապեցնող հարցեր, նման քաղաքագէտներու հետ ունեցած իր ծանօթութիւններով կը լուծուէին ևպաստաւոր կերպով»:

Ընկեր Անդրանիկ Ուրֆալեան դամբանական իր խօսքը եզրափակեց ընդգծելով, որ «խոր ծերութեան հասած ընկեր Հայկ Պալեան միշտ պահեց իր հոգիին խորը՝ հայրենիքի եւ հայութեան անաղարտ պաշտամունքը, իր կուսակցութեան հանդէպ անդաւաճան սէրը, եւ իր ընտանիքին անբասիր հայրական հոգածութիւնը:

«Յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան բոլոր մարմիններուն եւ ընկերներուն, կը խոնարհիմ ընկեր Հայկ Պալեանի անմեռ յիշատակին առջեւ եւ ցաւակցութիւն կը յայտնեմ իր հարազատներուն»:

Իտալական նահանգի

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՀՌՈՄԻ ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՀՌՈՄ. – («Յառաջ»). –

Կիրակի, Մարտ 1-ին, Հռոմի Լեւոնեան հայ վարժարանի Սուրբ Նիկողայոս Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 15-ին, կատարուեցաւ չքեղ հանդիսութիւն մը նչելու համար Վարդանանց յիշատակը: Տօնախմբութիւնը սկսաւ ձայնաւոր պատարագով մը, զոր մատոյց՝ յատուկ նախ քաղաքը հիւրընկալած Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սեթեան, որ Սուրբ Գրային ընթերցումներէն ետք, աւուր պատշաճի քարոզ մը տուաւ ի ներկայութեան հռոմարնակ հայ հաւատացեալներու հոծ բազմութեան:

Յաւարտ Սուրբ Զոհին, տեղի ունեցաւ, Լեւոնեան վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, կոկիկ ղեղարուեստական հանդիսութիւն մը, որուն ընթացքին քեմադրուեցաւ Վարդանանց դիւցազնութիւնը վառարանող թատերախաղ մը, ղերակատարութեամբ, նոյն վարժարանի ժառանգաւորներու եւ Հռոմի հայ խումբ մը երիտասարդներու – երիտասարդուհիներու – հիներու: Թատերախաղը, որ մեծ յաջողութեամբ կատարուեցաւ, արժանացաւ ներկաներու ջերմ ծափահարութեանց: Ներկայ հրաւիրուեցաւ վարժարանի փոխ – տեսուչ Գէորգ Վարդապետ Զապարեան, որ իտալերէն ելոյթով մը հակիրճ պատմականը ըրաւ Վարդանանց դիւցազնութեան, ապա, փոխն ի փոխ կատարուեցան նաեւ երգեր եւ արտասանութիւններ, դրուատելու համար 451ի հերոսամարտի հայ քաջերը՝ որոնք իրենց կեանքի գնով ծառայեցան բռնապետին դէմ, եւ փրկեցին հայ ժողովուրդի քրիստոնեայ հաւատքը: Հանդիսութեան աւարտին, ներկաները, յատկապէս երդեցին «Հայր Մեր»ը եւ ուրախ – զուարթ մեկնեցան ընդունելէ ետք հիւրասիրաբար ներկայ եղած Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանի ջամբած օրհնութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն (1986 Նոյեմբեր) աւելի քան 50 հազար քուէներով երեսփոխան ընտրուած Ֆէրնանտօ Գասպարեան իր պաշտօնը ստանձնած է Փետրուար 1-էն ի վեր: Ան կը մասնակցի նաեւ Պրազիլիոյ նոր սահմանադրութեան աշխատանքներուն: Ծնած Պրազիլիա, Ֆէրնանտօ Գասպարեան ուսանողական չրջանէն սկսած է մասնակցիլ քաղաքական կեանքին: Ամուսնացած է Պրազիլիոյ երմտական նախարարին քրոջ՝ Տալմա Ֆուրանոյի հետ: Հայ երեսփոխանը հրաւիրուած է դասախօսելու Օքֆորտի եւ Նիւ – Եորքի համալսարանները: Ճարտարապետ եւ գործարար, 1963-էն ի վեր կոչուած է պատասխանատու պաշտօններու կառավարութեան մէջ՝ Ազգային Տնտեսական Խորհուրդի անդամ, Սան – Փաւլոյի, Ռիօ տէ Ճանէյրոյի եւ Ազգային ճարտարարուեստական Միութիւններու ատենապետ եւայլն: Իր հրատարակած գործերէն ծանօթ են «Ազգային տնտեսութեան պահպանումը» եւ «Լատին Ամերիկայի մէջ օտար դրամագլուխը եւ յառաջդիմութիւնը»:

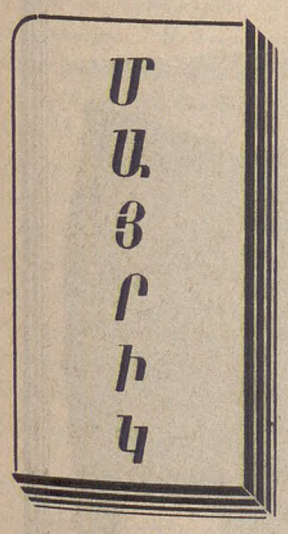
***

ՏԻԹՐՕՅԻ մէջ, Ցունուար 30-էն Փետրուար 1, դումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներու ներկայացուցչական 10-րդ ժողովը, որուն մասնակցած են բոլոր մասնաճիւղերու պատգամաւորները, խորհրդակցական ձայնով հիւրեր, ինչպէս նաեւ կեդր. վարչութեան անդամներ՝ Երուանդ Տիմիրճեան (Պէյրութէն) եւ Վարուժան Սեբոբեան (Մանրէալէն): Քննուած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ը հետաքրքրող հարցեր: Ժողովի ընթացքին յայտարարուած է, թէ տոքթ. Ժողֆ Մելիքեան, Եղիշէ Յոսեփեան, Յովհաննէս Սթամպուլեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ական ծանօթ մարդիկ մը, աշխարհի տարած-բերած գործով բոլոր մասնաճիւղերուն կեդրոնական չէնք մը ապահովելու համար Լիբանանի մէջ, կեդր. վարչութեան տրամադրութեան տակ դրած են 120 հազար տոլար:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 24-ին, նչուած է Մեծարենցի ծննդեան հարիւրամեակը: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Լուիզ Պաքար: Բանախօսած է «Մարմարա»ի աշխատակից Նուպար Ազարեան: Սիլվա Կոմիկեան արտասանած է Մեծարենցէն 14 քերթուածներ, խոր տպաւորութիւն թողլով ներկաներուն վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրատեան:

«ԱՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ոչ ոքի հանդիպեցայ նրբանցքին մէջ: Վերարկուս առնել կ'ուզէի, բայց բոլոր դռներն ալ փակ էին: Անոնցմէ մէկուն եռեւէն քանի մը խեղդուկ ծիծաղներ ու ձայն մը լսեցի, որ ինծի թուեցաւ, թէ սպիտակ բաճկոնով մարդունն էր: Կամացուկ մը զարկի դուռը: Ան բնազդաբար, ձեռքի չուտիկ չարժումով մը բերանը սրբեց, սակայն ես ժամանակ ունեցայ իր չրթունքներուն վրայ պախլավայի փոշիներ նշմարելու: Հեղուկ չաքարէն վազած էր կզակին վրայ, ուր ընկոյզի ու խմորի փշուրներ փակած մնացած էին:

– Կը ներէք պարոն, վերարկուս կ'ուզէի, եթէ կը հաճիք:

Երբ անհետացաւ վերարկուս բերելու համար, իր եռին սեղայ ընդարձակ խոհանոց մը, ու երկար սեղանին երկու կողմերը ըսպիտակ, ասեղնագործուած գոգնոցներով երկու կիներ, որոնք նըստած էին պախլավայի մեծ մասով պարպուած տուփին առջեւ:

Երբ գորգապատ սանդուխէն կ'իջնէի, ամէն յարկին պախլավայի պատմութիւնս տարբերակ կը փոխէր:

Զորրորդ յարկի սանդուխին վրայ լինծի համար որոշ էր, որ ծառաները տիկինէն զաշտնի նստած էին տուփս պարպելու:

Երրորդ եւ երկրորդ յարկին միջեւ այս բացատրութիւնս անհետեթէ թուեցաւ: Անկարելի էր խորհիլ որ սեղանապետ, խոհարար ու սենեկապանուհի անուշեղէնի տուփի մը կէսը կուլ տային ու տանտիրուհին չնչմարէր այս անփափկանկատութիւնը: Կամ...

Երբ առաջին յարկը կը հասնէի, բոլորովին պարզուած էր զաշտնիքը: Ցետադարձ ակնարկով մը վերակազմեցի տեսարանը:

– Տիկին, բուրդէ գուլպաներով փոքրիկ պարոնը տուփ մը բերաւ:

– Ի՞նչ է Ժոզէֆ:

Ժոզէֆ թուղթը կը պատռէր, կը բանար տուփը, զայն կը մօտեցնէր ռունգերուն, կը հոտոտէր խորհրդաւոր պարունակութիւնը.

– Կարծեմ տեսակ մը անուշեղէն է տիկին ... քովերը սեփ սեւ են, չաքարով թաթաւուն է ու կինամոն կը հոտի:

Տիկինը չէր կրնար, ինքզինքը զսպել ու «Ատուած իմ, ինչ սարսափելի» չզոչել, սակայն անմիջապէս վ'աւելցնէր.

– Այսինքն ... այսպէս կ'ըսեմ ... չի պիտցուիր, չէ՞: Եթէ կ'ուզէք Մարթին եւ Լիւսիլին հետ ձեր միջեւ բաժնեցէք:

Փողոցին այնքան մանրէներով, հայերու տունէն եկած այդ անուշեղէնը Ատուած գիտէ ինչպէս չինուած է, չէ՞:

Այն ատեն, այդ անձերը որոնց բուն անունները չէի գիտեր, նախ վերապահոնթեամբ կը մօտենային: Ցետոյ քաջասիրտն Ժոզէֆ չեզոքնկիւնի մը ծայրէն փոքրիկ կտոր մը կը խածնէր, պատրաստ՝ անմիջապէս թքնելու գայն: Հաստատելով սակայն, որ սեւը ընկոյզ է պարզապէս, եւ որ կինամոնը մնացեալին հետ լաւ համ մը կուտայ, կը խածնէր աւելի մեծ կտոր մը: Կտոր կտոր չեզոքնկիւնը կը վերջնար, Մարթ եւ Լիւսիլ կը հետեւէին իրեն, եւ այսպէսով Անոնք մօրաքրոջս 17 պախլավաները երեքի բաժնուելու վրայ էին:

Գլխուս մէջ եթէ այսքան կարեւորութիւն կը ստանային անուշեղէններս ու այսքան ծանր կը կշռէին, պատճառը այն էր, որ արեւուտ, աղուոր կիրակի մը յատկացուած էր անոնց:

Մարած էր սանդուխին լոյսը:

Մութին մէջ պահ մըն ալ կեցայ, դլուխս յենած երկաթեայ ապակեզարդ մեծ դրան:

Անկարելի համարկումի մը վերջին փորձս եղաւ ասիկա. բուրդէ գուլպաներովս ու մանկական վշտիս հետ վերադարձայ տակաւին տաքուկ առանձնութեանս:

Փողոցին անկիւնը Մայրիկս ժպտադէմ ինծի կը սպասէր: Հայց, արդեօք երբեք բաժնուա՞ծ էր ասկէ, երբ զինքը ձգած էի, Ալեքսանտրին երթալու համար, ինչ որ խորհրդանշան էր աւելի բարձր մակարդակի մը հասնելու: Ան իր հաւատարակչռութիւնը կորնչուց, երբ կեղծ ուրախութեամբ մը զիրկը նետուեցայ ու ըսի.

– Կերան ... իրենց մատներն ալ հետը:

Ասիկա ժողովրդական մեծ գնահատանք մըն էր զոր կ'արտայայտէին մեր մօտ, յատկապէս գնահատած կերակուրի մը պարագային, քանի որ կ'ենթադրուէր թէ ուտելիքին անմոռանալի համով թաթաւուն մատներն ալ անզգալաբար կուլ տրուած էին:

(Շար. 59)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այբի Տիկին Նուարդ Մխիթէրեան, զաւակները, թոռները, հարսերն ու փեսաները, Տէր եւ Տիկին Մխէյլ Մխիթէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սէհակ Դաշնակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մխիթէրեան եւ զաւակը, Պր. Ժան Մխիթէրեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիբակի, Մարտ 15, ժամը 13–ին հոգեկոյին վրայ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԻԽԱՅԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Նուվօ Սիմբթիէռ

Rue de la Ceriseraie, Colombes

Ի վերուիլին ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն, Օր. Ա. Ղազարեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր հօրեղբօր որդւոյն՝ Նորայր Ղազարեանի (Նիւեորք)։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կարեւոր հարց մը հետ զբաղելու եւ խնամելու համար, կ'ուզուի միջին տարիքի հայ կին մը։ Անունդ եւ բնակութիւն ապահովուած։ (Քաննի մէջ, Այլի – Մառիթիմ)։

Tél : (16) 93. 39. 44. 34
ou (16) 93. 38. 35. 05

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները։ – Ժոզիան Կարապետեանի, (ծնեալ՝ Վուժաս) թաղման առթիւ Եկեղեցւոյ պայծառութեան։ – Պր. Ժագ Կարապետեան եւ զաւակը 5000 Ֆ., 2000 Ֆ. Եկեղեցւոյ զարդոյին, 2000 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երդչախումբին, Այբի Տիկին Մարի Պապայեան եւ զաւակները 1000 Ֆ. եւ 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, Տէր եւ Տիկին Այպէր Մխիթարեան 3000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Ոսկանեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոխեան 1000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժան Տատոյեան (Փարիզ) 1·000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մահտեսեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գէորգեան 300 Ֆրանք, Տիկին Միքիթեան 250, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պիսքիճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հրանդ Զիլէքեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տէր – Մինասեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա.Ճէմեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Նիկողոսեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շէրքէքեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մինաս Ա.Ճէմեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գեղամ Մարգարեան 100 Ֆ., Մինասեան եղբայրներ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ա.Ճէմեան 200 Ֆ. Եկեղեցւոյ զբօսրոցին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաքիճեան 100 Ֆ. «Յառաջ» թերթին, Տէր եւ Տիկին Սերժ Դաւիթեան (Պանոուլէն) 1000 Ֆ., Այբի Տիկին Հիլտա Լուսարարեան 300, Այբի Տիկին Աբշալոյս Հաճի Վարդանեան 150 Ֆ., Տիկին Մարի Վառնաճեան եւ զաւակները 500 Ֆ.։

ENGHIEN
HOTEL DES VENTES
2, rue du Docteur-Leray
Tél : 34. 12. 68. 10

Dimanche 29 Mars à 14 h 30

Chefs d'œuvre de l'art nouveau et de l'art déco

N° 32

Emile Gallé (1846 - 1904)

"Le champ du sang"

Exceptionnelle commode
en noyer de Turquie
mouluré et sculpté

Ce modèle fut créé par Emile Gallé pour l'exposition de Paris en 1900. Dénommée dans un premier temps «LE SANG D'ARMENIE» elle était destinée à commémorer les massacres des Arméniens par le sultan turc Abdul-Hamid : l'exterminateur des Arméniens se verra publiquement menacé de la sombre équité.
Les tulipes sont censées figurer le peuple arménien succombant sans être déraciné.

- ՃԱՇ -

Կապոյտ Ծաչի Սէն – Ժեռոմի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը, Մարտ 14–ին, Շաբաթ գիշեր, ժամը 21–ին թաղին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայկական ջերմ մթնոլորտ։ Ճոխ եւ համեղ ճաշեր պատրաստուած վարչութեան կողմէ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշը՝ Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 13–ին «Ալեք Մանուկեան» սրբահին մէջ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 15, «Անառակի Կիրակի»ն ժամերգութիւն 8·45–ին, Աբեղայ 9·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·15–ին այս առթիւ պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ «Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի Աշակերտութիւնը», ղեկավարութեամբ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Կէսօրէ յետոյ ժամը 3–ին, Ազգային Տան սրահին մէջ՝ Վարդանանց Տօնակատարութիւնը։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէ Հայկազեան վարժարանի աշակերտութիւնը, այս առթիւ օրուան նիւթին չուրջ կը խօսի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

A l'occasion de la parution du N° 2
de la

Revue «ANI»

le CRDA organise

UNE GRANDE FÊTE-RENCONTRE ENTRE LES PEUPLES GÉORGIEN et ARMÉNIEN

LE SAMEDI 28 MARS
à partir de 20 h 30
AU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, RUE DE COURCELLES
75017 PARIS

- Buffets arménien et géorgien, soirée dansante
- Animations diverses (vente-signature de livres, toasts géorgiens, musique folklorique du Caucase avec Gérard Madilian ...)

Inscription : 120 F par personne à envoyer au plus tard le 21 mars à C.R.D.A.
36, rue de Trévise, 75009 Paris

U. G. A. B. - MARSEILLE

CONFÉRENCE

du
Professeur Lévon MEKERTCHIAN
Membre de
l'Académie des Sciences d'Arménie

«LA POESIE ARMENIENNE MEDIEVALE»
(en arménien
avec traduction simultanée)

le Vendredi 20 Mars à 21 h
au siège de l'UGAB
33, cours Pierre Puget, Marseille

Cette Conférence est donnée à l'occasion du séjour en France du Professeur Mekertchian, dans le cadre de l'accord entre les Universités d'Erévan et de Montpellier III.

ՄԱՐՍԷՅԼ. ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Հովուական այցելութեան առթիւ, կը բակի, Մարտ 15, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, 26, rue Sibyle – 13001 Մարսէյլ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Յաւարտ պատարագին ընդունելութիւն եւ հացկերոյթ. Հացկերոյթի համար տեղերը ապահովել՝

Հեռ. – 91 – 48 – 19 – 60

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. Մ. ԻՈՒԻԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

կը ներկայացնէ Ամերիկահայ նկարիչ–քանդակագործ–դրագէտ

ՎԱՐՍԱԶ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

Արուեստի Աշխարհը

Նկարչական Ցուցահանդէս

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Մարտ 5–էն մինչեւ Մարտ 14
(ժամը 17էն 21)

Լուսարձակով պիտի ցուցադրուին արուեստագէտին կարեւոր գործերը։

– Մուտքը ազատ է –

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Կապոյտ Ծաչի Պօմոնի Նայիսի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ի յիշատակ իր հանգուցեալ ընկերուհիներուն, Կիրակի, Մարտ 29, եւ արարողութենէն ետք՝ ճաշ ժամը 13–ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 MARS
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ԱՓԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.444
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.444

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

«ԵՍ ԸՐԻ – ԴՈՒՆ ԶԸՐԻՐ»ի անհամ բանավէճ մը ծագեցաւ Մաարիա, Շիրաքի եւ Միթերանի միջեւ, այսինքն Ֆրանքոֆրանսական տարակարծութիւնը հրապարակեցաւ օսար հողի վրայ, ինչ որ այնքան ալ յաջող գործ մը չէր: Շիրաք անհրաժեշտ նկատած էր յայտնել լրագրողներու, թէ երբ իր կառավարութիւնը կազմուած է, ինք հաստատած է որ Ֆրանսա չի կրնար մեկնակէտ ծառայել ահաբեկիչներու համար, որոնք իրենց յանցապարտ չարագործութիւնները կը կատարեն ժողովրդավար պետութիւն մը մէջ, ուրեմն ինք որոշած է որ սերտ գործակցութիւն մը ըլլայ երկու երկիրներուն միջեւ: Միթերան ալ պատասխանելով Եւրոպա Մէկ կայանի խօսնակի հարցումներուն, հարկ տեսած է ձգտել. – «Ձիշդ է որ եօթը ամսուան մէջ, 50 արտաքսում եղաւ Շիրաքի օրով, բայց յիշեցնենք որ 1982–էն 1985, Ֆելիփէի օրով, արտաքսումներ որոշեցինք բանակցուած երաշխաւորութիւններով: Շիրաք իրաւունք ունի պարծենալու որ Պասքերը արտաքսուած են, բայց նման գործերու մէջ, ինչ որ դժուար է՝ սկսելն է»: Այլ խօսքով համակեցութեան ազատ լաթերը փրէնեաններէն անդին ալ կը լուացուին, մինչ ասդին ալ՝ ընկերվարական պարագլուխները Շիրաքի վրայ կը յարձակին, ու ժոսպէնի «Պետութեան դէմ սխալ» կ'ոխակէ նախարարապետին խօսքերը:

ԺԱՆ – ԼՈՒԻ ՆՈՐՄԱՆԴԻՆի կեանքը վտանգուած է կրկին, որովհետեւ «Ցեղասպանական Արդարութեան Կազմակերպութիւնը» Հինգշաբթի օր սպառնայ սպանել Անթէն 2–ի լրագրողը, եթէ Շիրաք չհերքէ Միթերանի յայտարարութիւնները, զոր պատանդ բռնողները «անպատասխանատու» կը նկատեն: Հանրապետութեան Նախագահը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին (Երեքշաբթի, դիւանագիտական մամուլին առջեւ) պնդած էր որ կարելի չէ բանակցիլ ահաբեկիչներուն հետ ու ոդեկոչած զէնքի հայթայթումը Իրաքի: Աւելցուցած էր որ Ֆրանսա մերժած է զէնք ծախել Իրանի եւ այդ է, թերեւս, պատճառը այն դժուարութիւններուն, որոնք ծագած են Ֆրանքոիրանեան վէճը կարգադրելու համար եւ մանաւանդ՝ պատանդներու հարցը: Այս մասին է որ արդարութեան կոմկերպութիւնը ճշդում կը պահանջէ Շիրաքէն: Այս ամբողջը ցոյց կուտան որ իրաւունք ունէր «Երրորդ մարդը» որ անչուչ քիթին տակէն կը խնդայ, ու կը չարունակէ քալել, կամաց –կամաց, աչքը յառած էլիզէի:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ատիպուեցաւ տեղի տալ ու արտօնել գարեջուրի ներածումը, զոր, ցարդ կ'արգիլէր: Արդարեւ, Լիւքսանպուրկի Եւրոպական Արդարութեան ատեանը հակօրինական համարեցաւ «Անապատասխանատու» որ կ'արգիլէր օսար գարեջուրերու առեւտրականացումը Գերմանիա, չորս դարէ ի վեր: Գերմանացի գարեջրագործներուն համար դիմաւոր «խարդախները» Ֆրանսացիներն էին, որոնք կը համարձակէին յաւելեալ բաներ մը ներմուծել իրենց գարեջուրին մէջ (կակաչն, հմուլէն, գարիէն եւ չուրէն զատ) պահպանումին համար: Ֆրանսացիներուն կարծիքով, այս դիրքը «անրջնութեան» սկզբունքէ աւելի, չուկայի պաշտպանութենէ մղուած է: Օտարները երկինք կամ եպիսկոպոսարէն կը խառնեն, ինչ որ թոյլ կուտայ որ իրենց գարեջուրերը փոխադրելի ըլլան, այսինքն՝ արտածելի: Յարդ Բրանդենպուրգ ենթարկուած էր գերմանական պահանջին, մանաւանդ որ Գերմանիա եւրոպական մեծագոյն չուկան է (95 հազար հարիւրալիթր կը խմուի, տարին):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ օրինագիծը այս դարնան պիտի չծեծուի Ազգ. Ժողովին մէջ, յայտարարեց Արդարութեան նախարարը: Այլ խօսքով, հոսալ, կառավարութիւնը յետ – քայլ կ'ընէ, Լը Փէնի համար՝ անձնասուր կ'ըլլայ: Հակառակ այս նոր հրաժարումին, կիրակի օրուան ցոյցը չէ ջնջուած: Ինչ որ սակայն բացայայտ է, այն է որ քանի մը բացառութիւնները մէկ կողմ դնելով (ապագայնացում, եւայլն) մեծամասնութիւնը օրէ օր կը հրաժարի իր այն ծրագիրներէն, որոնց համար – գոնէ սկզբունքով – ընտրուած է: Բայց, պէտք չէ անտեսել որ ընտրապայքարը սկսած է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱԾԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 3 – 9)

ԽՈՀԱՍՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԳԷՏ

Մոսկուայի «Նաուկա» («Գիտութիւն») հրատարակչականը «Գիտա – կենսագրական դրականութիւն» մատենաշարով լոյս ընծայած է Ժորժ Գանինի «Խաչատուր Աբովեան» դիրքը: Այս աշխատութեամբ Խաչատուր Աբովեան ընթերցողին կը ներկայացուի իրրեւ աշխարհագրագէտ: Հեղինակը համառօտ կերպով կը խօսի Աբովեանի մանկավարժական կեանքին ու գործունէութեան մասին: Աբովեան մեծ նպաստ բերած է հայ աշխարհագրութեան զարգացման. ան ստեղծած է հայերէն անուանումներով առաջին դասընթ (քրլոպ), կազմակերպած է Հայաստանի ծիրեւ աշխարհագրական առաջին կայանը եւ երկրագործական առաջին աշխատանոցը: Ան ունեցած է նաեւ Հայաստանի տնտեսութեան վերակառուցման դաղափարը: Ժորժ Գանին վերլուծելով Աբովեանի աշխարհագրական ուսումնասիրութիւնները՝ կը մատնանշէ անոր ծառայութիւնները այս նիւթի դասաւանդման եղանակները զարգացնելու գործին մէջ: Գիրքը լոյս տեսած է 11·700 տպաքանակով:

ՏՈՄՍԵՐ

ՉՆՉԻՆ ԲԱՆԵՐ, ՄԵԾ ԲԱՆԵՐ

Բնութիւնս է: Չնչին բաները կրնան անհամեմատ ուրախութիւն պատճառել ինծի: Օրինակ՝ երբ կ'անցնիմ դեղարանի մը առջեւէն ու ներսը յաճախորդ չեմ տեսներ, կ'ուրախանամ:

Նման ուրախութիւն մը զգացի, երբ կարգ մը դեղագործներ յայտարարեցին, թէ իրենք պիտի մերժէին *սրբկնկի* վաճառքը ու այս մերժումին համար, անոնք մէջտեղ կը նետէին խղճմտանքի իրաւունքը: Անոնք կը մերժէին ապրելի մուտք ունենալ ու չէին ուզեր բաջալերել թմրեցուցիչի գործածութիւնը, նոյնիսկ երբ կարգ մը պատասխանատուներ կը կարծէին, թէ այդ կազմածին ազատ վաճառքը կրնայ նպաստել հանրածանօթ հիւանդութեան կասեցումին կամ առնուազն դանդաղեցումին:

Նախակրթարանի մէջ իսկ, ունէինք *Բարոյագիտութիւն* կոչուող դաս մը ու շատ լաւ կը յիշեմ այդ դասերէն մէկուն թեման՝ *Արհեստակցական Խղճմտանք*: Դասը կը բացատրէր, թէ ոեւէ աշխատաւոր պարտաւոր էր խղճմտանքով կատարելու իր աշխատանքը ու ասիկա յօգուտ աշխատատեղիին, ապա մարդկային ընկերութեան: Վերջը միայն կ'իմանայի, որ կարգ մը արհեստներ կիրարկողներ պէտք էր հանդիսաւոր երդում կատարէին, մանաւանդ անոնք որ կապ ունէին մարդկային կեանքին հետ, մարդու առողջութեան հետ: Վերջն է որ լսած էի Հիպոկրատի անունը:

Ու այդ դեղագործներուն ինծի պատճառած ուրախութիւնը ջնջուեցաւ, երբ կարդացի, որ Ֆրանսայի խաղաքներէն մէկուն մէջ, ատամնաբոյժ մը՝ շատ դրամ վաստկելու համար՝ գիտակցաբար կը խանդէր իր յաճախորդներէն շատերուն ակռաները, կրկին շինելու համար:

Յակոբ Պարոնեանի *Արեւելեան Ատամնաբոյժը* ո՞ւր, *Արեւմտեան Ատամնաբոյժը* ո՞ւր: Մարդը, հակառակ երդումին, ի՞նչպէս տմարդութիւնը կրնար հասցնել աներեւակայելի վատութեան սահմաններ ու կը խորտակէր մարդոց առողջութեան եւ գեղեցկութեան ցնպատող անդամները:

«Չարերը միայն երգ չունին» ըսուած է ու այդ ատամնաբոյժը այլեւս իրաւունք չունի դաշնակի ստեղնաշարը յիշեցնող ատամներէն դուրս եկող երաժշտութիւնը լսելու:

Եթէ պրպտենք մեր յիշողութիւնը, եթէ հարց տանք մեր շուրջի մարդոց, պիտի իմանանք պատմութիւններ, որոնք ցոյց կուտան, որ մսագործ ըլլալու անարժան այլ գործող վիրաբոյժներ կան, իսկ անդին խղճամիտ մասնագէտներ, որոնք իրենց գործը բարձրացուցած են արուեստի մակարդակին: Քիչ չէ թիւը նաեւ այն առեւտրականներուն, որոնք երկվայրկեան մը չեն տատամսիր կոխոտելու իրենց արհեստակցական խղճմտանքը ու թունաւոր կաթ կը վաճառեն կամ թունաւոր գինի կ'արտադրեն:

Ու այս խորհրդածութիւնները դիս կը հասցնեն զէնքի արտադրութեան ու ծիքգիրիս հարց կուտամ, թէ զայն շինող – ներն ալ պէ՞տք է ունենան արհեստակցական խղճմտանք, ինչպէ՞ս պէտք է աշխատին անոնք, այնպէ՞ս որ իրենց շինած բնդանօթը, ռմբաձիգը կամ խորտակիչը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ

«Յառաջ» *Մարտ 12–ի թիւով արձագանգած էինք Վրաստանի կուսակցական կարգ մը պատասխանատու անձերու պաշտօնազրկումներուն եւ կատարուած մաքրագործումներուն: «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Փետրուար 21 – 25 թիւերէն կ'իմանանք, թէ նման մաքրագործումներ ալ տեղի ունեցած են Հայաստանի մէջ:*

Այսպէս, Մասխի շրջանի կոմիտէի Ա. քարտուղար Գ. Սաֆեան ազատ կացուցած է իր պաշտօնէն եւ դինք փոխարինած է Ա. Յարութիւնեան, որ նախապէս Ա. քարտուղարն էր Մեղրիի շրջանային կոմիտէի: Մեղրիի մէջ Ա. Յարութիւնեանի փոխարէն, Ա. քարտուղար ընտրուած է Ռ. Մեհրաբեան, որ նախապէս կեդր. կոմիտէի գիւղատնտեսութեան եւ անունդի արդիւնաբերութեան բաժնի վարիչի տեղակալն էր:

Արտաշատի շրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղար Կ. Յովհաննիսեան հեռացուած է իր պաշտօնէն եւ տեղը անցած Զ. Գէորգեան, որ նոյն պաշտօնը կը վարէր Արագածի շրջանը: Այս վերջնոյն փոխարէն Ա. քարտուղար ընտրուած է Վ. Աբրահամեան, որ նախապէս կեդր. կոմիտէի գիւղատնտեսութեան եւ անունդի արդիւնաբերութեան բաժնի վարիչի տեղակալ էր:

գործածութեան ատեն չունենայ ո՛չ մէկ ընկրկում ու դիմացինին չտայ վերապրելու ո՛չ մէկ պատեհութիւն: Հապա այդ գէնքի վաճառականնե՞րը, որոնք մահ կը վաճառեն հակամարտ կողմերու, որպէսզի իրենք դրեակ, եախք եւ սիկար ունենան: Հապա գէնքի առեւտուրը իրենց արտաքին գլխաւոր ապրանքը բրած պետութիւննե՞րը, որոնք տեղեկագիր ալ կը հրատարակեն ու դասաւորում կատարելով, յուզումով կը նկատեն որ իրենց դիրքը խախտած է, հետեւաբար նոր նիգ պէտք է բնեն՝ վերագտնելու համար կորսուած յաճախորդները:

Պահ մը կը ներես անպարկեշտ պղտվաճառին անբարեխիղճ աւելածուին, հապա բժիշկի՞ն, ատամնաբոյժի՞ն, գէնքի վաճառականի՞ն:

Հապա այն փաստաբանի՞ն, որ մոռցած իր պարտականութիւնը, մոռցած իր երդումը, արհեստակցական խղճմտանքը, կը դաւանանէ իր յաճախորդին եւ որ սակայն պարկեշտութեան զարթնումով մը կը խոստովանի, թէ *ազատ են այլեւս ձեռքերը* ու ինքզինք կը յանձնէ հանրութեան դատարանին:

Զնչին բաներով ուրախացող մը անպայման որ կրնայ տխրիլ նաեւ նման չնչին բաներով: Բայց կը նկատեմ որ տխրութիւն պատճառող հարցերը հաճախատութեան ոչ մէկ եզր ունին չնչին, ուրախութիւն պատճառող բաներու հետ:

Նոպել ստեղծեց պայթուցիկը ու խղճմտանքը հանդարտեցնելու համար ստեղծեց խաղաղութեան, Գրականութեան կամ գանազան գիտութիւններու մրցանակներ: Հապա միւսնե՞րը, հապա անդէմ, անթիւ, անպարկեշտ միւս արհեստաւորները, որոնք կը դաւանանեն արհեստակցական խղճմտանքին ու մեր կեանքը կը վտանգեն ամէն վայրկեան:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ԷՋԵՐԷՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ Է ՆԱԵԻ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻԻՆ...

Հայերու ցեղասպանութիւնն Թուրքիոյ մէջ ... Քիւրտերու ցեղասպանութիւն Թուրքիոյ մէջ ... Այդ ո՞ր ժողովուրդն է, որ դանուելով Թրքական սարկութեան լուծին տակ, չէ ենթարկուած բռնի ձուլման, ֆիզիքական ոչնչացման եւ մշակութային դիմազրկութեան:

Մանազէտներու դիտականօրէն հիմնաւորուած հաշիւներու համաձայն, այսօր Պուլկարները կրնային ըլլալ Եւրոպայի 20 միլիոնոց ազգերէն մին, եթէ հինգ հարիւրամեակ չարունակ Պուլկարիա հաստատուած չըլլար Թրքական տիրապետութիւն:

Շնորհիւ իրենց վազ վերածնունդին, որ նախորդած է եւրոպական բազմաթիւ այլ ժողովուրդներու վերածնունդը, Պուլկարները կրնային ըլլալ նաեւ՝ Եւրոպայի ամէնէն բարձր մշակոյթ ունեցող ազգերէն մին, եթէ անոնց մշակութային զարգացումը ընդհատուած չըլլար կէս հազարամեակով:

Պուլկարներու բռնի եւ զանգուածային մահմեդականացումը եւ Թրքացումը, որուն կ'ընկերանային կոտորածներն ու մշակութային սմայացումը, չարունակուեցաւ սարկութեան հինգ հարիւրամեակներու ընթացքին եւ նոյնիսկ Ազատագրումէն ետք: Այս պարագային արդէն Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ մնացած պուլկար բնակչութեան չրջանակէն ներս:

Ենիչերական զօրագունդի մասին իր աշխատութեան մէջ Թուրք հեղինակուհի պատմաբան Իմաձիլ Հաքի Ուզունչարչըլը, կը նչէ թէ ենիչերութեան գլխաւոր նպատակներէն մին այն է՝ որ «Ռումելիի քրիստոնեայ բնակչութիւնը ստիպաբար հաւատափոխ ընեն ու զարձնեն մահմեդական»:

«Հարկ է նկատել, որ Պուլկարներու մէջ կան միլիոնէ աւելի մահմեդականներ: Անոնք չեն եկած Ասիայէն, ինչպէս ընդունուած է համարիլ: Այդ մահմեդականները այն Պուլկարներու սերունդներն են, որոնք հաւատափոխութեան ենթարկուած էին նուաճումներու չրջանին եւ յետագայ տարիներուն», – 1878–ին գրած է Օսմանեան կայսրութեան ամէնամեծ կառուն դէմքերէն մին, Դանուբեան նահանգի նախկին կառավարիչ, իսկ այնուհետեւ կայսրութեան վարչապետ Միթհատ Փաչա:

«Եւրոպական կառավարութիւններու ուչադրութիւնը անհրաժեչտ է հրաւիրել այնքան աննչան փաստի մը վրայ, որ, թերեւս, անոնք չեն ալ նկատած. կ'ուչնչացնեն ամբողջ ժողովուրդ մը: Ո՞ւր: Եւրոպա: Այդ կոտորածներու վկաներ կո՞ն արդեօք: Մէկ վկայ կայ՝ ամբողջ աչխարհը»: Վիքթոր Հիւկոյի հրապարակած այս ահմոկեցուցիչ մեզադրանքին, որ կը ներկայացուէր Եւրոպայի ու ամբողջ աչխարհի 1876–ի Ապրիլեան ապստամբութեան ժամանակ ծայր տուած պուլկար ցեղասպանութեան առիթով, միացաւ նաեւ հռչակաւոր անգլիացի Ուիլեըմ Կլատսթոն, որ իր ճառերուն եւ գրքոյկներուն մէջ կը նչաւակէր Թուրքերու զանութիւնները Պուլկարիոյ մէջ:

Այն ժամանակներու մեծ լրագրողներէն մէկուն՝ ամերիկացի Մաքկահանի լրատուութիւնները Պաթաքի եւ Պուլկարիոյ ապստամբած միւս չրջաններու մէջ տեսի ունեցող կոտորածներու նկարագրութիւններով յուզեցին Եւրոպան ու Ամերիկան:

Սպանալեզու աչխարհը եւս ցնցուած էր Ռոպէ Քերնահէս Պրեմոնի հաղորդագրութիւններով, ուր նկարագրուած էին այն սարսափները, որոնք տեսի կ'ունենային Պուլկարիա. «Թուրքերը պուլկար ընտանիքներէն կ'առեւանգեն ապչիկները, որպէսզի տանին իրենց հարեմները, իսկ եռամեայներն ու ծերերը կը դլխատեն կատարեալ պազարիտութեամբ» ... «Կանայք իրենց ուրուականներ կը թափտրին իրենց զաւակներուն, հայրերուն եւ ամուսիններուն դիակներուն միջեւ, ուժ չունենալով դերեզման փորել զանոնք թաղելու համար»:

Իսկ Ռուսիա՞ն ... Ռուսիա պուլկար ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը կը դատապարտէր ոչ միայն ցասման խօսքով, այլեւ իր հազարաւոր զաւակներու արեան գնով Պուլկարները վրկեց սարկութենէ եւ կոտորածներէ, որպէսզի հինգ հարիւր տարուան ընդմիջումէ ետք զարձեալ հաստատուէր պուլկար պետականութիւնը:

Պեռլինի համաձայնութեամբ որոչուած պուլկարական սահմաններէն դուրս դեռ նըւազ տարածութեան մէջ կ'ապրէր պուլկար բնակչութեան կարեւոր մասը: Միայն Արեւելեան Թրակիա կ'ապրէին չուրջ 200 հազար Պուլկարներ: Ջանազանք կոտրեցին Թուրքիոյ մէջ Հայերու ցեղասպանութենէն երկու տարի առաջ:

1878–ին Պոլիս Ֆրանսերէն հրատարակուեցաւ «Վիլայէթներու ազգագրութիւնը» գիրքը, ուր վիճակագրական տուեալներ կան Աբրիանապոլսոյ վիլայէթի 1877 – 1878 թուականներու բնակչութեան մասին: Կը պարզուի, որ այդ ժամանակ վիլայէթի մէջ ապրած են 156·417 Պուլկարներ: Այս թիւը չի պարունակեր Պոլիս եւ Պոլսոյ վիլայէթին մէջ բնակող Պուլկարներու քանակը (չուրջ 40 – 50 հազար) ինչպէս նաեւ Պալիքէսիր ու Պանարբոմա վիլայէթներուն մէջ ապրող պուլկար բնակչութիւնը:

Նոյն, 1878–ին Պոլիս լոյս տեսնող Ֆրանսերէն «Քուրիէ տ'Օրիան» պարբերականը հրապարակած է վիճակագրական մանրամասն տեղեկութիւններ Աբրիանապոլսոյ դիւղերու եւ քաղաքներու բնակչութեան մասին: «Մարդահամարը, որուն արդիւնքները կը հրապարակենք, – կը զրէ լրագրի հրատարակիչ Ժան Փեթիբի, – կատարուած է մեծ ուչադրութեամբ եւ մենք կ'ուզենք որ միջազգային յանձնախումբի մը յանձնարարուէր զայն քննութեան: «Քուրիէ տ'Օրիան»ի տուեալներով՝ Արեւելեան Թրակիա 1878–ին ապրած են 219·189 Պուլկարներ:

Եւրոպական երկիրներու դիւանագիտականներ, ներկայացուցիչները, ազգագրագէտները, ճամբորդները բազմաթիւ տեղեկութիւններ կուտան Արեւելեան Թրակիոյ պուլկար բնակչութեան մասին: Նման տեղեկութիւններ ափոուած են նաեւ եւրոպական մամուլի եւ զրականութեան մէջ: 1707 – 1708 թուականներուն Թուրքիոյ մէջ Ֆրանսայի դեսպան եղած Ֆերոլ գրած է, թէ «Թրակիա բնակեցուած է Պուլկարներով»: Մինչեւ Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը, Աբրիանապոլսոյ Աւստրիոյ հիւպատոս Կառլ Սաքս եւս կը զրէ. – «Պուլկարները կը կազմեն Աբրիանապոլսոյ վիլայէթի բնակչութեան զրեթէ երկու երրորդը»: Նոյն այդ ժամանակաչրջանին, դերմանացի ազգագրագէտ Հէյնտրիխ Քիփէրի կարծիքով, «բնակչութեան զեռակուող մասը մինչեւ Պոլսոյ պարիսպներուն տակ կը խօսի պուլկարերէն»: Իսկ Փարիզի համալսարանի արեւնական դրականութեան դասախօս Սիմբրիէն զրած է. – «Պոլսէն ընդամէնը քանի մը մղոնի վրայ կը հնչէ հաճելի ու հարուստ պատմական լեզուն»: Եւրոպացի կարդ մը դիւանագիտներու կարծիքով 1913–ին Արեւելեան Թրակիա ապրած են չուրջ 200 հազար, իսկ ուրիչներու կարծիքով՝ աւելի քան 300 հազար Պուլկարներ: Գերմանացի պատմաբան Ռիխարտ Ֆոն Մաս կը նչէ, թէ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ ապրած են 228·278 Պուլկարներ (առանց հաչուելու մահմեդականացուած Պուլկարները), իսկ Ֆրանսացի պատմաբան Լէոն Լեամուշի կարծիքով՝ 364 հազար:

Չեխ արեւնագէտ Լ. Նիդերլէն կը բերէ աւելի մեծ թիւ մը՝ հկս միլիոնէ աւելի: Ինչպէս ան, այնպէս ալ քանի մը ուրիչ հեղինակներ այդ թիւին մէջ նկատի կ'առնեն նաեւ Պոլիս, Պոլսոյ վիլայէթի եւ Աբրիանապոլսոյ վիլայէթին յարող չըրջաններուն մէջ ապրող Պուլկարները: Այսպէս թէ այնպէս, Արեւելեան Թրակիա, որ այսօր կը գոնուի Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ, մինչեւ 1913 թուականը ապրած են աւելի քան 200 հազար Պուլկարներ:

Հիմա այդ չրջանին մէջ, բացառութեամբ մահմեդականացուած Պուլկարներու աննչան քանակութեան, Պուլկարներ չկան: Ի՞նչ պատահած է անոնց:

Թրքական սարկութիւնէն Պուլկարիոյ ազատագրութեան յաջորդող քանի մը տարիներու ընթացքին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ մնացած Արեւելեան – Թրակիացին արտաքսուեցան չուրջ 70 հազար Պուլկարներ: 1903–ին Մակեդոնիոյ եւ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ բռնկեցաւ Պուլկարներու ընդհանուր ապստամբութիւնը Թրքական լուծի դէմ, որ, սակայն, դաժանօրէն ճնչուեցաւ: Միայն Արեւելեան Թրակիոյ մէջ Թրքական հարդանները հրոյ ճարակ դարձուցին 66 դիւղ, ապանեցին 2·565 Պուլկար, օթեւանէ զրկեցին 12·800 հոգի, իսկ 20 հազարն ալ ապստամբ դասեր Պուլկարիա:

Արեւելեան Թրակիոյ պուլկար բնակչութեան համար ամէնէն ողբերգականը 1913 թուականն էր: Այդ տարին էր, որ պուլկար կուռ բնակչութեամբ զարերով բնակեցուած երկրամասէն Պուլկարները ի սպառ չքացան: Թրքական բանակի ամառնային յարձակման ժամանակ Պուլկարներու մէկ մասը կոտորուեցաւ, միւս մասը աքսորուեցաւ արեւելք, Թրքացաւ, բռնի մահմեդական զարձաւ, իսկ պերակըչող մասն ալ տեղահան եղաւ հայրենի հողէն: Ու այսպէս լուծուեցաւ պուլկար ազգային փոքրամասնութեան հարցը այդ մարզին մէջ:

Ո՞րքան էր Արեւելեան Թրակիոյ Պուլկարիա փոխած Պուլկարներու թիւը: Այս մասին պետութիւն ունի անվիճելի փաստաթուղթ մը: Ա. Աչխարհամարտէն առաջ տեղի ունեցած Փարիզի խաղաղ համաժողովի հասցէին զրկուած էր 1913–ին Արեւելեան Թրակիայէն վտարած եւ Պուլկարիա ապաստանած 164·306 Պուլկարներու կողմէ ստորագրուած խնդրագիր մը: Այդ վաստաթուղթի ստորագրութիւնները վաւերացուած էին համայնական իշխանութիւններու կողմէ՝ ըստ բնակութեան վայրի:

Արեւելեան Թրակիոյ բնակչութիւնը 1913–ին արտաքսելու ժամանակ Թուրքերու կատարած ոճրագործութիւններու մասին պատկերացում մը կրնայ տալ Պուլկարդէօյ դիւղի ողբերգութիւնը:

1913ին Պուլկարդէօյը ունէր 500 ծուխ՝ 2·500 բնակիչ: Բոլորն ալ՝ Պուլկարներ: Յուլիս 2–ին Թրքական զօրամասերը էլեկը պչկի եւ Նէչամի պչկի հրամանատարութեամբ խուժեցին դիւղ: Թրքական ռազմական Ջոկատները չրջեցան բոլոր տուները եւ այրերը հաւաքելով տարին դիւղէն: Թուրք սպան, որ դիւղին պարետն էր, Թալանի համար յղուած զինուորներուն հրամայեց հաւաքուիլ: Շարքի կանոնեցնելով եւ հրահանգներ տալով, ան յայտնեց թէ ճառ պիտի արտասանէ: Այնուհետեւ ճառ քաչուեցաւ եւ ճառերը փոխարէն զինուորներուն հրամայեց կրակ բանալ խմբուած 350 այրերու վրայ, որոնցմէ, ինչպէս եւեթ պարզուեցաւ, հրաչքով փրկուեցան ընդամէնը, ութ հոգի, մինչեռ դիակները պազանարար ապանուեցան: Այդ դիւղին մէջ ապանուեցան նաեւ 25 կիներ եւ բազմաթիւ երախաներ: Անոնք մնացած տուները կողոպտելէ ետք զինուորները կրակի տուին դիւղը: Շարքէն չարունակուեցաւ դրացի անտառներու մէջ, ուր թաքնուած էր Պուլկարդէօյի բնակիչներու մէկ մասը: Բռնուողները տեղնուտեղը կը գնդակահարէին: Երիտասարդ կիներն ու աղջիկները սպանդէ առաջ լրբօրէն կը խոչտանգէին, կը բռնաբարէին ու կը տանջէին: Պուլկարդէօյի 1100 ապանուած այրերու, կանանց եւ երախաներու ինքնութիւնը պարզուած է անուն առ անուն:

Նոյն ճակատագրին արժանացած են Արեւելեան Թրակիոյ պուլկար միւս դիւղերը: Ամէնէն մեծ կոտորածը տեղի ունեցած է Արատ դեռի Արմականեան հովիտին մէջ, ուր Թրքական հորդաները չրջապատեցին Պուլկարիա փոխչող Պուլկարները: Այդ հովիտին մէջ կոտորուեցան 7·800 այր, կին ու երախայ:

Քայաճիք դիւղին մէջ սպանուեցան 56 այրեր: Ջանազանք զոյդ – զոյդ կապած եւ կացինահարած էին դիւղին եկեղեցւոյ մէջ: Փրկուած էին միայն երկու հոգի: Մէկը կրցած էր թաքնուիլ դրան եւեթ, իսկ միւսը՝ թէեւ վիրաւոր, փախած էր: Այդ երկուքն ալ պատմած են ողբերգութեան մասին, որուն ականատես եղած են:

Թրքական իչխանութիւններու համար սովորական գործելակերպ դարձած է սեփական դպանութիւնները գոհերուն վերագրելը եւ արտասահմանեան պաչտօնակատար ներկայացուցիչներն ու լրագրողները համոզելը, թէ իրականութիւնը այդ է: Այնուհետեւ իրենք ալ կը սկսին Եւրոպայի «բողոքել պուլկարական եւ հայկական» բարբարոսութիւններու մասին: Արեւելեան Թրակիա տեղի ունեցած սպանդէն եւեթ Պոլիս ժամանեցին Ֆրանսայի դրող Փիէռ Լոթի, օտար դիւանագէտներ ու լրագրողներ, որոնք կը հետաքրքըրէին արիւնոտ դէպքերով: «Յատկապէս ընտրուած Թուրք զործակալներուն, – կը զրէ փրոֆ. Միլեթիչ, – յանձնարարուեցաւ հաւաքել կոտորածներուն զոհ զրաձած պուլկար կանանց ու այրերու դիակները, փոխել անոնց հագուստը, հագցնել Թրքական զգեստներ: Այս զործողութեան գլխաւոր դէկավարն էր Ադրիանապոլսոյ քաղաքային խորհուրդի զործակալ Իսմայիլ Իսմայիլ: Յետոյ, երբ դիակները արդէն լուսանկարուած էին, ան պարզեւ տալու ակնկալութեամբ, ինձի խոստովանեցաւ, որ սպանուած բազմաթիւ Պուլկարներ Թաղած է: Ինչպէս նաեւ յայտնեց, որ քաղաքային խորհուրդի չրջամանով լուսանկարելու համար փոխած է սպանուածներու զգեստները»:

1913–էն եւեթ Արեւելեան Թրակիա չատ քիչ Պուլկար մնաց: 1925–ին տեղ ոչ մէկ քրիստոնեայ կ'ապրէր: 1935 Հոկտեմբերի Թուրքիոյ մարդահամարի ժամանակ Ադրիանապոլսոյ վիլայէթի մէջ, ուր քանի տարի առաջ քանի մը հարիւր հազար Պուլկար կ'ապրէր, ընդամէնը 1199 հոգի «մայրենի լեզու»ն սիւնակին մէջ նչած էր պուլկարերէնը: Հեռաւոր Լոզենպրատեան վիլայէթին մէջ ընդամէնը 673 հոգի մայրենին նչած էր պուլկարերէնը, իսկ 1878–ին այդ նոյն չրջանին մէջ վերոյիչեալ Ֆրանսերէն հրատարակութեան տուեալներով ապրած են 23·093 Պուլկարներ: 1935–ին Ռոտոսթոյի չրջանին մէջ եւս 2·009 հոգի իրրեւ մայրենի լեզու նչած էր պուլկարերէնը: Իսկ մահմեդականացած, բայց մայրենի լեզուն պահպանած Պուլկարներու (փոմաքներու) մասին մարդահամարի ժամանակ վիճակագրական տուեալներու առանձին սիւնակի մէջ զրուած է՝ «մայրենի լեզու՝ փոմաքերէն»: Ադրիանապոլսոյ վիլայէթի մէջ նմանները եղած են 7·175 հոգի, Լոզենպրատեանի մէջ 8·822, Ռոտոսթոյի չրջանը (Մարիկաբեան եւ Հէյդրոպոլեան գաւառները) 2·355, կամ ընդհանուր հաչուով 18·352 մահմեդականացած Պուլկարներ, որոնց լեզուն նոյնպէս նպած է պուլկարերէնը:

1965 Հոկտեմբերի մարդահամարի վիճակագրական տուեալներուն մէջ՝ «մայրենի լեզուն՝ պուլկարերէն» սիւնակը այլեւս պոյութիւն չունի: Ոչ մէկ Պուլկար պոյ պրուած է: «Փոմաքերէն» (այսինքն՝ պուլկարերէն) խոսողները մահմեդականացած Պուլկարներ են, որոնց թիւը 23·299 հոգի է, բայց մահմեդականացած այդ Պուլկարները հիմա կ'ապրին ոչ թէ միայն Արեւելեան Թրակիա, այլ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: 1985 Հոկտեմբերի մարդահամարի տուեալներուն մէջ այլեւս ոչ մէկ խոսք կայ պուլկարերէն մայրենի լեզուի կամ «փոմաքերէն»ի մասին: Մահմեդականացած Պուլկարները նոյնպէս յայտարարուած են «Թուրք», ինչպէս «Թուրք» յայտարարուած են 12 միլիոն քիւրտ, արաբ, չէրքէզ ու լազ: Թուրքիոյ մէջ այսօր քրիստոնեայ զրեթէ չէ մնացած:

Այսպէս «լուծուած է» ազգային փոքրամասնութիւններու հարցը Թուրքիոյ մէջ:

ԴԻՄԻՏՐ ՇԻՇՄԱՆՈՎ

ԾԱՂԿԵՑՆԵԼ ԲՈԼՈՐ ՏԱՂԱՆԴՆԵՐԸ

———×———

– «Էթիւտ Սովիէթիք» ամսաթերթը փետրուարի թիւով այս խորագիրն տակ պատկերազարդ յօդուած – հարցազրոյց մը հրատարակած է երեւանի «Գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոն»ին մասին:

***

Հ. Իլիաեան, 53 տարեկան, հիմնադիրն է Երեւանի ամէնէն ծանօթ երկու մչակութային կեդրոններուն. «Արզի արուեստի թանգարան»ին, եւ «Հանրապետութեան մանուկներու պետպիտական դաստիարակութեան կեդրոն»ին: Այս կեդրոններն գլխաւոր նպատակներն են մանուկներու մէջ արթնցնել ստեղծագործելու փափաքը, ժողովուրդին մէջ տարածել մանուկներու գործերը եւ մանկական ըղձալի հայ մչակոյթի կազմաժին մէջ ներկայացող հարցերու լուծումին:

1968ին Հայաստանի Նկարիչներու Միութիւնը կը կազմակերպէ ցուցահանդէս մը որ խորագրուած է «Աչխարհը՝ պիտուած մանուկներէ» եւ որ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ արիւնոտ դէպքերով: «Յատկապէս ընտրուած Թուրք զործակալներուն, – կը զրէ փրոֆ. Միլեթիչ, – յանձնարարուեցաւ հաւաքել կոտորածներուն զոհ զրաձած պուլկար կանանց ու այրերու դիակները, փոխել անոնց հագուստը, հագցնել Թրքական զգեստներ: Այս զործողութեան գլխաւոր դէկավարն էր Ադրիանապոլսոյ քաղաքային խորհուրդի զործակալ Իսմայիլ Իսմայիլ: Յետոյ, երբ դիակները արդէն լուսանկարուած էին, ան պարզեւ տալու ակնկալութեամբ, ինձի խոստովանեցաւ, որ սպանուած բազմաթիւ Պուլկարներ Թաղած է: Ինչպէս նաեւ յայտնեց, որ քաղաքային խորհուրդի չրջամանով լուսանկարելու համար փոխած է սպանուածներու զգեստները»:

1913–էն եւեթ Արեւելեան Թրակիա չատ քիչ Պուլկար մնաց: 1925–ին տեղ ոչ մէկ քրիստոնեայ կ'ապրէր: 1935 Հոկտեմբերի Թուրքիոյ մարդահամարի ժամանակ Ադրիանապոլսոյ վիլայէթի մէջ, ուր քանի տարի առաջ քանի մը հարիւր հազար Պուլկար կ'ապրէր, ընդամէնը 1199 հոգի «մայրենի լեզու»ն սիւնակին մէջ նչած էր պուլկարերէնը: Հեռաւոր Լոզենպրատեան վիլայէթին մէջ ընդամէնը 673 հոգի մայրենին նչած էր պուլկարերէնը, իսկ 1878–ին այդ նոյն չրջանին մէջ վերոյիչեալ Ֆրանսերէն հրատարակութեան տուեալներով ապրած են 23·093 Պուլկարներ: 1935–ին Ռոտոսթոյի չրջանին մէջ եւս 2·009 հոգի իրրեւ մայրենի լեզու նչած էր պուլկարերէնը: Իսկ մահմեդականացած, բայց մայրենի լեզուն պահպանած Պուլկարներու (փոմաքներու) մասին մարդահամարի ժամանակ վիճակագրական տուեալներու առանձին սիւնակի մէջ զրուած է՝ «մայրենի լեզու՝ փոմաքերէն»: Ադրիանապոլսոյ վիլայէթի մէջ նմանները եղած են 7·175 հոգի, Լոզենպրատեանի մէջ 8·822, Ռոտոսթոյի չրջանը (Մարիկաբեան եւ Հէյդրոպոլեան գաւառները) 2·355, կամ ընդհանուր հաչուով 18·352 մահմեդականացած Պուլկարներ, որոնց լեզուն նոյնպէս նպած է պուլկարերէնը:

1965 Հոկտեմբերի մարդահամարի վիճակագրական տուեալներուն մէջ՝ «մայրենի լեզուն՝ պուլկարերէն» սիւնակը այլեւս պոյութիւն չունի: Ոչ մէկ Պուլկար պոյ պրուած է: «Փոմաքերէն» (այսինքն՝ պուլկարերէն) խոսողները մահմեդականացած Պուլկարներ են, որոնց թիւը 23·299 հոգի է, բայց մահմեդականացած այդ Պուլկարները հիմա կ'ապրին ոչ թէ միայն Արեւելեան Թրակիա, այլ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: 1985 Հոկտեմբերի մարդահամարի տուեալներուն մէջ այլեւս ոչ մէկ խոսք կայ պուլկարերէն մայրենի լեզուի կամ «փոմաքերէն»ի մասին: Մահմեդականացած Պուլկարները նոյնպէս յայտարարուած են «Թուրք», ինչպէս «Թուրք» յայտարարուած են 12 միլիոն քիւրտ, արաբ, չէրքէզ ու լազ: Թուրքիոյ մէջ այսօր քրիստոնեայ զրեթէ չէ մնացած:

Այսպէս «լուծուած է» ազգային փոքրամասնութիւններու հարցը Թուրքիոյ մէջ:

ԴԻՄԻՏՐ ՇԻՇՄԱՆՈՎ

կ՚արձանագրէ : Արուեստի քննադատ մը Հ. Իպխեան զազափարը կ՚ունենայ մանկական նկարներու մնայուն ցուցասրահ մը հիմնելու : Ան մէկն է, որ կ՚իրագործէ իր զազափարները. ու 1970 Մարտ 13–ին բացումը կը կատարուի Երեւանի մէջ մանկական նկարներու առաջին ցուցասրահին, որ առաջինն է նաեւ ամրողջ աշխարհի մէջ : Հոն, իրարու կը յաջորդեն զանազան ցուցահանդէսներ, նաեւ միջազգային : 1978–ին ցուցասրահը կը վերածուի մանկական ստեղծագործութեան թանգարանի : Նոյն տարին Պեռութիւնը կը ձեռնարկէ մանուկներու զեղապետական դաստիարակութեան հանրապետական կեդրոնի մը ստեղծումին, որ փորձառական համալիր մըն է բազմաթիւ կառոյցներով : Այսօր, այս կեդրոնը Հայաստանի մէջ ունի 13 մասնաճիւղեր : Կեդրոնը եւ այս մասնաճիւղերը կը յաճախեն 1000–ի չափ մանուկներ, որոնց հետ կը զբաղին 600 մանկավարժներ : Կեդրոնը ունի մանկական ստեղծագործութեան թանգարան մը, յարդարական արուեստներու աշխատանոց մը, մանկական նուագախումբ մը, թատրոն մը, ժողովրդական նուագարաններու, հին պարերու համոյթներ ու ճոպի քէօղ մը : Դժուար է երեւակայել, թէ կեդրոնը վարդ ինչերու տեղ կրնայ տալ տակաւին. Իպխեան մկին է, որ անդադար նոր զազափարներ կ՚ունենայ :

Երբ մարդ կը ծանօթանայ կեդրոնի գործունէութեան, ամէն վայրկեան աւելի եւս կը համոզուի, որ զան առեղծուզը վճռապէս ակռն է զործին : Օրինակի համար, երկար առենէ ի վեր կը խօսուէր ժողովրդական հին նուագարաններու զրոցի մը անհրաժեշտութեան մասին, սակայն Իպխեան կ՚ըլլայ զան իրագործողը :

«Օր մը Իպխեան հեռաձայնեց, կը պատմէ Հայաստանի ծանօթ երաժիշտներէն Կ. Միրզոյեան, ու հարցուց. – «քեզ չի՞ հետաքրքրեր մեր հին զործիքներու ճակատագիրը» : այո՛, պատասխանեցի. «կ՚ուզե՞ս անօրկնը ըլլալ հին նուագարաններու զպրոցի մը» : զարմացայ ու հարցուցի, թէ գոյութիւն ունի՞ր նման զպրոց մը, պատասխանեց. «զո՛ւն պիտի ստեղծես զայն» :

Ուրեմն զերոյէն սկսայ, կը չարունակէ Կ. Միրզոյեան, երաժշտանոց աւարտած մասնագէտներ ընտրեցի, ու հին նուագարաններ պատրաստող աշխատանոց մը հիմնեցինք : կարգ մը նուագարաններ նորոգեցինք Մատենադարանի մէջ գտնուած շրջանի փաստաթուղթերու հիմնուելով : Դպրոցը երեք տարեկան է արդէն. 300 աշակերտ ունի : Անոնք կը մասնակցին նուագարաններու պատրաստութեան, կը սորվին նուագել զանոնք. անոնք երաժշտական դպրոցներ աւարտած իրենց ընկերներու մակարդակը ունին» :

Իպխեան վերջերս վերադարձած է Միացեալ – Նահանգներու ճամբորդութենէ մը : «Մեր կեդրոնն հետաքրքրեց ամերիկացի մեր պաշտօնակիցները, կ՚ըսէ ան : Անոնք հարցումներ ըրին ինծի ընկերային հարցերու մասին, որոնց լուծումին կրնար օժանդակել այս կարգի հաստատութիւն մը : Երկու քառով պատասխանս հետաքրքրեալը եղաւ ըստ իս, երիտասարդ սեռունդին գեղագիտական դաստիարակութիւնը ընկերային հարց մըն է : Մէկը որ Մոցարթ կը սիրէ, չի կրնար դիւրաւ ռոճիր մը գործել : Մեր կեդրոնին շնորհիւ հարիւրաւոր տղաք փողոցներէն առնուեցան ու լծուեցան ստեղծագործ ու փիզիական աշխատանքի : Այս շրջանակին մէջ կ՚ամփոփուի կեդրոնին ձգտումները : Անոնք կը կայանան մեր ազգային մշակոյթը զարգացնելու մէջ : Եւ վերջապէս մեր կեդրոնը կը հովանաւորէ Սովետաշէնի մանկանց տունը ու սիրայօժար կը յարդարէ մանկական բազմաթիւ շէնքեր : Շատ կը պատահի որ մեր համերգներու կամ ներկայացումներու եկամուտը յատկացընենք խազաղութեան հիմնադրամին :

– Սահմանափակումներ կամ սեղմումներ կա՞ն կեդրոնը մուտքի համար :

– Մեր դռները բաց են բոլորին : Ես խրախուսած եմ, որ ամէն տղայ թաղուն տաղանդ մը ունի, եթէ տկարակամ չէ, կամ եթէ անյարմար դաստիարակութիւն մը զայն չէ փճացուցած : Մենք կը ջանանք ծաղկեցնել իւրաքանչիւր տաղանդ : Պէտք է օգնել մանուկներու, որովհետեւ ծնողները ունայնամտութեամբ արգելք կ՚ըլլան անոնց ինքնորոշման : Մեր կեդրոնին մէջ շատ մը տղաք կը տեսնենք, որոնք հպատակելով իրենց ծնողներու փափաքին, կ՚անցնին մէկ աշխատանոցէն միւսը, առանց իրենց ընտրութիւնը կարենալ ընելու : Երբ տղայ մը չի յաջողիր ընտրութիւն մը ընել, մեզի համար ձախողութիւն մըն է այդ :

– Տհասկցութեան մը ընթացքին ըսիք, թէ կը փափաքիք, որ ծնողներ եւս յաճախեն ձեր կեդրոնը : Ինչո՞ւ :

– Կան ծնողներ եւս, որոնք իրենց զաւակներուն չափ պէտք ունին գեղարուեստական դաստիարակութեան մը : Այս ծիրին մէջ կը ծրագրենք իրենց համար յատուկ բաժին մը ստեղծել : Մինչ տղաքը կ՚աշխատին զանազան աշխատանոցներու մէջ, իրենց ծնողքը պիտի կրնան դասախօսութիւններու հետեւիլ, արուեստի ժապաւէններ դիտել :

– Ձեր զազափարներէն ուրիչ մըն ալ, կեդրոնին կից կազմակերպել է փոքր ճեռնարկ մը, որ մանուկները պիտի վարժեցնէ հողամշակութեան աշխատանքի : Տակաւին զազափար մը ըլլալով կը մնա՞յ ասիկա :

– Մեր գաղափարները ուշ կամ կանուխ կ՚իրագործուին : Մեր հաներապետութեան պատասխանատուները մեզի այդ կարելիութիւնները կուտան : Կուսակցութեան առաջին քարտուղար Կ. Դէմիրճեանի հետ մեր տեսակցութիւնները կարճատեւ կ՚ըլլան ընդհանրապէս. ես կ՚առաջարկեմ, ան կուտայ իր համաձայնութիւնը, կամ տարբեր առաջարկ մը կը ներկայացնէ. իրագործելու համար միջոցներ կը խրնդրեմ : Ձեմ գիտեր տակաւին, թէ նոր ըսենք, սակայն այս տարի կ՚իրագործուի ան : Հոն մանուկներ, ուսուցիչներ եւ ծնողներ պիտի աշխատին : Ֆիզիքական աշխատանքը անհրաժեշտութիւն մըն է բոլորին համար : Կ՚ուզէի կազմել բան մը, որ ինչ մը պիտի նմանէր մանուկներու համայնքի մը :

– Նիւթական միջոցներու մասին խօսեցաք. կրնա՞ք ըսել թէ ուրկէ կը ստանան զանոնք :

– Պետական յատկացում կը տրուի. ապահովի, կրթական նախարարութենէն. սակայն մենք ալ կը ջանանք, ամէն անգամ որ կարելի ըլլայ, հասոյթ մը ապահովել : Մեր աշխատանքին համար հարկաւոր նիւթերը կը գնենք վճարովի մեր համերգներուն եկամուտով : կեդրոնի մեր գործակիցները այս ուղղութեամբ շատ ճարպիկ են : Մեր զգեստաւորումներու մէկ մասը կրցանք Պալշոյի աշխատանոցներուն մէջ պատրաստել տալ, ուրիշ մաս մը, պատրաստեց Մեղրիի մասնաճիւղին պատասխանատուն Ա. Հայրապետեան բոլորովին սիրայօժար կերպով : Յառաջիկային մենք պիտի ստանձնենք Երեւանի, մանկական բոլոր շէնքերուն յարդարանքը : Ահա՛, եկամուտի ոչ արհամարհելի աղբիւր մը մեր կեդրոնին համար :

– Ի՞նչպէս կը բացատրէք կեդրոնին այնքան բարձր վարկ մը ունենալու պատճառն :

– Անձնակազմի ու հոն կատարուած գործին որակի բարձր մակարդակով : Ցետոյ նաեւ մանկավարժներու եւ տղոց միջեւ ստեղծուած «ոգեկան» հաւասարութեան մթնոլորտով :

– Ի՞նչ հեռանկարներ ունիք կեդրոնի ապագային մասին, ո՞րն է ձեր մեծագոյն երազը :

– Մեր պէտերուն համապատասխանող նոր շէնքի մը տիրանալ : Որովհետեւ ամէնէն խիզախ երազներն իսկ պէտք է իրապաշտ հիմ մը ունենան : Ընդհանուր առմամբ երազներն են, որոնք մեզի կը ներշնչեն կեանքը : Ամէն օր մեզի նոր ռահնկնկալներ կը բերէ : Ձեմ գիտեր թէ քանի մը վայրկեան ետք դուռս զարնող մը ինչ պիտի ըսէ ինծի, սակայն բացայայտ է սա կէտը, թէ հետաքրքրական բոլոր գաղափարները ուրախութեամբ պիտի ընդունուին :

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ – ՀԵՂԻՆԱԿ՝

ԺԵՐԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 8, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը համայնքիս երաժշտասէրներուն կը ներկայացնէր երիտասարդ արուեստագէտը :

Ժ. Գասպարեան՝ ծնած է Երեւան 1960–ին : Հազիւ պատանի ընդոծին կոչումով մը ուզած էր երաժշտութիւնը ուսումնասիրել տեղւոյն Սայաթ – Նովա երաժշտանոցը :

Ինը տարեկանին արդէն իր հեղինակութիւններով հանդէս կուգար Մոսկուա : 1974–ին ընտանեօք կը հաստատուէր Փարիզ :

1976–ին Մարսէյլի երաժշտանոցին մէջ լաւագոյն նիշով յիշատակուած էր զաշնակի ուսուցիչ՝ Պարպիզէի կողմէ :

Նոյն տարին զինքը կը զանենք Փարիզ Ազգային Երաժշտանոցը, Եանքովի եւ Ձոյի զասարանները :

1981–ին սենեկային երաժշտութեան խումբի մը մէջ զաշնակահար եւ զասընկերը : Նաեւ քօնթրբրփուանի մրցոյթին պարգեւատրուած : 1985–ին վրոֆէսէօր Նուազի լը Կրանի երաժշտանոցը : Փարիզ եւ այլուր զաշնակի եւ յօյթերու եւ հանդիսութեանց մենածու :

Կիրակի, հանդէս կուգար ճոխ յայտագրով մը : Հ. Բ. Ը. Մ.ի մշակութային յարկին տակ :

Ժ. Ս. Պախ – 1685 – 1750 – Փրէլիւտ ու ֆիւկ մինէօր – եւ Սի մինէօր :

Պախ ծանօթ է իր իւրայատուկ անրազդատելի ոճով եւ կը մնայ զասականի անմրցելին : Եւ մանաւանդ իր հոգեւոր երգերով եւ մեղեդիներով վերացման կ՚ենթարկէ հաւատացեալը :

Բայց արուեստագէտին արժէքը ի յայտ կուգար Ֆրէտէրիք Շոփէնի հոյակապ Սի մինէօր ֆիւ երեք սօնաթով : Շոփէն – 1810 – 1849 – զաշնակի կախարդը ինը տարեկանին սկսած էր հմայել իր շրջապատը : Գասպարեան արուեստի չազախով մշակուած հոգեկան քնքշանքով կը համակէր ունկնդիրները, հոգեկան հրապոյր կը ծորէր ստեղներէն : Ժերար իրական վիրթիւոզ մըն էր : Ծափողջոյններ կը հրաւիրէին կրկնելու : Շոփէն զրած է 86 պրելիւտ զործոցներ – Փոլոնէզ – վալս – պալլատ – գիշերային, եւայլն :

Կարճ դադարէ մը վերջ, Վօլֆիկանկ Ամէտէուս Մոցարթի Սի պէմոլ մաժէօր սօնաթը : Մոցարթ, սալցպուրկի հրաշք մանուկը – 1756 – 1791 – ոչ միայն անչրիմ, այլեւ զայօր արուեստներն խակ անյայտ : Ժէրար արուեստի վերազանց չափանիշով տուաւ այդ երկար սօնաթը :

Կրկին Շոփէն – երեք երկար էթիւտներ, միշտ հեշտալուր ջերմաչունչ մթնոլորտի մը մէջ :

Յայտագիրը կը չարունակուէր Առնօ Բարաջանեանի զաշնակի երեք ծանօթ հեղինակութիւններով, ուր ի յայտ կուգար ազգաչունչ ոգին : Ի վերջոյ Գաս – պարեան կուտար իր անհատական հեղինակութիւններէն փրելիւտ եւ ֆիւկ, արդիական չունչով, ճօնուած Բարաջան – եանի յիշատակին : Ծափերու տարափը ստիպեց տալու Բարաջանեանէն հեղինակութիւն մը եւս :

Հանդիսութեան աւարտին Տիկնանց Յանճնախումբը ընդունելութիւն մը պատրաստած էր հրաւիրեալներուն :

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

Մանկական այս նախընթրիքէն ետք, երկար առեն, պատահած է որ մտածեմ այդ տարօրինակ օրուան մասին :

Ինչո՞ւ հրաւիրած էին զիս :

Արդեօք որպէս նախատիպա՞ր ընտրած էին, նուազ երջանիկ կարծուած մէկուն հետ իրենց երջանկութիւնը համեմատելու համար :

Կամ թերեւս ես պարզապէս չփացած տղու խաղալիկ մըն էի, զոր Ալեքսանտր ելեկտրական իր կառախումբին հետ հրամցուցած էր ընկերներուն, որպէս յաւելուածական զրօսանք մը :

Թէ արդեօք երկու հաւանականութիւններն ալ ճի՞շդ էին որոշ չափով :

– 24 –

Ալեքսանտրը կրկին տեսայ :

Մխակ անգամ մը :

Երեսուն տարի ետք :

Երբ իր այցեքարտը զրասեղանիս վրայ զրին, անունը մոռացութեան խորերէն դուրս բերաւ զպրոցական հինգ տարուան կեանքս ու Տրակոն փողոցի նախընթրիքը :

– Այս պարոնը չատ կը պնդէ : Կ՚ըսէ որ մօտիկ րարեկամ մըն է ձեզի :

Դէպի մեծ արկածախնդրութիւն մը մեկնումի նախօրեակին էի ու հաղարումէկ պատճառ ունէի ընելու ձեռքի այն չարժումը, որ քարտուղարուհիներուն ըսել կուտար թէ բացակայ էի :

– Ներս մտցուցէք զինքը :

Եւ Ալեքսանտր ներս մտաւ, յաւելեալ 30 տարիներով բեռնաւոր, հաստցած, զուարթ, թեւերը պարզած, աչքերը մանկութեան ընկերներու մեղսակցութեամբ լեցուն :

Շատ տպաւորուած ըլլալ կը թուէր մուտքին հանդիպած երկու – երեք համբաւաւոր զէմքերէ :

– Է՛հ, ըսէ՛ ··· ա՞ն էր (անուններ կուտար) :

– Այո՛–

Յատուկ կեցուածք մը ընտրած կամ պարտադրած չէի ինքզինքիս, բայց որոշ էր, որ իր Պողիդեւկիսը զիմաւորող կաստորը չէի :

– Չճանչցա՞ր զիս :

– Ճանչցայ անշուշտ :

Տակաւին նստելու չէի հրաւիրած զինքը : Ուրբի մնացած մէկը անյարմար վիճակի մէջ կ՚ըլլայ իր այցելութեան նպատակը պարզելու համար :

Բոլորովին չփոթած չուրջը կը դիտէր :

– Գիտեմ որ ամէն բան լաւ կ՚ընթանայ քեզի համար. գիտե՞ս, կը հետեւէի քեզի ····

– Այո, աղէկ եմ, չնորհակալ եմ, նստեցէ՛ք :

Հանդստացաւ, ինկաւ բազկաթոռի մը մէջ, բայց քրտինքի առջին կաթիլները սկսան մարգարտանալ ճակտին վրայ :

– Ուրեմն ··· չեմ ուզեր ժամանակդ ··· ձեր ժամանակը զողնալ :

Ու սկսաւ ինծի պատմել վերջին երեսուն տարիներու կենսագրութիւնը : Ժառանգած էր հօրը «զործը». գանգատելու պատճառ չունէր, թէեւ զործերը ··· (ատոնք երեմիական ողբերու չարք մը ըլլալ կը թուէին, զոր մարդիկ պարտաւոր կը զգան քակելու, երբ «զործ» բառը կը զործածուի). մայրը ողջ էր, սակայն զժուար կը տանէր իր ծերութիւնը. ինք ամուսնացած էր, երկու զաւակ ունէր. աղջիկ մը եւ մանչ մը : Մանաւանդ վայլուն մանչ մը, որ ծայրը ծայրին չէր յաջողած պաքալորէայի քննութիւնը ··· :

«Մայրը ծայրին չյաջողեցաւ»էն զուշակեցի չարունակութիւնը : Այս որդին զոր ··· այս որդին որ ··· ապահովաբար յանկարծ ինքնաբուխ սէր մը զգացած էր իմ զործիս հանդէպ :

Շատ տպաւորուած ըլլալ կը թուէր մուտքին հանդիպած երկու – երեք համբաւաւոր զէմքերէ :

– Է՛հ, ըսէ՛ ··· ա՞ն էր (անուններ կուտար) :

– Այո՛–

Յատուկ կեցուածք մը ընտրած կամ պարտադրած չէի ինքզինքիս, բայց որոշ էր, որ իր Պողիդեւկիսը զիմաւորող կաստորը չէի :

– Չճանչցա՞ր զիս :

– Ճանչցայ անշուշտ :

Տակաւին նստելու չէի հրաւիրած զինքը : Ուրբի մնացած մէկը անյարմար վիճակի մէջ կ՚ըլլայ իր այցելութեան նպատակը պարզելու համար :

Բոլորովին չփոթած չուրջը կը դիտէր :

– Գիտեմ որ ամէն բան լաւ կ՚ընթանայ քեզի համար. գիտե՞ս, կը հետեւէի քեզի ····

– Այո, աղէկ եմ, չնորհակալ եմ, նստեցէ՛ք :

Հանդստացաւ, ինկաւ բազկաթոռի մը մէջ, բայց քրտինքի առջին կաթիլները սկսան մարգարտանալ ճակտին վրայ :

– Ուրեմն ··· չեմ ուզեր ժամանակդ ··· ձեր ժամանակը զողնալ :

Ու սկսաւ ինծի պատմել վերջին երեսուն տարիներու կենսագրութիւնը : Ժառանգած էր հօրը «զործը». գանգատելու պատճառ չունէր, թէեւ զործերը ··· (ատոնք երեմիական ողբերու չարք մը ըլլալ կը թուէին, զոր մարդիկ պարտաւոր կը զգան քակելու, երբ «զործ» բառը կը զործածուի). մայրը ողջ էր, սակայն զժուար կը տանէր իր ծերութիւնը. ինք ամուսնացած էր, երկու զաւակ ունէր. աղջիկ մը եւ մանչ մը : Մանաւանդ վայլուն մանչ մը, որ ծայրը ծայրին չէր յաջողած պաքալորէայի քննութիւնը ··· :

«Մայրը ծայրին չյաջողեցաւ»էն զուշակեցի չարունակութիւնը : Այս որդին զոր ··· այս որդին որ ··· ապահովաբար յանկարծ ինքնաբուխ սէր մը զգացած էր իմ զործիս հանդէպ :

(Շար. 60)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄԱՅԻՍ

Անրի Վէրնէօվ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Լ.Ս. – ԿԱՌՆԻ · – Պր· Աւետիք Գարուճեան 100 Ֆ·:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Սօսէ Մարիկ, Ջաւօ Շանթ, Լօյա Սասունի, Նայիրի մասնաճիւղերը կ'ողբան իրենց վեթերան եւ վաստակաւոր ընկերուհի՝ Վարսենիկ Քէօսէեանի կարուսար եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Պր· Ասատուր Քէօսէեանի, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէօսէեանի, Օր· Սեդա Քէօսէեանի, ընկերուհիներ՝ Սիրվարդ Ձամուգեանի եւ զաւակներուն եւ ալս առթիւ կը նուիրեն 1300 *Ֆրանք Համազգայինի դպրոցին:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժեռմի Ս· Սահակ – Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Ալբի Տիկին Էլիզ Վառնաճեանէ (Նիս) 300 *Ֆ· վոխան ծաղկեպսակի՝ Ժոզիան Կարապետեանի կըսկծալի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Մկրտիչ Քէօլէեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Թադէոս Քէօլէեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գէորգեան* 300*-ական, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Անթիպաճեան եւ եղբայրը* 100 *եւ* 100 *դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Հայկ Քէօլէեան, Պօղոս Պարսամիկեան, Ալբի Տիկին Բէլթէքեան* 100*-ական, Զաւէն Բալոյեան, Յարութիւնեան եւ զաւակները, Ալբի Տիկին Գազանճեան եւ զաւակները* 50*-ական Ֆրանք:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·– Ռ· Փափազեան 4·000 *Ֆ·, Մկրտիչ Աչըքեան եւ Ժ· Պ· Պէրպէրեան* 1·000*-ական Ֆրանք, Մ· Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Սանդոսեան, Ալֆրէտ Սալգա* 500*-ական Ֆրանք, Յակոբ Ազաճեան, Տէր եւ Տիկին Գալիկեան, Տիկին Պետրոսեան, Տիկին Շահինեան* 400*-ական Ֆ·, Նուբհան Իփէքճի, Ժան Մուրատեան* 300*-ական Ֆ·, Հայկ Պչաքճեան, Տէր եւ Տիկին Թաչճըեան, Պր· Զօրաքեան* 250*-ական Ֆ·, Մանուշակ Զրկբեան, Սարգիս Եաղըճեան, Տիկին Փափազեան, Պր· Շնորհոքեան, Սարգիս Սարգսեան, Պր· Սալմասեան, Գրիգոր Իշխանեան* 200*-ական Ֆ·, Արաքսի Յարութիւնեան, Տիկին Մանուկեան, Արեգնազ Քէպապլեան, Պերճուհի Գալայճեան* 150*-ական Ֆ·, Տիկին Պաամաճեան, Աննա Տէր – Յակոբեան, Խաչիկ Գումրու, Սրբուհի Մարկոսեան, Նազիկ Յակոբեան, Տիկին Կուբեան, Մարիամ Պետիկեան, Դաւիթ Թաչօղլու, Արշալոյս Գէորգեան, Տիկին Գալիկեան, Մարիամ Օհանեան, Տիկին Գրալեան, Տիկին Քէչէճեան, Պր· Ափրիկեան, Յակոբ Թառլաեան, Ժագ Տէր – Յակոբեան, Տիկին Հէլվաճեան, Արամ Շանեան, Պր· Բայկաօղլու, Ներսէս Շահինեան* 100*-ական Ֆ·, Դաւիթ Փաշեան, Սրբուհի Յակոբեան, Մարիամ Օհանեան, Ազատնի Ճորթոեան* 50*-ական Ֆ·, Տիկին Չերչեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կոլումճեան* 300 *Ֆ· վոխան ծաղիկի: Կիւնէշ Արթինեանի մահուան առթիւ վոխան ծաղիկի·– Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան* 500 *Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան* 2·500 *Ֆ·, Տիկին Մարգարեան* 2·500 *Ֆ·:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՁԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կտակած է յիշատակ իր հանգուցեալ ընկերուհիներուն, Կիրակի, Մարտ 29*, եւ արարողութենէն ետք՝ ճաշ ժամը* 13*–ին նկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ:*

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

DEMANDE D'EMPLOI

Etudiant 26 ans, sérieux, bonne présentation, cherche tout travail à mi-temps (service restaurant, manutention, etc...)
Télépnoner après 20 h : 47. 57. 92. 77

Կ'ՈՒԶՈՒՒ

Կաթուածահար կնոջ մը հետ զբաղելու եւ խնամելու համար, կ'ուզուի միջին տարիքի հայ կին մը: Սնունդ եւ բնակութիւն ապահովուած: (Քաննի մէջ, Ալփ – Մարիթիմ):

Tél : (16) 93. 39. 44. 34
ou (16) 93. 38. 35. 05

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշը՝ Կիրակի, Մայիս 24*, ժամը* 13*–ին «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:*

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս· ԾՈՒՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՔԱՐԻՆԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ չրջանին, Քարիզի Սուրբ Ծովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկունները ժամը ճիշդ 6*–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի·–*

Զորեքշաբթի, Մարտ 18՝
Քարոզիչ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱՐՔ· ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջինճիի՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԾ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆԾ· ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԾ· ՊԱԼՂԳԵԱՆ

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC

DE

LIZ SARIAN

AEREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

sera à

EXPOLANGUES

5ème Salon des Langues et de la Communication internationale
Bâtiment 3.1 — Porte de Versailles
Paris Stand A 25

du 27 au 31 mars

M.C.A. — 9, rue de Madrid,
94140 Alfortville - Tél. 43 - 76 - 55 - 89

ENGHIEN
HOTEL DES VENTES
2, rue du Docteur-Leray
Tél : 34. 12. 68. 10

Dimanche 29 Mars à 14 h 30

Chefs d'œuvre de l'art nouveau et de l'art déco

N° 32
Emile Gallé (1846 - 1904)

"Le champ du sang"

Exceptionnelle commode
en noyer de Turquie
mouluré et sculpté

Ce modèle fut créé par Emile Gallé pour l'exposition de Paris en 1900. Dénommée dans un premier temps «LE SANG D'ARMENIE» elle était destinée à commémorer les massacres des Arméniens par le sultan turc Abdul-Hamid : l'exterminateur des Arméniens se verra publiquement menacé de la sombre équité.
Les tulipes sont censées figurer le peuple arménien succombant sans être déraciné.

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՋԻ

Անիէռ, Գոլոմպ, Պուա – Գոլոմպ եւ չրջաններու տարեկան՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Մարտ 22*, ժամը* 15·30*–ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը:*

35, rue du Général Leclerc,
— Villa des Aubépines —

Կը նախագահէ՝
Տոքթ· ՅԱԿՈԲ ԳՐԻԳԵԱՃԱՐԵԱՆ
Խօսնակուհի՝
Տիկին ՄԱՐՕ ԱՏՈՒՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Մասնակցութեամբ՝

Անոյշ Եորբիթա–ի (երեւանի երաժշտանոցէն), Նիլ Ակորօֆ–ի (արտասանութիւն), Բիւզանդ Քրնաշղեան–ի (ժողովրդական երգերով), Ստեփան Ակերտ–ի (ռանդուր), «Ազթամար» պարախումբի:

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնուի· – Սէն – Լազարի կայարանէն չորեկուռք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ սրահը մօտիկն է:

Մասքերու մասնակցութիւն՝ 50 *Ֆ·:*
Երախաներուն մուտքը ազատ:

U. G. A. B. - MARSEILLE

CONFÉRENCE

du
Professeur Lévon MEKERTCHIAN
Membre de
l'Académie des Sciences d'Arménie

«LA POESIE ARMENIENNE MEDIEVALE»
(en arménien
avec traduction simultanée)

le Vendredi 20 Mars à 21 h
au siège de l'UGAB
33, cours Pierre Puget, Marseille

Cette Conférence est donnée à l'occasion du séjour en France du Professeur Mekertchian, dans le cadre de l'accord entre les Universités d'Erévan et de Montpellier III.

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
17
MARDI
17 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԿ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.445 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.445

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

15–ԷՆ 30 ՀԱԶԱՐ, ըստ ապրիւրներուն, կը նկատուի թիւը կիրակի օրուան ցոյցարարներուն: Ինչպէս Յանուար 4, մօտ 200 միութիւններու կոչին պատասխանելով ցոյց մը տեղի ունեցաւ բողոքելու համար կառավարութեան պատրաստած օրինագծին դէմ, Ֆրանսական քաղաքացիութեան վերաբերեալ: Հակառակ անոր որ Արդարութեան նախարարը՝ Շալանսոն, առ այժմ, բարձի թող բրած է այդ օրինագիծը (վաւերացուած Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ), բողոքողները համոզուած չեն որ վերջնապէս պիտի քաշուի եւ այդ է իրենց պահանջը: Գեղարուեստական թէ քաղաքական չրջանակներու անձնաւորութիւններ ալ ղլուխ անցած էին տողանցքին. յիշենք՝ Ժ. Փ. Շեվէնման, փէր Մօռուա, Տիկին Ցատիւս, Խմոն Մէռ, Ժիւքէն, Ռոժէ Հանէն (յանօթ՝ «աներձադը» մակդիրով), Միու – Միու եւայլն: Ընկերային հարցերու նախարարին համար այս ամբողջը հետեւանք է լրատուութեան պակասին: Հարցը ծագած էր օրինագիծին այն տրամադրութենէն, որ կը սահմանափակէ Ֆրանսացի դառնալու իրաւունքը, այսինքն այլեւս միայն կամովին (18 տարեկանին) կարելի է Ֆրանսացի ըլլալ եւ ոչ՝ ակամայ, այն պարզ պատճառով որ օտարի մը զաւակը Ֆրանսա ծնած է:

Ժ. Լ. ՆՈՐՄԱՆԴԻՆի կեանքին դէմ ըսպառնալիքը միշտ ի գործ կը ներկուչարթի օր եւ առեւանգողները կը յայտնէին թէ վճռած են նոյն իրիկուն դատել Աթէն 2–ի պաշտօնատարը եւ մահուան դատապարտել: Յոյսի նշոյլ մը կար, սակայն, Հեզպոլլահի հոգեւոր առաջնորդը՝ չէյխ Ֆաատլալլահ կոչ ըրած ըլլալով «Ցեղափոխական արդարութեան կազմակերպութեան» յորդորելով որ անմեղ մը պէտք չվճարէ ուրիշներու մեղքերու համար. ոճիրներուն վրայ պէտք չէ ոճիր մը աւելցնել եւայլն, եւայլն: Արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցով մը իր զարմանքը կը յայտնէր Ֆրանսայի Միջերկրական – Արեւելեան քաղաքական – նաւթեան հասցէին եղած մեկնաբանութեանց համար: Ինչ կը վերաբերի, օրինակ, Պարսկաստանի, զեկոյցը կը նշէր որ կառավարութիւնը կը չարունակէ աշխատանքները որոնց ձեռնարկուած էր 11 ամիս առաջ եւ կը սպասէ դրական արդիւնքներու:

ՀԱՄԱՁՆԱՒԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Ազգային Ժողովի նիստը դումարուեցաւ Շաբաթ եւ Կիրակի Մոնթբէլյէ: Առաջին օրն իսկ Փիլիպ Ժիւքէնի խօսք արուիլը բաւական զարմացուցած էր չատեր: «Ներքին այլախոհը», եթէ կարելի է այդպէս մկրտել Ժիւքէնը սակ լռութեան մը մէջ խօսած է, քանի չատ «բարեկամ» չունի: Դէմ կ'արտայայտուի Լաժուանելիի տեղեկագրին, կը քննադատէ կուսակական գիծը, որու պատճառաւ նահանջ արձանագրուած է: Ըստ իրեն, համայնավար կուսակցութիւնը 25 տարի է որ կը սխալի:

Աթէնքի մէջ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Թրքական Քիւրտիստանի ընկերվարական կուսակցութիւնը ամբաստանեց Թուրքիան որ «հիթլերական ահաբեկչութեան» քաղաքականութիւն մը կը վարէ Քիւրտերուն դէմ, որոնք այլեւս ոչ մէկ իրաւունք ունին 1980–էն ի վեր:

Քենան Էվրէն կը սպասուի Ուաշինկթըն չերթալ (Մայիսին) եթէ ամերիկեան Կոնկրէսը քուէարկէ բանաձեւ մը Հայերու ցեղասպանութիւնը ճանչցող:

ՇԻՐԱՔ երկու այցելութիւն կատարեց մէկ օրուան մէջ Քամըրունէն անցնելով Սենեկալ: 30 ժամուան ընթացքին (15–ր՝ օգնեալ) նախարարապետը չէչար դրաւ Ֆրանքեւափրիկեան «ընտանիքին» վրայ, հաստատիք տալով որ Ֆրանսա կը չարունակէ նպաստ արձանագրուած է: Ըստ իրեն, համայնավար կուսակցութիւնը 25 տարի է որ կը սխալի:

ՁԻՒՆ-ՁՄԵՌԸ ԵՒ ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Յանօթ է որ աննախընթաց ձմեռ մը անդամալոյծ ըրած է Պոլսոյ կեանքը: Օրերը չարունակ երթեւեկ չկար եւ Պոլսոյ օգակայանն ալ փակ մնաց: Մարտ 9–ի «Մարմարա»ն հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ, ինչ կը վերաբերի մեր համայնքին կեանքին. –

***

Աննպաստ օդը եւ հաղորդակցութեանց դժուարութիւնը իր ազդեցութիւնը ունեցաւ մեր համայնական ու կրօնական կեանքին մէջ եւս: Արեւագալի արարողութիւնները կապացին, մեծ մասամբ չկատարուեցան: Մարտ 8, կիրակի, միայն երեք եկեղեցիներ՝ Ֆէրիւղիւղ, Սամաթիա եւ Գումգարու բաց էին: Կոկիկ բազմութիւն մը այս երեք եկեղեցիներուն մէջ հետեւեցաւ արարողութեան, իսկ միւս եկեղեցիները փակ մնային Պատրիարքարանի արտօնութեամբ:

Պատրիարքարանի պաշտօնէութիւնը դործի դլուխ չէ եկած անցեալ Երեքշաբթի օրուընէ ի վեր: Իսկ Պատրիարքը, որ անցեալ չարթուան սկիզբը Գնալը դացած էր, պարտադրաբար հոն մնացած է այդ օրուընէ ի վեր: Մեզի կը տեղեկացնեն լիակ վառելանիւթի ու անդեղէնի տեսակէտ որեւէ նեղութիւն չկայ Գնալըի Պատրիարքարանի մէջ եւ Շնորհք Արքեպիսկոպոսը կը հանգստանայ առիթէն օգտուելով:

Հետաքրքրուեցանք նաեւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի վիճակով եւ այս առաւօտ կանուխ տեսանք որ հոգաբարձութեան ատենապետը արդէն հոն կը գտնուէր եւ յայտնեց, մեզի թէ ընդհանուր առմամբ օրեւէ կազացում չէ պատահած հիւանդանոցին մէջ, բացի անկէ, որ կարգ մը բժիշկներ չեն կրցած հիւանդանոց դալ երթեւեկի անկարելիութեան պատճառով:

Միւս կողմէ բազմաթիւ հանդիսութիւններ եւ ելոյթներ, որոնք կազմակերպուած էին Սանուց Միութիւններու կողմէ, յետաձգուեցան քանի մը օրուան համար: Մեզի կը հաղորդեն թէ յետաձգուած է նաեւ արտասանական այն մրցումը, որ պիտի կատարուէր Մարտ 10–ին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ:

***

Արեւելեան Անատոլուի մէջ ցուրտը կը չարունակէ աւեր գործել: Կարսի չրջանը անօթի գայլեր սկսած են դիւղերը իջնել ու մտնել մինչեւ բնակարանները:

ՅԱՋՏՆԱԲԵՐՈՒՄ
ՄԵԾԱԳՈՑՆ ԾԻՐ ԿԱԹԻՆԻՆ՝
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ - 348

Ամերիկեան Սայընս պարբերականին մէջ լոյս պիտի տեսնէ յօդուած մը, ուր երեք Ամերիկացի եւ մէկ Զինացի կը յայտնեն թէ դտնուած այս ծիր կաթինը 13 անդամ աւելի մեծ չրջագիծ ունի, քան ան՝ որու կը պատկանի արեւային դրութիւնը:

Մարգարեան – 348 300 միլիոն լոյս – տարի հեռաւորութիւն ունի եւ մեծագոյն տարածութիւն մը կը պարունակէ, յետաձգուեցան քանի մը օրուան համար: Մեզի կը հաղորդեն թէ յետաձգուած է նաեւ արտասանական այն մրցումը, որ պիտի կատարուէր Մարտ 10–ին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ:

***

Արեւելեան Անատոլուի մէջ ցուրտը կը չարունակէ աւեր գործել: Կարսի չրջանը անօթի գայլեր սկսած են դիւղերը իջնել ու մտնել մինչեւ բնակարանները:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 5 – 13)

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ
ԿԸ ՄԱՐԶՈՒԻ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան ծանրաբարձութեան խումբին մարզիկները կը մարզուին Ծաղկաձորի օդիմպիական մարզաւանին մէջ: Առաջին անդամը չէ որ խորհրդային ծանրաբարձութեան վարպետները մրցաշարքերու նախօրէին իրենց մարզումները կ'անցընեն հոն: Ինչպէս միշտ, բոլոր անոնք՝ որոնք կը հաւաքուին Եուրի Սարգսեանի չուրջ, հաճոյքով ու բարձր տրամադրութեամբ կը լսեն անոր ուրախ պատմութիւնները: Աչխարհի ախոյեան հայ մարզիկը տեղափոխուելով նոր՝ 67.5 քիլօ ծանրութեան դասակարգ, յառաջիկայ մրցումներուն լուրջ հարցերու առջեւ պիտի դտնէ ինքզինք: Այս տարի, մարզասէրները մեծ ակնկալութիւններ ունին նաեւ աչխարհի ախոյեան Օգսէն Միրզոյեանէն: Պատասխանելով այն հարցումներուն, թէ ի՞նչպէս տեղի կ'ունենան մարզումները, Հայաստանէն որո՞նք առնուած են Խորհ. Միութեան ազգային խումբին մէջ, ի՞նչ ծրագիրներ ունին հօրաւոր ծանրաբարձները այս մրցաչարքին, գլխաւոր մարզիչը՝ Դաւիթ Ռիգերտ ըսած է. – «Առաջին տարին չէ, որ մեր խումբը նոր մրցաչրջանը կը սկսի Ծաղկաձորի մարզումներով: Հոս միշտ ալ մեզի համար ստեղծուած են հիանալի պայմանները, բայց այս տարի անոնք աւելի բարելաւուած են: Ամէնօրեայ մարզումներու ժամանակ հիմնական ուչադրութիւնը նախապատրաստական այս հանդրբուանին կը դարձնենք ֆիզիքական ընդհանուր պատրաստութեան: Հաճոյքով կ'ուզէի նչել, որ խումբին մէջ դարձեալ կ'առնուին Հայաստանի պատուիրակները: Փորձառու Եուրի Սարգսեանի եւ Օգսէն Միրզոյեանի կողքին այժմ կը մարզուին մեծ թուով երիտասարդ ծանրաբարձներ, որոնք մօտիկ ապագային անպայմանկ կ'ապրասպնդուին Խորհ. Միութեան խումբին մէջ: Կ'ուզէի յատկապէս յիչել Յովնան Աչուդաթոյեանը, Գառնիկ Ղազարեանը, Խորայէլ Մելիտոսեանը»:

Խորհ. Միութեան խումբը կը մասնակցի ծանրաբարձութեան Եւրոպայի ախոյեանութեան մրցումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան Մայիսին՝ Ֆրանսա:

***

ՓՐՈՖ. ԱՆԱՀԻՏ ՅԻՒՐԻԿԵԱՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵԼԻՔ
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ
ԳԻՐՔԻ ՄԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

«Հին Հայաստան» բաժինը, որ տեղ կը դտնէ Արեւելեան Գերմանիա հրատարակուող «Երաժչտութեան պատմութիւնը նրկարներու մէջ» հոչակաւոր մատենաչարին մէջ, չի կրնար ընթերցողներուն ամբողջովին բացայայտել հայ ժողովուրդի հնամեայ երաժչտական մչակոյթի հարստութիւնը, ըսած է Երեւանի Կոմիտաս երաժչտանոցի դասախօս Անահիտ Յիւրիկեան, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ հարցազրոյցի մը ընթացքին: Իր կարծիքով, այդ բաժինը աւելի չահեկան կ'ըլլար, եթէ հարստանար Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ այլ երկիրներու, Երուսաղէմի հաւաքածոներու, ինչպէս նաեւ Սիփուռքի դաղութներու մասնաւոր հաւաքածոներու մէջ դտնուած նիւթերով: Փրոֆ. Յիւրիկեան պատմական այդպիսի ցուցանմուչներու չարքին կը դասէ հին մանրանկարչներու մէջ երաժչտական թեմաներով էջերու, նուագարաններու վրայ եւ հարթաքանդակներու մէջ եղած նիւթերը: Այդ մանրապատկերները երեւան հանուած են հնագիտական պեղումներու ժամանակ՝ խեցիէ առարկաներու, որմնանկարներու, թրծակաւէ եւ այլ իրերու վրայ:

Փրոֆ. Յիւրիկեան «Հին Հայաստան» բաժնի պատրաստութեան կապակցութեամբ այցելած է Պելլինի եւ Լայփցիկի հրատարակչատունները: Քանի մը տարի առաջ ան նուագախումբի հետ բացումը կատարած է միջազգային փառատօնին եւ այնուհետեւ ջութակի նուագահանդէսներ տուած զանազան քաղաքներու մէջ: Իր մեկնարանական արուեստը ծանօթ է Խորհրդային Միութեան, Քանատայի, Պուլկարիոյ, Անգլիոյ, Իրաքի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Սրի Լանքայի, Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ, ուր բացի նուագահանդէսներէ, տուած է նաեւ դասախոսութիւններ հայ ժողովուրդի երաժչտութեան մասին: Փրոֆ. Անահիտ Յիւրիկեանի գործունէութեան յինսամեայ յոբելեանը կը նչուի այս տարի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՀՆՉԵՑ

«Խորհ. Միութիւն տասը հազար թուրք բանուոր պիտի առնէ: Մեծ թիւով թեկնածուներ երկար պոչեր կազմած են էրզրումի դիմումի գրասենեակին առջեւ»:
Մամուլէն

Կար ժամանակ, երբ էրզրումի լեռներէն հնչած ձայն մը թունդ թունդ կը հասնէր տեղացիին՝ Հայերու սիրտերը:

Այսօր ալ թունդ եղած են տեղացիներու սիրտերը, բայց ո՛չ էրզրումի լեռներէն հնչած ձայնով, կամ զենիթի շաչիւնով, այլ՝ լերան միւս կողմէն ներկայացուած առաջարկով մը: Անոնք կը փութան դիմողներու պոչին մէջ տեղ գրաւելու, որպէսզի կարենան իրենց բանուոր Խորհ. Միութիւն մեկնիլ:

Երբ լեռները լռեցին, տեղացի սիրտերը թունդ հանդղ անոնց պարապ ստամոքսներուն աղաղակը եղաւ...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Մարտ 13–ի եւ 14–ի խաղերու արդիւնքներն են. –

Դինամօ Մ. – Դինամօ Մինսկ	1 – 1
Արարատ – Տորպեդօ Մ.	1 – 0
Դնեպր – Զենիթ	6 – 1
Շախտեոր – Կայրաթ	1 – 0
ԲԿՄԱ – Ժալգիրիս	2 – 2
Գուրիա – Սպարտակ	0 – 2
Նեֆթչի – Մետալիստ	1 – 2

Թիֆլիսի եւ Կիեւի «Դինամօ»ներու հանդիպումը յետաձգուած է, քանի այդ օրերուն Կիեւցիները Պոլիս կը գտնուէին «Գալաթասարայ»ի դէմ խաղալու համար:

***

Եւրոպայի ախոյեան ակումբներու բաժակի յետաձգուած խաղը Կիեւի «Դինամօ»ի եւ Պոլսոյ «Գալաթասարայ»ի միջեւ տեղի ունեցած է եւ վերջ գտած Կիեւի փառաւոր յաղթանակով 5 – 0:

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջանի Ախոյենութիւն

Հ.Մ.Մ. – Էֆ – Սէ – Նէյ	3 – 1
Իսիի Հայ Մարզական – Մէօտոն	3 – 2
Ալֆորվիլի Հայ Մարզական – Քրէթէյ	0 – 1

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... ԵՒ ԾՆԱՒ ՄՈՒԿԸ ԶՆՋԻՆ

Կարծեմ երեք տարի է որ Եւրոպական Խորհրդարանը Հայկական Հարցով կը զբաղի, թերեւս անոր համար որ զայն կապմող «ընտրեալ» խորհրդարանականները նկատի պէտք է հայթայթուի ժողով դատմարելու եւ իրենց ազգարարութիւնները ցուցադրելու :

Հայկական Հարց :

Ո՞վ չէ զբաղած, եւ ո՞վ այսօր չի զբաղիր անով : Եւրոպական Խորհրդարանէն զատ, վերջին տարիներուն մեր Հարցին ճակատագրով խաղցած են Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան (ՄԱԿ) Խրատականութեան Կանխարգիլման եւ Փոքրամասնութիւններու Պաշտպանութեան Ենթա – Յանձնաժողովը, Արժանթինայի եւ Ուրուկուէյի Խորհրդարանները, եւ, չըլլա՛յ թէ մոռնամ, Ամերիկեան Գոնկրէսը՝ իր Ներկայացուցչական Տունով :

Հայկական Հարցն ու Ցեղասպանութիւնը նիւթ եղան եւ տակաւին կ'ըլլան մի-ջազգային դիւանաժողովներու, վաւերագրական ժապաւէններ կը պատրաստուին ու կը ցուցադրուին եւրոպական երկիրներու պատկերասփիւռներէն, դիրքեր կը դրուին, յօդուածներ լոյս կը տեսնեն, եւ տակաւին հազարումէկ միջոցներով ու ձեւերով օտարները մեր Հարցը կ'արծարծեն, կը հետապնդեն :

Այսքանը՝ դիտուս վրայ :

Եւ քանի որ տակաւին երէկ տարեկան տուրքի թուղթերս լեցուցած ըլլալով՝ խելքս – միտքս թուանշաններու եւ հաշիւի, մուտքի եւ ելքի, պարտի – պահանջի վրայ է, կ'ուզեմ տեսնել որ վերի բոլոր հաշիւներուն մէջէն մենք պարտա՞կն ենք դուրս կուգանք թէ չէ՞հաւար : Աչխարհ հաշիւի վրայ հիմնուած է : Ուրեմն եւ ալ, կարճ ուղեղով, հաշիւի նըստիմ :

Մի քանի տարի ՄԱԿ–ի Ենթա – Յանձնաժողովին զործերով զբաղեցանք, եւ, եթէ չեմ սխալիր, բաւական ալ ուժ, եռանդ ու դրամ վատնեցինք : Մինչեւ ժըպնեներ վազեցինք, այս կամ այն ներկայացուցիչին հետ տեսնուեցանք, խօսեցանք, պոռոգացինք, նկարագրեցինք, թալաթին հեռագիրները վկայակոչեցինք, ներկայացուցիչներու հնչուելիք անունները անդամ զոց ըրինք, եւ այս բոլորին դիմաց՝ ի՞նչ ունինք այսօր մեր դողդոջող ափերուն մէջ :

Ոչի՛նչ :

*Բայց որպէսզի ժխտական անձ չհամարուիմ, բացատրեմ թէ այս «ոչինչ»ը ի՛նչ կը պարունակէ : Անգլիացի ներկայացուցիչ մը՝ Պինճմրին Ուիթեքըը, ընդարձակ տեղեկագիր մը պատրաստած էր ցեղասպանութեան կանխարգիլման մասին, որ մի քանի անդամ Ենթա – Յանձնաժողովին կողմէ քննուեցաւ, մերժուեցաւ, ընդունուեցաւ, բարեփոխուեցաւ, չարափոխուեցաւ եւ ի վերջոյ ընդունուեցա՛ւ ի վտառ ջարդուած եւ ջարդուելիք ժողովուրդներուն : Արդ, այդ չարաբաստիկ տեղեկագրին 24–րդ պարբերութեան մէջ (թերեւս ալ 32–րդ է կամ 132–րդ եւ կամ 1032–րդ · այնքա՜ն փոխուեցան այդ թիւերը), այո, այդ պարբերութեան մէջ է չարս տիրիկեան ցեղասպանութիւններու եւ ուրիշներու կը յիշուին նաեւ Հայերը՝ որպէս ցեղասպանութեան ենթարկուած · եւ, չմոռնամ, ծանօթագրութեան մը մէջ ալ անյարիր տեղեկութիւններ կը տրուին մեր մասին, ինչպէս նաեւ մի քանի ոչ – կարեւոր ապրի–բներ : Բայց այս «ոչինչ»ն ալ «ամէն ինչ» համարեցանք, ուրախացանք, հպարտացանք, թերթերուն առաջին էջերէն ցնծութեամբ աւետեցինք «յաղթանակ»ը, կարծէք վաղը կամ միւս օր մեր վերազարձուած հողերուն վրայ բնակելու պիտի երթայինք : Այո՛, ցնծութեան մէջ էինք, երբ յանկարծ թէ Ենթա – Յանձնաժողովին տուած որոշումը որոշում չէր կրնար համարուիլ, որովհետեւ բան ՄԱԿ–ի կանոնագրութեան որոշում կրնար տալ միմիայն Մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովը, որմէ բխած էր Ենթա – Յանձնաժողովը··· : Յանձնաժողովին նիւթը Նիւեորք պիտի դումարուէր : Ուստի պատրաստութիւններ սկսանք տեսնել, մեր յոյսերը ընդլայնել : Կ'ակնկալէինք որ Յանձնաժողովի մեզի ի նպաստ քուէարկութենէն եւս Հայկական Հարցը ՄԱԿ–ի Ընդհանուր Ժողովին պիտի կարենայինք տանիլ, անշուշտ անդամ պետութեան մը նախաձեռնութեամբ : Այդ երազանքին մէջ էինք երբ առաւ մը արթնցանք եւ տակաւին սուրճ չխմած՝ թերթերուն մէջ կարդացինք թէ նիւթական դժուարութիւններու պատճառաւ ՄԱԿ–ը ջնջած էր Մարդկային Իրաւանց Յանձնաժողովը··· : Հարիւրաւոր յանձնախումբերուն, եւ անհամար ենթա – ներուն մէջէն յարմար տեսնուեր էր ջնջել ա՛յն՝ որմէ կը սպասէինք մեր փրկութիւնը :

Հիմա հասկնալի զարձա՞ւ թէ ինչո՛ւ վերը գործածած «ոչինչ»ս իրական «ոչինչ» է :

(Եթէ փակագիծ չբանամ՝ պիտի ճաթիմ : Արդ, այս ըլլալով հանդերձ իրաւունքը, մեր հայ բոլիթիքոսներէն ոմանք յայտարարեցին թէ յաղթանակ մը տարած ենք, քանի որ Հայկական Ցեղասպանութիւնը յիշուած էր Ուիթեքըրի տեղեկագրին մէջ, եւ թէ այդ տեղեկագիրը այժմ ՄԱԿ–ի պիւտճէներուն մէջ կը պահուէր : Այսպիսի տրամաբանութեան առջեւ ինծի բան չի մնար ընել եթէ ոչ մաղերս փետուել) :

Այժմ նայինք թէ միւսնե՞րը ինչ կ'ըսեն մեզի ի նպաստ :

Ի՞նչ պիտի ընեն, ազի ի բուն մեզի համար կ'աշխատին··· : Ահա՛ մեր Գոնկրէսը : Տարիներէ ի վեր թէ՛ Ծերակոյտը եւ թէ Ներկայացուցչական Տունը բանաձեւեր օրակարգի վրայ կը դնեն, այդ բանաձեւերը մէկ յանձնախումբէն միւսը կը քաշկռտուին, հոս տատրակէտ մը կը փոխուի, հոն՝ պալիկ բառ մը, եւ երբ, անհամար հառաչօսութիւններէ ետք քըւէարկութեան դրուի, կարելի կ'ըլլայ անծանօթ եւ անկիւնը մնացած կանոն մը գտնել եւ ձախողեցնել ամէն ինչ : Ասոր համար վարձած են 6 կամ 7–ը լոպիթներ՝ թրքական թէզը պաշտպանելու : Իսկ մե՞նք : Մեր չունեցած դրամը կը տրամադրենք Գոնկրէսմէններու ընտրութեան, որպէսզի յետոյ մեր բանաձեւին դէմ քըւէարկեն այն պատճառաբանութեամբ թէ Թուրքիան Ամերիկայի ամէնէն կարեւոր եւ՛ ամէնէն «հաւատարիմ» դաշնակիցն է, հետեւաբար պէտք չէ զայն վշտացնել :

Բայց մենք կը չարունակենք մեր բռնադեցնող աշխատանքը : Եւ վասն ինչի՞ : Այս տարուան բանաձեւին բովանդակութիւնը աւելի եղծուած է, աւելի՛ ջուր խառնուած է, այնքան որ կաթէն աւելի ջուրի համ կուգայ անկէ : Ան ի միջի այլոց կ'ըսէ · – «···Միացեալ – Նահանգներու բնակիչները պիտի նշեն այս թուականը որպէս յիշատակումի օր հայ ծագումով մէկուկէս միլիոն այն անձերուն՝ որոնք զոհերն էին ցեղասպանութեան մը որ զործադրուեցաւ Օսմանեան կայսրութեան կառավարութիւններուն կողմէ 1915 – 1923–ին, նախքան Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը···» եւայլն : «Նախքան Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը» : Անհամօթ անյարիրութիւն մը, կարծէք Օսմանեան կայսրութիւնն ու կառավարութիւնները հոթենթոններէ կամ մաօրիներէ կազմուած ըլլային, որոնք հրաչքով 1923–ին անհետացան – մեզ ջարդելէ ետք – եւ որոնց տեղ եկան հրեշտակատիպ Թուրքերը իրենց հանրապետութեամբ, անմեղ զառնուկի մարթով, որեւէ ջարդէ կամ արիւնէ կամ աթոռէ անտեղեակ··· : Եւ կը կարծէք թէ այսպէս չարաբաստիկ բանաձեւ մը պիտի յաջողի՞ :

Բայց նոյնիսկ եթէ պահ մը մոռնանք թէ բանաձեւը քուէարկուեցաւ եւ մեծամասնութեան ստացաւ : Յետո՞յ · ի՞նչ կը շահինք : Այդ «շահ»ին չափն ալ դո՛ւք որոշեցէք, եւ ես անցնիմ Եւրոպական Խորհրդարանի շահաստակութիւններուն :

Եւրոպական Խորհրդարանը ապագայ միացեալ Եւրոպայի մը կառավարութեան օրէնսդիր մարմինն է : Ուրեմն հիմակուանէ հիմա ապառիկ կեանք մը կը քաշկռտէ · անոր տուած որոշումները օրէնքի ուժ չունին, բայց տարեկան հազարաւոր թուղթեր թուղթ կը սպառէ իր անվերջ ժողովներուն եւ վիճաբանութիւններուն առնադրութիւնները հրատարակելով : Այդ հրատարակութիւններուն նկատառելի տոկոսը ապարանչէն ազրաման կ'երթայ, ուղիղ ճամբով :

Այդ, այս կրաւած Խորհրդարանն է որ Հայկական Ցեղասպանութիւնը կը քննարկէ երեք տարիէ ի վեր : Պելժիացի խորհրդարանական մը, Ժակ Վանտըմէօլպրուք, միւսին՝ Պենժըմին Ուիթեքըրի նման տեղեկագիր մը պատրաստեց մէկուկէս տարի առաջ · եւ, ցիշդ ՄԱԿ–ի ենթա – Յանձնաժողովին պէս, այդ տեղեկագիրը բաւական քաչքչուքի առարկայ եղաւ, ձեւազեղծուեցաւ, մեռաւ, յարութիւն առաւ, զաշտնահարուեցաւ վերածնաւ եւ Խորհրդարանի Քաղաքական Յանձնախումբին կողմէ մերժուելէ ետք Փետրուար 25–ին վերջապէս լսելի ընդունուեցաւ : Սահմանը հապի՛ւ անցանք, եւ որովհետեւ 25 նպաստաւոր քուէի դէմ կային 23 «ոչ» քուէարկողներ եւ երկու ձեռնպահներ :

Մեր օձիքը այս ձեւով ազատեցինք, յաղթանակ տարինք եւ փրկուեցանք :

Փրկուեցա՞նք :

Մեր երազին մէջ միայն :

Որովհետեւ տեղեկագրին մէջ «Հայկական Ցեղասպանութիւն» արտայայտութիւնը – քանի՛ անգամ որ ալ զործածուած ըլլար – փոխարինուեցաւ «Հայերու ենթարկուած անարդարութիւն» անամօթութեամբ, կարծէք թէ ամբողջ պատահածը մեր ձեռքէն մէկ ոչխար եւ երկու աքլոր զողնալու չարաճճիութիւն մը եղած ըլլար··· : Այսպէս, մի քանի տարիներու աշխատանքէ եւ սրամտչուքէ ետք, Եւրոպական Խորհրդարանի Քաղաքական Յանձնախումբը համեցաւ լսելու զօրաւոր հոգուած մը ազ մեր գլխուն, եւ փաստելու համար թէ մի՛շտ մեր չհաւերուն պաշտպանն է, որոշեց մեծամասնարար գիտել Թուրքիոյ՝ որպէսզի ջանք տարուի այդ երկրին մէջ զոյութիւն ունեցող «քրիստոնեայ ժողովուրդներու քաղաքակրթութիւններու կրօնական հարստարատութեան նմուշները» անաղարտ եւ ապահով պահպանելու··· :

Եթէ հայերէնի թարգմանենք Քաղաքական Յանձնախումբին յայտնած այս ազնուատի՛ր որոշումը, կ'ունենանք հետեւեալը · – «Հայ ազգարբիկներ եւ ազգարբիկուհիներ, ձեր տեղը հանդիստ տիրիկ երէք եւ մ'լ Ցեղասպանութեան, ճանաչումի եւ պահանջքներու խնդիր մի՛ հանէք : Ձեր եկեղեցիներուն աւերակները լաւ պահպանելու խնդրանք ըրինք բարի Թուրքերուն · եւ փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէ՛ն» :

Ամէ՛ն :

Բայց ոչ, այդ «Ամէ՛ն»էն առաջ բանիլիք ունիմ, տակաւին չվերջացուցի :

Ըսելիքս այս է · Եւրոպական Խորհրդարանը ապահովարար Ապրիլին նիստ մը դումարէ Ցրանսայի Սթրազպուրկ քաղաքին մէջ (Քաղաքական Յանձնախումբը իր ժողովները կ'ընէ Պելժիոյ մայրաքաղաքը՝ Պրիւսէլ) եւ որուան որոշումը քըւէարկելով՝ վաւերացնէ : Լախտի բո՛ւն հարուածը այդ պիտի ըլլայ : Լաւատեսները կը խորհին թէ կարելի պիտի ըլլայ «Հայկական Ցեղասպանութիւն» արտայայտութիւնը տեղեկագրին վերադարձնել :

Սպասենք եւ տեսնենք :

***

Անձնասրութիւն մը երբ մի քանի օր առաջ Քաղաքական Յանձնախումբի որուան որոշումը Եւրոպային հեռագրով մեզի կը հաղորդէր, լրատուութիւնը կ'աւարտէր հետեւեալ կերպով · – «Ուչադրութիւն դարձուցէք որ որոշումը արուեցաւ Փետրուար 25–ին, այսինքն Աւարայրի ձակատամարտի նախօրեակին» :

Ի՛նչ խորհրդանշական զուգադիպութիւն : Ձիշդ 1536 տարի առաջ Տմմուտի ափին բարոյական յաղթանակ մը կը տանէինք · այդ «յաղթանակ»ին համբ մինչեւ այսօր մեր բերնին մէջ է, այնքան՝ որ բարոյականէ զատ ուրիշ ո՛չ մէկ յաղթանակ կ'ուզենք : Մենք հոգեկանով ապրող, աչխարհիկ եւ նիւթական յաղթանակներուն վերէն նայող ժողովուրդ ենք · մենք տարբե՞ր ենք : Նոյնիսկ եթէ ամէն բան կորսնցուցած ենք : Մենք հոգեկանով կ'ապրինք, եւ բացարձակապէս տարբերութիւն պիտի չընէր եթէ մեր ձեռքը մնացած Հայաստանի փոքրիկ ժապաւէնը ալ վաղը – չէ՛, այսօր – կորսնցնէինք · նիւթական հայրենիք մը մեր ինչո՞ւն պէտք, երբ արդէն ամբողջ հոգեկան հայրենիքի··· :

Ես վերջացուցի ըսելիքս, եւ հիմա սրտի հանգստութեամբ կ'ըսեմ՝

Ամէ՛ն :

ԱՐԱՅ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

«Պայքար», Մարտ 7

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

Փետրուար ամսու ընթացքին, Միլանոյի Հայ Տունը վերածուած էր Մամիկոնեան Տոհմի ներկայ ժամանակներու Որչնագ բերդի մը, ուր մեր մանչուկներն ու աղջիկները լծուած Հ· Վահան Յովհաննէսեանի «Պատերազմ առանց բանակի» երկու արարով թատերախաղի պատրաստութեան, կը խաչատային խանդավառութեամբ :

Շնորհիւ փոքրիկներուն եւ իրենց անձնուէր ծնողաց տարած չամառ աչխատանքին կարելի եղաւ 25 օրուան ընթացքին պլուս հանել և յաջողութեամբ պսակել կրկին, Մարտ 1–ի ներկայացումը : Նոյն առաւօտուն Վարդանանց նահատակներու յիչատակին պատարագ մատուց Ս· Քնար Սարգիսեան, Միլանոյի Ս· Քառասնից Մանկանց Եկեղեցին : Ժամը հինգ 17–ին, Իտալիոյ Հայ Մչակութային Միութեան տաղնապեա Հրանդ Քամպոճեանի բացման խօսքէն ետք, հանդիսատեսներուն կը ներկայացուէր Վարդանանց Հերոսամարտի համառօտ պատմականը, որուն խլոյն կը յաջորդէր թատերախաղը նկարագրող երկու խօսք· դաչնակի մեղմ ընկերակցութեամբ :

Առաջին արարի վարագոյրը բացուելով հանդիսատեսներուն առջեւ կը պատզուէր Ե· դարու հայկական բերդի մը տեսարանը, ուր տաւաքուած էին երիտասարդ տարազներով, վառվռուն մատղաչ խումբ մը իչխանազուններ :

Տեսարանը լսկապէս ոտպուրիչ էր· Վարդկեանի մը լարուած լռութեան յաջորդեց խանդավառ ծափահարութիւններու տարափ մը :

Մեր անցեալի պատմութեան խորքին կեանք առած այս կենդանի պատկերը ակընթարթի մը մէջ հազորդակից դարձուց ներկաները օրուան խորհուրդին հետ :

Անի Մեքիքէրի թծախնդրութեամբ պատրաստած տարազներն ու բեմադարձումը մեծ փայլ տուին օրուան հանդիսութեան :

«Պատերազմ Առանց Բանակի» թատերախաղին մէջ դեր առանձնած կին Ժ· Անսրլեան՝ Վահրամ, Ց· Սարգիսեան՝ Սահակ, Դ· Գալուստեան՝ Վահան, Ի· Ֆէրրայէ՝ Գարեգին, Ժ· Մկլիքօֆ՝ Մեսակ, Ր· Խաչատուրեան՝ Արքէն, Վ· Ազազարեան՝ Սամուէլ, Տ· Սարգիսեան՝ Պերճ, Ն· Ազազարեան՝ Անահիտ, Թ· Սարգիսեան՝ Սանդուխտ, Զ· Խաչատուրեան՝ Շուշան : Խոպին բեմադիրն էր Ժ· Անսրլեան : Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Անի Մէքիքէր (բեմադարձում եւ տարազ), Նոէլ Սարգիսեան (Տարազներու պատրաստութիւն), Ոբլիըմ Սարգիսեան, Ժան Անսրլեան, Անի Մէքիքէր (բեմական կառուցում), Տաթեւիկ Հայրապետեան (դաչնակ), Ոբլիըմ Մկլիքօֆ (լուսաւորում), Նուչա Մալոյեան (չալար), Նոէլ Սարգիսեան (յուչարար) :

Ցատուկ դնահատանքի արժանի են մեր մատղաչ դերակատարները, որոնք իրենց դերերը իւրացուցած ըլլալէ զատ իրենց ճարտար խաղարկութեամբ ու յստակ ոտոպանութեամբ բեմային որոչ կարողութիւն ցուցաբերեցին :

Ուխտելէ վերջ մէկ սիրտ մէկ հոգի ըլլալ եւ «կեցցէ՛ Հայաստանը, կեցցէ՛ Վարդանը, կեցցէ՛ սուրբ պատերազմը» խրոխտ արտասանելէ ետք՝ տղաքը թելադրեցին «Հիմի էլ լռենք եղրարք»ը եւ Վասն Ցիսուսի, Վասն Հայրենեացը, որուն յաջորդեց Հայ Տան երգչախումբին կատարած «Լռեց ամպերը»ի ձայնագրեալ ոփոումը՝ լոյսի խաղերով· մինչ տղաքը բեմին վրայ յօնկայա երկիւղածութեամբ, պլխկոտը, ձեռքերը լբենց ծոցին կը խորհրդանչէին Վարդանանց հերոսամարտի ախուր վայրկեանները երկու աջջնակները բեմին առջեւ պետեզեցին Գրիգոր Խանճեանի «Վարդանանք» կոպլետի մէկ լուսանկարը :

Ապա խօսք առնելով Իտալիոյ Հ· Մ· Ը· Մ·ի վարչութեան առենապետ Ալէքս Պէդիկեան դովասանքով արտայայտեցաւ բոլոր անոնց մասին որոնց նուիրումով կարելի եղաւ իրագործել այսքան յաջող ներկայացում մը : Ցատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Տէր եւ Տիկին Ասեսիս Անսրլեանի, որոնք Հայ Տունը օժտեցին նոր բեմով մը :

Սարգիս Քահանայ Սարգիսեանի փակման խօսքով աւարտեցաւ այս տպաւորիչ ոգեկոչումը :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՂԱՆՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻԻՆ

Տարիներ առաջ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանի մասնաճիւղի, Տիկնանց Վարչութեան երկարամեայ առենապետուհին, Տիկին Ա. Ճէյրանեան, Վարդանանց տօնին առթիւ, երբ որոշում կ'անցընէր այդ օրը տօնել, տեղւոյն միօրեայ Հայկազեան դպրոցի աշակերտներուն հետ, «Մանուկներու Օր» կոչելով, թերեւս այդ օրը չխորհեցաւ որ՝ այդ գեղեցիկ նախաձեռնութիւնը պիտի դառնար յարգուած ազգային սովորութիւն մը գալիքին համար:

Արդարեւ, ինք, եւ իր ջոջորդները, տասնամեակ մը ի վեր, հաւատարմօրէն կը տօնեն Վարդանանց տօնը հայ մանուկներու հետ, որ լաւագոյն ուսուցարանը եղած է նոր սերունդին, Վարդանանցի մասին ... քանի, Վալանի մէջ, 17–էն 27 տարիքի միջեւ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ երբ կը հարցնեն Վարդանանցի մասին, եւ երբ իր պիտցածը բացատրէ, արդարօրէն կ'ըսէ թէ՝ Հայկական դպրոցէն սորված է, Վարդանանց տօնին առթիւ:

Ահա այսպիսի հիմնական գործերն են որ՝ կը զօտեպնդեն ու կը քաջալերեն անձնուէր ուիկինները, որոնք կը ծառայեն ժողովուրդին:

Փետրուար 26, Հինդշարթի օր, հիշդ Վարդանանցի օրը, հարիւրէ աւելի մանուկներ, պատարագի մասնակցելէ եւ հաղորդութիւն առնելէ ետք, Նարեկ Մշակիւր Քահանայ Վարդանեանի եւ Ս. Փաշայեանի առաջնորդութեամբ, հաւաքուեցան Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանի Ակումբը, ուր անոնք կէսօրուան ճաշի հիւրն էին Տիկնանց վարչութեան:

Միութեան վարչական անդամուհիները ու անդամները անթերի եւ ճոխ հիւրասիրութեամբ ուրախացուցին հայ մանուկները: Տեղի ունեցան երգեր մանուկներու կողմէ, եւ իրենց հաճելի ֆիլմի ցուցադրութիւն:

Հուսկ, խօսք առին վարչութեան նախագահուհին՝ Տիկին Հ. Քէչիչեան եւ քահանան:

Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, մանուկները եւ ներկաները բաժնուեցան ուրախ տրամադրութեամբ, եւ Վարդանանց ոգիով տոգորուած:

Ա. Ք.

ԳԱՂԱՒԹԷ ԳԱՂԱՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի մատրան մէջ, Փետրուար 19–ին, ոգեկոչուած են բարերարներու ննջեցեալները: Պատարագած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք վերլուծելով նուիրելու զգացումին զեղեցկութիւնն ու յաւերժութիւնը: Յաւարտ արարողութեանց, երախտիքի սեղաններու չուրջ հաւաքուած են բարերարները: Յանուն հոգաբարձութեան ուղերձ մը արտասանած է Տոքթ. Օննիկ Չալըքեան: Իւրաքանչիւր բարերարի արուած է արծաթէ յուշապնակ մը՝ իրաքանչիւր բարերարի անունով մակագրուած: Խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք նշած է. – «Տալը մնայուն է, արուածը կը մնայ, իսկ առնուածը անցողական է: Աչխարհի հաճոյքները հոս կը մնան, կը ցնդին: Անոնք որ իրենց հարստութիւնը գործածեցին հիւանդանոց մը, որբանոց մը չինելու, տուին, բայց մնայուն բան մը չատհեցան»:

***

ՔԱՆԱՏԱՅԻ Հայ Առեւտրական Խորհուրդի այս տարուան առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Տորվալի Հիլթըն պանդոկին մէջ, Յունուար 30–ին: Ներկայ եղած են 110 հոգի՝ անդամներ, հիւրեր եւ զանազան հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ: Միութեանատենապետը՝ Մկրտիչ Մալխասեան, բացումը կատարելով պատմած է յատկանշական դրուագ մը «Մէկյա ին ձափոն» դիրքէն: Ձափոնցի մը եւ Ամերիկացի մը, անապատին մէջ կորսուած, կը քալեն կողք – կողքի եւ մը փնտռելով, երբ յանկարծ իրենց դիմաց կ'ելլէ անօթի առիւծ մը: Ձափոնցին անմիջապէս կը նստի ու չալակի տոպրակէն վազքի կօշիկները հանելով, զանոնք փոխելու կը լծուի: Կացութեան առջեւ, Ամերիկացին դիտել կուտայ իր ուղեկցին – եթէ միտզ առիւծին վազել անցնիլն է, յոյսդ կտրէ. այդ անկարելի բան է: Ձափոնցին առանց իր պորձը ընդմիջելու, կը պատասխանէ՝ իմ մտահոգութիւնս առիւծը չէ, այլ՝ վազել եւ քեզի անցնիլն է: Մալխասեան նշած է, թէ երբ Խորհուրդը կը հիմնուէր տարի մը առաջ, «մեր չուրջը անապատ էր, չրջապատուած էինք բազմաթիւ անօթի առիւծներով եւ դեռ չէինք ճարած մեր վազքի կօշիկները: Այժմ գտած ենք եւ պատրաստ ենք վազելու: Այս իմաստով նչմարիս փաստերէն մին է Արժանթինէն Օննիկ Պօյաճեանի այցելութիւնը. ան Պուէնոս – Այրէսի մէջ վերջերս հիմնուած հայ առեւտրական միութեան քարտուղարն է. խորհրդակցութիւններ ունենալու Խորհուրդի վարչականներուն հետ դործակցութիւններ ունենալու համար: Արժանթինի հայ գաղութը մեզմէ աւելի հին է եւ հոն գոյութիւն ունին հայապատկան չատ մը մեծ ընկերութիւններ, որոնք ամիսը 25 – 30 միլիոն տոլարի արտադրութիւն ունին եւ ներկայացուցիչներ կը փնտռեն Քանատայի համար»: Ապա, խօսք առնելով փոխ – ատենապետ Վահան Տէր – Ասատուրեան ներկայացուցած է 1987–ի առաջին կիսամեայի գործունէութեան ծրագիրը, որուն մաս կազմած են անդամներու իսկ արտադրութեանց փառատօնին կազմակերպումը եւ հայ համալսարանականներ քաջալերելու համար կրթաթոշակի հաստատումը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԷԼԻԶ ԳԱԻՈՒԿՃԵԱՆ – ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի ՄԱՍԻՆ

1987 տարուան գրական մրցումին կրնան մասնակցիլ, Սփիւռքի բոլոր հայ գրողները, ներկայացնելով վերջին երեք տարիներու իրենց հրատարակուած գրական ստեղծագործութիւնները՝ արձակ կամ բանաստեղծութիւն:

Մրցումին ներկայացուած գիրքերը, երկուսական օրինակ, պէտք է մեր ձեռքը հասած ըլլան, ամէնէն ուշ մինչեւ 1987 Օգոստոսի վերջը:

Մրցանակին (երեք հազար Ֆրանք), արժանացող երկը եւ հեղինակին անունը, 1988–ի առաջին ամիսներուն կը յայտարարուին մամուլով, իսկ մրցանակի յանձնումը՝ գրողներու աւանդական տարեկան ճաշին:

Գրական մրցանակի գատական կազմի անդամներն են. – Այվազեան Եղիշէ, Գալֆեան – Փանոսեան Հիլտա, Ս. Ք. Զանդու, Կէնճեան Պատրիկ, Պալեան Տիգրան:

ԾԱՆՕԹ. – Նկատելով որ հասցէի փոփոխութեան հետեւանքով, տակաւին չէ ճշդուած նամակատուփի նոր թիւը, ուստի կը խնդրուի մրցումի համար ուղարկուած գիրքերը ղրկել ստորեւ արձանագրուած հասցէին. –

BALYAN Dikran
c/o Société des Gens de Lettres
Arméniens de France
139, rue Gabriël Péri, Bat. B. 2
93200 Saint-Denis — France

«ԷԼԻԶ ԳԱՒՈՒԿՃԵԱՆ – ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի ԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

Փետրքի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Հայրիկ, հարեւան Վռովան ասում է, թէ դու լաւ քծնում ես իր հօրը, ինձ էլ կը սովորեցնե՞ս:

– Ոչինչ, տղաս, քիչ սպասիր, չուտով նրա հօրը կը հանեն ու ինձ նրա տեղը կը նչանակեն: Այդ ժամանակ Վռովան այդ նոյն հարցով կը դիմի իր հօրը:

***

– Երեք եղբայրներ ամուսնացել են երեք քոյրերի հետ: Դա մեծ առաւելութիւն ունի:

– Ո՞րն է:

– Երեք փեսաներով անհամեմատ հեչտ է պատերազմ մղել մի զօքանչի դէմ...:

***

– Ասա ինձ, – հարցնում է զբօսաչը – ջիկը մի գիւղացի աղջկայ, – ձեր գիւղի բոլոր աղջիկները քեզ նման սիրո՞ւն են:

– Զգիտեմ, պարոն, ես միայն տղաներին եմ նայում...:

– Հայրիկ, ի՞նչ տարբերութիւն կայ հրացանի եւ աւտոմատի միջեւ, – հարցնում է որդին զեներալ հօրը:

– Երբ ե՛ս եմ խօսում, նչանակում է՝ հրացանն է կրակում, իսկ երբ մայրդ է խօսում՝ աւտոմատը:

***

Ուսուցիչը հարցնում է աշակերտին.

– Եթէ քո մի գրպանում 20 մարք կայ, իսկ միւսում՝ 50, դա ի՞նչ է նչանակում:

– Նչանակում է, որ ես սխալմամբ հագել եմ ուրիչի չալվարը:

***

«Իմ հայրը» թեմայով չարադրութեան մէջ աշակերտ գրել էր. «Իմ հայրը կարող է լողալով կտրել – անցնել ծովը, քայլել անապատի մի ծայրից միւսը, յաղթել վիշապին...: Իմ հայրը ամէն ինչ կարող է անել, բայց ստիպուած է ամանները լուանալ եւ տան աղբը թափել...»:

***

– Մայրիկ, – ասաց Լուսինէն, – Աչխէն տատիկը լաւն է, չէ՞. տես, ծառից ինչքա՞ն խնձորներ է կախել:

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Սակայն ճարտարօրէն խորամանկութիւն կ'ընէր սիրելի Ալեքսանտրը. բուն նպատակէն կը խուսափէր, ճարպիկ դարձուածքներով կարօտներու մասին կը խօսէր ան: Սկսաւ ոգեկոչել մեր մանկութեան Մարսէյլը, որ այնքան փոխուած էր, մեր սիրելի նախկին վարժարանը, մեր ուսուցիչները կը յիշէր իրենց ծաղրանուններով, կը խընդար՝ Փիէռէն, Ժաքէն կամ Փօլէն լուրեր տալով ինծի, կամ կը տրխըէր՝ յիշելով Մարթէնի մը, կամ Կարսէնի մահը. անցեալ մը կը քրքրէր, ներկան արդարացնելու համար:

Միակ դերակատարով այս ներկայացումին ընթացքին մինչ կը հետեւէի իր մենախօսութեան կարծես չողարձակումի գործիքի մը պատառին վրայ կը դիտէի հայրական այս ուղեղին կազմութիւնը, ուր զուգին պարզ քմայքը կը չփոթուէր կոչումի, դիրքի կամ տանդնդի հետ:

Զինքը կ'երեւակայէի երբ «ձեռք կ'առնէր գործը»:

Լաւ կը ճանչնար «Այսինչ»ը–ի դէպ պիս:

Նոյնիսկ յատկապէս ճամբորդած էր, հարցը յաջողութեամբ կարգադրելու համար:

Ու մեր տեսակցութիւնը պիտի աւարտէր դասական վերջաբանով մը.

– Եթէ կրնայիր բան մը ընել իրեն համար...

Այս ապաթէզին առջեւ, որ անչուշտ կարդ մը դաղտնիքներ ունէր, տարօրինակ էր վարդ մը ծնողներու մտածելակերպը: Առաջին դաղափարը կ'ըլլար իրենց յարաբերութիւններու չրջանակին մէջ դտնել մէկը, որ այս մարդին մէջ յաճոդած ծանօթ մը ունենար, անկէ խնդրելու համար որ իր մոդական դաւազանը ճօճէ ի նպաստ իր դաւկին: Ու կ'ոգեկոչուին հեռաւոր խնամութիւններ, կը նչուին նոյն ծննդավայրը, կը յիշուի ընթրիք մը, ուր հանդիպած են իրարու, հայր մը, որու լաւ ծանօթ էին, կամ մայր մը որուն մարդ հանդիպած էր արձակուրդին:

Իսկ Ալեքսանտր յաւելեալ խաղաքարտ մըն ալ ունէր. մանկութեան յիչատակները: Անոնց վրայ աւելցուց ստորնութիւն մըն ալ, դոր չէի նախատեսած: Սերտ կապեր ունէր քաղաքի դրամատիրական չրջանակներուն հետ: Կը թուէր Մարսէյլի օճառի գործատուները, չաքարի գոտարանները, որոնք իր յանձնարարութեամբ կրնային դրամագլուխ տրամադրել ապագայ ծրագիրներուս:

Մարսէյլի օճառի գործատուները ինծի կը յիչեցնէին միայն իրենց խորհրդանիչ մեղուն, որ մաքրած էր մանկական ազտերս, զիս օծելով մաքրութեան անոյշ բոյրով: Շաքար վաճառողները ինծի կը յիչեցնէին հօրս դողդոջան եւ դիչերային իր աչխատանքը:

Եկած էին արեւելեան երկիրներու կաչառքը՝ պախչիշը յիչեցնելու ինծի: Բառ մը, որ հաճելի եղած պիտի ըլլար փոքրիկն Ալեքսանտրի որ չփոցած տղու իր չարութիւններուն մէջ զիս կը կոչէր Ալի պապա, «լոխում», կամ «քուսքուս»: Ի՞նչ մնացած էր այդ Ալեքսանտրէն: Բերնէն թուքեր ցայտեցնող, քրտնող, չարժուկող մարդուկ մը, ի նպաստ զաւկին, որ հայրը ղրկած էր իր տեղը: Ու հայրիկը սկսաւ չողոքորթելու հանդրուանէն, զիս ընտրած էր, որովհետեւ տղան անվերապահութեամբ եւ արդարօրէն կը հիանար գործերուս: Ես միակն էի, առաւելը, նուազը, որոնց կը հետեւէր մեծամանքներու չարան մը:

Իմ մասիս իր յայտնած բոլոր այս մեծամանքներուն դէմ կեղծ համեստութեան փոքր բողոք մը, քանի մը բացատրութիւն, չարժուեցա մը, թափանցող նայուածք մը, որպէս վերջակէտ պիտի ծառայէին:

Անչարժ, ապաստանած էի լռութեան մը դիրկը, որ պինքը կը չարչրկէր: Ան կը ջանար չաղկապել, արագացնել իր ընթացքը, նման այն սկսնակ դերասաններուն, որոնք կը փափաքին աւարտել երկար դեր մը: Սրտաչարժ բան մը կար հօրեղբայրն այս գժնէ անտանկանութեան մէջ, որ ի գործ դրած էր համայելու իր ամբողջ կարողութիւնը, մինչեւ իր կաչառքի առաջարկը:

(Շար. 61)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Ժաք Կարապետեան եւ զաւակը՝ Տավիտ, Վիւժաս, Կարապետեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդէսը պիտի տեղի ունենայ Կիրակի, Մարտ 22, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ, մօր, աղջկան եւ ազգականին՝

ԺՈԶԻԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Վիւժաս)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արփինէ Ալեմխեան 1000 *Ֆր.* կը նուիրէ «Յառաջ»ին *իր ամուսնոյն՝* Արամ Ալեմխեանի *մահուան* 11*-րդ տարելիցին։*

***

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան 250 *Ֆ.* կը նուիրեն «Յառաջ»ին Շաւարշ Մխսաֆեանի *յիշատակին։*

***

ՏԷՍԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաբէլեան 200 *Ֆ.* կը նուիրեն «Յառաջ»ին *իրենց եղբօր՝* Գարեգին Հաբէլեանի *յիշատակին։*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

ՏԻՍԻՆԷՆ. – Տէր եւ Տիկին Օ. Մերճեանան իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Ասատուր Քէօսէեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Ս. Ձամուգեանի եւ զաւակներուն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ՝ Վարսենիկ Քէօսէեանի *մահուան առթիւ եւ ողբացեալին յիշատակին* 200 *Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեանի եւ Տէր եւ Տիկին Տօլմաճեանի, իրենց հօր՝ Գալուստ Միհրասեանի *մահուան առթիւ։ Այս տխուր առիթով ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Այլի Տիկին Տէր – Վարդանեան* 200 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Տէր – Վարդանեան* 150 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կապլ Մահիկեան* 150 *Ֆ., Տէր – Գալուստեան եղբայրներ* 300 *Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան* 300 *Ֆրանք, Տիկին Ֆիլոմէն Պահչէեանի մահուան առթիւ. նաեւ* 500 *Ֆ. Տէր – Գալուստեան եղբայրներէ Մարտիրոս Օհաննեանի մահուան քառասունքին առթիւ։*

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Անիէռ, Գոլմար, Պուա – Գոլմար եւ շրջաններու տարեկան՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ–Ը

կիրակի, Մարտ 22, ժամը 15·30-ին, Պուա – Գոլմարի քաղաքապետարանի սրահը։

35, rue du Général Leclerc,
— Villa des Aubépines —

կը նախագահէ՝
Տոքթ. ՅԱԿՈԲ ԳՐԳԵԱՇԱՐԵԱՆ

Ասմնակուհի՝
Տիկին ՄԱՐՕ ԱՏՈՒՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Մասնակցութեամբ՝

Անոյշ Եորբիթա–ի (Երեւանի Երաժշտանոցէն), Նիլ Ակոբօֆ–ի (արտասանութիւն), Բիւզանդ Քինտըգեան–ի (ժողովրդական երգերով), Ստեփան Ակեռ–ի (սանդուր), «Ազթամար» պարախումբի։

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնուի. – Սէն – Լազարի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլմար սրահը մօտիկն է։

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 50 *Ֆ.։*
Երախաներուն մուտքը ազատ։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

GRANDE SOIREE
du Collège arménien
SAMUEL - MOORAT

LE 28 MARS à 20 H
dans les salons de l'Hôtel NIKKO
(*parking assuré*)
61, quai de Grenelle, Paris 15e

animée par l'orchestre G A Y D Z A G

* GRANDE TOMBOLA *
1er prix : une voiture Peugeot 205

avec la participation de :
Henri VERNEUIL
Patrick DEVEDJIAN
(*Député-maire d'Antony*)
Aïda et Georges GARVARENTZ

Pour les réservations, téléphoner au bureau du collège : 45. 34. 68. 28

PÂQUES A JERUSALEM

DU 16 AU 23 AVRIL 1987
JERUSALEM ET CIRCUIT GALILÉE

DU 16 AU 21 AVRIL 1987
SÉJOUR A JERUSALEM

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
BAGHDASSARIAN-SABERATOURS : 31, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS - Tél. 42.61.51.13
SARKISSIAN-SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté - 69003 LYON - Tél. 78.60.13.66
CHELELEKIAN-ST ANTOINE VOYAGES : 214, rte Nle St Antoine - 13015 MARSEILLE - Tél. 91.96.01.06

LE DIMANCHE 29 MARS A 18 h 30 PRÉCISES
L'ECOLE
TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*
KATCH NAZAR
COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE
MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES : CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
d'Issy-les-Moulineaux vous présente

DÉCALAGE HORAIRE

Un spectacle musical mis en scène par SERGE AVEDIKIAN

avec :
Gérard CARCIAN (kamantcha)
Mick SARKISSIAN (doudouk)
Vasken SOLAKIAN (tar/saz)

et

PHENIX 1915
Le groupe de danses contemporaines arméniennes

à L'AUDITORIUM
d'Issy-les-Moulineaux
MERCREDI 18 MARS à 20 h 30

Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
Mail Raymond Menand
Métro : Mairie d'Issy
Participation : 50 F

U. G. A. B. - MARSEILLE

CONFÉRENCE

du
Professeur Lévon MEKERTCHIAN
Membre de
l'Académie des Sciences d'Arménie

«LA POESIE ARMENIENNE MEDIEVALE»
(en arménien
avec traduction simultanée)

le Vendredi 20 Mars à 21 h
au siège de l'UGAB
33, cours Pierre Puget, Marseille

Cette Conférence est donnée à l'occasion du séjour en France du Professeur Mekertchian, dans le cadre de l'accord entre les Universités d'Erévan et de Montpellier III.

ՀՍԿՈՒՄ ԵԻ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՒՂԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկունները ժամը ճիշդ 6–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւետ պատշաճ քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.–

Զորեքշաբթի, Մարտ 18՝
Քարոզիչ՝
ԱՍՈՂԻԿ Ա.ՔԼՃ. ՄՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջինմիսի՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՃ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՃ. ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՃ. ՊԱԼՃԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը պէլֆոնթէնի ամառնային կայանին համար կը փնտռէ

Վկայեալ տնօրէններ։
Վկայեալ տնօրէն Շրջանի կայանի համար։
Վարիչներ։

Կը խնդրուի դիմումնագրերը ղրկել առաջեւ յիշուած հասցէին. –

OFFRE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue recherche pour sa Colonie de Bellefontaine :

— Des directeurs diplômés
— Un directeur diplômé pour son camp itinérant
— Des moniteurs

Adresser les candidatures à la
C. B. A. F.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
18
MERCREDI
18 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.446 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.446

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Գինեբուի յաւելման սակը պոհպատւիչ է փետրուարի համար, քանի որ 0·1–էն 0·2%–ի կը հասնի միայն: Նոյնն է արտադրութեան առեւտուրի պարագան, ուր բացը կը մնայ, բայց նուազած է բազդատմամբ Յունուարին: Արդարեւ արտաքին առեւտուրի բացը 400 միլիոն ֆրանք է Փետրուարին, մինչ 2·3 միլիառ էր Յունուարին: Ձիչդ տարուան մը իշխանութենէ ետք, Շիրաքի կառավարութիւնը պէտք ունէր նման բարելաւումի մը:

Տաճիկիստանի մէջ, ամբարտակի մը խորտակումը պատճառ եղած է քառասուն հոգիի մահուան: Ազէտին լուրը հաղորդած են խորհրդային պաշիւրներն իսկ, ինչ որ հազուագիւտ է: Ըստ ԹԱՍ–ի, արկածը հետեւանք է տեղատարափ անձրեւներուն:

Ժ. Լ. Նորմանդիի ճակատագրին մասին լուր չկար երեքշաբթի առաւօտ, թէեւ յոյս կը մնար միշտ, որ «Յեղափոխական արդարութեան կազմակերպութիւնը» չէր գործադրած իր սպառնալիքը: Նախորդ օրը, որ պայմանաժամն էր, Անխո Նադալ եւս կոչ մը կ'ընէր առեւանգողներուն, որ խնայեն անմեղի մը կեանքին: Նագաչ, մէկն է այն երեք բանտարկեալներէն (Ապտալլահ, Կարպիճեան) որոնց ազատ արձակումը կը պահանջէր արար բանտարկեալներու օրաւիզ կոմիտէն: Ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր Շափուր Պախթիարի դէմ գործուած մահափորձին համար:

Ռոմանիոյ հունգար փոքրամասնութիւնը հալածանքի ենթարկուած է քաղաքական ոստիկանութեան կողմէ: Փոքրամասնութեան թերթն է՝ Թրանսիլվանիոյ հունգար մամուլ, որ կուտայ լուրը, յայտնելով թէ փետրուարի կէսին, Պուքրէշի քաղաքական ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարած էր եւ բազմաթիւ գիրքեր ու փաստաթուղթեր գրաւած, Թրանսիլվանիա հաստատուած հինգ Հունգարիներու մօտ:

Յունգատանի Խորհրդարանին առջեւ բերուած օրինագիծ մը վանքապատկան հողերու մէկ մասին աշխարհականացման վերաբերեալ, մեծ իրարանցում առիթած է կրօնական շրջանակներու մէջ: Պետութիւնը աչք դրած է այն հարստութեան վրայ, որ կուգայ Բիւգանդիոնէն: Օսմանեան չորս դարերու ընթացքին հելլենականութիւնը պահպանած էր իր կրօնքին ազատ գործադրութիւնը եւ սեփականատիրութեան իրաւունքը: Այսպէս, Թուրքերը ձգած էին օրթոտոքս մեծ վանատուներուն հսկայ կալուածները, զորս ունէին հինէն եւ զորս չարունակած են ծաւալեցնել մեծ նուիրատուութեանց շնորհիւ: Նոր օրինագիծին համաձայն, չմշակուած եւ չշահագործուած հողերը պիտի փոխանցուին Գիւղատնտեսական ընկերութիւններու կամ հանրօգուտ ունեցող կազմակերպութեանց: Վանքերը կը պահեն միայն այն հողերը, զորս ներկայիս կը մշակեն: Գալով Կրետէի եւ Երկոտասանի (կապուած Պոլսոյ Պատրիարքութեան) եկեղեցիներուն պատկանող հողերուն, բանակցութեանց նիւթ պիտի ըլլան Եկեղեցւոյ եւ Պետութեան միջեւ: 150 հազար հեկտար կը նկատուի այդ հողերու ընդհանուր տարածութիւնը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՓԻՒՐՏ ՉԿԱՑ, ՈՎ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԳԼԽՈՒՆ ՓՈՐՁԱՆՔ ԲԵՐԵԼ Կ'ՈՒԶԷ Կ'ԸՍԷ «ՓԻՒՐՏ ԵՄ»

Այս է, Թուրքիոյ Ներքին նախարարին տրամաբանութիւնը: Եւ այս հիման վրայ է, որ կը բանաձեւէ իր պատասխանները «Հիւրրիյէթ»ի (Մարտ 16) աշխատակցին, հարցազրոյցի մը առթիւ, Բրտական յարձակումներու մասին:

×

... Հ. – Հարցուցի ձեզի թէ այս մարդիկը (անջատողական յեղուզակներ) այդ շրջանիներուն մէջ Բրտական Պետութիւն մը հիմնելու նպատա՞կ ունին արդեօք, եւ չուզեցիք պատասխանել: Այո, բոլորս Թուրք ենք: Ոչ մէկ կասկած· սակայն արդեօք Թուրք Պետութիւնը չի՞ սիրեր սա «Փիւրտ» բառը: Այսինքն Պետութիւնը կ'ուրանա՞յ Բրտականութիւնը:

Պ. – Ցարգելի Ջէօլաչան, «Փիւրտ» կոչուած տարր մը գոյութիւն ունի՞: Ուներա՞ծ է պատմութեան ընթացքին: Նման ազգ մը, պետութիւն մը խնդրոյ առարկայ եղա՞ծ են աշխարհի առեղծուածին մէջ: Այդ շրջանին մէջ ինքզինքը «Փիւրտ» նկատողներ կա՞ն:

Հ. – Չկա՞ն: Պէտք չէ՞ բիչ մը լրտպաշտ ըլլալ:

Պ. – Այո, իրապաշտ ըլլանք: Չկան: Մարտիկներէ եւ ուրիշներու որպէս զրծիք ծառայողներէ զատ «ես Փիւրտ եմ» բսողներ կա՞ն: Սակայն կան մարդիկ, որոնք քաղաքական նպատակներով, որպէս զազափարաբանութիւններու զործիք ու Թուրքիոյ գլխուն ամէն օր փորձանք մը կարենալ բանալու համար, կ'ըսեն թէ Փիւրտ են: Առնք կանոնաւոր ծրագրի մը մանիկներն են ու բոլորն ալ դուրսէն կը դեկավարուին: Մէկու մը քրտերէն կամ արաբերէն խօսիլը չի նշանակեր թէ ենթական Փիւրտ է, կամ Արաբ:

... Հ. – Այսինքն կ'ըսէք թէ Թուրքիոյ մէջ բրտական աշխատանք չի տարուիր:

Պ. – Չի տարուիր, դուրսէն եկած հոսանքներ են: Այս մարդիկը արտասահման մէջ կը դաստիարակուին թէ՛ դիւանալ եւ թէ բանաւոր քարոզչութիւն կատարելու համար· յետոյ կը զրկուին մեր երկիրը:

Հ. – Լաւ, այս մարդիկը բանի՞ հոգի են արդեօք:

Պ. – Թէեւ իրենց թիւը վտանգաւոր չէ սակայն այդ շրջանին մէջ 300 – 400–ի նման թիւ մը կրնան կազմել:

... Հ. – Ցարգելի Նախարար, արդեօք մեզի, որպէս Թուրքիա, ոչի՞նչ կրնանք ընել հարաւ – արեւելեան մեր սահմանիներու ապահովութեան համար: Անցեալին՝ երբ Ի. Ս. Ջաղալեանկիլ ըսաւ ,թէ. եթէ երկիր մը չի կրնար պաշտպանել իր սահմանները, իրաւունք չունի սահմաններէ անդին գործողութիւններ կատարելու: Մենք կրնա՞նք պաշտպանել այդ շրջանի մեր սահմանները:

Պ. – Սապէս ըսենք: Եթէ սահմանէն թափանցումներ կ'ըլլան ու իրաւացի է «սահմանը կարելի չըլլար պաշտպանել» մեկնաբանութիւնը, յայտնի է թէ այս մարդիկը ինչ նպատակով կուգան: Այս, իրականութիւն է, որ կարգ մը վտանգ իմքակներ կ'անցնին սահմանը, սակայն այս չի նշանակեր, թէ մենք չենք կրնար պաշտպանել մեր սահմանները:

... Հ. – Ցարգելի Ափսուլուք, դուք Թուրքիոյ Ներքին նախարարն էք: Միջազգ մը ի վեր ո՞րն է այն հարցը, որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ ու կը խռովէ ձեզ· հարաւ – արեւելքի այս դէպքե՞րը, թէ աւելի կարեւոր հարցեր:

Պ. – Այս, սա միջոցին ամէնէն կարեւորն ալ ձեզ ամէնէն աւելի զբաղեցնող հարցը այս մէկն է:

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԵՐԳԱՀԱՆ – ԽՄԲԱՎԱՐ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԷՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պոլսոյ մեր պաշտօնակից «Մարմարա»ի Մարտ 10–ի թիւէն կ'իմանանք մահը Յարութիւն Հանէսեանի, երգահան եւ խմբավար Յարութիւն Հանէսեանի, որուն կանխատեսի հետեւանքով: Ծնած էր 1911–ին՝ Պոլիս: Իսահան վարժարանի նախակրթարանը աւարտելէ ետք ընդունուած է Պէյօղլուի Գալէժը, ուրկէ չրջանաւարտ եղած է լաւագոյն յիշատակութեամբ: Հաղիւ տասը տարեկան, սկսած է հետեւիլ ջութակի, դաշնաւորումի դասընթացքներու երաժշտագէտ Ց. Սինանեանի մօտ: Մանակցած է Խակտ Մանասի, «Հայ Գէնթէթ»ի եւ «Վարսոհա» լարաւոր նուագախումբերուն, իբրեւ ջութակահար: Իր սեփական չանքերով կազմած է նաեւ «Հանէսեան նուագախումբ»ը, որ յաջողութեամբ հանդէս եկած է զանազան սրբահներու մէջ, մեկնաբանելով օտար հեղինակներու գործերու կարգին նաեւ ի՛ր իսկ յօրինումները: Հրապարակ հանած է երեք սալեր:

Յարութիւն Հանէսեան եղած է նաեւ բարերար Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի, ուր իր չանքով եւ ծախքով հիմնուած է Աբթէլիէն Ջրհորը: Հիմնադիրներէն մին էր Խաեան Սանուց Միութեան:

մանի մէջ կը դաստիարակուին թէ՛ դիւեալ եւ թէ բանաւոր քարոզչութիւն կատարելու համար· յետոյ կը զրկուին մեր երկիրը:

Հ. – Լաւ, այս մարդիկը բանի՞ հոգի են արդեօք:

Պ. – Թէեւ իրենց թիւը վտանգաւոր չէ սակայն այդ շրջանին մէջ 300 – 400–ի նման թիւ մը կրնան կազմել:

... Հ. – Ցարգելի Նախարար, արդեօք մեզի, որպէս Թուրքիա, ոչի՞նչ կրնանք ընել հարաւ – արեւելեան մեր սահմաններու ապահովութեան համար: Անցեալին՝ երբ Ի. Ս. Ջաղալեանկիլ ըսաւ ,թէ. եթէ երկիր մը չի կրնար պաշտպանել իր սահմանները, իրաւունք չունի սահմաններէ անդին գործողութիւններ կատարելու: Մենք կրնա՞նք պաշտպանել այդ շրջանի մեր սահմանները:

Պ. – Սապէս ըսենք: Եթէ սահմանէն թափանցումներ կ'ըլլան ու իրաւացի է «սահմանը կարելի չըլլար պաշտպանել» մեկնաբանութիւնը, յայտնի է թէ այս մարդիկը ինչ նպատակով կուգան: Այս, իրականութիւն է, որ կարգ մը վտանգ իմքակներ կ'անցնին սահմանը, սակայն այս չի նշանակեր, թէ մենք չենք կրնար պաշտպանել մեր սահմանները:

... Հ. – Ցարգելի Ափսուլուք, դուք Թուրքիոյ Ներքին նախարարն էք: Միջազգ մը ի վեր ո՞րն է այն հարցը, որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ ու կը խռովէ ձեզ· հարաւ – արեւելքի այս դէպքե՞րը, թէ աւելի կարեւոր հարցեր:

Պ. – Այս, սա միջոցին ամէնէն կարեւորն ալ ձեզ ամէնէն աւելի զբաղեցնող հարցը այս մէկն է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱՄՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

«Ա Ր Ա Ր Ա Տ»

դասաւորման գլուխը

ԵՐԿՈՒ ԽԱՂԵՐԷ ԵՏՔ

×

Խորհրդային 50–րդ ամոյենութիւնը սկսաւ Մարտ 9–ին եւ «Արարատ» իր առաջին հանդիպումը ունեցաւ յաջորդ օրը՝ իր դաշտին վրայ, Խարկովի «Մետալիստ»ի հետ: Հայրենի խումբի անդրանիկ այս խաղին ներկայ եղած են աւելի քան 40 հազար հանդիսականներ, քաջալերելու համար «Արարատ»ի տղաքը: Նախքան խաղը սկսիլը Հայաստանի Փութպոլի դաշնակցութեան նախագահ Ց. Թարլումանեան ողջոյնի խօսք արտասանած է: Խաղի սկիզբէն իսկ «Արարատ»ի տղաքը բուռն ըրոհի անցնելով ցոյց տուած են յաղթանակ տանելու իրենց լուրջ մտադրութիւնը: Յարձակողական գործողութիւններուն մասնակցած են 7 – 8 մարզիկներ, ինչ որ ստիպած է «Մետալիստ»ի մարզիկները դիմելու խիստ պաշտպանութեան: Շեփոթ կացութեան մը ընթացքին վաչչենկօ գնդակը ղրկած է իր խումբի բերդին մէջ, սակայն, իրաւարարը կոլ չէ հաշուած: Այս դէպքը աւելի բորբոքած է երեւանցիները եւ քանի մը վայրկեան ետք (19–րդ վայրկեան), Պ. Գալըստեան – Հ. Մխիթարեան գործողութենէն ետք, ալ թիւէն դնդակը փոխանցուած է դէպի մրցակիցներու բերդին հրապարակը, ուր հասնելով Սարգսեան նշանակած է կոլ մը: Այնուհետեւ քանի մը անգամ ալ Երեւանցիները սպառնացած են «Մետալիստ»ի բերդին եւ հարկադրած Խարկովցիները պատսպարուելու իրենց պաշտպանութեան գիծին մէջ:

Խաղէն ետք, «Արարատ»ի մարզիչը՝ Արկադի Անդրէասեան, խօսելով հանդիպումի մասին նշած է, թէ առաջին կիսախաղը աւելի դիտարժան էր, հարուստ՝ թէ՛ թաքթիք յղացքներով, թէ՛ վարպետութեամբ: Երկրորդ կիսախաղին, «Արարատ»ի տղաքը թէեւ յողնութեան նշաններ ցոյց տուած են, սակայն ջանացած են պահել յաղթական արշիւնքը· այդ իսկ պատճառով փոխած են թաքթիքը, յանդուգն քայլերու չեն դիմած եւ չէտը դրած են սուր հակագրոհներու վրայ: Այն ճեղքումները, որոնք կատարուած են արդիւնքեամբ, քանի մը անգամ անակնկալի բերած են հիւրերը: Եթէ վճռական պահերուն հայ մարզիկները աւելի հնարամիտ դտնուէին, անպայման աւելի մեծ առաւելութեան կրնային հասնիլ, ըստ է մարզիչը, աւելցնելով որ այսուամենայնիւ անդրանիկ հանդիպումը յաղթանակով աւարտելը շատ կարեւոր էր «Արարատ»ի համար եւ տղաքը ամէն բան ի գործ դրած են յաջողութեան յանգելու համար:

Երեւանցիները, Մարտ 13–ին, դարձեալ իրենց դաշտին վրայ ընդունելով Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն, յաղթեցին 1 – 0 արդիւնքով: Այս երկրորդ յաղթանակը յուսալի է «Արարատ»ի համար, յետագայ յաջողութիւններու ի հաշիւ:

Երկու հանդրուաններէ ետք դասաւորումը կը գլխաւորեն Սպարտակ եւ Արարատ 4–ական կէտերով, որոնց կը հետեւին Դինեպր, Բկմա եւ Շախտեոր 3–ական, Մետալիստ 2, Ժալգիրիս, Դինամօ Մ., Տորպեդօ Մ., Նեֆթչի, Դինամօ Մինսկ, Կայրրաթ եւ Զէնիթ 1–ական, Դինամօ Թ. եւ Գուրիա ոչ մէկ կէտով: Ի դէպ, կիեւի «Դինամօ»ն նկատի չառնուիր այս դասաւորման մէջ, քանի որ Եւրոպայի ախոյեան ակումբներու բաժակի խաղերուն մասնակցելու պատճառաւ իր երկու հանդիպումները «Գուրիա»ի եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ յետաձգուեցան:

Հ. Ա.

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՍԻՏՆԻ ՄԷՋ

1980–ական թուականներուն սկզբնաւորութեան, Սիտնիի զպրոցական տարիքի մօտաւորապէս 2800 հայ փոքրիկներէն միայն 1000–ը չարաթօրեայ հայ վարժարաններ կը յաճախէին քաղաքին տարբեր շրջաններուն մէջ:

Շաբաթօրեայ դասաւանդութիւններու գաղափարը առաջին անգամ ըլլալով իրականացաւ 1965–ին, չնորհիւ Համազգային Մշակութային Միութեան, որուն հետեւեցաւ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը:

Աւելի ուշ, Պարակաստանէն գաղթած Հայերը կարիքը զգացին արեւելահայերէն դասաւանդելու իրենց զաւակներուն:

1970–ական թուականներուն, Հ. Բ. Ը. Մ–ի կեդրոնական վարչութիւնը որոշ դումար մը յատկացուց՝ Սիտնիի մէջ առօրեայ զպրոցի մը հիմնարկումին ի նպաստ: Սակայն՝ սկզբնական քննարկումէ մը եաք, որոշուեցաւ թէ ծրագիրը անկարելի էր իրագործել, անձնակազմի եւ կազմակերպչական այլեւայլ հարցերու պատճառով:

Միեւնոյն ատեն, Համազգային Մշակութային Միութիւնը՝ զանազան յանձնախումբեր կազմած էր, քննելու համար առօրեայ վարժարան մը հիմնելու կարելիութիւնը: Սոյն յանձնախումբերու ջանքերն, նմանապէս, ապարդիւն եղան:

Շաբաթօրեայ վարժարանի մը գաղափարը լաւ էր, սակայն՝ յարմար թիւով կամաւոր ուսուցչական կազմ մը յառաջ բերելը՝ կը մնար գլխաւոր խոչընդոտներէն մին: Այս պատճառով է որ չարաթօրեայ դասաւանդութիւններու օրակը զգալի կերպով վաթթաթացած է ներկայիս, առիթ տալով դժգոհութիւններու եւ ներքին անհամաձայնութիւններու:

Մինչ այդ, Սիտնիի Հայ Կաթողիկէ համայնքն ալ, իր կարգին, կը ձգտէր առօրեայ վարժարան մը հիմնելու նպատակին, որուն ի նպաստ արդէն իսկ Հայ Կաթողիկէ Բարեխնամ Միութիւնը կազմակերպած էր հիմնադրամ մը եւ անոր դումարը յատկացուցած՝ հողմաան մը գնման:

Դժբախտաբար, 1982–ի սկզբնաւորութեան, վարժարան մը հիմնարկելու գաղափարէն յուսախաբ՝ Հայ Կաթողիկէ Բարեխնամ Միութիւնը սկսած էր տեսակցութիւններ ունենալ կառավարական շրջանակներէ ներս, հայկական ծերանոց մը հիմնելու առընչութեամբ:

1982–ի Հոկտեմբերին, Հայր Անտոն Վրդ. Թիւթիւնճեան վերադարձաւ Սիտնի (գալով Փարիզէն) իբր տեղւոյս Հայ Կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ: Սոյն նշանակումը բարեբաստիկ արդիւնքներ պիտի ունենար Սիտնիի համայն գաղութին համար: Նախապէս, Հ. Անտոն՝ Սիտնի գտնուած էր 1965 – 1976 տարիներուն, իսկ իր բացակայութեան տարիներուն (1976 – 1982), հայ համայնքի հարցերուն մօտէն տեղեակ մնացած էր նամակակցութեամբ եւ տեւական այցելութիւններու միջոցով:

Հետեւաբար, միեւնոյն տարւոյն Դեկտեմբերին իսկ, Հ. Անտոն որոշումը տուաւ հայ առօրեայ վարժարան մը հիմնելու:

Երկու կամ երեք ընտանիքներու բացառութեամբ, Հայ Կաթողիկէ համայնքի անդամները, սոյն որոշումին դիմաց, անտարբեր մնացին: Շատ չանցած, Հայր Անտոնի ծրագիրը իրականանալ սկսաւ, երբ ներկայ եկեղեցիին կից գտնուող 1200 քառակուսի մեթր տարածքով հողմաա մը գտնուեցաւ:

Աւար յաջորդեցին շարք մը տեսակցութիւններ Սիտնիի Արքեպիսկ. Եռուարդ Գլանէ–ի հետ: Այս վերջինը համամիտ գտնուեցաւ առաջարկին, պայմանով որ վարժարանը մաս կազմէ Սիտնիի Կաթողիկէ վարժարաններու ընդհանուր կազմին: Դրուած պայմանը նպաստաւոր էր Հայ Կաթողիկէ համայնքին, որովհետեւ զպրոցի տեսչութիւնը կարելիութիւնը պիտի ունենար օգտուելու տեղւոյս Կաթողիկէ ուսումնական հսկայ կազմակերպութենէն:

Ուստի, Սիտնիի առաջին հայկական վարժարանի բացման թուական որոշուած էր Փետրուար, 1985: Սակայն, Կաթողիկէ Ուսումնական Գրասենեակը պաշտօնապէս իր ժխտական դիրքը արտայայտեց սոյն թուականին կապակցութեամբ, զայն համարելով չափազանց կանուխ:

Ժողովին անյաջող արդիւնքը վերջնականօրէն յայտնի եղաւ Սեպտեմբեր 1984–ին: Սակայն Հ. Անտոն, նախազուշակելով արդիւնքը, արդէն իսկ Յունիս ամսուն՝ պետական մարմիններուն մօտ դիմում կատարած էր վարժարանի բացումը կատարելու արտօնութեան առընչութեամբ:

Յունիս 29–ին, զպրոցական յանձնախումբի անդամներու միահամուռ որոշումով ապագայ զպրոցը անուանուեցաւ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Վարժարան:

Այս ժողովին յաջորդեցին զանազան կարգի ձեւակերպութիւններ, նամակագրութիւններ, ժողովներ եւ դրամական հարցերու կապակցութեամբ կատարուած քննարկումներ:

Հայ Կաթողիկէ համայնքի Կաթողիկոս–Պատրիարք՝ Յովհաննէս Պետրոս ԺԲ. Գասպարեան մօտէն հետաքրքրուեցաւ հարցով եւ խոստացաւ նիւթապէս օժանդակել զպրոցի կառուցման: Սիտնիի Հայ Կաթողիկէ համայնքին ուղղուած 1984 Հոկտեմբեր 2 թուակիր նամակով մը, Կաթողիկոսը կը գրէր. –

«Կը ֆաջալերեմ եւ կ'օրհնեմ դպրոցին ծրագիրը եւ կը մաղթեմ որ շուտով ան իրականութիւն դառնայ: Մեր կողմանէ, հակառակ Լիբանանի տնտեսական եւ քաղաքային դժուարութիւններուն, կը խոստանամ նպաստել Սիտնէյի վարժարանին ծրագրին 100·000 – հարիւր հազար – տոլարով, վճարելով սակայն չիշեալ գումարը՝ մաս առ մաս: Սիրով պիտի յանձնարարեմ եւ թիկունք կանգնիմ հոն, ուր պէտք ըլլայ, երբ Գեր. Ժողովրդապետը խնդրանք ներկայացնէ հաամայնքին անունով՝ օժանդակութիւն ուզելու համար»:

(Այն թուականներուն՝ ամերիկեան տոլարը հաւասար էր 6·5 Լ. ոսկիի: Սոյն խոստումը կը մնայ անկատար, յայտնի պատճառներով):

1984–ի Նոյեմբերին, կառավարութիւնը իր արտօնութիւնը տուաւ զպրոցի ծրագրերին:

Կիրակի, 1985, Յունուար 27–ին 600 Հայեր եկան ներկայ գտնուելու զպրոցի հիմնադրաքարի օրհնութեան ձեռամբ Եպիսկոպոս Գեր. Եռուարդ Թօպինեանի:

Արարողութեան յաջորդեց ճոխ ճաշասեղան մը:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Վարժարանը իր դռները բացաւ Մանկապարտէզի եւ Ա. դասարանի 21 աշակերտներով: Տարեվերջին՝ անոնց թիւը հասած էր 30–ի:

Մինչեւ ատեն, զպրոցին կից՝ նախապրոցական բաժին մըն ալ հիմնուած էր, չորս փոքրիկներով: Անոնց թիւը բարձրացած էր 30–ի, տարեշրջանի աւարտէն առաջ:

Ներկայիս, 146 աշակերտներ կը յաճախեն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Վարժարան, որ այժմ ունի նախապրոցական բաժին մը, մանկապարտէզ, առաջին, երկրորդ եւ երրորդ դասարաններ:

Դպրոցի վարչութեան ծրագիրն է ամէն տարի աւելցնել մէկ դասարան:

1985–ի Փետրուարին, Համազգային Մշակութային Միութիւնը՝ ուսուիօկայանի ձայնասփռումով յայտարարեց թէ՝ իրենց վարժարանի բացումը տեղի պիտի ունենար 1987–ին կամ՝ 1988–ին:

Հ. Անտոն Վարդապետ Թիւթիւնճեանի թելադրումով, Համազգային Մշակութային Միութեան վարչութիւնը որոշում տուաւ դասաւանդութիւնները սկսիլ 1986–ին: Սոյն վարժարանը իր դռները բացաւ 1986 Մարտ–ին, 40 աշակերտներով:

Համազգային Մշակութային ծրագիրը իրականացաւ չնորհիւ Տէր եւ Տիկին Աբէշ Կալատոնի որոնք իրենց օժանդակութիւնը բերին 250·000 աւստրալիական տոլարի նուիրատուութեամբ: Վարժարանը, ի պատիւ գոյգ նուիրատուներուն, անուանուեցաւ Համազգային Աբէշ եւ Սօֆի Կալատոն Հայ Վարժարան:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Վարժարանի կառուցման ծրագիրը հետեւեալն է. –

ա. – Դպրոցը սկսիլ երկու «չարժական» դասարաններով, Լիսգոմպի մէջ:

բ. – Աւելցնել ուրիչ դասարան մը:

գ. – Հողմաա մը գնել՝ զպրոցի կառուցման համար:

դ. – Շարժական դասասենեակները վերադրել նոր հողմաանին վրայ եւ աւելցնել նոր դասարաններ:

ե. – Շինարարութիւնը սկսիլ՝ որոշ դասարաններով եւ տեսչական բաժնով:

զ. – Շինարարութիւնը աւարտել:

Սոյն հանգրուանները պիտի իրականանան Դեկտեմբեր 1984–էն Դեկտեմբեր 1991–ի մէջեւ:

Այժմ, առաջին երեք հանգրուանները աւարտած են, իսկ հինգերորդ հանգրուանը հաւանաբար աւարտի 1987 Դեկտեմբերէն առաջ:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Վարժարանի նոր հողմաաը 10 հեկտար տարածքով կը գտնուի Քելլիվիլի մէջ: Հողմաանին լայն տարածք անհրաժեշտ էր՝ գոհացնելու համար պետական պայմանները. 2·4 հեկտար հողմաա՝ նախակրթարանի, իսկ 7·5՝ երկրորդականի համար:

Յարդ, Սիթիւքի հայ եւ օտար կազմակերպութիւններէն՝ Կիւլլէնկեան հաստատութիւնը միակ մարմինը եղաւ՝ իր օժանդակութիւնը բերելու զպրոցի ծրագրի իրականացման 15·000 ամերիկեան տոլարի նուիրատուութեամբ մը:

Հողմաանի գնումէն եաք, 1986 Ապրիլ 20–ին, Ապու Տապիէն Սիտնի ժամանեց հայ ծանօթ ճարտարապետ՝ Վարդան Ինկիլիեան, ընդառաջելով Հայր Անտոն Վարդապետի հրաւէրին:

Ցետ երկար խորհրդակցութիւններու եւ ուսումնասիրութիւններու, Ինկիլիեան՝ վարժարանի յատակագծի մասին իր չղացումը յայտնեց զողթէյլի մը ընթացքին:

Հայազգի ճարտարապետը աւելի ուշ վերադարձաւ Սիտնի, աւարտելու համար զպրոցի յատակագծի առաջին մասը: Նախակրթարանի բաժնի կառուցման ծախքը պիտի ըլլայ չուրջ մէկ ու կէս միլիոն աւստրալիական տոլար:

×

1986–ին, Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը իր կարգին, երկու հեկտարի հողմաա մը գնեց Տաֆֆիկ Ֆօրէսթի մէջ եւ որոշեց վարժարան մը հիմնել: Այլեւս անկարելի չէ, հայ զպրոցի կառուցումը Սիտնի...:

×

Ներկայիս բազմաթիւ հայ փոքրեր կը յաճախեն պետական անհատական զբոսրոցներ, իսկ ուրիչ շատ հայ մանուկներ, մօտ ապագային պիտի հանգին իրենց զպրոցական տարիքին: Նոր աւարտները կարիքը ունի հայաշունչ դաստիարակութեան: Այս պահանջը գոհացնելու համար՝ մէկ կամ նոյնիսկ երկու հայկական վարժարաններ բաւարար չեն:

Սիտնիի համայն հայութիւնը՝ բարոյական պարտականութիւնը ունի հայ մշակոյթը եւ հայերէն ոգին փոխանցելու մեր փոքրիկներուն:

Սա՝ միայն կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել չնորհիւ մեկէկ աւելի հայկական վարժարաններու, որոնք իրենց առողջ մրցակցական ոգիով, լաւագոյն դաստիարակութիւնը պիտի աւանդեն մեր փոքրերուն, իսկ մեզի պիտի ներշնչեն յոյսը ապագայի:

Ֆ. ԳԱՍԱՊԵԱՆ

Սիտնի, Յունուար 87

ԱՅՆ ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒՆ ԿԱՐՕՏՈՎ

Վերջին տարիներու ընթացքին, եւ թէ ակնարկ մը նետենք մեր այդիէն ներս, ոչինչ կը զանենք մօտաւոր անցեալի մեր ազգային կեանքէն:

Դաստիարակութիւններու, վիճարանական ասուլիսներու, ներկայացումներու, ընտանեկան համով – հոտով խնջոյքներու, այլ ձեռնարկներու մթնոլորտը ջերմ էր այդ օրերուն եւ յատուկ շրջ·բազմութիւններ չատ կանուխէն կուգային տեղ գրաւելու համար հին մէջ. այլեւս ամէն բան փոխուած է:

Այսօր ժժգոյն է պատկերը. ինչ ձեռնարկ որ կատարուի, որու կոչմէ ալ ըլլայ, ճաշը անխուսափելի է. իբրեւ թէ միակ միջոցն է ան ներթափանցելու համար: Ինչ չուտ մէկ կողմ թողուինք, մոռցանք հին օրերու գժուարին բայց քաղցր օրերն ու ժամերը, երբ իւրաքանչիւր գաղութ իր կարելին կ'ընէր վառ պահելու համար մեր ազգային ոգին եւ պատկենական անոյշ սովորութիւնները: Այն օրերուն ձեռնարկները իրենց բովանդակութեամբ ուիչ կը նմանէին նորահասներու հոգիներուն. ներկաները հոգեկան գոհացում կը ստանային: Իսկ այսօր ազգային կեանքը տեղքայլ կ'ընէ. չատ իրաւացիօրէն գիտել կուտաը հայ երիտասարդ մը. – «Եղբայր, եկեղեցիներէն մինչեւ պարտէզներու եւ ճաշերու ոչ մէկ խօսք կը լսենք մեր ազգային կեանքի մասին. ոչ մէկ խրախուսիչ խօսք անցեալի մեր փառաւոր պատմութենէն»:

Օրինակ, այս ափերուն վրայ երեք հայանուն պարբերաթերթ լոյս կը տեսնէ: Սակայն ի գո՞ւր կը փնտռենք Մեսրոպի տառերը անոնց էջերուն մէջ: Ու այս բոլորէն եաք լսել, թէ նորահաս սերունդը հայերէն չի գիտեր. ո՞վ է պատասխանատուն այս երիցս ցաւալի երեւոյթին, պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան սրբազան հուրը կարծես մարած է. չի բաւեր ըսել «ես եկեղեցի կ'երթամ, ճաշերու եւ պարահանդէսներու ներկայ կ'ըլլամ», խորհելով որ այս բաները լրնելով մարդ պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլայ: Հոս տեղին է չեչտել որ ամէն անոնք որոնք յատակնութիւնը ունին տարագիր բազմութիւնները առաջնորդելու, պարտին մտածել այլ մէջոցներու մասին, դիտնալով հանդերձ որ խոչընդոտները չատ են եւ այլազան: Սակայն անոնք պատճառներ չեն ձեռնածալ նստելու եւ ըսելու. «այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ»:

Նորահաս սերունդը պէտք ունի առողջ ազգային ոգիի ներմուծման, ամէն բանէ առաջ եւ վեր մեր ազգային ինքնութիւնն է կարեւորը. նախ ճանչնանք մենք մեզ:

Ժամանակը մեզի չի սպասեր. իսկ մենք տեղքայլ կ'ընենք: Որո՞ւ դիմել, ո՞ր ըրաչափագրծ մարմնին. ամէն հայ պատասխանատու է նախ ինք իրմէ, ապա իր շրջապատէն: Կը պառանք, կը թողուենք որո՞ւ եւ ո՞ր կեդրոնական մարմնին անունով:

Վաթսունէ աւելի տարիներ անցեր են մեր գաղութին կազմութեան օրերէն. չատ յատնուած են այս ցաւերը, իսկ նորահաս սերունդին: Ու մնացորդացը սրտի ցաւով կը դիտէ այս բոլորը, սրտին խորէն երանի տալով այն օրերուն, ուր Հայը կ'ապրէր որպէս ճշմարիտ հայ, իր Հայու դիմագծով:

Յուսանք եւ ապաւինք լաւագոյն օրերու հեռանկարով:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LIVRE BLEU
du gouvernement britanique
concernant
LE TRAITEMENT DES ARMENIENS
dans l'empire ottoman
1915 - 1916
Ed. Payot, Paris 1987

×

RAPPORT SECRET
SUR LES MASSACRES D'ARMENIE
1915 - 1916
JOHANNES LEPSIUS
préface de Paul Thibaud
Ed. Payot, Paris 1987

×

LES MASSACRES DES ARMENIENS
1915 - 1916
Arnold J. TOYNBEE
Ed. Payot, Paris 1987

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «ԱՐՄԵՆԻՈ» ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԽՈՒՄԲԸ ՓԱՅԼՈՒՆ ՄՐՑԱՇԱՐՁԱՆ ՄԸ ԿԸ ԲՈԼՈՐԷ

«Ափէնիօ» եւ իր երազը…», այս խոբարին տակ «Քլարին», Պուէնոս – Այրէսի կարեւոր օրաթերթերէն մէկը, կը հրատարակէ դրուագիւն մը՝ քաղաքին հայկական ֆութպոլի ակումբին մասին։ Այս թերթը միակը չէ որ, այս մրցաշրջանին, մօտէն կը հետաքրքրուի համանուն խումբին արդիւնքներով։ «Տէվոթիմօ Արմենիօ» կը զարմացնէ Արժանթինի ֆութպոլասէրները իր ներկայ յաջողութեամբ։

Երբ՞ը. մտնել «Նասիոնալ Ա.»ի մէջ, այսինքն Արժանթինի բարձրագոյն դասակարգին մէջ։ Երբ մտաբերենք արժանթինեան ֆութպոլին որակը – ախոյեան երկրագունդի – կարելի է երեւակայել թէ որքան հաճելի երազ մըն է այդ։ Երազ եւ, բան վերջին արդիւնքներուն՝ որոնց կը հետեւինք «Արմենիա» թերթին մէջ, կան կարելիութիւններ որ ան դառնայ իրականութիւն։

Անցողակի բանիք որ «Արմենիա» Պուէնոս – Այրէսի օրաթերթն է։ Հայերէն։ Երեքշաբթի օրերը սակայն կը հրատարակուի ամբողջովին սպանիերէն, կարեւոր տեղ մը տալով «Արմենիօ»ի գործունէութեան։

Հայանուն խումբը, Մարտի սկիզբը, կը մնար առանց պարտութեան, 26 խաղերէ վերջ եւ կը գլխաւորէր դասաւորումը։

«Արմենիօ» քիչ – շատ արհեստավարժ խաղացողներէ կազմուած խումբ մըն է։ Տարիներէ ի վեր կը մասնակցի Արժանթինի ախոյեանութեան։ Երկու մրցաշրջաններէ ի վեր է որ մնաւանդ կը դրբաւէ մամուլին ուշադրութիւնը իր յաջող խաղերով։

1986–ին վերելք ունենալով կ'անցնէր «ազգային» երրորդ բաժանումէն երկրորդը, այսինքն դասակարգ մը միայն վար ընտանիէն։ Ահա այս տարի, հակառակ նորեկ մը ըլլալուն, կը գլխաւորէ ախոյեանական իր խմբակը, տիրապետելով իր մրցակիցներուն կամ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգելով անոնց դէմ։

Մարտ 1–ի իր հերթական մրցման համար կ'այցելէր Ռեսիսթենսիա քաղաքը։ Զաքօ նահանգին մէջ։ Պուէնոս – Այրէսէն հազար քիլոմեթր հեռու քաղաք մը՝ ուր, հաւանաբար, առաջին անգամն էր որ խօսքը կ'ըլլար հայ անունին։ Երկու խումբերը մրցումը կը վերջացնէին հաւասարութեամբ (1 – 1)։ «Արմենիօ» կը մնար առաջատար մէկ կէտի առաւելութեամբ վերելքի միւս գլխաւոր յաւակնորդին, Քոլոնի վրայ։ Նուազագոյն առաւելութիւն մը։ պայքարը պիտի ըլլայ անկասկած չատ խիտ առաջնութեան վերջաւորութեան մօտ։

Ըսինք թէ հայանուն խումբը կ'ընդդիմի արհեստավարժ խաղացողներ։ Վարժիչները Հայեր են։ Խումբը բազկացած է ընդհանուր առմամբ ոչ հայ մարզիկներէ։ «Արմենիօ»ի կազմին մէջ, ինչպէս մեզ մօտ, Վալանսի Հայ Մարզականին, Սէն – թ'Անթուանի կամ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսինի խումբերուն մէջ, հայածին խաղացողներու ներկայութիւնը բացառիկ է։ Տարբերութիւնը սակայն Ֆրանսայի հայանուն ակումբներուն եւ «Արմենիօ»ի մէջ այն է թէ այս վերջնոյն խումբին որակը – դատելով արժանթինեան ֆութպոլի արժէքէն – չատ աւելի բարձր է, քան Ֆրանսայի մեր խումբերունը։ Եւ նաեւ, կը կարծենք, անհրաժեշտօրէն, « Արմենիօ»ի վարիչներուն նիւթական զոհողութիւններն ալ մեծ պէտք է ըլլան։

Բայց ինչո՞ւ այդ զոհողութիւնները։ Ինչո՞ւ վճարել օտար խաղացողներու։ Ալպէրթօ Բարսեղեան, արժանթինեան խումբերուն նախկին անդամ մը եւ ներկայիս գլխաւոր մարզական պատասխանատու «Արմենիօ»ի վարչական կազմին մէջ, ասպէս կը բացատրէ «Լա Ռաճոն» թերթին խմբագրին. կ'ամփոփենք՝ «Որպէսզի ֆութպոլին ժողովրդականութեան ընդմէջէն, ճանչցուի մեր համայնքը, որքան լաւի եւ խօսուն «Արմենիօ» խումբին մասին, այնքան աւելի թիւով մարդիկ պիտի հետաքրքրուին անով, հայ անունով, թերեւս Հայերու պատմութեամբ ալ»։

Նոյն նպատակը ունին նաեւ Ֆրանսահայ ֆութպոլի վարիչները մեծ մասամբ։ Եւ ունին նաեւ, մնաւանդ, ֆութպոլի կիրքը…

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 8–ին Իսիի Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ յիշատակուեցաւ Վարդանի եւ 1036 Հայ Քաջերու Տօնը՝ կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմնի։

Ժամը 15–էն սկսեալ աւելի քան 200 հոգիներ լեցուցած էին սրահը եւ տեղ գրաւած անուշեղէններով ու զովացուցիչներով բեռնաւորուած սեղաններու չուրջ։

Թեամբ վերելքի միւս գլխաւոր յաւակնորդին, Քոլոնի վրայ։ Նուազագոյն առաւելութիւն մը։ պայքարը պիտի ըլլայ անկասկած չատ խիտ առաջնութեան վերջաւորութեան մօտ։

Ըսինք թէ հայանուն խումբը կ'ընդդիմի արհեստավարժ խաղացողներ։ Վարիչները Հայեր են։ Խումբը բազկացած է ընդհանուր առմամբ ոչ հայ մարզիկներէ։ «Արմենիօ»ի կազմին մէջ, ինչպէս մեզ մօտ, Վալանսի Հայ Մարզականին, Սէն – թ'Անթուանի կամ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսինի խումբերուն մէջ, հայածին խաղացողներու ներկայութիւնը բացառիկ է։ Տարբերութիւնը սակայն Ֆրանսայի հայանուն ակումբներուն եւ «Արմենիօ»ի մէջ այն է թէ այս վերջնոյն խումբին որակը – դատելով արժանթինեան ֆութպոլի արժէքէն – չատ աւելի բարձր է, քան Ֆրանսայի մեր խումբերունը։ Եւ նաեւ, կը կարծենք, անհրաժեշտօրէն, « Արմենիօ»ի վարիչներուն նիւթական զոհողութիւններն ալ մեծ պէտք է ըլլան։

Բայց ինչո՞ւ այդ զոհողութիւնները։ Ինչո՞ւ վճարել օտար խաղացողներու։ Ալպէրթօ Բարսեղեան, արժանթինեան խումբերուն նախկին անդամ մը եւ ներկայիս գլխաւոր մարզական պատասխանատու «Արմենիօ»ի վարչական կազմին մէջ, ասպէս կը բացատրէ «Լա Ռաճոն» թերթին խմբագրին. կ'ամփոփենք՝ «Որպէսզի ֆութպոլին ժողովրդականութեան ընդմէջէն, ճանչցուի մեր համայնքը, որքան լաւի եւ խօսուն «Արմենիօ» խումբին մասին, այնքան աւելի թիւով մարդիկ պիտի հետաքրքրուին անով, հայ անունով, թերեւս Հայերու պատմութեամբ ալ»։

Նոյն նպատակը ունին նաեւ Ֆրանսահայ ֆութպոլի վարիչները մեծ մասամբ։ Եւ ունին նաեւ, մնաւանդ, ֆութպոլի կիրքը…

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

Ներկայ էին նաեւ Ժիրայր Վրդ. Թաշճեան, Մխուան Վրդ. Գըվդեան, Պ. Նուբհան Ֆրէնկեան, հոգաբարձութեան ներկայացուցիչները, Ֆէրիզիւլի Միութեան վարչութեան ներկայացուցիչները եւայլն։

Օրուան խօսնակը Տիկին Ն. Ամմաճեան հանդէսը բանալու համար բեմ հրաւիրեց Միութեան առաջնորդուհին՝ Տիկին Ն. Մխիթարեան, որ բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն չեչտեց թէ՝ մեր նախնիները ինկան 451 թուականին Վահն Ձիաստի եւ Վահն Հայրենեաց. որպէսզի մենք եկող սերունդները որպէս հայ ապրինք։ Ապա յաջորդաբար բեմ հրաւիրեցան Ան եւ Մարի Սվաճեան քոյրերը, Սօֆի եւ Իզապէլ Մանուկեան քոյրերը, Տիկին Մարալ Վարդանեան, որոնք երգեցին ու նուագեցին զերազանցօրէն բարձրացնելով օրուան խորհուրդը եւ խանդավառութիւն ստեղծելով սրահին մէջ։ Ինչպէս միշտ Պր. Ռազմիկ Աբրահամեան իր յայտնի տաղանդով արտասանեց՝ «Ապաստութիւն» յուզիչ քերթուածը եւ Միութեան վարդապետ երգեց՝ Լռեց։ Ամպերը եկան … Վարդանի երգը։

Տիկին Երանուհի Մանուկեան Միութեան անդամուհիներէն չատ պարզ ու հակիրճ կերպով ներկայացուց Միութեան գործունէութիւնը, անցեալի կատարած աշխատանքները եւ ապագայի ծրագիրները։ Մանաւորապէս չնորհակալութիւն յայտնելով հոգաբարձութեան եւ մանաւանդ եկեղեցւոյ քարտուղարուհիին Տիկին Ռոզէթ Տէրվիշեանի ու Միութեան վարդապետին իրենց աջակցութեան եւ օգտակարութեան բոլոր իրենց ձեռնարկներուն։

Խօսք առաւ նաեւ Ժիրայր Վրդ., վեր առնելով Վարդանի եւ զինակիցներու կատարած անզուգական հերոսութիւնը որու չնորհիւ Հայը կը շարունակէ ապրիլ Հայ եւ չեչտեց անոնց հետեւելու կարեւորութիւնը մանաւանդ Սփիւռքահայերուս համար։

Տիկին Ն. Ամմաճեան եւս խանդավառութեամբ ու չեչտաւորումով արտասանեց Պարոնեանէն երկու դործեր։ Ապա օրուան բանախօսը՝ Միւռոն Վարդապետ ըսաւ թէ «Քրիստոնէութեամբ, Գիրերու դիւտով ու Վարդանանցով հայ ազգը ինքնուրոյն եւ իւրայատուկ դիմագիծ մը ստացաւ որ զարերէ ի վեր մեզ կը պաշտպանէ օտար ամէն տեսակի նուաճումներու դէմ, թէ Վարդան եւ անոր խորհուրդը կը չարունակեն դաստիարակել սերունդները, ապահովելով մեր գոյութիւնը»։

Կատարուեցան բազում դրամական նուիրատուութիւններ, որոնք պիտի տրամադրուին ապագայի նորանոր ձեռնարկներու համար, ինչպէս նաեւ վիճակահանութեամբ մը վերջ գտաւ այս չատ չինչէ, դեղեցիկ ու մանաւանդ դաստիարակիչ հանդիսութիւնը։

Շնորհակալութիւններ ու նորանոր յաջողութիւններ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմնին։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Լիզ Սարեանի նոր սալը՝ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ՄԸ

1984 Ապրիլին էր, որ Ֆրանսահայ սիրուած երգչուհի Լիզ Սարեան կը հրաւիրէր Հայաստան, երգահանդէսներու չարք մը տալու։ 15 օրուան մէջ, Միջեռնակաբերդի բարձունքին կառուցուած մարզա – համերգային պալատը 13 երգահանդէս կուտար երգչուհին, ամէն անգամ աւելի քան եօթը հազար ունկնդիրներու առջեւ, ներկայացնելով հարուստ երգացանկ մը՝ սկսեալ «Մշոյ օրօրոցային»էն մինչեւ Ալեքսէյ Հէքիմեան ու Գուսան Շահէն, երգեր՝ սիրոյ ու հայրենիքի, ինչպէս նաեւ մարդկային առաքինութիւններու մասին։

Հայրենիքէն չաղթական վերադարձէն չուրջ երեք տարի եռք, սալերու արտադրութեան Տոմ հասատատութիւնը հրապարակ հանած է յիշատակելի այդ երեկոյթներու տպաւորութիւնը յաւերժացնող սալ մը, որ կը ներկայացնէ Լիզ Սարեանի հարուստ երգացանկէն փունջ մը՝ Հասակդ բարձր, Առաւօտեան արշալոյսին, Օրօր, Ուստաճ հայրենի, Պալալայիա, իսկ երկրորդ երեսը՝ Ալեցնում ես ետզով, Դերիկօ, Հովն ընկաւ, Տըլէ եաման, Զարթիր լաւ։

Երգչուհիին մեկնաբանութիւններուն կ'ընկերանայ Հայաստանի ձայն – հեռատեսիլի բազմամարդ նուագախումբը, դեկավարութեամբ Մելիք Մալխասեանի։ Կը մասնակցին նաեւ Փարիզէն գացած քանի մը երաժիշտներ։

Սալին սկիզբը արձանագրուած է նաեւ երեւանեան երեկոյթներու հանդիսավարուհիին ներկայացման խօսքը, ուր կ'ըսուի, թէ Լիզ Սարեանի արուեստը կը դրաւէ ու կը յուզէ ունկնդիրը լաւատեսութեամբ, անմիջականութեամբ եւ հայրենասիրական չունչով։ Անոր երգը մեր ժողովուրդին երգն է, մեր Տըլէ Եամանը, Ալագեազը, Էրեբունին, Արփա Սեւանը…

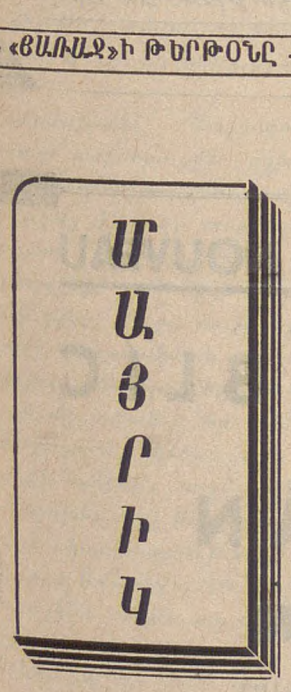
Սալին վրայ արձանագրուած է նաեւ Լիզ Սարեանի ուսուցչուհի Աբգարի Հազարեանի «Հայու մը» խորագրով բանաստեղծութիւնը, զոր այնքան ապրումով ու վարակիչ չունչով կ'արտասանէ երգչուհին, Էլիա Փեհլիվանեանի քանոնի ընկերակցութեամբ։

Սալին կողքը կը ներկայացնէ Երեւանի մարզա – համերգային պալատի ներքնամասը, ուր ներկայ եօթը հազար Հայերու սրտերը կը բաբախեն Լիզ Սարեանի երգի հնչիւններուն զուգընթաց։

Ցաղթանակ մը յաւերժացնող յիշատակարան մըն է Լիզ Սարեանի այս նոր սալը, արժանի՝ իր տեղը գրաւելու մեր ձայնագարաններուն մէջ։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ահաւասիկ։ Վերջացուցած էր։

– Քրտնաթոր դէմքը սրբելու համար հանեց իր թաշկինակը, մմկմռալով.

– Որքա՜ն տաք է հոս։

Ճիշդ է որ «մանկութիւնը իր հոտերը ունի»։

Ալեքսանդրի այս այցելութիւնը իմ մէջս յարուցած էր դժուարին ժամանակներու չրջանս. Տրակոն փողոցի այդ Հինդչարթին, մայրս, որ ինծի կը սպասէր փողոցին անկիւնը, Աննա մօրաքրոջս պախլաւաները, Գայեանէին ինծի կարած դեղեցիկ չապիկը…։

– Ըսէք, Ալեքսանդր, ինչո՞ւ հրաւիրած էիք զիս այդ օրը ընկերներու այդ նախընթրիքին։

Բացայայտ էր որ այս մէկը վերջին բանն էր, որուն կը սպասէր։ Հարցումը ինկած էր այնպէս, ակամայ, ժամանակով չատ հասունցած պտուղի մը նման։

Այս էջին դիմաց, զոր յանկարծ դէպի ետ դարձուցեր էի, խոշոր բացուած իր աչքերը կ'ոլորէր, կը խարխափէր յիշատակներու միջեւ, փորձելով ինքզինքը ազատել ինկած խորխորատէն, չանալով ժամանակը ի նպաստ իրեն գործածել։

Ո՞ր նախընթրիքը … է՞ր … ոչ … իրապէս, ոչինչ կը յիշէր … ինչո՞ւ … ի՞նչ պատահած էր այդ օրը…

Այդ օրը 30 տարի առաջ էր. երեք – չորս բաները զոս կ'ուզէի իրեն ըսել եւ ընդմիջուած էին ելեկտրական կառախումբին տապալումով, հիմնովին կորնչացուցած էին իրենց ուժգնութիւնը։

Հարցը ժամանցումի ենթարկուած էր։

Պէտք էր որ ներկային դառնայի, այդ զաւկին՝ որ քիչ մը զբաղանք կ'առթէր ինծի։ Այդ տղան, որ հոն, Մարսէյլ, կը սպասէր, որ արու պարիկ մը զար զինքը փրկելու աւարտական դասարանը կրկնելէ, ու երկրորդ, ենթադրեալ «պաք» է մը։

Պէտք էր որ բացատրէի «մեծ գործեր»ու այս Ալեքսանդրին, թէ այս արկածախնդրութիւնը ուրիչ աշխարհի մը կը պատկանէր։ Աշխարհ մը՝ որ կը գտնուէր ցցուն ուղտափուչերով ցանկապատի մը ու բազմաթիւ կղպանքներու ետին։

Կը գտնուէի հին ժամանակներու պատկանող մարդու մը առջեւ, որ եկած էր պաշտօն մը, առաքելութիւն մը, դերք մը գնելու իր տղուն համար։

Ոչ մէկ վախք ունէի զինքը համոզելու ահռելի դժուարութիւնը յանձն առնելու։ Խուսափեցայ աւելորդ բացատրութիւններէ, վախուտի ճամբայ մը գտնելով, որ մեզ կրկին կը դնէր գործի չրջանակին մէջ։

– Սիրելի Ալեքսանդր, մեր երջանիկ օրերու սիրոյն, իրապէս մեծ հաճոյք պիտի զգայի ձեր տղուն օգնելով, սակայն վաղը Ամերիկա կը մեկնիմ։

– Իրա՞ւ … բայց … դուն … դուք ե՞րբ կը վերադառնաք։

– Հինգ տարիէն։

Բառացի իրականութիւն էր։

Ամերիկայի այս պարտաւորութիւնը անկէ խլեց երկու – երեք «անչուչա», ամէն մէկը տարբեր ձեւով արտասանուած, ինչ որ կը նշանակէր. «ուրեմն չար բախտս էր»։ Շոգեկառքը փախցուցած մէկու մը դէմքը ունէր։ Կը փակէի մանկութեան աւելորդ ընկերներուս անուանացանկը։

Երբ Վոնաւ ու կակուղ իր ձեռքը երկարեց ինծի, պարագայական քանի մը մաղթանք մրմռալով, վերջին անգամ մըն ալ դիտեցի պինքը։

Բերանը ծալուեր էր դժկամակ ծալքով մը. վերադտած էր կոտրած վայրաչարժին առջեւի տասը տարեկանի դէմքը։

×

Քառն տարի եւս անցած է այս վերջին հանդիպումէն ի վեր։

Եթէ քմայք մը, կամ մեծ միջնորդը՝ դիպուածը այս տողերը ջէ Ալեքսանդրին աչքերուն առջեւ, ոչինչ պիտի խռովէ այսօր իր ընտանեկան անդորրը, քանի որ Ալեքսանդր … Ալեքսանդր չէր կոչուեր։

(Շար. 62)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Սաեփան Ճէպիլեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Սահակեան, Տոքթ. Շահան Սահակեան եւ ընտանեկան բոլոր պարապտեները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 22, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պեարոս եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՃԻ ՅՈՎՍԷՓ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վ. Պայրամեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Հայկ Պայրամեանի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրեն 200 Ֆ. Փարիզի Եկեղեցւոյ, 100-ական Ֆ. կարմիր, Կապոյտ Խաչերու եւ Անդրանիկի հիմնադրամի նորոգութեան, իսկ 500 Ֆ. իր սիրելի «Ցառաջ»ին։

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— MARS
SAMEDI 21 MARS A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ARNOUVILLE

— AVRIL
SAMEDI 4 AVRIL A 11H15
SAMEDI 18 AVRIL A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. SEVRAN

— MAI
SAMEDI 2 MAI A 11H15
SAMEDI 18 MAI A 11H15
CONS. D'ADM. SECTION CHAVILLE

— JUIN
SAMEDI 6 JUIN A 11H15
SAMEDI 20 JUIN A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ISSY

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN

DU 3 AU 18 JUILLET

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
d'Issy-les-Moulineaux vous présente

DÉCALAGE HORAIRE

Un spectacle musical mis en scène
par SERGE AVEDIKIAN

avec :
Gérard CARCIAN (kamantcha)
Mick SARKISSIAN (doudouk)
Vasken SOLAKIAN (tar/saz)

et

PHENIX 1915

Le groupe de danses contemporaines arméniennes

à L'AUDITORIUM
d'Issy-les-Moulineaux
MERCREDI 18 MARS à 20 h 30

Auditorium d'Issy-les-Moulineaux
Mail Raymond Menand
Métro : Mairie d'Issy
Participation : 50 F

U. G. A. B. - MARSEILLE

CONFÉRENCE

du
Professeur Lévon MEKERTCHIAN
Membre de
l'Académie des Sciences d'Arménie

«LA POESIE ARMENIENNE MEDIEVALE»
(en arménien
avec traduction simultanée)

le Vendredi 20 Mars à 21 h
au siège de l'UGAB
33, cours Pierre Puget, Marseille

Cette Conférence est donnée à l'occasion du séjour en France du Professeur Mekertchian, dans le cadre de l'accord entre les Universités d'Erévan et de Montpellier III.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշը՝ Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 13-ին «Ալեք Մանուկեան» սրբահին մէջ։

H.U.U.
HOMENMEN
1921

Dîner Dansant

organisé par

HOMENMEN

UNION SPORTIVE ARMENIENNE DE FRANCE

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

Հ. Մ. Մ. Ը

Ուրբաթ, Մարտ 20, երեկոյեան ժամը 20·00ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Երգիչ ՍԻՄՈՆ ԱՐԹԻՆԵԱՆ-ի

CAPPADOCE - (GREGOIRE) *ճաշարանի չքեղ սրահին մէջ*
67 bis, quai Blanqui — 94140 ALFORTVILLE

Réservation :
48 78 88 70 et 43 78 56 44 *Ծախքերու մասնակցութիւն՝* 230 Ֆր·

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

GRANDE SOIREE
du Collège arménien
SAMUEL - MOORAT

LE 28 MARS à 20 H
dans les salons de l'Hôtel NIKKO
(*parking assuré*)
61, quai de Grenelle, Paris 15e

animée par l'orchestre GAYDZAG

* GRANDE TOMBOLA *
1er prix : une voiture Peugeot 205

avec la participation de :
Henri VERNEUIL
Patrick DEVEDJIAN
(*Député-maire d'Antony*)
Aïda et Georges GARVARENTZ

Pour les réservations, téléphoner au bureau du collège : 45. 34. 68. 28

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

ՄԱՐՍԻՑԻ

ԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Պօսթոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը պատիւ ունին ձեզ հրաւիրելու՝

«ԱՆԻ Մշակութային Կեդրոն»ի հիմնադրութեան արարողութեան, Կիրակի, Մարտ 22, կէսօրէ հաք ժամը 4-ին։
31, rue de Calais — 13012 Marseille

= ANTENNE 2 =

Dimanche 22 Mars à 9 heures 30
Emission «*Chrétiens Orientaux*»
de Gérard STEPHANESCO
«*LA SOLITUDE*»
avec la participation de
différentes personnalités
(écrivain, universitaire, médecin)
et du Pasteur René LEONIAN
de l'Eglise Evangélique Arménienne

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
19
JEUDI
19 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.447 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.447

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ 590 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԿՈՒՏԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻ.-«ՉԻ ԲԱՒԵՐ»

—×—

Երթուղարձերը Ուաշինկթընի եւ Անգարայի միջեւ յանգեցան ի վերջոյ, համաձայնագրի նորոգման Թուրքիոյ եւ Միացեալ – Նահանգներու միջեւ, 5 տարուան համար: Հալեֆօղլուի եւ Շուլցի միջեւ նամակներու փոխանակութիւնն մը, մինչ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Գասպար Ուայնպէրկէր Անգարա կը ժամանէր, ժպիտը երեսին: Այսուհանդերձ Անգարա գոհ չէ, որուածը քիչ կը դտնէ, մանաւանդ զժգոհ է, որ կերպասեղէնի ներածման քոթան չէ փոխուած:

Ներկայիս, ուրեմն, ըստ գոյացած նոր համաձայնագրին Ուաշինկթըն 590 միլիոն տոլար կուտայ Անգարայի, որու 490 միլիոնը՝ զինուորական օգնութիւն է: Սակարկութիւնները կը տեւէին 1985–ի աշունէն ի վեր: Այն ատեն իօզալ կ'ուզէր որ 1979–ի համաձայնագիրը կրկին բանակցութեան դրուի իր ամրողջութեանը մէջ:

Տնտեսական համագործակցութեան եւ պաշտպանութեան համաձայնագրին պայմանաժամը կը լրանար 1986 Դեկտեմբերին եւ ուրեմն նորոգուելու Մարտ 16–ին, հինգ տարուան համար: Իրանի կորուստը (1979) պատճառ եղաւ որ Անատոլուն ամերիկեան հսկողութեան դրութեան արեւելեան յառաջապահեան ըլլայ այլեւս: Միացեալ – Նահանգները բազմաթիւ օդանաւային կայաններ ալ ունին իրենց տրամադրութեան տակ, որոնց կարեւորագոյնն է՝ Ինճիրլիքը, Ատանայի մօտ:

Թուրքիա չէ կրցած ուրեմն ձեռք ձգել իր կերպասեղէնի արտածման քանակութեան դէմ դրուած սահմանափակումի ջնջումը եւ այս առընչութեամբ է, որ Թուրք անձնաւորութիւն մը յայտարարած է. – «Փոխանակ մեզի նիւթական օգնութիւն կատարելու, Ամերիկացիք պէտք է այնպէս օգնեն Թուրքիոյ որ ան ինքզինքին օգնէ թոյլ տալով որ մեր արտադրութիւնները աւելի ծախենք իրենց չուկային վրայ»:

Անգարայի մէջ, Պաշտպանութեան ամերիկացի նախարարին գլխաւոր աշխատանքը պիտի ըլլայ թուրք զինեալ ուժերու ներկայ վիճակը տեսնել, անոնց արձանագրած յաջողութիւնները տարիներէ ի վեր, այսինքն այն օրէն, երբ Ամերիկա արգիլք դրաւ զէնքի հայթայթման վրայ, կիպրոսի յարձակման վաղորդայնին: Ներկայիս Անգարա երկու զիջում ըրած է: Նախ ընդունած է որ համաձայնագրին վերանորոգումը կատարուի ոչ թէ երկու տարուան համար, այլ՝ հինգ, ապա չէ կրցած փոխել տալ Ուաշինկթընի այն լռելեայն կարգադրութիւնը 7 / 10, այսինքն երբ Ամերիկա 10 տոլար կուտայ Անգարային, եօթն ալ պէտք է տայ Աթէնքի:

«Մոնտ» ալ կը յիշէ, որ առակաս հարց մը կը մնայ: Քոնկրէսի մէկ յանձնախումբին վաւերացումը Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերեալ մղած էր Նախագահ Էվրէնը որ սպասնայ ջնջել Միացեալ – Նահանգներ կատարելիք իր այցելութիւնը, եթէ օրինագիծը քուէարկուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. Լ. ՆՈՐՄԱՆԴԻՆի հաբաթ մը պայմանաժամ տրուած է, նախքան մահապատիժին դործադրութիւնը, յայտնեց «Ձեզափոխական արդարութեան կազմակերպութիւնը», երեքշաբթի իրիկուն հրապարակուած դեկոյցով մը, զոր ղրկած էր Ան – Նահար օրաթերթին: Երեք էջ արաբերէն ձեռագիր մըն է, ուր կ'ըսուի նաեւ թէ Նորմանտէն խոստովանած է որ Ֆրանսական եւ իսրայէլեան գաղտնի ըսպասարկութեանց գործակալ մըն է: Այս չարթուան ընթացքին, պէտք է որ Ֆրանսայի պատուիրակներ անհրաժեշտ լուսարանութիւնները տան: Այս լուսաբանութիւնները կը վերաբերին Փարիզի քաղաքականութեան Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ, մանաւանդ՝ Իրան – Իրաք պատերազմին:

ՀԱՇԻՒ 34%–ով մտաւ «Մոնտ»ի տպարանին անանուն ընկերութեան մէջ, որու նախագահութիւնը եւ վերահսկութիւնը պիտի վարէ «Լը Մոնտ» (դրամագլուխը՝ 50 միլիոն Ֆ. է): Այս ընկերութեան նպատակն է չահագործել դեր–արդիական տըպարան մը, որ պիտի չինուի Իվրի եւ պիտի արժէ չուրջ 300 միլիոն Ֆրանք:

ՄՏԱՁԻՆ ՑԵՏԱՄՆԱՑ 18–ամեայ աղջըկան մը ամլացման վճիռը, զոր տուած են Լոնտոնի վերաքննիչ ատեանի երեք դատաւորներ, բանավէճի նիւթ դարձած է երկրին մէջ: Աղջնակը որ 3 տարու ընթացքի մը մտային կազմութիւնը ունի, սկսած է սեռային հետաքրքրութիւններ ունենալ առանց այդ յարաբերութիւնները ընելու եւ ծննդաբերութեան միջեւ կապ մը դնելու: Ըստ դատաւորներու յղութիւն մը «հսուսր հետեւանքներ» կ'ունենայ աղջկան համար, բայց քննադատութիւնները չատ են եւ «մտային առողջապահութեան համար հիմնարկ»ին պատասխանատուն վտանգաւոր նախընթաց մը կը տեսնէ այս որոշումին մէջ: Կ'ատարկուի սակայն որ նման որոշում մը կը տրուի, որովհետեւ տկարամիտները այլեւս ազատօրէն կ'ապրին եւ արգելափակուած չեն:

«ԱՐԱՐԱՏ-87»ի կազմը

Մարերեւ կուտանք այս տարի «Արարատ» խումբին հանդէս եկող 24 հայ մարզիկներու անուններն, նչելով նաեւ անոնց տարիքը:

Խումբին պատասխանատուն է Մ. Գալոյեան. գլխաւոր մարզիչը՝ Ա. Անդրէասեան, օգնական մարզիչներ՝ Յ. Մարտիրոսեան եւ Ս. Դարբինեան:

×

	Տարեկան
Ա. Պոդշիվալով	23
Ա. Անտոնեան	26
Յ. Կիրակոսեան	31
Ա. Սարգսեան	24
Աշոտ Խաչատրեան (խմբապետ)	28
Ռաֆ. Գալստեան	31
Ա. Զիլինգարեան	25
Մ. Մարգարեան	28
Ա. Այվազեան	27
Ա. Միրզոյեան	21
Ա. Կարապետեան	21
Ռ. Քոչարեան	24
Յ. Պօղոսեան	20
Ա. Խաշմանեան	20
Պ. Գալստեան	26
Հ. Մխիթարեան	25
Է. Վերանեան	24
Վ. Խաչատրեան	25
Կ. Մարկոսեան	19
Է. Յովսէփեան	24
Գ. Ենգիբարեան	23
Բ. Սափարեան	23
Գ. Քամալեան	22
Ռ. Յակոբեան	25

ՀԱՅՑ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

Իրկուտսկ տեղի ունեցած «Տինամօ» Ընկերութեան կոփամարտի երիտասարդական ախոյենութեան յաջող արդիւնք ձեռք ձգած է երեւանցի մարզիկ Յակոբ Վարդանեան, հանդէս գալով 81 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն: Նախնական մրցումներու մէջ մեծ առաւելութեամբ յաղթանակներ տանելէ եաք աւարտականին կէսերով պարտութեան մատնած է Դաչնակցային Ռուսիոյ ներկայացուցիչ Լ. Իվանովը եւ նուաճած ախոյեանի տիտղոսը: Սեւանէն Արա Վարդանեան (48 քիլօ) գրաւած է երկրորդ տեղը, իսկ դարձեալ երեւանէն Վլադիմիր Գասպարեան (57 քիլօ) արժանացած է երրորդ մրցանակի:

***

Ֆլորիտայի Օռլանտօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած Միացեալ – Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան կոփամարտի տանդեական մրցումները վերջ գտած են Ամերիկացիներու յաղթանակով: Խորհ. Միութեան խումբէն առաջին յաղթանակը արձած է լենինականցի Մեխակ Ղազարեան (57 քիլօ):

***

ՇԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Լվովի «Բարեկամութեան բաժակ» միջազգային մրցաշարքին, լենինականցի 18–ամեայ մարզիկ Իսրայէլ Միլիտոսեան մեծ յաջողութիւն արձանագրած է: Հանդէս գալով 67·5 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն, ան 152·5 քիլօ բարձրացնելով սահմանած է աշխարհի եւ Խորհ. Միութեան երիտասարդական նոր մրցանիշ մը: Ընդհանուր արդիւնքով Իսրայէլ Միլիտոսեան բարձրացուցած է 335 քիլօ: 82·5 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող Հոկտեմբերեանցի Գառնիկ Ղազարեան իր դերազանցութիւնը ցուցաբերած է երկու ձեւերուն մէջ՝ պոկած է 170 քիլօ, ուսէն բարձրացուցած 205 քիլօ (ընդհանուր արդիւնք՝ 375 քիլօ):

***

ՊԱՍՔԷԹ ՊՈԼ

Նովոսիբիրսկ տեղի ունեցած պասքէթպոլի խորհրդային ախոյենութեան աւարտական հանդրուանի առաջին շրջանին հանդիպած են Արտվեանի «Հառիս»ը եւ Ռիգայի ՏՏՏ–ն: «Տինամօ» մարզական ատանը լեցուն եղած է: Արտվեանցի մարզիկուհիները իրենց խաղարկութեամբ հիացում պատճառած են եւ յաղթած 68 – 49 (կիսախաղին՝ 33 – 19) արդիւնքով:

***

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Քիչնեւ տեղի ունեցած է Խորհ. Միութեան ըմբշամարտի երիտասարդական ախոյենութիւնը, որուն մասնակցած հայ մարզիկները կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրած են: Այսպէս, 57 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող երկու հայ ըմբշամարտիկներ՝ լենինականցի Ազատ Մանուկեան եւ երեւանցի Արմէն Բաբալարեան, աւարտականին դէմ դիմաց ելած են: Ախոյեանի ոսկէ մետալը չհած է Ա. Մանուկեան, իսկ իր մրցակիցը արժանացած է արծաթէ մետալի: Մուրադ Սարգսեան (82 քիլօ) հինգ յաղթանակ տարած է զօրաւոր ըմբշամարտիկներու դէմ, բայց պարտուելով Եւրոպայի պատանիներու ախոյեան Ն. Ալմիչեւի, պայքարը չարունակած է 3–րդ տեղի համար եւ յաղթած է նուաճել պրոնզէ մետալը: Լաւ տպաւորութիւն թողուցած է նաեւ լենինականէն Ալեքսան Սաեիւանեան (52 քիլօ), իր դասակարգին մէջ հինգերորդ հանդիսանալով:

***

ՍԱՄՊՕ

Կալինին քաղաքին մէջ տեղի ունեցած սամպոյի Խորհ. Միութեան երիտասարդական ախոյենութեան մասնակցած են նաեւ Հայաստանէն վեց մարզիկներ: Յաջող արդիւնք ձեռք ձգած է Մարալիկէն Յակոբ Սուքիասեան: 52 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս գալով հայ ըմբշամարտիկը միայն պարտութիւն կրած է աւարտականին եւ պարզեւատրուած արծաթէ մետալով: Բարձր գնահատուած են կիրովականցի Գագիկ Ղազարեանի (62 քիլօ) կարելիութիւնները: Նախնական հանդիպումներուն ան աչքի զարկած է լաւ պատրաստականութեամբ եւ տպաւորիչ յաղթանակներ տարած: Սակայն ենթախումբի վճռական հանդիպումին պարտուելով ան պայքարը չարունակած է երրորդ տեղի համար եւ յաղթական հանդիսանալով չհած է պրոնզէ մետալը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԷՍ – ՄԱՐՏ 5 – 13)

ՀՈՒՆԳԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԼՈՏԱՐ ԼԱՍԼՕ ԵՐԵՒԱՆ ԱՑՑԵԼԱԾ

Երեւան այցելած է հունգարացի բանաստեղծ – թարգմանիչ Լոտար Լասլօ: «Գրական Թերթ»ի աշխատակիցը հանդիպում մը ունեցած է հիւրին հետ, ծանօթանալու համար անոր ծրագիրներուն: Հունգար բանաստեղծը նչած է. – «Հայ քերթողութեան հետ իրրեւ թարգմանիչ ծանօթանալու եւ չփուելու կարելիութիւն ունեցած եմ տասը տարի առաջ: Զեռքս ինկած էր Խաչատուրեանի քնարերգութեան հատաքածոյ մը, որ ինծի համար յայտնութիւն եղաւ: Գիտէք թէ հայերէնի պիտակ վալ Սալմաշի կատարեց տողացի թարգմանութիւնը, ես ալ իրականացուցի բանաստեղծական թարգմանութիւնը: 8 տարի առաջ հունգարերէն լոյս տեսաւ Խաչատուրեանի «Ընտիր բանաստեղծութիւններ» հատաքածոն, որ հրատարակուեցաւ մեր «Լիրա մունդի» (համաշխարհային քնարերգութիւն) մատենաշարով: Վերջերս այդ մատենաշարով լոյս տեսած Գէորգ Էմինի բանաստեղծութիւններու հատաքածոյի մեծ մասը ես թարգմանած եմ: Պէտք է ըսել, որ Գէորգ Էմին մեծ օգնութիւն ցուցաբերեց դիւրացնելով թարգմանութեան ընթացքը: Այժմ «Եւրոպա» հրատարակչականը (ուր կը պաշտօնավարէ թարգմանչուհի Եուտիթ Փոռ) ծրագրած է տպագրել հայ դասական քնարերգութեան մեծ հատաքածոյ մը՝ «Հայ գրականութեան հայելի» խորագրին տակ: Հոն եւս թարգմանութիւններ ունիմ՝ սկսեալ դիւցազնավէպէն՝ «Սասունցի Դաւիթ»էն, մինչեւ միջնադարեան բանաստեղծները: Երբ վերադառնամ տուն՝ Հունգարիա, Զարենցի հատաքածոն՝ որուն յառաջաբանը գրած է Եուտիթ Փոռ, արդէն վաճառքի մէջ կ'ըլլայ:

«...Աշխատանքի, թարգմանութեան ընթացքին յաճախ կը ծնին նոր մտքեր: Այսպէս, Զարենցի՝ «Վահան Տէրեանի յիշատակին» բանաստեղծութիւնը թարգմանելու ատեն իմ մէջ մղում մը յառաջացաւ թարգմանելու նաեւ Տէրեանի քնարերգութիւնը: Իմ ապագայ ծրագիրը – ներուն համար այս ճամրորդութիւնս մեծ օգտակարութիւն ունեցաւ: Հայաստանի մասին իմ տպաւորութիւնս աւելի խոբացաւ: Գրողներու Միութեան աջակցութեամբ ես կարելիութիւն ունեցայ հարստացնելու իմ ստեղծագործական ներկապրնակը: Ոչ միայն խղում չեղաւ դիրքերու եւ կեանքի միջեւ, այլեւ, ընդհակառակն, իրականութիւնն իմ կարծածէն աւելին էր: Հայոց հողին հետ չփումը ինծի չատ բան տուաւ ու դեռ կուտայ»:

ՎԱՀԷ ՍԷԹԵԱՆԻ ՀԵՏ՝ ՄՏԵՐՄՕՐԷՆ

Անցնող Դեկտեմբերի վերջաւորութեան եւ Յունուարի սկիզբը հաճոյքը ունեցանք վայելելու այցելութիւնը Պր. Վահէ Սէթեանի, որուն հետ ունեցանք նաեւ մտերմիկ զրոյց մը խմբագրատանս մէջ:

Ծերունազարդ բայց միշտ երիտասարդ, Պր. Սէթեան ծանօթ դէմք է Սփիւռքի, բայց յատկապէս Լիբանանի մէջ, ուր իր անունը սերտօրէն կապուած է չրջանի ազգային – թեմական կեանքի վերջին աւելի քան կէս դարու հոլովոյթի բազմաթիւ հանգրուաններուն հետ:

Հակառակ յառաջացած տարիքին (ծնած է Հալէպ, 1905–ին, ան պահած է մտքի պայծառութիւնը թէ կռնակի զօրութիւնը, եւ այս՝ ոչ միայն ֆիզիքական իմաստով:

Մեր հարցազրոյցը, հաւաքական հարցեր չօշափելով հանդերձ, կեդրոնացուցինք յատկապէս իր վրայ, մեր ընթերցողներուն աւելի մօտէն ծանօթացնելու համար մարդը, իր գործը եւ իր մտածումները:

– Ընտանիքս (եղբայր Սէթ՝ մեծ հօրս մեծ հայրը) Նոր Ջուղա ապրած է 200 տարի առաջ: Սէթեան մեծ հայրս Համատան, Պաղտատ, ապա Հալէպ փոխադրուած է: Հայկական վարժարան չեմ յաճախած (եաքը, անշուշտ, Պր. Սէթեան պիտի դառնար հայ զրոցի պահապան հրեշտակներէն մէկը), զերմանական զրուած են գիս. տունը սորված եմ հայերէնը:

– Պր. Վահէ, ինչո՞վ զրաղած էք:

Խօսքս կը վերաբերի իր գործի ասպարէզին: Ինք տարբեր ձեւով կ'ընդունի հարցումս:

– Անդամ եղած եմ ուսումնական խորհուրդի, դաստիարակչական եւ քաղաքական ժողովներու: Ուսումնական Խորհուրդի անդամակցութեանս չրջանին կարեւոր դրծերէն մէկը եղաւ երեք տարուան մէջ բարելաւել տնտեսականը, կրճատպատկուեցան ուսուցիչներու վճարումները: Մեր ընտանիքի մտահոգութիւնը եղած է աւիւնքա (կրթական գործը) միշտ – մօրս կողմէ մեծ – հայրս օսմանեան երեսփոխանական ժողովի անդամ էր (1877), հետապնդած է վարչական ապակեդրոնացեալ դրութեան ստեղծումը, որ չրջաններուն տեղւոյն ժողովուրդի չահերուն համաձայն կառավարուին. յեղափոխական նկատուած է, իր դէմ մահափորձ ալ եղած է: Իր գաւակները որոշած են որ քաղաքականութեամբ չզրաղին, այլ՝ մշակութային գործով: Միւս կողմէ, Սէթեան մեծ հայրս Հալէպի մէջ վարժարան մը հաստատած է իր ծախսով: Գրքերու սէրն ալ մօրեղբօրմէս կուգայ. Իսկէնտէր Գաբանեան թղթակիցը եղած է Պոլսոյ մեր թերթերուն՝ «Արեւելեան մամուլ», «Բիւզանդիոն»: Ազգային վարժարաններուն օգնած է, ուսանող պահած է:

– Պր. Սէթեան, իսկ ձեր ասպարէ՞զը:

Վահէ Սէթեան կարեւորութիւն չի տար հարցապնդումիս. կը չարունակէ նոյն խանդավառութեամբ խօսիլ ոչ թէ զբաղան, այլ՝ հոգի՛ լեցնող իր գործերուն մասին:

– 1940 – 1941–ին երբ կաթողիկոսարանը վերակազմեցինք եւ Ազգային Սահմանադրութիւնը պատրաստեցուցինք Սուրիոյ – Լիբանանի մեր պատմանները, Պոլսոյ պատրիարքութեան պաշտօնը Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան փոխանցուեցաւ: Մը-չակեցինք նոր կանոնագիր մը եւ քուէարկել տուինք. առաջին անգամ ըլլալով պատգամաւոր ընտրեցինք մասնակցելու համար Գէորգ Զ.–ի ընտրութեան՝ 1941–ին:

Վահէ Սէթեան այդ օրերուն իսկ անդամ կը զառնայ Ազգային Կեդրոնական վարչութեան, եւ անդամ կը մնայ մինչեւ այսօր՝ մէջընդմէջ: Իսկ 40 – 50 տարիէ ի վեր մաս կը կազմէ Ազգային ընդհանուր ժողովին:

– Լաւ, խնդրեմ քիչ մըն ալ խօսեցէք ձեր ասպարէզին մասին, կը պնդեմ:

Դժկամակութեամբ, սակայն ատիպուած, կուտայ կարգ մը ժլատ տեղեկութիւններ իր անձնական կեանքէն: Կը պատմէ, որ մինչեւ 1945 Հալէպի մէջ, այդ թուականէն ասդին ալ՝ Պէյրութ ըզբաղած է կերպասի առեւտուրով, հիւանդեղէնի արտադրութեամբ, ոլբացեալ՝ Մելանգեան Արսլանեանի հետ՝ ազդմանդի վաճառականութեամբ, զրամական չահարկումներով, եւայլն:

– Երբ զործի ընկերս՝ Նչան Փալանճեանը մեռաւ, անոր քոյրերէն խոստում մը առի, որ նուիրատուութիւն մը ընեն. նպատակս զպրոցն էր. այդ չրջանին Եզիպտոս կը գտնուէի (1934–էն ի վեր յաճախ կ'երթայի զործով): Մեր փոստաբանը Օննիկ Մաճառեանն էր: Այն տունն էր, որ Համազգայինի ճեմարանի հին չէնքը պիտի փլցնէին, չուարած էին թէ ի՞նչ պիտի ընեն: Յաջոզած էի Փալանճեան քոյրերու միտքը փոխել եւ կտակը զպրոցին զարձնել: Նաւասարդեանին խօսք տուեր էի. դիակէ նիւթական կացութիւնը: Եկան կարծիքս առնելու: «Լաւզոյն ձեւը՝ Նչանի յիշատակը յաւերժացնել է. ձգեցէք, որ ես կարզադրեմ», ըսի, ստացայ իրենց հաւանութիւնը – (իրենքը՝ Համազգայինի Կեդրոնական վարչութիւնն ու կուսակցութիւնն էին): Ես էի զործակատարը կտակին, որ 20·000 ե. ո. ($80·000) էր: 1947–ին Ընդհանուր ժողովի օրերն էին: «Մէկ պայման կայ», ըսի, «Կեդրոնական վարչութիւնը Լիբանան պիտի փոխադրուի»: Բիւրոն մնայուն անդամ պիտի ըլլար Կեդրոնական վարչութեան, իսկ այդ քոյրերուն ծանօթ, իրենց վստահութիւնը վայելող երեք հոգի պիտի աւելնային մէջը. Մաճառեան, Գապաքեան, Սէթեան: Եւ Ընդհանուր ժողովը վաւերացուց:

Եւ Վահէ Սէթեան անդամ մնաց Համազգայինի Կեդրոնական վարչութեան մինչեւ 1972, ծառայելով իբր առենապետ, նախագահ եւ հուսկ՝ պատուոյ նախագահ:

1966–ին, իր նախագահութեան օրերուն, հաստատուեցաւ տպարանը (այժմ՝ Համազգայինի Վահէ Սէթեան տպարան) զոր ինք անձամբ վարեց հինգ տարի, արդիականացուց, հոգաց ծախսերը, փակեց բացերը, եւ ապա միայն փոխանցեց Կեդրոնական վարչութեան:

– Քիչ մըն ալ ներկայ խնդիրներուն մասին խօսինք: Պր. Սէթեան, Լիբանանի տագնապին ի՞նչ ելք կը տեսնէք:

– Ելք չկայ, ենթադրենք որ մահամերձ հիւանդ մը ունիք. բժիշկը կը տեսնէ, որ յոյս չկայ. պիտի ապրի քանի մը օր, քանի մը ամիս. մինչեւ վերջին ձիգը՝ պիտի ապրեցնէ. հրաչք մը կրնայ ըլլալ. փենիսիլինը կրնայ գտնուիլ յանկարծ: Այս հաւատքը ոչ միայն բժիշկը, այլեւ նաեւ ժողովուրդը պիտի ունենայ: Մեր պատմութեան ամէնէն դժբախտ ժամանակներուն իբր հայ, եթէ ուզինք խուսափիլ դժուարութիւններէ, հրաժարէինք քրիստոնէութենէ կամ հայութենէ, կ'ազատէինք թերեւս նիւթապէս. կ'ազատէին անհատները, բայց հրաժարած պիտի ըլլայինք մեր ինքնութենէն, իդեալներէն: Մինչեւ այսօր մեծ զոհողութիւններ կ'ընենք, ոչ թէ դիրքեր զրաւելու, նիւթապէս հարստանալու համար, այլ՝ որպէսզի հայ մնանք: Նոյն այս հաւատքով կը չարժին այսօր Լիբանանի հայերը: Դժուարին կացութեան մէջ ենք, մեր կեանքը կը քաչկռտենք, քաչկռտելով ապրելու ճարը կը փնտռենք. բայց նման դժուար օրեր չատ անցուցած է Լիբանանը. տարագրութեան չրջանին մեզի չափ ատոպած է Լիբանանի ժողովուրդը. Պէյրութի փողոցներուն մէջ մարդիկ անօթի կը մեռնէին. Թուրքիա տապալեցաւ, իրենց մնացին. հիմա եղա երթալու հարց մը կայ՝ առանց իրաւունքները կորսնցնելու:

Խօսակցութիւնը կը չարունակուի. աբեղմտահայերէնի պահպանումը, դասագրքերու հարցը, եւ դեռ չատ խնդիրներ ամէնօրեայ խոհումի, մտահոգութեան առարկայ են մեր վերթերան զրուցակիցին համար. այդ նիւթերէն իւրաքանչիւրը կրնայ նոր հարցազրոյց մը սկսիլ, եւ ինք պատրաստ է խօսելու՝ առանց յոգնութեան որեւէ նշան ցոյց տալու: Իրականութիւնը այն է, որ հանրային կեանքէն տիպողարար, տարիքի բերումով մասնակի կերպով քաչուելէն ետք (մասնակի՝ որովհետեւ տակաւին մաս կը կազմէ որոշ ժողովներու, յանձնաժողովներու), Վահէ Սէթեան կ'ապրի ամբողջովին կլանուած նոյն այդ կեանքի առօրեայ մտահոգութիւններով, յոյզերով:

Վ. Ա.

«Հորիզոն» (Քանատա)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Մեծ գովելի գազափարն ունեցած է Հրանդ Ազէմեան Փարիզի Սորպոն համալսարանի տոքթորայի աստիճան նպատ ընտրելով «Խաչատուր Աբովեան եւ Արեւելեան Հայաստանի գրական վերածնունդը»:

Խ. Աբովեանի մասին Ֆրանսերէն գրուած այս գիրքը կարեւոր է, որովհետեւ բացի ուսերէն քանի մը աշխատութիւններէ եւ պարբերական յօդուածներէ, օտար լեզուով բան գրուած չէ ցարդ արեւելահայ այս մեծ ռահվիրայի մասին:

Տոքթորայի ատիճան ստանալու համար աստիճառ մը կ'անցնի հմուտ քննիչներու ուչադիր եւ քննական բովէն:

Խ. Աբովեանի մասին այս աստիճառը ոի քննիչներէն մէկը եղած է ծանօթ հայագէտ Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, որ միեւնոյն ատեն զրած է գիրքին յառաջաբանը: Ան կը զրէ թէ աքանչելի ուսումնասիրութիւն մըն է, արդիւնք բծախնդիր ճչգրտութեան եւ երկար ու մեթոտաւոր հետազօտութեանց, մանաւանդ Խ. Աբովեանի նման բարդ անճնաւորութեան մը մասին:

Այս աստիճառը հրատարակութիւնն է Հայկ եւ Տիրուհի Սէրէնկիւլեան զրականի Մրցանակին, լոյս տեսած Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի տպարանէն: Կը բաղկանայ 150 մեծադիր էջերէ եւ խիստ ճոխ մատենագրութենէ մը: Աբովեանի ամբողջական գործը հրատարակուած է տասը հատորով, Երեւանի մէջ, 1947 – 1961:

Տալէ առաջ Խ. Աբովեանի կենսագրական դիծերը, կեանքը եւ առեղծուածային կորուստը, Հրանդ Ազէմեան կը պատկերացնէ միջավայրը ուր ապրեցաւ ու գործեց Խ. Աբովեան:

Այս միջավայրը պարսիկ դաժան բռնատիրական վարչաձեւն էր, որու տակ կը հեծէր Արեւելահայաստիանը մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբը: Հայը տէր չէր իր ունեցածին, տուրքեր զանձելու պատրուակին տակ սիրապետողը անպիծրէն կը կողոպտէր, ամէն տեսակ ճնշումի ենթարկելով ժողովուրդը, որու յոյսի եւ լոյսի ելքը կրօնքն ու լեզուն մնացած էին: Իսկ այդ լեզուն գրաբարը կամ դասական լեզուն էր, որ ժողովուրդի խոսակցական լեզուն չըլլալով, բան չէր հասկըննար: Գրաբարը կը գործածէին քանի մը գրողներ, ինչպէս եւ եկեղեցին:

Ահա այս պայմաններուն տակ է որ ծնած է Խ. Աբովեան, որու ծննդեան թուականն ալ կասկածելի ըլլալով, կենսագիրները կանդ առած են զանազան ենթադրութիւններէ ետք 1809–ի վրայ: Ծընած է Քանաքեռ գիւղը: Նախնական ուսումը առած է Հալպատի եւ ուրիչ վանքերու մէջ, մինչեւ էջմիածնի վանքը մրատնելը: Թէեւ գժուարաբարոյ կը համարուի վանական խստակեցութեան, սակայն ի վերջոյ համակերպեցաւ եւ գարձաւ փայլուն աչակերտ: Կը հետաքրքրուէր մանաւանդ Հայոց պատմութեամբ:

Այդ թուականներուն մեծ թիւով Հայեր կ'ապրէին Թիֆլիս եւ բացած էին բարձրագոյն վարժարաններ: Ներսէս Աչտարակեցին էր Արքեպիսկոպոսը, որ մեծ գեր կատարեց Վրացիներու մէջ Հայերուն ձուլումի առաջքը առնելուն:

Աբովեան մտաւ Թիֆլիսի Ներսիսեան Վարժարանը, բայց հոգիս աստրած՝ սկսաւ ռուս – պարսկական պատերազմը: Անկախ Հայաստան կազմելու Ռուսերու խոստումին համաձայն հայ կամաւորներէ բանակ կազմուեցաւ: Բայց Ռուսը յազթական ելլելէ ետք գրժեց խոստումը, յուսախաբ ընելով Հայերը:

Եթէ ոսկեդարու ուսանողներու աչքը դէպի Բիւզանդիոն էր, Ժ.Թ. դարու արեւելահայ ուսանողներու աչքը դէպի Դորպատ էր: Խ. Աբովեան մէկն էր այդ հազարաներուն չատ մեծ մասը կազմող որոչ ժողովներու, յանձնաժողովներու), Վահէ Սէթեան կ'ապրի ամբողջովին կլանուած նոյն այդ կեանքի առօրեայ մտահոգութիւններով, յոյզերով:

Ուրիչ առեղծուած է Դորպատի համալսարանը յաճախելը: 1931 Մայիս 9–ի «Յառաջ»ի մէջ Շ. Նարդունի կը յիչէ թէ տոքթ. Եարամիչեան 1912–ին տեղեկութիւն ուզած է Խ. Աբովեանի մասին Դորպատի համալսարանի տնօրէնութենէն: Պատասխանած են թէ մեր տարեգրութեանց մէջ այդ անունով մէկը չկայ: Կայ մէկն Վարդան Աբովեան, որ որդին է Խ. Աբովեանի: Ա. Արեգեան միեւնոյն եզրակացութեան չանգած է 1939–ին: Իսկ Նարդունիի կարծիքով միայն ազատ ունկնդիր պէտք է եղած ըլլայ Խ. Աբովեան:

Աբովեանի անհետացումը դուռ բացած է զանազան վարկածներու՝ անճնասպանութիւն, սպանութիւն, արկած կամ Սիպիր աքսոր: Իր բարեկամ Ստեփանոս Նազարեանց, որ մտերիմն էր Խ. Աբովեանի, կը պրէ թէ Թիֆլիսէն իր ստացած նամակները մեքամտզծոտ էին եւ յուսահատի զրոմ կը կրէին, որով ուզած է վերջ տալ կեանքին:

Խ. Աբովեան անհետացած է 1848 Ապրիլ 2–ի առաւօտը: Վ. Զապարեանի համաձայն Սիպիր աքսորուած կրնայ ըլլալ եւ ողջ մնացած մինչեւ 1853, հիմնուելով այն իրողութեան վրայ թէ կինը (Գեղամանուհի) եւ երկու զաւակները միսպտմամբ զրամ ստացած են կառավարութենէն իբրեւ աքսորեալի ընտանիք: Այն աքսորեալները որ ծառայութիւն մատուցած են Սիպիրիոյ մէջ իրաւունք ունէին զրամ ստանալու հինգ տարի հաք:

Խաչատուր Աբովեան Դորպատի մէջ հետեւած է մանկավարժութեան: Իր կարծիքով առնէն պէտք է սկսի մանուկին դաստիարակութիւնը եւ նորագոյն մեթոտներով, փոխանակ կրօնական եւ մէնդարեան ըմբռնումներով: Մանուկը կարեւորութիւն կ'ընծայէր բարոյական դաստիարակութեան, որպէսզի լաւ զաղաքացի եւ պարկեչտ մարդ զառնայ: Դէմ էր զպրոցներու մէջ ֆիզիքական պատիժի: Կը քաջալերէր մարզանքը:

Գալով Աբովեանի ամենամեծ մտատուքեան՝ հայերէն լեզուի վիճակին էր: Գրականութիւնը զրաբար լեզուով էր, խօսակցական լեզուն աչխարհաբար: Ինչ օգուտ ունի զրաբարը երբ ժողովուրդը չի հասկնար: Գրաբարը զագրած է կենդանի լեզու ըլլալէ: Ճիշդ է զրաբարը դեղեցիկ եւ ճոխ լեզու է, բայց ժողովուրդի լեզուն չէ: Հոս ինչպէս չյիչել արեւմտահայ հատուածին բուռն պայքարը զրաբարի եւ աչխարհաբարի մասին: Հոս ալ յաղթական եղաւ աչխարհաբարը:

Խ. Աբովեանի ամէնէն կարեւոր գիրքն է «Վէրք Հայաստանի»ն: Այս գիրքը կրկնակ արժէք կը ներկայացնէ. նախ գիրքը զրուած է աչխարհաբար, ժողովուրդն հասկնալի, ոլին ալ նոր է եւ տարբեր մինչեւ այդ զրուածներէն: Վերազարթնում մըն է ըմբռնումներ:

Նիւթը պարսիկ տիրապետութեան չրջանն է: Սարսուռ իմացած է որ երեւանի մէջ կայ հայ զեղեցիկ աղջիկ մը, որը է եւ կ'ապրի մօրը հետ: Կը զրկէ իր մարդիկը որպէսզի զեղեցկուհին իր կանանոցը բերեն: Ու երբ հակառակ մօրը ձիչերուն եւ աղերսանքներուն մարդիկը քչրկռտելով զուրս կ'ուղեն քչել աղջիկը, հոն զանուղներուն կրաւորական կեցուածքին տակ, յանկարծ հերոսական խանգով երիտասարդ մը՝ Ազատ կը յարձակի, կը սպաննէ երկու մարդ ու կը փախչի: Իր տեղը հայրը կը բանտարկին: Իսկ ինք հեռանալով գիւղէն կը կազմէ քաջերու խումբ մը:

Աբովեանի կարծիքով եթէ հայը սարսուռ վիճակի մէջ մնացած է, պատճառն այն է որ չէ եղած մէկը որ լուսաբանէ: Կղերը իր պազատրաբեսութեամբ ոչինչ կը պահէր ժողովուրդը: Էջէն կարծիքով «Վէրք Հայաստանի»ն իր ամբողջութեան մէջ իսկական վէպ չէ, այլ հայրենասիրական զեղումներու եռացող յորձանք, զարերով տառապող ժողովուրդի ոգին ու կոծը»:

«Վէրք Հայաստանի»ն զրուած է 1840 – 1841–ին եւ եօթը – ութ տարի ձեռագիր վիճակի մէջ մնացած: Խ. Աբովեան իր կենդանութեան իր ոչ մէկ գիրքին տպագրութիւնը տեսած է եւ երբ «Վէրք Հայաստանի»ն տպուեցաւ տասը տարի եաք, աչխարհաբարը արդէն քիչ թէ չատ պատկերութեան իրաւունք ստացած էր: Ժողովուրդը իր լեզուով զրուած այս գիրքը այնքան սիրեց, որ ձեռքէն չէր ձգեր:

Բացուեցաւ արեւելահայ ժողովուրդին լեզուն եւ հոգին: Ազգային պետութիւն ունենալու գաղափարը հետզհետէ զար-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԽԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ

Շուրջ երեք տարի առաջ, Ռաֆիս – Արմէնի իր առաջին ախտանիշերը կ'ընէր: Կը չարունակէ անխափան Տէսինի իր կայանէն: Օրն ի բուն ժամը 8–էն 20· հայ երգն ու խօսքը եւ Ֆրանսերէն տեղեկութիւններ կը մատնեն չրջանին հայ տուներ ին ներս: Աւելի քան չորս տասնեակ անձեր, սիրայօժար, կ'աշխատակցին, ինչպէս որ ըսաւ Արփիկ, կայանին փնտռուած ձայներէն մէկը:

Արփիկ խօսեցաւ, Ֆրանսերէն, կիրակի, Մարտ 8–ին, Լիոն, Մոլիէր սրահին մէջ, ուր Ռաֆիս – Արմէնիի յանձնախումբը կազմակերպած էր հանդէս մը կայանին երրորդ տարեդարձին առթիւ: Երբ կ'ըսենք՝ յանձնախումբ անմիջապէս տեղին է յիշել այդ կազմէն մտնաւանդ Վարդան Քէչիչեանը՝ որ, չաթթներ ամբողջ, ոտի ի բուն աշխատեցաւ որակաւոր յայտարիր մը հրամցնելու համար ժողովուրդին, վագեց ապին – անդին ապահովելու համար նիւթական օժանդակութիւն: Նախկին աշակերտ Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանին, Վարդանի ձայնը կը լսուի նաեւ դրեթէ ամէն օր: Հանրային աշխատանքի նուիրեալ անձերն մէկը՝ որոնց թիւը գժբախտաբար բաւական չէ պատուիրին մէջ:

Վարդան Քէչիչեան յայտնած էր իր ձեռնարկին մէջ: Յայտարիրը սրահաւոր էր արդարեւ: Տեւեց քիչ մը երկար: Երկար՝ ոմանց համար միայն, քանի որ ուրիշներ երենց յամառ ծափահարութիւններով, սոխակին արուեստագէտները յաւելեալ ելոյթներու ու վարկեաններ անցան: Ընդհանուր առմամբ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհունակ:

Պիտի չկրնանք մանրամասնօրէն տեղեկագրել ինչ որ տեսանք եւ լսեցինք: Զորս սիւնակներ պիտի չբաւէին տարր: Կ'ընդգծենք միայն ամէնէն տպաւորիչ պահերը:

×

Խաթուն Մկրտիչեան իր արտասանութիւններով, Շիրազէն, Գէորգ Էմինէն ու վահան Պայլնարեան իր չութակով Քոսթա – Ռոզայի ընկերակցութեամբ (դաշնակ), լայնօրէն ծափահարուելէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Թորոս Սպիտանեան՝ որ ծանօթ է եւ գնահատուած, մանաւանդ Լիոնի չրջանին մէջ, իբրեւ բեմադիր եւ վարպետ արտասանող:

Ան պատ, օգտագործած էր ծանօթ բանաստեղծներէ կտորներ, կազմելու համար համադրութիւն մը՝ որ կը ներկայացնէր Հայոց անցեալն ու ներկան: Իր ամբունքը յուզեց ներկաները – չուրջ չորս հարիւր հոգի – եւ անոնց տուաւ հայկականութեան նոր խանդ մը, պահ այդ պահուն համար...:

Ծանօթ խմբավար Ալեքս Սիրանոսեան, միշտ մօտ հայկական ձեռնարկներու, նուագեց դաշնակի վրայ, Էվելին Ֆլոյի ընկերակցութեամբ, հունգարական պարեր (Պրամս): Ունկնդիրները ամէնէն աւելի խանդավառուեցան երբ երկու արուես – տագէտները, ի վերջոյ թնդացուցին սրբահը Խաչատուրեանի Սուրբի պարովը:

Տէսինցիները, եւ ուրիշներ ալ, անհամբեր կը սպասէին Անժէլ Կարապետեան – Սաժի: Տէսինարնակ սիրուած արուես – տագիտուհին լայնօրէն դոհացում տուաւ ներկաներուն հրամցնելով անոնց Մոնիք Շամուլի ընկերակցութեամբ (դաշնակ), փունջ մը երգեր՝ Կանաչեանէ, Կոմիտասէ, Ալէմշահէ եւ սրահին պահանջին վերայ, վերջացուց իր ելոյթը Կռունկ–ով:

Օրուան մեծ անակնկալն էր Հայր Ռափայէլ Անտոնեանի բեմին վրայ բարձրանալը, ոչ թէ խօսելու այլ երգելու համար: Վենետիկի վարժարանին տեսուչը պատրաստած էր հոդեւոր երգերու չարք մը, ան ալ ձօնուած Հայոց պատմութեան: Իրեն կ'ընկերանար դաշնակով Ալեքս Սիրանոսեան: Վարդապետին երդացանկին մէջն էր նաեւ, հայերէն, իր իսկ թարգմանած, Ագնուսուրի «Անոնք Ինկան»ը: Վերջացուց իր ելոյթը Շերամի Ս. Ղազարի կզակէն ներչնչուած բանաստեղծութեամբը: Յուզումնալից պահ: Մեզի ըսուեցաւ որ Հայր Ռափայէլ առաջին անգամն էր որ կ'երգէր այդքան երկար, այդքան խանդավառութեամբ: Առաջին թերեւս, բայց ամէն կերպով գըրաւիչ:

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ զաւեշտով մը, «Աղջիկտես»ի դերասք մը, ներկայացուած «Հայաստան Ձայնասփիւռ»ի թատերական խմբակին կողմէ, առաջնորդութեամբ Համոյի:

Գրիչա Դաւիթեան, Տէսինի Մշակոյթի Տան Անի երգչախումբին ընկերակցութեամբ, մեկնաբանեց հայրենի երգեր: Ցետոյ բեմը գրաւեցին Ժիրայր Մատիկեանի «Լէ պալէ Արմէնիէն»ի պարողները: Քան վարդկեանի համար միայն: Հանդիսատեսները կ'ուզէին աւելի երկարօրէն օգտուիլ այս կարող պարախումբին ներկայութենէն, բայց ժամանակը ուշ էր: Հաւաքոյթը վերջ գտաւ ժամը 19·30–ին:

×

Ինչպէս կը տեսնուի յաջող հանդէս մը՝ որուն համար տեղին է չնորհաւորել Ձայնասփիւռին վարչութիւնը, նախագահ՝ Միշէլ Ղազարեան, առանց մոռնալու չարք մը գործատէրեր կամ պարզ անհատներ՝ որոնք իրենց նիւթական օժանդակութիւնը բերած էին կազմակերպութեան: Աւելցնենք նաեւ որ բոլոր ներկաները, նոյնիսկ արհեստավարժներն ու օտարները, առանց վարձատրութեան մասնակցեցան այս հանդէսին յայտարերին:

Ի տես այն համակրանքին՝ որուն արժանացաւ Տէսինի Հայաստան Ձայնասփիւռը (103·9 մկհաերձ), այս ձեռնարկին առթիւ, կայանին առօրեայ աշխատակիցները, Սիրվարդ, Արփիկ, Անահիտ, Վարդան եւ միւսները – կարելի չէ յիշուն անուններ յիշել ... – նոյնքան անձնուէր, անկասկած նոր թափով մը պիտի չարունակեն իրենց սիրայօժար աշխատանքը ի սպաս հայապահպանման:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԳՂՂԱՒԻՒՔ ԳՂՂԱՒԻՒՔ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Մգկիլ համալսարանի Փոլաք սրահին մէջ, Փետրուար 7–ին, նուագահանդէս մը տուած է դաշնակահար Շահան Արծրունի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են Պէթհովէնէն, Շուպէրթէն, Շոփէնէն եւ Միրեբմ Գիլէոնէն գործեր, իսկ երկրորդ բաժինը դաշնակահարը յատկացուցած է հայկական յօրինումներու՝ Կոմիտաս, Ալան Ցովհաննէս, Չերուտարեան, Գոհարիկ Ղազարոսեան, Սիրվարդ Գարամանուկեան: Յայտագրէ դուրս Շահան Արծրունի նուագած է Բարայանեանի «Քանի մուր ջան իմ»ը (Արամ Խաչատուրեանի յիշատակին) եւ այս վերջինի «Թոքաթա»ն:

***

ՄԱՄԱՐՈՆԵՔ (Միացեալ – Նահանգներ) բնակող Միշէլ Էքիզեան ստացած է 15 հազար տոլարի յատկացում մը իբրեւ երգահան: Հայաւհին ընտրուած է 410 երգահաններու մէջէն: Ունի յիսունէ աւելի գործեր՝ օփերա մը, համերգային, սենեկային, խմբերգային, ձայնային եւ ելեկտրական նուագարաններու գործեր: Իր երաժշտութիւնը ներկայացուած է Ամերիկա, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խորհրդային Միութիւն:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 24–ին, նչուած է Ղեւոնդեանց քահանայից ծօնը, նախագահութեամբ առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեանի, որ քարոզով մըն ալ պարգած է քաջ ու ճչմարիտ հովիւի տիպարը: Կէսօրէն, թաղական խորհուրդը ճաշ մը տըւած է ի պատիւ Առաջնորդին եւ քահանայից դասուն:

Փետրուար 25–ին, Ազգային Մանուկեան երկրորդական վարժարանին մէջ Արամ Արք. հանդիպում մը ունեցած է Երկրորդական վարժարաններու վերի կարգի աշակերտներու հետ: Ներկայ եղած են տեսուչներ եւ ուսուցիչներ: Ընդուած է Վարդանանց ծօնը: Բանախօսած է «Բագին»ի խմբագիր Սարգիս Կիրակոսեան: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

Փետրուար 26–ին, Վարդանանց օրը, բոլոր եկեղեցիներուն մէջ պատարագ մատուցուած է: Պատարագած եւ քարոզած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբան հայրերը: Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Առաջնորդը: Այդ օր բոլոր վաճառատուները, գործատեղիները եւ դպրոցները փակ մնացած են:

Սիրունիկ տիկին Մանեան մը կար, որ ժպտուն հեղինակութեամբ մը կը ղեկավարէր մեր ութերորդ դասարանը: Ցաջորդ տարին մոռցայ, անորոշ տարիքով օրիորդ Լօր մըն էր, որ իր խառնուածքին ու մոտկլութիւնը պարտցուց մեր ետթներորդ դասարանին մէջ:

Օր· Լօրին ոգին չփոթած չէր իր բնակելիք մարմինը: Բծաւոր դէմք մը, ալ աչքը ձախին բազդատմամբ սմ· մը վար սահած, ատամնաչար մը, զոր կանոնաւոր կերպով կը կորանցնէր լատիներէնի ուղղական եւ հայկական հոլովներուն միջեւ, կազութիւն մը, որ երբ կը քալէր գինքը կը նմանցնէր մեթրոնոմի ու այս բոլորը կ'աւարտէին չէկ կեղծամով մը, որ առանձինն ամբողջ կենսագրութիւն մը կը պատմէր: Սակայն, ինչ որ ամէն բանէ աւելի աչքի կը զարնէր այս դէմքին վրայ այն սրատաճմլիկ պայքարն էր, զոր ան ամէն առտու կը մղէր ծածկելու համար իր անչնորհքութիւնները: Վառ կարմիրին թաթխուած վրձինի հպում մը բերան մը կը գծագրէր անդոյ չրթունքներու տեղ, սեւ մատիտ մը աչքերը կ'եղերէր, սակայն փոփոխելով չրջագիծերը, ծածկելու համար անոնց անհամաչափութիւնը, երկու վարդագոյն բոլորակներ կը չանային քիչ մը գոյն բերել ժժգոյն այտոսկրներու, եւ բրնձափոշին միշտ կը մերժէր հարթել այս բազմագոյն խորտ ու բորտ մակերեսը, հոն խարդախութիւններ ու գեղծումներ մատնանչելով: Զբօսանքի պահը միշտ սիրով կ'ողջունուէր ընդհանուր ծեփումով ճակատի վերայարդարումի մը համար:

Դիմացէն գիտողին այսպէս կը ներկայանար Օր· Լօր:

Իսկ եաեւէն, մեծ բան չկար ըսելիք բացի կռնակին այն կորութենէն, որ ոսկրային դրութեան մէկ ձեւագեղծումէն յառաջ եկած էր, եւ որ եզրակացնել կուտար թէ օրիորդը ուղղակի կուզ էր:

Այդ տարիքին, ուր տակաւին չէինք գիտեր թէ բոյսը ինչպէս կ'աճի, գինքը Ֆրանսա կոչած էինք:

Իր աշակերտներուն չարութիւնը սրբագրութիւններ կատարած էր անոր վրայ, փակցնելով «միս Ֆրանս» պիտակը զոր մեր յաջորդներուն կ'անցընէինք տարուէ տարի: Եւ չար լեզուներ կ'ըսէին, թէ ան մասնակցած էր դեղեցկութեան մրցումներու, սակայն միշտ մաս կազմելով դատակազմին:

Օր· Լօր մանկավարժական հետաքրքրական մեթոտ մը ունէր: Իր սորվեցուցած քերականական կանոններուն կ'ընկերացնէր քանակ մը որով չոր հարուածով մը կը զարնէր մատներու ճիշդ մատիտը բռնող ծայրերուն: Երբեմն օրեր փոխանակ «բոզարում»ի «բոզէ» դրած ըլլալուս համար մատներս կը կապուտնային: Սեռականի այս դժբախտ չփոթութիւնները չէին կրկնուեր, գոնէ այնքան ատեն որ մարմնական ցաւը կը տեւէր, ու այսպէսով ան գոհունակութիւն կը զգար սորվեցնելու իր եղանակէն:

Օրիորդ Լօր իրաւունք ունէր իր հարուածող հեղինակութեան այս փոքր չափազանցութիւններուն մասին մեր գաղտնապահութեան վստահելու: Այդ չրջանին ոչ ծնողաց միութիւն կար, ոչ ալ անչուշտ դասարանի ներկայացուցիչ: Աչնպէս որ, մատնել պատահածը, ուղղակի խոստովանիլ էր թէ լաւ աշխատած չէինք: Իսկ մեր անօրէնը՝ պարոն Մէլիքան զոր «կատուն» անուանած էինք իր յանկարծակի երեւումներուն պատճառով, – իր զանգուածը, ձեռքերը եաին կապած, միշտ կը յայտնուէր հոն, ուր ամէնէն քիչ կը սպասուէր – միշտ այդ պահերուն բացակայ կ'ըլլար:

Չեմ գիտեր թէ ինչ խորհեցան միւսները, որովհետեւ միշտ փոխադարձ անգիտացումի մը մթնոլորտին մէջ կ'ապրէինք, սակայն այդ Ցուլիսին ես օրիորդ Լօրէն ու իր առնական ուսուցումէն բաժնուեցայ որոշ գոհունակութեամբ մը: Այսուհանդերձ կրնայի պատասխան վրայ երդնուլ, թէ երբեք իր ծածկանունով կոչած չէի գինքը:

(Շար· 63)

LIVRES REÇUS

L'HOMME DE TOKAT

André SERNIN

Ed. France-Empire, Paris 1987.

պացաւ ժողովուրդին մէջ: Եղիր կարիճ և պաշտպանէ ժողովուրդդ՝ կը թելադրէր Ա. Աբովեան: Ան թունդ հայրենասէր էր, երբ տեսաւ որ ռուս ցարական կառավարութիւնը բռնութեան տակ կը պահէ հայ ժողովուրդը եւ ոտնակոխ կ'ընէ իր խոստումները, ինչպէս սուլթանականը, պէմ ևլաւ երկուքին ալ:

Ա. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն մեծ ազդեցութիւն գործած է իր ժամանակակիցներու եւ յետագայ գրողներու վրայ՝ արեւելահայ թէ արեւմտահայ. անկէ յետոյ կարծես թէ գրականութիւնը նորոգուեցաւ եւ նոր թափ ստացաւ:

Աւարտած մը առհասարակ սահմանափակ թիւով ընթերցողներ կ'ունենայ, յաճախ ըլլալով զուտ մասնագիտական: Հրանդ Աճէմեանի այս գիրքը արժանի է ընթերցողներու լայն չրջանակի մը, մտածելի եւ յանձնարարելի է մանաւանդ նոր սերունդին:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ

ԿԸ ՓՆՏՈՒՒԻ

Արտեմիս Տարկուլեանի – որուն կինը Ռուս էր – տղան (շուրջ 40–45 տարեկան) : Զինքը ճանչցողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել. –

Mme. Irène Plaistowe
46 – 47 – 54 – 73

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Անիէռ, Գոլոմպ, Պուա – Գոլոմպ եւ շրջաններու տարեկան՝

ՓԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 22, ժամը 15·30–ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը :

35, rue du Général Leclerc,
— Villa des Aubépines —

Կը նախագահէ՝
Տոքթ. ՅԱԿՈԲ ԳՐԳԵԱՇԱՐԵԱՆ

Մօտակուհի՝
ՏԻԿԻՆ ՄԱՐՕ ԱՏՈՒՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Մասնակցութեամբ՝

Անոյշ Եսրիթա–ի (Երեւանի Երաժշտանոցէն), Նիլ Ակոբօֆ–ի (արտասանութիւն), Բիւզանդ Ֆընտըկեան–ի (ժողովրդական երգերով), Ստեփան Ակերա–ի (սանդուր), «Աղթամար» պարախումբի :

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնուի. – Սէն – Լազարի կայարանէն չոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ սրահը մօտիկն է :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ. :
Երախաներուն մուտքը ազատ :

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— MARS
SAMEDI 21 MARS A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ARNOUVILLE

— AVRIL
SAMEDI 4 AVRIL A 11H15
SAMEDI 18 AVRIL A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. SEVRAN

— MAI
SAMEDI 2 MAI A 11H15
SAMEDI 18 MAI A 11H15
CONS. D'ADM. SECTION CHAVILLE

— JUIN
SAMEDI 6 JUIN A 11H15
SAMEDI 20 JUIN A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ISSY

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ENGHIEN
HOTEL DES VENTES
2, rue du Docteur-Leray
Tél. : 34. 12. 68. 16

Dimanche 29 Mars à 14 h 30

Chefs d'œuvre de l'art nouveau et de l'art déco

N° 32
Emile Gallé (1846 - 1904)

"Le champ du sang"

Exceptionnelle commode
en noyer de Turquie
mouluré et sculpté

Ce modèle fut créé par Emile Gallé pour l'exposition de Paris en 1900. Dénommée dans un premier temps «LE SANG D'ARMENIE» elle était destinée à commémorer les massacres des Arméniens par le sultan turc Abdul-Hamid : l'exterminateur des Arméniens se verra publiquement menacé de la sombre équité.
Les tulipes sont censées figurer le peuple arménien succombant sans être déraciné.

☆ ☆

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԸ ԵՒ ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԸ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՑՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ 4 ՕՐ
Մայիս 28, 29, 30 եւ 31
Մեկնում Հինգշաբթի :
ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍ 3 ՕՐ
Յունիս 6, 7 եւ 8
Մեկնում Շաբաթ

Départ de l'autocar :
Mairie de CLAMART 7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne 8 h
ALFORTVILLE - place Carnot 8 h 30
GARE SAINT LAZARE
25, rue de Rome 9 h

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօքարով ամէնօրեայ պատյաններ Մանչի ափերուն մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն – Սէն Միշել :

Ծախքերու մասնակցութիւն. –
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ՝ 430 Ֆ. :
ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍ՝ 380 Ֆ. :
Տեղերը ապահովելու համար՝
հեռաձայնել. – 39 – 85 – 36 – 53

☆ ☆

= ANTENNE 2 =

Dimanche 22 Mars à 9 heures 30
Emission «*Chrétiens Orientaux*»
de Gérard STEPHANESCO
«*LA SOLITUDE*»
avec la participation de
différentes personnalités
(écrivain, universitaire, médecin)
et du Pasteur René LEONIAN
de l'Eglise Evangélique Arménienne

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
sera à

EXPOLANGUES

5ème Salon des Langues et de la Communication Internationale
Parc des Expositions de la Porte de Versailles — Paris
Bât. 3—1 Stand A 25
du 27 au 31 Mars de 10h à 19h — Nocturne le 30 jusqu'à 21h

ACTIVITES SPECIFIQUES M.C.A.

◆ Vendredi 27 — 10 h Inauguration

◆ Samedi 28 —

11 h - 13 h. TABLE RONDE «Arménien, langue vivante» — Exposés, Informations, Débat — «L'Arménien au baccalauréat»
(Salle Bureau)
14 h. Jacques PARVANIAN*
17 h. Henri VERNEUIL*
toute la journée. MICRO - INFORMATIQUE - Test culturel «Trivhay» -en arménien- Création pour Expolangues- sur Macintosh Plus

◆ Dimanche 29 —

14 h. Jacques DEROGY*
17 h. Aïda AZNAVOUR - GARVARENTZ*
toute la journée. MICRO - INFORMATIQUE

◆ Lundi 30 —

18 h. Remise des PRIX aux lauréats du CONCOURS MCA / Expolangues 87 pour les enfants «Culture générale arménienne».
19 h. Jean-Jacques VAROUJEAN*
jusqu'à 21 h. Nocturne

◆ Mardi 31 — 19 h. Journée de Clôture.

* Rencontre avec, Signature.

EN PERMANENCE

Accueil — Informations — Diffusion livres, manuels, plaquette, journaux, etc. — Diaporama en continu (création Expolangues 86) — Concours pour enfants. —

Renseignements auprès de la M.C.A. :
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE — Tél. : 43 76 55 89

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

GRANDE SOIREE
du Collège arménien
SAMUEL - MOORAT

LE 28 MARS à 20 H
dans les salons de l'Hôtel NIKKO
(*parking assuré*)
61, quai de Grenelle, Paris 15e

animée par l'orchestre GAYDZAG

✵ GRANDE TOMBOLA ✵
1er prix : une voiture Peugeot 205

avec la participation de :
Henri VERNEUIL
Patrick DEVEDJIAN
(*Député-maire d'Antony*)
Aïda et Georges GARVARENTZ

Pour les réservations, téléphoner au bureau du collège : 45. 34. 68. 28

H.U.M.
HOMENMEN
1921

Dîner Dansant

organisé par

HOMENMEN

UNION SPORTIVE ARMENIENNE DE FRANCE

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

Հ. Մ. Մ. Ի

Ուրբաթ, Մարտ 20, երեկոյեան ժամը 20·00ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝
երգիչ ՍԻՄՈՆ ԱՐԹԻՆԵԱՆ–ի

CAPPADOCE - (GREGOIRE) *ճաշարանի չքեղ սրահին մէջ*
67 bis, quai Blanqui — 94140 ALFORTVILLE

Réservation :
48 78 88 70 et 43 78 56 44 *Ծախքերու մասնակցութիւն՝* 230 Ֆր.

ՇԱՐԺԱԿԱՒԹ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Եօժէնի Նեվրուզեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի՝ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ազամեան 500, Տէր եւ Տիկին Ա. Թիւզմէն 500, Պր. Ժագ Կիւրճեան 500, Տէր եւ Տիկին Ագնաւուր 400, Տէր եւ Տիկին Ճարութիւն Սինանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մանուկեան, Սարգիսեան ընտանիք, Մուրթաֆեան ընտանիք, Տիկին Ազատի Կիւրճեան, Տիկին Յ. Յակոբեան 200–ական Ֆ. եւ Տիկին Նշանուհի Սարթաֆեանէ 500 Ֆ. վասն պայծառութեան :

ՀԱԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ պահքի սմբոզչ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոներ ժամը ճիշդ 7–ին, Հակումի Խաղաղական եւ Հանդստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին. –

Ուրբաթ, Մարտ 20–ին,
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ :

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
20
VENDREDI
20 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.448

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.448

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՏԱՆԵՒՄԷԿ ՔԻԼՕ ՊԱՑԹՈՒՑԻԿ դպրած է առջի առաու, Փարիզի Մոնփարնաս աշտարակին 52–րդ յարկը, պահուած նաս ապահովութեան արտաքնոց: Քանի մը ամիս է որ Աքսիոն Տիուէքթի պայթուցիկ պատրաստուդը հոն դրած էր, բայց չկրնքին չուրջ եւ ներսը հաստատուած ապահովութեան միջոցները արգելք եղած են որ Մաքս Ֆաերօ պայ եւ ոճրագործը գործէ: Զերբակալուածներէն մէկն է որ ոստիկանութեան հաղորդած է տեղեկութիւնը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆԻՆ՝ Լիտերատուրնայա Կազետա–ի համաձայն անպլիացի բանաղնաց՝ Թէրի Ուէյթ, որ Յունուար 20–էն ի վեր անհետացած է Ա–թեմտեան – Պէյրութ, պարսկական դեսպանատունը կը գտնուի: Թէեւ նման տեղեկութիւն մը արեւմտեան մամուլն ալ տուած էր, բայց Խորհրդային թերթերը այնքան ժլատ են նման «յանցանութիւննե–րու» մարզին մէջ, որ այս լուրը աւելի հաւաստի բնոյթ կ'առնէ: Թերթը կը զրէ թէ պատանդները, ընդհանրապէս, Պէյրութի հարաւը կամ Պէքքայի դաշտին մէկ ընդյատակեայ բանտը կը տարուին եւ թէ իրենց քաղած լուրերուն համաձայն, Ուէյթ հոն չէ եւ դեսպանատան չէնքին մէջ է: Պարսկական դեսպանատունն ալ չատ հեռու չէ խորհրդային դեսպանատունէն: Ամալի զեկավարն ալ Նապլիս Պէրի ազատ արձակել տուած է եւ մասուլին ներկայացուցած Սաուտի – Արաբիոյ մէկ դիւանագէտը, որ 70 օր է առեւանգուած էր:

ՇԱՒԻԼ ԹՐԷՆԷ պիտի չերգէ Նոթր – Տամի Մայր տաճարին մէջ, Մարտ 31–ին, հոգեւոր հովիւը մերժած ըլլալով երգիչին մանակցութիւնը Փոլիօ–ի դէմ կազմակերպուած ձեռնարկին Ռոթարի – Քլէօպի կողմէ: Կրօնաւորը կ'ըսէ որ եկեղեցին հանդիսասրահ մը չէ, Թրէնէ կրնայ երգել երգչախումբին մէջ, եթէ կ'ուզէ, բայց ո՛չ իր այն 6 ծանօթ երգերը, զորս նախատեսած է (18 վայրկեան), որոնց կարգին՝ Ծովը, ի՞նչ կը մնայ մեր սէրերէն, կրկին տեսնել Փարիզը, երիտասարդ տարիներս եւայլն: Այս ամբողջը պատճառ է, որ բաւական ատմուկ բարձրանայ:

ՁԻՊՈՒԹիի կեդրոնն իսկ զօրաւոր պայթում մը քարուքանդ ըրած է սրճարան մը, ուր առաւելաբար Եւրոպացիներ կ'երթային: Ոճրափորձը կրնայ հակաֆրանսական ալ նկատուիլ: Զոհերու ճիշդ թիւը ծանօթ չէր Հինգշաբթի առաու, բայց արդէն իսկ 12 մեռեալի եւ 45 վիրաւորի խօսք կար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ յետադէպ, ցնոր տնօրինութիւն, այն այցելութիւնը զոր պիտի կատարէր Յորդանան, Մերձաւոր – Արեւելքի եւ մանաւանդ պատանդներու պատճառաւ: Ռեմոն կը նախընտրէ Փարիզէն չատ հեռու չըլլալ:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» անսովոր դիմագիծ մը առած է Հինգշաբթի օր, 60 դրագէտներու յանձնելով լուրերու չարագրութիւնը եւ առաջին էջին վրայ ալ հրատարակելով դրամէքենայ մը: Ա. էջին խորագիրն է՝ «Օրուան մը վէպը»: Ի դէպ, Լիպէի գլխաւոր այլ փորձանք մը եկած էր վերջերս, որու առաջին զոհը եղած է իր ծանօթ խմբագիրը՝ Ժ. Մ. Պուկըրօ եւ որու պատճառաւ Սերժ Ժիւլի հրապարակաւ ներողութիւն խնդրեց ընթերցողներէն: Արդարեւ, թերթը, անցեալ Դեկտեմբերին լոյս կ'ընծայէր լիոնցի 22 աշակերտներու նամակներ, որոնք կեղծ են բոլորն ալ, գրուած ըլլալով 26 տարեկան կնոջ մը կողմէ որ 22 տարբեր ձեռագիր կեղծած է: Պուկըրօ գիրքի վերածելու մասին ալ կը խորհի ու Փիլօ հանդիպումներ կը կազմակերպէ: Ի վերջոյ կը պարզուի խարդախութիւնը եւ մէջտեղ կ'ելլէ վաւերագրութեան տէր օրիորդը:

ՊՈՐՏՕ պարտուեցաւ Մոսկուայի Տորպեդօ–էն Թիֆլիզի մէջ 2–ի դէմ 3 կէտով, բայց եւ այնպէս յաղթած ըլլալով, 1 – 0, երթի մրցումին կրնայ մասնակցիլ Բաժակներու Բաժակին կէս – աւարտականներուն: Միւս մրցումներու արդիւնքներն են. – Ռէալ կը յաղթէ Սոֆիայի Վիտոշին 2 – 0, Ամթերտամի Այաքսը՝ Շուէտի Մալմոյին 3 – 1, Սիոն եւ Լայփցիկի Լոկոմոտիւը հաւասար մնացած են՝ 0 – 0: Ախոյեաններու բաժակին, Կիեւի Դինամօն կրկին յաղթեց Պէշիկթաշի 2 – 0, Դանիոյ Պրէօնտին եւ Փորթուգալի Փորթօն 1 – 1 հաւասար մնացին, Պելժիոյ Անտերլեխթը եւ Պայէրնը հաւասար մընացին 2 – 2: ԻւֆՖԱ–ին, Փորթուգալի Վիթորիան եւ Գերմանիոյ Մէօնխընկլատպախ՝ հաւասար մնացին 2 – 2, Թիրոլ յաղթեց Թորինոյի 2 – 1, Ինթէրը (Միլանոյի) եւ Կէօթթոպորկ հաւասար մընացին 1 – 1:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ի նպաստ միջոցներ ձեռք առաւ կառավարութիւնը, 3 միլիառ հրապարակ դնելով օգնելու համար երկար տեւողութեան գործազուրկներուն որոնց թիւը 800 հազար էր Յունուարին:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԱՑԵԼԱԾ ԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆԻՒԹԵՐ ՀԱՒԱՔԵԼՈՒ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով երկու շաբաթով Հայաստան գացած է արժանթինահայ պատմաբան Փասքալ Օհանեան, նիւթեր հաւաքելու «Հայ Դատը եւ միջազգային

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՄԱՐՏ 5 – 13)

ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Երաժիշտներու Միութեան համամիութենական բանահիւսութեան յանձնախումբը եւ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան բանահիւսութեան յանձնախումբը միասնաբար կազմակերպած են «Միութենական հանրապետութիւններու երաժշտական բանահիւսութիւնը» համերգներու շարք մը Մոսկուայի մէջ: Այս անգամ Մոսկուայի Երաժշտասէրներու հիւրը եղած են Հայաստանի ժողովրդական խումբերը: Երաժիշտներու համամիութենական Տունը տեղի ունեցած համերգը մեծ յաջողութիւն գտած է: Մոսկուացիները ծանօթացած են հայկական ժողովրդական երաժշտական արուեստի լաւագոյն գործերուն՝ սկսած հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Սիրող արուեստագէտներու ելոյթը վերածուած է ազգային արուեստի տօնի: Հանդիսականները ծանօթացած են հայկական ազգ. երաժշտական նուագարաններուն, երգի տարբեր սեռերուն, ազգային ծէսերուն: Հնչած է «Հովիւի կանչը», զոր սրինգի վրայ նուագած է Ս. Ազիզեան: Անոր յաջորդած է զուռնայի վրայ կանչը, որմէ ետք չուրջպար բռնած են Հոկտեմբերեանի չրջանի պարողները: Ներկայացուած է հարսանեկան ծէսերէն մին՝ Բախտագուշակումը: Մոսկուացիները չերմօրէն դնահատած են Մարտունիի չրջանի Զոլաքար աւանի Քալաչեան քոյրերու, Էջմիածնի չրջանի «Մուսա Լեռ» պարի խումբերու, Թալինի չրջանի «Աշնակ» ազգագրական խումբի ելոյթները:

×

ՓԱՍՔԱԼ ՕՀԱՆԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՑԵԼԱԾ
ԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՆԻՒԹԵՐ ՀԱՒԱՔԵԼՈՒ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով երկու շաբաթով Հայաստան գացած է արժանթինահայ պատմաբան Փասքալ Օհանեան, նիւթեր հաւաքելու «Հայ Դատը եւ միջազգային յարաբերութիւնները» թեմայով իր ուսումնասիրութեան համար: «Այդ աշխատութեան երկու հատորները արդէն լոյս տեսած են, – ըսած է Փասքալ Օհանեան «Արմէնփրէս»ի թղթակցի հետ հարցազրոյցի մը ընթացքին: – Անոնք հրատարակուած են սպաներէն, Պուէնոս – Այրէսի մէջ եւ լայն արձագանգ գտած: Ա. հատորը հրատարակուած է 1979–ին եւ կը վերաբերի 1839 – 1896 թուականներու շրջանի դէպքերուն: 1982-ին հրատարակուած դիրքը 1897 – 1914 թուականներու դէպքերու նկարագրութիւնն է: Լոյս տեսնելիք Գ. հատորը պիտի բովանդակէ 1915 թուականը եւ անոր յաջորդած դէպքերը»: Փասքալ Օհանեան նշած է, թէ այդ աշխատանքին զուգահեռ հրատարակուած է նաեւ «Թուրքիան ցեղասպան Պետութիւն» գիրքին Ա. հատորը եւ թէ կ'աշխատի Բ. հատորին վրայ, ուսումնասիրելու համար «Աթիկա երրորդ այցելութիւնս է մայր հայրենիք: Ինչպէս նախորդ այցելութիւններու ընթացքին, այս անգամ ալ Երեւանի մէջ վայելեցի ջերմ հոգածութիւնը պետական եւ ուսումնական կեդրոններուն: Երեւանցի պաշտօնակիցներս հարուստ նիւթ տրամադրեցին ապագայ աշխատութեանս համար: Շնորհակալութեամբ կը նշեմ Հայաստանի ակադեմիայի աշխատակիցներու, Երեւանի պետական համալսարանի պատմաբան դասախօսներու քաջալերանքն ու օգնութիւնը: Թէեւ հիմնական հետազօտութիւնները կատարած եմ Երեւանի մէջ, սակայն այլ տեղերու աղբիւրներէն եւս կ'օգտուիմ: Երեւանէն ետք պիտի այցելեմ Պուտուփեշտ, Փարիզ, Պարչելոնա, Մատրիտ, Հռոմ, Միլանօ եւ Վենետիկ, որպէսզի տեղւոյն դրադարաններուն մէջ չարունակեմ ուսումնասիրութիւնս»:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վաղաւս՝ տեղեկոյ Սէն թ'Ալթուան՝ յաղթական

Կիրակի, Մարտ 15–ին, Վալանսի Հայ Մարզականը, իր համակիրներուն առջեւ, կորնգուցած է կէտ մը՝ որուն պակասը կրնայ ծանր կշռել Ֆրանսայի առաջնութեան, – 4–րդ դասակարգ – վերջնական դասաւորումին մէջ: Վալանս չէ յաջողած արեւ կոլ նչանակել Անժըմասի դէմ, 0–0: Այսպէսով, երկու կէտերով, եւս կը մընայ առաջատարէն, Քլիւզէ: Այս վերջինը յաղթած է Թավոյի (1 – 0):

Գէշ կիրակի մը նաեւ Վալանսի պահեստիին համար՝ որ, Լուարի մէջ, յաղթուած է Թէրնուարէ (2 – 0): Հայանուն խումբը կը մնայ առաջատար Փրոմոսիոն տ'Օնիէօր անունը կրող այս ախոյեներութեան մէջ, բայց երկրորդը, Սէն Շամոն՝ որ բնաւ չէ պարտուած մինչեւ հիմա, չատ վտանգաւոր մրցակից մըն է: Եւս կը մընայ մէկ կէտով միայն, բայց մէկ մրցում աւելի ունի խաղալիք քան Վալանս:

Երկու աստիճան վեր, պատուոյ դասակարգի առաջնութեան մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսինի իր դաշտին վրայ, Մոնթէլիմարի դէմ հաւասարութեամբ վերջացուցած է իր մրցումը, 1 – 1: Հետաքրքրական է նչել որ երկու խումբերն ալ իրենք իրենց բերդին մէջ նչանակած են կոլերը ... Միջակ արդիւնք մը Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար, թէեւ Մոնթէլիմարի կազմին մէջ նախկին արհեստավարժ խաղացողներ, գլխաւորաբար Լոփէզը՝ որ Սէն – թ'Էթիէնի աստղերէն էր, երբ այդ խումբը Եւրոպայի լաւագոյնները կը դեռադասէր:

Մարտ 22–ին, Կիրակի, ախոյենութիւնը կ'ընդհատուի տեղը ձգելով բաժակի խաղերու, թէեւ կրնայ ըլլալ որ ախոյենութեան ի հաշիւ եւս մնացած քանի մը մրցումներ ալ տեղի ունենան:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, յաղթանակ մը եւս «Սէն – Շամոնի «Արարատ»ին՝ որ լայնօրէն տիրապետած է Սէն – Փօլի (4 – 1). դժբախտաբար իր գլխաւոր մրցակիցները չեն պարտուած նոյն օրը, այնպէս որ «Արարատ», 15 խաղերէ վերջ, եւս կը մնայ առաջատարէն միչտ երկու կէտերով: Կան տակաւին 7 մրցումներ:

Պարտութիւն թէ՛ Վիէնի եւ թէ՛ Լիոն – Տէսինի պահեստիին համար: Այս վերջինը յաղթուած է Վիլէօրպանի դաշտին վրայ (3 – 1) եւ որեւէ յաւակնութիւն չունի այլեւս առաջնութիւնը չահելու: Պարագան նոյնը չէ Վիէնի հայկական խումբին համար՝ որ թէեւ պարտուած է Մէդիէօյէ (1 – 0), բայց իրաւացիօրէն չէ կորնգուցած իր յոյսերը հասնելու գասաւորումին գլուխը: Կան տակաւին 8 մրցումներ:

Մարսէյլի մեր երկու ակումբները, ի հաշիւ Միջերկրականի պատուոյ դասակարգին, կը խաղային իրենց համակիրներուն առջեւ: Սէն – թ'Անթուանի հայանուն խումբը յաղթած է Կարտանի (1 – 0) եւ բարձրացած դասաւորումին 11–րդ աստիճանին վրայ 14 մրցակիցներու միջեւ: Նչենք, անցողակի, որ Սէն – թ'Անթուանի կազմին մէջ այնքան թիւով Հայեր կային որքան Կարտանի Ֆրանսական խումբին մէջ: Երկու հատ...

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ հաւասար մնացած է Փրըմիէ Քանթոնի հետ 1 – 1, ինչ որ հայ մարզիկներուն համար լաւ արդիւնք մըն է, եթէ նկատի առնենք իրենց մրցակիցին բարձր դասաւորումը:

Սէն – թ'Անթուանի Հայ Մարզական Ընկերակցութիւնը կը ծոնէ այս օրերս իր քառասնամեակը: Իր ֆաւէ եւ պահեստի խումբերն ալ յաղթութեամբ վերջացուցած են իրենց ախոյենական մրցում – ները Մարտ 15–ին: Լաւ նուէր քառասնամեակին:

Յաղթանակ մը եւս Նիսի Հայ Մարզականին՝ որ Քոնթ դիւղին մէջ անապատելի յաղթութիւն մը ունեցած է 2 – 1–ով: Ելոյթ մը՝ որ իրեն յոյս կուտայ խուսափելու անկումէ: Կը մնան տակաւին վեց մրցումներ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Վարդան Այգեկցի

Է. ՊԻՒԶԱՆԵԱՆ

Միջնադարեան հայ զեղարուեստական դրականութեան նշանակալից մէկ բաժինը կը կազմեն առակները, որոնց կարեւոր մէկ մասը կապուած է ԺԲ. – ԺԳ. դարերու ականաւոր գործիչ, քարոզիչ առաքարան Վարդան Այգեկցիի անուան հետ:

Այգեկցիի մասին կենսագրական որոշ տեղեկութիւններ պահպանուած են իր գործերու յիշատակարաններուն մէջ: Ծնած է Աւորիքի առեւտրա – արդիւնագործական կեդրոն Դլուք (Տլուք) գաւառի հայաբնակ Մարաթա գիւղը: Ինքզինք կը կոչէ Մարաթացի: Կրթութիւնը ստացած է ծննդավայրին, ապա Կիլիկիոյ Սեւ լեռները դանուող Արքակաղին վանքին մէջ: Եղած է Արքակաղինի եղբայրութեան անդամ: Ուսումէն ետք վարդապետի աստիճան ստացած է ու քարոզչութեամբ զբաղած, նախ Ամիթ, յետոյ՝ Դլուք: Իբրեւ քարոզիչ – վարդապետ չատ շրջած է: Այս շրջանին ծանօթացած ու մտերմացած է քանի մը իշխաններու, յատկապէս Թագաւորագն իշխան Պապաներ հետ: 1198–ին մասնակցած է Կիլիկիոյ Լեւոն Բ. թագաւորի թագադրութեան հանդէսին: Շուտով, ինչ – ինչ պատճառներով հալածուած է ու հարկադրուած պանդխտելու: Երկու տարի թափառելէ ետք 1210–ին կը հաստատուի Այգեկ վանքը: Այգեկը «անապատ – կրօնաստան» մըն էր, հիմնուած ԺԲ. դարու վերջին քահորդին Սեւ լեռների Դոսխ (Տոսխ) կոչուած այգեւէտ ձորին մէջ: Իր այս վերջին հանգրուանի անունէն ալ կը ստանայ Այգեկցի յորջորջումը: Հոն գրած է քանի երկու ճառեր, խրատական հինգ թուղթեր՝ ուղղուած իր հոգեւոր սան, Անանիա Եպիսկոպոս Միքայէլին, եւ ուրիշ թուղթեր ու խրատական գրութիւններ: Եղած է նաեւ Դրազարկ, որ Սսի արքեպիսկոպոսներու նստավայրն էր, ուր «ի միայնաւոր խցի» վերախմբագրած է իր քանիերկու ճառերը, աւելցնելով «Ժ (տասն) վաճառականաց» խրատ – առակները իբրեւ ներածութիւն:

Անոր խրատներէն մէկը գրուած է 1229 թուականին: Թէ անկէ ետք որքան ապրած է, յայտնի չէ: Ծեր մահացած է:

Այգեկցի ոչ միայն եռանդուն քարոզիչ ու մեծ ձիրքով օժտուած հոգեւոր եղած է այլեւ իր գործերը ինք արտագրած ու տարածած է: Անոր չատ մը աշխատութիւնները ունեցած են հեղինակի ձեռքով գրուած մէկէ աւելի ընդօրինակութիւններ, յաճախ խմբագրական զգալի տարբերութիւններով: Այգեկցի յորդորած է նաեւ ուրիշներն ալ որ տարածեն իր գիրքերը:

Այգեկցիի մեզի հասած գործերէն ժամանակով առաջինը «Արմատ հաւատոյ»–ն է, օտար եւ հայ եկեղեցական մատենագրութիւնէ քաղուած վկայութիւններու հաւաքածոյ մը, որ պիտի օգտագործուէր քաղկեդոնականներու դէմ վիճաբանութեան ընթացքին: Ինդիրն այն էր, որ Վատիկան եւ Բիւզանդական կայսրութիւն Կիլիկիոյ մէջ իրենց քաղաքական ազդեցութիւնը ամրապնդելու համար՝ քաղկեդոնականութեան տարածման միջոցով կը ձգտէին զազափարապէս դիմագրկել ընդդիմադիր ուժերը: Քաղկեդոնական զազափարախօսութիւնը լայնօրէն տարածուած էր Կիլիկեան Հայաստանի մէջ յատկապէս իշխող դասերու, այլ կարգին նաեւ կրօնական որոշ շրջանի մէջ, յատուկ եկած էր Հեթումեաններու թագաւորական տան եւ հոգեւոր վերնախաւի կողմէ գլխաւորուող հայ ու քաղկեդոնական եկեղեցիներու միաւորման չարժումը, որ արեւմտեան կողմնորոշման արտայայտութիւն էր՝ ի վնաս ներքին միասնութեան: Այգեկցիի ժամանակ դաւանաբանական տարաձայնութիւնները աւելի սրուած էին Կիլիկիոյ մէջ, եւ առաջնահերթ խնդիր դարձած էր հայկական կեանքին թափանցող օտար ազդեցութիւններու, յատկապէս հայ քաղկեդոնականներու դէմ պայքարը, որ անուղղակի միջոց էր պահպանելու ժողովուրդին ազգային ինքնուրոյն նկարագիրը: Վարդան Այգեկցի հանդէս կուգայ որպէս այդ պայքարին կրքոտ ու եռանդուն կազմակերպիչ, հակահարուած տալով անջատողական ձգտումներուն:

Վարդան կ'աշխատէր միաժամանակ մեղմել դաւանաբանական քօղի տակ արտայայտուող ազգամիջեան խռովութիւններն ու երկպառակութիւնները եւ կը յորդորէր խաղաղութիւն ու հանդուրժողութիւն: «Որդեակք ... վասն կարդաց եւ կեղեցւոյ մի քննէք եւ բանավէճ լինիք եւ անհանդիստք, – կը գրէ ան «Վասն չատահաղ քննողացն յանդիմանութիւն» նամակին մէջ, ուղղուած Դլուք գաւառի հայ, սաորի եւ հոտի բնակչութեան, – ... բարեգործութեամբ եւ խաղաղութեամբ եւ սիրով բնակեցէք», «ապաչեմ զձեզ ի բաց թողէք ի ձէգ զարատնջ եւ զրամբասանք»:

Այգեկցիի քարոզներն ու խրատները ուղղուած են մարդկային զանազան արատներու՝ չնութեան, կախարդութեան, լեզուանութեան, յիշողասութեան, նենգութեան, հպարտութեան, արծաթասիրութեան, զողութեան, սխալակութեան, որովայնամոլութեան, արբեցողութեան դէմ, եւ կ'արտայայտեն միջնադարու սովորական դատափարներ՝ բարեգործութիւն, ալքատասիրութիւն, մեղքերէ խուսափում, ապաշխարանք, խոստովանութիւն, զղջում եւայլն: Այնուամենայնիւ, անոր այս գործերը եւս ունին ճանաչողական արժէք եւ հետաքրքրական են անոնք, որ կ'արտայայտեն ժամանակի իրականութեան որոշ կողմերը, ընկերային խոր ներհակութիւնները: Անոնց մէջ տեղեկութիւններ կը գտնենք անապատ – կրօնաստաններու ներքին կեանքի մասին: Հոս կրօնաւորներու բարքերը ըզդալիօրէն ինկած են. անապատներու մէջ անոնք կը զբաղին այգեզործութեամբ եւ պարտիզպանութեամբ եւ չատ մը վէճերու եւ կռիւի կը մտնէին անձնական սեփականութեան համար:

Իր քարոզներու մէջ Այգեկցի կը գտապարակէ մեծատուներն ու վաճառականները, մարմնաւոր ու հոգեւոր զործակալները այն բանի համար, որ անոնք վաշխ կ'առնէին, կը բռնագատէին, կը խափէին ու կը յափշտակէին կը գողնային, կը կարէին «զվարձս մշակին», կը զրկէին որբը, ալքատն ու այրին: Այգեպիսիները Վարդան կ'ահաբեկէ դէհենով. «Վա՛յ որ կարէ զվարձս մշակին եւ զրկէ զորբն եւ զայրին եւ զալքատն. զի զբաժոխքն է տեղի եւ դատաւրք նորա». «վաշխն ճանապարհ է դէհենոյն», «վա՛յ է այնոցիկ որ սղավաճառ լինին եւ մեզանչեն ի չափս եւ ի կշիռս, եւ որք խառնեն զջուրն ի կաթն եւ ի գինին եւ ծախեն»: Սակայն հեղինակը զրկուածներուն ու կեղեքուողներու կոչ չընար զրկողներու եւ կեղեքիչներու դէմ, այլ, կը համոզէ թէ անոնք, ի վերուստ պիտի պատժուին: Քարոզիչը, ուրեմն, հանդէս կուգայ հաշտարարի դերով, ընկերային ներհակ կողմերու միջեւ. մէկ կողմէն՝ կը դիմէ իշխողներուն՝ հարստահարութիւններն ու կեղեքումները մեղմացնելու պատգամով, միւս կողմէ՝ կը յորդորէ ընչազուրկերը, ժողովուրդի ճնշուած զանգուածները՝ չմբոստանալու ու չընդվզելու ակերներու դէմ: Անոր քարոզներուն մէջ, տուեալ պարագային, կարեւորը միջնադարեան Հայաստանի հասարակութեան տարբեր չերտերու միջեւ գոյութիւն ունեցող ընկերային խոր հակասութիւններու արտացոլումն է:

Այգեկցի իր քարոզներն ու խրատները կը յօրինէ այնպէս, որ համելի եւ դիւրըմբռնելի ըլլան նաեւ ոչ ուսեալ ունկնդիրներու եւ ընթերցողներու համար: Այս նոյն նպատակով ան իր ճառերը կը հագեցնէ այլաբանական առակներով ու զրոյցներով, որոնք աւելի հեշտ ընկալելի կը դարձնեն քարոզուող զազափարները: Ասով Վ. Այգեկցի հայ զրականութեան մէջ կը մտցնէ նոր տեսակ մը առակաւոր ճառեր:

... Խրատներու մէջ գործածած առակներու համար Վարդանի հիմնական ազբիւրները եղած են եզովբոսեան առակները եւ «Բարոյախօսը» (*):

Կ'ենթադրուի, որ Այգեկցի ինք ճոխ եւ կատարելով առակները, կազմած է մէկ կամ երկու ժողովածու. այդ օրինակով նման ժողովածու – առակագրքեր կազմած են նաեւ ուրիշները: Կեդրոն ունենալով Վարդանի առակները, որոնց թիւը երեք տասնեակէն աւելի է, այդ առակագիրքերը յետագային չարունակ բազմացուած ու ճոխացուած են՝ ընդգրկելով նորանոր առակներ, զրոյցներ, պատմուածքներ, հոգեշահ պատմութիւններ եւայլն: Միւս կողմէ՝ ժամանակի ընթացքին հին, ծաւալով փոքր ժողովածուները կը միացուին եւ յատուկ կուգան ընդարձակ առակագիրքեր, որոնց մէջ նիւթերու քանակը հարիւրներու կը հասնի: Մեծ խմբագրումներէն մէկը կը լսուանայ «Աղաւնագիրք» անուանումը, որ նոյն խորագրով հրատարակուած է առաջին անգամ 1668–ին Ամստերտամ:

(Մնացեալը յաջորդիվ)

(*) «Բարոյախօս»ը հինէն շատ տարածուած կենդանախօսական յիշատակարան մըն է, կենդանիներու բարբին մտին առակատիպ զրոյցներու ժողովածու մը: «Բարոյախօս»էն վարդան եղած է ուրիշ:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՑՑԻ ՄԸ ԱՒԹԻՒ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Հասած ենք ժամանակաշրջանի մը, ուր դրեթէ բոլոր պատասխանատու մարմինները կը զիտակցին թէ «բան մը պէտք է ընել» առաջքն առնելու համար սպառնացող ճակատին, պատրաստելու համար վազուան Հայը, արեւմտեան աշխարհի լայնծուն պողոտաներուն վրայ, ինչպէս կը բնորոշէր Շաւարշ, արդէն կէս դար առաջ: Հարցը հոն է, որ ոչ ոք զիտէ թէ ի՞նչ պէտք է ընել, ու ասոր հետեւանքը կ'ըլլայ բաներ մը ընել՝ բան մը ըրած ըլլալու համար: Այս չրջապտոյտին մէջ կը մտնէր «Կայծ» նոր սերունդ Մշակութային Միութեան կազմակերպած հարցազրոյցը, որ տեղի ունեցաւ, Ուրբաթ, Մարտ 13–ին, Փարիզի «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնին մէջ:

Նախ պէտք է խոստովանիլ թէ սրեւէ լուրջ պատրաստութիւն չէր տեսնուած կազմակերպիչներուն կողմէ: Ակնկալելի էր, առնուազն, որ մասնակցողներուն հետ նախապատրաստական հանդիպում մը տեղի ունենար, որպէսզի իրազեկուէր թէ ի՞նչ պիտի ըսէ, եւ վերջաւորութեան հարցազրոյցը վարողը համադրում մը կատարէր ու եզրակացութիւն մը կարելի ըլլար քաղել, եւ երեկոյթը չծառայէր միայն մտքերու փոխանակութեան, առանց որեւէ դրական արդիւնքի: Երեկոյթին նիւթն էր. – «Հայ կազմակերպութիւններու դերը՝ նոր սերունդի ապագայի պատրաստութեան համար»: Կը մասնակցէին Հայր Վարդան Քէշիշեան (Սամուէլ - Մուրատեան վարժարան), Մովսէս Պչաքճեան, Արմի Թոթոյեան («Յառաջ»), Պարգեւ Շամիկեան («Աշխարհ»), Պատրիկ Կէնճեան («Յաղթանակ»), Կարապետ Տապէսեան:

Բացումը կատարեց Պր. Ա. Բազարեան, որմէ աւելի յաջող, կամ գոնէ նուազ ձախող մէկը կարելի էր գտնել նման ձեռնարկի մը համար, անուններու սխալներէ մինչեւ «տիկին» որակումը Նազարէթ Պշիկեանի, ցոյց տուին թէ ենթական այս գործին մարզը չէր: Բայց, այդ ալ, ըսենք, երկրորդական է: Հարցը հոն է որ բոլոր մասնակցողները տեղին ախտաճանաչումներ կատարեցին, բայց ոչ ոք գտաւ – հաւանարար այնքան ալ դիւրին բան մը չէ – այն փանաքն, այլսինքն հրաշք դեղատարը, որ պիտի փրկէր մեր ապագան (մնաց որ ներկան ալ փրկուելու պէտք ունի, չատ հեռու ըլլալով վայրկեան պատկեր մը պարզելէ ...):

Դառնալով երեկոյթին. առաջին խօսքը արտասցաւ Հայր Վարդան Քէշիշեանի. ան չէշտեց զանազան ձեւի ու նպատակներու մեր կազմակերպութիւններուն միջեւ ջանքերու համագործակցութեան հաստատելու անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի մէկը միւսը զիտակցի ու աշխատանքը առաջ տանելու նաեւ տեղական պահանջներն ալ նկատի առնելով. այս ձեւով միայն կարելի կ'ըլլար Հայը հայ ապրեցնել պիտակցատրար:

Արմի Թոթոյեան չեշտելէ ետք թէ անհրաժեշտ է որ հայ պատանին ըլլայ հպարտ եւ անենայ յստակ պատկերացում մը «հայ» անունին, բսաւ թէ հայ պատանիին ապագայի պատրաստութիւնը չի հիմնուած առողջ հիմերու վրայ ու կատարուածը «երեւոյթներ փրկել»ու ապատրութիւնը կը զործէ ասելի: Ու որպէս անհրաժեշտ քայլ, ան եւս կրկնեց կազմակերպուելու պահանջը:

Մովսէս Պչաքճեան նախ անդրադարձաւ հայկական, յետոյ զարձաւ Փարիզի իրականութեան որ «թէ ոչ յուսահատական, ցաւալի էր»: Ան նկատեց, թէ հեռատեսիլը մեծ վտանգ կը սպառնայ, քանի որ կը տեղծէ խմբական մտածողութիւն, առիթ չտալով որ Հայ ալ ունենայ իր ուրոյն մտածողութիւնը: Մովսէս Պչաքճեան սփիւռքահայ կեանքին հիմնական տարրերը նկատեց զպրոցը, մամուլն ու եկեղեցին, փափաքելով որ խմբուինք անոնց չուրջ, համերաշխ ըլլանք, որպէսզի զօրանանք:

Ապա խօսքը տրուեցաւ «Աշխարհ» թերթի խմբագիր Պարգեւ Շամիկեանի, որ բաց նախ, թէ պատանին պէտք է այնպէս մը պատրաստուած ըլլայ, որ իրեն տրուածը ընդունի: Պէտք է իրեն ներշնչել հոգ մը, հայրենիք մը ունենալու իրականութիւնը, ուր պիտի հասնի: Սակայն այս բոլորը ոչ թէ խրատական ոճով մը, այլ որպէս ընկեր, նաեւ որպէս մեզակից:

Իրմէ ետք խօսք առաւ Կարապետ Տապէսեան, որ ներկայացուց վիճակագրական տուեալներ, որոնց համաձայն Ֆրանսահայ 75 հազար պատանիներէ, երիտասարդներէ հինգ հարիւրը միայն հայկական ամէնօրեայ վարժարանի ուսումնառներ էին. թիւ մը, որ ոչ մէկ նշանակութիւն կը ներկայացնէր: Ան կասկած չտալով որ Հայրէն խօսելէք» բանով, յորդորելով կարելի չէ տեղ մը հասնիլ, քանի որ մեզմէ առաջ չատեր, չատ աւելի հզօրներ անուններ, զրեր ու կրկներ են այս խօսքը, ու բանի չէ ծառայեր ան: Ցետոյ չէշտեց, թէ մեր կրթական հաստատութիւնները ապրելու կարելիութիւն կ'ունենան այնատեն միայն, երբ կը զտանան իրենց պահանջած միջավայրերու լուսզողի հաստատութիւնները:

Շատ տեղին դիտողութիւններ ըրաւ Կարապետ Տապէսեան, թերեւս քիչ մը չատ ծանրանալով նիւթական եկամուտներու վրայ: Կը խորհինք թէ մեր այս տագնապին մէջ, նիւթականը, որքան ալ կենսական բնոյթ ունենայ, մեր բոլոր ցաւերուն մխակ լուծումը չէ:

Երեկոյթին վերջին խօսք առնող էր «Յաղթանակ» թերթի խմբագիր Պր. Պատրիկ Կէնճեան. ան բսելէ ետք, թէ ամէն մէկ կազմակերպութիւն իր ուրոյն ձեւով պիտի մօտենայ հարցին, չէշտեց երկու դլխաւոր կէտեր, որոնք պիտի նպաստէին պատանիներու հայ մնալուն, անոնցմէ առաջինը չանտեսել էր հայրենիքի զոյութիւնը, իսկ երկրորդը հայախօսութիւնը:

Ընդհանրապէս համաոտ այս արտայայտութիւններէն ետք ներկաները պատասխան հարցումներ ուղղեցին, որոնք բոլորն ալ սա կամ նա ձեւով կ'առընչուէին ըմբռնութեան հարցերու, երեւոյթներու:

Որքան ալ օրէ օր չէշտուած պահանջ մը կը զտնենայ ի հաշիւ վազուան ու հանդէս նոր սերունդին, «բաներ մը ընելու» անհրաժեշտութիւնը, կարելի չէ բսել, թէ նման ասուլիսներով կրնանք լուծումի մը յանդիլ, որոնք աւելի երեւոյթներ փրկելու մտահոգութիւն մը կը մտնեն աւելի հիմնական քայլ մը պարտի աւելի կազմակերպուած ըլլալ ու ցոյցնել ծրագրումի մը աշխատանքը, որպէսզի նկատառելի մասնակցութիւն մը բերէ մեր անհամար «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու պատասխաններու որոնումին:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱԽԱՊԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

ՈՒՐԲԱԹ 13

Յիսուսի եւ իր աշակերտներուն վերջին ընթրիքի յիշատակով, ճակատագրական նկատուած է 13 թիւը: Այդ ընթրիքին ներկայ էին 13 հոգի, որոնցմէ մէկը մատնեց Յիսուսը: Ամերիկայի պանդոկներուն մէջ 13–րդ յարկ գոյութիւն չունի. 12–րդին կը յաջորդէ 14–րդը, ու օդանաւ մը մէջ է զուր կը փնտռէք նստարաններու 13–րդ շարք մը:

Երբ ամսուան մը 13–ը Ուրբաթ օրուան մը զուգադիպի – Յիսուսի խաչուած օրը – մանր կոմկ աւելորդապաշտութեամբ խորհրդաւոր կը նկատուի այդ օրը:

Արդեօք ի՞նչ յաճախականութեամբ կուգան այս Ուրբաթները:

Տարուան մէջ անպայման կը պատահի Ուրբաթ 13 մը: Սակայն կարելի է որոշ տարիներ – ինչպէս 1987–ի պարագային – մինչեւ երեք Ուրբաթ 13 ունենալ, մեր օրացոյցներուն կազմութեան պատճառով: 14 տարի են անոնք, քանի որ սովորական տարի մը կրնայ չորքուան սրեւէ մէկ օրով սկսիլ, ինչպէս նաեւ նահանջ տարի մը: Այսպէս 1987 հինգշաբթիով սկսող տարի մը ըլլալով կը կրկնուի 1981–ի, 1970 կամ 1959–ի օրացոյցը, իսկ յաջորդ տարին Ուրբաթով սկսող նահանջ տարի մըն է, նման 1960–ին, 1932–ին կամ 1904–ին:

Տարուան մէկ նամանօրինակ ամիսներ կ'ըլլան Սեպտեմբերն ու Դեկտեմբերը. այսինքն, եթէ Սեպտեմբերը կը սկսի Շաբթէշաբթի օր մը, Դեկտեմբեր 1–ն ալ Շաբթէշաբթի կ'ըլլայ: Ծնունդը Ուրբաթ օր մը կ'ըլլայ, եթէ նոյն տարին Սեպտեմբեր 25–ը Ուրբաթ է: Մարտը եւ Յունիսը ընդհակառակն, առանձին պարադաներ են. այս տարի մէկը կը սկսի Ուրբաթով, միւսը Երկուշաբթիով. 1987–ին այս օրերով սկսող ուրիշ ամիս չկայ:

Սովորական տարուան մը մէջ զուգադէպ ամիսներ են Յունուար – Հոկտեմբեր, եւ Ապրիլ – Յուլիս զոյգերը. առանձին պարագայ մըն է նաեւ Օգոստոսը. իսկ Փետրուար, Մարտ եւ Նոյեմբերը երբեմն մը կը կազմեն: Հոս է երեք Ուրբաթ 13 ունենալու կարելիութիւնը. եթէ Փետրուար 13–ը Ուրբաթ օր մը ըլլայ, նոյն օրեան պիտի զուգադիպին նաեւ Մարտ 13–ը եւ Նոյեմբեր 13–ը, ինչ որ պարագան է 1987–ի:

Իսկ նահանջ տարուան մը նամանօրինակ ամիսներու զոյգերն են Փետրուար – Օգոստոս եւ Մարտ – Նոյեմբերը. առանձնակի է Հոկտեմբերը, իսկ երբեմն կը կազմուի Յունուար – Ապրիլ – Յուլիս ամիսներով: Ակէ, նահանջ տարի մըն ալ կրնայ երեք Ուրբաթ 13–ներ ունենալ. Յունուար, Ապրիլ եւ Յուլիս 13–ի օրերուն. այսպէս եղած է 1984–ին, եւ պիտի ըլլայ 2012–ին:

Այս կացութիւնը արդիւնք է տարուան մը չաբաթներու բաժնուած ըլլալու հանգամանքին, որու մեկնակէտը անծանօթ կը մնայ, կը կարծուի թէ կուգայ աստղաբաշխական տուեալներէ, որովհետեւ միջին հաշուով եօթը օր կայ լուսնի մահիկին եւ առաջին քառորդին միջեւ, ինչպէս նաեւ այդ քառորդին եւ լիալուսնի միջեւ: Իսկ հոդերանական եւ կրօնական նկատումներ եօթը օրուան մէջ հանդիպած օրով մը կը բացատրեն այս պարագան: Տարուան չաբաթներու բաժանումը ոչ մէկ բացատրութիւն ունի պատմութեան մէջ:

Շաբաթներու հանդէպ այս փարատումն է պատճառը, որ ընդունելութիւն չէ գտած համաշխարհային միակ օրացոյցի մը դրծածութիւնը, ուր 31 օրով ամիսի մը պիտի յաջորդէին 30 օրով երկու ամիսներ. տարին պիտի ունենար նաեւ երկու յատկանշական օրեր, չաբաթներէն անկախ, մէկը՝ Յունիս 30–ին, միւսը՝ Դեկտեմբեր 30–ին յաջորդող:

Համաշխարհային նման օրացոյց մը ամէն պիտի տար տարին չորս Ուրբաթ 13 ունենալու. Յունուարին, Ապրիլին, Յուլիսին եւ Հոկտեմբերին:

Ա. Բ. Թ.

ԴԱՂԱՒԻԹԷ ԴԱՂԱՒԻԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «Լա Ռասոն» օրաթերթը, Փետրուար 24–ի եւ 25–ի իր թիւերով, երկու էջի վրայ յօդուած մը հրատարակած է Արժանթինի հայ համայնքին մասին: Յօդուածը կը սկսի Հիթլէրի ծանօթ խօսքով եւ կը պատմէ հայկական ցեղասպանութեան եւ Հայ Դատի հիմքերուն մասին: Ապա կ'անդրադառնայ Պուէնոս – Այրէս գործող հայկական հաստատութիւններուն՝ 12 եկեղեցի, մշակութային, գեղարուեստական եւ մարզական 40 հաստատութիւններ, 10 պարբերականներ եւ օրաթերթ մը:

***

ԼԻԲԱՆԱՆի Հայոց Առաջնորդարանը Զալքայի հայահոծ շրջանին մէջ (էլ Արզ հիւանդանոցին եռեւը) գնած է 6350 քառակուսի մեթր տարածութեամբ հողաշերտ մը, որուն վրայ կը կառուցուի համայնական կեդրոն մը՝ իր եկեղեցիով, դպրոցով, սրահով եւ յարակից այլ բաժիններով:

***

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ Հ. Մ. Ը. Մ. «Արարատ»ի «Ա. Մէօթէմէեան» սրահին մէջ, Փետրուար 21–ին, տեղի ունեցած է Հայ Կարիքի Քաշէի ընդունելութիւնը, ի պատիւ իր բարերարներուն: Վարչութեան առենապետուհին՝ Տիկին Սոնա Գազանճեան, ողջունելով ներկաները կատարած է հաշուետուութիւնը 1985 եւ 1986 տարիներուն: Միութիւնը հիմնուած է 1932–ին:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Քաչ Դպրեվանքի տարեդարձը նշուած է Մարտ 1–ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք՝ ի մէջ այլոց նշելով. «Հակառակ կարգ մը թերահաւատներու եւ անհաւատներու Գարիզին Պատրիարք Քաչատուրեանի եւ իր հաւատացեալ օգնականներուն չնորհիւ իրականացաւ Ս. Քաչ Դպրեվանքի մեծ տեսլականը, որ անցնող մօտ 35 տարիներու ընթացքին մեծ թիւով մտաւորականներ, կրթական մշակներ ու յաջող գործի մարդիկ տուաւ այս հաստատութեան: Ան թէեւ չկրցաւ իր սկզբնական նպատակին ծառայել ու տալ հոգեւորականներ, բայց այսուհանդերձ իրեւ բարձրագոյն վարժարան տուաւ գոհացուցիչ հունձքեր, բազմաթիւ ուսուցիչներ ու անօրէններ մեր վարժարաններուն համար ... Անցնող տասնամեակներուն Դպրեվանքը զրկուեցաւ իր չարք մը հաստատարեր կալուածներէն, որոնք արդէն տահմանափակ թիւ մը կը կազմէին: Հաստատութիւնը ըլլալով նորաթոյ վարժարան մը, հարկ է մանաւանդ ուշադրութեան եւ հոգածութեան առարկայ դարձնել զայն ուրախ կամ տխուր առիթներով, որովհետեւ անոր մօտ հարիւր միլիոնի հասնող պիւտճէն կ'ապահովուի պրեթէ ամբողջովին պատահական նուէրներով: Դպրեվանքը պէտք է բացառիկ տեղ ունենայ մեր հաւաքականութեան մէջ, որովհետեւ ան ըլլալով գիշերօթիկ վարժարան եւ մեծ մասամբ զաւառացի տղաք պատսպարելով իր երդիքին տակ, կարօտ է արտակարգ հետաքրքրութեան ու հոգածութեան»:

Յաւարտ արարողութեանց, Յարութիւն Ամիրա Պէգճեան սրահին մէջ արուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Պարոն Նալպանտ: Դպրեվանքի Ներամակալութեան տեղեկագիրը կարդացած է Մուրատ Ձինկէօզ: Տեսուչը՝ Հայկ Նշան, տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին ներքին եւ ուսումնական կեանքին մասին: Խօսք առած է տոքթ. Վարդ Շիկահեր: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման իր խօսքով Շնորհք Պատրիարք իր գոհունակութիւնը յայտնած է հայ համայնքին, որ նուիրաբերման իր ոգիով կ'երաշխաւորէ Դպրեվանքին ապագան, հակառակ նիւթական անհրպտամ պայմաններուն եւ ապրուստի յարաճուն պղտութեան:

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

«Ի՞նչ կ'անէի եթէ Ոզնու փչեր ունենայի» հարցին պատասխանում են:

«... կը ծակէի Մարտունու կապի հանդոյցի աշխատողներին: 1968 թուականից Զոլաքար գիւղում հեռախօս են տեզադրել, նոյն թուականից վարձ են գանձում, բայց նոյն թուականից հեռախօսներն աշխատել չեն ուզում»:

Ս. ՍԵՒՈՑԵԱՆ

«...կը յիշեցնէի պատասխանատու ընկերներին, որ քաղաքի արձանները երբեմն – երբեմն պէտք է մաքրել: Անյարմար ես զգում, երբ տեսնում ես, ասենք, Աբովեանի արձանի, Զարենցի, Վարուժանի կիսանդրիների անմխիթար վիճակը»:

Հ. ԳԱԼՍՏԵԱՆ

***

Կրկէսում նոր համար էին ցուցադրում: Փղի մէջքին կանգնել էր ձին ու երգում էր:

Ներկայացումից յետոյ հանդիսատեսներից մէկը մօտենում է վարժեցնողին եւ հարցնում.

– Անկեղծօրէն ասէք, դա ճարպիկ հնարք է, չէ՞: Ձիերը չեն երգում:

– Ի հարկէ: Երգողը փիղն էր:

***

Փոքրիկ Անոյշիկը առաւօտեան բոլորից շուտ արթնացաւ ու բացագանչեց.

– Դրսում լոյսը վառուել է, չուտ արթնացէ՛ք:

***

Գայլերը մի ժամանակ ոչխարի փորոտիք էին ուտում: Իսկ հիմա այն պատրաստ են չների համար՝ որպէս կաշառք...:

***

– Մատուցող, ձեզ մօտ երբեւէ սխտորները փոխո՞ւմ են:

– Չգիտեմ, ես ընդամէնը երկու ամիս է, ի՛նչ աշխատում եմ:

PUBLICATIONS REÇUES

A N I
Cahiers Arméniens
N° 2
1er semestre 1987.
Tiflis — Dans la capitale du Caucase. Rencontre poétique.

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Որոշ առիթներու այս խեղ տիկինը ոխակալօրէն «Միս Ֆրանս» կոչելու փափաքը չէր որ կը պակսէր, ինչ որ պիտի թեթեւցնէր ու մխիթարէր զաղանօրէն: Սակայն այդ համարձակութիւնը տեղացիներու վերապահուած առանձնաշնորհ մը կը թուէր ինծի: Իրենց զպրոցն էր, իրենց ուսուցիչը իրենց երկիրը ու ես այս չրջանակին մէջ յատուկ բարեացակամութեամբ ընդունուած մրն էի միայն: Հայրս ապաստանեալի խրթնայատուկ կանոններ ունէր. երբեք չզրաղիլ քաղաքականութեամբ – առիկա Ֆարնասցիներու յատուկ զործ էր – ոչ մէկ իրաւունք պահանջել, քանի որ հատ մը իսկ չունէինք:

«Օտարական»ի այս օրինավիճակին մէջ զոր ան ինքզինքին կը պարտադրէր, կար կոյր հպատակութիւն մը եւ մազոչիսթ ոչ մէկ բերկրանք: Առիկա պարզապէս խուսափելու համար էր կոկորդի սեղմումէն, կուրծքի պրկումէն, որոնք կը յայտնուէին զերագոյն պատճառաբանութեան ստեղծած չփոթին առջեւ. «եթէ զոհ չէք... վերադարձէք ձեր երկիրը»:

Յաւ պատճառող այս բառերը եթէ հազուադէպօրէն միայն արտասանուեցան իմ ներկայութեանս, պատճառն այն էր որ ես սովորութիւն զարձուցած էի ժամանակին ծռիլ, հարուածէն խուսափելու համար: Թշնամական աչխարհէն այս վախուտոր որոշ փոփոխութեան մը կ'ենթարկէր զիս. կը մեղմացնէր հատատուն, պինդ կեցուածքս ու զոնէ երեւութապէս քայքայելով բաղկացուցիչ բոլոր տարրերը կը պահպանէր յետագայ փորձառութեան մը:

Այս անկայուն կացութեան մէջ, քանի մը նուաստացումի եւ տեւական ինքնազսպումի փոխարէն ի վերջոյ մարդ կը սորվի ապրելու որոշ կերպ մը, ուր նախընտրելի է «կատու» չկոչել «կատու» մը, կամ Օրիորդ Լօրի ծածկանունը զործածել:

Կը յիշեմ այն տարիները, երբ հացագործի խանութները լեցուն կ'ըլլային Թուխ կամ սեւ հացով: Սակայն այդ հացը, մարզոց քըրթինքին այդ խորհրդանիշը չուտով կը դառնար հիւրընկալ երկրի մարդոց յատուկ բան մը.

– Եկեր էք Ֆրանսացիներուն հացը ուտելու:

Ո՛հ, անչուշտ Ֆրանսան կերտողներու ոճը չէր ասիկա:

Սակայն Ռոնսար հոն չէր յիշեցնելու համար. «Իշխանս, պէտք է ընել այնպէս, ինչպէս ըրաւ Ոդիսեւս, որ պիտցաւ իր չահուն զործածել ծանօթ ժողովուրդներ»:

Վալէրի, Մալրօ եւ իր «օտարական», քու տարբերութիւնդ կը հարստացնէ զիս»ով Սէն Թ'Էկզիւփէրի այդ փողոցներէն չէին անցներ. մեր մտերիմները չէին Սարթր եւ Ժիրօտու, հազուագէպօրէն կ'երթայինք ճաշել Մաթիսի կամ Փիքասոյի մօտ, եւ էլիւար որ կը սիրէր մեզ, այս բաները կ'ըսէր իր քերթուածներով:

Դպրոցիս այս եօթներորդ դասարանին աւարտը կը համապատասխանէր նաեւ Ֆրանսայի մեր եօթներորդ տարուան:

Այդ տարին մեր կեանքին մէջ մեծ վերիվայրումներու տարի մը եղաւ:

Նախ, իրական առաջին մեծ արձակուրդ մը ունեցայ: Մենք պիտի լքէինք արդարութեան պալատի պարտէզին մեր ամէնօրեայ նստարանը, Աննա մօրաքրոջս հետ երթալ, քաղաքի սահմաններէն դուրս ապրելու համար: Վայրի ընտրութիւնը հետաքրքրական եղած էր:

Հայ երիտասարդ կին մը կը ճանչնայինք, որ օր մը ջամբայ հարցուցած էր ոստիկանի մը: Ոստիկանը նախ քաղաքավարօրէն պատասխանած էր, յետոյ պատշաճ չրջանէ մը ետք ամուսնացած էր անոր հետ: Անոնք արուարձանի մէջ տուն մը կը բնակէին. իրենց հետ էր նաեւ հայ զոքանչը, որ պարտէզին խորը մէկուկէս սենեակնոց փոքր տնակի մը մէջ կ'ապրէր:

Հայրս երկու ամսուան համար այդ կէս սենեակը վարձեց:

Վայրը կը կոչուէր Մոնթօլիվէ:

(Շար. 64)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Սաեփան Ճիպիլեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Սահակեան, Տօքթ. Շահան Սահակեան եւ բնտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդիսաեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 22, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՃԻ ԾՈՎՍԷՓ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ԾԻՇԱՏԱԿ

Օր. Մարգրիտ Գրիգորեան իր հօր յիշատակին (մեռած Պուլկարիա) կը նուիրէ 200 Ֆ. Ս. Ծովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, 200 Ֆ. Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (տեսնել «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին։

***

Գրիգոր Միւեէրէտեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Աբիա Գարագեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ԿԱՓՈՑՏ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի 31–րդ պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Մարտ 21–ին։

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Անիէռ, Գոլոմպ, Պուա – Գոլոմպ եւ շրջաններու տարեկան՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

կիրակի, Մարտ 22, ժամը 15·30–ին, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրբահը։

35, rue du Général Leclerc,
— Villa des Aubépines —

Կը նախագահէ՝
Տօքթ. ՅԱԿՈԲ ԳՐԳԵԱՃԱՐԵԱՆ

Մօտնակուհի՝
Տիկին ՄԱՐՕ ԱՏՈՒՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Մատնակցութեամբ՝

Անոյշ Եորբիթա–ի (Երեւանի Երաժշտանոցէն), Նիլ Ակոբօֆ–ի (արտասանութիւն), Բիւզանդ Ֆընտրգեան–ի (ժողովրդական երգերով), Ստեփան Ակերա–ի (առանդուր), «Աղթամար» պարախումբի։

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնուի. – Սէն – Լազարի կայարանէն չոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ արահը մօտիկն է։

Մուտքերու մատնակցութիւն՝ 50 Ֆ.։
Երախաներուն մուտքը ազատ։

= ANTENNE 2 =

Dimanche 22 Mars à 9 heures 30
Emission «*Chrétiens Orientaux*»
de Gérard STEPHANESCO
«*LA SOLITUDE*»
avec la participation de
différentes personnalités
(écrivain, universitaire, médecin)
et du Pasteur René LEONIAN
de l'Eglise Evangélique Arménienne

ՇԱՐՔԱՊԱՏԻՒ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը չը–նորհակալութեամբ առացած է, փոխան ծաղիկի, Տիկին Կիւնէշ Արթինեանի մահուան առթիւ.–

Այրի Տիկին Մ. Մարգարեան 2·500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան 2·500 Ֆ., Տիկին Արաքսի Ոսկեան 2·000 Ֆ., Տօքթ. եւ Տիկին Ս. Սիմոնեան 2·000 Ֆ., Տօքթ. եւ Տիկին Մ. Տէրվիշեան 1250 Ֆ., Ալբոռ բուժարանի անձնակազմ 1200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խոմէն Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պատմեան, Տօքթ. Փ. Խուլէսէրեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան, Տիկին Մոնիք Տէրտէրեան, Եան'ց Քլէօպ 1000–ական Ֆ., Շահինեան ընտանիք 900, Գարակէօրկիւ ընտանիք 700, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փ. Քիւլարեան, Տիկին Վ. Ուդունեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Յարութիւնեան, Պր. Գ. Պամպաճեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Երուանդ, Տէր եւ Տիկին Թաթոսեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր – Ծովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մոսաիչեան 500ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Ձօլօլեան 400 Ֆ., Սիմոնն Պայրամեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր – Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Կապրակեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նապուշեան 300–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժ. Գաբաճեան, Տէր եւ Տիկին Քէգճեան, Տիկին Պայծառ Կարապետեան 200–ական Ֆ.։

Նոյն առթիւ Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ եղած են հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան 2·500 Ֆ., Այրի Տիկին Մարգարեան 2·500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ս. Կարապետեան 500 Ֆ.։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Պոմոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը պատիւ ունին ձեզ հրաւիրելու՝

«Անի Մշակութային Կեդրոն»ի հիմնադրութեան արարողութեան, Կիրակի, Մարտ 22, կէսօրէ հաք ժամը 4–ին։

31, rue de Calais — 13012 Marseille

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը չը–նորհակալութեամբ առացած է, փոխան ծաղիկի, Տիկին Կիւնէշ Արթինեանի մահուան առթիւ.–

Այրի Տիկին Մ. Մարգարեան 2·500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան 2·500 Ֆ., Տիկին Արաքսի Ոսկեան 2·000 Ֆ., Տօքթ. եւ Տիկին Ս. Սիմոնեան 2·000 Ֆ., Տօքթ. եւ Տիկին Մ. Տէրվիշեան 1250 Ֆ., Ալբոռ բուժարանի անձնակազմ 1200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խոմէն Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պատմեան, Տօքթ. Փ. Խուլէսէրեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան, Տիկին Մոնիք Տէրտէրեան, Եան'ց Քլէօպ 1000–ական Ֆ., Շահինեան ընտանիք 900, Գարակէօրկիւ ընտանիք 700, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փ. Քիւլարեան, Տիկին Վ. Ուդունեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Յարութիւնեան, Պր. Գ. Պամպաճեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Երուանդ, Տէր եւ Տիկին Թաթոսեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր – Ծովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մոսաիչեան 500ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Ձօլօլեան 400 Ֆ., Սիմոնն Պայրամեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր – Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Կապրակեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նապուշեան 300–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժ. Գաբաճեան, Տէր եւ Տիկին Քէգճեան, Տիկին Պայծառ Կարապետեան 200–ական Ֆ.։

Նոյն առթիւ Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ եղած են հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան 2·500 Ֆ., Այրի Տիկին Մարգարեան 2·500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ս. Կարապետեան 500 Ֆ.։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA–ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

LE DIMANCHE 29 MARS A 18 h 30 PRÉCISES
L'ECOLE
TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*
KATCH NAZAR
COMÉDIE MUSICALE D'APRÉS UN CONTE ARMÉNIEN
THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 - PARIS
AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE
MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN
ASSISTANTE METTEUR EN SCÈNE: ETVARTA PAROUNAKIAN
DÉCOR ET COSTUMES: KARIM MEKHTIGIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN
VENTE DES BILLETS
Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy 43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris 42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart 46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris 48782279

PÂQUES A JERUSALEM
DU 16 AU 23 AVRIL 1987
JERUSALEM ET CIRCUIT GALILÉE
DU 16 AU 21 AVRIL 1987
SÉJOUR A JERUSALEM
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
BAGHDASSARIAN-SABERATOURS : 31, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS - Tél. 42.61.51.13
SARKISSIAN-SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté - 69003 LYON - Tél. 78.60.13.66
CHELELEKIAN-ST ANTOINE VOYAGES : 214, rte Nle St Antoine - 13015 MARSEILLE - Tél. 91.96.01.06

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Աբեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.–

– *Կիրակի, Մարտ 22–ին՝*
Տնտեսի Կիրակիին
– *Կիրակի, Մարտ 29–ին՝*
Դատաւորի Կիրակիին
– *Կիրակի, Ապրիլ 5–ին՝*
Գալստեան Կիրակիին։

ԿՈՉ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

Կը փափաքինք հաղորդակցութեան մէջ մտնել աշխարհով մէկ ցրուած Դպրոցասէրի նախկին սան – սանուհիներուն հետ՝ կազմելու անոնց ամբողջական ցանկը ու զանոնք տեղեակ պահելու վարժարանի կեանքին մասին։

Արդ պիտի խնդրէինք Դպրոցասէրի նախկին սան – սանուհիներէն որ մեզի ուղարկէին իրենց ներկայ հասցէները՝ ինչ–նախենտագրական քանի մը տողի ընկերակցութեամբ։

Նամակները յղել հետեւեալ հասցէին–
ECOLE PRIVEE TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy
FRANCE

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Ն կ ա ր և ե ր կը փ ն տ ռ ի ն

Վերարտադրելու համար հատորի մը մէջ, կը փնտռուին հին նկարներ կիլիկիոյ վերաբերեալ (Սիս, Հաճըն, Զէյթուն, դղեակները)։ Դիմել՝

CLAUDE MUTAFIAN
61, rue Monge — 75005 Paris
Tél. : 47 - 07 - 76 - 43
43 - 25 - 78 - 60

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
21-22
SAMEDI-DIMANCHE
21-22 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.449 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.449

HISTORAMA
Avril 87

Les mystérieux vengeurs de l'Arménie

—×—

Թաք Տէրոժի առորակրութեան ներքեւ, Հիսթորամա ամսաթերթի նոր (38) թիւը (Ապրիլ 87) 6 նկարազարդ էջեր նուիրած է հայ գաղտնի արդարադատներուն:

Յօդուածագիրը, որ հեղինակն է «Նէմեսիս գործողութիւն» հատորին իր ծանօթ տաղանդով, կենդանի ոճով եւ ամփոփ պիծերու մէջ կուտայ հայկական արդարադատութեան պատմութիւնը: Այլ խօսքով պարբերականի մը սահմանափակ էջերուն մէջ, կը ներկայացնէ իր դրքին ամփոփումը: Արամ Երկանեանի, Սոզոմոն Թէհլիրեանի, Միսաք Թորլաքեանի, Արշաւիր Շիրակեանի, Պ. Տէր – Պօղոսեանի, Ստեփան Ծապիկեանի, ինչպէս նաեւ Թալաթի, Ճեմալի եւ Էնվէրի նկարներն ալ կ'ընկերանան յօդուածին:

Թաք Տէրոժի իր եզրակացութեան մէջ կրկին կը դատապարտէ ներկայ ահաբեկչական կոյր արարքները՝ «որոնք կը վնասեն այն դատին, որուն կը յաւակնին ծառայել», բայց անհրաժեշտ կը դանէ Հայերու ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը, որ միայն կրնայ իր ամբողջ խտութը տալ Նեմէսիս գործողութեան գունդերուն անաւարտ առաքելութեան:

ՄԻԻՍ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

—•—

ԵԹԷ ՔՈՆԿՐԷՍՆ ԻՍԿ ՀԱՒԱՆԻ, ՌԵԿԸՆ Վ.ԵԹՕ ԿԸ ԴՆԷ

—■—

Յուսախաբ՝ Եւրոպացիներէն, ներկայիս մեր յոյսը դրած ենք Ամերիկացիներուն վրայ, բանի որ հոն ալ բանաձեւ մը ունինք (HJR 132) Քոնկրէսին Ֆուէարկութեան դրուելիք: Այս մասին սակայն, նուազ ամէն ապահովութիւն տուեր է Հալեքսոլուի:

×

«Հիւրրիյէր» *Թերթի թղթակիցներէն մէկը տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Վ. Հալեֆօղլուի հետ, որ ներկայիս Ուաշինկթըն կը գտնուի: Նախարարը ըսած է, թէ Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարար Ֆ. Շուլց ապահովութիւն տուած է իրեն Հայկական բանաձեւին ճակատագրին մասին: Շուլց ըսած է, թէ Հաւանական չէ նկատեր որ Քոնկրէսին կողմէ վաւերացուի խնդրոյ առարկայ բանաձեւը, եւ թէ նոյնիսկ վաւերացուելու պարագային, Նախագահ Ռեկըն վեթօ պիտի դնէ:*

×

Ցիշենք որ Ծերակոյտին եւ Ներկայացուցչական ժողովին կը դրկուին երկու անջատ բանաձեւեր

S.J.R. 43 (Senate Joint Resolution)
H.J.R. 132 (House Joint Resolution)

ուր կ'առաջարկուի 1987 Ապրիլ 24–ը՝ 1915 – 23 տարիներու ընթացքին Հայերու դէմ Թուրքերու գործադրած ցեղասպանութեան յիշատակը նշող «Ազգային Օր» հռչակել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՆՑ մը մէջտեղ եկած է եւ արդէն 6 հոգի ձերբակալուած են Ռուան: Ասոնք տեղեկութիւններ կը հաղորդէին Խորհրդային Միութեան Ատիան հրթիռին մասին եւ մանաւանդ երբորդ յարկի պաղեցնող չարժիչին վերաբերեալ: Լրտեսներու կարգին են մէկ ռումանացի, մէկ ալ խորհրդային ծագում ունեցող կին: Ուրիշ մը, որ ամիս մը առաջ «Ֆիկարօ»ի տնտեսական բաժնին մէջ մը-ուած էր, առայժմ ազատ ձգուած է: Մարսէյլէն ալ արտաքսուած է խորհրդային փոխ – հիւպատոսը՝ Լէոնիա Սերդէյեւ, որ յայտնած էր տեղեկութիւններ քաղել Էկզոսէթ հրթիռին մասին, Թուլոն աշխատող ծովային ենթասպայէ մը:

ՇԻՐԱՔ, որ Հինգշաբթի օր կը վերջացնէր դատաստական իր շրջապտոյտը Միաի – Փիրենէի շրջանը, բաւական բուռն յոյցերու բախեցաւ Տըքազվիլէն հանգրուածը Ռուէդ եկած ըլլալով բողոքելու համար: Երկաթգործեր ալ կը պատային «Շիրաք, մարդասպան», «Շիրաք, սրիկայ, ժողովուրդը դործդ պիտի տեսնէ»: Իր ելոյթին մէջ, նախարարապետը ըսաւ որ բնական կը դտնէր յոյցերը, աւելցնելով. – «Բայց կուզայ պահը, երբ հարկ է մէկ կողմ դնել պատրանքները եւ ձեռք առնել հարցերը: Ոչ իսկ վայրկեան մը կը խորհինք Տըքազվիլը քարտէհէն սրբել: Առանց լուծումի հարց չկայ»:

ՊԻՅՐՈՒԹի պարսկական դեսպանատունը հարկ տեսաւ հերքել այն լուրը, ըստ որուն Թէրի Ուէյթ դեսպանատունը կը դտնուի: Կարգ մը դէտեր տարօրինակ կը դտնեն, սակայն, որ ճիշդ այս օրերուն, դեսպանատունը կը տեղափոխուի, հաստատուելու համար չորս յարկանի շէնքի մը մէջ, Պիր Հասան թաղամասը, ծովուն դիմաց:

ՊԻՅՐՈՒԹի հիւսիսը, քրիստոնեայ արուարձանի մը մէջ, կառքի մը պայթումէն 3 հոգի մեռած է եւ 2 հոգի ալ վիրաւորուած: Պայթումը տեղի ունեցած է ցերեկին, երբ հաւաքական վարձակառք մը որ հինդ հոգի կը փոխադրէր կ'երթեւեկէր ժալ էլ Տիպի շրջանը: Զոհերը թաքսիին յաճախորդներն են:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱՒԱՐԱՐԸ, հիմնուելով 1949–ի օրէնքի մը վրայ, արգիլեց ծանուցումը եւ անչափահասներու վաճառումը հինգ ամսաթերթերու, պատրուակելով անոնց պոռնկագրական բնոյթը: Ասոնց մէջ է նաեւ միասեռական՝ «կէ փիէ» չարաթերթը (40 հազար տպաքանակ): Ամէն կողմէ բողոքի ձայներ կը բարձրանան նրմանն արդելք մը դրաքննութիւն եւ ազատութեան բռնարարում նկատելով: Առաջին բողոքողներն են Մարկրիթ Տիւրաս եւ ձախի նախարարուհի Իվէթ Ռուուի, որոնք քանի մը ուրիշներու հետ կոչ մը տորադրած են փրկելու համար «կէ փիէ» չարաթաթերթը: Փաստուա արդիլելով նման հրատարակութեանց ծանուցումը, ամէնէն տարածուն (եւ ձրի) ծանուցումը բրաւ այդ պարբերականներուն, որոնք ձեռքէ ձեռք պիտի քաշուին այլեւս, մանաւանդ գնելէ ետք «Լիպերասիոն» (Մարտ 20), որու առաջին էջն ալ կրնայ արդելքին մաս կազմել...: Մնաց որ, Ուրբաթ օրուան օրաթերթերը մրցակցութեան եւ յատ էին նաեւ սրամիտ բառախաղերով, ինչպէս «Ռոթիտիէն տը Փարի» (Լէ սաիս էնթէռեսթի...):

ԹՈՒՐՔ ՋԻՆԵԱԼ ուժեր հարաւ – արեւելեան Անատոլուի իրենց թաքստոցներուն մէջ սպաննած են Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան անդամներէն ինը հոգի: Զինեալ առաջին զրոյցներու համեմատ մը նախ Հաքքեարիի մէկ գաւառակին մէջ սպաննուած են հինգ Քիւրտեր, ապա Տիլրանակերտի մէջ չորս ուրիշներ եւս: Ապահովութեան ուժեր ատուցած են որ սպաննուած քիւրտ մարտիկները մասնակցած էին Թաշտէլէնի դիւղին վրայ զործուած յարձակումին, որու ընթացքին 14 Թուրք դիւղացիներ մեռած էին:

ԼՈՒԻ ՏԸ ՊՐՕԳԼ, Արգիական բնագիտութեան հայրը, որ նոպելեան մրցանակի արժանացած էր 1929–ին, մեռաւ 95 տարեկանին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ չորս քաղաքական բանտարկեալ եւս ազատ արձակուած են, որոնց մէջ՝ երեք Վրացի: Փետրուարի ընկերզէն ի վեր, ազատ արձակուած քաղաքական բանտարկեալներու թիւը 90–ի կը հասնի:

ՎԻԼԻ ՊՐԱՆՏ մեծ իրարանցում մը ըստեղծած է իր (ընկերվարական – դեմոկրատ) կուսակցութեան բաները նշանակելով շատ զեղեցիկ Հելլենուհի մը, որ ոչ միայն չարքային չէ, այլեւ նշանուած է Դեմոկրատ – Քրիստոնեայի մը հետ, այսինքն՝ հակառակորդ կուսակցութեան անդամի մը: Պրանտի կուսակիցներու մէկ կարեւոր մասը անընդունելի կը դտնէ այս կարդադրութիւնը, առարկելով թէ ենթական նախ օտար է, ապա՝ կուսակցական չէ: Ունի սակայն կարեւոր զէնք մը՝ չա՞տ, շա՞տ զեղեցիկ է...:

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՊԱ ԵՒ, ՀԱՊԱ ՄԵՌԸ

Կոճակ մը ու համակարգիչին վրայ, մէկը միւսին ետեւէն, ակնհաւոյ հեզասահութեամբ, կը շարուին բառեր, տողեր, նախադասութիւններ:

Նոյնն ալ ուղեղի պարագային: Ինչպէս համակարգիչը, որ կը վերարտադրէ իր մէջ ամփոփուած տեղեկութիւնները, նոյնպէս ալ ուղեղը կը վերարտադրէ իր մէջ երկար կամ կարճ ժամանակի ընթացքին ամբարած տեղեկութիւնները, այն գլխաւոր տարբերութեամբ, որ ուղեղը կը կատարէ նաեւ վերլուծելու, համադրելու, ամբողջացնելու, տրամաբանելու, եզրակացնելու, մերժելու կամ ընդունելու գործողութիւններ:

Ուղեղի պարագային, կոճակը դէպի մըն է, անկարեւոր թուացող խօսք մը, թուական մը:

Ահաւասիկ մէկը այդ թուականներէն, որ մագնիսի մը պէս իրեն կը ձգէ ուրիշ թուականներ, ուրիշ դէպքեր՝ ամբողջանալու, զօրանալու յստակ միտումով:

Մեծանուն երգիչի մը աղջկան առեւանգումին ձախող փորձին առթիւ ձերբակալուած երիտասարդներուն մէջ կը գտնուէր էտուար Ֆոսիճերի – Լիւսէճիի մասին տրուած այն մանրամասնութիւնը, թէ ան կը պատկանէր Ֆրանսայի մեծագոյն ընտանիքներէն մէկուն, թէ այդ ընտանիքին պատմութիւնը կը հասնէր մինչեւ տասնըերկրորդ դար, մինչեւ 1119: Մեծ ընտանիքի մը պատկանիլը չէ որ գրգռեց նախանձս, ոչ ալ անունին փարթամութիւնը, ոչ իսկ գարմացուց զիս նման ընտանիքի մը մէկ զաւկին դրամի համար առեւանգում կազմակերպելը, այլ 1119 թուականը: Քանի տարեկան այդ երիտասարդը՝ զուգահեռ իր երկրի պատմութեան՝ ունէր ընտանեկան իր մանրամասնեալ պատմութիւնը, կրնար կարդալ իր սեփական ընտանիքին ութ հարիւր տարուան պատմութիւնը:

Հապա ե՞ս, եղաւ առաջին հակագդեցութիւնս: Երբ չկան տումարներ, չկան արձանագրութիւններ, երբ յիշողութիւնը չի կրնար բաղդատուիլ գրուածին զօրութեան հետ, ծնողքս հազիւ կրնան, բանի մը անհնշան մանրամասնութիւններու հետ, ըսել թէ մէկ մեծ հայրս դանակագործ էր, միւսը՝ մեղուաբոյծ: Անկէ առա՞ջ: Անկէ առաջ՝ ոչինչ:

Ու չունենալով աղբիւրներ, ըլլալով ջարդի ենթարկուած ժողովուրդի զաւակներ, հակամէտ ենք մենք մեզ նկատելու ազնուականներու, իշխաններու, նոյն – իսկ թագաւորներու շառաւիղներ, ժառանգորդները բոլոր անոնց, որոնք անուն ունին պատմութեան մէջ, ձգած են պայծառ ակօսներ: «*Հայ եմ ես, Հայ եմ ես, Քաջ Վարդանի թոռն եմ ես*»:

1119: Դպրոցը մաս կազմելով փոքրիկ աշխարհիս, այս թուականը անշուշտ որ պիտի առընչուէր Թուրքիոյ Հարստութեան հետ ու պիտի յիշէի, թէ ինչպէս Թորոս Ա. կը պատժէր Մանուալեան եղբայրները՝ Բագրատունի վերջին թագաւորի ոճրագործները, թէ ինչպէս յուսաբեր հայ իշխաններ կը դաւաճանէին Թորոս Բ.ի, թէ ինչպէս հայ կղերներ ու իշխաններ սպաննել կուտային Մլեհը՝ իր իսլամական *օսիանթասիոնին* համար ու հարկաւ պիտի յիշէի այդ հարստութեան կապը Տաւրոսեան եւ Ամանոս լեռնաշղթաներուն հետ: Երբ հայերէնի պահուն, պիտի կարդայինք Ա. Հայկազի *Կատու Ջսիրող Ազգիլոցին* պատմուածքը ու հեդինակին կենսագրութիւնը մեզի պիտի յիշեցնէր Զօրավար Անդրանիկն ու *Զորս Տարի Քիւրտիստանի Լեռներուն Մէջ* գործը, այդ լեռները պիտի ստանայինք իւրայատուկ նշանակութիւն, մանաւանդ երբ Փարիզի կարեւորագոյն թերթերէն մէկուն առաջնորդող յօդուածը կ'ըսէր, թէ *Քիւրտերու միակ բարեկամը եղած են իրենց լեռները*:

Հապա մե՞ռը, հարց կուտայի անմիջապէս:

Երբ Քիւրտերու բարեկամութիւնը կը շարունակուի իրենց լեռներուն հետ, մեր լեռները մնացած են առանձին, առանց բարեկամի: Ինչո՞ւ տակաւին հոն են անոնք, լեռները կը շարունակեն հաւատարմօրէն ծառայել անոնց, մինչ մենք՝ դարեր ետք՝ մեր կազմակերպած ազատագրական կռիւներէն վերջ, լեռներու արծիւը ըլլալէ յետոյ, վերածուած ենք աշխարհով մէկ ցանցնուած լուսաւոր գաղթականներու մուկերուն: Մե՞նք լքեցինք մեր լեռները, թէ անոնք դաւաճանեցին մեզի: Կը դաւաճանե՞ն լեռները: Կը պատժե՞ն անոնք իրենց տէրերը, երբ անոնք յոյս դնեն նաեւ ուրիշ «բարեկամ»ներու վրայ:

1119, լուցկիի շիւղ մը ու ահագին կըրակ, ահագին հարցում, սակայն, սակայն ոչ մէկ պատասխան: Ուղեղս ինք ալ յանկարծ վերածուած է համակարգիչի, կը մնայ լուռ ու յանկարծ կ'անդրադառնամ, որ շրթներուս վրայ երգ մը կը պտըտի:

«Մօսէք լեռներ, լացէք լեռներ,
Առաջ Մասիս սարը մերն էր»:

Տրամադրութիւն չունիմ ամբողջացնելու ու կը լռեմ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՅԻ

Է· ՊԻՒԶԵԱՆ

(Ի· եւ վերջին մաս)

Առակապիրքերու բազմացումը կապ ունէր անոնց զործնական նշանակութեան հետ՝ կ'օգտագործուէին դպրոցներու մէջ «Առասպելավարժութիւն» դասընթացքի համար, որու ընթացքին աշակերտներուն առակներ մեկնել սորվեցնելով՝ կը վարժեցնէին մեկնաբաններ դառնալ, ինչպէս նաեւ պէտք էին քարոզիչներուն՝ հոնկէ առակներ քաղելու իրենց քարոզներուն համար: Սակայն առաւելապէս ան արդիւնքն էր երկու դար առաջ սկիզբ առած նոր մտաւոր հոսանքի զարգացման, կեանքի ու աշխարհայեցողութեան փոփոխութեամբ պայմանաւորուած՝ զրականութեան աշխարհականացման: Այս միջոցին ժողովրդական բանահիւսութեան հոսանքը կը ներթափանցէ առակներու ժողովածուներէն ներս· անոնց մէջ մուտք կը զործեն առակներ, զրոյցներ, զուարճալիքներ բուն իսկ ժողովրդական բանահիւսութենէն: Աւելին՝ հին առակները կը խմբագրուին ժողովրդականի ազդեցութեամբ ու ոգով: Այսպէսով, որակական փոփոխութիւն կը կրեն վարդանեան ժողովածուները թէ՛ ձեւի՝ պարունակած առակներու, եւ թէ անոնց բովանդակութեան առումով, եւ կը դառնան ընթերցանութեան զրաւիչ ու ախորժելի զիրքեր:

Նշուած հանդամանքներն են պատճառը, որ առակներու բազմաթիւ ձեռագրեր հասած են մեզի· զանազան մատենադարաններու մօտ 200 հայերէն ձեռագրեր կը պարունակեն առակները՝ ամբողջական ժողովածուներու կամ մասնակի ընդօրինակութիւններու ձեւով: Անոնց մէկ զգալի մասը կազմած է Վ. Այգեկցիի անունի հետ՝ իրրեւ հեղինակ: Մէկ – երկու բացառութեամբ այդ հատւածները իրարմէ կը տարբերին թէ պարունակած առակներու քանակով ու անոնց պատուերութեամբ, թէ՛ բուն առակներու զանազանութեամբ, թէ՛ լեզուական, ոճական, յաճախ ալ բովանդակութեան այլեւայլ մշակումով:

Այգեկցի, բնականաբար, խրատներուն մէջ պէտք է զործածէր այնպիսի առակներ, որոնք յարմար ցուցադրական նիւթ ըլլային, իր արծարծած խնդիրներու եւ արտայայտած զաղափարներու համար:

Արդէն տեսանք, որ Վարդանի քարոզներուն մէջ կ'երեւին ընկերային ներհակութիւնները, նոյնը կը դտնենք նաեւ անոր առակներուն մէջ:

... Առակներու մէջ սուր ծաղրի են ենթարկուած է նաեւ հոգեւորականութիւնը· հոգեւոր դասի շատ ներկայացուցիչներ որովայնամոլ են, ագահ ու ընչաքաղց: Անոնցմէ, շատերը զերծ չեն փառասիրութեան եւ նոյնիսկ չնութեան ախտերէն: Առակներէն մէկուն մէջ միայնակեացը առաջնայնին հետ ուխտ կը կապէ, որ առանան գինք մեծութեան հասցնէ, ուրիշի մը մէջ («Միայնակեացը եւ զամբռչուն») միայնակեացը կը չնաշայ, Աստուծմէ չգաշտելով, իսկ զամբռ չուն զայն կը սարսափեցնէ եւ նա կը կեցնէ չնութեան ախտէն:

Հայկական միջնադարեան առակներու մէջ, աւելի քան մատենադրութեան որեւէ այլ տեսակի մէջ, պարզորոշ արտայայտուած են հասարակական կեանքի եւ մշակոյթի մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնները: Այդ փոփոխութիւններու արտացոլումներ կը տեսնենք Մխիթար Գոշի եւ Վարդան Այգեկցիի առակներու համեմատութեամբ՝ չերտերու, մանաւանդ ժողովրդական ծագումի առակներու մէջ:

... Առակներէն կարելի է պատկերացնել դրացնաբար (յաճախ նոյն քաղաքը) ապրող ժողովուրդներու ազգամիջեան յարաբերութիւններու մասին:

Ստեղծուած ըլլալով զերազանցապէս քաղաքային միջավայրի մէջ, առակզիրքերու ստեղծագործութիւններու մէջ արտացոլուած է այդ միջավայրի կեանքն ու կենցաղը: Կ'երեւի, որ ծաւալած են չուկայական յարաբերութիւնները· տարածուած են խնջոյք, գինարբուք, զեխութիւն, մարդիկ չուկայէն կը գնեն օրուան մթերքները՝ հաց, գինի եւայլն: Զարգացած է արհեստագործութիւնը, աչքառուժացած են զրամական յարաբերութիւնները եւայլն:

Հակառակ Մխիթար Գոշի ժողովածուին, որ ունի կուռ կառուցուածք, առակներու դասաւորութիւնը կատարուած է որոշ սկզբունքով, Վարդանի առակզիրքերուն մէջ նիւթերը համակարգուած դասաւորութիւն չունին, իրարու յաջորդող առակները ոչինչով կապուած են իրարու հետ: Անոնց իւրաքանչիւրը ունի ինքնուրոյն նիւթ, անկախ զաղափար, ուրոյն նպատակադրում, տարբեր զործող անձեր:

Սեւերու առանձնայատկութիւնները տեսակէտ նոյնպէս առակագիրքերու մէջ տեղ զտած ստեղծագործութիւնները միատարը չեն: Հոս, կարելի է պանել զանազան հետաքրքրաշարժ պատմութիւններ, զրոյցներ, մանրապատում պատմուածքներ եւ նոյնիսկ մանրավէպեր:

Քիչ չեն այն առակներն ու պատկերացումները, որոնք առեղծուած են զուարճասէր հասարակութեան պահանջները բաւարարելու համար:

Առակներու զործող անձերը մարդիկ են՝ իրենց ծաղրուող թերութիւններով եւ զրաւուող առաքինութիւններով, եւ կամ կենդանիներ, թռչուններ եւայլն: Այս վերջին պարագային մարդկային հատկութիւնը իր արտացոլումը կը զտնէ կենդանական աշխարհին մէջ, այլաբանօրէն:

Առակներէ չատերուն գլխաւոր զործող անձը ազուէսն է· այս է պատճառը, որ Վարդանի անուան կապուած առակագիրքերը ստացած են նաեւ «Ազուէսագիրք» անուանումը: Հայկական առակներու մէջ մեծ չէ, որ կը կերպաւորուի իր համբաւին համապատասխան, այլեւ օժտուած է բաւական բազմազան դիծերով· մէյ մը անմիտ է, յիմար, դիւրահաւատ, զրպարտ եւ համբերող է, երբեմն ալ՝ ուխտապրուժ ու նենգաւոր:

Ինչպէս ազուէսը, այնպէս ալ միւս կենդանիները առակներու մէջ առնուած են ոչ միայն իրենց բնորոշ յատկանիշներով, այլեւ յաճախ հանդէս կուգան վարկի, վարմունքի տարբեր, բայց նոյնպէս իրենց համար բնութագրական այլ կողմերով: Բոլոր պարագաներու մէջ անոնք այլաբանօրէն անձնաւորուած են, ընթերցողը անոնց մէջ կը տեսնէ մարդիկ, անոնց յատկանիշերուն մէջ՝ մարդկային յատկանիշեր, յարաբերութիւններու մէջ՝ մարդկային յարաբերութիւններ:

Լաւագոյնները այն առակներն են, որոնք առակագիրքերու մէջ մտած են ժողովրդական բանահիւսութենէն: Անոնց պատմողական մասը առաւելապոյն չափով հակիրճ է, ամփոփ ու յստակ եւ լիովին կը հաղորդէ առակախօսին միտքը, միտումը, կը յուշէ դպաւիարը, այնպէս որ աւելորդ կը զառնայ մեկնութիւնը: Եւ իրօք, ժողովածուներու առակներէն շատերը մեկնողական մաս չունին եւ ոչ ալ անոնց կարիքը կը զգացուի:

Կան առակներ ալ, որոնց մեկնութիւնները չեն համապատասխաններ պատումի բովանդակութեան, չեն բիւրեղ անկէ: Անոր պատճառն այն է, որ առակագիրքեր կազմող կրօնական զործիչները կամ իրենց համար առակներ օգտագործող քարոզիչներու առակները քաղելով ժողովուրդէն՝ աշխատած են միաժամանակ հեռանալ պատումի բովանդակութենէն եւ իրենց մեկնութիւն դնել կրօնական իրենց – բանաձեւումներ:

Վ. Այգեկցիի անունով տարածուած ժողովածուները, որոնք ժամանակի ընթացքին ճոխացած են ժողովրդական բանահիւսութեան առնուած նիւթերով, մասնչելի ձեւով հոգեւոր անունդ տուած են միջնադարեան ընթերցողին եւ ունկնդիրին: Անոնց մէջ տեղ զտած առակները, զուարճալի պատմութիւնները, մանրավէպերը, իրատական պատումները, արուեստի տեսակէտէն միջին զարերու հայ զեղարուեստական արձակի մարզարիտներն են, միաժամանակ անոնք կարեւոր պղիր են ժամանակի կեանքի բազմաթիւ այնպիսի կողմերու լուսաբանման համար, որոնց մասին կը լռեն մատենագրական այլ յուշարձանները:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Բերիոյ Թեմի Ազգային Վարչութեան հրաւէրով, երկրորդ անգամ ըլլալով հովուապետական այցելութիւն մը տուած է Բերիոյ Թեմին, ընկերակցութեամբ Վարդան Եպիսկոպոս Տէմիրճեանի եւ Վարուժան Ծ· Վրդ· Հերկելեանի:

Հայրապետը ճամբայ ելած է Փետրուար 15–ի առաւօտուն եւ անցած Թրիփոլիէն, ուր պահ մը կանգ առած է եւ Ս· Հոգեգալստեան Եկեղեցւոյ մէջ ժամերգութիւն կատարած: Ծօսք առնելով բազմութեան առջեւ, Գարեգին Բ. անդրադարձած է այն դժուարութիւններուն, որոնց մէջէն կ'անցնի Լիբանան, թելադրած է արի կեցուածք ունենալ այս ատենաշրջանը պատուով դուրս ելլելու համար:

Ապա Հայրապետը հրաժեշտ տալով Թրիփոլիի ժամը 9·15–ին հասած է սուրիական սահման, ուր դիմաւորուած է Բերիոյ առաջնորդ Սուրէն Արք· Գալֆայեանի, պետական երեսփոխան մէմր Գրիգոր Էլլիզպէեանի, Գաւառական եւ քաղաքական ժողովներու անդամներու եւայլ ազգայիններու կողմէ: Ծումբը ուղղուած է դէպի Հոմս, ուր Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած է կանոնական ազօթքը, որու աւարտին բարի գալուստ ըսած արտասանած է Արթրատ արեզակ Գալթաքճեան, յանուն Ռոկան Եպիսկոպոս Գալիւպեանի: Հայրապետը պնդատեւով Հոմսի հայութեան աւանդութիւններուն կապուած մնալու իւրայատկութիւնը նշած է, թէ Հոմսը իր արտին մէջ յատուկ տեղ ունի, մանաւանդ որ իր ծնողքը պաղթականութեան օրերուն հոն անցուցած են մանկութեան իրենց առաջին տարիները:

Գարեգին Բ. կառքերու թափօրով ժամը 2–ին ժամանած է Հալէպ: Քաղաքի մուտքին հազարաւոր հաւատացեալներ փողոտրախումբով դիմաւորած են Հայրապետը, որ ապի ու հոգի աւանդական օրհնութենէն հոգ ուղղուած է Ս· Քառասնից Մանկանց Մայր Եկեղեցի: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Առաջնորդը: Գարեգին Բ. անդրադարձած է հայ ժողովուրդի կազմակերպ միութեան անհրաժեշտութեան, որ պատմական աւանդն է եւ ապագայի կանչը մեր ժողովուրդին: Ապա արտայայտելով Հալէպ մուտքի պահուն իր ունեցած ապրումները Հայրապետը ըսած է· – «Քարե՛ր, քարե՛ր Հալէպի, խօսեցէ՛ք, – ըսի: Այստեղ քարերը կը խօսին ... Այս քարերուն վրայէն ի՛նչ կաթոզիկոսներ, ի՛նչ սրբազաններ եւ ի՛նչ խոնարհ քահանաներ անցան, Եսայեաններու, Թաւուզճեաններու, Պոզարեաններու, Նալպանեաններու, Մկրտիչ Մուրատեաններու պէս, եւ դեռ շատ ուրիշներ ...: Ու ես զգայի ոտքերուս տակէն, զգայի մարմինս մէջէն քայլերը այն զաղթական Հայերուն, որոնք այս քարերուն վրայէն անցան, իրենց արիւնն ու քրտինքը թափելով անոնց վրայ ...: Ես մտածեցի, ոտքե՛ր, օրհնեալ ոտքե՛ր որբերուն, որոնք անհայր եւ անմայր ու հալածական, երբ այստեղ եկան՝ Եկեղեցին եւ ազգը եղան իրենց համար հայր ու մայր· քարե՛ր՝ որոնց մէջէն կաթոզիկոսներէն մինչեւ որբերը կը խօսին ...»:

Փետրուար 16–ի առաւօտուն Գարեգին Բ. ընդունած է այցելութիւնները կրօնական եւ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու, իսկ իրիկունը՝ Հալէպի հայկական կազմակերպութիւններու եւ Միութիւններու ներկայացուցիչներուն: Ժամը 21·30–ին կատարուած է Նոր Գիւղի մէջ կատուցուած Սուրբ Հայր Օգոստինեան Միաբնի ընկերա – բժշկական հօսքը յարկանի կեդրոնին բացումը: Սրահին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան բացումը կատարած է Միութեան առենապետուհին Տիկին Արփինէ Սապունճեան: Ծօսք առնելով Առաջնորդը զրուատած է խաչուհիներու տարած աշխատանքը: Գարեգին Բ. իր պատգամին մէջ յիշելով, որ մեր ժողովուրդը պետական չափանիշերով բնակերային ծառայութեան միջոցներ չունի՝ ըսած է· – «Մինչեւ – Արեւելքի եւ մանաւանդ Սուրիոյ եւ Լիբանանի արմատ զարերուն մէջ մեր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւ քոյր համայնքները՝ մեր ազգային իշխանութիւններուն հետ միասին մեր ժողովուրդին ցաւերուն հանելու հաստատութիւն են եւ անոնց մէջ Հ· Օ· Մ· Ը·ը եւս կը նկատեմ մեր ազգային ամբողջականութեան Ընկերային նախարարութիւնը: Հետեւաբար, ծառայութեան այդ գաշտին մէջ չի կրնար խզբութիւն ըլլալ ո՛չ գաղափարի, ո՛չ գաւանանքի, ո՛չ գաստակարդի եւ կամ ոեւէ այլ մարդկային հաշիւներէ եկած նկատումներու: Սէրը, ծառայութիւնը եւ օգնելը սահման չունի»:

Փետրուար 17–ի առաւօտուն Հայրապետը այցելած է Հալէպի պետական – պաշտօնական եւ դինուորական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու: Ժամը 13–ին, Համազգայինի սրահին մէջ արուած ճաշ մը: Ժամը 16–ին, Հայրապետը այցելած է Ազգային Ծերանոց – Պատսպարան, ուր խօսք առնելով ողջունած է քոյր համայնքներու զործակցութիւնը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹՐՆԻ Հանրային Գրադարանին մէջ, Փետրուար 15 – 28, տեղի ունեցած է մանուկներու գծագրութիւններէ բաղկացած ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցած են նաեւ Երեւանէն հայ մանուկներ: Ցուցահանդէսը կազմակերպած է Պոսթրնի չէջանի կրթական միջոցներէ բաղկացած մարմին մը, որ ձեռնարկը անուանած է՝ «Միասնաբար գծել· Մանուկներու արուեստը Միացեալ – Նահանգներէն եւ Խորհրդային Միութենէն»:

***

ԱԹԼՆԻ «Լինքլբանթինանթալ» պանդոկի սրահին մէջ, Փետրուար 22–ին, տեղի ունեցած է Հ· Մ· Ը· Մ·ի սկաուտական մասնաճիւղի հիմնադրութեան 65–ամեակը: Ներկայ եղած են հայ երէց յարանուէութեանց պետերը եւ համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարելով Պօղոս Զորլեան նշած է սկաուտութեան կարեւորութիւնը: Կատարուած է երգման արարողութիւն: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի «Յակոբ Փափազեան» երգչախումբը, զեկավարութեամբ Վարուժան Նիկոլեանի եւ Հ· Ց· Դ· Երիտասարդաց պարախումբը: Ցուցադրուած են լուսապատկերներ, տեղւոյն սկաուտական կեդրոնի կողմէ ողջոյնի խօսք արտասանած է Արթս Գոնտասուղլու: Արժանեաց չքմեղանօք պարզեւատրուած է սկաուտական մասնաճիւղի հիմնադիր Պետրոս Գալեան: Ցայտագրի երկրորդ բաժնին ողջոյնի խօսքեր արտասանած են կազմակերպութեանց եւ Միութեանց ներկայացուցիչներ:

***

ՖԼՈՐԻԴԻԼի «Վարդանանց» երգչախումբը, Մարտ 1–ին, տօնած է իր 55–րդ տարեդարձը, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, կատարելով նաեւ Դպրաց Դասու յիշը անդամներու դպրութեան ձեռնադրութիւնը: Ցաւարտ արարողութեանց, «Ալամճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Սեդրակ Սրկ· Տաւուտեան, որ կարդացած է նաեւ երգչախումբի աշխատանքներուն եւ ծրագիրներուն վերաբերեալ տեղեկագիրը մը: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիրը մը: Երգչախումբին հանդէպ զրուատանքի խօսքեր արտասանած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս:

***

ՊՈՍԹՐՆԻ «Հայրենիք» Տունը այցելած է Աբեւելեան թեմի հոգեւորական զործիչ, զխաւորութեամբ առաջնորդ Մեսրոպ Արք· Աչճեանի: Փետրուար 24–ին, խմբագրատան մէջ խօսակցութիւններ ունենալէ ետք, հոգեւորականները այցելած են չորս յարկերու զրասենեակները: Նոյն օրը հոգեւորական դասը երկու նիստեր գումարած է եւ քննարկած եկեղեցական կարգ մը հարցեր: Իրիկունը, Ս· Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ Ղեւոնդեանց յիշատակին պատարագ մատուցած է, որու աւարտին նշուած է Վարդանանց տօնը, մասնակցութեամբ Շարաթօրեայ վարժարանի աշակերտութեան:

LE COIN DU JURISTE

REGIMES MATRIMONIAUX

LES NOUVEAUX POUVOIRS DES EPOUX

Une loi récente entrée en application le 1er Juillet 1986, a modifié sur certains points le régime de la communauté de biens.

Cette réforme institue désormais une parfaite égalité entre les époux, dans la gestion de leurs biens communs.

Il y a près d'un siècle, la femme était dans une situation de dépendance totale vis à vis de son mari «chef de famille». Elle devait même pour exercer une activité professionnelle, avoir l'autorisation de son mari.

Après quelques modifications, la loi du 13 Juillet 1965 a marqué une évolution totale, tout en maintenant encore la notion de chef de famille pour le mari. qui était devenu un «chef de communauté».

Le parlement a achevé la rénovation entreprise en 1965, en remplaçant la «direction unique du mari» par une GESTION CONCURRENTE du patrimoine commun par les époux pour les actes ordinaires de la vie, et une cogestion pour les actes importants.

CETTE REFORME CONCERNE ESSENTIELLEMENT LES EPOUX SOUMIS A UN REGIME DE COMMUNAUTE.

Examinons donc l'incidence de cette réforme :

— En 1804 les rédacteurs du Code Civil avaient créé une société conjugale hiérarchisée, le mari devant protection à la femme et la femme devant obéissance au mari.

Au fil des temps plusieurs textes ont réduit ce principe en donnant à la femme le droit notamment d'avoir une indépendance financière, avec le pouvoir de gérer ses biens propres, le mari continuant à administrer les biens communs.

Ce dernier droit est dorénavant supprimé au mari, par la reconnaissance, à titre de principe, de l'égalité des pouvoirs des époux sur les biens communs, il en résulte :

— *Une gestion concurrente :*

Chaque époux a désormais le pouvoir d'administrer seul les biens communs et d'en disposer. A ce titre, il agit en tant «qu'administrateur de la communauté», la femme pourra donc seule faire un bail de moins de neuf ans sur un bien commun.

— *Une gestion exclusive :*

Dans le but de garantir l'indépendance professionnelle de chaque conjoint, l'époux exerçant une activité profesionnelle séparée a seul les pouvoirs d'accomplir tous les actes nécessaires à cette profession.

Une gestion exclusive s'est ainsi substituée à une gestion concurrente sur le plan professionnel.

— *Une gestion conjointe :*

Pour tous les actes importants l'assentiment des deux époux sera nécessaire, pour les ventes, les donations, les hypothèques, cessions de fonds de commerce. La conclusion de baux commerciaux requiert l'accord du conjoint.

AUTRES MODIFICATIONS

— *Pour les emprunts du ménage :*

Dans ce cas il faut faire une distinction, en effet quel que soit le régime matrimonial, les époux sont désormais solidaires pour les emprunts contractés par l'un d'eux, lorsqu'ils portent sur des sommes modestes nécessaires aux besoins de la vie courante.

Auparavant cette notion de solidarité ne jouait que pour les dettes contractées pour l'entretien du ménage ou l'éducation des enfants, mais n'existait pas pour les emprunts réalisés lors d'achats à crédit par un époux, pour une machine à laver par exemple.

Pour les autres emprunts (importants) chacun des époux ne peut engager que ses biens propres et ses revenus.

Cette situtation nouvelle est par contre défavorable aux créanciers en cas d'emprunt par un seul époux, et l'on peut penser que les organismes de crédit exigeront la signature des deux époux.

— *Le droit des créanciers :*

Comme conséquence de l'égalité totale des époux dans la gestion de leurs biens, nous trouvons la suppression des avantages qui existaient au profit de la femme et notamment en ce qui concernait les biens qu'elle s'était constitués par l'exercice de sa profession séparée. *Désormais les créanciers du mari pourront saisir les biens achetés par la femme avec ses gains et salaires propres.*

Toutefois une limite est apportée à ce principe : les gains et salaires ne pourront jamais être saisis par les créanciers du conjoint, sauf si la dépense concerne l'entretien du ménage ou l'éducation des enfants. Il y a donc une différence de traitement entre les biens achetés grâce aux salaires et ces salaires eux-mêmes.

Les époux qui voudront se protéger contre les créanciers de leur conjoint ont donc intérêt à ouvrir un compte spécial pour le versement de leur salaire.

***

A l'examen des modifications apportées au régime légal il résulte qu'il faut apporter un soin tout particulier au choix du régime le plus approprié en cas de mariage, en fonction des objectifs des époux.

Il ne faut pas oublier qu'il est possible de changer de régime matrimonial au cours de sa vie conjugale, afin de s'adapter à l'évolution de la situation tant familiale que professionnelle.

LEVON DJOLAKIAN

Marseille

«ՕԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ինչպէս եւ որոշ տեղեր պատմութեան ընթացքին փոխուած են...

– Դէ՛ սկսէք պատմել Հարիւրամեայ պատերազմի մասին, – ուսանողին դիմեց փրոֆէսօրը:

– Հարիւրամեայ պատերազմը ... Հարիւրամեայ պատերազմը պատմութեան Հարիւրամեայ պատերազմն է եղել: Ժամանակագրական տուեալներով՝ այն տեւել է Հարիւր տարի, այսինքն՝ մի ամբողջ Հարիւրամեակ, կամ այլ կերպ ասած՝ Հարիւր օրացուցային տարի: Եթէ այդ տարիները վերածենք ամիսների, ապա կը պարզուի, որ այն տեւել է Հազար երկու Հարիւր ամիս: Հազար երկու Հարիւրն էլ եթէ բազմապատկենք երեսունով, կը ստանանք երեսունվեց Հազար օր: Եթէ դա էլ բազմապատկենք...

– Մի րոպէ՛, բայց չէ որ տարին երեք Հարիւր վաթսունհինգ օր ունի:

– Ցեսո՛յ ինչ:

– Ինչպէս թէ՝ յեսոյ ինչ, երեք Հարիւր վաթսունհինգը եթէ բազմապատկենք Հարիւրով, կը ստանանք երեսունվեց ու կէս Հազար: Իսկ ձեզ մօտ ընդամէնը երեսունվեց Հազար է ստացւում: Ինչ – որ բան սխալ է:

– Հնարաւոր չէ: Հապա տեսէք՝ դարն ունի Հարիւր տարի, այնպէս չէ՞, տարին էլ տասներկու ամիս: Ճի՞շդ է:

– Ճիշդ է:

– Տասներկու ամիսները բազմապատկելով Հարիւրով, կը ստանաք Հազար երկու Հարիւր ամիս: Ամիսն էլ՝ երեսուն օր ունի: Ուրեմն՝ Հազար երկուՀարիւրն էլ պէտք է բազմապատկենք երեսունով: Հապա որտե՞ղ է սխալը:

– Ճիշդ որ: Սակայն չէ՛ որ ես էլ ճիշդ Հաշուեցի: Այս ի՞նչ թուաՀմայութիւն է: Դարն ունի Հարիւր տարի: Ճիշդ է, տարին՝ տասներկու ամիս, սա էլ է ճիշդ, ամիսը՝ երեսուն օր ... Մի րոպէ՛, իսկ ինչու երեսո՞ւն: Չէ որ տարուայ եօթ ամիսները երեսունմէկ օր ունեն: Ահա թէ որտեղ է ձեր սխալը: Դէ՛ լաւ, շարունակեցէք, յետո՞յ...

– Ցեսոյ, որպէսզի պարզենք, թէ դա քանի ժամ կը կազմի, ընդունելով ձեր ճշգրտումը, երեսունվեցուկէս Հազարը պէտք է բազմապատկենք քսանչորսով: կը ստանանք ... ութ Հարիւր եօթանասունվեց Հազար ժամ ... Դա էլ րոպէների ու վայրկեանների վերածելով՝ կը ստանանք ... երեք Հարիւր տասնհինգ միլիոն, երեք Հարիւր վաթսուն Հազար վայրկեան...

– Հապա ստուգենք ... Զորս անգամ հինգ՝ քսան, չորս անգամ վեց՝ քսանչորս ... Այո՛, այժմ ամէն ինչ ճիշդ է: Դէ լաւ, նայէք, ես ձեզ «չորս» եմ գնահատում:

– Իսկ ինչո՞ւ ոչ «գերազանց»:

– Ինչպէս թէ ինչո՞ւ: Դուք սկզբնական տարրերակում սխալ Հաշուեցիք: Իսկ այդպէս չի կարելի, չէ՛ որ պատմութիւնը ճշգրտութիւն է սիրում...

Վ. ՊՈՐՏՈՒԳԱԼՈՎ

***

– Հայրիկ, մայրիկն ասում է, որ դու ինձ ծովից ես բռնել, ճի՞շդ է:

– Ճիշդ է:

– Խաբում ես, դու լոգալ չգիտես:

***

Սիմոնին աւտոբուսում տեղմել են: Մէջքին «բազմել է» մի աղջիկ: Շարժուելու տեղ չկայ: Անյարմար դրութեան մէջ է: Անցնում է մի քանի կանգառ:

– Ֆուր Ջան, քեզ ո՞ր կանգառում եմ իջեցնելու:

***

Մի անգամ ես ու ամուսինս գնում էինք Աղվերան: Փոքրիկ տղաս ասաց.

– Մայրիկ, թերմոսով Աղվերանից ինձ համար մաքուր օդ կը բերէք:

***

Լոռեցի Հայկազը մի քանի տարի կոլտնտեսութեան անուառապահ «աշխատելուց» յետոյ պալիս է նախադահի մօտ եւ ասում:

– Ընկեր նախադահ, անուառը պրծել ա, նոր անուառ տուր, պահեմ:

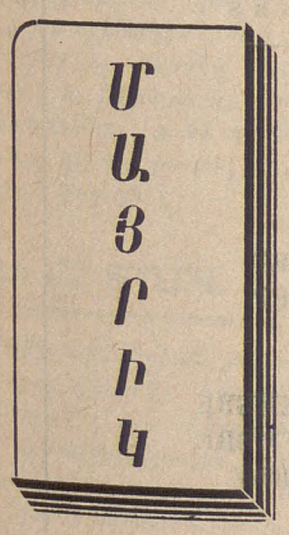
***

Փողոցում երկու տղայ սկսում են ծիծաղել: Նրանց է մօտենում մի մարդ եւ հարցնում.

– Ինչո՞ւ էք ծիծաղում:

– Տաքսու վարորդին ձեռ առանք. փող տուինք, բայց չնստեցինք...

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՈՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Քաղաքի կեդրոնէն քանի վայրկեան հեռու արուարձան մըն էր, որ հետաքրքրական դիրք մը ունէր: Մեզ հոն առաջնորդող հանրա – կառքը ամբողջ ճամբու երկայնքին զառիվարներ իջնելէ եւ վեր – ջաւորութեան մօտ կ'անցնէր չատ մը զարձզարձիկ մասերէ ու յետոյ ուղիղ կը բարձրանար ցից զառիվերէ մը, այն ապաւորութիւնը ձգե – լով, որ քաղաքէն աւելի բարձր վայր մը հասած էինք: Մոնթօլիվէ իր առաջին չորս տառերով (լեռ) այնպէս կը թուէր թէ կը յարդէ իր անունին տուած խոստումը:

Մանկութեանս այս առաջին Մրժեւին հանդէպ ապերախտ չըլլալու համար խոստովանիմ, որ մեր Փարատի փողոցին բազդատմամբ յիսուն մեթրի չափ մակարդակի տարբերութիւն մը կար:

Մեր տանտիրուհիին խոտագէմ ամուսինը, զիս մեծապէս կը տպաւորէր, երբ առաւօտուն կը մեկնէր ոստիկանի համազգեստը հագած, գօտիէն կախուած աւրճանակի պահպանակով:

Զինքը կ'երեւակայէի երբ վտանգաւոր ոճրագործներ կը ձերբակալէր, լրտեսներ կը հետապնդէր, քաղաքը յեղուզակներէ կը մաքրէր ու ինք առանձին կը պահպանէր ոստանին ապահովութիւնը:

Եթէ առաւօտուն փոխանակ մեկնելու տուն մտնէր, այդ կը նշանակէր, թէ ամբողջ գիշերը հերթապահ էր, ու յոգնած էր մնացածը. պէտք է կատարեալ լռութիւն պահուէր Մոնթօլիվէի ճէյմս Պոնտին քունին ընթացքին: Այս այնքան բացարձակ կանոնը, որ մեր բնակութեան պայմաններէն մէկն էր, ոչինչով կը խանգարէր զիս. աղմկարար տղեկ մը չէի:

Ծալուող աթոռակիս վրայ ժամերով նստած կը մնայի այդ պարտէզին մէջ, որու լայնքն ու խորութիւնը տանեական քայլէ աւելի չէին:

Շուտով կը վերջացնէի այդ տարին սորվածներուս փոքր մէկ վերյաքաղը, սակայն եօթներորդ դասարանի ծրագրին ամէն էջէն Օր. Լօրի ուրուականը կը յայտնուէր: Փարիզի աւազանի եւ Իլ սը Ֆրանսի Ջուրերուն եռեւէն աչքերուս դէմ կը ցցուէր Օր. Լօրի կուզը. լատիներէն թարգմանութեանս կ'ընկերանար աւտոմնաչարին չոր ազմուկը, որ տեղէն կ'ելլէր, յետոյ կրկին տեղը կը մղուէր, եւ ուղղագրութեան կամ թուաբանութեան խնդրի մը ամէն մէկ սրբագրութեանս, ցաւ մը կը զգայի մատներուս վրայ:

Ու յետոյ, մէկէն, պարտէզի պատառիկը ու վայրերուն տահմանափակութիւնը կը ընդունէին եւ չնորհիւ պարոն Վէրնի օգապարիկով մը կը թռչէի դէպի հրաչքներու աշխարհ մը, դէպի հրաչալի ճամբորդութիւններ, գտնելու համար տատոյցներու սիրինքսը:

Կէսօրէ ետք մեր ոստիկանը իր վարկէն չատ բան կը կորնցնէր երբ հին սենեկապղեստ մը եւ մուճակներ հագած կուգար աչքէ անցընել իր բանջարանոցի ածուները, որոնք կը բաղկանային նիհարուկ լոլիկներու երկու չարքէ, քանի մը պրաւէ, որոնք կը մերժէին ուռճանալ, երկար տերեւներով ցօղուններու չարքէ մը, որոնց մարդ կ'ենթադրէր թէ արմատը բողկեր էին եւ ունէին ադցաններու մաս մը, որոնց տեսակը որոշել դժուար էր:

Խեղճուկ տերքով այս տխեղճ բանջարանոցին մեր ժլատ Շէրլոք Հոլմսը օրինակելի եռանդով մը կը պատասխանէր, հոն առատ բուսահող, պարարտացուցիչ, ազդ լեցնելով ու ամէն օր ջրելով:

Այդ օրը վար դրաւ յանկարծ իր ցնցուղը, հակեցաւ լոլիկներուն վրայ եւ սկսաւ համրել զանոնք:

Բազմաթիւ անպտուղներ համրեց:

Երկուքի ծալուած, արիւնը կը խուժէր գլուխը: Դէմքը չուտով առաւ գոյն մը, զոր չատոնց պէտք է ունեցած ըլլային իր սիրելի լոլիկները:

Երբ չհակուեցաւ, զարճաւ մեզի. աչքերը մեզ կը խուզարկէին, կը քննէին: Աննա մօրաքոյրս կարմիր ոսպի սիրոյէ մը վրայ հակած, զոր դրած էր ծունկերուն վրայ, մատներուն ծայրով փոքր քանակութիւններով առաջ կը քաշէր ոսպը, մանր քարերը զատելու համար հոնկէ: Մեր տանտիրուհիին ծերուկ մայրը նստած էր իր զրան չեմին, իրենց յիշատակներուն մէջ կորած չատ ծեր մարդոց նայուածքով ու չրթունքներուն վրայ ժպիտով մը, որ ոչ ոքի ուղղուած էր:

(Շար. 65)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Փափազեան 600 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Արամ Ա.-ւետիսեանի մահուան 11-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի. – *Տէր եւ Տիկին Գնել Կօչկարեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան, Այրի Տիկին Էլիզ Գոչեան, Կղեմէս Մկրտիչեանի մահուան առթիւ 200 Ֆ., եւ 300 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (այս վերջինը առանձ «Յառաջ»էն), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 200 Ֆ. Գալուստ Միւնասեանի մահուան առթիւ: Նոյնպէս Տէր – Գալուստեան եղբայրներէ 300 Ֆ., Այրի Տիկին Սօնա Փանոսեան եւ զաւակները 500 Ֆրանք Եդուարդ Սվաճեանի մահուան առթիւ. խումբ մը բարեկամուհիներ 600 Ֆրանք Տիկին Բարիս Սահակեանի եւ Ալեխան Սարաֆեանի մահերուն առթիւ: Այրի Տիկին Լինպայ Աբելեան 300 Ֆրանք իր ամուսնոյն Յակոբ Աբելեանի մահուան 15-րդ տարելիցին ի յիշատակ:*

***

Նշանուհի Սարաֆեանէ 500 Ֆ.:

***

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, ընկերուհի Տիկին Ֆիլոմէն Պահչէճեանի յիշատակին. – *Պր. Տիգրան Թորոսեան 1000 Ֆ., Պր. Իզիքեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պ. Խաչատուրեան եւ Տիկին Սիրվարդ Պալեանէ 700 Ֆ., Տիկին Սիւզան Պահչէճեան (Լիոն) 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հահամեանէ 300 Ֆ., Տիկին Սեդա Պահարեանէ 250 Ֆ. (Դպրոցին), Պր. Տիգրան Պալեան 100 Ֆ., Տիկին Հրաչեան 400 Ֆ. (Դպրոցին), Տիկին Գաբոյեան 200 Ֆ.:*

Ընկերուհի՝ Արշալոյս Թոդէոսեանի յիշատակին՝ Տիկին Մելինէ Օսմանճեան 150 Ֆ., Տիկին Զապէլ Պապանեան 200 Ֆրանք, Տիկին Սեդա Պահարեան 250 Ֆ.:

***

Պր. Մառանճեանէ 2·000 Ֆ.:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի 31-րդ պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի Մարտ 21 եւ 22-ին Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը:

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԷՐ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նուիրատուները Ը. Ցանկ

Նախորդ գումար՝ 36·100 Ֆ.
Պր. Մարտիկ Տակաուեան 500 Ֆրանք, Տիկին Ազատուհի Պաշիպէօյուքեան 500, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Զարգարեան 300, Պր. Ալեքսան Գանձեան 300, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Սարեան 200, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Պիլէմճեան 200, Պր. Մարգար Ադամեան 200, Պր. Մեսրոպ Մարթիայեան 200, Տիկին Զեփիւռ Մեծպարգեան 200, Պր. Արա Աբէլեան – Պոզոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Անդրանիկեան 150, Պր. Կարապետ Խաչատուրեան 150, Պր. Վազինակ Մխքճեան 100 Ֆ., Տիկին Իրանէ Աբթինեան 100 Ֆ., Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեան 100 Ֆ., Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան 100 Ֆ.:
Ընդհանուր գումար՝ 39·600 Ֆր.:

Նուիրատուները կրնան իրենց դրամադիրները (չէքերը) հետեւեալ հասցէով դրկել. –
A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09
կամ՝
U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՍԷՆԹ – ՕՆՈՐԻՆ ՏԷ ՓԵՐԹ
– Գալվատոս –

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Ծովեկերեայ Մանկանց Բոյնը, 6 – 13 տարեկան մանուկներու համար կը բացուի Յուլիս 3-էն Յուլիս 30:

Օգոստոսին կ'ընդունուին ամէն տարիքի հայրենակիցներ:

Աբձանագրութեան համար՝
հեռաձայնել. – 39 – 85 – 3 6 – 53

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

GRANDE SOIREE
du Collège arménien
SAMUEL - MOORAT

LE 28 MARS à 20 H
dans les salons de l'Hôtel NIKKO
(*parking assuré*)
61, quai de Grenelle, Paris 15e
animée par l'orchestre GAYDZAG
* GRANDE TOMBOLA *
1er prix : une voiture Peugeot 205
avec la participation de :
Henri VERNEUIL
Patrick DEVEDJIAN
(*Député-maire d'Antony*)
Aïda et Georges GARVARENTZ
Pour les réservations, téléphoner au bureau du collège : 45. 34. 68. 28

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ARMENIE 87
REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
16 AVRIL	01 MAI
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
24
MARDI
24 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԳԱՅԹ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ Տարի — Թիւ 16.450 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.450

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ

C.G.T.Ի ՅԱՋՈՂ ՁՈՅՏԸ

«Իւմանիթէ» կը խորագրէր երկուշաբթի առաւ՝ «ՍԵՔԻՒՆ ԿԸ ԴՐԱՒԷ ՓԱՐԻԶԸ»: Արդարեւ, հարիւր հազարաւորներ տօնախմբեցին ամբողջ օրը – կիրակի – Փարիզի փողոցներուն մէջ: Բո՞ւն թիւը: Անդամ մը եւս, հարկ է միջիններ կազմել տրուած թիւերէն: Աջին 95 հազարէն, կարելի է հասնիլ «Իւմանիթէ»ի մէկ միլիոնին, անցնելով «Լիպերասիոն»ի 200–էն 300 հազարը:

Ձիւղ է որ Քրագիւքիի սենոթքան ոչինչ թնայած էր իր ուժը ցոյց տալու համար: 65 կառախումբ եւ հազարաւոր հանրակառքեր ժողովուրդ բերած էին գաւառէն: Ամբողջ ցոյցը բողոք մըն էր, նախարար Սրկէնի ձեռք առած միջոցներու դէմ ընկերային ապահովութեան պիւտճէն հատասարակչռելու համար: Լոզունգներուն համար, օգնութեան կը հասնի Զոլա՝ «Տառապեցէ՛ք, մեռէ՛ք, քանի որ վճարելու կարողութիւն չունիք»: Ձիւղ է որ, երբ «Լիպերասիոն»ի լրագրողը ցուցարարէ – ցուցարար հարց կուտայ թէ ի՞նչ կայ Սրկէնի ծրագրին մէջ, չատեր կը պատասխանեն «Շիտակը, չեմ գիտեր, լսած եմ անոր մասին, բայց...»:

Ի՞նչ կ'առաջարկէ Մէ – Ժէ – Թէ–ն իրեն լուծում 60 միլիառի բացը զոյելու համար. – 12%–ի սակ մը դնել ելմտական եկամուտներուն վրայ (կ'րնէ՝ 36 միլիառ), գործատիրական պարտքերու վճարում՝ 10 միլիառ, ոչ – աշխատավարձքերու հատուցման դրութեան ջնջում՝ 10 միլիառ: Թիւերը, անշուշտ, Մէ – Ժէ – Թէ–ի թիւեր են:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ուրանալ, որ ցոյցը յաջողադոյններէն մէկն էր Մէ – Ժէ – Թէ–ի, որ երկար տարիներէ ի վեր նման զօրակոչ չէր կրցած րնել: Ձիւղ է որ հարցը բոլորը կը չհաղրդռէ: Եղրակացութիւնը կուտայ ուանդոգական ցոյցի օրինակէն: Ալլ խօսքով այս օրինագիծն ալ (ինչպէս՝ Տրվաքէ) պէտք է քաշուի եւ Շիրաքի կը մնայ չարունակել իր նահանջը, քանի որ Խորհրդարանը այլեւս չի կրնար խաղալ իր դերը եւ բուն որոշողը՝ փողոցն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ արեւմտեան թաղամասին մէջ է, ուր կը գտնուէր իր բնակարանը, որ պանտուած է զօր. Լիչիո Ճորճիէրի, իտալական անջրպետային եւ օդանաւորդային զինամթերքի անօրէնը: Մահափորձին ատր եղած է «ռազմիկ համայնավարներու միութիւնը»: Մինչ Ճորճիէրի իր կատքին մէջ իսկ մեռած է, վարորդը չէ իսկ վիրաւորուած, ինչ որ, ըստ իշխանութիւններուն, կը վկայէ որ արարքը դործողները լաւատեղեակ էին: Տէր եղող խմբակը կարմիր Ջոկատներու մէկ ենթախումբը կը նկատուի: Կը կարծուի նաեւ որ մահափորձը արտասահման որոշուած է: Թրերիթը, անշուշտ, Ալանտեան Ուխան է:

«ԿԻՆԸ ՓՆՏՈՒԵՑԷ՛Ք» կ'ըսէ Ֆրանսացին եւ այս անդամ ալ ասացուածքը ճիշդ է–լաւ: Ազգային հրթիռին վերաբերող լրատասկան հարցը իր թաքուն ծալքերը յայտնարերեց եւ պարզուեցաւ որ կնոջ մը նախանձին հետեւանքով է որ Ֆրանսական հակայրատեսական ապատարկութիւնները տեղեկացած են անցուդարձին: Փիէր Վերաիէի նախկին համանուհին, ծագումով Ռումանացի, թէեւ ամուսնացած, չի հանդուրժած որ իր սիրահարը գինքը լքէ ու իր կարգին ամուսնանայ: Ու վրէժը լուծելու համար է որ Նինա (այս անունով աւելի ծանօթ է) ամբողջ ցոյնը մատնած է: Մնաց որ ինք ալ խմբակի մը գլուխն էր եւ տեղեկութիւններ կը վաճառէր երկաթէ վարագոյրէն անդին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ իր վրայ առաւ Հարաւի Ափրիկէի Փարիզի դեսպանատան հատած վնասներու ծախքերը: Համայնավար կուսակցութեան կազմակերպած ցոյցին հետեւանքով է որ դեսպանատունը չատ ծանր վնասներ կրած էր առջի իրիկուն:

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍԻ թոռան զաւակը՝ Ռոպէր Ժան Լոնկէ մեռաւ առջի օր 85 տարեկանին: Իր մեծ – հայրը ամուսնացած էր Մարքսի ազկական՝ Ժէնիի հետ եւ չատ կարեւոր դեր խաղացած Փարիզի Քոմիւնի պատմութեան մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ քաղաքականագէտ մը, «Լիտերատուրնայա Կազետա»յի մէջ, կը վերլուծէ խորհրդային դեկավարները եւ կը գտնէ որ Կորբաչով, ամէն տեսակէտով չատ լաւ է ու կ'աւելցնէ. – «Պարապ տեղը չէ որ, այսօր, այսքան լաւ ընդհանուր քարտուղար մը ունինք: Խորհրդային ընկերութիւնը աւելի զարգացած է: Ղեկավարներու նոր սերունդ մը երեւան եկաւ: Ահա թէ ինչո՛ւ Կորբաչով պիտի յաջողի հո՛ն ուր Խրուշչով ձախողեցաւ:

ԵՕԹԸ ԹՈՒՆՈՒԶԻՆԵՐ, աւելի ճիշդ Թունուզի անցագիր կրող եօթը անձեր պահարկումի տակ էին դեռ երկուշաբթի օր, պայթուցիկի եւ դէնքի յայտնաբերումէ եաք, իբրեւ բնակարանները: Եթէ Փասքուալի եւ Փանտրոյի ոստիկանութիւնը եւ մեթոտները չատ ժողովրդական չէն (ընդհակառակն), Տի–Լի–Թի–ն անդին, կը յաջողի երեւան հանել ահաբեկչական ցանցեր, սկսելով Ակթիոն – Տիւէքթէն: Այս գործողութիւնն ալ բանական կարեւոր կը նկատուի: Ենթակաները կը պատկանին հատանաբար, իսլամ ծայրայեղ միջազգային ցանցի մը:

ՓԱՍՔՈՒԱՅԻ արդելքները կարգ մը հրատարակութիւններու վերաբերող, կը չարունակեն իրարանցում ստեղծել եւ նեղը դնել մեծամասնութիւնը: Էէթար եւ Շալանտոն արդէն իսկ յայտարարեցին թէ համաձայն չեն Ներքին նախարարին հետ: Այս վերջինը կը կոթնի միջա 1949–ի օրէնքին վրայ, զոր կ'րսէ՝ պէտք է յարդել տամ: Ամէն պարագայի մէջ, Փանտրօ թէ Փասքուա իրարու եաեւէ կը դիտեն ձախաւեր յայտարարութիւնները, յաւ առիթներ ընծայելով ընդդիմութեան եւ նիթ հայթայթելով բոլորին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Վիլէօրպան էր, Շաբաթ օր, եւ հոս – հոն յայտարարութիւններու թէ պատասխաններու ընթացքին չէշտեց իր «տարբերութիւնը»: Ըստ թէ ընտանեկան վէճերը վատթարապոյներն են եւ ուրեմն՝ «Ուրախ եմ որ ընտանիքին մաս չեմ կազմեր»: Երբ համբուն վրայ, ժողովուրդը կը պոռար՝ «Կրկին ներկայացէք» (այսինքն՝ թեկնածու եղէք նախագահութեան), պատասխանեց. – «Զեզ կը լսեմ, չեմ սեր թէ մտիկ կ'ընեմ»:

ՁԻՊՈՒԹիի ոճրափորձէն եաք, երկու հոգի – մէկ Թունուզցի եւ մէկ քուէյթցի – ձերբակալուած են: Առաջինը խոստովանած է իր մասնակցութիւնը ահաբեկչական արարքին:

ՄԱՐՏԻՆի Տէրիք դատաստակին մէջ պետնախորը թաքստոց մը ապատանած քիւրտ մարտիկներ սպաննուած են թուրք զինեալ ուժերու կողմէ: Անոնցմէ մէկը քեռորդն է նախկին Հալք կուսակցութեան խորհրդարանականներէն՝ Ա. Թիւրքի: Իսկ Սղերդի Շերնաք գիւղաքաղաքին մէջ քիւրտ անջատողականներ բախում ունեցած են ապահովութեան ուժերու հետ եւ սպաննած զինուոր մը:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԷՍ – ՄԱՐՏ 13 – 19)

ԿԱՐԼԷՆ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ
«ԱՐՇԱԿ ՋՕՊԱՆԵԱՆ»
ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Կարլէն Դալլաքեանի «Արշակ Ջօպանեան» մենագրութիւնը: Հայ իրականութեան, մասնաւորաբար մեր մշակոյթի տարեգրութեան մէջ մեծ երեւոյթ էր Ա. Ջօպանեան, որ իր ստեղծագործող կեանքով, համապարփակ գործունէութեամբ կը յիշեցնէր վերածնունդի մտածողները: Բանասէր ու պատմաբան, խմբագիրը ու լրագրող, գրականութեան տեսաբան, բանաստեղծ, արձակագիր ու թատերագիր, թարգմանիչ՝ կրկնակի լիմաստով, ազդօգուտ բազմաթիւ այլ ձեռնարկներու հեղինակ էր Ա. Ջօպանեան, որուն կեանքը նիւթական, յաճախ նաեւ բարոյական զրկանքներու անվերջանալի շղթայ մը եղաւ, սակայն ան երբեք չընկրկեցաւ եւ միշտ մնաց իր լուսաւոր եռանդին, իր ժողովուրդին հետ: Պատմութեան այն ժամանակաշրջանը, որուն զուգադիպեցաւ Արշակ Ջօպանեանի կեանքը, հայ ժողովուրդի համար եղաւ ամենադաժան, ողբերգական անցքերով հարուստ շրջան մը, երբ ժողովուրդի գըլխուն վրայ կեռ եաթաղանի տեսքով կախուեցաւ ըլլալ – չըլլալու արիւնոտ հարցականը: Բայց ժողովուրդը, որ կ'ուզէր ապրիլ, չէր կրնար թողուլ պատմութեան թատերաբեմը առանց մաքառումի: Ժամանակը կը պահանջէր պայքարողներ բոլոր ասպարէզներու վրայ, մեծ հայրենասէրներ՝ որ կարենային լուսաւորել դէպի վերելթիւն տանող ժողովուրդի ճամբան: Եւ ժողովուրդը կեանքի կոչեց բացառիկ անհատներ, որոնցմէ մին էր Ա. Ջօպանեան:

Շնորհիւ իր անպարփակ գիտելիքներուն, լեզուներու իմացումին ան թարգմանաբար օտարներուն ներկայացուց հայ հանճարի հին ու նոր ժամանակներու արարումները, հարկադրելով զանոնք ակնածանքով խոնարհիլ մեր գարաւոր մշակոյթի յուշարձաններուն առջեւ: Իր բազմարեղուն գործունէութեան միայն մէկ գիծի վրայ կատարածն իսկ կը բաւէր, որ ան կանգնէր մեր մեծ երախտաւորներու պատուանդանին վրայ: Ահա թէ ինչու Կարլէն Դալլաքեանի մենագրութիւնը, դուրս ելլելով գրականագիտութեան սահմաններէն, կ'ընկալուի նախ՝ իբրեւ հայրենասիրական երեւելի գործ, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ ունենանք այն իրողութիւնը, որ գրագէտը ժամանակներու նախապաշարումներու պատճառով տարիներ քօղածածկ մնաց ընթերցող հասարակութեան աչքէն, ապա՝ նաեւ անոր համար, որ մենագրութեան հեղինակը համարձակութեամբ դէն կը շպրտէ մոռացութեան քօղը Ջօպանեանի վրայէն:

Արշակ Ջօպանեանի գրիչին արտադրութիւնը ինքնին մեծածաւալ է. ու եթէ ասոր վրայ աւելցնենք նաեւ Ջօպանեանի հետ ուղղակի թէ անուղղակի առընչուած գրականութիւնը, կը պարզուէր թէ ինչ ծաւալուն նիւթ ուսումնասիրած է Կարլէն Դալլաքեան իր գիրքը չարադրելու համար: Մենագրութիւնը Ջօպանեանի ներքին կանչի հատատատական արձագանգն է, երախտադէտ յետնորդներուս պարտատուրհակի մարումը, վերջապէս՝ սքանչացումը՝ առ մեծ երախտաւորի ձգած ժառանգութիւնը: Կարլէն Դալլաքեան թափանցած է Ջօպանեանի աշխարհը, ապրած ու չնչած այնտեղ երկար ժամանակ եւ իր տեսածի, ապրածի տրամաբանական հաչուեկշիռը յանձնած թուղթին, յանձնած է տաք չունչով, ընտիր հայերէնով եւ կերտած է Ջօպանեանի արժանի յուշարձան մը: Կարլէն Դալլաքեանի «Արշակ Ջօպանեան» մենագրութիւնը յղկուած, թանկարժէք հիմնաքար մըն է, որ ուշ յայտնուեցաւ, բայց ոչ ուշացած, եւ որուն վրայ պիտի բարձրանայ, անտարակոյս, Ջօպանեանագիտութիւնը:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԾԱՆՐ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 21 – 22–ի խաղերու արդիւնքներն են. –

Կայրաթ – Բկմա	0 – 2
Զէնիթ – Դինամօ Մ.	0 – 1
Ժալգիրիս – Դնեպր	0 – 0
Դինամօ Մինսկ – Շախտեոր	0 – 0
Սպարտակ – Նեֆթչի	4 – 1
Մետալիստ – Գուրիա	0 – 0
ԴԻՆԱՄՕ Կ. – ԱՐԱՐԱՏ	7 – 0
Տորպեդօ – Դինամօ Թ.	1 – 0

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ՏՈՐՊԵԴՕ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 50–րդ ախոյենութեան երկրորդ հանդրուանին «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն: Մարտ 13–ին տեղի ունեցած հանդիպումին ներկայ եղած են աւելի քան 43 հազար մարզասէրներ: Խաղի սկիզբն իսկ հիւրերը անցած են զրոհի, ջանալով կտրել «Արարատ»ի օդակները իրարու կապող թելերը, չփոթի մատնել տղաքը եւ կարելի չափով չուտ հասնիլ արդիւնքի: Այս ոճը յանկարծակիի բերած է նաեւ հանդիսականները: Բայց «Արարատ»ի տղաքը ընդունած են մարտահրաւէրը եւ իրենց կարգին այնպիսի արագութիւն ցուցաբերած են, որ դժուարութեան մատնած են մրցակիցները: 9–րդ վայրկեանին Պօղոս Գալստեան նշանակած է հանդիպումի միակ գոլը, որ յաղթանակ կ'ապահովէր իր խումբին:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մարտ 17–ի թիւով:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՁԱԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

Սփիւռքահայ ընթերցողը հնարաւորութիւնը չունի մօտէն հետեւելու Հայրենի գրականութեան, քանի որ Հայաստանէն դիրք առանալ դժուար է:

Բարեբախտաբար գոյութիւն ունին սակաւթիւ առանձնաշնորհեալներ, որոնք հնարաւորութիւնը ունին հայրենիքէն գրականութիւն առանալու, եւ Պր. Ժիրայր Մխիթեան այդ առանձնաշնորհեալներէն է: Օգտուելով հետեւաբար իր այդ հանգամանքէն, Նիսի Հայ Մշակութային Միութիւնը խնդրեց իրմէ որ իր ծանօթութիւններէն բաժին հանէ մշակութասէր ունկնդիրներուն ալ, Մարտ 6-ի հերթական բանախօսութեան նիւթ դարձնելով «Սովետական Հայաստանի Արձակ Գրականութիւնը Վերջին Տասնամեակին»:

Իր չահեկանութեան համար առարեւ կուտանք այդ բանախօսութիւնը նոյնութեամբ, ճշդելով միայն թէ հոն յիշատակուած գրագէտները, որոնք ներկայիս իրենց հեղինակութեան տակ կը պահեն հայրենի արձակ գրականութեան մարզը, շատ ալ երիտասարդ չեն տարիքով, ի՛նչ որ կուգայ հաստատել թէ արձակի մէջ անուն եւ հեղինակութիւն ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ է ամբարել կեանքի հասունութիւն եւ լայն փորձառութիւն:

Տ. Հ.

×

Վերջին տասնամեակին գրական նոր անուններ ի յայտ եկան, իրենց տեղը արձանագրեցին արձակին մէջ: Այսպէս, Հայաստան, իրենց ինքնուրոյն դիմագիծերը հաստատեցին կամ վերահաստատեցին Հրանդ Մաթեւոսեան, Զօրայր Խաչատեան, Վարդգէս Պետրոսեան, Պերճ Զէյթունցեան, Յովհաննէս Մելքոնեան, գրական ծածկանունով՝ Գալշոյեան եւ ուրիշներ:

Ցատկանշականը նոր արձակագիրներուն մէջ եղաւ այն, որ անոնք իրական, բարդ եւ բազմակողմանի կեանքին մօտեցան եւ կը շարունակեն մօտենալ, – անոնք, որ կը մնան, – արդիական չունչով: Ասիկա կը նշանակէ պրպտում նոր ճամբաներու, արտայայտութեան նոր միջոցներու, հոգեբանութիւններն ու երեւոյթները բացայայտելու, զանոնք պարզաբանելու այլազան կերպերուն մէջ: Փնտռտուքներու ընդմէջէն: Ոմանց մօտ կարեւոր չէ նիւթը կամ ասոր բնականն, ուղղաձիգ հոլովոյթին պահպանումը: Հիմնականը կը մնայ երեւան հանել մարդկային բարդ յարաբերութիւններուն առաւել կարեւոր դիծը, ցոյց տալ անհատին, տիպարին նկարագիրը՝ հոգեբանութիւնը զուգորդելով կեանքին, առօրեային զուգընթաց, կամ այդ շրջանակին մէջ:

Պատկերը եւ մտածումը տիրական տեղ կը գրաւեն այս պարագային, երբեմն երկուքին, երբեմն մէկն ու միւսին չեշտուած դոյներովը: Այլ, ընդգծուած յատկանշական ուղղութիւնն ալ ա՛ն կը դառնայ, որ նարերը (որոնցմէ շատեր արդէն հին իսկ սկսած են նկատուիլ), իրենց կրական բերքովը կը նախընտրեն մէկդի դնել այսպէս կոչուած պատմողական ու նկարագրական ձեւը, նախապատուութիւնը տալով ուրուագծումներուն: կարեւոր չէ պատմութիւնը, ասիկա նոյնիսկ կրնայ ծառայել պատրուակ՝ ի յայտ բերելու միջավայր եւ նկարագիր, իւրաքանչիւրը իր առանձ կարեւոր դիծերովը: Ուրեմն ո՛չ թէ ամբողջական բնութագրում հեղինակային բացատրութիւններով կամ դիմանկարագրային կերտումներով, այլ թելադրական միտում, այսինքն ըսել հիմնականը, կարճ տպաւորիչ վրձինով: Մնացեալը ձգելով ընթերցողին ճիպին՝ ամբողջացնելու, իր շրջանակին, պարունակին մէջ առնելու համար նիւթը: Օրինակ, ի շարս այլոց, Սահակ Ալաճաճեան, հրաժարեցաւ երկարաշունչ եւ մանուածապատ նախապատմութիւններէ, ընտրեց կարճ եւ սեղմ, շարժուն խօսքը: Ներքին մղումով մէկընդմէջ արծարծեց մեծ տարողութիւն ունեցող խորհրդածութիւնները, *ինչպէս*՝ – Ի՞նչ է հայրենիքը սրբազան զգացմունք ու գաղափար լինելուց յետոյ, եթէ ոչ հողի եւ ժողովրդի միասնականութիւն: Թող հողը մնայ առանց ժողովրդի եւ կը դառնայ անապատ ... թող ժողովուրդը մնայ առանց հողի եւ կը սփռուի աշխարհով մէկ – մեծ վկայ:

Նոր գրիչները ծնած եւ մեծցած ըլլալով ընդհանրապէս Հայաստան, բնականաբար, անոնց ձգտումը կը մնայ իւրայատուկ, այժմէական խնդիրներ հրապարակ դնել: Առանց գունաւորումներու, առանց ճառախօսութիւններու. մարդկայինը եւ ազգայինը կը մնան իրենց մտահոգիչ առարկան, անկասկած: Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին տարիներուն նման, այսօր իսկ գիւրին չեն Հայաստանի առջեւ յայտնուող խնդիրները, թէեւ յաճախ փոխուած: Այսուհանդերձ, ասոնց լուծումները եւ ասոնց ներքին բովանդակութիւնը, – մարդ – հարց կապով, – նոր հորիզոններ կ'ուրուագծեն՝ նորանոր վիճակներ ստեղծելով:

Լուսաւորել այժմու էակին չքեզ նաեւ ասոր կողքին այլանդակ, յաճախ տրամաբանութիւնը՝ այժմու պայմաններուն մէջ:

Ուրեմն հարցը կը մնայ այն, որ հերոսն ու հերոսները միայն իդէալական նկարագիրներ չներկայացնեն, Յարենցի սահմանումով սիրտի փոխարէն ունենան երկիռն, ինչպէս կը պահանջուէր անցեալին, նոյնիսկ ներկայիս պաշտօնական բերաններով, այլ մէջտեղ դան իրենց տառապանքներով, ցաւերով, սեւին եւ ճերմակին մասնակցումով, անպայման սեւը մէկ դասին եւ ճերմակն ալ միւս դասին համեմատելով կամ հակադրելով: Հրապարակ հանեն հեռանկարներ, ձըզտումներ, առանց բառարանային յանկերգերու:

Պարոյր Սեւակն էր, որ կ'ըսէր իր առջեւ, – Թուխսի ժամանակաշրջանն այնքան երկարեց...:

Այս եւ ասոր նման, կամ ասոնց կամ անոնց խօսքերը չեն նշանակեր անցեալի ժխտում, հինէն եկող արժէքներու անտեսում: Այլ կը նշանակեն անցեալը, հինը ընդունելով եւ յարգելով հանդերձ, կեանքին եւ ժամանակներուն մօտենալ նեղկայ աչքերով, այժմու դիմաստուերներու վրձինումով, հարցերու, – առօրեայ, – քննութեամբ: Ինդիրը, ուրեմն միայն մասը վէրքին վրայ դնել չէ եւ ո՛չ ալ նախնական, մակերեսային չօշափումով արատները մէջտեղ հանելն է, այլ ղէպ խաւորաբար, վիճակներու պատկերացումով՝ ղէմքերու հոգեխառնութիւն, մտածելակերպերու այլազանութիւն եւայլն, վէրքին բացայայտումով, զայն սպիացընելու, բուժելու արամադրութիւնը:

Այսպէս, օրինակ, յետ երկրորդ պատերազմեան տարիներուն, զարկ կը տրուի արդիւնաբերութեան, բայց կարծես անկասկած կը մնան գիւղերը, գիւղական չրջանները: Ոմանք նոյնիսկ այն կարծիքը կը յայտնեն, թէ գիւղատնտեսութիւնը դարան գիմապիծը չի պատկերացներ եւ բոլոր գիւղերը պէտք է փոխել քաղաքներու: Մօտաւոր հաշիւներով 530·000 հեքթարէն աւելի հող կայ Հայաստանի մէջ՝ չօգտագործուած վիճակի մէջ: Օրէ օր մշակելի հողերու տարածութիւնը կը պակսի, հակառակ պատկան մարմիններուն ի չանք գրած միջոցներուն: Գնահատելով հանդերձ կատարուածը, բան արժանուն, մեր հայրենիքին այժմու գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկուն առանցքը կը կազմէ պտղաբեր կամ մշակելի հողերուն ընդլայնումի հարցը: Գիւղէն – քաղաք հոսանքին առաջքը պէտք է առնել, իրենց հայ տարբերն ամբացած, յատկապէս լեռնային եւ նախալեռնային գիւղերուն վերաբնակեցումը ապահովել մեզի ծանօթ բոլոր միջոցներով:

Սէրօ Խանպաղեան, Երեւան լոյս տեսնող «Գրական Թերթ» շաբաթաթերթին մէջ, կը գրէր, – Քաղաքներն աճում են անչափ արագ, իսկ գիւղերը դատարկւում են, նոյնիսկ ի սպառ վերանում: Մեր Հանրապետութիւնում արդէն մի բանի տասնեակ այդպիսի գիւղեր կան...: *Գրադէտը կը բացատրէր, թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչ պատճառներով երիտասարդները կը լքեն իրենց գիւղերը եւ կը հաստատուին մերձ քաղաքները ու գիւղերուն մէջ կը մնան գեռ իրենց անցեալի յուշերուն անձնատուր եղած հատ ու կենտ ալեւորները: Մէկ խօսքով գիւղը կը մեռնի:*

Գրադէտ – Թատերագիր Վարդգէս Պետրոսեան, որ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահն է, եւ, իրաւամբ, կը նկատուի մեր ժամանակակից գայտուն դրիչներէն մէկը, «Գարուն» ամսագիրին մէկ, ապա առանձին հատորով լոյս կ'ընծայէ այս չատ կարեւոր հարցը արծարծող «Մենաւոր Ընկուզենին» խորագրեալ պատմուածքը:

Պատմուածք՝ ոչ ընթացիկ իմաստով: Գրադէտը պարպուած, նօսրացած գիւղի մը տրտիւը կ'արձանագրէ կամասարհանի մը թեպարով: Հաստատակամ մնալ եւ չչարժիլ, դէմ դնել դիւղէն – քաղաք զազթին, հեռացումի հոսանքին, վերապրեցընել ծննդավայրը: Տիպարը կը չրջահակէ դէմքերով, որպէսզի տարամերժ ձգտումները զառնան կենդանի, նպատակն, իրենց խոկ ներկայութեամբ եւ կեցուածքով օգնեն հարցին բնութագրումին: Հերոսը, ըսենք թեպարը, հեղինակին մը տրտումներուն վկան կը մնայ՝ արտայայտիչը կը դառնայ:

Գրադէտին արտայայտութեան կերպը կը մնայ պատկերներու, դէպի եւ – դարձ կատարուող անցեալի պահերու, այսինքն՝ երազներու, խոհերու եւ, ասոնց կողքին, հարցադրումներու ուղին: Առասպելներու, աւանդական զրոյցներու չիշատակութեան առընթեր բարախտումներ կը մնան ներկայի զարկերակները, ապագայի յուսադրումներ: Վարդգէս Պետրոսեան կը քանդակէ առաւելաբար բնապատկերներ՝ չրջապատը դարձնելով մըտերմիկ, հոգեհարազատ: Մենախոսութիւն – երկխօսութիւն չարքը կ'ամրողջացընէ դիմագծութիւնը միջավայրին: Եւ հարցը կը մնայ մատուցնութեան առարկայ:

Ահա պատկերաւոր դիծերով գիւղի մը մահը, չրջանի չորա – հինգ այլ երեւոյթներու չարքին.

Կամասարհանը մտաւ տուն եւ ուղիղ գնաց իր սենեակը: Պատին, մեծ, սպիտակ վատման թղթի վրայ Լեռնասար գիւղի ազգաբնակչութեան ցուցակն էր՝ 1946 թուականի դրութեամբ: Հազար ութհարիւր եօթանասունվեց մարդու անուն էր: Ամէն ինչ տեղը տեղին կար ով ե՞րբ է ծնուել Լեռնասարում թէ եկուո՞ւր է, ընտանիք առ ընտանիք՝ երեխաների, հարսների անուններով: Մօտեցաւ, գտաւ Սիրակ Աղայեանի անունը, դիմացը սեւ խաչ դրեց: Նայեց խաչերի ուղղութեամբ՝ վերից – վար, կարգին գերեզմանոց էր: Ով ապրել եւ մեռել էր Լեռնասարում՝ նրա խաչը կարմիր գոյնի էր, կարմիր էր նաեւ նրանց խաչը, որ կամասարեանի կարծիքով, գնացել էին գիւղից, որովհետեւ գործն էր այդպէս պահանջել, գնացել էին – հաստատուել ուրիշ տեղերում ու, եթէ վախճանուել էին, բնական է, թաղուել էին այնտեղ: Սեւ խաչերը «փախստականների» մահն էին վաւերացնում: ... Տխուր նայեց ուսուցիչը. սեւ խաչերը ննջում էին իրենց թուով – դա, ուսուցչի համար, ատելի գերեզմանոց էր: Դառը իմծիծաղ տուեց. գերեզմանոց՝ շիրմաքարեր, որոնց տակ մարդ չկայ...:

Ասիկա հարցին մէկ երեսն է, որովհետեւ, փաստօրէն, իրենց Հայ տարբերն լքուած հայկական գիւղերը ամայի չեն մնար: Մեկնածներուն տեղ, առօք – փառօք տուն – տեղ կ'ըլլան Ադրբէջանցի, քիւրտ խաչնարածները, կամաց – կամաց կը փոխեն գիւղին երբեմնի հայկական դիմագիծը.

Կրկին մէջերում մը այս ուղղութեամբ, դրագէտին գրիչէն. –

Իր սովորական տեղում, խաչքարին թիկնած ծխում էր հովիւ Սուլէյմանը: կամասարեանին տեսնելով, վեր թռաւ տեղից.

– Բարի իրիկուն, մաալում կամասարեան:

– Բարի իրիկուն, Սուլէյման: Լա՞ւ ես:

– Լաւ եմ, ոչխարներս կուշտ կերաւ, խմեցին, տներն եմ արել, որ դիմջանան: Ինչ խոտ է, ինչ ջուր...

Տնից երեխաների ձայներ էին լսւում, մի կին ներս ու դուրս էր անում:

– Ջերո՞ւնք ես, Սուլէյման:

– Հա, մաալում: Տաբերն ընկան, ասացի՝ բերեմ:

– Քանի՞ երեխայ ունես, Սուլէյման:

– Տասնըմէկը, երեքին եմ բերել: Այ-ջիկս մի ամսական է:

– Աստուած պահի երեխեքիդ, Սուլէյման:

– Շնորհակալ եմ, հոգաչափ շնորհակալ եմ: Ախպէրս էլ ուզում էր էստեղ գալ, լաւ էլ տուն էի գտել, կը գար, կողպէքը կը հաներ – կ'ապրէր, վեր կացաւ – գնաց Սիսիան, էնտեղ էլ լաւ – լաւ տներ կան, ասում է: Դուք լաւ տներ էք շինում, մաալում:

Կամասարեանը չպատասխանեց, յետոյ մեղմ ասաց.

– Սուլէյման, էդ բարին շատ զոռ մի անիր, էդ բարը հազար տարուայ բար է:

– Գլխիս վրայ, մաալում, գլխիս վրայ, ներող եղիր: Երեխեքիցս ազիզ պահեմ էդ բարը:

Լաւ էր, որ ասացիր, չգիտէի, հովիւ մարդ եմ:

– Մի օր կը մտնեմ տունդ, Սուլէյման, հիւր կը կանչե՞ս:

– Էդ օրն իմ կեանքի ամենամեծ օրը պիտի լինի, մաալում:

– Դէ, ես գնացի, Սուլէյման:

– Բարով գնաս, մաալում, միւս շաբաթ սպասում եմ:

– Ապրեցիր – տեսնեցիր, Սուլէյման, ապրեցիր – տեսնեցիր:

– Դու մեծ մարդ ես, մաալում, էդ գիւղը ֆո տեղը չի...

Կամասարեանը արդէն հեռացել էր եւ չլսեց հովուի վերջին բառերը:

Մուշեղ Գալշոյեան, որ, գժբախտաբար, զոհ կը զառնայ որսորդական ատկածի, մենք կը նկատենք մեր հայրենի գրականութեան վերջին տասնամեակի անուանի գրողներէն մէկը: Այս առումով չատ չահեկան պրծեր կրնան համարուիլ «Զորի Մլրօն» վիպակը եւ «Հովտունը»:

Առաջինին մէջ կը նշմարենք, թէ ներկայ գիւղին եւ Երկիրին, այսինքն՝ պատմական Հայաստանի մէջեւ կապ կը ստեղծէ՝ առօրեան չարժատպելով անցեալին հետ: Հինին, պատմականին ուրուագծումները կը կատարէ, զանոնք լուսարձակի տակ դնելով, օրուան տրտիին զուգընթաց: Անոր մօտ պատրուակ կը գտնէ հին Սասունցին՝ կապուած իր նոր միջավայրին եւ պայմաններուն հետ:

Ան կը մարմնացնէ այն սերունդը, որ Սասունի լեռներէն կայք կը հաստատէ Ալբպածի լեռներուն վրայ՝ մազապուրծ ազատելէ եաք սպանդէն: Անոր մօտ, պատմական թէ ենթագիտակցական լարումով վերյիշումը կը կատարուի անցեալին: Զաւակը գօրակոչի ենթարկելու համար դէպի Երեւան առաջնորդող Սասունցին, մենախօսութեան կամ երկխօսութեան ուղիներով ամէն քայլափոխի, ամէն առիթի դէպի յետ – զարձ եւ, երեւոյթները, վայրկեանին եւ ասոնց յուշերուն ապաւինելով եւ, մանաւանդ, գեղջուկի ողջախոհութեամբ մեկնաբանելով, դէմքերը ապրեցնելով իրենց առօրեայ կշռոյթով եւ պահպանք գետեղելով իրարզարձութեանց չրջանակին մէջ ոչ միայն կը կերտէ կոթողածը, այլեւ զայն չարժ վիճակի մէջ կը դնէ: Արձակագիրը նեղկայէն անցեալ եւ անցեալէն նեղկայ փոխանցումները կը կատարէ տրամաբանական կապով:

Ընթնք, թէ արձակագիրը կը նախընտրէ քիչ խօսքով, նկարագրական եւ պատմողական դուստ թափով նեղկայացնել իր տիպարներուն հոգեբանութիւնը, տալ հինին եւ նորին տարբերութիւնը, իրարք, ըմբռնում, նկարագիր: Ահա օրինակ մը:

Մերոյի տղան՝ Յարութ, քաղաքին պերպերգին, անչուշտ իր նահապետական օճախը, ամուսնացած է արդէն եւ ունի իր կնոջ հետ, որպէսզի նեղկայացնէ զայն իր ծնողքին: Նորատի հարսը տան մէջ կանգնած՝ դէմ – յանդիման կը դտնուի Սառէի, Յարութի մօրը. –

«...Սառէն ձեռքերը ծալած կրծքին, վիզը թեքած նայում էր: Միեչեւ Մերոյի վիզը թեքած նայում էր՝ ծածկալը հայեացքով շարունակել էր՝ ծածկել աղջկայ փէշերն ու ծնկները, նոյն ծաղկաւոր չթից մի թզաչափ թեւ էր պրելի զգեստին, ծածկել թեւատակը, մի պատառ կտրել ոտնամանների կրունկից, կրունկը մի բիչ հաստացրել, յօգերից պակասած մազերը վերադարձել, սրբել շրթնաներկերը, եղունգները կտրել էր... եւ հիմա Սառէի հայեացքը սանրի նման ատամների պէս խնամուել – մնացել էր աղջկայ զգգգուած սեւ մազերի մէջ»:

«Բովտուն»ը, Հայաստանի քարքարոտ

տարածութիւնները մշակելի, բնակելի դարձնելու ճիգը կը յայտնէ: Գիւղացի – ներ են բոլորն ալ, ամէն մէկը իր ուղղութեան հետեւող, հետամուտ, տենչերը ա– ռնչակցող· ասով հանդերձ միասնական ձեռնարկի մը լրջագործման կը լծուին: Պատկերները տարուստ կը մնան, հոգեբանութիւնները կը ներկայացուին առանձին պիծերով, որոնք ամբողջական կը դառ – նան վէպին կամ վիպակին վերջաւորութեան:

Հրանտ Մաթեւոսեանի մօտ եւս նկատելի կը մնայ հայրենի պլուզը, իր ծնողը, պապայրը, մէջավայրը, իր մոայլ եւ լուսպիտակ երեսներով, տիպարներով, առանց այսպէս ըսած զրպանի եւ բարոյական հայեացքներով, ըմբռնումներով:

Արուեստի ժամանակակից ձեւերուն, – վէպ – վիպակ, – կառոյցներուն միասնականութիւնը կ'աւարտէ տարրերը եւ չատ յաճախ անսպասելի մակարդակներով: Բայ բնագրերին հոսանքին մէջ կը ձնին հատու խօսքերը, երբեմն իրեն, երբեմն ալ տիպարին ձայներով: Անոր մօտ բնութիւնն ու անհատին կապերը կը չափակապին, հողը կը դառնայ ո՛չ միայն կեանքի մը, կենցաղի մը յենարան, այլեւ սերնդագործութեան առաջակ: Օրինակ կ'առնենք անոր «Գոմէշը» վիպակը: Կղ գոմէշ մը, սեռային բնազդով, իր ածուն կը փնտռէ: Այդ չատ բնական ճամբով Մաթեւոսեան կը ճամբորդէ Հայաստանի ներկայ տարածքին վրայ եւ Գոմէշին ընդմէջէն, անոր աչքերուն մէջոցով կը դիտէ բովանդակ Հայաստանը, ասոր գաշտանկարները, մարդոց կենցաղը եւ վարուելակերպը, կը փորձէ պատկերացնել փոխներթութեանց ենթարկուող ժամանակները: Մարդիկ, որ բնութենէն կը կարուին՝ երկիրին ճարտարարուեստականացումին հետեւանքով: Եւ ասոնց ընդմէջէն կը բնութագրէ իրականութիւն մը, որ կուգայ ցեղագրական պատճառներէ, վերապրելու առողջ ձգտումէն: «Գոմէշ»ը, անկասկած, կը ներկայացնէ Հայ ժողովուրդը, ասոր աւանդութիւններով, բարքերով, տեսլականներով, յոռի կամ ո՛չ վիճակներով:

Մաթեւոսեան կը սիրէ փնտռել՝ յան – դուգն կեցուածքներով, նուագա տիպարներն իսկ կը լուսարձակէ մեծ իմացականութիւններով: Եղեռնին հետ նորը, վերակենդանացնող հաւասար չափանիշերով տեղ կը գրաւեն անոր մօտ: Առիթով մը ըսել կուտայ իր հերոսին բերանով.

– «Մարդ չպիտի լինի էնքան քաղցր՝ որ կուլ տան, չպիտի էնքան դառն լինի՝ որ թքեն: Քեզ կուլ են տուել եւ գովում են, գաւակս, բեզ կուլ են տալիս: Ասում են խիղճը գիտե՞ս երբ է գեղեցիկ – երբ գազանի մէջ է: Քոնը խիղճ չի, խեղճութիւն է»:

Մաթեւոսեան միշտ տագնապող զրպոյն է, միշտ պայքարի պիծերուն վրայ: Ան այս ճամբով, կուսակէր զրպոյը կը մնայ, ինքն իրեն համար փորձառութեան ընդարձակ դաշտ մը ստեղծելով՝ ներհայեցողութիւն ունեցող պահերով:

Զօրայր Խալափեան կը սիրէ պատկերացընել գժուարութիւններով լեցուն կեանքը, յամառ մարդիկը, առանց ասոնց բացարձակ դոյութիւնները ստեղծելով: Այդ կեանքը կարելի կ'ըլլայ փոխանցել յաջորդներուն, ապահովաբար աւելի դիւրին պայմաններու մէջ ապրողներուն:

Հեղինակը ոչ միայն կ'ապրի այդ տիպարներուն կեանքով, այլեւ կը ստիպէ, որ մենք ալ ապրինք եւ զգանք ասոնց կեանքը, թափանցենք անոնց հոգիներուն խորքը: Գրողը, այս պարագային յարաբերութեանց սկզբունքով կ'անդրադառնայ իր անմիջական միջավայրին՝ գիւղին, օրուան իրականութիւնը տեւաբար մտաեւեռում ունենալով: Այլ խօսքով անցեալի զէպքերը, զէմքերը կը գուդրդ ներկային հետ: (Որտե՞ղ էիր, մարդ Աստծոյ):

Ահա կարճ պատկեր մը, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու: Բժիշկ Եսայեան, որ պիւղէն – երեւան երթալով տարիներ չարունակ հոն աշխատած է, երբ երեւանէն գիւղ կը վերադառնայ եւ կը մեռնի, իր տապանաքարին վրայ կ'արձանագրեն, – «Գրել էին աճուրը, ազգանունը, ծննդեան եւ մահուան թիւը: Իսկ ի՞նչ է եղել այդ երկու թուերի միջեւ: Մի փոքր գիծ էին գրել, իրք ոչինչ չի եղել»:

Ուրեմն աննպատակ, կորսուած կեանք:

ԺԻՐԱՉՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՖԼՈՐԻՏԱ

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՁԱՇ

Ֆլորիտայի Ֆորթ Լաուըրտէյլ քաղաքի «Լմպըսի Սուիթ» պանդոկին մէջ, Փետրուար 7–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը ի նպաստ Ս. Կարապետ վանքի շինութեան: Արդարեւ, ծրագրուած է կառուցանել «Ս. Կարապետ վանք» անունով ազգային, կրթական եւ մշակութային կեդրոն մը: Ներկայ եղած են թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Արեւմտեան թեմի առաջնորդ՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, բարեբար Սարգիս Սոզանալեան, Տիգրան Թոսպաթ, զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ 400–ի հասնող բազմութիւն մը:

Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հոգաբարձութեան առենապետը՝ Սարգիս Պօղոսեան, ի մէջ այլոց նշելով· – «Ֆլորիտայի Հայութեան երազն է որ կ'իրակացնանայ, Հայապահպանման օճախ մը եւս կը հիմնուի այս ափերուն, մեր գաւակները պիտի ներշնչուին մեսրոպագունչ հայ ոգիով եւ վառ պիտի մնայ մեր սուրբ խորանի Լուսաւորչի անմար կանթեղը»: Ապա առած է Տաթեւ Արք. Սարգիսեան եւ ըսած· – «Չեմ դիտեր թէ պատմութիւնը ապագային ի՞նչ պիտի արձանագրէ այս երեկոյթին մասին: Կը հաւատամ որ այս օրը պիտի յիշատակուի հիմնական երկու երեւոյթներու համար· – Ա) Ֆլորիտայի հայ գաղութը այսօր մին եւ ամբոր կը ստանայ, ձեւ եւ կերպարանք կ'առնէ, չօշափելի իրականութեան կը վերածուի: Ցետ այսօրիկ Հայը իւրայատուկ դիմագիծ եւ ինքնատիպ հոգեկանութիւն պիտի զգենու՝ իր եկեղեցիով, դպրոցով, եկեղեցական եւ մարզասիրական իր կեդրոններով: Բ) Կազմակերպուած դպրութ մը ըլլալը ինքնանպատակ խոչոր մը չէ: Մեր այս ճիգերը նպատակ մը ունին՝ Հայուն կեանքը այս ափերուն իմաստաւորել այնպէս, որ մենք մանուկից զառնանք թէ՛ այս երկրի իրագործումներուն եւ թէ՛ թաի ու թռիչք տանք յաջորդող սերունդներուն որ իրագործեն մեր ժողովուրդին մեծ երազը»: Երջանիկ հոգեւոր հովիւ Շահէ Վրդ· Փանոսեան իր խօսքին մէջ չնորհաւորած է բարեբարին ծննդեան 39–րդ տարեգարձը, որ զուգադիպած է այդ օրուան հանդիսութեան:

Օրուան առիթով իր մտածումները փոխանցած է առաջնորդ Մեսրոպ Արք· Աշճեան, նշելով· – «1915 Ապրիլ 24: Հայ ժողովուրդի պատմութեան սեւ եւ սըրտմաղոն թուականը, երբ մեծ ոճիրը դործուեցաւ եւ աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն Հայեր՝ կին, մանուկ, ծերկեր երախայ, ծերունի եւ կաշմբուռն երիտասարդ՝ անցան մահուան ճամբաներէն: Այդ մէկ ու կէս միլիոնին հետ մենք կորսնցուցինք հազարամեայ մեր մշակոյթը: Այն ինչ որ Հայը ստեղծած էր իր հողերուն վրայ, այն ինչ որ հայ հոգիին երգն էր եւ հայ սրտին բարախումբ՝ կորսուեցան, փըճացուեցան, սպաննուեցան: Թշնամին ոչ միայն ջարդեց մէկ ու կէս միլիոն Հայ, այլեւ սպաննեց հայ երգը, հայ ձեռագիրը մատաղաթը, հայ ճարտարապետութիւնը: Այս բոլորին հետ՝ 3500–է աւելի վանք ու եկեղեցի: Ամէն ըլլուն վրայ՝ վանք կար, ամէն գիւղի մէջ եկեղեցի ունէինք: Բոլորը քանդուեցան: Քանդուեցաւ նաեւ Հայոց ամէնէն սրբազան ուխտավայրերէն «Մշոյ սուլթան Ս. Կարապետ»ը: 1915 Սեպտեմբերին՝ թուրք կառավարութեան թելադրութեամբ, զերման սպաներ ըմբռնեցին Ս. Կարապետը, որմէ մնայ քանի մը պատկեր, երդի պատառիկներ եւ կարօտը հայ սրտերուն, որոնք ալ չկրցան լսել՝ «Ես Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետ»:

«Ջարդերէն ճողոպրած Հայու բեկորներ ցրուեցան աշխարհով մէկ, եւ որը ու այրի բազմութիւններ կրցան նոր կեանք ստեղծել իրենց համար: Հայաստանի մէկ փոքր մասին վրայ ծլեցաւ ու ծաղկեցաւ Հայոց Հանրապետութիւնը, եւ այսօր կը չարունակէ իր ծագկումը՝ արուեստի եւ դիտութեան բնագաւառներուն մէջ չքեղ իրագործումներ արձանագրելով: Գաղութներու մէջ ալ Հայու բեկորներ իրենց կեանքը սկսան Սուրիա – Լիբանանէն մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկաները: Սիսի կաթողիկոսարանը կործանեցաւ, բայց Նոյ կաթողիկոսութիւնը նոր կեանք մը ունեցաւ Անթիլիասի մէջ եւ իր Դպրե – վանքով այսօր կը ծառայէ համայն Հայց· Եկեղեցիին: Ամերիկայի մէջ, Հայը կառուցեց աւելի քան հարիւր եկեղեցիներ, 25 ամէնօրեայ վարժարաններ, 15 թերթեր կը տպուին, 20–է աւելի ակումբներ կը գործեն, մարզական, մշակութային, բարեսիրական աշխոյժ կեանք ունի: Մեր թեմը, անցեալ տարուան ընթացքին, եկեղեցաշինութեան արշաւի մը մէջ էր, եւ մենք երջանկութիւնը ունեցանք հիմերը գնելու, օրհնելու եւ օծելու Հայատառնեայց եկեղեցիները Վանքուվըրկին՝ Նիւ – Եորք, Շիքակօ ու Թորոնթօ: Բայց այս բոլորին հետ եւ ասոնց կողքին՝ յատուկ խմաստ ունի մեզի համար, ծնունդը Ֆլորիտայի «Ս. Կարապետ» վանքին:

«Որովհետեւ, սովորական խմաստով եկեղեցի, դպրոց, սրահ կառոյց մը չէ որ մարմին կ'առնէ: Այլ, չատ աւելի մեծ եւ յանդուգն նախաձեռնութիւն մըն է, «Ս. Կարապետ Վանք» անունով, եւ որ ոչ միայն պիտի վերապրեցնէ Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետը, այլեւ պիտի ըլլայ ամերիկահայութեան համար հոգեւոր եւ մշակութային կեդրոն մը:

«Վանք մը՝ որ վազը վարդա պիտի հանդիսանայ եւ ուխտավայր իբրեւ իրեն բերկ հազար – հազար Հայեր, որոնք պիտի ըսեն իրարու՝

«Սուրբ Կարապետ պիտի երթանք»:

«Անիկա իրականութիւն պիտի դառնայ դիխաւորաբար նախաձեռնութեամբը մէկ Հայու՝ Պր· Սարգիս Սոզանալեանի: Մէկու մը որ 7 – 8 տարեկանին հօրմէն որբ մնաց, բայց Հայ մօր չունչին տակ մեծցաւ, կեանքին մէջ յաջողեցաւ եւ իր երազը կ'ուզէ բաժնել ուրիշներուն հետ, եւ կառուցել իւրայատուկ վանք մը, իր քաջ յանդուգն, բարի եւ բարեգործ սըրտին արդասիք իրրեւ»:

Ապա Առաջնորդը ներկայացուցած է կառոյցին ծրագիրը· –

1·– Եկեղեցին: 2·– Հովուատուն՝ Վանքը: 3· – 150 ծերունիներու համար հանդստեան տուն՝ երեք յարկի վրայ: 4· – 10 յարկաբաժին տուներ, առանձին բնակութեան համար: 5· – Մարզա – մշակութային կեդրոն՝ որ պիտի ունենայ դպրոց, զրադարան, սրահ եւայլն: 6· – Պասքէթպոլի, Ֆութպոլի եւ թենիսի դաշտեր: 7· – Զիարչաւարան:

Եկեղեցւոյ կողքին, համալիրը պիտի ունենայ կարգ մը չինութիւններ՝ որոնք աղբիւր պիտի ըլլան ներշնչումի: Այսպէս, հոգեմատին վրայ պիտի չինուի արուեստական լիճ մը՝ Վանայ լճին ձեւով, եւ Աղթամար կղզիին նմանութեամբ կղզեակի մը վրայ պիտի բարձրանայ Նահատակաց յուշարձանը: Իսկ հոգեմատի չորս տարբեր անկիւններուն պիտի կանգնուին չորս աղբիւր յուշարձաններ՝ ի յիշատակ չորս քաղաքներու, որոնց ժողովուրդը 1915–ին հերոսաբար պաշտպանեց ինքզինք եւ փրկեց հայութեան պատիւը: Չորս աղբիւրները պիտի կառուցուին՝ Մուսա տաղի, Համընի, Վանի եւ Շապին Գարահիսարի անուններով: Թէ՛ նահատակաց յուշարձանը, թէ՛ աղբիւրները մրցումի պիտի զրուին, եւ արուեստագէտներ պիտի հրաւիրուին իրենց մասնակցութիւնը բերելու սոյն մրցումին: Մեսրոպ Արք· յայտնելէ ետք թէ Հանգուստեան Տունը պիտի կոչուի Մարիամ Սոզանալեան, բարեբարին մօր անունով, «Կիլիկեան Իշխանուհի» չքանչանով պատուած է զինք:

Ապա առնելով Սարգիս Սոզանալեան յայտնած է թէ ինք ուրախ է, որ առիթը ունի իր ազգին տալու այն՝ ինչ որ առած էր ազգէն ու մօրմէն: Պատմած է թէ ինչպէս, երբ Պէյրութի մէջ հաց կ'ուտէին, իր մայրը քանի մը պնակ կը պատրաստէր եւ կը յանձնէր իրեն, որպէսզի տանի եւ բաժնէ ծանօթ եւ կարիքաւոր դրացիներուն, բարեկամներուն: «Այս կիսելու ազնիւ ոգին առացայ մօրմէս եւ կը ջանամ կիրարկել կեանքիս մէջ» ըսած է ան ու աւելցուցած· – «Ես ու ընտանիքս չենք ուզեր մենաշնորհի վերածել Ս. Կարապետը: Զեմէ ամէն մէկը պէտք է մասնակցի, քար մը դնէ այս շէնքին: Շատերը տոլար մը, ամիսը տոլար մը, տարին մէկ տոլար· բայց տուէ՛ք, եւ մաս կազմեցէք: Ամէնէն անոյշ բանն է»:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են երդիչներ Մանուէլ Մկրտչկիչեան, Լեւոն Գաթրճեան եւ Յովիկ Գրիգորեան, ինչպէս նաեւ դաշնակահար Ժաք Գոճեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կիրակի, Մարտ 15–ին, Վարդանանց հերոսամարտը ոգեկոչուեցաւ Հայկազեան միօրեայ վարժարանին աշակերտութեան կողմէ, Լիոն, Ազգային Տան սրահին մէջ:

Այս տարեշրջանին, չուրջ հարիւր տղաք ու աղջիկներ – այգեան միայն ... – կը յաճախեն հայերէն լեզուի պատմութեան եւ կրօնքի դասարանները: Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ, բազում տարիներու վաստակ ունեցող Տիկին Գայթանճեանի կողքին, Գասապեան, Պահատուրեան, Մխոեան եւ Տէօվլէթեան Տիկիններէն: Բոլորն ալ ջանք չէին խնայած պատրաստել տալու, իրենց աշակերտուհին, ներկայանալի յայտագիր մը եւ յաջողած էին:

Բանալով ցերեկոյթը, Ազգային Միութեան դործօն վարչականներէն Ռօպէր Տօնիկեան յիշեց, Փրանսերէն, ամփոփ կերպով, Տօնին նշանակութիւնը հայութեան համար ու բարեւեց ներկայ ժողովուրդը՝ որուն մէջն էին Ազգային Միութեան նախագահ՝ Ռիչար Կազարեան եւ նաեւ՝ իրանահայ իր կնոջ հետ, իտալացի արուեստագէտ Անսէլմօ՝ որ հայութեան ծանօթ է եղեռնէն ներշնչուած իր նկարներով: «Պոռթկում մը բըռնութեան դէմ», այսպէս կ'անուանէ Անսէլմօ իր ստեղծագործութիւններուն այդ չարքը:

Վերադառնալով հանդիսութեան, նըշենք, նախ, որ դեռատի դերակատարներու առողանութիւնը, հայերէն, լաւ էր ընդհանրապէս, ինչ որ մենք չատ կարեւոր կը նկատենք այսպիսի օր մը: Տեսանք եւ ունկնդրեցինք բեմական պատկերներ եւ արտասանութիւններ, բոլորն ալ հայերէն, բոլորն ալ կապուած Վարդանանց հերոսամարտին:

Տիկին Գայթանճեան լաւ գաղափարը ունեցաւ բացատրելու ներկայ ժողովուրդին թէ ո՛վ էր Եղիշէ առանց անոր, թէ բեւս պիտի չունենայինք այսօր հաւաստի ծանօթութիւններ Աւարայրի պատերազմին մասին: Խումբ մը աշակերտներ արտասանեցին Ռափայէլ Պատկանեանի «Եղիշէ»ն:

Հանդիսութեան կիսուն, կրթական մարմնին կողմէ Գեղամ Կանանեան ընդդրծեց իր աշխատակիցներուն, ուսուցչական կազմին, տեղական զանազան միութիւններուն զոհողութիւնները ի նպաստ դպրոցին գոյատեւման չեզոտեց հայերէնի ուսուցման կարեւորութիւնը Սփիւռքահայուն համար՝ երբ ան զրկուած է իր ոտքերուն տակ ունենալէ հայրենի հողը: Անդամ մը եւս կրկնեց ամէնօրեայ դպրոցի մը անհրաժեշտութիւնը:

Հանդէսը փակեց Իսահակ Խաչակիր քահանայ Հէքիմեան, ընդէլ վերջ պատմականը Վարդանանց զոյամարտին եւ Հայաստանի քաղաքական վիճակին, հինդերորդ դարուն:

Տեղին է նշել Իսահակ Խաչակիր քահանային ցոյց տուած արամադրելութիւնը հանդէպ համայնքին: Առաւօտուն, իր մարզած մանկական երգչախումբը կատարած էր Ժամերգութեան մեծ մասը:

Վարդանանց ոգեկոչութիւնը առիթ եղաւ նաեւ, կէսօրին, հաւաքական ճաշի մը՝ զոր պատրաստած էին, ինչպէս յիշեց Գեղամ Կանանեան, Տիկնանց Միութեան անդամուհիները, իրենց սովորական անձնուիրութեամբ:

Հայկազեան վարժարանին տեղւոյն միութիւններուն զով զոած համակրանքին մէկ արտայայտութիւնը եւս՝ «Նարեկ» երիտասարդական խմբակցութիւնը երկու հազար ֆրանք նուիրեց անոր այս հանդէսին առթիւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ս· ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Զորեքշաբթի, Մարտ 25, երեկոյեան ժամը 7–ին, Ալֆորվիլի Ս· Փօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Հրոմի Խաղաղական եւ Հանդստեան ժամերգութիւնները: Հանդիսէն ետք՝ առուր պատշաճի քարոզ:

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
et
L'ASSOCIATION CULTUELLE
DES ARMENIENS DE CHAVILLE

"OPERATION NEMESIS"

de
JACQUES DEROGY
Présentation, dédicace et débat
Soirée sous la présidence effective de
Mr. M. HOULIER
Maire de Chaville
Conseiller Général des Hauts-de-Seine
Vendredi 27 Mars à 20 h 45
Dans les salons de l'Hôtel de Ville
1456, ave. Roger Salengro — CHAVILLE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՁԱՇ

Կապոյտ Ծաչէի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ի յիշատակ իր Հանդուցեալ բնակերուհիներուն, Կիրակի, Մարտ 29, եւ արարողութենէն ետք՝ Ճաշ ժամը 13–ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Բոլոր բնակերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ալեփոս Մարգարեանի մահուան առթիւ Ս· Մեսրոպ կրթարանը փոխան ծաղկեպսակի առացած է – Եան'ց Քլէօպ 1·000, Տէր եւ Տիկին Կ· Տէր – Յովհաննէսեան 500 Ֆ·:

Տիկին Էկլաթիճի ժամկոչեանի մահուան առթիւ Տիկիններ Մ· Գումբուճեան եւ Մ· Քէպէճեան 100–ական Ֆ·:

VIENT DE PARAÎTRE

L'HOMME DE TOKAT

André SERNIN
Ed. France - Empire

Vente exclusive à la librairie
VENDOME
16, rue de Chateaudun — Paris 9e

L'auteur a dédié ce livre à son ami Edouard Khederian, dont les souvenirs constituent la source essentielle de son récit.

ՀԱԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Զորեքշաբթի իրիկունները ժամը ճիշդ 6–ին, Հոկտեմբի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի առուր պատշաճի քարոզ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.–

Զորեքշաբթի, Մարտ 25, Միջնեփին՝
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ԲՀՇԾ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 1՝
Քարոզիչ՝
ՂԵՒՈՆԴ ԲՀՇԾ· ՍՄՄՈՒՆՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 8՝
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ԲՀՇԾ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
et SOLIDARITE FRANCO-ARMENIENNE
vous invitent

à une

REUNION D'INFORMATION

le 27 Mars à 21 heures
à la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12 14, rue Saint Bazile — 13001 Marseille

Thème :
«LA QUESTION ARMENIENNE AU PARLEMENT EUROPEEN»
avec la participation de :
Christian DER STEPANIAN (S. F. A.)
Rose - Marie FRANGULIAN (C. D. C. A.)

Entrée libre

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

GRANDE SOIREE
du Collège arménien
SAMUEL - MOORAT

LE 28 MARS à 20 H
dans les salons de l'Hôtel NIKKO
(parking assuré)
61, quai de Grenelle, Paris 15e

animée par l'orchestre GAYDZAG

✻ GRANDE TOMBOLA ✻
1er prix : une voiture Peugeot 205

avec la participation de :
Henri VERNEUIL
Patrick DEVEDJIAN
(Député-maire d'Antony)
Aïda et Georges GARVARENTZ

Pour les réservations, téléphoner au bureau du collège : 45. 34. 68. 28

LE DIMANCHE 29 MARS A 18 h 30 PRECISES

L'ECOLE

TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*

KATCH NAZAR

COMÉDIE MUSICALE D'APRÉS UN CONTE ARMÉNIEN

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 - PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES : CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

---

2 SEJOURS EXCEPTIONNELS

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE

ASCENSION
4 jours en Normandie
Les 28, 29, 30 et 31 Mai.

PENTECOTE
3 jours en Normandie
Les 6, 7 et 8 Juin.

Départ de l'autocar :
Jeudi matin
Samedi matin.

Maire de CLAMART — 7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne — 8 h
ALFORTVILLE- Place Carnot — 8 h 30
GARE ST. LAZARE -
25, rue de Rome — 9 h

Voyage, séjour en pension complète et excursions jusqu'ou MONT SAINT MICHEL

Participation aux frais :
ASCENSION : 430 Frs.
PENTECOTE : 380 Frs.

Renseignements et inscriptions :
— 39 - 85 - 36 - 53 —

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente

le Prof. GERARD DEDEYAN
qui nous parlera de

"UN GENERAL ARMENIEN AU SERVICE DE BYZANCE : MLEH LE GRAND (Xe siècle)"

le Vendredi 27 Mars à 20 h 30
au Centre Culturel Saint Mesrob
10 bis, rue Thouin — 75005 Paris

A travers le portrait de ce personnage, le Professeur Dédéyan fera vivre pour nous, avec le talent que nous lui connaissons, une page de l'histoire des Arméniens à l'époque médiévale.

N.B. — Un repas est prévu à 19 h 30. Merci de vous inscrire à l'avance en téléphonant au Centre : 43 - 26 - 50 - 43 (après-midi) ou à la Paroisse Sainte Croix 42 - 78 - 31 - 93.

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հ· Մ· Ը· Մ· – Փարիզը կը կազմակերպէ պասքէթ պոլի դասընթացք մը (ըթաժ), 12–էն 16 տարեկան պատանիներու համար, 11–էն 18 Ապրիլ Արժանթանի մէջ (Օրն՝ Մանչ):

Ծախքերու մասնակցութիւն 1·100 Ֆր·, որ կ'ընդգրկէ ճանապարհի, մարզական պարծունէութեանց, լոզարանի, պատսնեռու, ապահովագրութեան, բնակութեան եւ ճաշերու ամբողջական ծախքերը:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մարտ 31:

Բոլոր տեղեկութեանց համար դիմել՝ Տիկին Գարամանճեանի:

Հեռաձայն· – 43 – 80 – 62 – 74

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1987 – 1988 *ուսումնական տարեշրջանին Հայաստանի բարձրագոյն ուսմանց նախարարութիւնը երկու տեղ յատկացուցած է Ֆրանսահայ ուսանողներու համար:*

Թեկնածուներէն կը խնդրուի իրենց դիմումնագիրը, կարճ ինքնակենսագրականով մը ուղարկել հետեւեալ հասցէին.–

UCFAF
6, cité Wauxhall, 75010 Paris

մինչեւ 1987, Ապրիլ 15 :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
25
MERCREDI
25 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.451 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.451

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. Լ. ՆՈՐՄԱՆԴԻՆի կեանքը վերուծած կը նկատուի, քանի որ Երկուշաբթի օր տեսոյլի մը միջոցաւ, Ֆրանսայի պատասխանատուները կը հաստատէր որ պինգը մեռցնելու համար չկայ այլեւս (պայմանաժամը վերջ կը դնէր երեքշաբթի օր)։ Կ'ըսէր նաեւ թէ առողջական վիճակը լաւ է եւ հարց չկայ որ ելեքշընի։ – «Ֆրանսա չէզոք դիրք մը պիտի բռնէ Իրան – Իրաք պատերազմին մէջ եւ ուշադիր ըլլայ որ այդ պատերազմը վերջ գտնէ այլեւս զէնք չտալով ո՛չ մէկուն, ոչ միւսին»։ Միւս կողմէ, իսլամական – ծիսական յայտնեց թէ իր ձեռքը եղող ամերիկացի այն չորս պատանդներէն մէկը մահամերձ է։ Կ'առաջարկէ զայն փոխարինել իսրայէլեան բանտերը գտնուող 100 բանտարկեալներու հետ։ Իսրայել բացարձակապէս մերժեց։

ՋԱՏի մէջ, Հիսէն Հապրէի ուժերուն կողմէ Ուաահաումի օդանաւային կայանին վերազրաւումը ծանր հարուած մըն է Քաատաֆիի համար։ Ցոյց կուտայ նաեւ որ չատեան ուժերը վճռած են յարձակման անցնիլ լիբիական բոլոր կայաններուն դէմ։ Քաատաֆի ալ արդէն, չատ վստահութիւն չունի իր բանակին վրայ եւ կը սպառնայ Վաշնկտընի Ուախին միանալ եւ թոյլ տալ որ խորհրդային հիւլէական հրթիռներ դեռեղուին Ժամահիրիա։

ՄԻՕՆԱԼՆԿԼԱՏՊԱՒԻի անդլիական ուժերու կեդրոնատեղիին առջեւ պայթած է թակարդ – կառք մը։ 50 հոգի վիրաւորուած են, կառքը ճիշդ սպաներու ճաշասրահին (մէս) առջեւ դրուած ըլլալով։ Ոճրափորձը տեղի ունեցած է Երկուշաբթի գիշեր եւ Երեքշաբթի առտու դեռ ոչ ոք տէր եղած էր, բայց խուալացի զօրավարին սպանութենէն ետք, այս նոր արարքը հակա – Եւրոպա ահաբեկչութեան վերազարթնումի նշանը կը նկատուի։

ՆԻՄի քաղաքապետարանին մէջ չատ ծանր միջադէպեր պատահած են առջի գիշեր, երբ չուրջ 200 ցուցարարներ կը դրաւէին քաղաքապետարանը։ Ապահովութեան ուժերը կը միջամտէին քաղաքապետին իսկ դիմումին վրայ եւ արտասուաբեր ձեռնառումբերէն խուսափելու պահուն է, որ էֆ – էֆ 3–ի լրագրող մը երկաթէ ձող մը կը ստանար գլխուն ցուցարարէ մը, եւ ծանրօրէն վիրաւորուած հիւանդանոց կը փոխադրուէր։ Գործադուլեներէն ետք, կը պարզուէր որ լրագրողը մէկ աչքը կորսնցուցած է։

ՎԻԼի ՊՐԱՆՏ հրաժարեցաւ Ընկերային Դեմոկրատ իր կուսակցութեան նախագահի պաշտօնէն, զոր կը վարէր 23 տարիէ հետեւեալ մը պատճառաւ։ Ինչպէս կրնաք կռահել, Պրանտ կուսակցութեան բանբեր նշանակած էր 23 տարեկան, դեռ ոչխակ դէրմանահպատակ հելլենուհի մը, որ նշանուած էր պահպանողականի մը հետ։ Կուսակցութեան «նահապետը» չէ հանդուրժած որ իր կուսակիցներէն չատեր զինքը քննադատեն եւ նախընտրած է քաշուիլ։ 74 տարեկան, Պրանտ նաեւ հայրն է իր երկրին Օսթփոլիթիքին, այսինքն Արեւելեան Միութեան հետ մօտեցման։

ՑՈՑՆ ԳՆԴԱՊԵՏ մը ինքզինքը կախած է բանտին խուցին մէջ։ Անձնասպան ըլլալէն քիչ առաջ, ամէնօրեայ պատյտին ընթացքին, Անկելիս, 75 տարեկան, բացած էր իր 16 բանտակիցներէն մէկուն. – «Եթէ մեզմէ մէկը ինքզինքը չզոհէ, հոսկէ երբեք դուրս չենք ելլեր»։ 12 տարի է որ յոյն զինուորականները բանտ են եւ ոչ մէկ հեռաբերութիւն կայ իրենց հանդէպ։

ԿԱՐի ԳԱՍՊԱՐՈՎ ճատրակի համաշխարհային ախոյեանը պարտուած է, Երկուշաբթի օր, 15 տարեկան Վրացիէ մը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 17 – 19)

ԳՐԱԿԱՆ ՏԱՍՆՕՐԵԱԿ ԵՂԻՇԷ ՁԱՐԵՆՑԻ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ՄԱՐՏՈՒՆԻԻ ՄԷՋ

Մարտունիի ուսումնական հաստատութիւններու, ձեռնարկութիւններու եւ մշակոյթի տուներու մէջ տեղի ունեցած է Եղիշէ Ձարենցի 90–ամեակին նուիրուած գրական տասնօրեակ մը, որու ընթացքին տրուած են դասախօսութիւններ, արտասանուած են բանաստեղծութիւններ, կազմակերպուած են գրական երեկոյթներ ու ցերեկոյթներ եւայլն։ Վերջին օրը, միջնակարգ դպրոցի «Եղէգն» գրական ակումբի անդամները ներկայացուցած են՝ «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» գրական – երաժշտական յարադրանքը։ Ձեռնարկներուն մասնակցած են Հայաստանի անուանի գրողներ, քննադատներ, բանաստեղծներ եւ արուեստագէտներ։

***

«ԽՆՁՈՐԻ ԱՅԳԻՆ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԱԾ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԷՋ

Արարատի մէջ տեղի ունեցած է «Հայֆիլմ» արուեստանոցի նկարահանած «Խնձորի այգին» չարժանկարի անդրանիկ ցուցադրութիւնը։ Այս առթիւ ներկայ եղած են նաեւ չարժանկարի դերասանները՝ Սօս Սարգսեան, Վլադիմիր Մարեան, Ազատ Շերենց։ Անոնք ժապաւէնի ցուցադրութենէն ետք խօսած են իրենց ծրագիրներուն եւ «Խնձորի այգին» չարժանկարի պատրաստութեան եւ նկարահանման աշխատանքներուն մասին։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՍԵՐԳԷՅ ԻՍՐԱՑԵԼԵԱՆ

Երեւանի մէջ դումարուած է Հայաստանի չարժարուեստագէտներու միութեան վարչութեան լիակատար նիստը, որու ընթացքին քննարկուած են կազմակերպական հարցեր։ Այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ Կ. Քալանթար ազատ կացուցուած է նախագահի պաշտօնէն եւ անոր տեղ նախագահ ընտրուած է Սերգէյ Իսրայէլեան։ Ժողովին ներկայ եղած է կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Ռոբեր Արզումանեան։

***

ՄՐՑԱՆԱԿ ԵՐԵՒԱՆՑԻ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

Համամիութենական «Գիտելիք» ընկերութեան կողմէ պարբերաբար կազմակերպուող մրցումին խրախուսական վկայագրի արժանացած է «Հայրենիքի Ձայն» չաթաթաթերթի բաժնի վարիչ Վարուժան Վասիլեանի «Առասպելներից մինչեւ Բիւրական» գիրքը, որ նուիրուած է տիեզերածանութեան եւ տիեզերքի կառուցուածքի գաղափարներու եւ պատկերացումներու զարգացման պատմութեան՝ հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը։ Գիրքին մէջ չեշտուած է, որ հայկական լեռնաշխարհը եւս կը հանդիսանայ աստղագիտութեան ծագման ու զարգացման օճախներէն մին եւ բաւական բարձր մակարդակի վրայ եղած են մեր նախնիներու ստեղծած ոչ միայն մշակոյթը, այլեւ անոնց տիեզերածանական դիցաբանութիւնը եւ աստղագիտութիւնը։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ... ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐ

Մարտ 21 թուակիր «*Թէրճիւման*»ի այս գրութիւնը այլապէս հետաքրքրական է։ Խորագրուած՝ «Մեզի հող չի մնար», յօդուածը կ'անդրադառնայ բոլոր հողային պահանջներուն, հաստատելու համար թէ Թուրքիոյ մէջ *թրքական* հող չկայ…

***

«*Թէրճիւման*» օրաթերթը Մարտ 21–ի թիւով հրատարակած է Թուրքիոյ քարտէս մը, որու վրայ ցոյց տրուած են բոլոր այն չրջանները, որոնց մասին հողային պահանջ կը ներկայացուի զանազան երկիրներու եւ կազմակերպութիւններու կողմէ։ Յօդուածը խորագրուած է «Մեզի հող չի մնար»։

Այսպէս, Սուրիա, որ իր անկախութեան տիրացած է 1946–ին, պատմական երազներ ունի հողամասի մը վրայ, որ կ'ընդգրկէ Հաթայը, Մարաշը, Մերսինը, Ուրֆան, Այնթապը, Ատըեամանը, Մարտինն ու Տիգրանակերտը, եւ կ'երկարի մինչեւ Տաւրոսեան լեռներու արեւելեան թեւը։ Սուրիա այս երազներուն տեղ կուտայ նոյնիսկ աշխարհագրութեան դասագիրքերուն մէջ, յատկապէս հրահրելով անջատողական գործունէութիւնը։

Ասկէ զատ սերտ գործակցութեան մէջ գտնուելով Խորհրդային Միութեան հետ, Սուրիա ապատան կուտայ մարքս – լենինեան ու անջատողական կազմակերպութիւններու, ինչպէս նաեւ հայ ահաբեկիչներու։

Իրանի բուն նպատակն է կրօնական (շիի) յեղափոխութիւնը ծաւալել նաեւ դրացի մահմետական երկիրներու մէջ։ Թուրքիա այս ցանկին դիւրաւոր տեղը կը դրաւէ։ Իրան կ'օժանդակէ Թուրքիոյ մէջ այս յեղափոխութեան խմորումի հանդրանին ու թիկունք կը կանգնի Իրաքի մէջ բոյն դրած ազդախումբերու, որոնք հակաթուրք գործունէութիւն կը կատարեն։

Գալով արեւմտեան դրացի երկիրներու, Պուլկարիա երազը ունի վերաստեղծելու «Պուլկարական կայսրութիւն»ը, որու սահմանները կ'երկարէին Սեւ Ծովէն մինչեւ Ադրիական, ու Դանուբէն մինչեւ Եգէական ծովը։ Այս երազին իրագործումը կը պահանջէ որ Պուլկարիա գրաւէ Թրակիան, Պոլիսը։ Այս նպատակով կը վարէ քաղաքականութիւն մը, որ կը միտի արգիլել հզօր Թուրքիոյ մը կառուցումը։ Պուլկարիա ասկէ զատ զօրավիղ կը կանգնի ահաբեկչական հակաթուրք բոլոր չարժումներուն ու լրտեսական, մաքսանենգութեան գործունէութիւններու։

Յունաստան եւս ունի իր երազներն ու պահանջները։ Կը բաղձայ Մեծ Յունաստանի երազը իրագործել որու մաս պիտի կազմեն Կիպրոս, Նեղուցները, Պոլիս, նաեւ միջին ու արեւմտեան Անատոլու։ Այս երկիրը եւս թիկունք կը կանգնի հակաթուրք ամէն տեսակի գործունէութեան, ապատան ընծայելով ծայրայեղ ձախ, ու հայ ահաբեկչական կազմակերպութիւններու։

Գալով հայկական եւ քրտական պահանջներու. ԱՍԱԼԱ եւ Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութիւնը՝ որ մարքս – լենինեան Քիւրտիստանի մը երազը կը սնուցանէ, նոյն հողերը կը պահանջեն։ ԱՍԱԼԱյի իրագործել փափաքած Հայաստանին մաս կը կազմեն Էրզրումը, Կարսը, Ադրըն, Վանը, Պիթլիսը, Մուշը եւ Պինկէօլը։ Մինչդեռ նոյն քաղաքները մաս կը կազմեն նաեւ ծրագրուած քրտական Պետութեան տարածքին, որ պիտի ընդգրկէ 19 Թրքական քաղաքներ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԶԱՊԷԼ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

Միացեալ – Նահանգներու մէջ, վերջերս իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Զապէլ Սերոբեան, 90 տարեկանին։ Մեծ հոծ դէմք մը, ոչ միայն ամերիկահայ չրջանակներու մէջ, այլեւ Ֆրանսահայ, քանի որ քանիցս այցելած է մեր գաղութը, որպէս գործիչ ՀՕՄ–ի, որու ատենապետութիւնն ալ վարած է երկար տարիներ։

Երիտասարդական օրերէն մինչեւ ապրուստի, աւելի քան վաթսուն տարի, ընկ. Սերոբեան միութենական թէ ազգային կեանքի մարզերուն մէջ մարմնաւորած է գաղափարանուէր կնոջ, լրջախոհ եւ հեռատես միութենականի, հանրային եւ մշակութային մեր կեանքին մէջ յանձնառութիւններու պատրաստ մատուցականի տիպարը, յաճախ քաղաքէ քաղաք ու երկրէ երկիր լսելի դարձնելով իր կազմակերպութեան ձայնը, ծանօթացնելով ՀՕՄ–ի մարզկային, ընկերային եւ ազգային գերակատարութիւնը։

Անհատական ամուր համոզումներու տէր, տեսակէտ ունեցող, մեր սիւնագետն կացութենէն թելադրուող պայմաններուն համակոդմանի ճանապհման թելադրանքով գործող ժողովականի տիպարն էր։ Մաս կազմած է ՀՕՄ–ի կեդրոնական վարչութեան եւ երկար տարիներ արժեւորած է իր այս հանգամանքը, ամբողջական ինքնանուիրումով։

ԹՂԹԱԾՐԱՐ՝ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Շարաթ առաւօտ, Հանրապետութեան Նախագահը Լիոնի կից Վիլէօրպան քաղաքը այցելեց, տօնելու համար նախկին նախարար Շարլ Էռնիւի քաղաքապետութեան 10–րդ տարեդարձը եւ բացումը կատարելու նոր նամականատան՝ որուն ճիշդ քովն է նորաբաց Սրմէնի փողոցը։

Երբ Նախագահը կ'անցնէր այդ փողոցէն (*), քաղաքապետական ժողովին անդամներէն Վարուժան Գրիգորեան Հայ Դատի վարիչներուն կողմէ իրեն յանձնած է թղթածրար մը, եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ գտնուող հայկական բանահաւին առընչութեամբ։

Պր. Գրիգորեան մեզի հաղորդեց որ Հանրապետութեան նախագահը իրեն բսած է՝ «Միշտ միտքիս մէջն է հայկական հարցը»։

Վ. Մ.

(*) Տես մանրամասն բդբակցութիւնը վաղուան մեր թիւով։

Հայկական ու քրտական կազմակերպութիւնները մինչ պէտք է թշնամի ըլլան իրարու, քանի որ նոյն չրջանները կը պահանջեն, 1979–ին համաձայնութիւն մը կնքած են. անոնք համաձայնած են, որ նախ կազմուի քրտական Պետութիւն մը, ապա հայկականը։

Քրտական սահմաններու մէջ առնուած չրջաններէ վեց քաղաք կը պահանջէ նաեւ Սուրիա. Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութիւնը պիտի յօժարի՞ զիջումի մը։ Ի՞նչ է իրենց համաձայնութիւնը։ Կէտեր, որոնք առ այժմ անորոշ կը մնան, մէկ բան յստակ է սակայն, այն՝ թէ գիրար խաչաձեւող պահանջներու տէր այս կազմակերպութիւնները կը գործակցին «ամէն բանէ առաջ պայքար՝ հատարակաց թշնամիին (Թուրքիոյ) դէմ» կարգախօսով։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՄՈՍԿՈՒԱՅՈՒՄ

Սոյն թուականի Փետրուարի 14 – 16–ը Մոսկուայում տեղի ունեցաւ միջազգային համաժողով «Յանուն միջուկազերծ աշխարհի, յանուն մարդկութեան գոյատեւման» թեմայով, որին մասնակցում էին աշխարհի շուրջ 90 երկրներից ժամանած տարբեր մասնագիտութեան եւ պրոֆիլի մօտ 900 հոգեւորականներ, դիտնականներ, բժիշկներ, արուեստագէտներ, գործարար շրջանակների մարդիկ եւայլն: Համաժողովին իրենց մասնակցութիւնն էին բերում երկրագնդի 56 երկրներից ժամանած տարբեր կրօնական դաւանանքների պատկանող 215 ներկայացուցիչներ՝ քրիստոնեաներ, բուտտայականներ, մահմեդականներ, մովսէսականներ, հինաւուներ, սինթօյիստներ եւ այլ դաւանանքների ներկայացուցիչներ:

Սոյն համաժողովին, յանուն Հայ Առաքելական Եկեղեցու, իր մասնակցութիւնը բերեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Նորին Սուրբ Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Առաջինը, որին ուղեկցում էին՝ Թումանեանի եւ Պուլկարիայի Հայոց թեմերի առաջնորդ Տ. Տիրայր Արքեպիսկ. Մարութեանը, Փարիզի Հայոց առաջնորդ Տ. Գիւտ Եպիսկոպոս Նազլուեանը, Գանատայի Հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Վազգէն Եպիսկոպոս Քէշիշեանը եւ Ազգերէյնի Հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Անանիա Եպիսկոպոս Արապաճեանը:

Փետրուարի 14–ին, Շաբաթ օրը, միջազգային համաժողովի կրօնական խումբն սկսում է իր աշխատանքները:

Առաւօտեան ժամը 10ին «Սովինցենթըի» համագումարների դահլիճում տեղի է ունենում կրօնական գործիչների հաւաքի բացումը: Լուռ աղօթքից յետոյ ընտրը – ւում է նախագահական կազմ:

Մեթրոպոլիտ Եուվենալիի ընդարձակ զեկոյցից յետոյ ժողովը բաժանւում է երեք ենթախմբերի, որտեղ ունկնդրւում են բազմաթիւ զեկոյցներ տարբեր կրօնական ներկայացուցիչների կողմից: Ներանք բոլորն էլ միանգամեան են իրենց այն համոզման մէջ, թէ ժամանակն է այլեւս միացնելու բոլոր մարդկանց ուժերը՝ բռնութեան համար զինաթափուած եւ պատերազմի սպառնալիքից զերծ մի աշխարհ:

Փետրուարի 15–ին, կիրակի օրը, Վեհափառ Հայրապետը, ուղեկցութեամբ Տ. Տիրայր Արքեպիսկոպոսի, Տ. Գիւտ, Տ. Վազգէն Եպիսկոպոսների, ժամանում է Մոսկուայի Հայոց Եկեղեցի, ուր ներկայ է լինում պատարագի արարողութեան: Օրուայ պատարագիչն է Տ. Անանիա Եպիսկ. Արապաճեանը:

Յաւարտ պատարագի՝ Վեհափառ Հայրապետը իր հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի խօսքն է բերում Մոսկուայի հայ հաւատացեալներին: Խօսելով մեր ժողովրդի ողբերգական անցեալի մասին, մանաւանդ 1915 թուականին, Վեհափառ Հայրապետը արտայայտում է իր խոր համոզումը, որ մեր ժողովուրդը իր պատմութեան դառն փորձից ելնելով՝ այսօր վճռական կերպով կանգնած է խաղաղութեան յաղթանակի համար զործողների կողքին:

Կէսօրուայ ժամը 13–ին, Մոսկուայի, «Արբաթ» ճաշարանում, Մոսկուայի եւ համայն Ռուսիոյ Պատրիարք Նորին Սրբութիւն Պիմէնի կողմից արուում է մեծ ընդունելութիւն, ի պատիւ համաժողովի մասնակիցների:

Ողջոյնի խօսքով Նորին Սրբութիւն Պիմէնն պատրիարքը իր վստահութիւնն է յայտնում, որ ներկայ միջազգային համաժողովը մի կարեւոր միջոցառում կը հանդիսանայ խաղաղութեան ճանապարհին եւ մեծապէս կը նպաստի ազգերի ու ժողովուրդների խաղաղ համագործակցութեանը:

Յանուն Հայ Առաքելական Եկեղեցու, կրօնական պետերից առաջինը հանդէս է գալիս Նորին Սուրբ Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հետեւեալ ճառով. –

«Սիրեցեալ հոգեւոր եղբայրներ մեր,

Փրկչական 1986 տարին հռչակուած էր խաղաղութեան տարի Միացեալ Ազգերի Կազմակերպութեան կողմից: Մենք բոլորս էլ, անցեալ տարի, միախորհուրդ մեր պարտքը կատարեցինք ի խնդիր աշխարհի խաղաղութեան ամրապնդման, մեր միատեղ ապօթքներով, մեր կենդանի խօսքով, մեր կոչերով՝ ուղղուած իշխեզինեներուն, Պետութիւններին եւ համայն մեր հաւատացեալներին:

Մեզ բոլորիս համար սակայն չի վերջացել խաղաղութեան տարին: Մեզ բոլորիս համար ամէն տարի խաղաղութեան տարի է, ամէն օր նոյնիսկ՝ խաղաղութեան օր է:

Կասկած չկայ այլեւս, թէ մարդկութիւնը զանւում է մեծ, աննախընթաց բարդարձութիւնների նախօրեակին, Սուրբ Յովհաննէս Առաքեալի յայտնութիւնը յիշեցնող:

Այս ճակատագրական պահին, ո՞րն է արդեօք մեր ազերսը առ Աստուած, ո՞րն է արդեօք մեր առաքելութիւնը այսօր, ո՞րն է արդեօք մեր պատգամը ուղղուած մեր հաւատացեալներին, մեր ժողովուրդներին:

Ահա հարցեր, որոնց մենք պէտք է պատասխան տանք՝ իմաստութեամբ, քաջութեամբ եւ մանաւանդ սիրով դէպի այս հրաշագործ աշխարհը, դէպի կեանքը, դէպի մեր նմանները:

Այն պահից, երբ Աստուած ասաց՝ «եղիցի լոյս», քաոսը վերածուեց կոսմոսի: Այն պահից, երբ Բեթղեհէմի երկնակամարից հրեշտակները բերեցին մեծ աւետիսը խաղաղութեան ու մարդկային կեանքում բացուեց ճանապարհը փրկութեան՝ մեղքի եւ մահուան կապանքներից:

Մի՞թէ մեր օրերին պիտի յանգի այդ սիեղերաստեղծ լոյսը, եւ մի՞թէ պիտի խափանուի խաղաղութեան հրեշտակների երգը, մարդկանց իսկ ձեռքով, որոնք ծրագրում են կառուցել մի նոր Բաբելոնի աշտարակ, արհամարհել զԱստուած, կործանել նրաստեղծագործութիւնը ու աշխարհը դլորել դէպի անդունդը քաոսի:

Մեզ թւում է, թէ մեր առաքելութիւնը պէտք է լինի քանդել այդ աստուածամերժ աշտարակաշինութիւնը, փակել դէպի քաոս տանող ճանապարհը եւ պաշտպանել ու պահպանել մեր սիեղերքի լոյսն ու ներդաշնակութիւնը, պահպանել ու պաշտպանել խաղաղ կեանքը մեր երկրագնդի, պաշտպանել ու պահպանել դարերի աշխատանքի ու ոգնութեան հրաշալիքները մարդկային ստեղծարար հանճարի:

Աչխարհի խաղաղ դոյութիւնի պահպանումը, միայն Պետութիւնների գործը չէ, այլ, առաջին հերթին դուցէ, մեր՝ հոգեւորականներիս առաքելութիւնը, եկեղեցիների եւ կրօնական հաստատութիւնների առաքելութիւնը. «Չի ոչ եթէ խռովութեան է Աստուած, այլ խաղաղութեան» (Ա. Կորնթ. ԺԴ. 33):

Եթէ մենք Աստուծոյ ծառաներն ենք, ապա պէտք է լինենք ամէն բանից առաջ ծառաները, զինուորները, մարտնչողները Աստուծոյ խաղաղարար կամքի կենսագործման:

Մեր առաքելութեան այս ճանապարհի վրայ մենք երջանիկ ենք ու հոգեպէս ամբապնդուած, որ մեր օրերին նաեւ բազում Պետութիւններ եւ միջնականներ ու հասարակական գործիչներ բոլոր երկրներից, նոյն խաղաղարար ուղու վրայ են գտնուում: Ներանք բոլորը, բոլորը անխտիր մեր մարտակից եղբայրներն են:

Ու արդար լինելու համար, մենք կարծում ենք պէտք է վկայել, թէ ողջ պատմութեան ընթացքում չի եղել մի այլ Պետութիւն, որ համայն աչխարհի խաղաղութիւնը եւ ընդհանուր զինաթափումը պաշտպանած լինի այնքան բացարձակ վճռականութեամբ, այնքան համբերատար հետեւողականութեամբ, այնքան անսակարկ մարդասիրութեամբ, ինչքան մեր Պետութիւնը, Սովետական բազմազգ Հանրապետութիւնների Միութիւնը, իր ամենապատասխանատու զեկավարի պայծառ իմաստութեամբ:

Ո՞րն է Աստուծոյ կամքը եւ երկրագնդի բնակիչների ազերսը:

Կան, այո, լուծելի նաեւ այլ հարցեր. հրատապ հարցեր՝ ընկերային արդարութեան եւ մարդու իրաւանց հարցեր, ճնշուած ու չհաղորդուող ազգութիւնների ազատագրման հարցեր, ցեղային խտրականութեանց վերացման հարցեր, անիրաւուած ազգութիւնների հողային արդար պահանջներ: Այո, այս եւ նման հարցեր պէտք է մնան Միացեալ Ազգերի Կազմակերպութեան եւ մարդկութեան խղճի օրակարգի վրայ, իրագործելի խաղաղ ճանապարհներով, արդարալուծում տալու համար դրանց՝ առանց սրի եւ հրի, առանց ռազմական առճակատումների:

Յետ այսօրիկ որեւէ արդար հարց չի կարելի պատերազմներով լուծել:

Արդարութիւնը հնարաւոր է միմիայն խաղաղութեամբ:

Աւելի քան երբեք այժմէական է Յակովբոս առաքեալի պատգամը՝ «Պտուղ արդարութեան խաղաղութեամբ սերմանի այնոցիկ, որ առնեն դիտաղութիւն» (Յակովբոս Գ. 18):

Թող բարին Աստուած օրհնի ու օրօգնի բոլոր նրանց, ովքեր մեր օրերին մարտնչում են իրենց ձեռքն առած զէնքը խաղաղութեան»:

Յաջորդ օրը, Փետրուար 16–ին, կրեմլինի համագումարների մեծ սրահում սկսւում է «Յանուն միջուկազերծ մի աշխարհի» համաժողովի եզրափակիչ նիստը, որին մասնակցում էին բոլոր ներկայացուցիչները ու պետական եւ զանազան կազմակերպութիւնների յայտնի ներկայացուցիչներ, դիտնականներ, քաղաքական գործիչներ:

Համաժողովի բոլոր մասնակիցներին ողջոյնի եզրափակման խօսք է ասում Խորհրդային Միութեան զեկավար Պր. Միխայիլ Կորբաչովը:

Յաւարտ նիստի, Խորհրդային Միութեան կառավարութեան կողմից, ի պատիւ համաժողովի մասնակիցների, սրբում է ճաշկերոյթ:

Յաջորդ օրը, Փետրուարի 17–ին, Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Սովետի նախագահութեան կողմից տրուեցաւ ընդունելութիւն Կրեմլի պալատում, Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Սովետի Նախագահի տեղակալ Պր. Ն. Տեմիչեվի կողմից տարբեր երկիրների կրօնական պետերին արուում է ընդունելութիւն, որին մասնակցում էր նաեւ ազգիս Վեհափառ Հայրապետը: Այստեղ, Նորին Սրբութիւնը խօսք առնելով ողջունում է համաժողովի աշխատանքները եւ վեր հանում նրա պատմական նշանակութիւնը այսօր եւ վստահեցնում է Խորհրդային Միութեան կառավարութեանը, որ Հայ Եկեղեցին իր կարելին է գործ կը դնի իր նպատակը բերելու քոյր Եկեղեցիների կողքին:

Վեհափառ Հայրապետի ողջոյնի խօսքից յետոյ հանդէս են գալիս կրօնական մի շարք ներկայացուցիչներ:

Նոյն օրը, կէսօրին, Վեհափառ Հայրապետը Տ. Անանիա Եպիսկոպոսի ուղեկցութեամբ այցելում է Խորհրդային Միութեան Մինիստրների խորհրդին ուրնթեր կրօնական գործերի խորհուրդ, ուր ընդունւում է խորհրդի նախագահ Կ. Մ. Խաբչուկի կողմից:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Վեհափառ Հայրապետը, որպէս պատուիրակութեան պետերի հետ այցելութիւն է տալիս Մոսկուայում չինական դեսպանատուն՝ յանձնելու Չինաստանի կառավարութեանը, որպէս միջուկային զէնք ունեցող մի մեծ տերութեան, համաժողովի խաղաղութեան կոչը: Հոգեւոր պետերը ջերմութեամբ են ընդունւում Չինաստանի Հանրապետութեան մեծ դեսպանի կողմից:

Յաջորդ առաւօտեան, Փետրուարի 18–ին, Նորին Սուրբ Օծութիւնը իր ջոխմբի հետ վերադառնում է Երեւան:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

1987 Մարտ 7 ք·
Ս· Էջմիածին

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի 50ամեայ պատմութիւնը

Բ· ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ

ԽՄԲ· – «Յառաջ» Փետրուար 20–ի թիւով տուած էջիճ հայրենի «Արարատ» խումբին 50–ամեայ պատմութեան առաջին տասնամեակի (1937 – 1947) պատկերը, արտատպելով «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթէն: Ստորեւ՝ երկրորդ տասնամեակի պատմութիւնը:

***

1948–ին Խորհ· Միութեան Բ· դասակարգի ախոյեանութեան մասնակցող Երեւանի «Դինամօ»ն եւ «Սպարտակ»ը առնուած էին հարաւային գօտիին մէջ: Յաղթականը իրաւունք կը ստանար միւս հինգ գօտիներու յաղթական խումբերուն հետ չարունակելու պայքարը բարձրագոյն լիկա մտնելու: Գլխաւոր մրցակցութիւնը տեղի ունեցած է Երեւանի «Դինամօ»ի եւ Թիֆլիսի Սպայի Տան խումբին միջեւ եւ յաղթական հանդիսացած է «Դինամօ»: Վեց գօտիներու մասնակցութեամբ աւարտական մրցաշարքը տեղի ունեցած է Խարկով, Հոկտեմբերին: Երեւանցիները դրաւած էն 3–րդ տեղը: Սակայն կարճ ժամանակ ետք, ուրախալի լուր մը հասած է: Ֆութպոլի դաշնակցութեան որոշումով 1949–ին Ա· դասակարգէն (ներկայի բարձրագոյն լիկան) հանդէս գալու իրաւունք կը արուէր նաեւ Երեւանի «Դինամօ»ի (Պաքուի, Ստալինոյի եւ Ռիգայի խումբերուն հետ): Այսպէս հայկական ֆութպոլը մուտք կը գործէր բարձրագոյն լիկա: Կ'իրականանար մարզիկներու եւ անոնց հազարաւոր համակիրներու վաղեմի երազը: Մարզաձրները անհամբերութեամբ կը սպասէին 11–րդ ախոյենութեան բացման: 1949 Ապրիլ 17–ին Երեւանի «Դինամօ» մարզադաշտին վրայ հայրենի մեր խումբը իր անդրանիկ հանդիպումը կ'ունենար բարձրագոյն լիկայէն ներս՝ խաղալով «Զէնիթ»ի դէմ:

Հանդիպումը տեղի ունեցած է պաշտօնական մը մէջ եւ «Զէնիթ»ի յաղթանակով (1 – 0) վերջ գտած: Զորս օր ետք Երեւանցիները հիւրընկալած են Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն եւ դաշտին հետացած զարճեալ պարտութեամբ (0 – 3): Երրորդ հանդիպումը տեղի ունեցած է Ապրիլ 24–ին՝ Մոսկուայի օպային մարզադաշտին հետ: 36–րդ վայրկեանին Յ· Դուրգարեան նշանակած է կոլ մը, երկրորդ կիսախաղին Ք· Փոլպեան յաջողած է նշանակել երկրորդ կոլը, որուն մրցակիցները պատասխանած են միայն մէկ կոլով: «Դինամօ» տարած է առաջին յաղթանակը: Ապրիլ 29–ին Երեւանցիները հիւրընկալուած են Ռիգա, ուր խաղը վերջացած է հաւասար արդիւնքով (1 – 1): Այդ օրը մարզադաշտին մէջ ներկայ էին Մերձբալթեան ռազմական շրջանի հրամանատար Յովհաննէս Բագրամեան, որ խաղէն ետք ընդունած է հայ մարզիկները եւ լուսանկարուած անոնց հետ: Մայիս 10–ին տեղի ունեցած է Երեւանի «Դինամօ»ի անդրանիկ ելոյթը Մոսկուայի մէջ, ուր հայ մարզիկները սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցարերած են եւ յաղթած (2 – 1) տելոյն «Լոկոմոտիւ»ի: Երեւանի «Դինամօ»ն յաջողած էր իրագործել իր նպատակը, այսինքն՝ պահել իր դիրքը բարձրագոյն լիկայի մէջ, 18 խումբերու մէջ դրաւելով 16–րդ տեղը:

1950–ին Երեւանցիները յաջողութեամբ սկսած են ախոյենութիւնը: Երթի մրցաշարքին անոնք չհաճած են 19 կէտ եւ դրաւած 10–րդ տեղը· սակայն գարձի խաղերու ակարութիւն ցոյց տալով անոնք 31 կէտով դրաւած են 14–րդ տեղը: Նախորդ տարուան համեմատութեամբ Երեւանցիները 10 կէտ աւելի չահելով եւ գտնուելով մէջ երկու տարիճան ալ բարձրանալով հանդերձ պարտաւորուած են հրաժեշտ տալ բարձրագոյն լիկայի, քանի որ բան կանոնադրութեան վերջին վեց տեղերը (14 – 19–րդ) դրաւող խումբերը կը վտխադրուէին Բ· դասակարգ:

Յաջորդ երկու տարիները բարձրագոյն լիկա վերադառնալու Երեւանցիներու փորձերը ապարդիւն մնացած են:

1953–ին Բ· դասակարգի խաղերը տեղի կ'ունենային երեք գօտիներով: Իւրաքանչիւր գօտիէ յաղթական երկու խումբերը իրաւունք կ'ունենային պայքարը չարունակելու բարձրագոյն լիկայէն հանդիպելու երկու տեղերու աիրանալու համար: Երեւանցիները հիւրընկալած են Ռիգա, ուր խաղը վերջացած է հաւասար արդիւնքով (1 – 1): Այդ օրը մարզադաշտին մէջ ներկայ էին Մերձբալթեան ռազմական շրջանի հրամանատար Յովհաննէս Բագրամեան, որ խաղէն ետք ընդունած է հայ մարզիկները եւ լուսանկարուած անոնց հետ: Մայիս 10–ին տեղի ունեցած է Երեւանի «Դինամօ»ի անդրանիկ ելոյթը Մոսկուայի մէջ, ուր հայ մարզիկները սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցարերած են եւ յաղթած (2 – 1) տելոյն «Լոկոմոտիւ»ի: Երեւանի «Դինամօ»ն յաջողած էր իրագործել իր նպատակը, այսինքն՝ պահել իր դիրքը բարձրագոյն լիկայի մէջ, 18 խումբերու մէջ դրաւելով 16–րդ տեղը:

1950–ին Երեւանցիները յաջողութեամբ սկսած են ախոյենութիւնը: Երթի մրցաշարքին անոնք չհաճած են 19 կէտ եւ դրաւած 10–րդ տեղը· սակայն գարձի խաղերու ակարութիւն ցոյց տալով անոնք 31 կէտով դրաւած են 14–րդ տեղը: Նախորդ տարուան համեմատութեամբ Երեւանցիները 10 կէտ աւելի չահելով եւ գտնուելով մէջ երկու տարիճան ալ բարձրանալով հանդերձ պարտաւորուած են հրաժեշտ տալ բարձրագոյն լիկայի, քանի որ բան կանոնադրութեան վերջին վեց տեղերը (14 – 19–րդ) դրաւող խումբերը կը վտխադրուէին Բ· դասակարգ:

Յաջորդ երկու տարիները բարձրագոյն լիկա վերադառնալու Երեւանցիներու փորձերը ապարդիւն մնացած են:

1953–ին Բ· դասակարգի խաղերը տեղի կ'ունենային երեք գօտիներով: Իւրաքանչիւր գօտիէ յաղթական երկու խումբերը իրաւունք կ'ունենային պայքարը չարունակելու բարձրագոյն լիկայէն հանդիպելու երկու տեղերու աիրանալու հա-

մար: «Դինամօ» մաս կը կազմէր առաջին դասի: Երկի մրցաշարքին Երեւանցիները յաղթական էին. զարձի մրցաշարքին մասնակցելու իրաւունքը: Վերջին չորեքին երկրորդ հանդիսանալով, Փյֆլիսի «Սպարտակ»ի հետ չարունակած են պայքարը, սակայն մէկայն 5–րդ հանդիսանալով առարտական մրցաշարքին, առնելով չեն կրցած անցնիլ բարձրագոյն լիկա:

1954–ին Երեւանցիները հանդէս եկան «Սպարտակ» անունին տակ: Ախոյենութեան թիմը տեղի կ'ունենար նախորդ տարուան կանոնադրութեան համաձայն: «Սպարտակ» հանդէս գալով Բ. դասակարգի առաջին դասին, ամբողջ մրցաշարքի ընթացքին ոչ մէկ պարտութիւն կրեց: 13 խաղ Երեւանցիներու բերդը մնաց անառիկ, ընդհ. բերդապահներ՝ Ս. Զաուիկեանի եւ Ս. Իսրայէլեանի:

Ախոյենութեան առարտէն մէկ չորեքառաջ «Սպարտակ» եւ Պաքուի «Նեֆթեառնիկ»ը նուաճած էին առարտական մրցաշարքին մասնակցելու իրաւունքը: Վերջին չորեքին երկրորդ հանդիսանալով, Փյֆլիսի «Սպարտակ»ի հետ չարունակած են պայքարը, սակայն խաղը տեղի ունեցաւ միայն ... Նոյեմբեր 14–ին եւ վերջ գաու 1 – 1 արդիւնքով: Պատճառը այն էր՝ որ Երեւանցիները այդ օրը իրենց գաշին վրայ ընդունեցան Մինսկի «Դինամօ»ն, խորհրդային բաժակի 1 / 8 առարտականի չորեքնիսին մէջ: Երեւանցիները վերադանցելին իրենց մրցակիցները եւ 2 – 0 արդիւնքով յաղթելով առնց անցան քառորդ առարտական: Հոկտեմբեր 5–ին հայկական խումբը հանդիպում ունեցաւ Սաալինոյի (այժմ Դոնեցկ) «Շախտեոր»ի հետ: 34–րդ վայրկեանին Յ. Քէհէյեանի նշանակած միակ կոլը յաղթանակ ապահովեց «Սպարտակ»ի, գուռ բանալով զէպի կէս – առարտական: Հոս Երեւանցիներուն մրցակիցն էր Դնեպրոպետրովսկի «Մետալուրգ»ը (ներկայի «Դնեպր»ը): Հոկտեմբեր 11–ին Մոսկուայի «Դինամօ» մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած հանդիպումը անցաւ հայ մարզիկներու բացարձակ առաւելութեամբ: Անոնք չորս անգամ գրաւեցին մրցակիցներուն բերդը (Կ. Վարդանեան՝ 2, Յ. Քէհէյեան եւ Յ. Աբրահամեան մէկական կոլ նշանակելով):

Բաժակի առարտական հանդիպումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 20–ին, անձրեւոտ ու մառախլապատ օր մը, Կիեւի «Դինամօ»ի եւ Երեւանի «Սպարտակ»ի միջեւ: Հայկական խումբը գաշտ իջաւ հետեւեալ կազմով՝ Ս. Զաուիկեան, Պ. Պապոյեան, Ք. Փոլատեան, Մ. Սեմերջեան, Յ. Ասատրեան, Լ. Վարդանեան, Յ. Քարայեան, Կ. Վարդանեան, Յ. Քէհէյեան, Վ. Մերկուլով եւ Յ. Աբրահամեան: Խաղին սկիզբէն իսկ կոգմերը անցան առաջ գրոհներու: Սպարտակցիները ոչինչով պիտեցան կիեւցիներուն: Անոնք նոյնիսկ յաղողեցան կոլ մը նշանակել, սակայն իրաւարարը «խաղ դուրս» նկատեց: 35–րդ վայրկեանին կիեւցի Տէրենաւ բացաւ հաշիւը: Երկրորդ կիսախաղին Երեւանցիներու ջանքերը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցան եւ Վ. Մերկուլով հաւասարեցուց հաշիւը: Քիչ անց, կոլ նշանակելու աքանչելի առիթ մը ներկայացաւ Յ. Քէհէյեանի, որ առանձին պատի ինքզինք մրցակիցներու բերդապահին դէմ, որու խաբելով գնդակը ղրկեց դէպի բերդ, ուր յայտնուած յեսապահը փրկեց սոսկ կոլ մը: Հետեւեցաւ Կ. Վարդանեանի երկրորդ հարուածը, սակայն գնդակը դպչելով ձողին, դուրս ելաւ դաշտէն: Խաղի ատարտէն 20 վայրկեան առաջ Մ. Կոմանի նշանակեց իր խումբի հաշուոյն յաղթական կոլը:

Հոկտեմբեր 24–ին «Սպարտակ» Ստալինոյի մէջ խաղաց բարձրագոյն լիկա մանելու երկու ուղեկիցներու համար: Բաժակի մրցումները յողնեցուցած էին Երեւանցիները, որոնք նախաւերջին՝ 5–րդ տեղը գրաւելով, զարձեալ չյաջողեցան վերադառնալ բարձրագոյն լիկա: Յաջորդող երկու մրցաշարքերուն ալ Երեւանցիները մնացին Բ. դասակարգի մէջ:

1955–ին, 25 տարուան ընդմիջումէ ետք, Երեւանի մէջ տեղի ունեցան միջազգային հանդիպումներ: «Սպարտակ» խաղաց Հնդկաստանի (2 – 2) եւ Լիբանանի (9 – 0) ազգային խումբերուն հետ:

1956–ին Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներու առաջին սպարտակիադի ֆութպոլի մրցաշարքին յաջող արդիւնք ձեռք ձգեց Հայաստանի խումբը, զոր կը ներկայացնէր «Սպարտակ»: Անդրանիկ հանդիպումին, Օդոստոս 4, հայկական խումբը յաղթեց (3 – 0) Տաճիկիստանի: Կոլերը նշանակեցին Յ. Քարայեան, Յ. Աբրահամեան եւ Է. Քափանակեան: Այնուհետեւ պարտուելով Վրաստանէն (2 – 4) հայ մարզիկները յաղթեցին (3 – 0) Ադրբէջանի եւ Դաշնակցային Ռուսիոյ (2 – 1), զրաւելով 4–րդ տեղը:

1957–ին «Սպարտակ»ի տղաքը բարձրագոյն լիկա վերադառնալու վճռակամ նուիրեամբ սկսան մրցաշարքը. անոնք հանդէս կուգային Բ. դասակարգի 3–րդ գօտիէն: Առաջին չորեքին ոչ մէկ պարտութիւն կրեցին (12 յաղթանակ եւ 3 հաւասարութիւն), ցոյց տալով կոլերու յաւադոյն տարբերութիւն մը՝ 40 նշանակած, 7 առացած: Սակայն, ի վերջոյ, մէկ կէտով զիջեցան առաջատարին՝ Թիֆլիսի ՉՕՍԱ–ի եւ զարձեալ զրկուեցան բարձրագոյն լիկա անցնելու կարելիութենէն:

1957 թուականը յիշատակելի էր անով, որ այդ տարի կատարուեցաւ Հայաստանի ֆութպոլի խումբին արտասահման առաջին ուղեւորութիւնը: Երեւանի «Սպարտակ»ը Իրանի «Թաճ» ակումբի հրաւէրով գնաց Պարսկաստան կարգ մը հանդիպումներ ունենալու: «Սպարտակ» առաջին հանդիպումը ունեցաւ օդային ուժերու խումբին հետ, որու յաղթեց 5 – 1 արդիւնքով: Ապա 6 – 0–ով յաղթեց Ապատանի «Թաճ» խումբի, 0 – 0 արդիւնքով վերջ գաու Թեհրանի «Թաճ»ի հետ իր հանդիպումը, հուսկ՝ Թաւրիզի մէջ, Երեւանցիները 1–ի զէմ 6 կէտով պարտութեան մատնեցին տեղւոյն խումբը:

Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ԿԱՊՈՑՏ ԹԱՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹԸ

ՄԱՐՍԻԼ. – («Յառաջ»). –

Միշտ հաճելի է բոլորուիլ զեղեցիկ, զարզարուն եւ ճոխ սեղաններու չուրջ, նամանաւանդ, երբ այդ սեղանները պատրաստած են Կապոյտ Խաչի սիրելիները, եւ յատկապէս Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղը: Այսպէս, Ներկայ Եղանք, Շաբաթ Մարտ 14–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, տարեկան հացկերոյթին: Սրահը լեցուած էր Թաղեցիներէ, համակիրներէ եւ ընդհանրապէս Կապոյտ Խաչի զործունէու – թիւնը գնահատող ազգայիններէ: Ներկայ էր չորեքի հոգեւոր հովիւը՝ Եղիչէ Խաչիկը Ա. քահանայ Փանոսեան:

Սէն – Ժերոմի Ջամօ Շանթ մասնաճիւղի նախագահուհին՝ Սիրանոյշ Կարապետեան բարի գալուստի ջերմ խօսքեր արտասանեց, բացատրեց ձեռնարկին նպատակը եւ պարզեց Կապոյտ Խաչի տարած գործունէութիւնները:

Կարպիս Յարութիւնեանի սեղանապետութեամբ հացկերոյթը ընթացաւ չատ համակրելի մթնոլորտի մը մէջ, մինչեւ ուշ դիշեր, եւ յաջորդաբար եղան մեներգ, արտասանութիւն, կատակախօսութիւն, բաժակաճառ:

Ալիս Պիւլկիւրեան, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանային Վարչութեան անունով գնահատեց մասնաճիւղին աշխատանքը, տուաւ Միութեան գործունէութեան դլխաւոր ուղղութիւնները եւ չորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որոնք միշտ կը քաջալերեն Կապոյտ Խաչը իր նախաձեռնութիւններուն մէջ:

Խաչիկ Եըլմազեան, Սահակ – Մեսրոպ երդչախումբի դեկավարը, ընդգծեց օրինակելի համերաշխութեան ոգին, որ կը տիրէ Սէն – Ժերոմի Կապոյտ Խաչի եւ Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեանց միջեւ եւ ըսաւ թէ այս մասնաճիւղը միշտ կը յաջողի իր ձեռնարկներուն մէջ, որովհետեւ միայն մէկ անձի վրայ չէ կեդրոնացած աշխատանքը, այլ խումբ մը տիկիններ են որոնք կ'աշխատին ձեռք – ձեռքի: Ալեքսան Պապայեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահը, մասնաւորապէս վերաւ մասնաճիւղի հիմնադիրներուն, երէցներուն վաստակը, որոնք խարիսխ կը կազմեն, եւ զանոնք պէտք չէ մոռնալ: Պերճ Կարապետեան Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը, հպարտութեամբ դրաւատեց Կապոյտ Խաչի անդամուհիներուն արժանիքները եւ ծանրացաւ այն փոխադարձ համակրութեան, վստահութեան եւ գործակցութեան վրայ որ կը տիրէ չորեքին մէջ: Մէջ ընդ մէջ երդեցին՝ Ժիրայր Գասպարեան, Սիրանոյշ Կարապետեան, Մարի Ժան Տէր – Կարապետեան, Նշան Կիւզէլեան, իսկ արտասանեցին՝ Ալիս Պիւլիւրեան, Մանոյշ Շահմիրեան եւ Վահրամ Ճառայեան:

Կարօ Յովհէփեան անդրադարձաւ Կապոյտ Խաչի համազգային եւ համայկական նպատակներուն վրայ եւ գնահատեց Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղը որ, որպէս մէկ բջիջը կանոցի այս ծաւալուն կազմակերպութեան, տիրական դեր կը կատարէ իր չորեքին ներս: Հոգեւոր հովիւը, Եղիչէ Խաչիկը Ա. Քահանայ Փանոսեան, մասնաւորապէս ծանրացաւ սիրոյ եւ համերաշխութեան գաղափարներուն վրայ եւ յաջողութիւն ու յարատեւութիւն մաղթեց մասնաճիւղին: Եղան արտարուխ նուէրներ որոնց գնահատուր գումարը բարձրացաւ՝ 5450 Ֆրանքի:

×

Ատենէ մը ի վեր, կը նկատենք որ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերը իրենց չորեքի անունին հետ կը կրեն այլ անուն մը առնուած ժամանակակից պատմութենէն, կամ միութեան պատմութենէն կամ ալ հայրենի բնաչխարհէն: Այսպէս Մարսէյլ – քաղաքի մասնաճիւղը կը կոչուի՝ Սօսէ Մայրիկ, Սէն – Ժերոմը՝ Ջամօ Շանթ, Պուլվար Օտտոն՝ Լուլա Սասունի իսկ Պոմոնը՝ Նայիրի: Մարսէյլի համար պարզապէս կ'ուզենք յիշեցնել հիմնադիրներու վաստակաւոր անդամուհիներու մի քանի անուններ՝ Տիրուհի Սէրէնկիւլեան, Հռիփսիմէ Պաղտասարեան, Աննա Շահմամեան, Նարկիզ Քիւրքիքեան, Աննա Շալճեան ... եւ դեռ ուրիշներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԿ ՊԱԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յուզումով կարդացի «Յառաջ»ի Մարտ 13–ի թիւին մէջ – առնուած «Ազդակ»էն – Հայկ Պալեանի մահն ու յուղարկաւորութիւնը, որ պատահած է Պէյրութի մէջ:

Յիշողութիւնս զնաց մինչեւ 60–է աւելի տարիներ եան: Հայկ Պալեանի ծանօթացած էի, երբ եա՝ Սահակեան վարժարանէն չրջանաւարտ, մտած էի նախ «Փիւնիկ», ապա «Նոր Փիւնիկ» օրաթերթին մէջ, որու խմբագրապետն էր Յոսեփ Թիւթիւնճեան, իսկ վարչութեան պատասխանատուն Հայկ Պալեան, ձիպէյլի որբանոցէն անմիջապէս եաք: Ես թերթին դրաչարներէն էի, թելադրութեամբ ուսուցիչներուս:

Ամէն օր, որբանոցի իր աշակերտները կը լեցուէին իր դրասենեակը· ողջագուլը կը քաջալերէր ու կը յուսադրէր զանոնք իր ճարտասան եւ զօտեզնիչ խորհուրդներով:

Յոսեփ Թիւթիւնճեանի մեկնումէն եաք արդէն թերթին պատասխանատուն ու Մարսէյլ իմ մեկնումէս անմիջապէս եաք «Նոր Փիւնիկ»ը անունը փոխած եւ եղած էր «Ազդակ», Հայկ Պալեանի տնօրէնութեամբ:

Այս քանի մը տողերը՝ որպէս յարգանքի արտայայտութիւն, իր թարմ յիշատակին:

Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

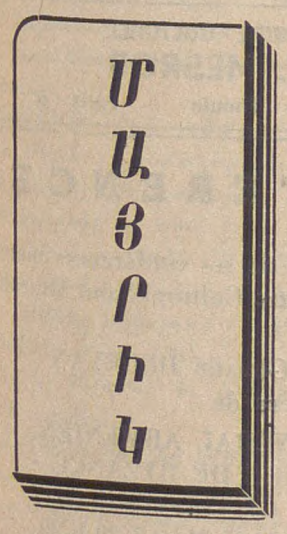
պոյտ Խաչի համազգային եւ համայկական նպատակներուն վրայ եւ գնահատեց Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղը որ, որպէս մէկ բջիջը կանոցի այս ծաւալուն կազմակերպութեան, տիրական դեր կը կատարէ իր չորեքին ներս: Հոգեւոր հովիւը, Եղիչէ Խաչիկը Ա. Քահանայ Փանոսեան, մասնաւորապէս ծանրացաւ սիրոյ եւ համերաշխութեան գաղափարներուն վրայ եւ յաջողութիւն ու յարատեւութիւն մաղթեց մասնաճիւղին: Եղան արտարուխ նուէրներ որոնց գնահատուր գումարը բարձրացաւ՝ 5450 Ֆրանքի:

×

Ատենէ մը ի վեր, կը նկատենք որ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերը իրենց չորեքի անունին հետ կը կրեն այլ անուն մը առնուած ժամանակակից պատմութենէն, կամ միութեան պատմութենէն կամ ալ հայրենի բնաչխարհէն: Այսպէս Մարսէյլ – քաղաքի մասնաճիւղը կը կոչուի՝ Սօսէ Մայրիկ, Սէն – Ժերոմը՝ Ջամօ Շանթ, Պուլվար Օտտոն՝ Լուլա Սասունի իսկ Պոմոնը՝ Նայիրի: Մարսէյլի համար պարզապէս կ'ուզենք յիշեցնել հիմնադիրներու վաստակաւոր անդամուհիներու մի քանի անուններ՝ Տիրուհի Սէրէնկիւլեան, Հռիփսիմէ Պաղտասարեան, Աննա Շահմամեան, Նարկիզ Քիւրքիքեան, Աննա Շալճեան ... եւ դեռ ուրիշներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԶ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

– Նայէ՛, երբ լոլիկի պէտք ունենաս, եկո՛ւր առ: Քու պարտէզիններէդ չատ աւելի զեղեցիկ են ասոնք· սակայն միշտ այս պատին վրայ կը ձգեմ:

Ճիշդ էր որ սակառը միշտ լեցուն կ'ըլլար: Շաբաթը երկու անդամ հայրս ծանրաբեռնուած կուգար մեր թարմ պաուղի ու բանջարեղէնի պաչարը նորոգելու: Տեղւոյն վրայ միայն հաց ու միս կը զնէինք:

Ժամ մը, կամ երկու ժամ կը մնար մեր քով: Շատախօս ճպուռները իրենց սուր կանչերով կ'ընկերանային անոր մանրավէպերուն եւ քաղաքի լուրերուն, զորս մեզի կը փոխանցէր երգիծական դոյներով: Յետոյ ծանր – ծանր կը բանէր պիչերային իր աշխատանքին երկար ճամբան:

Բարի Աննա մօրաքոյրս որ խոտ մը իսկ փրցուցած չէր մեզի չպատկանող այդ պարտէզէն, զողութեան ամբաստանութեան տակ ժժգունած մնացած էր լոլիկի իր սակառին առջեւ:

Կրաղիւտէ ասուլհանին վրայ նստած, մեր տանտիրուհիին ծեծունի մայրը յաւիտենական ժպիտովը ու փակուած իր խլութեան մէջ, անտեղեակ էր միջադէպին:

Երիտասարդ հայուհիին դէմքին վրայ սկսաւ տարածուիլ ամօթի այնքան յատկանշական գոյնը: Ան մրմնջեց·

– Ներեցէ՛ք, Օր· Աննա:

Սկսաւ վազել դէպի իր տունը, նոր քաջութեամբ մը զինուած դիմագրաւելու համար ամուսնին ցասումը:

Անմիջապէս որ առանձին մնացինք, ծռեցայ դէպի Աննա մօրաքոյրս ու ակնարկովս ցոյց տալով ծեր մամիկը, բսի·

– Աննա մօրաքոյր, գինքը տեսայ այս առաու ... ան փրցուց լոլիկները ... երեք լոլիկ:

(Շար· 66)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Փառանձեմ Մուրատեան, Տիկին Եսթեր Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մուրատեան, ինչպէս նաեւ Պօղոսեան, Թէրզեան, Զիլինկիրեան, Զարդարեան, Մուրատեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 29, Լիանի Ս. Յակոբ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԴԱՒԻԹ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Յովսէփ Հաճի – Սահակեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին 1.000 Ֆ. կը նուիրէ իր սիրելի «Յառաջ»ին։

Կ'ՈՒԶՈՒՄ

Օդնական կին մը, խնամելու համար Տիկին մը, յեա – վիրաբուժական գործողութեան ընջանին, ամբողջ օր (փլէն թան)։

ՀԵՌԱԶԱՅՆԵԼ՝
45 - 25 - 11 - 53

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԹՈՄՊԱԼԱ

ԿՄՄ-ի կրթաթոշակի վիճակահանութեան չահող թիւերն են.–

1006 *Սթիլօ – պիլ։*
1033 *Հիֆի շէն ֆոմփաբ։*
1044 *Ժամացոյց։*
1133 *Պալէտտ, մէկ չարթի (2 հոդի)։*
1144 *Արդուկ Ռովենթա։*
1233 *Նիս երթուղարձ ճամբորդութիւն։*
1494 *Տիւփոն սթիլօ։*
1865 *Մուլինէքս մը։*
1921 *Տիւփոն կայծհան մը։*

Առանալու համար, դիմել՝ Հայ – Տիւք, 35 ռիւ Լամարթինի, Փարիզ, 9-րդ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
եւ
ՃԱՇ

Կապոյտ Լաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կուտայ ի յիշատակ իր հանգուցեալ ընկերուհիներուն, Կիրակի, Մարտ 29, եւ արարողութենէն ետք՝ ճաշ ժամը 13-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Sainte-Honorine-des-Pertes
(Calvados)

VACANCES SCOLAIRES

Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée

VACANCES ADULTES

Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges.

Renseignements
et
Inscriptions 39 - 85 - 36 - 53

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
sera à

EXPOLANGUES

5ème Salon des Langues et de la Communication Internationale
Parc des Expositions de la Porte de Versailles — Paris
Bât. 3—1 Stand A 25
du 27 au 31 Mars de 10h à 19h — Nocturne le 30 jusqu'à 21h

ACTIVITES SPECIFIQUES M.C.A.

◆ Vendredi 27 — 10 h Inauguration

◆ Samedi 28 —

11 h - 13 h. TABLE RONDE «Arménien, langue vivante» — Exposés, Informations, Débat — «L'Arménien au baccalauréat»
(Salle Bureau)
14 h. Jacques PARVANIAN*
17 h. Henri VERNEUIL*
toute la journée, Hamazkaïne / Paris : MICRO INFORMATIQUE - Réalisation en arménien d'un Programme d'Enseignement assisté par ordinateur (E.A.O.) — Contenu pédagogique : M.C.A. Création pour Expolangues.

◆ Dimanche 29 —

14 h. Jacques DEROGY*
17 h. Aïda AZNAVOUR - GARVARENTZ*
toute la journée. MICRO - INFORMATIQUE

◆ Lundi 30 —

18 h. Remise des PRIX aux lauréats du CONCOURS MCA / Expolangues 87 pour les enfants «Culture générale arménienne».
19 h. Jean-Jacques VAROUJEAN*
jusqu'à 21 h. Nocturne

◆ Mardi 31 — 19 h. Journée de Clôture.

* Rencontre avec, Signature.

EN PERMANENCE

Accueil — Informations — Diffusion livres, manuels, plaquette, journaux, etc. — Diaporama en continu (création Expolangues 86) — Concours pour enfants. —

Renseignements auprès de la M.C.A. :
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE —— Tél. : 43 76 55 89

LE DIMANCHE 29 MARS A 18 h 30 PRÉCISES

L'ECOLE

TEBROTZASSERE *Présente*

KATCH NAZAR

COMÉDIE MUSICALE D'APRÉS UN CONTE ARMÉNIEN

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

MISE EN SCÉNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

ASSISTANTE METTEUR EN SCÉNE: ETVARTA PAROUNAKIAN

DÉCOR ET COSTUMES: KARIM MEKHTIGIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
et SOLIDARITE FRANCO-ARMENIENNE
vous invitent

à une

REUNION D'INFORMATION

le 27 Mars à 21 heures
à la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12 14, rue Saint Bazile — 13001 Marseille

Thème :
«LA QUESTION ARMENIENNE AU PARLEMENT EUROPEEN»
avec la participation de :
Christian DER STEPANIAN (S. F. A.)
Rose - Marie FRANGULIAN (C. D. C. A.)

Entrée libre

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Զորեքշաբթի, Մարտ 25, երեկոյեան ժամը 7-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Հրաշտակի Աստուածածնի եւ Հանդստեան ժամերգութիւններ։ Հակառակն եաք՝ աւուր պատշաճի քարոզ։

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
et
l'ASSOCIATION CULTUELLE
DES ARMENIENS DE CHAVILLE

"OPERATION NEMESIS"

de
JACQUES DEROGY
Présentation, dédicace et débat
Soirée sous la présidence effective de
Mr. M. HOULIER
Maire de Chaville
Conseiller Général des Hauts-de-Seine
Vendredi 27 Mars à 20 h 45
Dans les salons de l'Hôtel de Ville
1456, ave. Roger Salengro — CHAVILLE

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente

le Prof. GERARD DEDEYAN

qui nous parlera de

"UN GENERAL ARMENIEN AU SERVICE DE BYZANCE : MLEH LE GRAND (Xe siècle)"

le Vendredi 27 Mars à 20 h 30
au Centre Culturel Saint Mesrob
10 bis, rue Thouin — 75005 Paris

A travers le portrait de ce personnage, le Professeur Dédéyan fera vivre pour nous, avec le talent que nous lui connaissons, une page de l'histoire des Arméniens à l'époque médiévale.

N.B. — Un repas est prévu à 19 h 30. Merci de vous inscrire à l'avance en téléphonant au Centre : 43 - 26 - 50 - 43 (après-midi) ou à la Paroisse Sainte Croix 42 - 78 - 31 - 93.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
26
JEUDI
26 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.452 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.452

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԵՒՐՈՊԱ իր երեսնամեակը կը ծոնէ եւ այդ առիթէ է, որ Նախագահ Միթերան խօսք կ'առնէր հեռատեսիլէն Զորիքչարքի իրիկուն: Արդարեւ, 1957, Մարտ 25ին է, որ Հռոմի մէջ կը սաւորագրուէր յաւիտենական քաղաքին անունը կրող դաշինքը 6 պետութիւններու միջեւ, որոնք հիմնադիրներն են Եւրոպայի: Ֆրանսա, Արեւմտեան – Գերմանիա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա, Լիւքսանպուրկ ծնունդ կուտային Եւրոպայի մը, որ այսօր 12 անդամ ունի: Ամէն կողմ, դանազան հանդիսութիւններ նախատեսուած էին եւ աշխարհի դեղեցկագոյն պողոտան ալ զարդարած էր եւրոպական դոյներով, այսինքն՝ կապոյտ խորքի վրայ 12 դեղին աստղեր: Առաջին անդամ ըլլալով Անձամօթ Զինուրին չիրիմին առջեւ ալ կը նուագուէր Պէթհովընի 9–րդ Համանուագին՝ Ուրախութեան փառերգը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆԵՐԸ, մեծամասնութեամբ, գոհ են ... ընկերվարական մատակարարումէն, ինչ որ անգամ մը եւս կը հաստատէ, եթէ հարկ էր, որ կարեւորը երկիր մը կառավարելը չէ (ընդհակառակն) այլ՝ ընդդիմութեան մէջ ըլլալ: Թէ հարցախոյզերու եւ թէ մանուա'նդ ընտրութիւններու պարագային, քննագատողները միշտ կը չահին: Սոֆրէսի վերջին հարցախոյզն ալ այդ կը փաստէ:

ՁՕՐ ՀԷՔԿ, Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախկին նախարար ու նաեւ Ազանտեան Ուժերու դեկավար, Նիքսընի «հաւատարիմը», պաշտօնապէս իր թեկնածութիւնը դրաւ Ռեկընի յաջորդելու համար 1988–ին: 63 տարեկան, Հէյկ հանրապետականներու բազմութեան մը առջեւ կատարեց իր յայտարարութիւնը, շրջապատուած իր ընտանեկան պարագաներով:

ԱՆԳԱՐԱՁԻ մէջ, միակ արտօնուած սենթիքային կազմակերպած՝ «Երթ դէպի Հորհրդարան»ը կէս ճամբան մնաց, ապահովութեան ուժերը բոլոր ճամբաները փակած ըլլալով, նաեւ չրջապատած թիւրք – իշ սենթիքային կեդրոնատեղիին, ուր համախմբուած էին չուրջ 3000 անդամներ, ամէն կողմէ եկած եւ որոնք որոշած էին՝ «աւելի ժողովրդավարութիւն» պահանջել: 1980–ի պետական հարուածէն ի վեր, ամէնէն ծաւալուն ոստիկանական համախմբումը կը նկատուի:

ՊՐՕՒՈՒԹի մէջ, «Ցեղափոխական արդարութեան կազմակերպութիւնը» նոր դեկոյցով մը անհրաժեշտ տեսաւ ճըշդումներ ընել եւ պաղ ջուր լեցուց, Նորմանէնի ապագային մասին լաւատեսներուն յոյսերը ի դերեւ հանելով: Արդարեւ, «ՑԱԿ»ը դեկոյցով մը կ'ըսէ թէ Նորմանէնի մահավճիռը ոչ չեղուած է, ոչ ալ ջնջուած եւ ի զօրու կը մնայ արեւէ առեն:

ՔԱՒԲՈՒԱ որոշեց չդործադրել իր որոշումը, այլ խօսքով միասեռականներու «կէ – Փէյ»ին պիտի չարդիլուի ծանուցում ընել, ոչ ալ վաճառքը պիտի արդիլուի անչափահասներուն: Սակառի օրէնքին Տրվաքէ, եւ առանց ամէն մէկ ծըրագրի անդրադառնալու, Ֆրանսայի յաջորդական կառավարութիւնները կամ անոնց անդամները չեն – քայլի քաղաքականութեան մը ախոյեանները դարձած են, ինչ որ, վարկի գետնի վրայ ալ բանական վճռաբեր է:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բրիտանական բանակի կեդրոնատեղիին առջեւ դործադրուած ռճրափորձին ետք եղաւ ԻՐԱՆ (Իրլանտայի հանրապետական բանակ):

ՓՈՒԹՊՈԼ

կիրակի ախոյենական մրցումներ դաղտրի համար

Մարտ 22–ի Կիրակին յատկացուած էր ընդհանրապէս եւս մնացած մրցումներու: Այսպէս, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին խաղացած է Ռոմանի մէջ, հանդիպում մը՝ որ ծրագրուած էր անցեալ Նոյեմբեր 30ին համար: Հայանուն ակումբը կորնդուցած է այս խաղը 1 – 0–ով: Անյաջողութիւն մը՝ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ին կ'արդիլէ առաջատարներուն մօտենալու: Լիոն – Տէսինի կը մնայ զոյգ ըլլալ եւ խուսափիլ դասաւորումին վերջին տեղերէն: Ներկայիս 8–րդ է, 12 խումբերու միջեւ:

Վալանսի երկու կազմերն ալ զերծ էին ախոյենական մրցումէ: Պահեստին կորնդուցը իր առաջատարի դիրքը ի նպաստ Սէն – Շամոնի Ֆրանսական ակումբին՝ որ յաղթած է Ռիւոմօի: Ներկայիս, Փրոմոսիոն տ'Օննէօրի այս խմբակին բոլոր ակումբներն ալ խաղացած են 15 մրցումներ: Վալանսի Հայ Մարզականին պահեստի խումբը երկու կէտով միայն եւս կը մնայ առաջատարէն: Այս երկու խումբերը պիտի պայքարին իրարու հետ Մայիս 17–ին: Մինչ այդ՝ ընկրկումներ կրնան տեղի ունենալ:

Նահանգային առաջնութիւններու մէջ, Սէն – Շամոնի «Արարատ»ին համար հանդիպաի օր էր: Լիոն – Տէսինի պահեստին պարտուած Շասէ (1 – 0), Վիէն հաւասար մնացած Պէսընէյի հետ (0 – 0) իր դաշտին վրայ: Երկու տակար արդիւնքներ՝ որոնք չեն բաւոքեր մեր խումբերուն դիրքերը:

Այս Կիրակի, Ֆրանսայի ախոյենութեան դծով, Վալանս կը խաղայ Պավանսի մէջ՝ որուն խումբը, դասաւորումին վրայ, վերջին է: Կարելի է անշուշտ ակնկալել Վալանսի յաջողութիւնը: Լիկի ախոյենութեան համար, պահեստին կ'ընդունի Լորմի ակումբը՝ որուն յաղթած էր 3 – 1–ով երթի մրցման:

Պատուոյ դասակարդին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին կ'երթայ Վալս – լէ – Պէն՝ ուր յաղթելը չատ դժուար պիտի ըլլայ: Երթի մրցման արդիւնքը՝ 3 – 0 ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի:

Փարիզեան չրջանին մէջ, Ալֆորվիլ, հակառակ որ չէ կրցած յաղթել Լիտոյի (1 – 1), կը մնայ վերելքի յատկնորդնեբու չարքին մէջ, մանաւանդ որ իր վրատանդաւոր մրցակիցը, Փորթուկալցիներու խումբը պարտուած է Կիրակի օր: Իսկ յաղթուած է Պանեէօլի դաշտին վրայ: Հայ Մարզականը յարատեւ յաջողութիւններու պէտք ունի այլեւս, եթէ կ'ուզէ հետապնդել առաջատարները՝ որոնցմէ Անթոնի լաւագոյնը կը թուի ըլլալ:

Միջերկրականի լիկին մէջ, բաժակախաղերու օր էր: Արծիւ եւ Սէն – Թ'Անթուան արդէն չատոնց դուրս մնացած են այդ մրցակցութենէն: Սէն – Թ'Անթուան խաղացած է յետադուած ախոյեանական մրցում մը, իր դաշտին վրայ, կափ–ի դէմ: Արդիւնք՝ 0 – 0 ատիճան մը կը յառաջանայ դասաւորումի տախտակին վրայ, 10–րդ է 14 խումբերու միջեւ:

Փրովանսի առաջնութիւններու ի հաշիւ, Սէն – Թ'Անթուանի պահեստին յաղթած է Սէն – Թ'Անթրիի 5 – 3, Հ. Մ. Ը. Մ–ինը հաւասար մնացած է Ալժերիացիներու հետ (1 – 1):

Կիրակիի յայտագրին մէջ՝ ախոյեանական մրցումներ բոլորին համար: «Արծիւ» կը խաղայ կարտոնի մէջ՝ որուն յաւագոյնները Հայեր են եւ Սէն – Թ'Անթուան կը մրցի Քաննի մէջ, տեղւոյն արհեստավարժ ակումբին երկրորդ կապմին հետ՝ որ առաջատար է: կարելի է նախատեսել դժուար պահեր մեր խումբերուն համար:

Վ. Մ.

ԵՐԵԻԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԴԻՊԱՇԻՐ

ԵՐԵԻԱՆ
(ԱՊՐԻԼԻՆԿԻԻ – ՄԱՐՏ 17 – 19)

ԻՏԱԼԱՑԻ ՁԱՐՏԱՐԱՊԵՏԻՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մարզահամերգային համադրոյքի ճեմասրահին մէջ բացուած է Միլանոյի Բազմարուեստից Հիմնարկի դասախօս Ալտօ Ռոսիի աւելի քան հարիւր դործերու անհատական ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապի հայկական Ընկերակցութեան: Ցուցադրուած են դասախօս – ճարտարապետին դանազան չինութիւններու մանրակերտերը, գծանկարներ եւ այլ նկարներ: Բացումը կատարած է Ընկերակցութեան նախագահ Ն. Յակոբեան: Խօսք առած են «Խորհ. Միութիւն – Իտալիա» ընկերութեան հայկական բաժանմունքի նախագահ Զ. Թորոսեան, Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան նախագահ Ա. Գրիգորեան, ճարտ. Ա. Զարեան: «Իտալիա – Խորհրդային Միութիւն» ընկերակցութեան պատուիրակութեան ղեկավար Անթոնիօ Փոլիթի խօսած է երկու երկիրներու միջեւ կապերու զարգացման, ցուցահանդէսներու, հանդիպումներու, պատուիրակութիւններու փոխանակման, այլ միջոցներով անոնց ընդարձակման անհրաժեշտութեան մասին: Պատուիրակութիւնը Երեւանի մէջ քննարկած է նաեւ այս տարի Վենետիկ տեղի ունենալիք Խորհրդային Միութեան Օրերու ծրագիրը, որուն կը մասնակցի նաեւ Հայաստան:

***

ԵՐԳԱՀԱՆ ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՏԷՐ – ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Երեւանի կամերային երաժշտութեան Տան մէջ նչուած է Անուշաւան Տէր – Ղեւոնդեանի ծննդեան հարիւրամեակը, յուչի երեկոյթով մը: Հանդէս եկած են երգչուհիներ Գոհար Գալաչեան, Էլվիրա Ուղունեան եւ երգահանին աղջիկը՝ Հեղինէ Տէր – Ղեւոնդեան:

***

ՍԱՐԳԻՍ ԱՍԼԱՄԱԶԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է յուչի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ փրոֆ. Սարգիս Ասլամազեանի ծննդեան 90–ամեակին: Անուանի երաժիշտին մասին խօսած է Ա. Սարեան: Սարգիս Ասլամազեանի դործերը մեկնաբանած են «Կոմիտաս» քառեակը, Հայֆիլհարմոնիայի դաշնակի երբեակը, երաժիշտ Ա. Ոսկանեան եւ պատանի թաւ – ջութակահար Ա. Թալալեան:

***

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՏԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Երեւանի մէջ կառուցուելիք Բարեկամութեան Տան նախագիծը հաստատուած է Պետական շինարարութեան հիմնարկին կողմէ: Կառուցման վայրն է Տէրեան փողոցի եւ Լենին պողոտայի անկիւնը: Շէնքին տեղը ընտրելու ատեն ճարտարապետները նկատի առած են այն հանգամանքը, որ համադրոյքը հարստացնէ քաղաքաշինութիւնը, ներդաշնակօրէն ձուլուի չըրջակայքին՝ պլեւուր պողոտային՝ քաղաքի հանդստեան գօտիին, անոր չատրուանները եւ կանաչ տարածութեան հետ դառնայ միասնական համոյթ մը: Ըստ նախագիծի, չրջապատի ծառուղին պիտի աւարտի չէնքին ներսը՝ վերածուելով ճմեռնային պարտէզի, բաժնուելով ապակէ պատով մը: Շէնքը կ'ունենայ հինդ յարկ: Վերջին երեք յարկերը կը կախուին ճմեռնային պարտէզին վրայ: Առաջին եւ երկրորդ յարկերուն վրայ, չէնքին 200 մեթր երկայնքին՝ ալ կողմը կը զետեղուին ցուցասրահները, ճախ կողմը՝ սրահները (մէկը՝ 900 տեղնոց, միւսը՝ 200, սենեկայինը՝ 300): Առանք կը միանան ընդհանուր ճեմասրահով մը, որուն մէկ մասը կը կազմէ ճմեռնային պարտէզը:

Մեծ սրահին ամփիթատրոնը կը չարունակուի ճմեռնային պարտէզին մէջ եւ կ'աւարտի չէնքի սահմանէն դուրս՝ ըլլալով պողոտային վրայ: Անհրաժեչտ պարագային, մեծ հանդիսութիւններ կազմակերպելու ատեն պատերու փոխակերպման միջոցով կարելի կ'ըլլայ ամբողջութեան մը մէջ միացնել ամփիթատրոնի մասերը: Բարեկամութեան Տան միւս յարկաբաժինները կը յատկացուին արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան եւ ափիւնքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէին, ուր տեղ կը գտնեն անոնց թերթերու եւ ամսագիրներու խմբագրութիւնները, տեղեկատուական կեդրոնները, ըլլարատարանները, ասուլիսներու դահլիճները: Համադրոյքին մէջ նախատեսուած են նաեւ ճաչարաններ, պառեր, սրճարան, պանդոկ՝ արտասահմանէն հիւրերու համար, եւայլն: Նախագիծին դլխաւոր ճարտարապետն է Մարտին Զաքարեան:

***

ՀԱՅ ԵՐԿՈՒ ԵՐԿՐԱՒԱՆՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի կոմիտէի որոչումով պրոնզէ մետալի արժանացած են Հայաստանի երկրաբանութեան վարչութեան ընդերկրաբանական արչաւախումբի աչխատակիցները՝ Ն. Մինքայէլեան եւ Մ. Կարապետեան: Առաջինը մասնակցած է Մաքրաւանի խմելու ջուրի հանքավայրի հետախուզութեան, որուն օգտագործումը կը բարելաւէ Հրազդան քաղաքի ջուրի մատակարարումը: Երկրորդը մետալի արժանացած է Գայ – Հայկաշէնի խմելու ստորերկրեայ ջուրերու հանքավայրի հետախուզութեան մասնակցելուն եւ Արարատեան արթեզեան աւազանի ստորերկրեայ խմելու ջուրերու չահագործման պաչարներու վերագնահատման հաչուետուութիւնը կազմելուն համար:

***

ԱՐՄԷՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԶԲՕՍԱՅԳԻԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի օդակաճեւ զբօսայդիի հարաւային մասը վեր կը խոյանայ երաժիշտ Արմէն Տիգրանեանի մօտ վեց մեթր բարձրութեամբ պղտլիէ արձանը: Երաժիշտը ներկայացուած է նոթատետրը ձեռքին, երիտասարդ տարիքին: Արձանը գործն է քանդակագործ Արտաչէս Յովսէփեանի: Ճարտարապետական ձեւաւորումը կատարած են երաժիշտի որդին՝ փրոֆ. Լեոն Տիգրանեան եւ Հմուտ ճարտարապետ Ֆենիքս Դարբինեան: Քանդակագործին կ'օդնէ փորագրող – քարտաչ Արամ Սահակեան: Ցուչարձանին աչխատանքները կը գտնուին աւարտական հանգրուանին: Հանդիսաւոր բացումը նախատեսուած է կատարել Մայիսին:

ՄԱՐԴԱՋՆՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄԸ

ՏՈՒՔ· ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Եթէ մէջօրը հարկէն կը թեւլպռուի, պարմանալի չէ որ հիւանդութիւններու յայտնութեամբ՝ զարդացած ըլլայ նաեւ ապաքինումի եղանակը:

Բժշկութիւնը, այլ խօսքով, ծնած է որպէս դարմանապետութիւն:

Երբ աւելի ուշ ախտածագումը պարզուեցաւ մտահսկուն ալ սկսաւ փարատիլ պատճառապետութեան մշակումով, որմէ մարանական համարուեցաւ եւ նախընտրելի՝ հիւանդութիւնները կանխել, քան թէ զանոնք դարմանել: Տառապանքը, նոյնիսկ եթէ դարմանելի, բոլորովին պիտի իւնայուէր այդ կարելիութեամբ:

Շուտով պարզուեցաւ սակայն, թէ հիւանդութեան մը յարուցումն արգիլել՝ խորքին մէջ կը նշանակէ առողջութիւնը վտանգաղերծել: Ինչ որ թոյլատրեց մակարերել, թէ ամէն հիւանդութիւն՝ առողջութիւնը, այսինքն բնականութիւնը պահպանելու անկարողութեան հետեւանքն է պարզապէս:

Հիմնարար այս անդրադարձումով, «արտաքոյ հիւանդութեան» մարդն ալ դարձաւ լուրջ սեւեռումի առարկայ: Մանաւանդ թէ՝ առողջարանութիւնը, որ աւելի ընդարձակ եզրով բնաբանութիւն կը կոչենք (ֆիզիոլոժի), դարձաւ բժշկութեան լիսեռը, որմէհետեւ կ'ուսումնասիրէ հիւանդութեան նախապայմանը. յստակուեցաւ արդարեւ, թէ ախտահարումը կարելի չէ ըմբռնել առանց յղուելու առողջութեան գաղափարին, մինչ ասոր ընկալումը բոլորովին կերծ է հիւանդութիւնը ենթադրելու հարկադրանքէն:

Որքան հիւանդութիւն, ուրեմն, նոյնքան անձեռնհասութիւն առողջութիւնն ապահովելու: Եւ որմէհետեւ հիւանդութիւններուն մեծամասնութիւնը կը դարմանուի, հարկ է ընդունիլ, թէ նուազ դժուար է բժշկել, քան թէ նախապաշարել:

Անշուշտ մինչեւ որ հիւանդութիւն մը դարմանելի է, կանխարգելութեան անհատականութիւնը մասամբ կը հանդուրժուի: Ի՞նչ կը պատահի սակայն անբուժելի հիւանդութեան մը պարագային:

Հոս է ահա որ իր ամբողջ տարողութեամբ կը ներկայանայ ախտարգելումի կարեւորութիւնը:

Եւ սակայն կան տակաւին մահառիթ հիւանդութիւններ, որոնք իսկական ախտականխում չունին: Կատարուածը՝ առողջութեան խթիթարումը սկզբնական փուլերէն իսկ խափանելու ճիգ մըն է առաւելաբար, որ լայն առումով միայն ախտականխում կրնայ համարուիլ: Տարբեր հարց, որ հոս մէջամտողը դարմանագիտութիւնն է արդէն:

Բայց հիւանդութիւն մը դեռնթաց վիճակի մէջ կարթելու համար, հարկ է հսկել ... նախանիշներուն վրայ:

Ախտանշաններէն ոմանք, ինչպէս դանդատութիւնը, հազը, ցաւը, ակներեւ են կամ զգալի: Իսկ ուրիշներ՝ յայտածումի կը կարօտին, անարեանական, տարրալուծական կամ բնաբանական հնարներով, ինչպէս չոգանկարում (ռատիոկրաֆի), նեարզագիտում (փիպրոսոփի) կամ զանգիւնագրութիւն (էֆոկրաֆի):

Ներշնումի այս միջոցներէն հնագոյնն ու հանրաճանաչը չոգագրութիւնն է: Իր կիրարկումը սակայն առանց Կական նորաբարութեան ... Ռէօնթկէնի դիւտէն ի վեր, (1895), լրիւ չի զոհացներ միշտ յստակատեսութեան պահանջները:

Շողագատկերը, արդարեւ, X ճառագայթներով ստացուած թափանցանկար մըն է: Այդ իսկ պատճառով, չի կրնար, օրինակի համար, խորութեան զգալիութիւնը տալ· նկատուած «չուք» մը, հետեւաբար, դիւրին չէ կռահել եթէ կը համապատասխանէ մակերեսային, միջնագաս կամ խորամուխ այլայլումի մը:

Մինչ այս խոչընդոտը մասամբ կը հարթուի կիսագիմային չոգագրութեամբ կամ կիզակէտին ստիճանաւոր հեռագատումով, անլոյծ կը մնայ ուրիշ անպատեհութիւն մը, աւելի անախորժ: Աւանդական չոգանկարումով՝ ոսկրային համակարգն է միայն յստակածիր երեւցողը, մինչ կակղամասերը՝ դնդեր ըլլան անոնք կամ ընդերք, զուրշ ուրուագրութիւններ են պարզապէս, իսկ իրենց ախտահարումները՝ գրեթէ զուրկ չոգագրական վկայութենէ:

Եօթանասունական թուականներուն՝ չոգարանութիւնը զարգացումի նոր հանդրուան մը արձանագրեց սեաներին հրթռռարակումով: Սեաներ, որ անպլերէն «զննիչ» կը նշանակէ պարզապէս, այլեւս ընդհանրացած կոչումն է մարմնախոյզ նոր ճարտարութեան մը, որ կրնայ կեր պարանել – կամ գրեթէ – ինչ որ անհետազօտ կը թողուր ռէնօթկէնեան սարքը: Սկզբունքը, ինչպէս բոլոր դիւտային լուծումներու պարագային, պարզ է: Մարմինը չէ որ կը չոգագրուի իր զանգուածով, այլ անոր հորիզոնական միջնաձիգ (թրանսվերսալ) հատուածները: Այդ խաւագրութիւնները (թոմոկրաֆի) կը բաղադրուին իսկոյն համակարգիչի մը կողմէ եւ, զուգելով պղտորիչ տատանարկումներէ, կը գոյացնեն մանրորոշ երբեմն մինչեւ իսկ համայնացոյց չոգանկար մը:

Ոչ մէկ տարակոյս, թէ այս համակարգուած առանցքային խաւագրութիւնը (թոմոկրաֆի ախսիալ ֆոմիիթերիզէ կամ սեաներոկրաֆի) արդարացուց խոստումնալից իր մուտքը բժշկութեան անզգամանէն ներս (մանաւանդ թէ՝ պիտա – բարները 1979–ին արժանացան Նոպէլ մրցանակին): Ունի սակայն կարգ մը անպատեհութիւններ: Շարունակելով օգտագործել X ճառագայթները, կը մնայ ոչ միայն չոգահարիչ դրութիւն մը, այլ նաեւ անկարող՝ յայտնահարելու ոսկրային անթափանցութիւնը: Երկրորդ՝ ձեւակազմական խոտորումներ կը փաստագրէ առաւելաբար, քան թէ որակական այլայլումներ· միշտ չի կրնար զանազանել, օրինակի համար, առողջ եւ վտանգուած գործարան մը, եթէ այս վերջինը կերպագեղծումի աստիճանին չէ հասած արդէն: Ինչպէս չի կրնար անվերապահ հաստատել, եթէ չոգանկարումը ողջ մարդու մը վրայ կատարուած է կամ քանի մը օրէ ի վեր մեռեալի մը...:

Այս անհատարութիւնները բարեկարգող ուրիչ հնար մը դրաւած է այժմ բժշկութեան ուշադրութիւնը: Կորիզային, մագնիսական համատատանումի է անիկա (ռեզոնանս մաիիեթիք նիւքլիէր, RMN), որ մինչեւ իսկ հիւլէական կառոյցները քննարկելով, խուզարկումի զերազանցապէս նրբակրկիա եւ հետեւաբար չատ աւելի ատուգատես միջոց մը կը հանդիսանայ (1):

Տեղին է ըսել «չիք ինչ նոր ընդ արեգակամբ», որովհետեւ բանդիտական այս եւրեւոյթն ալ ծանօթ է վաղուց: Նորութիւնը՝ զայն բժշկական հետազօտութեան պատչաճեցնելու պարագան է, զոր յըզացեր է եւ իրագործեր՝ ամերիկահայ Տամասեանը: Դէթ այդ կը ջանայ ապացուցանել տենդագին՝ վերջերս հրատարակուած դիրք մը, որուն հեղինակն է New York Timesի լրագրողներէն մին(2):

Հատորը ոչ ներածական ունի, ոչ ամփոփագիրն ալ լուռ է: Բայց եթէ չեն պարզուած յօրինումի պարագաները, կամ աւելի եւս՝ պատճառները, ընթերցողը յաճախ կը փորձուի համոզուիլ, թէ նոյնինքն Տամասեանի դրգռմամբ կատարուած է գրառումը: Դժուար է արդարեւ երեւակայել հարցին հետ անաղերս մէկը, որ... ինքնակամ առանձնած ըլլայ ուրիչի մը փաստարանութիւնը:

Սակայն նոյնիսկ եթէ մեր ենթադրութիւնը հիմնազուրկ է, Տամասեանի փաստախնդրութեան այլ յուցանմոյշներ չեն պակսիր: Ոչ կը վարանի ըսելու «Jai toujours voulu faire quelque chose de très, très important» (էջ 19), ոչ ալ, մանաւանդ, կ'ամչնայ յայտարարելու, թէ «personne d'autre ne s'occupe de guérir le cancer. Il faut bien que je m'en occupe» (էջ 255):

Իսկ Փլայնֆիլտ, չկայ դրուատիք որ չտայլած ըըլլայ Տամասեանի: Այս հանճարեղ միամիտը, օրինակ, «il commettait en général l'erreur de présumer que les autres voyaient aussi loin que lui» (էջ 80) եւ, իրենէ անարդարութիւն, «il était par nature attiré par les taches impossibles» (էջ 13): Եւ զիտէ՞ք Տամասեան ինչպէս կու տար իր որոշումները· «... après avoir effectué un de ces bonds intellectuels dont il avait l'habitude» (էջ 22):

Ինկարկումներուն ծուխը չէ արդիլած բարեբախտաբար որ Տամասեանի բարեմասնութիւններն ալ նշմարուին: Հատուածական է, ժիր եւ յանձնապատասխան: Եօթը տարի կը տքնի անվհատ եւ անապաւէն, որպէսզի կերտէ իր երազած մարզադիրն նոր գործիքը, հակառակ այդ մեքենան, որուն չբջանառեալ անցուդարձին մէջ կը փոուի հիւանդը, յանձնուելով գիտութեան...:

Կենսագրական ակնարկ մը կը տեղեկացնէ, թէ այս բժիշկը, այսօր յիսնամեայ, ծագումով կեսարացի է: Զգարմացնէ հետեւաբար կարգալով, թէ Տամասեան «commençait à croire que l'idée d'un scanner fonctionnant selon le principe de la RMN pourrait être vendue à quelqu'un» (էջ 210): Ոչ ալ ապշեցնէ լմանալով, թէ այժմ ան հիմնադիր – նախագահ – անօրէնն է գննիչներ արտադրող մեծ ընկերութեան մը, բազմամիլիոն տարի հաշուեցոյցով (Միացեալ Նահանգներու մէջ, հրատարակութեան արժանի կենսագրութիւն մը կարո՞ղ էր տարբեր վախճան ունենալ...):

Փլայնֆիլտ մոռցած է սակայն մեզի տպագրել, եթէ Տամասեան պեռ կը չբռնուկէ բժշկութեամբ զբաղիլ: Եթէ այ՝ յարգանք իրեն, որովհետեւ այն առեն միայն պիտի համոզուինք աքանչացումով, թէ իսկապէս «il était par nature attiré par les taches impossibles»: Իսկ եթէ ոչ՝ չատ լաւ պիտի հասկնանք վերջապէս, թէ ինչու իր բոլոր արժանիքներով հանդերձ՝ գիտական չբջանակներու մէջ «on le considérait toujours pas comme un héros» (էջ 200):

1.– Մեր բառարանները résonance եզրը կը հայացնեն իմաստի սեղմումով· կ'սակնարկեն երեւոյթին ձայնական տարբերակին միայն: Բայց «հնչականութիւն» (Նորայր, Լուսինեան, Նուպարեան), «խառնաձայնութիւն» (Գաջունի) կամ «հնչողութիւն» (Գանթարեան) եւ «բոմբիւն» (Աւգերեան), չեն կրնար պատչաճիլ ի հարկէ մեխենական, էլեկտրական կամ տեսագիտական (օպթիք) résonanceներուն:

Կ'ենթադրենք, որ բառին մայր նշանակութեան համազօրը չունինք (Հայկական Հանրագիտարանն ալ «ռեզոնանս» կը գործածէ):

Նկատի առնելով որ երեւոյթին հիմքը, ի վերջոյ, երկու տատանումներու յաճախականութեան նոյնացումն է, մենք պիտի առաջարկէինք *տատանակցութիւն* կամ լաւ եւս՝ *համատատանում* եզրերը:

Ձայնական համատատանումը անշուշտ կարելի է միշտ արտայայտել վերը յիշուած բառերով, որոնց պիտի յարէինք մեր նախասիրած «յորդաձայնութիւն»ը:

2.- Sonny Kleinfield, «*La machine indomptable*». Londreys, Paris, 1986.

ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒՄԸ

Փոքրամասնութիւնները «փոքր թիւ» մը ներկայացնող հատաքականութիւններ են, որոնք կը սահմանուին կարգ մը չափանիշերով:

ՔԱՆԱԿԻ ԶԱՓԱՆԻՇԸ

***

Փոքրամասնութիւն բառն իսկ, պետութեան մը ընդհանուր բնակչութեան բազդատմամբ աւելի փոքր թիւ մը ներկայացնող խմբակ մը կը սահմանէ: Սակայն, հարց է թէ ո՞ր թիւէն, կամ որ համեմատութենէն սկսեալ հատաքականութիւն մը կրնայ փոքրամասնութիւն նկատուիլ: Այս հարցումին պատասխանը կուգայ Մարդկային իրաւանց համաշխարհային յայտարարութենէն. «փոքրամասնութեան սահմանումի որեւ սահման մը դրուելիքն չունի»: Սակայն անչուշտ, կրկին հարցը կը վերաբերի այդ հատաքականութեան յատուկ իրաւունքներ շնորհելու, ինչպէս լեզուի մը գործածութիւն, հանրօգտակար ծառայութիւն մը:

Նոյն արժէքը որպէս չափանիշ կը ներկայանայ նաեւ ազգային բնակչութեան իշխող բնակչութեան տարրը ըլլալու պարագային: Որովհետեւ, ճիշդ է որ ժողովրդավար ատենդական պետութիւններու մէջ իշխող տարրը նոյն ժամանակ նաեւ ամէնէն բազմամարդ խումբը, սակայն պատմութեան մէջ կան օրինակներ, ուր իշխողը միշտ թուական ատելութիւն ներկայացնող մասը չէ:

***

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇԸ

Երկրորդ չափանիշ մըն է փոքրամասնութեան մը աշխարհագրական կացութիւնը, որ կ'ապրի որոշ չափով մը, անոր յեզաշրջումին: Այս պիտանկիւնէն ալ պատակարգ կրնանք որոշել.

1· – Փոքրամասնութիւններ, որոնք որոշ չբջանի մը բնակչութեան մեծագոյն մասը կը ներկայացնեն. ինչպէս՝ վեց միլիոն Քաթալաններ, որոնք կը կազմեն Սպանիոյ ինքնավար Քաթալոնների չբջանին բնակչութիւնը:

2· – Փոքրամասնութիւններ, որոնք չբջանի մը բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն. ինչպէս՝ կղզեկան Քորսիքացիները:

3· – Փոքրամասնութիւններ, որոնք որոշ չբջանի մը մէջ կը գտնուին, որոնց սակայն բնակչութեան թիւին մէջ պզտիկ մաս կը ներկայացնեն: Նման փոքրամասնութեան մը աշխարհագրական դիրքը կրնայ պատմութեան յամրընթաց մէկ յեզաշրջումին կամ պատմութեան մէկ պատահին հետեւանք ըլլալ:

4· – Փոքրամասնութիւններ, որոնց անդամներուն մէկ մասը երկրին որոշ մէկ չբջանին մէջ հատատատուած են, իսկ միւսները ցրուած պետութեան մնացեալ մասերը:

5· – Փոքրամասնութիւններ, որոնք ազգային սփիւռք մը չունին, այլ տուեալ երկրի մը բազմաթիւ չբջաններուն մէջ հատատատուած են. ինչպէս՝ հիւսիսային Ափրիկէի Հրեաները:

6· – Փոքրամասնութիւններ, որոնք ցրուած են երկրի մը բոլոր չբջաններուն մէջ, քաղաքներն ու գիւղերը, ինչպէս՝ ցիկանները:

7· – Փոքրամասնութիւններ, որոնք ցրուած են Պետութեան մը մէկ մասին վրայ, բայց ոչ ամբողջութեան:

8· – Փոքրամասնութիւններ, որոնք տածուած են չատ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Պասքերը, Քիւրտերը, Հայերը:

***

ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇԸ

Փոքրամասնութեան մը ճակատագիրը միմիայն իր թիւէն ու աշխարհագրական ցրումէն կախում չունի, այլ նաեւ պատմաքաղաքական ազդակներէ:

Արդարեւ, աշխարհի մէկ չբջաններ ուր խօսքի ու արտայայտութեան կատարեալ ազատութիւն կը վայելեն փոքրամասնութիւնները: Իրենց դիրքը ոչ մէկ վտանգի ենթակայ է: Ուրիշ չբջաններ նոյն պայմանները չեն ներկայացներ: Ուրեմն, փոքրամասնութեան մը սա կամ նա աշխարհաքաղաքական չբջանին պատկանիլը, ունի դատապարտող արժէք մը:

***

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՉԱՓԱՆԻՇԸ

Փոքրամասնութիւն մը կրնայ սահմանուիլ միայն Պետութեան մը սահմանների մէջ, որու կառոյցն ու հատատատութիւնները որոշ դեր մը կը խաղան փոքրամասնութեան հետ յարաբերութիւններու մէջ:

Երկու պարապայ կարելի է հոս.–

– Փոքրամասնութիւնները, որոնք իշխող խումբի մը ազգային Պետութեան մաս կը կազմեն.

*– Փոքրամասնութիւնները, որոնք դանդան մշակոյթներէ, կրօնքներէ, լեզուներէ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՇԱՐԼ ԷՌՆԻԻ ՀԱՑ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ԲԱՆԱՁԵԻ ՄԸ
ԼԻԼ–Ի
ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ
ՎԱՒԵՐԱՑՄԱՆԸ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

———×———

Հինգշաբթի, Մարտ 18, առաւօտուն Շարլ Էռնիւ իր օրուան յայտագրէն – խըճողուած յայտագիր մը այս օրերս – ըրեթէ ամբողջ ժամ մը արամադրեց քանի մը հայ լրագրողներու, խօսակցելու համար անոնց հետ Հայերը հետաքրքրող ներքինեներու մասին:

Հանդիպումը տեղի ունեցաւ Վիլէօր – պանի քաղաքապետարանին մէջ: Կազմակերպուած էր Վարուժան Գրիգորեանի միջամտութեամբ: Մեր ազգակիցը, չուրջ տասը տարի է, անդամ է քաղաքապետական ժողովին եւ քաղաքապետ – երեսփոխան Էռնիւի խորհրդատու դործակիցն է հայկական հարցերու մասին:

Պաշտպանութեան նախկին նախարարը Ֆրանսայի քաղաքական մարդոց այն փոքր չարքին կը պատկանի՝ ուր միայն ընտրական նկատողութիւններ չկան աչքի առջեւ, այլ նաեւ իրական համակրանք մը Հայոց եւ Հայ Դատին հանդէպ: Այդ տպաւորութիւնը վերատին ունեցանք Հինգշաբթի օրուան տասնմէկ ընթացքին:

***

Իրրեւ ներածութիւն, Շարլ Էռնիւ ամփոփ պատմականը ըրաւ հայկական հարցին վերջին տարիներուն միջազգային դեմքի վրայ ունեցած եղերքներուն եւ ընդդծեց որ դրական կէտեր կան: Շեշտեց նաեւ թէ իր կուսակցութիւնը – ընկերվարական – ամբողջովին համամիտ է հայկական տեսակէտին եւ կը պաշտպանէ դայն ամէն տեղ:

Աւելցուց.

«Որպէսզի արդիւնաւէտ կերպով ճշդուի ընկերվարական կուսակցութեան հայկական հարցին հանդէպ ունեցած նպատակը, բանաձեւ մը պիտի ներկայացուի ալ Լիլ–ի ընկերվարական համաժողովին Ապրիլ 4 – 5–ին, որպէսզի վաւերացուի եւ կուսակցութեան երեսփոխանները ունենան միեւնոյն դիրքը հայկական հարցին հանդէպ, միջազգային բեմերէն, մասնաւանդ եւրոպական Խորհրդարանին մէջ:

«Ցիրանսա մեծ բախտը ունի իր հողին վրայ ապրեցնելու հայ կարեւոր համայնքներ. չեմ կրնար մոռնալ որ Հայերը Ցիրանսայի տուին որոշ թիւով մեծ մարդիկ. զինուորներ, դիմադրականներ, զոհեր: Պարտաւոր ենք ասոնց հանդէպ նըպատաւոր կերպով արտայայտուիլ, ոչ միայն խօսքով, այլ՝ գործով ալ» ըսաւ նախկին նախարարը:

***

Խօսելով Վիլէօրպանի մէջ իսկ կատարուած հայանպաստ գործողութիւններուն մասին, քաղաքապետը տեղեկացուց որ նորարաց Արմէնի փողոցի անուանատախտակը (փլաք) նոյն օրն իսկ պիտի դրուի: Ըսաւ՝ «Հանրապետութեան նախագահը առաջիններէն պիտի ըլլայ որ պիտի անցնի այդ փողոցէն, Շաբաթ օր: Փողոցը իրար կը միացնէ քաղաքին երկու դլխաւոր հրապարակները. մէկուն վրայ կայ նոր նամակատունը՝ որուն բացումը պիտի կատարէ Նախագահը»:

Հայաստանի Աբովեան քաղաքին եւ Վիլէօրպանի զուգադրման (ժիւմըլաժ) բանակցութիւնները վերսկսած են, հիմա որ Մոսկուա ապատ արձակած է նկարիչ Միքայէլոֆը, Վիլէօրպանցի կնոջ մը ամուսինը: Հաւանաբար պարնան պատուիրակութիւն մը մեկնի Հայաստան:

Վիլէօրպանի հայկական Մշակոյթի Տունը նորոգման վրայ է: Պիտի բացուի այս տարի: Հայերը իրենց բաժինը պիտի ունենան քաղաքին մայիսեան տօնախմբութիւններուն յայտագրին մէջ: Աւելցնենք որ Վիլէօրպան քաղաքի սահմանները մէջ կը բնակին աւելի քան երեք հազար Հայեր:

Արմէնի փողոցին մէջ, երկայնքին, կայ պատ մը: Քաղաքապետութիւնը կը փափաքի որ այդ պատը զարդարուի հայկական բնաչխարհին որմնանկարներով: Այս առթիւ մրցումի հրաւէր պիտի ըլլայ հայ արուեստագէտներու:

***

Վերադառնալով քաղաքական դեռնին, Շարլ Էռնիւ պատասխանեց քանի մը հարցումներու: Կ'ամփոփենք իր պատասխաններէն հետեւեալները. –

– Եթէ դերման ընկերվարականները հայ դատին հանդէպ ընդհանրապէս պաղ վերաբերում ունին, պատճառն այն է որ Գերմանիոյ մէջ կ'ապրին չատ մեծ թիւով Թուրքեր: Միջազդային ընկերվարականին միջոցաւ թերեւս կարելի ըլլայ ազդել գերման երեսփոխաններուն վրայ: Այդ մասին կրնայ աշխատիլ Լիոնէլ Ժոսփէն, կուսակցութեան առաջին քարտուղարը:

– Պէտք չէ որ հայ դատը պաշտպանելու համար բուն թէ Թուրքիա կարեւոր չէ Ռալանտեան Ուխտին մէջ: Այդպիսի փաստարկութիւն մը վնասակար է Հայերուն: Հայկական դատով զբաղողները կը նկատուին, այն առեն, Խորհրդային Միութեան դործակալներ: Մանաւանդ որ Թուրքիա ռազմավիտական կարեւոր հողամասի մը վրայ տէրն է չատ ուժեղ, լաւ կազմակերպուած բանակի մը: Իր ռազմական կարելիութիւնները անժխտելի են:

Հայկական դատին պաշտպանութիւնը չի կրնար աւելի վնասել Ատլանտեան Ուխտին, ուր կան արդէն տարաձայնութիւններ, ինչպէս թուրք եւ յունական վէճերը: Սա ալ պէտք է նկատել՝ որ Ատլանտեան Ուխտի բանակներուն կ'պակսին թերեւս այնքան Հայեր որքան Թուրքեր: Չէ՞ որ Ցիրանսայի եւ Միացեալ – Նահանգներու բանակներուն մէջ կան հայածին զինուորներ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՍՏՈՐԱԴԱՍՈՒԱԾ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փոքրամասնութիւններու որոշ թիւ մը կը ձգտի ձուլուիլ զինքը շրջապատող ազդային մեծամասնութեան մէջ: Անոնք կը պահպանեն որ վերցուին խարականութիւնը, ինչպէս՝ ափարթհայտը: Այս կարգի փոքրամասնութիւնները չատ անդամ են–թակայ են կեղեքումի, մինչեւ իսկ բնաջնջումի:

***

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Համաշխարհային պատմութիւնը հարուստ է կրօնական պատմութիւններով: Այսօր, կան Պետութիւններ, որոնք որոշ կրօնքէ մը դուրս մնացածները կը հալածեն, կ'արդիլեն: Իսկ մարքսիստ Պետութիւններու զաղափարախօսութիւնը դէմ է ամէն եկեղեցիի:

Ուրեմն, կրօնական փոքրամասնութիւններ կան աշխարհի բոլոր շրջաններուն մէջ:

***

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոս մեզ կը հետաքրքրեն այն խմբակները, որոնք կը պայքարին իրենց լեզուին պահպանումին, գործածութեան եւ զարգացումին համար:

***

ՑԵՂԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցեղային փոքրամասնութիւնները կեդրոնախոյս պահանջներ ունին: Անոնք կ'ուզեն պահել իրենց յատկանիշները (լեզու, կրօնք, բարքեր): Անոնք կը մերժեն մշակութային ձուլումը: Հոս, կրնանք խումբերէ եւայլն բաղկացած համայնքներէ կազմուած Պետութեան մը մասը կը կազմեն:

Առաջին խումբինները կը պայքարին, որպէսզի պահպանուի իրենց «տարբերութեան իրաւունքը» կամ, ծայրայեղ պարադաներու նոյնիսկ իրենց «զոյութեան իրաւունքը»: Առանք ճնշումի ենթակայ, կամ իրենք զիրենք այդպէս նկատող փոքրամասնութիւններ են:

Իսկ երկրորդները այն փոքրամասնութիւններն են, որոնք բախումի մէջ չեն Պետութեան հետ:

Փոքրամասնութիւնները այս դասակարգումներէն դատ կը դասակարգուին նաեւ իրենց ձգտումներուն համաձայն: Այս առանկինէն դիտելով կրնանք փոքրամասնութեան հինգ տեսակ ճշդել. –

***

Երբ Պետութեան մը ենթակայ կարեւոր փոքրամասնութիւն մը որ որոշ շրջանի մը մէջ համախմբուած է, ունի իր պատմութիւնը, իր լեզուն, մշակոյթը, ազդային փոքրամասնութիւն մը կը կազմէ: Ան ինքնավարութեան կամ անկախութեան կը ձգտի: Այս խումբին կը պատկանին սպանացի Պասքերը, Քիւրտերը...: Առանք տեւական պայքարի մէջ են կեդրոնական իշխանութեան հետ: Մօտ ժամանակաշրջանի մը մէջ Հիթլէր զերման փոքրամասնութեան կեղեքումը պարբերակելով զրաւեց Չեխոսլավաքիան, ապա Լեհաստանը, պատճառ դառնալով Բ. աշխարհամարտին:

Կը պատահի նաեւ որ իրենց տիրած ազդերու մէջ ձուլուած փոքրամասնութիւններ, յեղափոխային զարթօնք մը ապրին, մեծ տագնապներու չրջանին: Հոն մշակութային դիտակցութիւնը կ'արթնայ, կը վերարծարծի լեզուն, աւանդութիւնները ու անտեսական եւ քաղաքական պահանջներ:

Ա. Թ. Թ.

յիշել Ցիկաններ, Ամերիկայի կարմրամորթները:

***

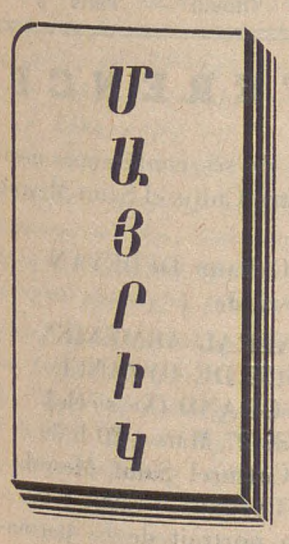
ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբ Պետութեան մը ենթակայ կարեւոր փոքրամասնութիւն մը որ որոշ շրջանի մը մէջ համախմբուած է, ունի իր պատմութիւնը, իր լեզուն, մշակոյթը, ազդային փոքրամասնութիւն մը կը կազմէ: Ան ինքնավարութեան կամ անկախութեան կը ձգտի: Այս խումբին կը պատկանին սպանացի Պասքերը, Քիւրտերը...: Առանք տեւական պայքարի մէջ են կեդրոնական իշխանութեան հետ: Մօտ ժամանակաշրջանի մը մէջ Հիթլէր զերման փոքրամասնութեան կեղեքումը պարբերակելով զրաւեց Չեխոսլավաքիան, ապա Լեհաստանը, պատճառ դառնալով Բ. աշխարհամարտին:

Կը պատահի նաեւ որ իրենց տիրած ազդերու մէջ ձուլուած փոքրամասնութիւններ, յեղափոխային զարթօնք մը ապրին, մեծ տագնապներու չրջանին: Հոն մշակութային դիտակցութիւնը կ'արթնայ, կը վերարծարծի լեզուն, աւանդութիւնները ու անտեսական եւ քաղաքական պահանջներ:

Ա. Թ. Թ.

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Գորովի լայն չարժումով մը ան դէս կուրծքին սեղմեց. Աննա մօրաքոյրս որու մազերը ճերմկած էին արդէն եւ սակայն այնքան մեղսակից էր մանկութեանս:

– Լաւ ըրիր լռելով, որովհետեւ դիտես, մենք ... մենք պիտի մեկնինք: Թերեւս որոշուած ժամանակէն աւելի կանուխ. բայց ան, ան մինչեւ եռք հոս պիտի մնայ:

Ձիշդ այդ պահուն, պառաւը ելլելով իր կէս – բուսական վիճակէն, խորունկ հառաչ մը արձակեց: Գլուխը թօթվեց, բայց որո՞ւ հետ կը խօսէր, քանի որ մեզի չէր նայեր:

– Ես դիտեմ, որ աղջիկս երջանիկ չէ ... անիկա չար մարդ մըն է ... կեանքին մէջ կին մը կայ ... քաղաքը ... ես դիտեմ:

Աննա մօրաքոյրս որ միշտ չատ արձուն էր, երբ խօսքը բարքերու չուրջ դառնար, փութով հեռացուց դիս:

– Գնա, պորտէ քիչ մը ... բայց չատ մի՛ հեռանար:

Անձնական այս զրաքննութեան յանձնարարականը կը նշանակէր որ կը դանուինք «13 տարեկանէն վար»երու արդիլուած մարզի մը մէջ: Շատ ժամանակ անցած չէր ամուսնալուծուղ զոյդի մը պատմութեան վրայէն, որ ինծի արժած էր նոյն հեռացումը:

Դէմքը դունաւորող այդ ամօթխածութիւնը, իմ ներկայութեանս սեռային բնոյթով հարցերու անդրադառնալուն պատճառած նեղութիւնը արմատ կ'առնէր հեռաւոր աւանդութիւններէ: Կը չանային դիս հեռու պահել սիրային այդ անկանոնութիւններէն, որոնք իրենց կարծիքով զեխութենէ ու լկտիութենէ ծագած պոռթկումներու կ'առաջնորդէին մարդս:

Յաճախ, մօրս պարզ մէկ ակնարկը որ նրբաւարութեամբ դուռին ուղղութիւնը ցոյց կուտար, չուտով կը հասկցնէր ինծի, թէ պէտք էր հեռանայի:

Իրենց զգացած վախը, թէ չատ չուտով կ'իյնամ սիրային արարքներու զերկը, դիս կը մղէր թափանցելու չափահասներու զաղտնիքներուն: Դուռներուն փակցուցած ականջներս չուտով հասկցուցին ինծի, թէ անոնք կը պատապարէին այն կինը կամ ամուսինը, որ տունէն դուրս հաճոյքներու հետամուտ կ'ըլլար: Վերացական այս բառերը ա՛լ աւելի կը հրահրէին դիս, քան՝ եթէ մնացած ըլլայի տեղւոյն վրայ: Որովհետեւ չափահասներու այս պատմութիւնները ինծի պարտադրուած իրենց խորհուրդէն մերկանալով, այդ տարիքիս անկասկած, չատ ձանձնարացուցիչ պիտի թուէին ինծի:

Այնպէս որ աղէկ դիտէի երթալիք տեղս այդ օրը, երբ Աննա մօրաքոյրս դիս հեռու մղեց ցոփակեաց ոսոխականին անառակութեան պատմութիւններէն: Գացի, տունին առջեւ ամէն օր պուլ խաղացողներու քովը: Հանդստեան կոչուած անձերու փոքր բնակարաններով կազմուած թաղամաս մըն էր: Ժամը 16–ի չուրջ, երբ արեւը ոչ բոլորովին ուղղահայեաց կ'իջնէր դլուխներու վրայ, կը սկսէր իրենց անվերջանալի խաղը:

Հակառակորդ երկու խմբակները միչտ միեւնոյն անձերէն կը բաղկանային: Վեց հոգի էին, իրենց դդակներով կամ չարդէ դըլխարկներով: Իւրաքանչիւրը, տարբեր ձեւով ակօսուած իր դունդերը ունէր: Եւ փոքրիկ դնդակը կը դլորէր, դունդ մը կուդար քովը կը տեղաւորուէր, յետոյ ուրիչ մը կը զարնուէր անոր, զայն տեղէն հանելու եւ տեղը զրաւելու համար:

Քաղաքի ախտերէն զերծ այս մարդոց համար աշխարհի ամէնէն կարեւոր հարցը վերածուած էր սա մեառղէ գունդերուն հեռեւած ճամբուն, որ իրենց հաչիւին վրայ կէտ մը պիտի աւելցնէր:

Հարուածը կը տրուէր լռութեան մը մէջ, զոր կը չարդէին երկու խմբակներն ալ, սակայն անդամ մը գունդը արձակուելէ եռք, կը պայթէր դիտողութիւններու, մեկնաբանութիւններու, ծիծաղելի պատասխաններու տարափ մը, որ կը զուարճացնէր դիս:

Յետոպային, երբ պարոն Փանեոլի զրոյցները մոխիկ կ'ընէին, ինծի կը թուէր թէ բառերը լսելու այս կերպը լաւ էի արդէն:

Եւ մանկութենէս դուրս կուդար առաջին արձակուրդիս Մոնթօլիվէն: Պուլ խաղացողներս հո՛ս, չարժանկարի պատահարն վրայ էին, իրենց դէմքին անցուցած Ռէմիւի, Ֆէրնանտէլի, Սարատւի, կամ Ռեւիսի դիմակները:

(Շար. 67)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Կարապետ Պահչէճեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Բագրամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիրական Պայրամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 29, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, քրոջ, հարսի եւ քեռիի՝

ՏԻԿԻՆ ՖԻԼՈՄԻՆ ՊԱՀՉՈՒՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Բագրամեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

***

Տէր եւ Տիկին Սիրական Պայրամեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հիլտա Պայրամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 29, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր, մօր եւ եղբօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ
ԾԻԱԾԱՆ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ
ԵՒ
ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

***

Տէր եւ Տիկին Կարոս Մանուկեան եւ զաւակները, Պր. Անրի Մանուկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 29, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցի իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան 3-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

***

Տէր եւ Տիկին Արման Չէրչեան եւ զաւակները՝ Օլիվիէ, Ռէմի, Սէսիլ, Տէր եւ Տիկին Վ. Երամեան եւ զաւակները՝ Կարապետ, Վաղինակ, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան եւ զաւակները՝ Քաթրին, Նաթալի, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 29, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, իրենց հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԷՐՉԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

En collbaoration avec l'U.G.A.B.
et la Fondation N. FRINGHIAN
le C.R.D.A. organise

une

Conférence - Débat

en langue française
sur le thème
«QUELQUES QUESTIONS
SUR LA PSYCHOLOGIE
DE L'ENFANCE»

avec HOVSEP TUTUNDJIAN
Directeur du Département
Psychologique
de l'Université d'Erevan

et *Janine Beaudichon*
Directrice du Laboratoire
de Psychologie du développement et
de l'éducation de l'enfant à Paris V
Sorbonne

le Vendredi 3 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Entrée libre

LA MUNICIPALITE DE CHAVILLE
et
l'ASSOCIATION CULTUELLE
DES ARMENIENS DE CHAVILLE

"OPERATION NEMESIS"

de
JACQUES DEROGY
Présentation, dédicace et débat
Soirée sous la présidence effective de
Mr. M. HOULIER
Maire de Chaville
Conseiller Général des Hauts-de-Seine
Vendredi 27 Mars à 20 h 45
Dans les salons de l'Hôtel de Ville
1456, ave. Roger Salengro — CHAVILLE

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT

GRANDE SOIREE
du Collège arménien
SAMUEL - MOORAT

LE 28 MARS à 20 H
dans les salons de l'Hôtel NIKKO
(*parking assuré*)
61, quai de Grenelle, Paris 15e

animée par l'orchestre GAYDZAG

* GRANDE TOMBOLA *

1er prix : une voiture Peugeot 205

avec la participation de :

Henri VERNEUIL
Patrick DEVEDJIAN
(*Député-maire d'Antony*)
Aïda et Georges GARVARENTZ

Pour les réservations, téléphoner au bureau du collège : 45. 34. 68. 28

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN
EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
— DU 3 AU 18 JUILLET —

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Իրենց անդրանիկ թոռնիկին՝
ՆԱՅԻՐԻ–ի

ծննդեան ուրախ առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ մխիթ եւ արուեստ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լ.Ա. ՍԻՈՓԱ ԵՒ ՄԱՐՍԻՅԼ. – Պր. ժաք Կարապետեան եւ զաւակը Տավիթ իրենց կնոջ եւ մօր՝ Ժոզիան Կարապետեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ կը նուիրեն 1.000 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պօտանի Նայիրի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ի յիշատակ իր հանգուցեալ ընկերուհիներուն, Կիրակի, Մարտ 29, ի արարողութենէն ետք՝ ճաշ ժամը 13-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԱԾ

ՄԱՐՍԻՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան բացման 11-րդ տարեդարձի հացկերոյթը, Կիրակի, Մայիս 10-ին։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ՝
Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ

Հերմինէ Երիցեան

Վիէննայի Օփէրայէն

դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
Պր. ԺԵՐԱՐ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ՝
Ֆէրիպիւլի
Հայ Մխիթեան երգչախումբի

Ա.րտասանութիւն

Շաբաթ օր, Ապրիլ 4-ին, ժամը հին 20·30-ին, Իսիի Օրիթորիումին մէջ, 11 – 13 դիւ. Տաիբ-ոճ։

Ամբողջական հասոյթը կը տրամադրուի Իսիի Եկեղեցւոյ Մխիթեան Վարժարանին։

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente

le Prof. GERARD DEDEYAN

qui nous parlera de

"UN GENERAL ARMENIEN
AU SERVICE DE BYZANCE :
MLEH LE GRAND (Xe siècle)"

le Vendredi 27 Mars à 20 h 30
au Centre Culturel Saint Mesrob
10 bis, rue Thouin — 75005 Paris

A travers le portrait de ce personnage, le Professeur Dédéyan fera vivre pour nous, avec le talent que nous lui connaissons, une page de l'histoire des Arméniens à l'époque médiévale.

N.B. — Un repas est prévu à 19 h 30. Merci de vous inscrire à l'avance en téléphonant au Centre : 43 - 26 - 50 - 43 (après-midi) ou à la Paroisse Sainte Croix 42 - 78 - 31 - 93.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
27
VENDREDI
27 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 453 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.453

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ.- ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ

ՇԻՐԱՔ.- ՎԱՂՈՒԱՆ ՖՐԱՆՍԱՆ

Կէս ժամ տարբերութեամբ է որ հեռատեսիլէն ժողովուրդին ներկայացան համակեցութեան երկու պարագլուխները՝ Միթերան, նախագահ, Շիրաք, նախարարապետ: Առաջինը քանի մը խօսք կ'ըսուսանէր Եւրոպայի 30-ամեակին առթիւ, երկրորդը հիւրն էր Բ. կայանի «Ճշմարտութեան ժամ»ուն:

Նախագահ Միթերան ներկայացաւ որպէս փաստաբանը Եւրոպայի եւ չեշտեց թէ որքան անհրաժեշտ է պատրաստել ապագան, այսինքն՝ 1992-ը, երբ բոլոր սահմանները պիտի ջնջուին: Յիշեցէք եւոք, թէ Շան գ'Էլիզէները զարդարուած էին եւրոպական դոյներով, առաջին անգամ ըլլալով Եւրոպայի վաճառքը՝ Զօն ու-թախութեան կը հնչէր Յաղթական կամարին տակ եւ հոն խռնուած էին եւրոպական զանազան երկիրներէ եկած քաղաքացիներ, Միթերան բացատրեց այդ բոլորին՝ «ինչո՞ւ»ն: Կարեւոր թուականէ մը աւելի, մեր պատմութեան կարեւորագոյն թուականներէն մէկն է, բայց կարեւորը՝ վաղն է: Հարկ է պատրաստ ըլլալ 1992, Դեկտ. 31-ի ժամադրութեան երբ Եւրոպան կազմող 12 երկիրներու սահմանները պիտի վերնան: Աճապարենք պատրաստելու դիտարուեսաի Եւրոպան, Ամերիկա եւ Ճափոն մեզի չեն սպասեր:

***

Կէս ժամ եւոք, Շիրաքի կարգն էր: Ան աւելի կը հետաքրքրուի վաղուան Ֆրանսայով, քանի որ եթէ Միթերանի ապագան իր ետին է, Շիրաք միշտ կ'ապրի այն յոյսով, թէ ի'ր ը, գեռ առջեւն է:

Աւելի հանդարտ թուեցաւ քան ուրիշ անգամներ, ուզեց բոլոր հարցերը «ապազրեզականացնել», գործածելու համար արդիական բառամթերքի որակում մը, մինչ որ շատ յաճոյ խորագիրի մը առիթ տուած էր Հինդշաբթի առաւու՝ «Լիպերասիոն»ի՝ «Շիրաք գաղջ ջուրը կը հնարէ»:

Արդարեւ, յայտնի էր թէ լաւ նախապատրաստուած էր, հանդարտ մնալու եւ նոյնիսկ իւմուրէ ալ չխուսափեցաւ, մինչ որ այնքան ընթացիկ չէ իր մօտ:

Շիրաք պատասխանեց երեք լրագրողներու հարցումներուն: Նախ (անխուսափելի) Ալէն Տիւհամէլի, ապա՝ Ժ. Ֆ. Քան եւ Տիւ Ռուա: Կը հասկնայ որ ժողովրդականութիւնը կը նուազի, որ Ֆրանսացիները գոհ չեն մէկ տարուան արդիւնքներէն: Կը բացատրէ. – Կացութիւնը շատ աւելի դէշ էր քան ինչ որ կը կարծէին, երբ գործի լուծ անցան (ապրիլ, շատ սովորական արդարացում մըն է, կը բոլոր եկող – գացողները կ'օգտա – գործեն, նոյնը ըրաւ ձախը, 1981-ին): Իրեն պէտք է ժամանակ տրուի եւ եթէ տրուի (88-ի համար է, անշուշտ), հինգ տարիէն Ֆրանսա Եւրոպայի տնտեսական առաջին երկիրը կը դառնայ: Սխալները կ'ընդունի, ինչպէս ուսման հարցին պարագային, գլխաւոր մտահոգութիւնն է ջնջել կամ նուազեցնել անհաւասարութիւնները: Կը ջանայ: Ընկերային ապահովութեան համար սակերու բարձրացման հարց չկայ: Նպաստաւոր պայմաններ պիտի ստեղծուին աշխատանքէ հանուած եւ երկար տեւողութեամբ գործազուրկերու համար: Տուրքերը պիտի նուազին (ընտրապայքարի ատեն, բոլորին գլխաւոր գեղահատն է), թէ ընկերութիւններ – րուն վրայ եւ թէ եկամուտներու: Կառուցիներ պիտի չինուին եւայլն, եւայլն: «Հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածու եմ» չըսաւ, բայց, երբ ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս միակ եւրաչխատուորը իր վարած քաղաքականութեան, որ չարունակականութիւն մը պէտք է վայելէ եւ խղում պէտք չէ ըլլայ եւ թէ կը չեշտէ իր կոչումը՝ «չարունակել այդ քաղաքականութիւնը», այլեւս աւելորդ իսկ կը դառնան իր պատասխանին վերջին խօսքերը. – «Հոսկէ, կրնաք քաղել ձեր ուզած հետեւանքները»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՆՈՒԶի անցագիրը կրող այն ութ կասկածելիները, որոնք ձերբակալուած էին Շաբաթ օր, մեղադրանքի տակ առնուեցան եւ ըստ Ներքին նախարարութեան զեկոյցին, շատ կարեւոր անդամներն էին ահաբեկչական ցանցի մը: Հեզպուլլահի մօտ, իսլամ ծայրայեղներ են, որոնք կը պատրաստուէին ոճրափորձեր գործել Ֆրանսա: Կը կարծուի որ դեր խաղացած են նաեւ անցեալ տարուան ոճրափորձերուն մէջ եւ կապ ունին «Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու համակամ կոմիտէ»ին հետ: Ցանցին զեկավարը՝ Ալի Ֆուատ Սալահ կը կոչուի: Ձերբակալման ատեն, 12-րդ թաղամասի հանդարտ փողոցի մը մէջ, օգիի 12 շիշերու մէջ, շատ զօրաւոր հեղուկ – պայթուցիկ մը կը փոխադրէին: Մուգարկութեան ատեն զէնք ալ գտնուած է: Անկասկած «Հզդամասի հակազդութեան տնօրէնութիւնը» (Տէ – էմ – Թի) շատ կարեւոր ձերբակալութիւն մը կատարած է, լուռ աշխատանքէ եւ հետապնդումէ ետք: Արդէն, ընդդիմութիւնն ալ կ'ընդունի, որ ապահովութեան գետնի վրայ գոնէ, ներկայ կառավարութիւնը արդիւնաւոր գործ տեսած է: Որքան ալ բացայայտ ըլլայ թէ ո՞ր երկիրն է այս ահաբեկիչներու ետին, կառավարութիւնը կը խուսափի պարսկաստանի անունը տալ, հաւանալի պատճառներով:

ՎՐԱՍՏԱՆի մէջ, վերջին 11 շաբաթներու ընթացքին, 110 հոգի մեռած է սասիկ ցուրտերու եւ հիւանդերու հետեւանքով, կը հաղորդէ «Իզվեստիա»: Նիւթական վնասներն ալ 350 միլիոն ռուբլիի հասած են(525 միլիոն տոլար):

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ ընկերային մթնոլորտը կը վատթարանայ և Թուրք-Ի սենիքալին (միակ արտօնուածը) նախագահն ալ՝ Շեվքէթ Երլմազ յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է ոստիկանական ուժերու արդելքին առջի օրուան դէպի Մորհրդարան երթին ու յայտնած թէ Ապրիլին ամբողջ երկրին մէջ ցոյցեր պիտի կազմակերպուին: Ամէնէն մեծ ցոյցը տեղի պիտի ունենայ (եթէ թոյլ տրուի, անշուշտ) Սամսոն, Ապրիլ 26-ին, ուրիշները նախատեսուած են. – Իզմիթ, Իզմիր, Ատանա, Մերսին, Իսքէնտերուն, Անգարա: Մարտ 18-էն ի վեր ալ գործադուլներու շարք մը ծայր տուած է, մասնաւորաբար կերպասեղէնի, փայտի, երկաթագործութեան եւ քարիւղի ճիւղերուն մէջ, որ 90 հազար բանուորի կը վերաբերի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՎԱՃԱՌի զեկավարութենէն քաշուեցաւ (կամ՝ քաշուիլ տուին) Ֆելիքս Լեվիթան: Ամօրի հրատարակչականը (Լքիփ, Փարիզիէն) չոր զեկոյցով մը կը չեշտէ «մատակարարութեան լրութիւնը»:

ԺԱՄԱՅՈՑՑՆԵՐԸ պէտք է ժամ մը առաջ տանիլ Շաբաթէն Կիրակի (Մարտ 28-էն 29) լուսնալիք գիշերը, ձմրան ժամէն ամրան ժամուն անցնելու համար:

Ա.ՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 3700 մեռեալ պատճառած է աշխարհի մէջ, 1973-էն 83, ըստ հիւսիսային – Ատլանտեանի ժողովին մէկ տեղեկագրին: Միջազգային ահաբեկչութեան վերաբերող ցարդ ամէնէն լրիւ վիճակագրական փաստաթուղթն է: Ըստ այս տեղեկագրին, հինգ հազար հարիւր հիսնամսուն եւ հինգ ոճրափորձերու զոհ գացած են 3689 հոգի: Վիրաւորներու թիւն ալ կը հասնի 7791-ի: Տեղեկագիրը հաստատելով հանդերձ թէ ահաբեկչական արարքներու 1%-էն նուազ է Միացեալ – Նահանգներու մէջ գործուած ոճրափորձերու համեմատութիւնը, կ'աւելցնէ թէ 35%-ը սակայն Միացեալ – Նահանգներն ունին իրենց թիրախ: Ատլանտեան Ուխտի խորհրդարանականները կը ձաղկեն «ահաբեկչութեան հովանաւոր» երկիրները: Ոմանք կ'ուզեն խախտել արեւմտեան ժողովրդավարութիւնները, մինչ ուրիշներ անկախ խմբակներ կ'օգտագործեն քաղաքական աքսորեալներու դէմ:

ԵՒՐՈՊԱՑի տնտեսական հաւաքականութեան յանձնախումբը պահանջեց որ Ֆրանսական երկու երկաթագործական ձեռնարկներ՝ ԻՒԶԻՆՈՐ եւ ՍԱՍԻԼՈՐ վճարեն 1982-էն 84 Պեւուութենէն իրենց առացած 3 միլիառ Ֆրանքը, որովհետեւ ազգային հանրային այս օժանդակութիւնները չեն արդարացուիր Հասարակապետութեան կանոններուն տեսանկիւնէն: Արգիլուած են այն նպաստները, որոնք կրնան խեղաթիւրել մրցակցութիւնը եւ որոնց չընկերանար համապատասխան վերակառուցում մը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵՆՔ ՀՈՂԱՑԻՆ ՊԱՀԱՆՋ ԶՈՒՆԻՆՔ ԹՈՒՐՔԻԱՑԷՆ, ՄԵՆՔ ՄԻԱՑՆ ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆՔ»

Կ'ԸՍԷ ՔԻՒՐՏԸ՝ ԹՈՒՐՔԻՆ

—×—

Յատկանշական են Քիւրտ բանբերին խօսքերը թուրք լրագրողին: Յատկանշական է, նաեւ, անոնց հրատարակուիլը թուրք թերթի մը մէջ:

***

«Միլլիյէթ»ի մէկ աշխատակիցը արտասահմանի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է «Քիւրտիստանի ազգ. ազատագրումի ճակատ» կազմակերպութեան բանբերին հետ: Ստորեւ մասեր այս տեսակցութենէն:

Հ. – «Քիւրտիստան» անունը կը գործածէք. միեղեռ բարտէսին վրայ նման երկիր մը գոյութիւն չունի:

Պ. – Ցայտնի է թէ ուր է «Քիւրտիստան»ը. հոն է, ուր կ'ապրի քիւրտ ժողովուրդը: Նոր բան չէ այս. գաղթատիրութիւնը չորս մասի բաժնած է Քիւրտիստանը: Քարտէսներուն վրայ եթէ կարելի չըլլար այս բոլորը տեսնել, պատճառն այն է, որ ժողովուրդներու կամքով գծուած քարտէս մը չէ աւիկա, այլ գաղթատէրերու փափաքով. մեզի համար ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ:

Հ. – Վերջերս յաճախ յարձակումներ կը գործուին ձեր կողմէ. իմնչ է ձեր ներկայացուցած շարժումին ու Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան կապը:

Պ. – Պայքարի առաջատարը մենք ենք, սակայն Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութիւնն ալ թէ' քաղաքական, թէ զինուորական կազմակերպութիւն մըն է. նպատակը ժողովրդավար, անկախ Քիւրտիստանի մը ստեղծումն է:

Հ. – Սակայն Իրանի ու Իրաքի բրտապական կազմակերպութիւնները անկախութեան պահանջ չունին...:

Պ. – *Քրտական այլ շրջաններու մէջ ալ պայքար կը տարուի. ամէն շրջանի ժողովուրդ ինք կ'որոշէ իր պայքարի ուղին, սակայն, ինքնավարութեան պահանջ կամ մշակութային անկախութիւն, քիւրտ ժողովուրդի փրկութիւն չեն նշանակեր: Կ'ուզեմ չեշտել նաեւ հետեւեալ պարագան. մենք հողային պահանջ չունինք Թուրքիայէն. մենք միայն մեր հողերը կ'ուզենք:*

Հ. – Այսօր, այն շրջանին մէկ մասը, որու մասին կը խօսիք, կը գտնուի Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ. բրեական հող է: Դուք որո՞ւ հողը որմէ՞ կը պահանջէք:

Պ. – *Այդ հողերը բռնագրաւուած են: Թուրքերու Ազատոլու զալէն շատ առաջ այդ հողերուն վրայ Քիւրտերը կ'ապրէին:*

Հ. – 1986 Օգոստոսին խստացան ձեր յարձակումները. ահաբեկչական արարքները յաճախակի դարձան. վերջերս ոչ մէկ խտրութիւն կ'ըլլայ կիներու, երախաներու եւայլն:

Պ. – *Մեր պայքարը 1984-ին ծայր առաւ. միայն թէ «ահաբեկչութիւն» բառը Թուրքիա Թող չդործածէ. մենք պիտի դործածենք զայն, որովհետեւ ահաբեկչութիւն կիրարկողը Թուրքիան է. ժողովուրդը կը զինուի հոն: Գիւղերը, զիւղական տուները վերածուած են ռազմամթերանոցի ու զինուորական կայաններու:*

Հ. – Սակայն ձեր պայքարը, երբ յարձակում կը գործէք գիւղերու, գիւղացիներու վրայ, տեղացի ժողովուրդին ուղղուած չըլլա՞ր այս ձեւով:

Պ. – *Մենք ժողովուրդին դէմ զէնք չենք վերցներ: Թուրքիա իրեն սիւ մը համախոհները զինած է, այսինքն դաւակիցները ... անոնց դէմ կը պայքարինք:*

Հ. – Սակայն այս մարդոց ըրածը պարզապէս իրենց գիւղերը պաշտպանել է:

Պ. – *Ատիկա դուրսի աշխարհին ցոյց տրուած երեւոյթն է: Ցայտնի իրակա – նութիւն մըն է, թէ այդ պահապանները ինչ ձեւով կը կազմակերպուին, ու ազմափորձեր կը կատարեն:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ ՉԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Չարենցի հետ ծանօթացել եմ 1930 թուականի ամրանը, երբ ես 15 տարեկան էի եւ աւարտած լինելով եօթնամեայ դպրոցը՝ լիովին նուիրուել էի հեծանուային սպորտին ու պատրաստւում էի մասնակցել առաջիկայ մրցութիւններին: Միաժամանակ զբաղւում էի ոտանաւորներ եւ երբեմն ցոյց տալիս արդէն ճանաչուած դէմքերին՝ ձեռք բերելով այդպիսով նրանց ծանօթութիւնը:

Հէնց այդ ամրան մի գեղեցիկ օր, հեծանուային մարզումներից յոգնած՝ մտայ «Ինտուրիստ» (այժմ՝ «Երեւան») հիւրանոցի զով սրահը՝ փոքր – ինչ հանգըստանալու, ուր եւ հանդիպեցի մի չարք ծանօթ դրողների, այդ թւում՝ բանաստեղծ Գուրգէն Մահարու:

Զանցած մի քանի րոպէ, նկատեցի հիւրանոցի երկրորդ յարկից իջնող ձեռնասիլայտը ձեռքին մի փոքրամարմին մարդու: Իմ բոլոր զրուցակիցները մէկէն չէջապատեցին ինձ անծանօթ, բայց անհամեմատելի ուժով իմ ուշադրութիւնն իր վրայ գամած մարդուն եւ աչքով զրոյցի բռնուեցին նրա հետ:

Մէկ առ մէկ բոլորին չտապ հայեացքով աչքի անցկացնելուց յետոյ՝ նա հարցրեց, թէ ո՞վ է հապա այն սպորտմէն փոքրիկը՝ դնելով ինձ ուշիկ դլուխ: Զգուեմ՝ ինչով արժանացայ նրա համակրանքին, արդեօք հեծանուավազքի համար յատուկ պատուիրած կոլֆ համազդե՞ստս կամ սպորտային կեցուա՞ծքս դուր եկաւ նրան. բայց նա հանդիսաւոր վեր բարձրացրեց ձեռքը եւ առանձնայատուկ չեշտով դոչեց. «Էֆֆերի՛մ»:

Այդ ժամանակ Գուրգէն Մահարին բռնելով ձեռքս առաջ տարաւ եւ ներկայացրեց ինձ՝ նուրբ խօսքերով չոյելով մանուկ ինքնասիրութեանս: Միայն ՉԱՐԵՆՑ բառը լսելուց յետոյ զգայի, թէ ինչ մեծ բախտ է վիճակուել ինձ ԱՆՁՆԱՊԷՍ ծանօթ լինելու այն մարդուն, որի մասին արդէն չատ անգամ էի լսել թէ դպրոցում եւ թէ հարազատներիս միջավայրում:

Բախտի բերմամբ ես զբաւեցի Չարենցի ուշադրութիւնը, եւ նա մեծ հետաքրքրութեամբ սկսեց հարցուփորձ անել զբաղմունքիս մասին, ծնողներիս, մտաղրութիւններիս, նոյնիսկ հեծանիւիս մասին:

Նրան անչափ հետաքրքրեց, որ ծնողներս եղել են հայ դիտական մտաւորականութեան այն ներկայացուցիչներից, որոնք արտասահմանում բարձրագոյն կրթութիւն ստանալուց յետոյ վերադարձել են հայրենիք եւ իրենց գիտելիքներն ի սպաս դրել հայ ժողովրդին:

Այդ օրուայ խօսակցութեան ողջ ընթացքում նա այնքան էլ չհատանելով ՌԵԳԻՆԱ՝ իմ ոչ այնքան խրոխտ անունը, իր մեծ ու խորունկ աչքերով ինձ մի չատ չեզ հայեացքով նայելուց յետոյ՝ բոլորի մօտ յայտարարեց, որ ինքը այսուհետեւ ինձ ՌՈՂԱՆ է կոչելու, եւ որ ես իր փոքրը ու մտերիմ բարեկամը պիտի լինեմ:

Այդպէս էլ եղաւ: Նրա՝ այդ կարճուկ կոմնորոշումը լիովին իրականութիւն դարձաւ եւ որոշ ընդմիջումով չարունակուեց ընդհուպ մինչեւ նրա ողբերգական վախճանը:

Սրահի մեր այդ խօսակցութիւնից անմիջապէս յետոյ Չարենցը մեծ աչխոյժով բոլորին, այդ թւում ինձ, հրաւիրեց իր սենեակը՝ սուրճ խմելու (նա ապրում էր հիւրանոցի երկրորդ յարկում):

Անսահման էր նրա բնակարանում լինելու իմ ուրախութիւնը: Այսօրուայ պէս յիշում եմ. պատից կախուած ճախոնան մեծաճաշակ ոսկեզօծ փանոյի կոզքին, պատուանդանների եւ պահարանների վրայ, զրուած էին եկիպտական եւ հընդկական արձաններ ու արձանիկներ, պատերին կախուած կային մի չարք նկարներ, որոնցից ապաւորուել են Տանթէի կիսադէմ նկարը եւ իր հանդուգնեալ սիրելի կնոջ՝ Աբիգենիկի դիմանկարը:

Յիշողութեանս մէջ առանձնապէս մնացել է Լենինի փոքրիկ դունաւոր դիմանկարը, որն առանձին խնամքով կախուած էր գրասեղանի մօտ՝ անմիջապէս իր կոզքին:

Նրան չրջապատող իրերը, որոնց մեծ մասը զրքեր էին՝ տեղաւորուած պատերի երկայնքով ու բարձրութեամբ, պերճախօս վկաներն էին նրա անզուգական ու նրբագեղ ճաչակի:

Ես ուղղակի չլացած էի այն ամէնով, ինչ առաջին անգամ էի տեսնում այդտեղ:

Հապա լինքը՝ Չարե՞նցը...

Երբեք չեմ մոռանայ իմ կեանքի այդ նչանաւոր օրը, երբ նա, հիւրանոցի Հարանի մատուցողին սուրճ եւ մրգեր պատուիրելուց յետոյ, արեւելեան ճաչակով անգին մի երկար ու լայն վերնազգեստ զգեց վրան (նախապէս հանելով վերնաչապիկը), ծալապատիկ նստեց իր սիրած փափուկ թախտին ու թաղրեհը խազացնելով ձեռքերում՝ սկսեց մեծ ուշադրութեամբ զրուցել:

Աստուա՛ծ իմ, այդպիսի ձեռքեր...

Ձեռքերի ափերը նուրբ վարդագոյն էին ու ձեռքի երեսից եզրագծուած կարծես քանոնով: Մատները երկար էին ու ծայրերին ունէին թեթեւակի բարձիկներ: Ձեռքերը նուրբ էին, բայց առնական. մի հազուագիւտ զեղեցկութիւն. իւրաքանչիւր հոչակաւոր գաչնակահար, կարծում եմ, կ'երազէր ունենալ Չարենցի ձեռքերը:

Յուչագրական ժամանակագրութեան ուրոչակի խախտումով ասեմ, որ Չարենցը յետագայում լինձ երբեմն հարցրել է, թէ արդեօք ոտնո՞ղ է լինքը: Կար միայն մէկ պատասխան, որ լինքը զեղեցիկ է, եւ դա ասում էի խոր համոզումով:

Եւ իրօք, չնայած փոքր հասակին, Չարենցն ունէր չատ համաչափ կազմուածք եւ իր ներքինն ամփոփող արտայայտիչ ու ազնուաչուք կեցուածք:

Հապա աչքերը ... Ասելիս լինէր, թէ պարզապէս նայելիս, նա կարողանում էր դիմացինին զերել, ենթարկել իրեն:

Դժբախտաբար, ես ամենեւին չեմ յիշում, թէ լինչի մասին էր այդ առաջին օրուայ զրոյցը, այն ասաիճան թովուած էին նրանով, այդ նիւթական, չօչափելի մօտիկութիւնից եւ թարմ, առաջին անգամ լինձ ներկայացող տպաւորութիւններից: Որոչակի յիշում եմ միայն, որ ժըխորի հանդող աչխուժութիւն էր տեղեակում, իսկ ամէնից ազմկոտը՝ լինքը տանտէրը:

Այդ օրուանից Չարենցը զարձաւ իմ կուռքը, իմ անկաչառ պաչտամունքը եւ մոռանալով ամէն լինչ ու ամէնքին՝ օր չէր անցնում, որ չայցելէի եւ նրա ուղեկիցը չլինէի տարբեր հրաւէրների ու բզբօսաչրջումների ժամանակ:

Ինչպէս ասացի, ես այդ ամառ պատրաստւում էի մասնակցել հեծանուային մրցոյթների եւ չատ էի մարզւում, բայց, չունենալով սեփական հեծանիւ՝ վերցնում էի ապառիկ:

Չարենցը խրախուսում էր սպորտն առհասարակ, իսկ իմ ընտրած սպորտի այդ ձեւը՝ մասնաւորապէս: Մի օր, երբ մարզումներից յետոյ եկայ Չարենցի մօտ՝ հազորդելու իմ յաղթութիւնները, նա մեծ հանդիսաւորութեամբ նստեց թախտին եւ ասաց, որ մօտենում սենեակի անկիւնում կախուած վարագոյրին եւ բարձրացրնեմ վարագոյրի ծայրը, տեսնելու, թէ լինչ է սպասում լինձ: Չհասկանալով այդ հանդիսաւորութեան պատճառը, մի քիչ էլ վախով, մօտեցայ եւ, երբ բացեցի վարագոյրը, աչքերիս չհաւատացի, պատին կենում էր գերմանական «Դուքս» մոտոցիկլետի մի չքնաղ վաղքահեծանիւ՝ կարմիր ու գեղին ձողիկներով: Ապշահար՝ նայեցի Չարենցի կողմը եւ տեսայ այնպիսի մի գոհունակ ժպիտ, որից ուղղակի պապանձուեցի: Որտեղի՞ց էր կարողացել նա կարճ ժամանակամիջոցում ձեռք բերելու այդ հրաչքը: Իրօք որ հրաչք՝ այն ժամանակուայ Երեւանում: Ինչ խօսք, ես անչափ երջանիկ էի այդ անակնկալ ու չքեղ նուէրի համար, որը ծառայեց լինձ այնուհետեւ իմ մոտիվեան ուսումնառութեան բոլոր տարիներին:

Իսկ այստեղ, հարազատ Երեւանում ... ես մեծ հպարտութեամբ վարում էի հեծանիւը հիմնականում Աբովեան փողոցում եւ յաճախ, երբ, ձեռքերս վարպետօրէն վերցրած զեկից՝ մօտենում էի Աբովեան ու այժմեան Թումանեան փողոցների խաչմերուկին, որի անկիւնում մի հին, երկյարկանի տան երկրորդ յարկում ապրում էր Արուս Ոսկանեանը, եւ յաճախ կոթնած լուսամուտին՝ նայում փողոցի անցուդարձին, – լսում էի նրա սրտաբուխ «պրաւօ»ն, որից եւ ոգեւորուած նորի՛ց էի բարձրանում Աբովեանով, նորի՛ց լիճնում, որ զարճեալ արժանանամ բազմալի խրախուսանքին:

Ապա չատապում էի Չարենցի մօտ հաղորդելու, որ Արուս Ոսկանեանից ստացել եմ խրախուսական «Պրաւօ»: Չարենցը ժպտում էր եւ ասում. «Արուսը բարձրաճաչակ կին է եւ սիրում ու գնահատում է ՊԻԿԱՆՏ բաներ»:

Երանելի ու անմոռաց է լինձ համար այդ ամառը:

Նոյն այդ ամրանը Չարենցը յաճախ էր լինում «Ինտուրիստ» քաֆէում, որը տեղաւորուած էր Ադիզէկովի հրապարակի վրայ գտնուղ չէնքի բակում: Ծաղկանոցներով չրջապատուած սեղաններն իրենց զովասուն գիրքով խիստ տրամադրող էին:

Չարենցի սեղանը (այդպէս էլ կոչւում էր՝ «Չարենցի սեղան», եւ այն երբեք չէր զրաղեցւում) գտնւում էր բակի խորքում՝ ծածկի տակ: Շատ յաճախ, երբ Չարենցը երեկոյեան պահերին ձեռնափայտը ձեռքին մտնում էր բակ եւ ուղղւում դէպի իր սեղանը, անմիջապէս, կարծես մագնիսական ուժով, յայտնւում եւ պէպի այն կողմն էին չարժւում ժամանակի նչանաւոր մարդիկ՝ զրողներ, նկարիչներ, դերասաններ. եւ, երբ տեղ չէր լինում սեղանի չուրջը, կողքի սեղաններն էին միացւում, ու ծայր էր առնում մի հետաքրքիր ու աչխոյժ զրոյց – զրականութեան, արուեստի ու բազում այլ՝ բոլորին հետաքրքրող հարցերից:

Այդպիսին էր Չարենցը: Նրա հետ ամէն վայրկեանը իմաստաւորւում ու լցւում էր անսահման հրապոյրով: Նա հեչտութեամբ չրջապատի մարդկանց կարողանում էր վարակել իր կենսուրախութեամբ, անծայր եռանդով ու խինդով:

... Բայց անսահման էր նաեւ նրա անափսի թախիծը, եւ նա ահաւոր էր այդ պահերին: Տարօրինակ էր, այդ մեծ մարդն իր անխառն լաւատեսութեամբ ու նասեւի վախենում էր մահից. սոսկ այդ բառը երբեմն կերպարանափոխում էր նրան, իսկ երբ յուզւում էր, կարող էր ներեթայի պէս հեկեկալ, եւ մեծ չանքեր էին պահանջւում, նրան հանդստացնելու համար: Սրտամօտ թեմաներ չօչափելիս (հայ ժողովրդի զառն անցեալն ու թանկագին կորուստները, սիրելի կնոջ՝ Արփենիկի մահը եւայլն) նա երբեմն հոգեցունց ապրումներ էր ունենում հասնելով անդամ հիստերիկ լացի, ապա, հետզհետէ հանդստանալով՝ համակւում էր խոր թախիծով:

Այդ պահերին, անչարժ նստած, մտասոյզ, աչքը մի կէտի յառած յաճախ լինձ ստիպում էր որեւէ բան կարդալ կամ պատմել, միեւնոյն էր լինչ, միայն թէ կենսական որեւէ ձայնով խախտուէր նրա բորբոք երեւակայութեամբ վերակենդանացած մղձաւանջը: Յաճախ անկարող, բացայայտ խոստովանում էի, որ դժուարանում եմ նրան հետաքրքրող որեւէ բան յիչել, բայց նա պայրանում էր եւ ստիպում, որ անպայմա՛ն խօսեմ, պատմե՛մ – թէկուզ որեւէ անհեթեթութիւն: Եւ երբ հնազանդելով սկսում էի որեւէ բան՝ չուտով զգում էի, որ իմ պատմելու ընթացքում նա վազո՛ւց արդէն լինձ չի լսում եւ կլանուած է իր մտքերով: Աւելի հաւասարակչիռ պահերին նա սիրում էր թախտի վրայ ծալապատիկ նստած խորհել՝ թաղրեհը ձեռքին, իսկ երբեմն էլ հէնց նոյն տեղում ստեղծագործել, մանաւանդ եթէ փոքր – լինչ տակաւ էր զգում իրեն: Գրելու պահերին նրա մօտ միշտ դրուած էին լինում անթրաժան ծխամորճը եւ որեւէ ոգելից խմիչք, հիմնականում կոնեակ, որ նա օգտագործում էր փոքրիկ ումպերով՝ յաճախ կրկնելով, թէ ինքը պիտէ իր չափը:

Յաւօք, երբեմն աննկատ անցնում էր նա իր այդ չափը, եւ այդօրինակ պահերին նրա ոգու ծառա եղած խենթ անհանգըստութիւնը եղք որոնելով ընդունում էր յաճախ կոմնակի աչքի համար անհասկանալի կամ դժուար հասկանալի ձեւեր:

Մի օր նա լինձ հետը հիւր տարաւ դրամն Սերոբի տունը: Ամառային չոգ էր, պնակու տեղը՝ բաւականին հեռու, ոչ պատճառով եւ կառք պատուիրեց, յարմարաւէտ տեղաւորուեց նրա մէջ ու ամբողջ ճանապարհին անսահման ոգեւորութեամբ տարբեր սրախօսութիւններ կ'ուղղում կառապանին, յաճախ էլ՝ կանգնեցնում կառքը՝ որեւէ ծանօթի հանդիպելիս: Տեղ հասնելուն պէս նա նոյն կոպեկիս ռուպանին պատուիրեց երեկոյեան պտ երկու կառքով ու զուռնաչիներով՝ իրեն եւ տանելու:

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի ձայն – հեռատեսիլի պատկան կոմիտէն եւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէն, ինչպէս նախորդ տարիները, կազմակերպած են մրցում մը Սփիւռքի Հայերու համար:

Այս տարուան մրցումին հարցումները են. –

1. – *Ինչպէս դիտէք, 1917 Դեկտեմբեր 29–ին Ռուսիոյ Ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդը հրովարտակ մը հանեց Արեւմտահայաստանի մասին: Յայտնեցէք ձեր կարծիքը այդ հրովարտակին մէջ չափուած իւրաքանչիւր հարցի մասին:*

2. – *Ձեր կարծիքով, որո՞նք են Սփիւռքի հայութեան միասնականութեան հիմերը (օրինակի համար՝ հայրենիքի չորի համախմբումը, հայապահպանումը, պայքարը յանուն իրաւազուրկութեան եւ ընկերային արդարութեան, համաստիւքեան կազմակերպութիւններու զօրացումը, մշակութային կեանքի աչխուժացումը, Հայոց լեզուի ուսուցումը, հայ եկեղեցւոյ համախմբող տարրերու ուժեղացումը, Հայ Դատը եւայլն) եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրի տեղն ու դերը:*

3. – *Թէ ինչո՞ւ Մերձաւոր Արեւելքի Հայաստան համայն հայութեան հայրենիքն է:*

Մրցումին յաղթականները կը ստանան հետեւեալ մրցանակները. –

– *Երկու առաջին մրցանակ՝ զբօսաշրջիկութեան ձրի չրջապտոյտ մը Հայաստան (երկու չաբաթ):*

– *Չորս երկրորդ, տասը երրորդ եւ քսան խրախուսական մրցանակներ (թանկագին նուէրներ):*

Մրցումի վերջին ժամկէտն է 1987 Դեկտեմբեր 1–ը:

×

Մարեւ, 1986–ի մրցումի դափնեկիրներուն անուանացանկը. –

Ա. մրցանակ – Արա Սանճեան եւ կաթ Արփաճեան (Պէյրութ):

Բ. մրցանակ – Նուպար Ադամեան (Անուվիլ լէ Կոնէս, Ֆրանսա), Օննիկ Աճէմեան (Ռուսէ, Պուլկարիա), Սօսի Ամիրխանեան (Հալէպ), Յովհաննէս Ժամկոչեան (Մոնթէվիտէօ):

Գ. մրցանակ – Նուարդ Արզարեան (Պրովդիւ, Պուլկարիա), Անդրանիկ Պալեան (Իտալիա), Արամ Էսկիճեան (Սէրանիկ), Միսաք Կիւլպէնկեան (Փարիզ), Կարլոս Նաւանդ եթէ փոքր – լինչ տակար էր զգում իրեն: Գրելու պահերին նրա մօտ միշտ դրուած էին լինում անթրաժան ծխամորճը եւ որեւէ ոգելից խմիչք, հիմնականում կոնեակ, որ նա օգտագործում էր փոքրիկ ումպերով՝ յաճախ կրկնելով, թէ ինքը պիտէ իր չափը:

Յաւօք, երբեմն աննկատ անցնում էր նա իր այդ չափը, եւ այդօրինակ պահերին նրա ոգու ծառա եղած խենթ անհանգըստութիւնը եղք որոնելով ընդունում էր յաճախ կոմնակի աչքի համար անհասկանալի կամ դժուար հասկանալի ձեւեր:

Մի օր նա լինձ հետը հիւր տարաւ դրամն Սերոբի տունը: Ամառային չոգ էր, պնակու տեղը՝ բաւականին հեռու, ոչ պատճառով եւ կառք պատուիրեց, յարմարաւէտ տեղաւորուեց նրա մէջ ու ամբողջ ճանապարհին անսահման ոգեւորութեամբ տարբեր սրախօսութիւններ կ'ուղղում կառապանին, յաճախ էլ՝ կանգնեցնում կառքը՝ որեւէ ծանօթի հանդիպելիս: Տեղ հասնելուն պէս նա նոյն կոպեկիս ռուպանին պատուիրեց երեկոյեան պտ երկու կառքով ու զուռնաչիներով՝ իրեն եւ տանելու:

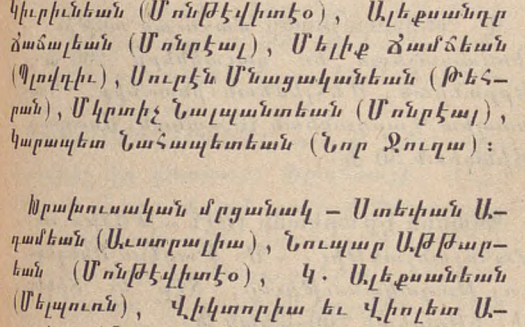
(Շար. 1)

ՄԱՐՄԷՑԻ
ՍԲԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ դիւանը ներկայիս կը հաղորդէ որ եկեղեցւոյս վարչութիւնը իր վերջին նիստին մէջ միաձայնութեամբ առաջնապետ ընտրեց Պր. Վարուժան Պողոսճեան, իսկ զանձապահ՝ Պր. Դաւիթ Պանոիկեան:

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴԻՒԱՆ

Սամուէլ Փափազեանի գործերը կը ցուցադրուին մինչեւ Ապրիլ 11, կայրի գլէն (28 պիս Պուլվար Մեպասթոփոլ, փարիզ 4):

Նկարիչը ծնած է Օպըռնա, 1964–ին ըստացած է նկարչութեան Տոմի մրցանակը եւ յետագային ունեցած է բազմաթիւ անձնական ցուցահանդէսներ Փարիզ 1966–էն 1983, նաեւ Պորտօ 1986–ին: Ինքնատիպ արուեստի ոչէր, Փափազեանի ստեղծագործութեան համար, Բլօտ Պուլյօր կը գրէ «խաղաղ ողբերգութիւն մը կը տեսնուի վերջալոյսի պայծառութեան մը մէջ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԷՍԻՆ

ԿԱՊՈՑ ԹԱՋԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Մարտ 21 եւ 22, Շաբաթ եւ Կիրակի, Տէսինի Արշակ Զամալեան Մշակոյթի Տան Հրանտ – Սամուէլ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի 31–րդ պատգամաւորական ժողովը:

Ֆրանսայի 19 մասնաճիւղերը ղրկած էին իրենց ներկայացուցիչները՝ որոնք չորս նստաշրջանի ընթացքին վարչութեան հետ՝ որուն կը նախագահէ Տիկին Էլէն Մերճանեան, միասնաբար խորհրդակցեցան մանաւանդ յառաջիկայ աշխատանքներու մասին:

Հիմա որ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ճանչցուած է Պետութեան կողմէ իբրեւ հանրային օգտակարութիւն (իւթիլիթէ փիւպլիք) ունեցող կազմակերպութիւն, իր առջեւ կը բացուին գործունէութեան նոր կարելիութիւններ:

Շաբաթ երեկոյեան կազմակերպուած ընդունելութեան ներկայ էր Տէսինի քաղաքապետ Փիէր Մութէն՝ որ անդամ մը եւս ըսաւ իր համակրանքը հայ համայնքին հանդէպ: Յայտարարեց՝ «Հայերը որեւէ նեղութիւն չեն տուած իշխանութիւններուն» եւ յայտնեց իր գոհունակութիւնը որ Կապոյտ Խաչը իր գաղաքն է ընտրած այս ժողովին համար:

Վ. Մ.

ԳԱՐՈՒՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ԲԵՄԻ Վ.ՐԱՑ

«Գարուն» Մանկանց Երգչախումբը, ստեղծուած 1984–ին, նախաձեռնութեամբ Տիկին Ժիւլիէթ Ելմայեանի, Կիրակի, Մարտ 15–ին, Խափաս Ժիւլիէնի մէջ եւ լեցուն սրահի մը առջեւ եւ առաջին կարգին Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան եւ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, երրորդ անգամ ըլլալով հանդէս եկաւ երգչախմբային երգերէ եւ նուագարաններէ բաղկացած խառն յայտագրով մը:

Առեղին, քաջալերած էինք այս նախաձեռնութիւնը եւ յաջորդական ելոյթներու առիթով արտայայտած մեր գնահատանքը կատարուած աշխատանքին համար: Այսօր եւս, կը չեշտենք թէ նման խումբ մը ազգային, մշակութային եւ դեպարուեստական դաստիարակութեան տեսակէտէն կը պատասխանէ կարիքի մը եւ իր տեղը ունի գաղութէն ներս:

Միշտ ոգեւորիչ է ունկնդրել մանուկներու շրթներուն վրայ ծաղկող հայ երգը, եւ գոհեպնդիչ է հետեւիլ նուագախումբին վրայ անոնց առաջին քայլերուն երաժշտական գործերու մէջ:

Մէկզի դնելով շատ բնական եւ անխուսափելի թերիները երաժշտական դետնի վրայ, հաւասարապէս կը գնահատենք բոլոր ու բոլոր մանուկները իրենց թափած ճիգերուն, ցուցարերած խանդավառութեան, լրջութեան, կատարեալ կարգապահութեան եւ ներկաներուն պատճառած հաճոյքին համար:

Ժիւլիէթ Ելմայեան երկու խումբերու բաժնած է մանուկները: Նախ բեմ եկաւ Բ. խումբը, կրտսերները, եւ Խաչիկ Ելմայեանի փորձառու ղեկավարութեան տակ երգեց «Գարնան գալը», «Իշուկը» եւ «Աքաղաղը» խմբերգները միաձայն: Յետոյ, յաջորդաբար ունկնդրեցինք Լորան Գարակէօզեան դաշնակի վրայ, որ նուագեց «Էթիւտ» մը Ա. Խաչատուրեանէն, Քէօթէլէքեան քոյր եւ եղբայր (սրինգ եւ քլարինէթ), Տէլֆին Տէր – Ազեմեան (ջութակ) եւ երեք կրտսերներ «Մենակ ճամբորդ եմ», «Պար կարինէ օբերեթէն» եւ «Ալ Ալլուզ» եօթը ջութակներով՝ Մարտիրոսեան քոյրերը՝ Շուշան եւ Մարինէ, Վահէ Միլոյեան, Տէլֆին Տէր – Ազեմեան, Անոյշ Տօնապետեան, Անի եւ Առի Ելմայեան քոյր եւ եղբայր: Նախապէս, Անի Ելմայեան մեներգեց Կոմիտասի «Քելէ, քելէ»ն: Ժիւլիէթ Ելմայեան արժանիքն ունի համախմբելու եւ արտայայտուելու առիթ ընծայելու այս երիտասարդ նուագողներուն որոնք կը յառաջանան ու կը սորվին նուագն ու երաժշտութիւնը Մարսէյլի երաժշտանոցի զանազան դասարաններուն մէջ: Յայտագրի առաջին մասը վերջացաւ Ա. խումբով, մեծերը, որ երգեց բազմաձայն կանաչեանի «Գալոցական քայլերգը», Կոմիտասի «Իմ Ձինարի Եարը», Գ. Ալէմշահի «Պլպուլն Աւարայրի» եւ Լ. Յովհաննիսեանի «Երեւան – Էրեբունի»ն: Երկրորդ մասը, նոյնպէս սկսաւ կրտսերներով որոնք երգեցին «Թիթեռ», «Փառք մայր հողին» եւ «Հոգսդործները»: Ապա, Նիքոլա Մազմանեան, դաշնակի վրայ, նուագեց Շոփէնէն «Կրանտ վալս Պրիլյանթ», Պելինտա Պէքճեան մեներգեց Ա. Պարթեւեանի «Մենք հայրենիքի կենապը», Շուշան Մարտիրոսեան (ջութակ) եւ Մարինէ Մարտիրոսեան (ջութակ) նուագեցին միասին Ա. Խաչատուրեանի «Օրօր»ը ու Ա. խումբը երգեց յաջորդաբար եօթը խմբերգ՝ Կոմիտասէն «Հով արէք», «Ալագեազ» եւ «Կաքաւիկ», Պարթեւեանէն «Հայոց լեզուն», Մազմանեանէն «Երեւան», Յարութիւնեանէն «Երիտասարդական քայլերգ» եւ Ալան Յովհաննէսէն «Վասպուրական»: Ու վերջաւորութեան, Գարուն երգչախումբը, լրիւ կազմով, յայտագիրը ուարտեց «Աշխատանքի երգ» եւ «Զարթիր Լաօ» խմբերգներով:

Եթէ, Գարուն երգչախումբը Ժիւլիէթ Ելմայեանի նախաձեռնութիւնն է, սակայն հարկ է ըսել թէ անոր արձանագրած քաջալերական արդիւնքները Ելմայեան զոյգին իրար լրացնող աշխատանքին եւ նաեւ ծնողքներու կոմիտէին բերած օժանդակութեան արդասիքն է:

Մանկանց երգչախումբ մը կազմելը ու ղեկավարելը եւ՛ խանդավառիչ, եւ՛ սպառիչ ձեռնարկ մըն է, եւ երբեմն ալ ապերախտ քանի մանաւանդ մանկացութեան չերջանը շատ կարճ է, մանաւանդ մանչերուն որոնց թիւը զգալիօրէն պակաս է խումբին մէջ: Այս պատճառաւ ալ ասիրանտներուն մէջ առաւելաբար կայ արդէն հասուն իգական ձայներ փոխարինելու համար առական ձայներու բացակայութիւնը: Այս դժուարութեան կը հանդիպին նաեւ օտար անուանի մանկանց երգչախումբեր եւս: Նոյնպէս, այնքան ալ դիւրին չէ մանուկներու մակարդակին յարմար պատրաստել, որուած ըլլալով որ հայ երաժշտութիւնը հարուստ չէ համապատասխան երգացանկով:

Բայց, կը կարծենք որ Ժիւլիէթ եւ Խաչիկ Ելմայեանի նպատակը ամէնէն առաջ մանուկներուն սիրան ու միտքը բանալ է հայ խօսքին եւ հայ երգին, ստեղծելով անոնց համար միջավայր մը, որ յետոյ կրնայ զիրենք առաջնորդել դէպի հայ կեանքի զանազան բնագաւառները: Այլ խօսքով, պատրաստել վաղուան հայախօս, զեղարուեստասէր եւ յանձնառու Հայը, ինչ որ արդէն ինքնին գնահատելի է:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

Խրախուսական մրցանակ – Ստեփան Ադամեան (Աւստրալիա), Նուպար Աթթարեան (Մոնթէվիտէօ), Կ. Ալեքսանեան (Մելպուռն), Վիկտորիա եւ Վիոլետ Ադամեան (Թեհրան), Հմայեակ Անտոնեան (Քանատա), Ժողէֆ Արագեան (Հալէպ), Արտաւազդ Բաբայեան, Ազատ Բալայեան եւ Շահէն Բազրամեան (Թեհրան), Վահիկ Բուզագեան (Շուէյտ), Երեմ Գասպարեան (Աթէնք), Յորիկ Գինոսեան (Մոնթէվիտէօ), Վահրամ Գուրթան եւ Հայկ Ժամկոչեան (Քանատա), Եպրաքսիա Իսկիկեան (ԱՄՆ), Ծագուշ Ծատուրեան (Թեհրան), Անժէլ Կարապետեան (Մոնթէվիտէօ), Ալիքսանդր Ճամալեան (Մոնրէալ), Մելիք Ճամճեան (Պոսթըն), Սուրէն Մնացականեան (Թեհրան), Մկրտիչ Նալպանտեան (Մոնրէալ), Կարապետ Նահապետեան (Նոր Զուգա):

Խրախուսական մրցանակ – Ստեփան Ադամեան (Աւստրալիա), Նուպար Աթթարեան (Մոնթէվիտէօ), Կ. Ալեքսանեան (Մելպուռն), Վիկտորիա եւ Վիոլետ Ադամեան (Թեհրան), Հմայեակ Անտոնեան (Քանատա), Ժողէֆ Արագեան (Հալէպ), Արտաւազդ Բաբայեան, Ազատ Բալայեան եւ Շահէն Բազրամեան (Թեհրան), Վահիկ Բուզագեան (Շուէյտ), Երեմ Գասպարեան (Աթէնք), Յորիկ Գինոսեան (Մոնթէվիտէօ), Վահրամ Գուրթան եւ Հայկ Ժամկոչեան (Քանատա), Եպրաքսիա Իսկիկեան (ԱՄՆ), Ծագուշ Ծատուրեան (Թեհրան), Անժէլ Կարապետեան (Նոր Զուգա), Պօղոս Գարագաշեան (Թարթուս), Լուսին Կենտիմեան (Հալէպ), Ալբեր Կիրակոսեան (Թեհրան), Ստեփան Կրպտեան (Պուէնոս – Այրէս), Սիրական Հայրապետեան (Ֆրանսա), Զարեհ Յովհաննէսեան (Պուէնոս – Այրէս), Լիդա Ղազարեան, Յորէն Ղազարեան (Պարսկաստան), Վարդան Մաթեւոսեան (Պուէնոս – Այրէս), Վերժիլ Մահմուդեան, Մարօ Մինասեան եւ Հերոս Միրզախանեան (Թեհրան), Նուարդ Մերտինեան (ԱՄՆ), Սոնիա Մկրեան, Ժիրայր Մուրատեան, Վարդէս Նիկողոսեան (ԱՄՆ), Աւետիս Նազարեան (Վենետիկ), Եդուարդ Սանթուրեան (Մոնթէվիտէօ), Հրայր Սարաֆեան (Գահիրէ), Բարսեղ Սվազլեան (Քանատա), Արսէն Վարդազարեան (Թեհրան), Սուսաննա Տատէոսեան (Մոնթէվիտէօ), Հիլտա Փաթաթեան (Թեհրան):

– 27 –

Լոլիկներու միջադէպին յաջորդող Կիրակին, ինչպէս ամէն Կիրակի, հանրակառքի կայանն էինք, ապասելու Մայրիկիս, Գայեանէին եւ հօրս: Աննա մօրաքոյրս վերջին կայանին նստարանին վրայ կը տեղաւորուէր. ես կ'երթայի վար, վերջին անկիւնադարձէն առաջ կենալու, տեսնելու համար երկու բաժանեակով հանրակառքին հասնիլը: Երկաթէ պիծերուն վրայ պողպատէ անիւներուն թաւալումի ազմուկը հանրակառքը տեսնելէս շատ առաջ կը ծանուցանէր փամանումը: Զառիվերէն այնքան դանդաղ կը բարձրանար, որ կը հետեւէի անոր: Ուշադիր ակնարկովս իւրաքանչիւր բաժանեակ կը խուզարկէի, երեքէն գոնէ մէկը տեսնելու համար, ինչ որ պիտի եւ բաշխաւորէր նաեւ երկու միւսներուն ներկայութիւնը:

Բարձունքի կէսին արդէն պիտէի, որ այս մէկուն մէջ չէին: Ան առաջին մեծ չարժումներով կը հասկցնէի Աննա մօրաքրոջս, որ այս անգամուն չսպասէ: Ամէն մէկէն եաք կը սպասէինք յաջորդին:

Ցանկարծ, ուրախութիւնը որ կը հասուններ մէջս, եւ զոր նախորդ հանրակառքերու ժամանումին զսպած էի միշտ, մէկէն կը պոռթկար. նշմարած կ'ըլլայի մօրս չապիկին մէկ ծայրիկը, հօրս կերպարանքը, կամ պզտիկ ձեռքը զոր պատուհանին եռեւէն ինծի կը չարժէր Գայեանէ:

Զիրար վերապահելու այս հանրակառքին կ'ընկերանայի մինչեւ ծայրը, բայց արդէն մեր միջեւ խօսակցութիւն մը ծայր կուտար: Պէտք էր ամբողջ ուժովս պոռայի, որպէսզի յաղթէի անիւներու ճարճատումին, սռնակներու ճռինչին եւ ելեկտրաչարժիչին հռնդիւնին:

Կը գոռայի.

– Աղէ՞կ էք:

– Այո՛, մենք չատ աղէկ ենք ... դո՞ւք:

– Մենք ալ չատ, չատ աղէկ ենք:

Մեր երկխօսութիւնը միշտ նոյնն էր ու ինքնաստութենէ գուրկ. բայց այս խեղճուկ բառերուն տափակութեան մէջ կար միասին ըլլալու ամբողջ երջանկութիւնը:

Այդ օրը Աննա մօրաքոյրս խոհանոցով չէր զբաղեր: Ամէն բան քաղաքէն կուգար. տերեւի ըիցք, պաներով կարկանդակ, լեցուած ու փուռը եփած մեծ ուլականջներ, ամիթով համեմուած կոլոլակներ զորս կը խորովէինք փայտի մեզմ կրակի վրայ, եւ երկու կամ երեք տեսակ անուշեղէն, մեր բերանը անուշցնելու եւ ճաշը աւարտելու համար:

Քովի ծերուկ կինը միշտ մեր հիւրը կ'ըլլար:

Ճիշդ մեր սեղան նստելու պահուն – ոչ առաջ ոչ վերջը – ապջիկը կուգար բարի գալուստ մաղթելու ծնողքիս, որոնք միշտ կը պատասխանէին մեր ճաշին մասնակցելու հրաւէրով մը:

Ան կը մեկնէր ամէն տեսակ ուտելիքէ պնակ մը տանելով հետը իր ամուսնին համար, որ «հերթապահ էր ու չատ կը սիրէր մեր փեբակուրները»:

Այդ Կիրակին չհամարձակեցայ մեր մօտը գալու, բայց գիտէի որ տունն էր:

Մայրս այս բացակայութեան զարմացած ըլլալով, Աննա մօրաքոյրս համառօտ կերպով պատմեց «միջադէպ»ը:

Մինչդեռ լոլիկներու այս պատմութիւնը վաղորդայն մը ունէր, որ այնքան խնդացուցած էր զիս. սակայն Աննա մօրաքոյրս այդ մասին լուռ կը մնար:

×

Ուրեմն, միջադէպին յաջորդ օրը, կէսօրուան մօտ տեսայ որ ծերուկ մամիկը լոլիկի տունկերուն կը մօտենար: Անմիջապէս որ փրցուց հատ մը, վազեցի Աննա մօրաքրոջս քով.

– Ծերուկը կրկին լոլիկ կը փրցնէ:

Պահ մը մտածեց.

– Ջանա տեսնել, թէ քանի հատ առաւ:

(Շար. 68)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՈՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԻ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

«ԾԱՂԻԿ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՆԻՍ · – *Տէր եւ Տիկին Վահան Ամման* 400 Ֆ· :

***

ՄԱՐՍԻԼՅԼ · – *Տիկին Մ· Լօթաէքեան* 100 Ֆ· :

***

ՓԱՐԻԶ · – *Տիկին Էլիզ Տաթօնեան* 400 *Ֆրանք ի վերահաստատիւն «Յառաջ* 60› *հաստոցին* :

Խմբագրութիւն՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Երաժշտական համադրում՝
ԱՐՄԻՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ
ԵԼԻԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ՝

ՔԷՋ ՄԵՋ ԱՂԿԵՑՆԵՐԸ
YEGHIA KASPARIAN
LES MEILLEURS QUE NOUS
mise en scène :
ARBY OVANESSIAN
adaptation musicale :
ARMINE GRIGORIAN
ARAM KEROVPYAN
du 1 au 8 avrl à 20h45
dimanche 5 avril à 16h et à 20h45
Salle de l'église
arménienne catholique Ste Croix
13, rue du Perche, 75003 Paris
renseignements et billets :
Librairie orientale
31, rue Monsieur le Prince 75006 Paris
tél. 43. 26. 88 65
Hay disc
35, rue Lamartine 75009 Paris
tél. 48. 78. 22. 79

LE MERCREDI 1er AVRIL
Monsieur Paul THIBAUD
Directeur de la Revue *Esprit*
Monsieur Michel MARIAN
Administrateur Civil à l'Education Nationale
Viennent à la Maison de la Culture Arménienne, 17 rue Bleue, Paris 9e *à 20 heures 30 précises*
présenter une trilogie fondamentale sur le génocide de 1915 :
—— livre bleu du gouvernement britannique concernant LE TRAITEMENT DES ARMENIENS dans l'empire ottoman (1915-1916) par le Vicomte BRYCE.
—— RAPPORT SECRET SUR LES MASSACRES D'ARMENIE (1915-1916) de Johannes LEPSIUS. Préface de Paul THIBAUD.
—— LES MASSACRES DES ARMENIENS (1915-1916) de Arnold J. TOYNBEE
à l'occasion de leur réédition
VENEZ NOMBREUX PRIX SPECIAL DE LANCEMENT

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA-*ի կողքին*
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
—— CUISINE SOIGNEE ——
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
Օգնական կին մը, խնամելու համար Տիկին մը, յետ – վիրաբուժական գործողութեան ջրջանին, ամբողջ օր (փլէն բան) :
ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ՝
45 - 25 - 11 - 53

En collbaoration avec l'U.G.A.B. et la Fondation N. FRINGHIAN le C.R.D.A. organise
une
Conférence - Débat
en langue française
sur le thème
«QUELQUES QUESTIONS SUR LA PSYCHOLOGIE DE L'ENFANCE»
avec HOVSEP TUTUNDJIAN
Directeur du Département Psychologique de l'Université d'Erevan
et *Janine Beaudichon*
Directrice du Laboratoire de Psychologie du développement et de l'éducation de l'enfant à Paris V Sorbonne
le Vendredi 3 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — Paris 17e
Entrée libre

LE DIMANCHE 29 MARS A 18 h 30 PRECISES
L'ECOLE
TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*
KATCH NAZAR
COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN
THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 - PARIS
AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE
MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES : CHOUCHANE TCHERPACHIAN
VENTE DES BILLETS
Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy 43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris 42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart 46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris 48782279

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
Կազմակերպութեամբ՝
Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ
Վիէննայի Օփէրայէն
դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
Պր· ԺԵՐԱՐ ԴԱՄՊԱՐԵԱՆԻ
մանակցութեամբ՝
Ֆէրիդիւպի
Հայ Մխիթեան երգչախումբի
Արտասանութիւն
Շաբաթ օր, Ապրիլ 4–ին, ժամը ճիշդ 20·30–ին, Իսիի Օրիթորիումին մէջ, 11 – 13 rue Տանթոն :
Ամբողջական հասոյթը կը տրամադրուի Իսիի Եկեղեցւոյ Մխօրեայ Վարժարանին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգային Միութեան կը նուիրեն· –

Փոսքալ Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Տօնիկեան, Ալիս Յարութիւնեան 500–ական Ֆրանք եկեղեցւոյ: Դաւիթ Մուրատեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի· – Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մաս – լպեան 250 Ֆ·, Սահիան Կամպուրեան 100 Ֆ·: Գարեգին Հաբէթեանի մահուան առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հարբէթեան 1·000 Ֆ· Եկեղեցւոյ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՄԱՐՍԻԼՅԼ· – Հայ Մշակոյթի Տան բացման 11–րդ տարեդարձի հացկերոյթը, Կիրակի, Մայիս 10–ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական Մարմնոյդը չնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները· –

Վ· Գոճապաշեանի մահուան առթիւ· – Գոճապաշեան եւ զաւակները 200 Ֆ·, Երրանեան, Մէհլեմեան ընտանիք, Կապրպետ Վարդանեան 100–ական, Աստուր ձինտեան 50 Ֆ· :

Պետրոս Էթարեանի (Սէն – Քլանթուան) մահուան առթիւ· – Ս· Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, Տէր եւ Տիկին Ժ· Էթարեան 200–ական Ֆ· :

Ալիս Վարդուկեանի (Ծնեալ Քէչեան) մահուան առթիւ· – Ժ· Վարդուկեան, Ա· Քէչեան, Տէր եւ Տիկին Լ· Քէչեան, Տէր եւ Տիկին Պիսմիճեան, Թահթալեան ընտանիք 200–ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ա· Տէր – Ղազարեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Ժ· Գասպարեան 100–ական Ֆ·, Տիկին Մարտիկ 50 Ֆ· :

Հայկ Տէր – Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կ· Աւագեան 250, Տէր եւ Տիկին Ս· Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Տէր – Մովսէսեան 200–ական, Տէր եւ Տիկին Զէօրէքճեան, Տէր եւ Տիկին Նաճարեան 100–ական Ֆ·, Պր· Լ· Արզումանեան 50 Ֆ· :

Նշան Ադամեանի մահուան առթիւ· – Տիկին Ա· Պօղոսեան 300 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ժ· Ադամեան, Տէր եւ Տիկին Տօնիք 200–ական Ֆ·, Պր· Լ· Արզումանեան, Տէր եւ Տիկին Կ· Տէրտէրեան, Պր· Յ· Տէրիկեան, Տիկին Ե· Խարոյեան, Տիկին Շ· Պոքասեան, Պր· Ռ· Հրիքեան 100–ական Ֆ·, Տիկին Ա· Տիրատուրեան 50 Ֆրանք :

Տիգի Թիւթիւնճեանի մահուան առթիւ· – Թիւթիւնճեան ընտանիք 400 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Արապեան, Ճիփս ընտանիք 100–ական Ֆ· :

Թէֆեանի մահուան առթիւ· – Այրի Տիկին Գերճուհի Թէֆեան, Հ·Մ·Ը·Մ· 300–ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Ս· Քէշիշեան 250, Հ·Մ·Ը·Մ· – Արծիւ 200, Ագասեան եւ Թէֆեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Աբոլեան 50–ական Ֆ· :

Դանիէլ Հրաւեանի մահուան առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Այրի Տիկին Ա· Օպէճեան եւ զաւակը 200–ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Խ· Թաչճեան, Տէր եւ Տիկին Գ· Քիւրտօղլեան, Այրի Տիկին Փանոսեան, Այրի Տիկին Բ· Պէրպէրեան 100–ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Վարժապետեան 50 Ֆ· :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
28 - 29
SAMEDI-DIMANCHE
28-29 MARS
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ԳՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 454
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.454

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՒՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ընտրութիւններու թուականները որոշուեցան: Առաջին շրջանը 1988 Ապրիլ 24–ին, երկրորդը՝ Մայիս 8–ին: Ընտրութիւնը գլխաւոր եղած է, ոճներու պատճառաւ եւ ի վերջոյ Բ. Աշխարհամարտի պինդադարձի տարեդարձը նուագապոյն խոչընդոտ նկատուած է: Միթերանի ժամանակաշրջանը վերջ կը գտնէ 1988 Մայիս 20–ին, Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ որ ընտրութիւնը պէտք է կատարուի նուազագոյն 20 եւ առաւելագոյն 35 օրերու ընթացքին նախքան ժամանակաշրջանի վերջանալը:

ՓԱՐԻԶ ձերբակալուած ութ ահաբեկիչները կը պատրաստուէին բազմաթիւ ահրքներ դործել եւ իրենք ալ կարեւոր տարրեր կը թուին ըլլալ խլամական ցանցի մը: Մումբը կը բազկանար 6 թունդպիներէ, մէկ լիբանանցիէ եւ ալժերական ծագումով մէկ ֆրանսուհիէ: Ասոր հետեւանքներէն մէկը այն եղաւ, որ Թունդ խզեց Իրանի հետ դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները եւ Պուրկինա 3 օրուան պայմանաժամ տուաւ Թեհրանի դիւանագէտներուն Թունուզէն մեկնելու համար: Ձերբակալուածներէն մէկը լիբանանահ Հէզպոլլահին հիմնադիրն իսկ է: Պաշտօնապէս ուսանող էր Ֆրանսայի մէջ, բայց յաճախ Լիբանան կ'երթար կուգար: Նախատեսուած ահաբեկչական արարքներու ցանկին վրայ են եղեր Միթերան եւ Շիրաք:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ աւելի քան մեծնոդիչ կը դառնայ Ֆրանսայի մէջ, մանաւանդ երբ նկատի առնուի Փետրուարին արձանագրուած յաւելումը (1·6%) 42 հազար նոր գործազուրկերով: Ներկայիս աշխատաւոր տարիքի տարրին 11%–ը գործազուրկ է: 25–էն 49 տարեկան գործազուրկներու թիւը 1·400·000 էր Փետրուարին, այլ խօսքով 12·7% յաւելում մը մէկ տարուան ընթացքին:

ԹԱՒՆՈՏԸ 10 տոկոսիմ կը սկսի Մարտ 30–էն սկսեալ: Կօլուաղները 4·80–էն կ'անցնին 4 Ֆր· 90–ի, իսկ ներածուած պլանիկները 15 տոկոսիմ ծրարը:

ՍԱՆՏՐՕ ՓԵՐԹինի, Իտալիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահը բաց սրտի գործողութեան մը ենթարկուեցաւ, որպէսզի դրդիչ գործիք մը գետեղուի: 90–ամեայ, Փերթինի անհանգստութիւն մը զգացած էր, առջի օր, մահափորձի գոհ՝ զօր· Ճարճիէրիի յուզարկաւորութեան եւ հիւանդանոց փոխադրուած, ուր իրեն այցելած էր Պապը: Փերթինի ամէնէն ժողովրդական նախագահը եղած է Իտալիոյ (1978 – 1985):

ՎԱՏԻԿԱՆի անտեսական վիճակը չատ ծանր է, մուտքը՝ ծախքերուն կէսն անգամ չի փակեր: 1987–ին բացը պիտի հասնի 63 միլիոն տոլարի: Պատճառներէն մէկը կը նկատուի հաւատացեալներու նուազումը (եւ ուրեմն՝ լումային), բայց կայ նաեւ Վատիկանի 2000ի հասնող անձնակազմին աշխատավարձը: Եկմատչա ծիրանաւորները կոչ կ'ընեն աշխարհի կաթոլիկներուն, որպէսզի օգնութեան հասնին, քանի որ Վատիկան, որ հարուստ է իր ունեցածներով, ոչինչ կը բերնայ ծախել...:

ԱՆԱՏՈԼի ԳՈՐՊՈՎ յայտնած է, Հինգշաբթի օր, Լինարէսի մէջ (Հարաւային – Սպանիա) ճառրակի համաշխարհային տիտղոսին յաւակնորդներու աւարտակային: 11–րդ խաղին է որ պարտութեան մատնած է իր հայրենակիցը՝ Սոկոլով: Ուրեմն Գարպովն է որ պիտի մրցի Սեմեոնին Գասպարովի հետ:

ԱԹԻՆՔի փողոցները իջած են չուրջ տաղար կրօնաւորները, բողոքելու համար կառավարութեան որոշումներուն դէմ, եկեղեցական կալուածները ապպայնացնելու: «Ո՛չ անհաւատութեան, ո՛չ ազատորմնադրութեան» կ'ըսէին քահանաները, խմբովին երգելով Կոյսին նուիրուած փառերգները:

ԽՈՐՀ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

—×—

Հռոմի մէջ Մարտ 24 – 29 տեղի ունեցած խտալեւխորհրդային մշակութային համագումարին մասնակցելու նպատակով Իտալիա ժամանած է խորհրդային պատուիրակութիւն մը, որու մաս կը կազմեն Սիլվա Կապուտիկեան եւ Հայրենի ուրիշ մտաւորականներ: Վերադարձի ճամբուն վրայ Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը հանդիպի Ֆիրենցէ, Փատովա, Վենետիկ (Մ. Ղազար) հուսկ՝ Միլանօ, ուր կը հասնի Ապրիլ 1–ին: Մտանուր ընդունելութիւնները կազմակերպուած են Վենետիկ եւ Միլանօ:

Պատուիրակութիւնը Հայաստան կը վերադառնայ Ապրիլ 2–ին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓԷՍ – ՄԱՐՏ 17 – 23)

ՅՈՎՀ· ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Յովհաննէս Թումանեան տուն – թանգարանին մէջ տեղի ունեցած են Թումանեանի գործերէ ընթերցումներ, նախաձեռնութեամբ տուն – թանգարանին եւ Մ· Աբեղեան գրականութեան հիմնարկին: Խօսք առնելով ակադ· Եղուարդ Ջրբաշեան նչած է, թէ ընթերցումները փաստօրէն դարձած են բազմահատոր հրատարակութեան հիմքը: Զորս հատորները արդէն լոյս տեսած են: Ապա հանդէս եկած են գրականագէտներ, արուեստագէտներ, ճարտարապետներ:

***

ԷՄՄԱ ՊԱՊԻԿԵԱՆի ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի կամերային երաժշտութեան Տունը երգահանդէս մը տուած է օպերայի մեներգչուհի Էմմա Պապիկեան: Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են Պելլինիէ, Ռոսինիէ, Վէրտիէ եւ Գլինկայէ գործեր: Երկրորդ բաժինը յատկացուած է հայ երգահաններու: Էմմա Պապիկեան մեծ յաջողութեամբ մեկնաբանած է եղուարդ Միրզոյեանի «Երազ տեսայ» եւ Դ· Ղազարեանի «Ուռի» երգերը:

***

ԱՐԵԳ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆի ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովեսակի կոմպոզիտոր» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Արեգ Լուսինեանի գործերէն հաւաքածոյ մը, ուր տեղ գտած են հայրենիքի, խաղաղութեան, մանկութեան, գարնան նուիրուած երգերը: Այդ երգերը աչքի կը գարնեն յստականութեամբ, քնարականութեամբ, անմիջականութեամբ, հետեւաբար դիւրութեամբ կ'ընկալուին երախաներու կողմէ: Երգերը յօրինուած են Նանսէն Միքայէլեանի քերթուածներու հիման վրայ:

ՏՈՄՍԵՐ

«ՄԻ ԿՈՉԱԿ ԲԱՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

—■—

Քաղաքական լոզունգներ, պատգամներ, զանազան գրութիւններ կը շարունակեն յայտնուիլ Քաղաքի զանազան պատերուն վրայ ու ժամանակ մը դիմանալէ ետք կ'անհետին: Քանի մը տարի առաջ, Սեն–ի ափերէն մէկուն պատին վրայ երեւացին Մեծ ու Փոքր Մասիսները, հետուէն անցնող Հայեր դիտեցին զանոնք յուզումով խառն գոհունակութեամբ մը, ատեն մը ետք անհետացան անոնք՝ կրկին երեւալու ու կրկին անհետանալու համար:

Իրայատուկ այս գրաճնութեան մասին մտածեցի, երբ սեփական աչքերով տեսայ մարդիկ, որոնք կը ծածկէին, լայն կամուրջի մը երկայնքին, նախարարի մը հրաժարումը պահանջող *կրաֆիթի* մը: Տեսայ ու մեղքցայ այն մարդոց որոնց պարտականութիւն տրուած էր ջնջելու ուրիշներու համոզումով գրածը կամ գրածը: Տխուր եւ անփառունակ արհեստներու ցանկին մէջ դրած էի գրաճնութիւնը, երբ տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, ամբողջ երկրին մէջ կը պայթէր այդ հարցը, պետական մակարդակի վրայ: Ակնարկութիւնը պատերուն վրայ ձգուած անմեղունակ արտայայտութիւններուն չէր, այլ պոռնկագրական հրատարակութիւններու: Նման հրատարակութիւններու վրայ դրուած պետական արգելքին ընդդիմացան յանկարծ գրեթէ բոլոր արուեստագէտները՝ արտայայտութեան ազատութեան անունով:

Բայց ինչո՞ւ հարցը չդնել ուրիշ ձեւով՝ հետու մաքրակրօնութիւն քարոզելու կամ բարոյախօսութիւն կատարելու մեղադրրանքներէն: Ազատութի՝ այո՛, բայց ո՛չ ամօթխածութիւն վիրաւորող սանձարձակութեամբ:

Կանուխէն սորված ենք, թէ մէկու մը ազատութիւնը կանգ կ'առնէ հոն, ուր կը սկսի ուրիշի մը ազատութիւնը, որ կրնայ ունենալ զանազան սահմանումներ:

Կ'ենթադրեմ որ ամէն ոք համաձայն է, թէ կարելի չէ *ամէն բան* դիտել *ոեւէ անհատի* ընկերակցութեամբ: Կան սեռերը, կան տարիքները, կան հանգամանքները: Ամէն բան փութպոլի մրցում չէ, կան մտերմութեան ոլորտներ, որոնք պէտք է յարգուին բոլորին կողմէ: Հարցը նման հրատարակութիւններուն տրուած ծանուցումի եղանակն է, որոշ նկարներու հանրային վայրերու մէջ գրաւած բարձրադիր եւ ակնառու դիրքը: Այդ հրատարակութիւններու տէրերը իրաւունք չունին ամէն գնով հրահրելու մարդոց կիրքերը՝ պարզապէս իրենց «գրականութեան» եւ «արուեստ»ին յանախորդ ճարելու, նոր միջոցներ գրաւելու, աւելի դրամ շահելու: Ոչ ոք կ'ուզէ ենթարկուիլ անհան անակնկալներու, իսկ նման անակնկալներ կը սպառնան մեզի ամէն բայլափոխի, փողոցը, հեռատեսիլէն ու նոյնիսկ մեր օրաթերթէն, որ ազատութեան անունով, կը դառնայ աւելի համարձակ, աւելի անպատկառ, միշտ ալ լեզու հանելով բոլոր արգելքներու:

Իրաւունք ունի՞ք առաւել կրճատելու դեռահաս տղոց ու աղջիկներու պատանեութեան շրջանը: Չե՞ք կրնար արտօնել, որ անոնք ժամանակին սորվին կեանքին խորհուրդները՝ բնական ընթացքով մը, մինչ այդ վայելեն իրենց անմեղութեան շնորհած բարիքները:

– Այդ ժամանակ հազուստ չկա՞ր, հարց կուտար ութ տարեկան աղջնակ մը Լուվրի մէջ՝ ի տես մերկ կիներ պարունակող պաստառի մը:

Գիտեք, թէ արուեստագէտները անտանելիօրէն անձնասէր մարդիկ են ու կը յաւակնին իրենց մէջ խտացած տեսնել ամբողջ մարդկութեան գեղումները ու արտայայտել զանոնք ազատօրէն, իրենց փափաքած ձեւով: Սակայն ի՞նչ արուեստ կայ մերկապարանոց կիներու նկարներուն մէջ: Ոչ ոք իրաւունք ունի սովորականի վերածելու սէրն ու փիզիքական գեղեցկութիւնը եւ ուրիշին տեղ կատարելու սիրաբանութիւնն ու հեշտանք ծոցազերծելու արարողութիւնը: Ո՞ւր է արգելքի ենթակայ հրատարակութիւններուն մէջ արուեստի հիմնաբար եղող թելադրականութիւնը:

Փարիզեան երգեր շարքին մէջ, Գէորգ Էմինի ունի *Սթրիփթիզ* խորագրով էրրբուած մը, որու մէջ կը խօսի մերկացող կնոջ մը մասին ու անոր կը հակադրէ տղամարդ մը, որ նման պահի տենչալով հանդերձ, չայրիր անոր կրակէն: Էմինի եզրակացութիւնը պարզ է, վճիռը՝ անդառնալի·

Այդ մերկութիւնից ինչո՞ւ ես ...
սառում,
Ինչպէս սառում են ամէն մերկ բանից,
Որ մատուցւում է աներես, յամառ ...
...Մինչ այս նոյն պահին
Թերեւս արար աշխարհը տայիր
Նոյն կնոջ կրծքին
Թեկուզ մի կոճա՛կ բացելու համար:

Ա՛յդքան:

Մ· ՊԶԱՐՋԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հ· Մ· Ը· Մ· – ԻՏԱԼԻԱ

Հ·Մ·Ը·Մ·–ի Իտալիոյ մասնաճիւղին Թէնիսի անդրանիկ մրցաշարքը տեղի ունեցաւ Միլանօ – 3 տանի մարզական ակումբին դաշտերուն վրայ:

Զոյգ խաղերը տեղի ունեցան Շաբաթ Մարտ 14, ժամը 15–էն սկսեալ, իսկ կէսաւարտական եւ աւարտական խաղերը Կիրակի, Մարտ 15–ի յետմիջօրէին:

Այն մրցաշարքին մասնակցեցան Լուկանոյէն եւ Միլանոյէն 12 այր խաղացողներ՝ որոնք մեծաւ մասամբ ընդունելի մակարդակ մը ցուցաբերեցին:

Առաջին տեղը նուաճեց կրասերագոյն մարզիկը՝ Ալէն Պարկիճեան, որ իր խաղարկութեամբ եւ մարզական ոգիով հիացում պատճառեց: 2–րդ տեղը գրաւեց Լուկանոյէն Վահիկ Խաչատուրեան որ յատուկ գնահատանքի արժանացաւ: Լաւ տպաւորութիւն թողուց Լուկանոյէն Ումիտ Նաճարեան՝ որ երրորդ տեղին արժանացաւ: Հուսկ չորրորդ հանդիսացաւ Միլանոյէն Կարօ Ազազարեան որ իր ֆիզիքական տոկունութեամբ զարմանք պատճառեց ներկաներուն մօտ:

Զոյգերու հանդիպումին, Լուկանոյի ներկայացուցիչներէն՝ Հրայր Խաչատուրեան եւ Վարուժ Իւչէրեան պարտութեան մատնեցին Միլանոյի զոյգը՝ Գրիգոր Խաթամպուլեան եւ Սարօ Խոտավերտեան:

Սոյն մրցաշարքը ինչպէս նաեւ անցեալ Դեկտեմբերին փինկ – փոնկի մրցաշարքը կր հանդիսանան իտալահայ գաղութի անդրանիկ մրցաշարքերը:

ԺԱՆ ԱՆՍԸՐԼԵԱՆ
(Ի դիմաց՝
Իտալիոյ Հ·Մ·Ը·Մ·–ի վարչութեան)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ ՉԱՐԵՆՅԻ ՄԱՍԻՆ

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Գուսան Սերոբի տանը պատրաստուած էր մեծ ու ճոխ հիւրասիրութիւն: Դեռ նոր էինք հասցրել կառքից իջնել, Չարենցը չտալ վազեց օջախի մօտ ու հետաքրքրուեց, թէ ինչ ճաշ է պատրաստել տանտիկինը: Իմանալով, որ իրեն իշխան ձուկ եւ թխով տոլմա է սպասում, հատուկ նուիրեց եւ յատկապէս վազեց սենեակ, բարձրացաւ սեղանի մօտ դրուած թախտին եւ ծալապատիկ նստելով սկսեց ազմկել, որ չուտ անեն, այլապէս ինքը անօթի կը մեռնի:

Ես չէի ասի, որ նա իր այդ անհամբեր պահանջներից յետոյ գոնէ չափաւոր ուտէր. նրա գոռում – գոչիւնը, անհամբերութեան բոլոր ցոյցերը չատ աւելի էին, քան՝ կերած բաժինը: Զգալի քչակեր լինելով, այնուամենայնիւ ախորժակով ծաղկաքաղ էր անում տարբեր խորոտիկներից՝ այսաեղ եւս հանդէս բերելով մեծ քմահաճութիւն եւ չհշտուած ճաշակ: Սեղանի չուրջը, մեծ զովեստով արտայայտուելով հայկական ճաշերի մասին, Չարենցն ասաց, որ ինքը, թէեւ չատ երկրներում է եղել, չատ է ճամբորդել ու ճաշակելիքը հարստացրել տարբեր համեմունքներով, բայց հայկական ճաշերի համն ու հոտը ոչ մի տեղ չի զգացել:

Նրա անասելի առաւելութիւններից էր եւ այն, որ ամէն միջավայրում կարողանում էր առեղծել բոլորի համար հետաքրքիր մթնոլորտ եւ վարում էր նրանից հասկանալի, նրանց կոմից ընկալուող ղրոյց:

Չարենցի մօտ էին գալիս աշխատաւոր մարդկանց տարբեր խաւերի ներկայացուցիչների հոծ խմբեր: Հակառակ իր մեծազրաղ առօրեային, նա երբեք չէր մերժում եւ սիրով ընդունում էր իրեն տեսնել ցանկացող, իր ընդունելութիւնը խնդրող բոլորին, այդ թուում եւ՝ սկըսնակ գրողների, եւ՝ սիրող գուսանների, եւ՝ գրականագիտական ու այլ սկզբունքային հարցերի մէջ պատասխաններ որոնող հետաքրքրասէրների: Որքա՜ն էր ուրախանում, երբ չարքային երիտասարդ բանուորի մէջ յայտնաբերում էր պոէտական շնորհքի թէկուզ մի նշոյլ, եւ տալով նրան գործնական օգտակար խորհուրդներ, յաճախ նաեւ նիւթական օգնութիւն՝ նշանակում էր հանդիպման օր ու խրատ տալով ճանապարհում:

Չարմանալի էր այդ մեծ մարդը. ընութիւնը այդ իՙնչ առեղծուածային սիրտ էր դրել նրա նուրբ ու նեղ կրծքամանդակում... Նա անմնացո՛րդ էր արում աշխատաւոր ժողովրդի իւրաքանչիւր ներկայացուցչին եւ ամենամեծ սիրով էլ համակրում նրանց մօտ հիւր լինել՝ չվիրաւորելով որեւէ մէկին «Մեծ» մարդու մերժումով:

Այդ օրուայ հիւրասիրութեան ժամանակ Չարենցն աւելի տուրք տուեց հայկական անարատ պինդուն, եւ երբ երեկոյեան իր պատուիրած կառքերը զուռնաչիների հետ մէկտեղ կանգնեցին դրան մօտ, նա պինդուկած էր ըստ ամենայնի: Մինչեւ հիւրանոց հասնելը ամբողջ ճանապարհին ահալից ու խզուած ձայնով գոռում – գոչում էր՝ համեմելով այդ ամէնը ընտիր բառերով, որ միւս կառքի մէջ նստած զուռնաչիները չզազարեցնեն նուագը՝ նրա սիրած ինչ – որ մեղեդի, որը քչրտնաթոր ու չնչասպառ երաժիշտները նուագում էին Շիլաչի մահուից (ուր ապրում էր գուսան Սերոբը) մինչեւ «Ինտուրիստ» հիւրանոցը՝ մի շնչով, անընդմէջ:

Տեղ հասնելուն պէս նա, չափից աւելի գինով՝ չմոռացաւ, սակայն, կատապանների եւ զուռնաչիներին վճարել: Մեծ ճիգեր գործադրելով զրպանների տեղը գտնելու, վերջապէս ինձ ասաց, որ ե՛ս հանեմ փողը իր զրպանից: Եւ երբ ես մի բուռ թղթադրամ հանելով (հիմնականում ռուբլիանոցներ) հարցրեցի, թէ որքան վճարեմ՝ աւելի քան համոզուած, որ 2 կամ 3 ռուբլին լիուլի բաւարար կը լինի եւ նոյնիսկ կը գիտուի որպէս չտայլութիւն, – Չարենցն ասաց. «Ինչքան բոիզ մէջ կայ, բոլորը տուր»: Ես նոյնութեամբ կատարեցի նրա ասածը: Եւ երբ Չարենցի հետ արդէն մտել էինք հիւրանոցի նախասրահը եւ բարձրանում էինք աստիճաններով երկրորդ յարկ, անսպասելիօրէն ներքեւից հնչեց ողջ ճանապարհին մեզ ուղեկցած մեղեդին՝ այս անգամ առաւել ուժգին ու պիլ, որով եւ մեր հետից ինքնակամ նախասրահ մտած երաժիշտները, հատանաբար, իրենց չնորհակալութիւնն էին յայտնում Չարենցին՝ նրա չռայլ վարձատրութեան համար:

Ի վերջոյ, հասանք: Իր սենեակը մըտնելուն պէս Չարենցը ուժասպառ մեկնուեց գրան չէմին, գորգի վրայ, եւ սկսեց իր արտառոց պահանջմունքները, այսպէս օրինակ, նա պահանջում էր, որ ես մի երկարձիկ կաոր բերեմ (ի դէպ, այդ երկարձիկ ռելսի կտորը զոյութիւն ունէր եւ ծառայում էր որպէս պատշգամբի գրան յենարան) իր գանգը չարդուփշուր անելու համար: Երկար զիմադրելուց յետոյ, երբ սակիպուած էի յուսահատ գոյթով քարշ տալով բերել պահանջուած երկարձը, ինձ համար անհասկանալի արդութեամբ նա սթափուեց եւ ժպտադէմ ասաց. «Լաւ, Ռոլան ջան, ապրիս, որ այդքան համարձակն ես»:

Գերբեցուն մարքի թաւիլ կասեցում, անօրինակ լինքնատիրապետում, մարդու եւ մարդկային ներդաշնակ ամբողջութեան մարմնացում, – ահա այն գծերը, որ չորարձակում են աւելի քան յիսուն տարիների խորքից:

Սակայն միայն այդ չէ, որ մնացել է իմ յիշողութեան մէջ՝ ամբողջ որոշակիութեամբ:

Անմոռանալի են այն րոպէները, երբ նա ազատ պահերին երբեմն զրուցում էր ինձ հետ: Այդ զրոյցների թեմաները բազմապիսի էին: Ներանից եմ առաջին անգամ լսել հայ դասական ճարտարապետութեան հիասքա՛նչ յուշարձանների մասին, մի՛ջնադարի հայ մեծ մանրանկարիչ Թորոս Ռոսլինի, Պիծակի, ապա եւ Ծովնաթանեանների տաղանդաւոր սերնդի մասին: Առաջին անգամ Չարենցից եմ լսել Մարտիրոս Սարեանի եւ Յակոբ Կոջոյեանի անունները, որոնց արուեստը նա չատ բարձր էր գնահատում: Որքան էլ մատչելի թեմաներ մատուցելու լինէր ինձ, որքան էլ տարբեր զրուագներ պատմէր իր ճանապարհորդութիւններից, որքան էլ մխքա զրաղեցնէր Ձմախնիայի, Չինաստանի, Հնդկաստանի եւ այլ երկրների էկզոտիկայով, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Իտալիայի քաղաքակրթութեամբ ու արուեստով, այսուամենայնիւ նրա զրոյցների հիմնական առանցքը հայրենիքն էր, հայ ժողովուրդը, նրա տարաբախտ անցեալը եւ վերածնուած ներկան:

Նա անկարող էր լինում թաքցնելու իր հրճուանքը, երբ փորձում էր բացատրելու մեր դարաշրջանի էութիւնը, այն դարաշրջանի, որը տուել է ԼԵՆԻՆ՝ մարդկութեան պատմութեան մէջ ծնորդը չունեցող այդ հսկային: Բայց յանկարծ, կտրուկ խօսակցի ընկալունակութեան մակարդակը, ընդհատելով զրոյցը, հարցնում էր, թէ արդեօք հասկացա՞յ իրեն. հակառակ իմ զրական պատասխանին, նա չեզ հայեացքով զարձեալ դնում էր ինձ եւ թափահարելով գլուխը, ասում. – «Ափսոս, դեռ փոքր ես չատ բաներ զգալու եւ հասկանալու համար»: Յաւում եմ անասելի, որ ի վիճակի չէի ես այն ժամանակ ո՛չ լիովին ըմբռնելու եւ ո՛չ էլ գրի առնելու, նոյնութեամբ յաւերժացնելու նրա յորդառատ բիւրեղեայ մտքերի գոհարները: Էքէրմանի իսկ խօսքերով, ԵՍ ԲՈՒՎ ԱՐՍԱԼ ԷԻ ՈՒԶՈՒՄ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԿԵՆԱՐԱՐ ԱՆՁՐԵՒԸ, ԲԱՅՑ ԵՒ ՈՐԻ ՄԵԾ ՄԱՍԸ, ԱԻԱՂ, ՀՈՍԵՑ ՄԱՏՆԵՐԻՍ ԱՐԱՆՁՈՎ, ԱՅՍՕՐՈՒԱՅ ՀԱՄԱՐ ԹՈՂՆԵԼՈՎ ՄԻԱՅՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ...

Յիշողութեան այդ փայլուն կաթիլներից եմ համարում եւ այն, որ որպէս նըմանօրինակ մի զրոյցի հետեւանք, սպեշնչուած Լենինի կերպարով, ես մի ուսանուոր զրեցի եւ տուեցի Չարենցին՝ մտածելով, թէ ինչպէս եմ խրախուսուելու: Բայց որքան մեծ եզաւ իմ հիասթափութիւնը, երբ նա ուսանուորը բարեխիղճ ընթերցելուց յետոյ ժպտաց եւ ասաց. – «Թէպէտ անուազանդ է, բայց չատ ռեմիջական է ու ջերմ»:

Այդպիսին էր նա՝ չիտակ եւ խստապահանջ, փոքրերի հետ չափազանց լինելը թէ մեծերի, միեւնոյն է:

Ներքին զոհունակութեամբ պէտք է ասեմ, սակայն որ նրան մեծ հաճոյք էին պատճառում իմ երբեմնակի փորձերը իրեն նկարելու եւ նկարի մէջ տիպական գծեր յայտնաբերելիս ուրախանում էր մանկան պէս եւ հպարտօրէն ցոյց տալիս մտերիմներին:

Մի օր «Ինտուրիստ» ճաշարանում սեղանի մօտ նստած սպասում էի Չարենցին, երբ նկատեցի մի երկու սեղան այն կողմ՝ մի խումբ մարդկանց, որոնց թուում եւ դերասան Միքայէլ Մանուէլեանին: Վերջինս նստած էր ինձ՝ կիսադէմ: Իմ սեղանի կողքին, լուսամուտի մօտ, չորս հոգի էին մի չարք նոթակալներ (երեկոները այդտեղ երաժշտութիւն էր լինում) ձեռքիս տակ չունենալով թուղթ՝ ես որոշեցի այդ նոթակալներից մէկի հետեւ տախտակի վրայ նկարել Մանուէլեանին: Նա ունէր թէպէտ առաջին հայեացքից խժռուտ, բայց եւ չատ համակրելի ու շեշտուած տիպական դէմք: Խախտի բերմամբ Մանուէլեանը, երեւի սպասելով մատուցողին, չատ համբերատար եւ անշարժ, ձեռնափայտի վրայ խաչաձեւած ձեռքերին կզակը յենած՝ լսում էր զրուցակիցներին: Հենց այդ էլ ինձ հնարաւորութիւն տուեց առաւել ճշդրիտ նկարել նրան. եւ երբ Չարենցը իջաւ հարմարից ու նստեց սեղանի մօտ, ես շրջեցի նոթակալը եւ գոյց տուեցի նրան իմ նկարածը: Յիշում եմ՝ ինչպէս նրա յօնքերը բարձրացան, դէմքը պայծառացաւ, եւ նա գոչեց. – «Դու նկարի՛չ ես, Ռոլան, նկարի՛չ», ապա նկարը գոյց տալով Մանուէլեանին եւ նրա սեղանակիցներին, կանչեց Թումանին (ճաշարանի հնագոյն մատուցողներից) եւ կարգադրեց այդ նոթակալը բարձրացնել իր համարը:

Ես զժուարանում եմ ասել, թէ որքան էի չոյուած ու երջանիկ:

Չարենցի մօտ յաճախ էին հաւաքում ժամանակի նչանաւոր մարդիկ: Պարզ յիշում եմ Աւետիք Իսահակեանին, Շիրվանզատէին, Ակսել Բակունցին, Գուրգէն Մահարուն, հայ բեմի ականաւոր դերասաններ Ա. Ոսկանեանին, Վ. Փափազեանին, Մ. Մանուէլեանին, արուեստագէտ Ռ. Թերլեմէզեանին, ճարտարապետ Մ. Մազմանեանին եւ էլի չատ ուրիշների: Համատեղ երեկոներից մէկում չատ խօսեց Պ. Ազամեանի, Սիրանոյշի, Զարիֆեանի, Աբելեանի արուեստանմանում կատարած իրենց ուղեւորութիւնների եւ այլնի մասին: Յիշում եմ Արուս Ոսկանեանը մեծ հետաքրքրութեամբ պատմեց փարիզում իր հետ պատահած մի ծիծաղաշարժ դէպք:

(Շար. 2)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՃԵԶԻՐԷ, ՀԱՍԻՉԷ, ԲԱՔՔԱ ԵՒ ՀԱԼԷՊ

ԽՄԲ. – «Յառաջ» Մարտ 21 / 22–ի թիւով տուած էինք Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Հալէպ ժամանումը եւ կարգ մը այցելութիւնները գաղութին մէջ: Ստորեւ՝ Հայրապետին հովուապետական այցելութեան միւս հանգրուանները:

***

ՃԵԶԻՐԷ

Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Բերիոյ թեմին չնորհած հովուապետական այցելութեան երկրորդ հանգրուանը եղած է ճէզիրէ, ուր գացած է Փետրուար 18–ի առաւօտուն: Քաղաքի մուտքին Հայրապետը դիմաւորուած է քոյր եկեղեցիներու հովիւներուն, Գամիշլիի, Հասիչէի եւ Տէրիքի ազգային մարմիններուն, ինչպէս նաեւ տեղական պաշտօնական ներկայացուցիչներուն կողմէ: Այդ օր վակուած են հայկական խանութները եւ ազգային եփրատ վարժարանը: Բարի գալուստի իր խօսքին մէջ առաջնորդական փոխանորդ Նորայր վարդապետ Աչըկեան ներկայացուցած է ճէզիրէի հայ համայնքը իր եկեղեցիներով, դպրոցներով, ժողովուրդով եւ աշակերտութեամբ: Գարեգին Բ. կոչ ուղղած է ժողովուրդին կառչած մնալ այդ հողերուն: Կէսօրին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Իրիկունը, Հայրապետը ընդունած է այցելութիւնը ազգային, եկեղեցական եւ պետական անձնաւորութիւններու եւ ներկայացուցիչներու:

Փետրուար 19–ի առաւօտուն Գարեգին Բ. փոխադարձ այցելութիւններ տուած է պետական եւ զինուորական ներկայացուցիչներու: Նոյն օրը Հայրապետը այցելած է Եփրատ վարժարան եւ հանդիպում ունեցած բազմահարիւր աշակերտներու հետ: Գեղարուեստական յայտագրի մը դադարուելէն ետք Գարեգին Բ. պատուոմուխով դպրոցին անունէն բաժ է. – «Եփրատ գետը իր պզտոր ջուրերով մանաւանդ խմասա մը ունի մեզի համար, բայց ջարդի, գերեզմանի յուչ մը պէտք չէ մնայ ան մեզի համար, այլ՝ վերածըննդեան եւ վերականգնումի խորհրդանիշը պէտք է դառնայ մեր ժողովուրդին համար»:

***

ՀԱՍԻՉԷ

Հոս կ'ապրին մօտ 65 հայ ընտանիքներ, իսկ չրջակայքը՝ չուրջ 30 ընտանիք: Հայրապետը քաղաքի մուտքին դիմաւորուած է մեծ բազմութեան մը կողմէ, որուն մէջ նաեւ տասրի համայնքին: Հոս եւս Գարեգին Բ. կոչ ըրած է ժողովուրդին, որ կապուի այդ հողերուն, «ուրիկ վերածըննդու մեր ժողովուրդը մեծ սպանդէն ետք, միշտ կապուած մնալով Աստուծոյ»: Ապա թելադրած է պուրպուրալ չրջանի ապրուդին փոքրիկ վարժարանին վրայ, ուր կ'ուսանին 125 հայ աշակերտներ:

Հայրապետը այցելած է նահանգապետին, որ իրրեւ սիրոյ եւ եղբայրութեան խորհրդանիշ Գարեգին Բ.ի նուիրած է Գուրան մը, արաբերէն Աստուածաչունչ մատեան մը եւ ապպա մը: Ապա Հայրապետը այցելած է հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդարան: Իրիկունը, «Տելթա» ճաշարանին մէջ տրուած է ճաշ մը, որ խօսք առնելով Հայրապետը ի մէջ այլոց ըսած է, թէ «աչխարհի որեւէ տեղ ապրող Հայերը ձեզիրէն պիտեն որպէս հայ ժողովուրդի մտածման եւ յարութեան վայր»:

***

ԲԱՔՔԱ

Փետրուար 20–ի առաւօտուն Հայրապետը այցելած է Բաքքա, ուր եկեղեցւոյ մէջ կանոնական պատարագին եռաք ողջունելով տեղւոյն, Թէլ Ապիատի եւ Տէր Զօրի ներկայացուցիչները եւ ժողովուրդը, չեշտը դրած է նոր սերունդի առաջ կատարման վրայ եւ աւելցուցած. – «Վաղը մենք բոլորս պիտի երթանք, երիտասարդներ պիտի յաջորդեն մեզի, հետեւաբար ինչ որ չնկէք ձեր այս դպրոցին ու ձեր մանուկներուն համար, ազգին յատկապէս Բաքքայի մէջ գուք զարկ կուտաք համայն մեր ժողովուրդի առաջ քայուած ճին»:

Կէսօրին, էլ Սլահի պանդոկին մէջ տրուած է ճաշ մը: Իրիկունը Հայրապետը վերադարձած է Հալէպ:

***

ՀԱԼԷՊ

Փետրուար 21–ին Գարեգին Բ. այցելած է Ս. Գէորգ եկեղեցի, ապա գացած է ազգային դերեզմանատուն, յարգանքի տուրք ընծայելու Քարէն Եփփէի եւ Գ. Օչականի, որոնց չիրիմներուն առջեւ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Օչականի չիրիմին առջեւ խօսք առնելով Հայրապետը վերակենդանացուցած է այն պահը, «երբ քառասուն տարիներ առաջ 20 հազար Հայեր հայ զրականութեան մեծ հերոս մը զերեզման կ'առաջնորդէին վերջին հանգրուան»:

– ՓՈՎԱՆՈՑ ՉՈՐՍԸ –

ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ Հայ կոմպոզիտորների միության վարչության նախագահության անդամների ընտրության մասին Հայ կոմպոզիտորների միության 1987 թվականի հունվարի 7–ին, տեղի ունեցած Համամիութենական կոնֆերանսի որոշմամբ, կոմպոզիտորների միության նախագահության անդամների թիվը հասցվել է 13 – 14 հոգու։ Որպես նախագահության անդամներ ընտրվել են Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական արտիստ Ա. Ա. Ստեփանյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Ղարիբյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Հարությունյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Ալեքսանյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Ղազարյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Ավետիսյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Ալեքսանյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Ղազարյանը, ՀԽՍՀ վաստակավոր գործիչ Ա. Ա. Ավետիսյանը։

ՀՀԿԿ Կենտրոնական կոմիտեի Գրականության և արվեստի բաժնի վար

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գարտինէ Մոզեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Լեւոն Մոզեանի 1000 Ֆ. կը նուիրէ Իսի լէ Մուլինոյի եկեղեցւոյ դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին։

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿի

եւ Վասպուրականի հերոսամարտի հաւատացեալ զեկավարներուն եւ հերոսներու յիշատակին հոգեհանգիստ կը կատարուի Ապրիլ 5, կիրակի առաւօտ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սօսէ Մայրիկ, Լօլա Սասունի, Ջաւօ Շանթ, Նայիրի մասնաճիւղերու կողմէ, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի խամաճիկներու ցուցադրութիւն հայկական ասեղնագործութիւններէ քաղուած եւ պատրաստուածներ՝ Պր. Սիմոն Մնակեանի։ Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 14։30–ին Մարսէյլի Մչակոյթի Տան մէջ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Հրաւիրուած են չբջանի բոլոր մանուկները անխտիր իրենց ծնողքներով։
Մուտքը ազատ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Ապրիլ 4, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԻԹՐՈԼ. – Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան «Յառաջ 60» հաւորի հրատարակման առթիւ եւ ի գնահատանք, կը նուիրեն 2.000 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

– ԵՐԳԱՀԱՒՈՒՄԲ –
– ՄԵՆԵՐԳ – ՆՈՒԱԳԱՀԱՒՈՒՄԲ –

Տիկին Ժիւլիէթ Ելմպեանի Մանուկներու Երգչախումբը

ԳԱՐՈՒՆ

Խմբավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ

Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 15–ին Նիս–ի հին քաղաքի Թատերասրահին մէջ։

Ցայտագիր. – Կոմիտաս, Մոգաբի, Խաչատրեան, Պրամս, Զայքովսկի, Ցարութիւնեան, Մազմանեան, Մեսրոբեան, Շահինեան, Պախ, Ուվեզեան, Թէրզեան, Տրվիէն։

Տոմսերու համար դիմել. –
M. KAHYAOGLU «Fourrures Jacques»
— 27, avenue Notre Dame, NICE - 93-62-18-24
M. BALYOZIAN «Autoban»
— 41, bd. François Grosso, NICE - 93-44-44-59
M. GEDIKIAN «Fin Palais»
— 19, rue Meyerbeer, NICE - 93-88-06-41
M. SEROPIAN «Moustache»
— 17, ave. Jean Médecin, NICE - 93-88-02-15
Mme ANDALIAN
— 35, ave. Raymond Féraud, NICE - 93-83-73-06
M. YARDIMIAN «Ebénisterie»
— 32, rue Marcellin Berthelot, CANNES
93-38-44-47

ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կէս օրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Ապրիլ 5–ին, Մըչակոյթի Տան մէջ, 9, rue du Colisée։

Մասնակցիլ փափաքողները պարտին արձանագրուիլ վարչութեան անդամներէն մէ՛ն։

60 Ֆրանք չափահասներուն, 40 Ֆրանք 12 տարեկանէն վար մանուկներուն։

Հեռաձայնի թիւեր. –
Քրիսթին Ղազարեան՝
74 – 85 – 82 – 37
Մարիամ Քէչիշեան
74 – 57 – 72 – 54

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
La Comission Culturelle du Comité de Paris
présente
HAROUT BOCHNAKIAN
— piano —
CLAUDINE MOVSESSIAN
— clarinette —
Samedi 4 Avril à 20 heures précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
Entrée libre

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

LE MERCREDI 1er AVRIL

Monsieur Paul THIBAUD
Directeur de la Revue *Esprit*
Monsieur Michel MARIAN
Administrateur Civil à l'Education Nationale
Viennent à la Maison de la Culture Arménienne, 17 rue Bleue, Paris 9e *à 20 heures 30 précises*
présenter une trilogie fondamentale sur le génocide de 1915 :
— livre bleu du gouvernement britannique concernant LE TRAITEMENT DES ARMENIENS dans l'empire ottoman (1915-1916) par le Vicomte BRYCE.
— RAPPORT SECRET SUR LES MASSACRES D'ARMENIE (1915-1916) de Johannes LEPSIUS. Préface de Paul THIBAUD.
— LES MASSACRES DES ARMENIENS (1915-1916) de Arnold J. TOYNBEE
à l'occasion de leur réédition

VENEZ NOMBREUX PRIX SPECIAL DE LANCEMENT

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
31

MARDI
31 MARS
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 455 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.455

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ

ՄԻՇՏ ՀԱՆԴԱՐՏ ՈՒԺԸՐ

«Տարի մը, ժամ մը» մկրտուած էր, բացառաբար, կիրակի իրիկուան 7 / 7 յայտագիրը, որովհետեւ Ան Սէնքլէրի հիւրն էր Հանրապետութեան Նախագահը, որ պիտի խօսէր մէկ տարուան համակեցութեան մասին:

Միթերան ֆրանսական նախկին (Գ. եւ Դ. Հանրապետութեանց քաղաքական տիպար դէմքն է: Փորձառու, ըսածը պիտցող, անակնկալի չեկող, խրամանկ: Ցոյց տուաւ միշտ իր հանդարտ ուժը, որ տեսակ մը խորհրդանիշ դարձած է այլեւս: Հոս – հոն գնահատական ածականներ ալ բաշխեց ներկայ նախարարներուն, մէջն ըլլալով՝ Փասքուա (Ափխոն – Տիոէֆքի համար):

Համակեցութիւն տարազը չի սիրեր, ինք կը նախընտրէ «համագոյութիւն»: Նախագահական ընտրութեան թեկնածու չէ, ինք՝ նախագահ է արդէն: Միտք չունի ներկայանալու, բայց ... ինչ կ'ըլլայ – ինչ չըլլար: Կը նայինք: Ընկերային ապահովութիւնը պէտք է փրկել: Սրկէն կարող մէկն է: Անհաւասարութիւնները պէտք չէ ծանրացնել: Նոր – Քալեդոնիոյ հանրաքուէն պէտք է աւելի ուշ ընել: Ապագայնացումները յաջողութիւն արձանագրեցին, որովհետեւ լաւ գործերը լաւ կը ծախուին: Քաղաքացիութեան օրինագիծը իր ներկայ վիճակին մէջ անընդունելի կը դտնէ: Երկրին ապահովութեան բարելաւումը լաւ բան մըն է: Մեծ լումայի հարցով չուզեր զբաղիլ: Հեռաձեւլի ապագային մասին լաւատես չէ: Կը նկատէ որ դէպի միօրինակութիւն կ'երթայ: Պատանդներու պարագային, համաձայն չէ անմեղ մարդոց փոխարէն մարդասպաններ ազատ արձակել: Տարբեր է Անիս Նազաչի պարագան, ընդունած է ներումի սկզբունք մը, բայց պատասխան չունի: Խորհրդային Միութեան նկատմամբ, կը խորհի որ երբ ձեւը կը փոխուի, խորքն ալ կրնայ փոխուիլ: Իրան – Իրաք պատերազմին մէջ, ոչ ոք պէտք է յաղթէ: Հոն կը տեսնէ նոյնիսկ համաշխարհային նոր պատերազմի մը սկիզբին վտանգը:

Ինչպէս ըսինք, հանդարտ ուժ մըն է միշտ Նախագահը, որ չճապաղերը, պիտի սպասել ու ... տեսնել:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵԳԷԱԿԱՆԸ

ԱՌԱՁԻՄ
ՉԻՆԵԱԼ ԲԱԽՈՒՄԻ
ԱՌԱՋԻԿԸ ԱՌՆՈՒԱԾ Է

—×—

Շաբաթավերջին երկու երկիրներու միջեւ լարուածութիւնը զգալիօրէն նուազած էր եւ նոյնիսկ դիտուեցաւ բախում մը անկարելի չէր նկատուեր, ընդունելով հանդերձ թէ փափանարէտու վարժ է քիչ մը ճոռոմաբանութեան, բայց այս անգամ Յունաստանի վարչապետը չէր միայն բռնացողը, այլեւ Իզալ, որ չէր վարաներ յայտարարելու, հապիւ Անգարա հասած. – «Եթէ պղին մեր նաւերէն մէկուն, պատերազմի պատճառ կ'ըլլայ»:

Ի՞նչ է բուն հարցը: Թուրքիա որոշած էր քարիւղի հետազօտիչ նաեւ մը – Սիսմիք 1 – չրջապատուած այլ նաւերով, դրկել Եգէականի ալն չրջանը, որու իրենք պիրենք ալէր կը նկատեն թէ՛ Անդրա, թէ՛ Աթէնք: Սիսմիք 1 պոլսէն ճամբայ ելած էր Հինդշաբթի օր եւ Շաբաթ Զանազքալէ խարիսխ նետած էր: Անդարա կը յայտնէր թէ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Եգէական:

Յոյներուն համար ծանր զրգռութիւն մըն էր, քանի որ, կ'ըսէ Աթէնք, Թուրքիոյ հետազօտել ուզած չրջանները 95% յոյն ցամաքային բարձրաւանդակին կողմն են: Անդարա իր ծրագիրը կը ներկայացնէր որպէս պատասխան մը Յունաստանի նախորդ չաբթուան որոշումին, հետազօտութիւններ ընել Թասոս կղզիին քով: Մամուլը, արձագանգելով այս կացութեան, աւելի թրքական ակնոց կը դնէ, բացատրելով, չըսելու համար՝ արդարացնելով Անդարայի դիրքը: Արդարեւ, կ'առարկուի որ Թուրքիա այլեւս պայքացած է Յունաստանի դէմ, որովհետեւ այս վերջինը կը մերժէ միշտ Անդարայի երկխօսութեան առաջարկները: Մնաց որ Աթէնք իրաւունք ունի ուրիշ բանի մասին խօսիլ չուզել, երբ կայ ու կը մնայ կիպրոսի գրաւման հարցը: Ինչ որ սակայն, աւելի կը չզազրդռէ եղեր Թուրքերը, Յոյներու ժխտական դիրքն է Եւրոպայի անդամակցութեան նկատմամբ: Ամէն պարագայի մէջ, Փափանարէուի սպառնալիքը Ուաշինկթընի, ինչ կը վերաբերի «Ամերիկայի Ձայն»ին դադրեցման և ամերիկեան զինուորական կայաններուն որոշ դեր խաղացած են, որպէսզի Ուաշինկթըն «խօսք հասկցնէ» Անդարայի:

Այս վէճերուն առընթեր, երկու երկիրներն ալ զանազան միութիւններու նախաձեռնութեամբ լոյս կ'ընծայեն դէր – քոյկներ, հաստատելու համար թէ «այդ ծովը մերն է»: Այսպէս Աթէնքի ամէնօրեայ Մամուլի Լրագրողներու Միութիւնը հրատարակած գրքոյկին մէջ, կ'ըսէ թէ Եգէականի կղզիները հելլենականութեան օրրանն են: Պատմական հետազոտութիւնները ցոյց տուած են որ յոյն մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը Եգէականի մէջ ծնունդ առած են նոր քարի դարաշրջանին: Իր կարգին, Պոլսոյ Լրագրողներու Միութիւնը գրքոյկով մը կը պատասխանէ, ըսելու համար. – Երբ Օսմանցիները նուաճեցին Եգէականի կղզիները 15–րդ եւ 16–րդ դարերուն, Յոյն Պետութիւնը չկար, ոչ իսկ յոյն ինքնութիւն մը: Պէտք չէ մոռնալ որ յոյն ազգը 150 կ'ընէ միայն որ ծնունդ առած է, հոգամաս մը վրայ, որ միմիայն օսմանեան էր»: Աւելորդ է, հոս յիշել թէ Թուրքերը պատմութիւն գրելու մէջ, մրցակից չունին:

×

Շաբաթ – Կիրակի ճնշումներ, բանակցութիւններ թոյլ տուին որ առաջին առնուն զինեալ բախումի մը: Ամերիկեան Արտաքին Նախարարութիւնը կը թելադրէ որ Թուրքիա եւ Յունաստան իրենց տարակարծութիւնը ներկայացնեն Ատլանտեան Ուխտի ընդհ. քարտուղարին: Իզալ կ'ուզէ ուղղակի բանակցութիւններ: Յունաստան կ'ուզէ որ հարցը կարգադրուի Լա Հէի Միջազգային Ատեանին առջեւ:

Կիրակի, Սիսմիք 1 միայն թրքական ջուրերու մէջ կը չարունակէր իր հետազօտութիւնները եւ Իզալ կ'ըսէր.– «Սիսմիք 1–ի ուղեկիցին փոփոխութիւնը տարօրինակ մըն էր եւ ցոյց տուաւ որ Աթէնքի լացուկոծը բանի մը չէր համապատասխաններ»:

Ինչպէս յաճախ կը պատահի նման պարագաներու մէջ, ազգ. միաձնականութեան զօրաւոր չարժում մը ծայր տուած է Յունաստան, ուր պաշտօնատարներն ու հացագործները հրաժարեցան իրենց գործադուլէն եւ Եկեղեցին ալ որոշեց բարձի թող ընել իր բողոքները:

×

ՀԱՍՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՅ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՇՏՕՆԱՊԵՍ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Եւրոպայի Հասարակապետութեան հետ յարաբերութեանց պատասխանատու նախարարը՝ Ալի Պոզէր տեսնուած է Քլօտ Շէսոնի հետ, որ Եւրոպացիներուն պատասխանատուն է Միջերկրականեան երկիրներու հետ յարաբերութեանց, հաղորդելու համար, որ Թուրքիա մտադիր է ի մօտոյ, պաշտօնապէս իր թեկնածութիւնը դնել անդամ դառնալու համար եւրոպական տնտեսական Հասարակապետութեան: Շէսոնի հետ Պոզէրի տեսակցութիւնը, Շաբաթ օր, կը դուգադիպէր Յունաստան – Թուրքիա յարաբերութեանց վատթարացման, Եգէականի պատճառով:

Շէսոն նկատի առած է Թուրքիոյ փափաքը միայն ընկեր – Պետութիւն մը չըլլալու, ինչպէս է 1963–էն ի վեր, այլ ամբողջական անդամ մը: Շէսոն դիտել տուած է սակայն թէ Յունաստանի հետ ներկայ լարուածութիւնը չի դիւրացներ հարցերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ Ամերիկա մեկնեցաւ, կիրակի օր, երեք օրուան այցելութեան մը համար, որու ընթացքին պիտի տեսնուի Նախագահ Ռեկընի հետ: Առաջին հանդիպումները կ'ունենայ գործի մարդոց հետ, Նիւ – Եորք, ուր կ'ընդունուի նաեւ քաղաքապետին կողմէ: Այս մեկնումին նախօրեակին իսկ, նախարարապետը առաջին անդամ ըլլալով համակերպեցաւ ըրահատպատ կառք մը գործածելու, մինչ ցարդ, միշտ մերժած էր ապահովութեան բացառիկ միջոցները: Ըսուեցաւ, թէեւ չհաստատուեցաւ թէ ամերիկեան գաղտնի ապատարկութիւնները տեղեկացուցած են Ֆրանսայի թէ լիբանանցի ահաբեկչական խմբակները ծրագրած են մահափորձի ենթարկել Շիրաքը:

ԱՒԻԱՆ հրթիռի լրտեսական հարցին ցանցը մինչեւ խորհրդային դեսպանատուն կը հասնի, ըստ «Լիպերասիոն»ի հրատարակած լուրերուն: Չերքակալուած եօթը անձերը կ'աշխատէին դեսպանատան զինուորական փոխ – կցորդին՝ Կոնորեւի հաշուոյն: Ռուսերը կը հերքեն այս բոլորը:

ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ, ապրուստը 264% սըրած է 1986 Փետրուարէն 1987 Փետրուար:

ԱԴՐԲԷՋԱՆի մէջ, առաջին անդամ ըլլալով ճարտարարուեստի նուիրուած չարաթաթերթը կը խոստովանի թէ երկրին մէջ 250 հազար գործազուրկ կայ: Կառավարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, որպէսզի գործազուրկները գաղթեն դէպի այլ Հանրապետութիւններ, ուր աշխատաւոր ձեռքի կարիք կայ, բայց այս ծրագիրը չատ յաջողութիւն չէ գըտած, մահմետականները չեն ուզեր գաղթել:

ՇԱՄՊՈՒԻ դղեակին մէջ է, որ Միթերան ընդունեցաւ վարչապետ Ռոհլը: Երկու զեկավարները համաձայն են պաշտպանութեան հարցերու մասին:

ԻՏԱԼԻՈՑ նախագահը համակերպեցաւ կուսակցութեան «տիկին»ին, մկրտուած՝ Վիքթորիա Թագուհի, յանձնեց հետազօտական աշխատանք մը լուծումներ գըտնելու համար կառավարական տաղնապին: 67 տարեկան, երկար տարիներ յետ – պատերազմեան կուսակցութիւնը չէր

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐԱՊ ՍԻՒՆԱԿՆԵՐԸ

Ժամանակին գաւառական օտար թերթ մը, երբեմն կը պատահի որ հրատարակուի ներման, պարապ սիւնակով մը: Ո՛չ մեքենաներու խանգարումի հետեւանք է ատիկա, ոչ ալ գրաճնուութեան պարագայի մը: Բաց սիւնակները հետաքրքրութիւնը կ'արթնցնեն ընթերցողներու, որոնք երկար ատեն չեն յաջողիր գոհացուցիչ բացատրութիւն մը գտնել այս զարմանալի երեւոյթին:

Միջոց մը եղաւ, հաւաքոյթի մը ընթացքին թերթին խմբագիրը կը խզէ լուռթիւնը ու կը պատասխանէ հետաքրքիրներու, թէ սիւնակ մը այդպէս բաց կը ձգէ, ամէն անգամ որ իրենց շրջանի պատասխանատու դէմքերէն մէկը անպատշաճ ընթացքի մը մէջ գտնուի. այսպէս, իւրաքանչիւր սպիտակ սիւնակ կը խորհրդանշէ գործուած անարդարութիւն մը, պարտազանցութիւն մը, ապօրինութիւն մը, կամ սխալ մը: Խմբագիրը անգիր այդ սիւնակով լուռ ազդարարութիւն մը կ'ուղղէ յանցաւորին, փոխանակ հրապարակելու անոր արարքը:

Այդ օրէն ետք այդ սպիտակ, լուռ սիւնակները անպայման կ'ունենան իրենց թաթուն ընթերցողը: Ու միջոց մը ետք ալ հասարակութիւնը կը նկատէ, որ հետզհետէ կը սկսի պակսիլ բաց սիւնակներու յանախականութիւնը:

Մեր մամուլին մէջ մենք երբեք չենք հանդիպիր այդպէս սպիտակ սիւնակներու: Ի՞նչ պէտք է հետեւցնել արդեօք: Մեր պատասխանատու դէմքերը ազդարարութեան արժանի ոչի՞նչ կ'ընեն, թէ մեր խմբագիրները այս պատմութեան ծանօթ չեն: Եւ կամ, արդեօք կը վախնա՞ն պատմութեան խմբագրին օրինակին հետեւելու, որպէսզի պարտաւոր չըլլան յանախ ոչ թէ սիւնակներ, այլ սպիտակ լման էջեր հրամցնելու իրենց ընթերցողներուն:

Թ. ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Մարտ 28–ի եւ 29–ի խաղերու արդիւնքներն են.–

Զենիթ – ԲԿՄԱ	1 – 0
Տորպեդօ – Գուրիա	1 – 0
Կայրաթ – Դինամօ Մ.	1 – 0
Ժալգիրիս – Շախտեոր	3 – 2
Դինամօ Մինսկ – Դնեպր	1 – 0
Դինամօ Կ. – Նեֆթչի	2 – 1
Սպարտակ – Արարատ	2 – 0
Մետալիստ – Դինամօ Թ.	2 – 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը դլխաւորէ Սպարտակ 8 կէտով, որուն կը հետեւին ԲԿՄԱ, Դինամօ Մ., Մետալիստ եւ Տորպեդօ 5–ական, Դնեպր, Արարատ, Ժալգիրիս, Դինամօ Մինսկ, Դինամօ Կ. եւ Շախտեոր 4–ական, Կայրաթ եւ Զէնիթ 3–ական, Գուրիա եւ Նեֆթչի 1–ական, Դինամօ Թ. 0 կէտով:

ներած Նիլտէի իր սիրային պատմութիւնը Թոլիաթթիի հետ, նոյնիսկ արդիլուած էր իրեն այցելութիւն տալ համայնավար պարագլուխին, որ հիւանդանոցն էր մահափորձէ մը վիրաւոր: Ինչ եղաւ թէեւ, Թոլիաթթի կինը կը ձգէր եւ կը կենակցէր Նիլտէի հետ, որ ընկերվարականի աղջիկ, կաթողիկէ համալսարան յաճախած էր, որովհետեւ, կ'ըսէր հայրը՝ «Փաշիստներէն նախընտրելի են քահանաները»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ ՉԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Չարենցը լարուած ուշադրութեամբ լսելուց յետոյ սկսեց այն աստիճան ուժեղ ծիծաղել, որ ծիծաղի զալարումների ժամանակ ղլորուեց եւ վայր ընկաւ թախտից, ապա փոքր – ինչ ուշքի գալով՝ ասընդհատ խնդրում էր. «Արուս Ջան, մ'ւկ էլ պատմիր»: եւ նա սիրում էր պատմել, կրկնել յատկապէս ա՛յն տեղը, որն իրեն առանձնապէս դուր էր եկել եւ նորից լսելով՝ կրկին նոյն ուժով քրքջում էր:

Այդ նոյն ամրանը Չարենցը ինձ իր հետ Լենինական տարաւ, ուր մնացինք երեք անմոռանալի օր (նոյն գնացքում էր նաեւ Աւ. Իսահակեանը, բայց նա կիրովական էր գնում):

Թէ սիրոյ ինչպիսի ցոյցեր կազմակերպուեցին Լենինականում Չարենցի պատուին, պէտք էր միայն աչքով տեսնել: Նրան չդիպատող գրականասէր երիտասարդութիւնը հէնց առաջին օրը խնջոյք կազմակերպեց Զրաչբռ կոչուող ջրվէժի մօտ: Չարենցի՝ Լենինականում գտնուելու լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեց քաղաքով մէկ. գետափնեայ ողջ բացատը հեղեղուել էր մարդկանց հոծ խմբերով, որոնք բոլորն էլ բուռն ցանկութիւն ունէին մօտիկից տեսնելու, լսելու կամ որեւէ խօսք փոխանակելու մեծ պոէտի հետ: Չարենցը անչափ զգածուած էր, կ'ասէի նոյնիսկ փոքր – ինչ յուզուած, ինչը վարպետօրէն աշխատում էր աննկատ պարճնել շրջապատից:

Այդ նոյն տարում Երեւանում տեղի ունեցաւ Սեւանի Շահումեանի արձանի հանդիսաւոր բացումը: Չարենցը միտինգին մասնակցում էր կառավարական կազմի հետ, իսկ եւ նրա տուած տոմսով իրաւունք ստացայ մօտենալու ընդհուպ արձանի պատուանդանին: Յիշում եմ, թէ ինչպիսի հպարտութեամբ էի այնտեղից նայում իմ հասակակիցներին:

Արձանի բացումից յետոյ Չարենցը ոգեւորուած օրուայ անցուդարձով, անասելի երջանիկ էր զգում իրեն, ինչպէս միշտ բոլոր այն նախաձեռնութիւններից յետոյ որոնք նպաստում էին քաղաքի դէմ վտքը – ինչ կերպափոխմանը: Տօնածառի չուրջը պտտուող երեխայի անդուսպ անմիջականութեամբ եւ հրճուանքով նա տարուել էր յուշարձանով եւ անընդհատ փոփոխելով դիրքը՝ տարբեր կէտերից խրախուսանքով ու հաւանութեամբ ղիտում էր այն:

Ի պատիւ հանդիսութեան, Չարենցն այդ օրը իր մօտ կազմակերպեց մեծ ճաշկերոյթ. ա՛յդ օրերին նա պատուիրեց նաեւ Մերկուրովի ստեղծագործութեան մանրակերտը, որը այնուհետեւ միշտ պահում էր գրասեղանի վրայ:

Բուռն ոգեւորութեան պահերը, սակայն, այդ ամառ մերթ ընդ մերթ չզարշրում էին լուռ թախիծով: Անգամ ինձ նա չէր ղանում խոստովանել իր մեծ ցանկութիւնը ամուսնանալու՝ յատկապէս երեխաներ ունենալու համար: Երբեմն կատակով հարց էր ուղղում ինձ, թէ ինչպիսի կին յարմար կը լինէր իրեն. եւ հարցը երկար քննարկելուց յետոյ գալիս էր այն համոզման, որ առողջ եւ դեղեցիկ երեխաներ ունենալու համար անհրաժեշտ է ընտրել հէնց այդպիսի կնոջ:

Այդ նոյն ամառը Համօ Բէկնազարեանի հրաւէրով Երեւան ժամանեցին մի չորք դերասան – դերասանուհիներ՝ Հայկինոյում նկարահանուելու: Դրանց մէջ էր նաեւ 18–ամեայ մի լեհուհի՝ Խուա անունով, որը սեզաւորուել էր նոյն «Ինտուրիստ» հիւրանոցում: Չարենցի առաջին իսկ ծանօթութիւնը Խուայի հետ եզաւ ջերմ ու տպաւորիչ, եւ նա որոշից ամուսնանալ՝ նախապէս ստանալով Խուայի համաձայնութիւնը: Հարսանեաց սեղանի մտովի ձեւաւորումը եւ հիւրերի կազմի ընտրութիւնը կատարեցինք միասին (որքան յիշում եմ, հրաւիրուած պէտք է լինէին մօտ 20 հոգի): Նշուած ժամին բոլորը ներկայացան ասնական տրամադրութեամբ ու նուէրներով եւ տեղ գրաւեցին «Ինտուրիստ» հեատորանի մատուցողների ջանքերով չքեղօրէն պատրաստուած սեղանի չուրջը:

Ուշացող հարսնացուին սպասելով՝ Չարենցը չարունակում էր անհանգստանալ եւ ստիպուած եղաւ պատրաստրել ինձ զբաղնել եւ պահել նրան: Բանն այն էր, որ օտարազգի հարսնացուն ինչ – ինչ պատճառներով նոյն օրը՝ ցերեկը ապերասպին խնդրել էր ինձ իրեն ուշեկցել մինչեւ կայարան եւ ընդմիշտ մեկնել էր Երեւանից, իսկ ես ստարեկուած այդ արատաց պէտքից՝ չէի համարձակուել Չարենցին հաղորդել լուրը:

Անցան րոպէներ ու դարձեալ րոպէներ ... Եւ ես ստիպուած էի Չարենցին յայտնել եղելութիւնը:

Չարենցը մի պահ քարացաւ. նրա գլուխի դէմքը կարծես սրուեց ու դունատուեց: Բայց դա տեւեց մի քանի վայրկեան միայն: Այնուհետեւ նա չհակուեց, վեհասլաք տեսք ընդունեց եւ կենսահաստատ ձայնով ու ժպտագէմ յայտարարեց, որ հարսանիքը վերափոխւում է քէֆի:

Նմանօրինակ ցնցող կերպարանափոխութիւն եւ զարմանալի ինքնատիրապետում յատուկ է երեւի միայն Մեծերին:

Ինջոյքը այնուհետեւ ընթացաւ խիստ բնական, անկաշկանդ: Ներկաներից եւ ոչ մէկը հեռաւոր ակնարկով անգամ չզգալ չտուեց պահի արատաց տարօրինակութիւնը:

Մէկ տարի անց ես մեկնեցի Մոսկուա՝ ուսումս չարունակելու: Այդ ժամանակ էր, որ իրագործուել էր Չարենցի ցանկութիւնը. նկարիչ Արարատ Գարիբեանի տանը ծանօթանալով Էգաթեյա անունով աղջկայ հետ՝ նա չուտով ամուսնանում է եւ նամակով յայտնում ինձ – իր խոր խօսքերով՝ մեծաչեայ, սեւաչեայ, առողջ ու դեղեցիկ աղջկայ հետ ամուսնանալու լուրը:

1936 Թուականի Մայիսին Մոսկուայից ես վերադարձայ Երեւան եւ հէնց առաջին օրը պատրաստուում էի այցելել Չարենցին, երբ երիտասարդ գրող Գարեգին Բեսը եկաւ մեր տուն եւ ասաց, թէ Չարենցը չտապ կանչում է ինձ: (Բայց ինչպէ՞ս էր իմացել գալուս օրը ... Անկեղծ ասած, առ այսօր զժուարանում եմ տատկանալ):

Այդ ժամանակ Չարենցն արդէն ապրում էր իր նոր ստացած բնակարանում (այժմեան Լենինեան պողոտայի վրայ), ուր եւ ծանօթացայ կնոջ՝ Իզաբելայի հետ եւ տեսայ նրանց հրաշալի դուստրերին՝ անուշ քոյր: Աւագ դուստրը՝ Արփենիկը (Բոժիկը) չորս տարեկան էր, իսկ կրտսերը՝ Անահիտը (Ադոկը)՝ մօտ 3 տարեկան:

Չարենցը բուռնանաչափ փոխուած էր, ընկճուած ու վատառողջ: Նա – մի տեսակ մեծացել էր, կարծես կքել էր հոդսերի տակ. երբեմնի աշխոյժ, պայծառ դէմքն ու աչքերին թախիծ էր իջել, եւ ժպիտն էլ դարձել երկչոտ ու խեղճ:

Ինձ հետ ունեցած երկար հարցափորձի ժամանակ (իմ գործերից, Մոսկուայից) նա չատ ցրուած էր ու մտատոգ, եւ դէմքը պայծառանում էր միայն, երբ հայեացքն ուղղում էր քնած երեխաների կողմը:

Այդ նոյն՝ 1936 Թուականի ամրանը Չարենցը Իզաբելային երեխաների հետ ուղարկեց Ծաղկաձոր, իսկ ինքը մնաց քաղաքում: Օրերով անից դուրս չէր գալիս եւ նստած գրասեղանի մօտ՝ անընդհատ գրում էր ու գրում:

Այդ օրերին էր. Չարենցի մօտ գնալիս այս անգամ մենակ չէի, ինձ հետ էր նաեւ բարեկամուհիս՝ իր ազջնակի հետ:

Մեզ տեսնելով՝ Չարենցը, հակառակ իր վատառողջ վիճակին, չատ ուրախացաւ. առանց վայրկեան կորցնելու վեր կացաւ տեղից եւ ասելով, թէ անմիջապէս կը վերադառնայ՝ հէնց անսյին հագուստով դուրս եկաւ: Պատշգամբը դուրս գալով տեսայ, որ Չարենցը փողոցն արդէն անցել եւ ուղղուել է դէպի դիմացի կրպակը: Քիչ անց նա վերադարձաւ մի մեծ ձմերուկ ձեռքին եւ խիստ պոռ, որ մեզ եւ իր փոքրիկ հիւրին կարող է հիւրասիրել: (Այդ իմ փոքր բարեկամուհին՝ Մեսսալինա Խալեանը, այժմ աշխատում է Զեխովի անուան պրոցում որպէս ուսմասվար):

Երբեմնի ամէնօրեայ աշխոյժ այցելութիւններից ոչինչ չէր մնացել. նրա մօտ այլեւս համարեա ոչ ոք չէր լինում. նա մենակ էր, լքուած եւ կարիքի մէջ: Ես նրա մօտ մէկ անգամ միայն հանդիպել եմ Ազատի Յանջեանին, բժիշկ Գարբիէլ Յարութիւնեանին եւ էլի մէկ – երկու հոգու:

Ազատի Յանջեանի՝ Թբիլիսի մեկնելու օրը Չարենցը ինձ տուեց մի պրոթիւն եւ խնդրեց անպայման կայարան գնալ եւ որեւէ կերպ յանձնել Յանջեանին:

Ցիշում եմ, շոգ երեկոյ էր. երբ հասայ կայարան, արդէն մթնշաղ էր: Կառավարական գնացքը կանգնած էր երկրորդ գծի վրայ. հէնց այդտեղ՝ կառամատոյցում տեսայ Յանջեանին. ոսկեայ վերնաշապիկը հագին նա ճեմում էր մի քանի հոգու հետ՝ սպասելով գնացքի մեկնելուն: Զգոյշ սկսեցի մօտենալ տուայտին անցուդարձ եւ մտածում էի, թէ ինչպէս կատարեմ Չարենցի յանձնարարութիւնը, երբ Յանջեանը տեսնելով եւ երեւի զգալով, որ իրեն եմ ուղում մօտենալ, ինքն անցաւ գծերի վրայով եւ մօտենալով ինձ՝ հարցրեց. «Ինչպէ՞ս է Չարենցը». ես անմիջապէս նրան յանձնեցի պրոթիւնը, որը առանց կարդալու նա դրեց գրպանը եւ ասաց, որ բարեւեմ Չարենցին: Ես հետացայ, աչքերիս մէջ տանելով Յանջեանին եւ նրա մտահոգ դէմքը եւ թախծոտ աչքերը:

Հիմա ինձ ներել չեմ կարողանում, որ Չարենցի ձեռքով ծալուած անծրոպ թուղթը չմտածելի անգամ բաց անել, հանգամանք, որն այսօր, թերեւս, հնարաւորութիւն կը տար պարզելու սրեւէ հանդոյց այլ վերլարուած օրերի եղելութիւններից. արդեօ՞ք այդ պրոթիւնը կապ ունէր այն փաստաթղթի հետ, որը Չարենցն ինձ ցոյց էր տուել մի երկու օր առաջ՝ Յանջեանի ստորագրութեամբ, որով նրան պէտք է փարիզ ուղարկէին բուժուելու...

Ոչինչ, ոչինչ պարզ չէ ինձ համար այսօր. պարզ է միայն այն որ Չարենցն այդ չրջանում չատ էր ընկճուած, եւ իմ ջանքերը՝ նրան պաշարող ահաւոր մտքերը սրեւէ կերպ ցրելու, անցնում էին ապարդիւն: Ես այն ժամանակ մի քիչ պաշնամուր էի նուագում: Իր աշխատանոցիցակից Չարենցը յաճախ ստիպում էր ինձ գնալ հիւրասենեակ, սրտեղ զրուած էր պաշնամուրը, եւ նուագել սրեւէ բան: Իմ նուագացանկը չատ ստէմնոփակ էր, եւ ես նոյն երգերը կամ վալսերը կրկնում էի տասնեակ անգամ. եւ երբ մտաներս թմրում էին, ու ես դադարում էի նուագել, Չարենցը գոռում էր իր սենեակից, որ չարունակեմ, երբեմն էլ, երբ արդէն ի վիճակի չլինելով՝ դադարեցնում էի նուագը եւ զգում էի, որ լուսթիւն է պրելու, կամաց մօտենում էր նրա աշխատասենեակի դրանը ու տեսնում, որ նա դրասեղանի մօտ, գլուխը յենած ձեռքերին, լուռ հեկեկում է:

(Շար. 3)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆԻՍԻ ՀԱՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, ԻՐ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

———×———

Ն Ի Ս. –

Նիսի հայ միութիւններու հոյլին մէջ բացառիկ դեր մը կը վիճակի Տիկնանց Միութեան, քանի որ ա՛ն առանձնած է հայկական միօրեայ դպրոցին հոգը:

Այդ դպրոցը հիմնուած է քառասնական թուականներուն, երբ Մատլէնի թաղին մէջ Նիսի հայ գաղութի մը կորիզը կազմրուած է առենօք: Եւ սակայն, աւելի քան առանձամեակ մը ի վեր, ամբողջովին ձեռք առնուած է Տիկնանց Միութեան կողմէ, որ կ'ապահովէ ազգ երթեւեկը, հսկողութիւնն ու հոգածութիւնը, դերք ու գրենական պիտոյք, եւ մանաւանդ՝ ուսուցչական կազմ, մէկ խօսքով՝ ամէն ինչ:

Իրենց խորհրդանիշ ընտրած ըլլալով մանիշակի փունջ մը, երբ համեստութեան նշան, այդ համեստապայլ տիկիններէն հեռու կը մնան ռեֆլամէ եւ կը խուսափին իրենց գործունէութիւնը հրապարակելէ: Այդ գործունէութեան աչքի երեւցող բաժինը իրենց աւանդական պարտականութիւն ու տարեվերջի դպրոցական հանդէս է: Եւ սակայն, այսպերկին երեւցող մա՛ն է այդ միայն, քանի որ բո՛ւն կարեւոր մասը, այսինքն՝ դպրոցական գործունէութիւնը, կը մնայ անտեսանելի:

Այսուհանդերձ, իրենց աշխատանքը զարգանալով ու ընդարձակուելով հասած ըլլալ կը թուի այնպիսի տարողութեան մը, երբ այլեւս անհրաժեշտօրէն պարտի դուրս ելլել միութենական նեղ սահմաններէ, դառնալու համար սեփականութիւն՝ հանրութեան:

Արդարեւ, տարիներ ամբողջ եկեղեցին տակի արահով գոհանալէ վերջ ինչ որ անհնար կը դարձնէր քանի մը դասարաններու բաժնուած ատոց համընթաց դասաւանդութիւնը Տիկինները ի վերջոյ յայտնեցան տարիներու իրենց խնդրանքը լսելի դարձնել քաղաքապետութեան մօտ, եւ տակէ ճիշդ տարի մը առաջ, նախորդ վարչութեան օրով ու ջանքերով, ստացան վայելուչ ու ընդարձակ յարկաբաժին մը, որ ըստ արուած տեղեկութիւններու, կը բաղկանայ չորս սենեակներէ եւ ընդարձակ սրահէ մը, խոհանոցի, լոգարանի եւ այլ անհրաժեշտ յարմարութիւններով ալ օժտուած:

Ուրեմն տարիէ մը ի վեր հոն է որ տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրուան դասաւանդութիւնները, երեք նուիրեալ ուսուցչուհիներու կողմէ, որոնք են՝ Տիկիններ՝ Ասահիա Օհաննեան, Հռիփսիկ Պօղոսեան ու Անժէլ Ալվազեան, եւ որոնց կազմը կ'ամբողջացնեն միութեան նախագահուհին՝ Տիկին Էլիզապէթ Թաշճեան, իրը արհեստավարժ մանկապարտէզապետուհի, ինչպէս նաեւ գաղութիս հոգեւոր հովիւ Տաբօն Ծ. Վարդապետ Ձէբէճեան, իրը տեսուչ դպրոցին:

Ներկայիս վարժարան կը յաճախեն 50–է աւելի աշակերտներ, 5–էն մինչեւ 15 տարեկան: Եւ քանի որ դպրոցի նոր չէնքին զուգադիպած է նաեւ նոր վարչութեան մը գործի ղլուխ գալը, այդ վարչութիւնը յարմար տեսած է որդեգրել արդիական կլոպալ մէթոտը, խորհելով ոչ – ամէնօրեայ դպրոցի մը համար աւելի արդիական պիտի ըլլայ ան, քան՝ գաղափարական սրբենական դրութիւնը: Եւ այդ բանին համար ալ անցեալ ամառ Նիս հրաւիրած է պէյրութահայ ծանօթ մանկավարժուհի Տիկին Լիւսի Մալիքեանը, քաջայմուած կլոպալ մէթոտին, որպէսզի Նիսի հայ ուսուցչուհիները վարժեցնէ այդ ուղղութեամբ:

Կը տեսնուի թէ Տիկնանց Միութեան վարչութիւնը ոչինչ ձգած է դիպուածին, մտադրած ըլլալով դարգացնել ու ընդարձակել դպրոցը, ըստ կարելւոյն, յոյժ պիտակից թէ Սփիւռքի մէջ հայապահպանման հիմնական ազգակը հայ լեզուն ու մշակոյթն են, եւ կարելի չէ ազգապահպանում իրագործել հայրենասիրական զեղուն ճառերով միայն:

30 աշակերտով դպրոց մը կը կարօտի սակայն մեծագումար ծախքերու: Այդ ալ ապահովելու համար Միութիւնը ամէն տարի կը կազմակերպէ ճաշ – պարահանդէս մը, որուն վերջինը տեղի ունեցաւ Մարտ 14–ին, Նիսի Մերիտիէն պանդոկին չքեղ սրահներուն մէջ, նպատակ ունենալով միաժամանակ ծանել դպրոցի նոր չէնքին առաջին տարեդարձն ալ:

Նիւթապէս այս դարուս ճաշեր եւ պարահանդէսներ յաճախագէպ երեւոյթներ են, ամէնէն աւելի փնտռուած, ու ամէնէն աւելի մատչելի: Բայց երբ կը սարքուին դպրոց մը մատակարարելու նպատակաւ, կը տառնան այլ իմաստ, մանաւանդ երբ կը պարտաւորին բացառիկ բծախնդրութեամբ եւ կատարեալ վայելչութեամբ, ինչ որ պարագան էր Տիկնանց Միութեան այդ պարահանդէսին:

Կարժէ չէջար դնել վայելչութեան վրայ, որովհետեւ նման պարագաներու տեսնուած է յաճախ որ երբ պարահանդէսը սրահ կը մտնէ, վայելչութիւնը կը մոռնայ վեսթիէռին մէջ:

Որոշ է թէ Տիկնանց Վարչութեան անդամուհիները զանց առած չէին որեւէ նիւթական մտահոգ դէմքը եւ թախծոտ աչքերը:

մանրամասնութիւն, որպէսզի ամէն ինչ ըլլար անթերի, ու վայելչութիւնը դառնար ակնյայտող, ինչ որ չվրիպեցաւ ներկաներուն աչքէն, եւ մանաւանդ՝ փըրանասյի հիւրերէն:

Աւելորդ է մանել մանրամասնութիւններու մէջ եւ յիշատակել անուններ, ի պէն ամենց անուան մոռացութեան վտանգին: Կ'արժէ միայն ճշդել թէ սրահը կը յորդէր հրաւիրեալներով (աւելի քան 300 հոգի) եւ չատեր չէին կրցած տեղ գտնել: Իսկ օրուան ամենատպաւորիչ անակնկալը եղաւ պատանիներէ եւ պարմանուհիներէ բաղկացեալ պարախումբը, որոնց հաճար պարտաւորած հայկական տարազները, ներշնչուած՝ մեր հին մանրանկարչութիւնէն, իրենց ձեւովն ու ճաշակաւոր գոյներով զմայլանքի բացագանչութիւններ խլեցին ներկաներէն:

×

Հարկ է ճշդել թէ, Տիկնանց Միութեան ծրագրային նպատակներէն մէկն ալ օգնել ու օժանդակել է հիւանդներու, ծերերու, չքաւորներու եւ պժուարութեան մէջ գտնուող ազգակիցներու: Դպրոցը, սակայն, կը գրաւէ վարչութեան բոլոր ժամանակը: Գաղութի մը մէջ, ուր տարիքի ու առանձնութեան բերումով զբաղուրին կացութեան մատնուած հայրենակիցներ չեն պակսիր, ցանկալի պիտի ըլլար որ Տիկնանց Վարչութիւնը իր կոչին գործի լծէր օժանդակ յանձնախումբ մը (քանի որ տրամադրելի ժամանակ եւ պատրաստակամութիւն ունեցող տիկիններ չատ կան) այդ անհրաժեշտ պարտականութիւնն ալ կարենալ իրագործելու համար:

Ապա թէ ոչ, բոլոր միութիւնները պիտի խուսափին այդ գժուարին բայց անհրաժեշտ պարտականութենէն, առարկելով թէ իրենց ծրագիրը – կանոնագրին մէջ չէ նախատեսուած, իբր նպատակ, բարերարութեան մէջ չգտնելով ո՛չ ուրախութիւն, ո՛չ գնահատութիւն...:

Վերջացնելէ առաջ թոյլ տուէք մեզի, փոքր ինչ չեղելով մանրչափի փունջին թելադրած համեստութեան պատուէրէն, յիշատակել Միութեան վարչութեան ներկայ անձուրէր անդամահուհիներուն ա – նուններուը՝ Տիկիններ Սերովբեան, Սրապեան, Տիլանեան, Կէորիկ, Ճէզվէճեր եւ Տոսիօ, որոնք իրենց անխոնջ նախագահուհիին՝ Տիկին Թաչճեանի չուրջ բոլորուած, իրապէս ազգօգուտ աշխատանք մըն է որ կը տանին, ջանալով Մեսրոպեան այբուբենը դրոշմել հայ ոգոց մրտքին մէջ եւ անոնց սորվեցնել նախատատրերը մեծասքանչ լեզուին հայկազեանց:

Իսկ՛ւ թէ այդ բոլոր գոհզութիւնները անվազորդային չմնան:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Ուրբաթ, Մարտ 20–ին, Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Մ.–ը ընդունեցաւ իր հատաքատեղիին մէջ, դասախօսութեան մը համար փրոֆէսէօր Լեւոն Մկրտչեանը:

Մանաճիւղին նախագահը՝ Ռուժէ Գուլումճեան արտասանեց բացման խօսքը եւ փրոֆ. Ռոպէր Տէր – Մերկերեան, էքս – Ան–Փրովանսի զրականութեան համալսարանի հայերէն լեզուի դասատուն ներկայացուց դասախօսը: Փրոֆ. Լեւոն Մկրտչեան Երեւանի Պետական Համալսարանի դասախօս է, մասնագէտ հայ դասական գրականութեան եւ ռուս գրականութեան: Հայ միջնադարեան գրականութիւնը ուսումնասիրելու պատճառով ստացած է Հայաստանի Պետական մրցանակ և պետութեան վաստակաւոր գործիչի կոչում: Խորհրդային Գրողներու Միութեան անդամ է: Հեղինակն է չուրջ քսան հատորներու, որոնց մէջ գործեր նուիրուած Գրիգոր Նարեկացիի, Սայաթ-Նովայի, Կոստանդին Երզնկացիի եւայլն: Իրեն կ'ընկերանար փրոֆ. Յովսէփ Թիւթիւնճեան Երեւանի Պետական Համալսարանի հոգեբանութեան ամպիոնի հիմնադիրը եւ վարիչը, մասնագէտ Փրանսական հոգեբանական դպրոցին, եւ պատուոյ անդամ Ֆրանսայի հոգեբանական ընկերութեան: Ծնած է Եգիպտոս եւ գաղթած է Հայաստան 1947–ին:

Ռոպէր Տէր – Մերկերեան նշանակալից իրազարձութիւն որակեց Հայաստանէն ժամանած այս երկու հայ մտաւորական – ներու ներկայութիւնը, որոնք Ֆրանսա կը գտնուին Երեւանի եւ Մոնփելիէի համալսարաններու միջեւ կնքուած պիտա – կան համաձայնագրի հետեւանքով (տե՛ս «Յառաջ», Մարտ 13–ի թիւ): Ապա, չեչատեց Սփիւռքի եւ Հայաստանի միջեւ հաստատուած կապերն, անոնց անհրաժեշտութիւնը, կարեւորութիւնը եւ առաւել սերտացումը, մաղթեց որ հայ հիւրերը այս այցելութիւնը բանայ նոր եւ լայն հորիզոններ, ի նպաստ հայ ժողովուրդի յարատեւութեան, որուն անհատան ուժը միշտ ալ եղած են՝ լեզուն եւ մշակոյթը:

Դասախօսութեան նիւթն էր՝ հայ միջնադարեան քնարերգութիւնը, սակայն դասախօսը աւելի ընդհանուր եւ չատ համառօտ ակնարկ մը նետեց հայ քնարերգութեան, սկիզբէն մինչեւ ԺԲ. դար: Սկսաւ հայերէնի թարգմանուած առաջին նախադասութեամբ որ կոտակ մըն է, կոչ մըն է ըսաւ հայ ժողովուրդին եւ բոլոր դարերուն համար, «ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատս, հասկանալ զբանս հանճարոյ», ծանրացաւ զրերու գիւտի կարեւորութեան եւ թարգմանիչներու կատարած գործին վրայ, որոնք Աստուածաշունչէն յետոյ աշխատեցան հայացնել յատկապէս յոյն եւ ասորի սրբազան հեղինակներու գործերը որոնք ճոխացուցին մեր գրականութիւնը: Յետոյ, փրոֆէսէօր Լեւոն Մկրտչեան չորս շրջաններու բաժնեց հայ քնարերգութիւնը: Գաղթեան երգերը զրի առնուած ու ուսումնասիրուած Մովսէս Խորենացիի կողմէ, քրիստոնէութեան սկիզբէն (301 թուական) մինչեւ ԺԹ. դար որ կը յատկանշուի կրօնական բանաստեղծութեամբ եւ յատկապէս շարականներով, Գրիգոր Նարեկացիէն Ներսէս Շնորհալի, երկու գերազանց տաղանդներ որ կ'իշխեն այս շրջանին վրայ եւ թուեց այլ հեղինակներ՝ Յովհ. Մխիթար Գոշ ու ապա չորրորդ շրջանը՝ ԺԹ. դարէն ԺՉ. դար, որ կը յատկանշուի սիրային բանաստեղծութեամբ, եւ որուն ներկայացուցիչներէն են Յովհաննէս Երզնկացի, Ախթամարցի եւ ուրիշներ: Դասախօսը աւելցուց հինգերորդ շրջան մը՝ ԺԼ. եւ ԺԼ. դարերը նչելով մանաւանդ Սայաթ Նովան:

Դասախօսութեան աւարտին եղան հարցումներ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար լսել Երեւանի եւ Մոնփելիէի համալսարաններու միջեւ տեղի ունեցած պիտական փոխանակութիւններու մասին, սակայն առիթ չեղաւ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿ ԵՒ ՏԻՐՈՒՀԻ ՍԷՐԷՆԿԻԻԼԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

Հայկ եւ Տիրուհի Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի գատակազմը պահելով իր ծրագիրը – կանոնագրի առաջադրանքները, կ'ընդունի տպագրութիւնը այն աշխատութիւններուն, որոնք կը վերաբերին հայկական նիւթերու, հայերէն կամ ֆրանսերէն:

Իր ծրագիրը – կանոնագրի վրայ յատելյոմով այսուհետեւ գատակազմը կ'ընդունի նաեւ աւարտաճառեր տպագրել տալ, նմանապէս եթէ հայկական նիւթի մասին է գրուածքը:

ՀԱՅԿ ԵՒ ՏԻՐՈՒՀԻ ՍԷՐԷՆԿԻԻԼԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ
ԴԱՏԱԿԱԶՄ

Նիւթերը զրկել հետեւեալ հասցէին. –

J. Eghiazarian
8, rue Fantin Latour — 75016 Paris

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՎԱՌՆԱՅԻ «Երեւան» ակումբին մէջ, Մարտ 11–ին, տեղի ունեցած է եղիչէ Չարենցի ծննդեան 90–ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Մասիս Հաճոյեան, վեր առնելով Չարենցի զրականութեան արժէքը: Դասախօսած է Չաւէն Տէրտէրեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Օհան Օհաննէսեան եւ Շանիկ Պէյլէրեան, արտասանելով բանաստեղծէն գործեր:

×

ՊՈԼՍՈՑ Արամեան – Ունճեան վարժարանին մէջ կատարուած է քսմփիւթըրի բաժնի բացումը, որուն ներկայ եղած են Գատրպիւզի գատաստպետը, կրթական տնօրէնը եւ բազմաթիւ հայ վարժարան – ներու տնօրէններ: Բացման խօսք արտասանած է աշակերտուհի Էրզա Ամէմօզլու: Վարժարանին տեսուչը՝ Կարապետ Մխալեան, իր խօսքին մէջ նչած է, թէ վարժարանը հիմնուած է 1873–ին եւ 114 տարիէ ի վեր սերունդներ հասցուցած եւ 1956 – 1957 տարեշրջանին միջնակարգի վերածուած է: Խօսք առնելով գատատպետը գնահատած է տարուած աշխատանքը:

×

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 20–ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան մրցում մը, որուն մասնակցած են 14 երիտասարդներ: Պարտադիր կտորը եղած է Մեծարենցի «Կիրակմուտք»ը: Երեկոյթը վարած է Տիկին Ժաքլին Էրմէն: Առաջին հանդիսացած է Ալէքս Իթքէն, Բ.՝ Խաչիկ Սարըլըլը, Գ.՝ Գէորգ Դաւիթեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Ռոպէր Հատտէճեան: Երեկոյթի աւարտին տրուած է փոքրիկ մը:

×

ՔԱՆԱՏՍՑԻ էջմիածնական թեմի առաջնորդ Վազգէն Եպիսկոպոս Քէշիշեան էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ, Փետրուար 22–ին, կուսակրօն քահանայ ձեռնադրած է Գէորգ Սարկաւագ Կիւլկիւլեանը, վերակոչելով զինք Օշական արեղայ: Նորօծ արեղան ծնած է 1960–ին՝ Պէյրութ. նախակրթութիւնը ստացած է Վահան Թէքէեան վարժարանը, ապա մտած Անթիլիասի Դպրեվանքը, երկու տարի ետք ընդունուած է էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

Անրի Վէրնէօյ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Դիւրին էր երեքը հաչուել: Խեղճ պառաւը մթագնած ուղեղով, ձեռքը բռնած տակաւին կանանչ լոլիկները, իր սենեակը կ'ուղղուէր, բոլորովին անտեղեակ փեսային զայրոյթին:

Մօրաքոյրս անմիջապէս գնաց իր կողովէն պարտէզի լոլիկներուն չափով երեք հատ ընտրեց ու զանոնք կամացուկ մը փրցուած – ներուն տակը դրաւ:

Բանջարանոցի գննութեան ժամուն մեր պատուհանին եաին կըզդած էի, պիտելու համար պատահելիքը:

Դիտած տեղէս միայն մարդուն մուճակները կը տեսնէի: Անոնք սկսան տոզանցել ագռաններու, բոզկերու, պրտաններու առջեւէն, ո – րոնք ողորմելի վիճակ մը ունէին: Լոլիկներու ածուէն անցած պահուն յանկարծ կանգ առաւ ի տես երեք նոր բացականերուն: Այն մուճակը կատաղութեամբ գետնին զարկաւ, այս կերպով իր ցասումը արտայայտելով: Սակայն երբ դէմքը յամրօրէն հակեցաւ վար, ու մտաւ տեսողութեանս դաշտին մէջ, ուրախութենէն կը ճառագայթէր: Գետինը երեք հիանալի լոլիկ նչմարած էր, որոնք վերջապէս հասունցած էին: Այդ իրիկուն պարտէզին առաջին բերքը պիտի ճաշակէին, որ ինչպէս ծանօթ է, անրաղդատելի համ մը կ'ունենայ:

×

Երբ աւարտեցի այս զաւեշտին վերջին արարին պատմութիւնն ու կատակումը, հայրս լրջօրէն հարցուց ինծի.

– Կը նեղուի՞ս եթէ այս արձակուրդդ քիչ մը կրճատենք:

Ամիսէ մը ի վեր հոս էինք եւ մեր կանխիկ վճարած վարձքը մեղի կը թոյլատրէր երեք չարաթ եւս մնալու: Անվարան ընդունեցայ այդ հաւանականութիւնը:

– Դո՞ւն Անիճա (այս անունին կրճատումն էր Աննան):

– Ոհ, ես, լաւ պիտես որ պզտիկին համար է որ հոս եմ:

– Ուրեմն պիտի հաւաքէք ձեր ունեցածը: Երբ պատրաստ ըլլաք կը մեկնինք:

Անգամ մը եւս Աննա մօրաքրոջ պահած թուղթերը, չուաններըը, առասաններըը հրաշք գործեցին:

Ծրարներ, հակեր, ճամպրուկներ մեր դրան առջեւ կը չարուէին քովէ քով, փոխադրութեան պատրաստ էինք: Ծերուկ մամիկէն հրաժեշտ առնելու վրայ էինք, երբ մեր առանիրուհին խելայեղ վազեց մեր մօտը:

Ի՞նչ կ'անցնէր կը գառնար: Ի՞նչ կը նշանակէին բոլոր այս ծրարները: Աստնկ խնթութիւն մը պիտի չընէինք անշուշտ:

Հայրս ազնուութեամբ հասկցուց որ իր բնատնեկան խաղաղութեան համար ... պէտք չէ լոլիկի գողեր պահէ հոս:

Իր տարիքը թոյլ կուտար եղակի խօսելու հայուհիին հետ:

– Գիտես, այսօր բանջարեղէն է, վաղը ամուսինդ թեւի կոճակները պիտի կորանցնէ ու պիտի զայ հոս նայելու, թէ արդեօք պատահմամբ մենք գատած չե՞նք զանոնք:

Մեզ տարհամոզելու համար հայուհին առաջ քշեց վերջին պատճառաբանութիւն մը, զոր ուզեղը ժամանակ չէր ունեցած մաղելու:

– Ձինքը լաւ կը ճանչնամ. վարձքին մնացեալ մասը ձեզի պիտի չվերադարձնէ երբեք:

Խեղճ հայուհին ամուսնին եւ մեզ պահելու փափաքին մէջեւ մնացած էր, ինչ որ անբնական չէր, քանի որ մենք ընկերութիւն կ'ընէինք իր ծերուկ մօրը:

Հայրս կը ժպտէր:

– Բայց ամուսինդ մեզի հետ տալիք բան չունի: Մենք ենք որ ժամանակէն առաջ կը մեկնինք, ինչ որ վճարուած է, վճարուած է:

Լաւ մը ծանրաբեռնուած էինք ամէն մէկուս բաժին ինկած իրեքական ծրարներով: Կը մնար տակաւին լոլիկով լեցուն տակառը: Այն առեն Աննա մօրաքոյրս զայն տեղաւորեց բանջարանոցին մէջտեղը ու բաժնուեցանք մեր կէս սենեակէն եւ ամէն ծլարձակումի թըշնամի իր հոդով փոքրիկ պարտէզէն:

(Շար. 69)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ
եւ Վասպուրականի հերոսամարտի հա-
մային դեկավարներուն եւ հերոսներու յի-
շատակին հոգեհանգիստ կը կատարուի
Ապրիլ 5, Կիրակի առաւօտ, Պօմոնի Ս.
Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
Կազմակերպութեամբ՝
Խոխի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ

Հերմինէ Երիցեան

Վիէննայի Օփէրայէն

դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
Պր. ԺԵՐԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ՝
Ֆէրիփիւլի
Հայ Մխիթեան երգչախումբի

Արտասանութիւն

Շաբաթ օր, Ապրիլ 4-ին, ժամը հինգ
20·30-ին, *Խոխի Օտիթորիումին մէջ,*
11 – 13 *ռիւ Տանիթոն:*

Ամբողջական հասոյթը կը տրա-
մադրուի Խոխի եկեղեցւոյ Միւրեայ
վարժարանին:

IIIEME FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Faubourg Montmartre
75009 PARIS
Tél.. : 47 - 70 - 63 - 40
M° Le Peletier ou Montmartre

Programme du Mercredi 1er Avril :

◀ Salle 1
14h
Séance pour les Ecoles arméniennes
LA GOUTTE DE MIEL (1985)
de *Henrik MALIAN* V.O. nstf
16h LE TRIANGLE (1969)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf
18h En présence de
Georges GARVARENTZ
TRIPLE CROSS (1967)
de *Terence YOUNG* V.F.
20h
En présence de *Henrik MALIAN*
NOUS SOMMES
NOS MONTAGNES (1972)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf
22h
En présence de *Charles AZNAVOUR*
LE RAT D'AMERIQUE (1962)
de *Jean Gabriel ALBICOCCO* V.F.
◀ Salle 2
18h NAMOUS (1926)
de *Hamo BEK NAZARIAN*
Muet - Traduction simultanée
20h LA REINE CHRISTINE (1934)
de *Roupen MAMOULIAN*
Etats - Unis V.O. stf
22h
En présence de *Henrik MALIAN*
LA GOUTTE DE MIEL (1985)
de *Henrik MALIAN* Vers. arm. nst

RESTAURANT
SEVAN
SPECIALITES ARMENIENNES, ORIENTALES ET GRECQUES

DEUX SOIREES EXCEPTIONNELLES

avec l'orchestre
ANI
DE LYON
LES 10 et 11 AVRIL

Les VENDREDI et SAMEDI
BEDIK
AVEC SES NOUVELLES CHANSONS

CUISINE SOIGNEE — PRIX ABORDABLES

1, boulevard Carnot / 17, quai Jean-Baptiste Clément 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 43 - 76 - 32 - 19

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
La Comission Culturelle du Comité de Paris
présente
HAROUT BOCHNAKIAN
— piano —
CLAUDINE MOVSESSIAN
— clarinette —

Samedi 4 Avril à 20 heures précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17^e
Entrée libre

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Օդնական կին մը, խնամելու հա-
մար Տիկին մը, յետ – վիրաբուժական
գործողութեան չրջանին, ամբողջ օր
(փլէն թան):

ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ՝
45 . 25 . 11 . 53

PÂQUES A JERUSALEM

DU 16 AU 23 AVRIL 1987
JERUSALEM ET CIRCUIT GALILÉE

DU 16 AU 21 AVRIL 1987
SÉJOUR A JERUSALEM

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
BAGHDASSARIAN-SABERATOURS : 31, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS - Tél. 42.61.51.13
SARKISSIAN-SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté - 69003 LYON - Tél. 78.60.13.66
CHELELEKIAN-ST ANTOINE VOYAGES : 214, rte Nle St Antoine - 13015 MARSEILLE - Tél. 91.96.01.06

ՁԱՇ — ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վիէնի
մասնաճիւղը կէս օրուան ճաշ մը կը
կազմակերպէ Կիրակի, Ապրիլ 5-ին, Մը-
չակոյթի Տան մէջ, 9, ռիւ տիւ Սիոմ:

Մասնակիցներուն պարտին
արձանագրուիլ վարչութեան անդամուհի-
ներուն մօտ:

60 *Ֆրանք չափահասներուն, 40 Ֆրանք*
12 *տարեկանէն վար մանուկներուն:*

Հեռաձայնի թիւեր. –
Քրիսթին Զազարեան՝
74 – 85 – 82 – 37
Մարիամ Քէշիշեան
74 – 57 – 72 – 54

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մար-
սէյլի Սօսէ Մայրիկ, Լօլա Սասունի,
Ջաւօ Շանթ, Նայիրի մասնաճիւղերու
կողմէ, առաջին անգամ բլլալով կը ներ –
կայացուի խոմամճիկներու ցուցադրու-
թիւն հայկական ասեղնագործութիւններէ քաղ-
ուած եւ պատրաստուածներ՝ Պր. Սիմոն
Մնակեանի: Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը
14·30-ին *Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ*

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Հրաւիրուած են չրջանի բոլոր մանուկ-
ները անխտիր իրենց ծնողքներով:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

LE MERCREDI 1er AVRIL

Monsieur Paul THIBAUD
Directeur de la Revue *Esprit*
Monsieur Michel MARIAN
Administrateur Civil à l'Education Nationale
Viennent à la Maison de la Culture Arménienne, 17 rue Bleue, Paris 9^e
à 20 heures 30 précises
présenter une trilogie fondamentale sur le génocide de 1915 :
—— livre bleu du gouvernement britannique concernant LE TRAITEMENT DES ARMENIENS dans l'empire ottoman (1915-1916) par le Vicomte BRYCE.
—— RAPPORT SECRET SUR LES MASSACRES D'ARMENIE (1915-1916) de Johannes LEPSIUS. Préface de Paul THIBAUD.
—— LES MASSACRES DES ARMENIENS (1915-1916) de Arnold J. TOYNBEE
à l'occasion de leur réédition

VENEZ NOMBREUX PRIX SPECIAL DE LANCEMENT

Թեմադրութիւն՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Երաժշտական համադրում՝
ԱՐՄԻՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

ԵՂԻԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ՝

ՔԷՋ ՄԵՋ ԱՂՆԿՆԵՐԸ

YEGHIA KASPARIAN
LES MEILLEURS QUE NOUS
mise en scène :
ARBY OVANESSIAN
adaptation musicale :
ARMINE GRIGORIAN
ARAM KEROVPYAN
du 1 au 8 avrl à 20h45
dimanche 5 avril à 16h et à 20h45
Salle de l'église
arménienne catholique Ste Croix
13, rue du Perche, 75003 Paris
renseignements et billets :
Librairie orientale
31, rue Monsieur le Prince 75006 Paris
tél. 43. 26. 88 65
Hay disc
35, rue Lamartine 75009 Paris
tél. 48. 78. 22. 79

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի
անդամական ընդհ. ժողովը, Շաբաթ,
Ապրիլ 4, ժամը 16-ին սովորական հա-
ւաքատեղին:

ՍԷՆ – ԹՐԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 5, Կիրակի, առաւօտեան ժամը
10·30-ին *կը մատուցուի պատարագ:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

En collbaoration avec l'U.G.A.B.
et la Fondation N. FRINGHIAN
le C.R.D.A. organise
une
Conférence - Débat
en langue française
sur le thème
«QUELQUES QUESTIONS SUR LA PSYCHOLOGIE DE L'ENFANCE»
avec HOVSEP TUTUNDJIAN
Directeur du Département Psychologique
de l'Université d'Erevan
et *Janine Beaudichon*
Directrice du Laboratoire de Psychologie du développement et de l'éducation de l'enfant à Paris V Sorbonne

le Vendredi 3 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — Paris 17^e
Entrée libre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան բաժ-
ման 11-րդ տարեդարձի հացկերոյթը,
Կիրակի, Մայիս 10-ին: